

भारत का संविधान (सिन्धी)

सत्यमेव जयते

پارت جو سنوڌان

(تاریخ ۱۲ سپتمبر ۱۹۹۵ / تائین کیل سڈارن سمیت)

پارٽ سرڪار جي قانون ۽ نياپہ منتراليہ جي سرڪاري ٻولي ڀاڱہ لاءِ

انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي اڏيپور (ڪڇ) ڇپائي پڌرو ڪيو.

सत्यमेव जयते

ڀارت جو سنوڌان

(تاریخ ۱۲ سېپٽمبر ۱۹۹۵ تائين ڪيل سڌارن سميت)

ڀارت سرڪار جي قانون ۽ نيايه منتراليه جي سرڪاري ٻولي پاڳه لاءِ

انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي آڊيپور (ڪڇ) ڇپائي پڌرو ڪيو.

حق واسطاً : ڀارت سرڪار، قانون ۽ نياءَ
منترا ليه سرڪاري ٻولي ڀاڱو.

1998	: ڇاپو پهريون
1500	: ڪاپيون
رپيا -	: قيمت

ڀارت سرڪار جي قانون ۽ نيايه منترا ليه جي
سرڪاري ٻولي ڀاڱو لاءِ انڊين انسٽيٽيوٽ آف
سنڌالاجي آڊيپور (ڪڇ) ڇپائي پڌرو ڪيو.
ٽائپ سيننگ : سنڌالاجي ڪامپيوٽر سينٽر،
آڊيپور (ڪڇ)

ڇپيندڙ : شريجي آفسيٽ، ڀڄ (ڪڇ)

© Government of India, Legislative Department,
Official Language Wing.

First Edition	1998
No. of copies	1500
Price	Rs. 45-00

On behalf of Ministry of Law & Justice, Legislative
Department, Official Language Wing, published by
Indian Institute of Sindiology, Adipur (Kutch).

Typesetting: Sindiology Computer Centre, Adipur
(Kutch).

Printing: Shreeji Offset, Bhuj (Kutch).

PREFACE

This is the Sindhi translation of the Constitution of India. In this edition the text of the Constitution has been brought up-to-date by incorporating therein all the amendments upto and including the Constitution (Seventy Eighth Amendment) Act, 1995.

The work relating to translation of Amendments Nos. 46 to 78 and Sixth Schedule to the Constitution (Amendment) Act, 1995 and printing of Sindhi version of the Constitution was entrusted to the Indian Institute of Sindhology, Adipur (Kutch). We are thankful to Dr. Satish Rohra, Director of the Institute for timely production of the present text.

DR. RAGHBIR SINGH
SECRETARY TO THE GOVT. OF INDIA

NEW DELHI,
THE 29th MARCH, 1998.

مهاڳ

ڀارت جي سنوڌان جو هيءُ سنڌي ترجمو آهي. هيءُ ڇاپو ڀارت جي سنوڌان جي مول پاٽ ۾ سنوڌان (سڌارو انهنتر) آئڪٽ، ۱۹۹۵ تائين ڪيل سڌارا درج ڪري پيش ڪيو ويو آهي.

سنوڌان سڌاري ۲۶ کان ۷۸ تائين ۽ ڇهين انوسوچي سنوڌان (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۹۵ جي ترجمي ۽ سنوڌان جي سنڌي روپ جي ڇپائيءَ جو ڪارڻ انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي، آديپور (ڪڇ) کي سپرد ڪيو ويو هئو. اسين انڊين انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجيءَ جي ڊائريڪٽر ڊاڪٽر ستيش روهڙا جا شڪر گذار آهيون جنهن هن سنڌي پاٽ کي وقت سر ڇپائي پڌرو ڪيو آهي.

ڊاڪٽر رگهبير سنگھ

سيڪريٽري، ڀارت سرڪار

نئي دهلي،

۲۹ مارچ، ۱۹۹۸.

ڀارت جو سنوڌان

فهرست

پرستونا

ڀاڳهه پهريون

سنگه ۽ ان جو ڪيتر

آنوچيد

1. سنگه جو نالو ۽ ڪيتر 1.....
2. نوان راجيه داخل يا اسٽاپن ڪرڻ 1.....
- 2 الف. (رد ڪيل) 1.....
3. نون راجين جي رچنا ۽ موجوده راجين جي ايراضي، حدن يا نالن ۾ ڦيرڦار 1.....
4. آنوچيد 2 ۽ 3 هيٺ ٺاهيل قاعدا پهرين ۽ چوٿين آئو سوچي ۽ ۾ سڌاري جو ۽ پورڪ، پرسنگ ۽ پريٿامڪ بابتن جو پربند ڪندا 2.....

ڀاڳهه ٻيون

ناگرڪتا

5. سنوڌان جي شروعات وقت ناگرڪتا 3.....
6. ڀارت ۾ پاڪستان مان لڏي آيل ڪن ماڻهن جا ناگرڪتا جا حق 3.....
7. پاڪستان ڏانهن ڪن لڏي ويل شخصن جا ناگرڪتا جا حق 4...
8. ڀارت کان ٻاهر رهندڙ ڀارتي نسل جي ڪن شخصن جا ناگرڪتا جا حق 4.....

آنوچيد

۹. پرڏيهي راڄ جي پنهنجي خوشيءَ سان ناگرڪتا حاصل ڪيل
شخصن جو ناگرڪ نه ٿيڻ 4.....
۱۰. ناگرڪتا جا حق چالو رهڻ 5.....
۱۱. سنسد قاعدي دواران ناگرڪتا جي حق کي نيٺ ڪندي 5.....

پاڳ ٿيون

بنيادي حق

عام

۱۲. وياڪيا 6.....
۱۳. بنيادي حقن سان اڻ ٺهڪندڙ يا انهن ۾ گهٽتائي ڪندڙ
قاعد 6.....

سمانتا جو حق

۱۴. قاعدن اڳيان سمانتا 7.....
۱۵. ڌرم، جاتي، ذات، جنس يا جنم اسٽان جي ڪارڻ
پيد ٿي بندش 7.....
۱۶. سرڪاري نوڪريءَ جي بابتن ۾ وجهه جي سمانتا 7.....
۱۷. چوٽ ڇات جو خاتمو 8.....
۱۸. خطابن جو خاتمو 8.....

آزادگيءَ جو حق

۱۹. واڻيءَ جي سوتنترتا وغيره بنسبت ڪن حقن جو بچاءُ 9.....
۲۰. ڏوهن لاءِ سزايابيءَ بنسبت بچاءُ 10.....

آنوچيد

۲۱. جان ۽ شخصي آزاديءَ جو بچاءُ 11
۲۲. ڪن حالتن ۾ گرفتاريءَ ۽ نظربنديءَ کان بچاءُ 11

شوش خلاف اذڪار

۲۳. انسانن جو واپار ڪرڻ ۽ زوريءَ مزوريءَ تي بندش 12
۲۴. ٻارن کي ڪارخانن وغيره ۾ رٺيائڻ تي بندش 12, 13

ڌرم جي آزاديءَ جو حق

۲۵. ووٽڪ جي سوتنترتا ۽ آزاديءَ سان ڌرم پالڻ، اُنجو عمل ڪرڻ ۽ ڦهلاءُ ڪرڻ 13
۲۶. ڌارمڪ معاملن جي انتظام جي آزاديءَ 13
۲۷. ڪنهن خاص ڌرم جي واڌاري لاءِ ڍل ڏيڻ جي باري ۾ آزادي 14
۲۸. ڪن تعليمي سنسٽائن ۾ ڌارمڪ سکيا يا ڌارمڪ پوڄا ۾ حاضريءَ جي باري ۾ آزادي 14

سڀيتڪ ۽ تعليمي حق

۲۹. ٿورائيءَ وارن جي هٿن جو بچاءُ 14
۳۰. ٿورائيءَ وارن جو تعليمي سنسٽائون ٻرپا ڪرڻ ۽ انهن جو ڪاروبار هلائڻ جو حق 15
۳۱. (رد ڪيل) 15

ڪن قاعدن جو بچاءُ

آنوچيد

- ۳۱ آلف. جائداد وغيره حاصل ڪرڻ جو پربند ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ 15
- ۳۱ ب. ڪن قاعدن ۽ و نيمن کي باقاعدي ٺهراڻڻ 17
- ۳۱ ب. ڪن هدايتي اصولن کي اثر ڏيندڙ قاعدن جو بچاءُ 17
- ۳۱ پ. (رد ڪيل) 17

سنوڌانڪ اپائڻ جو حق

۳۲. هن پاڳه دواران بخشيل حقن جي تعميل لاءِ آڀاءُ 17
- ۳۲ آلف. (رد ڪيل) 18
۳۳. هن پاڳه دواران بخشيل حقن کي سٽنا وغيره سان لاڳو ڪرڻ ۾ ڦيرقار ڪرڻ جو سمسد جو اختيار 18
۳۴. ڪنهن ايراضيءَ ۾ مارشل لا چالو هئڻ وقت هن پاڳه دواران بخشيل حقن تي پائبندي 18
۳۵. هن پاڳه جي اُپنڌن کي اثر ڏيڻ لاءِ قاعدو 19

پاڳه چوٿون

راجيه جي نيتيءَ جا

هدايتي اصول

۳۶. وياڪيا 20
۳۷. هن پاڳه ۾ سمايل اصولن جو لاڳو ڪرڻ 20
۳۸. راجيه، لوڪ ڪلياڻ جو واڌارو ٿئي، اهڙو سماجڪ سرشتو آڏيندو 20
۳۹. راجيه دواران پيروي ڪرڻ جا ڪي نيتيءَ جا اصول 20
- ۳۹ آلف. سمان نياءُ ۽ مفت قانوني سٽايتا 21

آنوجيد

۴۰. گرام پنچائتن جي ترتيب 21
۴۱. ڪم ڪرڻ جو، تعليم جو ۽ ڪن حالتن ۾ سرڪاري
سھائتا جو حق 21
۴۲. ڪم جي نياڻي ۽ انساني حالتن ۽ ويھ جي حالت ۾ راحت لاءِ
پرڀنڌ 21
۴۳. ڪم ڪندڙن لاءِ اڌرپورنا جيترو روز وغيره 22
۴۴. ڪارخانن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن جي شراڪت 22
۴۴. ناگرڪن لاءِ سريڪو سول ڪوڊ 22
۴۵. ٻارن لاءِ مفت ۽ لازمي تعليم جو پرڀنڌ 22
۴۶. اُنوسوچت جاتين، اُنوسوچت جن جاتين ۽ ٻين ڪمزور ورگن جي
تعليمي ۽ مالي هٿن جو واڌارو 22
۴۷. خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت سڌارڻ
جو راجيه جو فرض 22
۴۸. ڪيتي ۽ پشو پالن جو انتظام 23
۴۸. پرياورڻ جو بچاءُ ۽ سڌارو ۽ ٻيلن ۽ جهنگلي جانورن جي
حفاظت 23
۴۹. راشنريه مهتو جي يادگارن ۽ جاين ۽ پڌارڻن جي
حفاظت 23
۵۰. نياڻ تندرستي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ 23
۵۱. انٽر راشنريه شانتي ۽ سلامتيءَ جو واڌارو 23

پاڳ چوڻون آلف

بنيادي فرض

۵۱. بنيادي فرض 24

پاڳ پنجون

سنگھ

آڌياڻ پھريون - ڪاروباري

راشٽرپتي ۽ آپ راشٽرپتي

آنوچيد

۵۲. ڀارت جو راشٽرپتي 25
۵۳. سنگھ جو ڪاروباري اختيار 25
۵۴. راشٽرپتيءَ جي چونڊ 25
۵۵. راشٽرپتيءَ جي چونڊ جو طريقو 26
۵۶. راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مَدو 27
۵۷. وري چونڊجڻ لاءِ لائق 27
۵۸. راشٽرپتيءَ جي طريقو چونڊجڻ لاءِ لياقتون 27
۵۹. راشٽرپتيءَ جي عهدي جا شرط 28
۶۰. راشٽرپتيءَ دُواران قسم يا ساڪن 28
۶۱. راشٽرپتيءَ تي خاص الزام جي ڪارروائيءَ جي ريت 28
۶۲. راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽
اتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مَدو 29
۶۳. ڀارت جو آپ راشٽرپتي 29
۶۴. آپ راشٽرپتيءَ جو عهدي جي لحاظ کان راجپه سڀا جو چيئرمين
ٿيڻ 30
۶۵. راشٽرپتيءَ جي عهدي جي اتفاقي جاءِ خالي ٿيڻ يا غير حاضريءَ
درميان آپ راشٽرپتيءَ جو راشٽرپتي جي طريقو ڪاريه ڪرڻ يا هنجاءِ
ڪرڻ تب ادا ڪرڻ 30
۶۶. آپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ 30

آنوچيد

۶۷. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مُدو 31
۶۸. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءَ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت
- ۽ اتفاقي خالي جاءَ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو 32
۶۹. اُپ راشٽرپتيءَ دواران قسم يا ساڪه 32
۷۰. بين اتفاقي حالتن ۾ راشٽرپتيءَ جا ڪرڻ ادا ڪرڻ 32
۷۱. راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ سڀندي يا اُن سان لاڳو بابتون 32
۷۲. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار 33
۷۳. سنگھ جي عملي اختيار جي پھچ 33

منتري پريشد

۷۴. راشٽرپتيءَ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد 34
۷۵. منترين جي باري ۾ ٻيا اُپنڊ 34

ڀارت جو اُتارني جنرل

۷۶. ڀارت جو اُتارني جنرل 35

سرڪاري ڪم جو سنڃالڻ

۷۷. ڀارت سرڪار جي ڪم جو سنڃالڻ 35
۷۸. راشٽرپتيءَ کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت پرڏان منتريءَ جا فرض 36

عام

آنوچيد

سنسد جي رچنا 36	۷۹.
راجيه سپا جي رچنا 36	۸۰.
لوڪ سپا جي رچنا 37	۸۱.
هرهڪ جن گڏنا بعد وري ٺاهي بيهارڻ 38	۸۲.
سنسد جي سندن جي مدت 38	۸۳.
سنسد جي ميمبريءَ لاءِ لياقت 39	۸۴.
سنسد جو اجلاس بند رکڻ ۽ برخاستگي 39	۸۵.
راشٽرپتيءَ جو سندن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا	۸۶.
موڪلڻ جو حق 39	
راشٽرپتيءَ جو خاص وياڪيان 40	۸۷.
سندن بنسبت منترين ۽ اٿارني جنرل جا حق 40	۸۸.

سنسد جا عهديدار

راجيه سپا جو چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين 40	۸۹.
ڊپٽي چيئرمين جو عهدو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعيفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 40	۹۰.
ڊپٽي چيئرمين يا ٻئي شخص جو چيئرمين جي عهدي جا فرض ادا	۹۱.
ڪرڻ يا چيئرمين طريقي ڪاربه ڪرڻ جو اختيار 41	
چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو ٺهراءُ	۹۲.
ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 41	
لوڪ سپا جو اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر 42	۹۳.
اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جي عهدن جو خالي ٿيڻ، عهدي تان	۹۴.
استعيفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 42	

آنوچيد

۹۵. ڊپٽي اسپيڪر يا ٻئي شخص جو اسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا
ڪرڻ يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 42
۹۶. اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ
ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 43
۹۷. چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽
پتا 43
۹۸. سنسڊ جو سچيواليه 43

ڪم جو سنڃالڻ

۹۹. ميمبرن دواران قسم يا ساڪه 44
۱۰۰. سڌن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سڌن
جو اختيار ۽ ڪورم 44

ميمبرن جون غير لياقتون

۱۰۱. جايون خالي ڪرڻ 45
۱۰۲. ميمبريءَ لاءِ غير لياقتون 46
۱۰۳. ميمبرن جي غير لائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو 46
۱۰۴. آنوچيد ۹۹ هيٺ قسم ڪٽڻ يا ساڪه تي چوڻ کان اڳ يا اڻ لائق
هوندي يا غير لائق ٿيندي نه وهڻ ۽ ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا 46

سنسڊ ۽ ان جي ميمبرن جا اختيار

خاص حق ۽ رهايون

۱۰۵. سنسڊ جي سڌن ۽ ان جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص
حق، وغيره 47

آنوچيد

ميمبرن جا پگهار ۽ پتا 47 ۱۰۶

قانون سازيءَ جو سرشتو

پل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپنٽ 48 ۱۰۷

ڪن حالتن ۾ ٻنهي سڏين جي گڏيل بئنڪ 48 ۱۰۸

ناٽا بلن بنسبت خاص ڪارروائي 49 ۱۰۹

'ناٽا بل' جي وياڪيا 50 ۱۱۰

بلن کي بحالي 51 ۱۱۱

مالي بابت ۾ ڪارروائي

ساليانو مالي بيان 51 ۱۱۲

سنسڊ ۾ اندازن بنسبت ڪارروائي 53 ۱۱۳

وينيوگه بل 53 ۱۱۴

پورڪ، واٽو يا وڌيڪ گرانٽون 53 ۱۱۵

ليڪي تي ووٽ، ساڪه جا ووٽ ۽ اسڏارڻ 54 ۱۱۶

گرانٽون 54 ۱۱۷

مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپنٽ 55 ۱۱۸

عام طور ڪارروائي

ڪارروائيءَ جا نيم 55 ۱۱۸

سنسڊ ۾ مالي ڪم سنڀندي ڪارروائيءَ کي قاعدي دؤاران نيمت 56 ۱۱۹

ڪرڻ 56 ۱۲۰

سنسڊ ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي 56 ۱۲۰

- سنسد ۾ بڪٽ تي پائبندي 56..... ۱۲۱
- سنسد جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون ڇاڇ نه ڪنديون 57..... ۱۲۲

آڌياڻ ٿيون

راشٽرپتيءَ جا قانون سازيءَ
جا اختيار

- سنسد جي ريسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو
اختيار 57..... ۱۲۲

آڌياڻ چوٽون

سنگھ نياڻ ٽنٽر

- سپريم ڪورٽ جي اسٽاپنا ۽ جوڙجڪ 58..... ۱۲۳
- ججن جا پگهار وغيره 59..... ۱۲۵
- ڪاريه ڪاري مکيه نيايه موزتيءَ جي مقرري 60..... ۱۲۶
- آڏ هاڪ ججن جي مقرري 60..... ۱۲۷
- سپريم ڪورٽ جي بئڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن
جي حاضري 60..... ۱۲۸
- سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي 61..... ۱۲۹
- سپريم ڪورٽ جو اسٽان 61..... ۱۳۰
- سپريم ڪورٽ جي اوائلي حڪومت 61..... ۱۳۱
- (رد ڪيل) 62..... ۱۳۱ لف
- سپريم ڪورٽ جي ڪن حالتن ۾ هاءِ ڪورٽن مان اپيل جي
حڪومت 62..... ۱۳۲

اَنوچيد

۱۲۲. ديواني وشين بنسبت هاءِ ڪورٽن مان اپيلن ۾ سپريم ڪورٽ جي
اپيل جي حڪومت 62
۱۲۳. فوجداري وشين بنسبت سپريم ڪورٽ جي اپيل جي
حڪومت 63
۱۲۴. آلف. سپريم ڪورٽ ۾ اپيل لاءِ سرٽيفڪيٽ 63
۱۲۵. موجوده قاعدي هيٺ فيڊرل ڪورٽ جي حڪومت ۽ اختيارن جو
سپريم ڪورٽ استعمال ڪري سگهندي 64
۱۲۶. سپريم ڪورٽ دواران اپيل لاءِ خاص اجازت 64
۱۲۷. سپريم ڪورٽ دواران ٺهراڻن يا حڪمن
جي نظر ثاني 64
۱۲۸. سپريم ڪورٽ جي حڪومت وڌائڻ 65
۱۲۹. سپريم ڪورٽ کي ڪي رٿ جاري ڪرڻ جا اختيار
بخش 65
۱۲۹. آلف. ڪي ڪيس بدلي ڪرڻ 65
۱۳۰. سپريم ڪورٽ جا اٺو سنگ اختيار 66
۱۳۱. سپريم ڪورٽ جو ظاهر ڪيل قاعدو سڀني ڪورٽن کي پابند
ڪندو 66
۱۳۲. سپريم ڪورٽ جي ڊڪرين ۽ حڪمن جي تعميل ۽ پڌر وغيره
بابت حڪم 66
۱۳۳. راشٽرپتيءَ جو سپريم ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ جو اختيار 66
۱۳۴. سول ۽ عدالتي اختيارين جو سپريم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم
ڪرڻ 67
۱۳۴. آلف. (رد ڪيل) 67
۱۳۵. ڪورٽ جا نيم وغيره 67
۱۳۶. سپريم ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ 68
۱۳۷. آرٽ 69

آڌياڻ پنجنون - ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

آڻوچيد

ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل.....69	148.
ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا فرض ۽ اختيار.....70	149.
سنگھ جي ۽ راجپ جي حسابن جو نمونو.....71	150.
آڊٽ رپورٽ.....71	151.

ڀاڱو چھون

راجپ

آڌياڻ پھريون - عام

وياکيا.....72	152.
---------------	------

آڌياڻ ٻيون - ڪاروباري

راجيپال

راجپن جا راجيپال.....72	153.
راجپ جو ڪاروباري اختيار.....72	154.
راجيپال جي مقرري.....73	155.
راجيپال جي عھدي جو مدو.....73	156.
راجيپال طريقي مقرريءَ لاءِ لياقتون.....73	157.

آنوجيد

158. راجيپال جي عهدي جا شرط 73
159. راجيپال دواران قسم يا ساڪ 74
160. ڪن اتفاقي حالتن ۾ راجيپال جا ڪرڻ ادا ڪرڻ 74
161. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راجيپال جو اختيار 74
162. راجيه جي عملي اختيار جي پھچ 74

منتري پريشد

163. راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد 75
164. منترين جي باري ۾ ٻيا اُپنٽ 75

راجيه جو آئڊووڪيٽ جنرل

165. راجيه جو آئڊووڪيٽ جنرل 76

سرڪاري ڪم جو سنڃالن

166. راجيه سرڪار جي ڪم جو سنڃالن 76
167. راجيپال کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت مکيه منتريءَ جا فرض 77

آڌياڻ ٿيون - راجيه جو وڌان منڊل

عام

168. راجين ۾ وڌان منڊلن جي رچنا 77

راجين ۾ وڌان پريشد ختم ڪرڻ يا رچڻ 78	۱۶۹.
وڌان سپائن جي رچنا 78	۱۷۰.
وڌان پريشد جي رچنا 7۹	۱۷۱.
راجيه وڌان منڊلن جي مدت 80	۱۷۲.
راجيه وڌان منڊل جي ميمبريءَ لاءِ لياقت 8۱	۱۷۳.
راجيه وڌان منڊل جو اجلاس، ان کي بند رکڻ ۽ برخاستگي 8۱	۱۷۴.
راجيپال جو سڌن يا سڌنن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلڻ جو حق 8۱	۱۷۵.
راجيپال جو خاص وياڪيان 82	۱۷۶.
سڌنن بنسبت منترين ۽ آڱڙوڪيٽ جنرل جا حق 82	۱۷۷.

راجيه وڌان منڊل جا عهديدار

وڌان سپا جا اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر 82	۱۷۸.
اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 82	۱۷۹.
ڊپٽي اسپيڪر يا ٻئي شخص جو اسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 83	۱۸۰.
اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 83	۱۸۱.
وڌان پريشد جا چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين 84	۱۸۲.
چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ 84	۱۸۳.
ڊپٽي چيئرمين يا ٻئي شخص جو چيئرمين جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا چيئرمين طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار 84	۱۸۴.

آنوجيد

۱۸۵. چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو ٺهراءُ
ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو 85
۱۸۶. چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽
پتا 85
۱۸۷. راجيه وڌان منڊل جو سچيواليه 86

ڪم جو سنڃالڻ

۱۸۸. ميمبرن دواران قسم يا ساڪ 86
۱۸۹. سندن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سندن
جو اختيار ۽ ڪورم 86

ميمبرن جون غير لياقتون

۱۹۰. جايون خالي ڪرڻ 87
۱۹۱. ميمبريءَ لاءِ غير لياقتون 88
۱۹۲. ميمبرن جي غير لائقيت جي باري ۾ سوالن جو فيصلو 89
۱۹۳. آئوچيد ۱۸۸ هيٺ قسم ڪٽڻ يا ساڪ تي چوڻ کان اڳ يا اڻ لائق
هوندي يا غير لائق ٿيندي به وهڻ يا ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا 89

راجيه وڌان منڊل ۽ انهن جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق ۽ رهاڻيون

۱۹۴. وڌان منڊل جي سندن ۽ انهن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا
اختيار، خاص حق وغيره 89
۱۹۵. ميمبرن جا پگهار ۽ پتا 90

قانون سازيءَ جو سرشتو

آنوچيد

۱۹۶. بل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپنٽ 90.
۱۹۷. ناٿا بلن کانسواءِ ٻين بلن جي باري ۾ وڌان پريشد جي اختيارين تي پائبندي 91.
۱۹۸. ناٿا بلن بنسبت خاص ڪارروائي 92.
۱۹۹. 'ناٿابل' جي وياڪيا 92.
۲۰۰. بلن کي بحالي 93.
۲۰۱. ويچار لاءِ محفوظ رکيل بل 94.

مالي بابتن ۾ ڪارروائي

۲۰۲. ساليانو مالي بيان 94.
۲۰۳. وڌان منڊل ۾ اندازن بنسبت ڪارروائي 95.
۲۰۴. ونيوگ بل 95.
۲۰۵. پورڪ، واڌو يا وڌيڪ گرانٽون 96.
۲۰۶. ليڪي تي ووٽ، ساڪه جا ووٽ ۽ آسڌارڻ گرانٽون 96.
۲۰۷. مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپنٽ 97.

عام طور ڪارروائي

۲۰۸. ڪارروائيءَ جا نيم 98.
۲۰۹. راجيه جي وڌان منڊل ۾ مالي ڪم سنڀندي ڪارروائيءَ کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ 98.
۲۱۰. وڌان منڊل ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي 98.
۲۱۱. وڌان منڊل ۾ بحث تي پائبندي 99.
۲۱۲. وڌان منڊل جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نه ڪنديون 99.

آڌياڻ چوڻون - راجپال جي قانون سازيءَ جا اختيار

آنوچيد

۲۱۳. وڌان منڊل جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راجپال جو اختيار ۱۹۰

آڌياڻ پنجنون - راجين ۾ هاءِ ڪورٽون

۲۱۴. راجين لاءِ هاءِ ڪورٽون ۱۹۱
۲۱۵. هاءِ ڪورٽون رڪارڊ جون ڪورٽون ٿينديون ۱۹۱
۲۱۶. هاءِ ڪورٽن جو جوڙجڪ ۱۹۱
۲۱۷. هاءِ ڪورٽ جي جج جي مقرري ۽ عهدي جا شرط ۱۹۲
۲۱۸. سپريم ڪورٽ سنڀندي کي اُپنڊٽ هاءِ ڪورٽن سان لاڳو پوڻ ۱۹۳
۲۱۹. هاءِ ڪورٽن جي ججن دواران قسمن يا ساڪن ۱۹۳
۲۲۰. قائمي جج ٿيڻ کان پوءِ وڪالت تي پائبنڊي ۱۹۳
۲۲۱. ججن جا پگهار وغيره ۱۹۴
۲۲۲. هڪڙي هاءِ ڪورٽ مان ٻيءَ ۾ جج جي بدلي ۱۹۴
۲۲۳. ڪاريه ڪاري مکيه نياپه مورتِيءَ جي مقرري ۱۹۴
۲۲۴. آئڊيشنل ۽ ڪاريه ڪاري ججن جي مقرري ۱۹۴
- ۲۲۴ الف. هاءِ ڪورٽن جي بئنڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن جي مقرري ۱۹۵
۲۲۵. موجوده هاءِ ڪورٽن جي حڪومت ۱۹۵
۲۲۶. کي رٽ جاري ڪرڻ جو هاءِ ڪورٽن جو اختيار ۱۹۶
- ۲۲۶ الف. (رد ڪيل) ۱۹۷
۲۲۷. هاءِ ڪورٽ جو سڀني ڪورٽن مٿان نظردانيءَ جو اختيار ۱۹۷
۲۲۸. کي ڪيس هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ڪرڻ ۱۹۷

آنوچيد

- ۲۲۸ ألف. (رد ڪيل) ۱۰۸.....
۲۲۹. هاءِ ڪورٽن جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ ۱۰۸.....
۲۳۰. هاءِ ڪورٽ جي حڪومت سنگھ ڪيترن تائين وڌائڻ ۱۰۸.....
۲۳۱. ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ جي اسٽاپنا ۱۰۹.....

آڌياڻ ڇهون - زير دست ڪورٽون

۲۳۲. ضلع ججن جي مقرري ۱۰۹.....
- ۲۳۳ ألف. ڪن ضلع ججن جي مقرري ۽ سندن ڏنل ٺهراءَ ۽ ٻين جي جائز ٺهراءَ ۱۱۰.....
۲۳۴. ضلع ججن کان سواءِ ٻين شخصن جي عدالتي شيوا ۽ ٻين جي ۱۱۰.....
۲۳۵. زير دست ڪورٽن تي ظابطو ۱۱۱.....
۲۳۶. آرٽ ۱۱۱.....
۲۳۷. مئجسٽريٽن جي ڪنهن ورگ يا ورگن سان هن آڌياڻ جي آڀندن جو لاڳو ڪرڻ ۱۱۱.....

پاڻه ستون

۲۳۸. (رد ڪيل) ۱۱۲.....

پاڻه آئون

سنگھ ڪيتر

۲۳۹. سنگھ ڪيترن جو ڪاروبار ۱۱۲.....
- ۲۳۹ ألف. ڪن سنگھ ڪيترن لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منٽري پريشد يا ٻئي رچڻ ۱۱۲.....
- ۲۳۹ ألف. دهليءَ لاءِ خاص آڀند ۱۱۳.....

آنوجيد

- ۲۳۹ لف ب. دهليء لاء سنوڌانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت لاء اُپبند ۱۱۶
- ۲۳۹ ب. وڌان منڊلن جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو
اڻڊمنسٽريٽر جو اختيار ۱۱۶
۲۴۰. راشنپتيءَ جو ڪن سنگھ ڪيترن لاء وٺيم گھڙڻ جو اختيار ۱۱۶
۲۴۱. سنگھ ڪيترن لاء هاء ڪورٽون ۱۱۹
۲۴۲. (رد ڪيل) ۱۱۹

پاڳ نائون پنچائتون

۲۴۳. وياڪيائون ۱۲۵
- ۲۴۳ آلف. گرام سپا ۱۲۵
- ۲۴۳ ب. پنچائتن جو جوڙڻ ۱۲۵
- ۲۴۳ پ. پنچائتن جي رچنا ۱۲۱
- ۲۴۳ پ. جاين جي محفوظگي ۱۲۲
- ۲۴۳ پ. پنچائتن وغيره جو مدو ۱۲۳
- ۲۴۳ ت. ميمبريءَ لاء اڻ لائقين ۱۲۴
- ۲۴۳ ب. پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون ۱۲۴
- ۲۴۳ ت. پنچائتن جا ڏيئون مڙهڻ جا اختيار ۽ ٺڏيون ۱۲۴
- ۲۴۳ ث. مالي حالت تي وري نظر وجهڻ لاء مالي ڪميشن جوڙڻ ۱۲۵
- ۲۴۳ ت. پنچائتن جي ليڪن جي آڏت ۱۲۶
- ۲۴۳ ڪ. پنچائتن لاء چونڊون ۱۲۶
- ۲۴۳ گ. سنگھ ڪيترن سان لاڳو پوڻ ۱۲۶
- ۲۴۳ ڳ. هيءُ پاڳه ڪڇ ڪيترن سان لاڳو نه پوندو ۱۲۷
- ۲۴۳ گ. موجوده قاعدن ۽ پنچائتن جو چالو رهڻ ۱۲۷
- ۲۴۳ گھ. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ .. ۱۲۸

پاڳ نائون آلف

ميونسپالٽيون

آنوچيد

- ۲۲۳ د. وياکيائون 129
- ۲۲۳ ذ. ميونسپالٽين جو جوڙڻ 129
- ۲۲۳ ذ. ميونسپالٽين جي رچنا 130
- ۲۲۳ ذ. وارڊس ڪاميٽين وغيره جوڙڻ ۽ رچنا 131
- ۲۲۳ د. جاين جي مڪفوطگي 131
- ۲۲۳ د. ميونسپالٽين وغيره جو مدو 132
- ۲۲۳ ف. ميمبريءَ لاءِ اڻ لائقين 133
- ۲۲۳ ف. ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 133
- ۲۲۳ ر. ميونسپالٽين جو ڊلون مڙهڻ جو اختيار ۽ نڌيون 134
- ۲۲۳ ز. مالي ڪميشن 134
- ۲۲۳ ز. ميونسپالٽين جي ليڪن جي آڊٽ 135
- ۲۲۳ ز-ا. ميونسپالٽين لاءِ چونڊون 135
- ۲۲۳ ز-ب. سنگھ ڪيتر سان لاڳو پوڻ 135
- ۲۲۳ ز-ب. هيءُ پاڳ ڪڇ ڪيترن سان لاڳو نه پوندو 135
- ۲۲۳ ز-پ. ضلع يوجنا لاءِ ڪاميٽي 136
- ۲۲۳ ز-پ. مهانگر يوجنا لاءِ ڪاميٽي 137
- ۲۲۳ ز-ت. موجوده قاعدن ۽ ميونسپالٽين جو چالو رهڻ 138
- ۲۲۳ ز-ت. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ 138

پاڳ ڏهون

آنسوچت ۽ جن جاتي ايراضيون.

آنوچيد

۲۲۲. آنسوچت ايراضيون ۽ جن جاتي ايراضيون جو ڪاروبار 139
۲۲۳. آسام ۾ ڪن جن جاتي ايراضيون جو ٺهيل هڪ خود اختيار راجهه
 ٺاهڻ ۽ ان لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منتري پريشد يا پٽي
 جوڙڻ 139

پاڳ يارهون

سنگه ۽ راجين جي وچ ۾ سنڀڻ

آڌياڻ پهرين - قانون سازي سنڀڻ

قانون سازيءَ جي اختيارن جي ورڇ

۲۲۵. سنسد دواران ۽ راجين جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن جي
 پڙهڻ 141
۲۲۶. سنسد دواران ۽ راجين جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن جو
 وشيه 141
۲۲۷. سنسد جو ڪي وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پريشد ڪرڻ جو
 اختيار 142
۲۲۸. قانون سازيءَ جا باقي اختيار 142
۲۲۹. راشٽريه پلي لاءِ راجهه لسٽ ۾ ڪنهن وشيه بنسبت قانون سازيءَ
 جو سنسد جو اختيار 142

آنوچيد

۲۵۰. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي ته راجيه لسٽ ۾ ڪنهن به
وشيه بنسبت قاعدي سازيءَ جو سنسد جو اختيار 143
۲۵۱. سنسد دواران آنوچيد ۲۴۹ ۽ ۲۵۰ هيٺ ٺاهيل قاعدن ۽ راجين جي
وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن وچ ۾ آڻ ميل 143
۲۵۲. ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ رضامنديءَ سان قانون سازيءَ جو سنسد جو
اختيار ۽ اهڙي قاعدي جو ٻئي ڪنهن به راجيه دواران
اختيار ڪرڻ 143
۲۵۳. انٽراشٽريه ٺاهن کي اثرائتو بڻائڻ لاءِ قاعدو ٺاهڻ 144
۲۵۴. سنسد دواران ٺاهيل قاعدن ۽ راجين جي وڌان منڊلن دواران
ٺاهيل قاعدن وچ ۾ آڻ ميل 144
۲۵۵. سفارشن ۽ اڳواٽ منظورين جي باري ۾ ضرورتون فقط سرشتي
جون بابتون سمجهڻ 145

آڌياڻ پيون - ڪاروباري سنڀنڌ

عام

۲۵۶. راجين ۽ سنگه جو فرض 145
۲۵۷. ڪن حالتن ۾ سنگه جو راجين تي ظابطو 146
- ۲۵۷ الف. (رد ڪيل) 146
۲۵۸. ڪن حالتن ۾ راجين کي اختيار وغيره بخشڻ جو سنگه جو
اختيار 147
- ۲۵۸ الف. سنگه کي ڪرتب سپرد ڪرڻ جو راجين جو اختيار 147
۲۵۹. (رد ڪيل) 147
۲۶۰. ڀارت ٻاهر ڪيترن سنڀنڌي سنگه جي حڪومت 147
۲۶۱. سرڪاري ڪاري، رڪارڊ ۽ عدالتي ڪارروايون 147

پاڻيءَ سنڀندي تڪرار

آنوچيد

۲۶۲. انٽر راجيه ندين يا ندين جي ماثرين جي پاڻيءَ سنڀندي تڪرار
جو نبيرو 148

راجين جي وچر سمنويہ

۲۶۳. هڪ انٽر راجيه پريشد بنسبت پر بند 148

پاڳ بارهون

ناٿو، ملڪيت، قرار ۽ دعوائون

آڌياڻ پھريون - ناٿو

عام

۲۶۴. آرٽ 149
۲۶۵. قاعدي جي اختياريءَ کان سواءِ ڏلون نه مڙهيون وينديون 149
۲۶۶. ڀارت ۽ راجين جون سنچت ٺڌيون ۽ سرڪاري حساب 149
۲۶۷. اتفاقي ٺڌي 150

سنگھ ۽ راجين جي وچر آمدنيءَ جي ورڇ

۲۶۸. سنگھ دواران وڌل پر راجين دواران وصول ڪيل ۽ ڪنيل
محصول 150

آنوچيد

۲۶۹. سنگھ دواران وڌل ۽ وصول ڪيل پر راجين کي سونپيل
ڊلون 151
۲۷۰. سنگھ دواران وڌل ۽ وصول ڪيل ۽ سنگھ ۽ راجين جي وچ ۾ ورڇيل
ڊلون 152
۲۷۱. ڪن مڪصولن ۽ ڊلن تي سنگھ جي پريوجن لاءِ سرچارچ 153
۲۷۲. ڊلون جي سنگھ دواران وڌيون ۽ وصول ڪيون وڃن ۽ سنگھ ۽
راجين جي وچ ۾ ورڇي سگهجن 153
۲۷۳. سڻي ۽ سڻيءَ جي پيدائش تي روانگي مڪصول جي بدلي ۾
گرانٽ 153
۲۷۴. راجين جو هٿ هجي آهڙين ڊلن کي اثر ڪندڙ بلن لاءِ
راشٽريتيءَ جي اڳواٽ سفارش ضروري 154
۲۷۵. ڪن راجين کي سنگھ کان گرانٽون 154
۲۷۶. پيشن، واپار، ڌنڌي ۽ نوڪرين تي ڊلون 156
۲۷۷. نرالا 156
۲۷۸. (رد ڪيل) 157
۲۷۹. 'صافي اُپت' وغيره ڳڻڻ 157
۲۸۰. مالي ڪميشن 157
۲۸۱. مالي ڪميشن جون سفارشون 159

پرچورڻ مالي اُپنڌ

۲۸۲. سنگھ يا راجين دواران پنهنجي آمدنيءَ مان ڪرڻ
جوڳو خرچ 159
۲۸۳. سنڃت ندين، اتفاقي ندين ۽ سرڪاري حسابن ۾ جمع ٿيل ناڻن
جو حوالو وغيره 159
۲۸۴. دعوا دارن جي امانتن ۽ سرڪاري نوڪرن ۽ ڪورٽن کي مليل ٻين
ناڻن جو حوالو 160

آنوجيد

۲۸۵. سنگھ جي ملڪيت کي راجپ جي ڏلن کان چوٽ 160
۲۸۶. مال جي وڪري ۽ خريديءَ تي ڏل وجهڻ جي باري ۾
پاڻبنديون 160
۲۸۷. بجليءَ تي ڏلن کان چوٽ 161
۲۸۸. پاڻي يا بجلي بنسبت راجپن دواران ڏل وجهڻ کان ڪن حالتن ۾
چوٽ 162
۲۸۹. راجپ جي ملڪيت ۽ آمدنيءَ کي سنگھ جي ڏلن کان چوٽ 163
۲۹۰. ڪن خرچن ۽ پينشن بنسبت حساب ٺاهي بيهارڻ 163
- ۲۹۰ الف. ڪن ديوسوم فندن کي سالياني رقم ڏيڻ 164
۲۹۱. (رد ڪيل) 164

آڌياڻ ٻيون - قرض ڪڍڻ

۲۹۲. ڀارت سرڪار دواران قرض ڪڍڻ 164
۲۹۳. راجپن دواران قرض ڪڍڻ 164

آڌياڻ ٽيون - ملڪيت، قرار، حق

جوابداريون، ذميواريون ۽ دعوائون

۲۹۴. ڪن حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو
ورثو 165
۲۹۵. ٻين حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو
ورثو 166
۲۹۶. سرڪار کي لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا نا مالڪ ملڪيت
حاصل ٿيڻ 167
۲۹۷. ملڪي سمنڊ يا کنڊ جي تڏ پوميءَ اندر قيمتي شيون ۽ اڪيلي
آرٿڪ ڪيتر جا وسيلو سنگھ جي حوالي ٿيندا 167

آنوچيد

واپار ڪرڻ وغيره جو اختيار 168	۲۹۸.
قرار 168	۲۹۹.
دعوتون ۽ ڪارروايون 168	۳۰۰.

آڌياڻ چوڻون - ملڪيت جو حق

شخصن کي قاعدي جي اختيار تي ڪانسواءِ ملڪيت کان محروم نه ڪرڻ 169	۳۰۰ الف.
--	----------

پاڳ تيرھون

پارٽ جي ڪيتر اندر واپار ڏنڌو ۽ وهنوار

واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار جي آزادي 169-A	۳۰۱.
واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار تي پائبنڊيون وجهڻ جو سنسد جو اختيار 169-A	۳۰۲.
واپار ۽ ڏنڌي بنسبت سنگھ جي ۽ راجين جي قانون سازيءَ جي اختيارين تي پائبنڊيون 169-A	۳۰۳.
راجين جي وچ ۾ واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار تي پائبنڊيون 169-A	۳۰۴.
موجوده قاعدن ۽ راجيه هڪ هٿيءَ جو پرڀنڌ ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ 169-B	۳۰۵.
(رد ڪيل) 169-B	۳۰۶.
آنوچيد ۳۰۱ کان ۳۰۴ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ اختيار تي جي مقرري 169-B	۳۰۷.

پاڳ چوڏھون

سنگھ ۽ راجين جي هٿ هيٺ شيواڻون

آڌياڻ پھريون - شيواڻون

آنوچيد

۳۰۸. آرٽ 170
۳۰۹. سنگھ يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي ڀرتي ۽ نوڪريءَ جا شرط 170
۳۱۰. سنگھ يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي عهدي جو مدو 170
۳۱۱. سنگھ يا راجيه جي هٿ هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪريءَ ۾ رکيل شخصن جي برطرفي، ڪين هٽائڻ يا سندن درجو گهٽ ڪرڻ 171
۳۱۲. آڪل پارٽ شيواڻون 172
- ۳۱۲ الف. ڪن شيواڻن جي عملدارن جي نوڪريءَ جا شرط بدلائڻ يا رد ڪرڻ جو سنسد جو اختيار 172
۳۱۳. تبديل ڪال لاءِ اپينٽ 174
۳۱۴. (رد ڪيل) 174

آڌياڻ ٻيون - پبلڪ سروس ڪميشن

۳۱۵. سنگھ لاءِ ۽ راجين لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن 174
۳۱۶. ميمبرن جي مقرري ۽ عهدي جو مدو 175
۳۱۷. پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي هٽائڻ ۽ موقوف ڪرڻ 176
۳۱۸. ڪميشن جي ميمبرن ۽ عملي جي نوڪريءَ جي شرطن جي باري ۾ نيمر ٺاهڻ جو اختيار 177

۳۱۹. ڪميشن جي ميمبرن جو اهڙا ميمبر ٿيڻ بند ٿيڻ تي عهدا
سنڀالڻ جي باري ۾ بندش 177
۳۲۰. پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب 178
۳۲۱. پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب وڌائڻ جو اختيار قاعدي دواران
جوڙيل 179
۳۲۲. پبلڪ سروس ڪميشن جو خرچ 179
۳۲۳. پبلڪ سروس ڪميشن جون رپورٽون 179

پاڳ چوڏهون آلف

ٽربيونل

- ۳۲۳ آلف ڪاروباري ٽربيونل 181
- ۳۲۳ ب. ٻين بابتين لاءِ ٽربيونل 182

پاڳ پنڌرهون

چونڊون

۳۲۴. چونڊن جي نظرداني، هدايت ڪاري ۽ ظابطو چونڊ ڪميشن جي
حوالي ڪيا ويندا 184
۳۲۵. ڌرم، نسل، ذات، يا جنس جي بنياد تي ڪو به شخص ووٽرن جي
ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اڻ لائق نه ٿيندو ۽ خاص ووٽرن جي
ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دعوا نه ڪري سگهندو 185
۳۲۶. لوڪ سيا ۽ راجين جي وڌان سڀاڻن لاءِ چونڊون بالغ کي ووٽ جي
حق جي آڌار تي ٿينديون 185
۳۲۷. وڌان منڊلن جي چونڊ بنسبت پرڀنڌ ڪرڻ جو سنسڊ جو
اختيار 185

آنوجيد

۳۲۸. راجيه جي وڌان منڊل جو اُن وڌان منڊل جي چونڊ بنسبت ڀرپڻڌ
ڪرڻ جو اختيار 186
۳۲۹. چونڊن جي بابتين ۾ ڪورٽن دواران دست اندازيءَ تي روڪ 186
- ۳۲۹ آلف. (رد ڪيل) 186

ڀاڳ سورهون

ڪن ورگن سنڀڻڌي خاص ڀرپڻڌ

۳۳۰. لوڪ سڀا ۾ اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين لاءِ جايون
مڪفوظ رکڻ 187
۳۳۱. لوڪ سڀا ۾ ائنگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو 188
۳۳۲. راجين جي وڌان سڀاڻن ۾ اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن
جاتين لاءِ جايون مڪفوظ رکڻ 188
۳۳۳. راجين جي وڌان سڀاڻن ۾ ائنگلو انڊين جاتيءَ جو
عيوضيپڻو 189
۳۳۴. جايون مڪفوظ رکڻ ۽ خاص عيوضيپڻو پنجاه سالن کانپوءِ
بند ٿيڻ 190
۳۳۵. اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين جون نوڪرين ۽ عهدن لاءِ
دعاوڻون 190
۳۳۶. ڪن نوڪرين ۾ ائنگلو انڊين جاتيءَ لاءِ خاص ڀرپڻڌ 190
۳۳۷. ائنگلو انڊين جاتيءَ جي فائدي لاءِ تعليمي گرانٽ بنسبت خاص
ڀرپڻڌ 191
۳۳۸. اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين لاءِ راشٽريه ڪميشن 191
۳۳۹. سنگه جو اُنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ اُنوسوچت جن جاتين
جي بهبوديءَ جي بابتين تي ظابطو 193

آنوچيد

۳۲۰. پنتي پيل ورگن جون حالتون تپاسل لاء ڪميشن مقرر ڪرڻ... 194
۳۲۱. آنسوچت جاتيون 194
۳۲۲. آنسوچت جن جاتيون 195

پاڳ سترهون

سرڪاري ٻولي

آڌياڻ پھريون - سنگھ جي ٻولي

۳۲۳. سنگھ جي سرڪاري ٻولي 196
۳۲۴. سرڪاري ٻوليءَ بابت ڪميشن ۽ سنسد جي ڪاميٽي 196

آڌياڻ ٻيون - پراڊيشڪ ٻوليون

۳۲۵. راجپ جي سرڪاري ٻولي يا ٻوليون 197
۳۲۶. هڪ راجپ ۽ ٻئي وچپ يا راجپ ۽ سنگھ وچپ لکپڙهه لاءِ سرڪاري ٻولي 198
۳۲۷. راجپ جي آدمشماريءَ جو هڪ حصو ڳالهائيندو هجي ان ٻوليءَ سنڀندي خاص پرنٽ 198

آڌياڻ ٽيون - سپريم ڪورٽ

هڪ ڪورٽن وغيره جي ٻولي

۳۲۸. سپريم ڪورٽ ۾ ۽ هڪ ڪورٽن ۾ ۽ ائڪٽن، بلن وغيره لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻولي 198
۳۲۹. ٻوليءَ سنڀندي ڪي قاعدا پاس ڪرڻ لاءِ خاص سرشتو 199

آڌياڻ چوڻون - خاص هدايتون

آنوچيد

۳۵۰. شڪايتون دور ڪرڻ لاءِ عريضين ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي 20۵.....
- ۳۵۰ الف. ابتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ سهوليتون 200.....
- ۳۵۰ ب. پاشاڻي ٿورائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار 20۵.....
۳۵۱. هندي ٻوليءَ جي واڌاري لاءِ هدايت 200.....

پاڳ آرڙهون

مشڪل حالت بابت پڙهندڙ

۳۵۲. مشڪل حالت جو اعلان 202.....
۳۵۳. مشڪل حالت جي اعلان جو اثر 204.....
۳۵۴. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هڃي تيسين آمدنيءَ جي ورڇ سنڀندي پڙهندڙن جو لاڳو هئڻ 204.....
۳۵۵. ٻاهرين حملي ۽ اندروني وڳوڙ کان راجين جو بچاءُ ڪرڻ جو سنگھ جو فرض 205.....
۳۵۶. راجين ۾ سنوڊلنگ ٽنٽر ناڪام پوڻ جي حالت ۾ پڙهندڙ 20۶.....
۳۵۷. آنوچيد ۳۵۶ هيٺ جاري ڪيل اعلان هيٺ قانون سازيءَ جي اختيارن جو استعمال 207.....
۳۵۸. مشڪل حالت درميان آنوچيد ۱۹ جا آپڀنڊ موقوف رهڻ 208.....
۳۵۹. مشڪل حالتن درميان (پاڳ ٽئين) دوازان بخشيل حقن جي تعميل جو موقوف رهڻ 209.....
۳۶۰. مالي مشڪل حالت بابت پڙهندڙ 210.....

پاڳ اُڻويهون

پرچورڻ

اُڻوچيد

۳۶۱. راشترپتي ۽ راجيپالن ۽ راجيه پرمڪن جو بچاءُ 212
- ۳۶۱ آلف. سنسد ۽ راجيه وڌان منڊلن جي ڪاررواين جي شايع ٿيڻ جو بچاءُ 213
۳۶۲. (رد ڪيل) 213
۳۶۳. ڪن عهدنامن، ٺاهن وغيره مان اُڻندڙ تڪرارن ۾ ڪورٽن دواران دست اندازيءَ تي بندش 213
- ۳۶۳ آلف. ڏيهي رياستن جي حاڪمن کي ڏنل مانيتا بند ٿيڻ ۽ پروي پرس ختم ڪرڻ 214
۳۶۴. وڌن بندرن ۽ هوائي اڏن بابت خاص پريٽنڊ 214
۳۶۵. سنگه دواران ڏنل هدايتن جي پيروي ڪرڻ يا انهن جو عمل ڪرڻ ۾ گسٽ جو نتيجو 215
۳۶۶. وياڪيائون 215
۳۶۷. آرٽ 219

پاڳ ويهون

سنوڌان جو سڌارو

۳۶۸. سنسد جو سنوڌان ۾ سڌارو ڪرڻ جو اختيار ۽ اُن لاءِ سرشتو ... 220

پاڳ ايڪيهون

عارضي، تبديل ڪال جا ۽ خاص اپڻڻ

آنوچيد

۳۶۹. سنسد جو عارضي اختيار ته راجيه لسٽ جي ڪن وڃين بنسبت
قاعدو ٺاهي ڇڻ ته اهي گڏيل لسٽ جا وڃين آهن..... 222
۳۷۰. ڄمون ۽ ڪشمير راجيه بنسبت عارضي اپڻڻ..... 222
۳۷۱. مهاراشٽر ۽ گجرات راجين لاءِ خاص اپڻڻ..... 224
- ۳۷۱ آلف. ناگالينڊ راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 224
- ۳۷۱ ب. آسام راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 228
- ۳۷۱ ب. مڙپور راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 228
- ۳۷۱ پ. آندرا پرديش راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 229
- ۳۷۱ پ. آندرا پرديش ۾ مرڪزي يونيورسٽي برپا ڪرڻ..... 233
- ۳۷۱ ت. سڪم راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 233
- ۳۷۱ ث. مزورم راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 236
- ۳۷۱ ت. اروڙاچل پرديش راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 236
- ۳۷۱ ث. گوڻا راجيه بنسبت خاص اپڻڻ..... 237
۳۷۲. موجوده قاعدن جو عمل ۾ رهڻ ۽ انهن جي موافقتا..... 237
- ۳۷۲ آلف. راشٽريتيءَ جو قاعدن کي موافق ڪرڻ جو اختيار..... 239
۳۷۳. نوارڪ نظر بنديءَ هيٺ شخصن بنسبت راشٽريتيءَ جو ڪن
حالتن ۾ حڪم ڪرڻ جو اختيار..... 239
۳۷۴. فيڊرل ڪورٽ جي ججن ۽ فيڊرل ڪورٽ يا هز مڃيسني ان
ڪائونسل وٽ پيل ڪاررواين جي باري ۾ پرڻڻ..... 240
۳۷۵. ڪورٽن، اختيارين ۽ عملدارن جو سنوڌان جي اپڻڻن جي آڏين
ڪم ڪندو رهڻ..... 241

آنوجيد

هء ڪورٽ جي ججن جي باري ۾ پڙهند 241	۳۷۶.
ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پڙهند 242 ..	۳۷۷.
پبلڪ سروس ڪميشن جي باري ۾ پڙهند 242	۳۷۸.
انٽراپريڊيش وڌان سڀا جي معياد جي باري ۾ خاص پڙهند 243 ..	۳۷۸ الف.
(رد ڪيل) 243	۳۷۹ ڪان.
	۳۹۱.
مشڪلاتون دور ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار 243	۳۹۲.

ڀاڱ باويھون

مختصر نالو، شروعات، هنديءَ ۾ سنڌي پاڻ ۽ رد ڪرڻ

مختصر نالو 244	۳۹۳.
شروعات 244	۳۹۴.
هندي ٻوليءَ ۾ سنڌي پاڻ 244	۳۹۴ الف.
رد ڪرڻ 245	۳۹۵.

آنوسوچيون

پهرين آنوسوچي -

۱. راجيه 246
۲. سنگھ کيتر 251

ٻين آنوسوچي -

- پاڳ آلف - راشٽرپتي ۽ راجين جي راجپالن جي باري ۾ اُپنٽ 252
- پاڳ ب. (رد ڪيل) 253
- پاڳ ب. لوڪ سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ راجيه سڀا جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ راجيه وڏان سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ وڏان پريشد جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين جي باري ۾ پرنٽ 253
- پاڳ ب. سپريم ڪورٽ جي ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن جي باري ۾ پرنٽ 253
- پاڳ ب. ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پرنٽ 256

ٽين آنوسوچي - قسم يا ساڪ جا نمونا 258

چوٿين آنوسوچي - راجيه سڀا ۾ جاين جي ورڇ 261

پنجين آنوسوچي - آنوسوچت ايراضين ۽ آنوسوچت جن جاتين جي ڪاروبار ۽

ضابطي جي باري ۾ پرنٽ 263

پاڳ آلف - عام 263

پاڳ ب - آنوسوچت ايراضين ۽ آنوسوچت جن جاتين جو ڪاروبار ۽

ضابطو 264

پاڳ پ. - اَنوسوچت ايراضيون 265

پاڳ پ. - اَنوسوچي ۽ جو سڌارو 266

جهين اَنوسوچي - آسام، ميگهاليه ۽ تريپورا ۽ مزورم راجين جي اَنوسوچت ايراضين

جي ڪاروبار جي باري ۾ پڙهند 267

ستين اَنوسوچي - لسٽ پهرين - سنگھ لسٽ 293

لسٽ ٻين - راجير لسٽ 299

لسٽ ٽين - گڏيل لسٽ 304

اٺين اَنوسوچي - ٻوليون 308

نائين اَنوسوچي - ڪن قاعدن ۽ وڻيمن کي جائز ٺهرائڻ 309

ڏهين اَنوسوچي - پارٽي بدلت سبب غير لائق ۽ جي باري ۾ پڙهند 328

يارهين اَنوسوچي - پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 334

ٻارهين اَنوسوچي - ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون 336

ڀارت جو سنوڌان

پرستاونو

اسين، ڀارت جا لوڪ، ڀارت کي هڪ سرويوم سماجواڊي
لوڪ، لوڪنترڪ پرچاسٽاڪ طريقي اسٽاپن ڪرڻ جو ۽ ان
جي سڀني ناگرڪن کي؛

سماجڪ، آرٿڪ ۽ راجنيتڪ نياڻ
ويچار، ورنن، وشواس، ويساه ۽ پوڄا جي سوتنترتا
بد جي ۽ وجه جي سمانتا
۽ سڀني ۾ ويڪتيءَ جو سؤمان
۽ راشٽر جي ايڪتا ۽ آڪندتا وڌائي اهڙي ڀائپي

پراپت ٿئي تنهن لاءِ پڪي پرتگيا ڪري پنهنجي سنوڌان سڀا
۾ اڄ چويهين نومبر ۱۹۴۹ جي ڏينهن هيءُ سنوڌان سويڪار
ڪريون ٿا، ان کي قانوني روپ ڏيون ٿا ۽ پاڻ کي اڀڻ ڪريون
ٿا.

پاڳ پهريون

سنگھ ۽ ان جو ڪيتر -

۱. سنگھ جو نالو ۽ ڪيتر

- (۱) انڊيا يعني ڀارت راجين جو سنگھ ٿيندو.
- (۲) راجه ۽ انهن جا ڪيتر جيئن پهرين اَنُوسُڇي ۽ ۾ ڄاڻايل آهن ان موجب ٿيندا.
- (۳) ڀارت جي ڪيتر ۾ سمايل ٿيندا :
(ا) راجين جا ڪيتر
(ب) پهرين اَنُوسُڇي ۽ ۾ ڄاڻايل سنگھ ڪيتر ۽
(ب) ٻيا اهڙا ڪيتر جي حاصل ڪيا وڃن.

۲. نوان راجه داخل يا استاپن ڪرڻ -

سنسد قاعدي دواران سنگھ ۾ نوان راجه داخل ڪري يا استاپن ڪري سگهندي، اهڙن شرطن شروطن تي جيئن ان کي نڪ لڳندا.

۳. نون راجين جي رچنا ۽ موجوده راجين جي ايراضي، حدن يا نالن ۾ ڦيرڦار -

سنسد قاعدي دواران

(ا) ڪنهن راجه مان ڪيتر جدا ڪري يا ٻن يا وڌيڪ راجين کي يا انهن جي پاڻن کي گڏي يا ڪنهن ڪيتر کي ڪنهن راجه جي پاڻي سان گڏي، نئين راجه جي رچنا ڪري سگهندي؛

(ب) ڪنهن راجه جي ايراضي وڌائي سگهندي؛

(ب) ڪنهن راجه جي ايراضي گهٽائي سگهندي؛

(پ) ڪنهن راجه جون حدون ڦيرائي سگهندي؛

(پ) ڪنهن راجه جو نالو ڦيرائي سگهندي؛

بشرطيڪ ان پريوجن لاءِ ڪو بل راشٽرپتيءَ جي سفارش کان سواءِ ۽ جي بل ۾ سمايل رٿ راجين مان ڪنهن جي ايراضي، حدن يا نالي کي اثر ڪري ته راشٽرپتيءَ دواران اهو بل ان راجيه جي وڌان سڀا کي پنهنجا رايو، موڪلڻ وقت مقرر ٿيل مدت اندر يا راشٽرپتي وڌيڪ مدت منظور ڪري ته ان وڌايل مدت اندر، ظاهر ڪرڻ لاءِ موڪليو ويو هجي ۽ اهو مقرر ٿيل وقت پورو ٿي ويو هجي، ان کان سواءِ سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن به سڌن ۾ پيش نه ڪيو ويندو.

(سمجهاڻي پهرين - هن انوچيد ۾ فڪر (ا) کان (پ) ۾ 'راجيه' ۾ سنگه ڪيتر اچي وڃي ٿو پر پرنٽوڪ ۾ راجيه ۾ سنگه ڪيتر ڪونه ٿو اچي.)

سمجهاڻي ٻين - فقري (ا) ۾ سنسد کي بخشيل اختيار ۾ ڪنهن راجيه يا سنگه ڪيتر جو پاڻو ٻئي ڪنهن راجيه يا سنگه ڪيتر سان گڏي نئون راجيه يا سنگه ڪيتر ٺاهڻ جو اختيار اچي وڃي ٿو.

۲. انوچيد ۲ ۽ ۳ هيٺ ٺاهيل قاعدا پهرين ۽ چوٿين انوسوچيءَ ۾ سڌاري جو ۽ پورڪ سنجوڳي ۽ پريٿامڪ بابتن جو پرڀنڌ ڪندا -

(۱) انوچيد ۲ يا انوچيد ۳ ۾ نرديش ڪيل ڪنهن به قاعدي ۾ پهرين انوسوچي ۽ چوٿين انوسوچي ۾ سڌارو ڪرڻ لاءِ اهڙا پرڀنڌ ڪيا ويندا جي قاعدي جي اُڀڻڻن کي عمل ۾ آڻڻ لاءِ ضروري هجن ۽ اهڙا پورڪ، سنجوڳي ۽ پريٿامڪ اُڀڻڻ (جن ۾ سنسد ۾، ۽ اهڙي قاعدي جو اثر ٿيندڙ راجيه يا راجين جي وڌان منڊلن ۾ عيوضيتي بابت اُڀڻڻ اچي وڃن ٿا) به ٿي سگهندا جيڪي سنسد ضروري سمجهي.

(۲) مٿي ڄاڻايل اهڙو قاعدو انوچيد ۲۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نه سمجهيو ويندو.

پاڳ ٻيون

ناگرڪتا

۵. سنوڌان جي شروعات وقت ناگرڪتا.

هن سنوڌان جي شروعات وقت هرڪو اهڙو شخص جيڪو ڀارت جي ڪيتر ۾ گهر ڪري رهي ٿو ۽

(ا) جيڪو ڀارت جي ڪيتر ۾ ڄائو هو، يا

(ب) جنهن جو ماءُ يا پيءُ ڀارت جي ڪيتر ۾ ڄائو هو، يا

(ب) جيڪو اهڙي شروعات کان يڪدم اڳ گهٽ ۾ گهٽ پنجن سالن لاءِ

ڀارت جي ڪيتر ۾ رواجي طرح رهيو آهي،

اهو ڀارت جو ناگرڪ ٿيندو.

۶. ڀارت ۾ پاڪستان مان لڏي آيل ڪن ماڻهن جا ناگرڪتا جا حق.

انويچيد ۵ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود جيڪو شخص هاڻي پاڪستان ۾ سمائل ڪيتر مان ڀارت جي ڪيتر ۾ لڏي آيو آهي اهو هن سنوڌان جي شروعات وقت ڀارت جو ناگرڪ ليکيو ويندو جيڪڏهن -

(ا) هو يا هن جو ماءُ يا پيءُ يا هن جي ڏاڏي، ڏاڏيءَ، ناني، ۽ نانيءَ مان

ڪو به گورنمينٽ آف انڊيا اڪٽ، ۱۹۲۵ (جيئن شروعات ۾ ٺهيو هو) ۾ ڏنل ويڙهه

موجب ڀارت ۾ ڄائو هو، ۽

(ب) (ا) جي اهو شخص اڻويهين جولاءِ ۱۹۴۸ کان اڳ لڏي آيو هجي ته

ان حالت ۾ لڏي اچڻ جي تاريخ کان ڀارت جي ڪيتر ۾ رواجي طرح رهيو ڀيو هجي،

(۲) جي اهو شخص اڻويهين جولاءِ ۱۹۴۸ تي يا ان کان پوءِ ان نموني لڏي

آيو هجي ته ان حالت ۾ سندس ڀارت ڊومينين جي سرڪار دواران ان خيال کان مقرر

ڪيل عملدار کي هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ان سرڪار دواران طئه ڪيل نموني

۽ ريت موجب ڪيل درخواست تي، ان عملدار دواران کيس ڀارت جي ناگرڪ طور

رجسٽر ڪيو ويو هجي؛

بشرطيڪ جي ڪو شخص پنهنجي درخواست جي تاريخ کان يڪدم اڳ گهٽ ۾ گهٽ ڇه مهينا پارت جي ڪيتر ۾ رهيو نه هوندو ته ان کي هن نموني رجسٽر نه ڪيو ويندو.

۷. پاڪستان ڏانهن ڪن لڏي ويل شخصن جا ناگرڪتا جا حق.

انويچيد ۵ ۽ ۶ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود جيڪو شخص پهرين مارچ ۱۹۴۷ کان پوءِ پارت جي ڪيتر مان هاڻي پاڪستان ۾ سمائل ڪيتر ۾ لڏي ويو هجي اهو پارت جو ناگرڪ ليکيو نه ويندو.

بشرطيڪ هن انويچيد ۾ چيل ڪچ به ان شخص سان لاڳو نه ٿيندو جيڪو اهڙي نموني هاڻي پاڪستان ۾ سمائل ڪيتر ۾ لڏي وڃڻ کان پوءِ ڪنهن قاعدي جي اختيارءَ دواران يا ان هين ڪڍيل وري ورسڻ يا دائمي موت جي پرمٽ هين پارت جي ڪيتر ۾ واپس آيو هجي. اهڙو هرڪو شخص انويچيد ۶ جي فقري (ب) جي پريوجن لاءِ اڻويهين جولاءِ ۱۹۴۸ کان پوءِ پارت جي ڪيتر ۾ لڏي آيل ليکيو ويندو.

۸. پارت کان ٻاهر رهندڙ پارتي نسل جي ڪن شخصن جا ناگرڪتا جا حق.

انويچيد ۵ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جيڪو شخص پاڻ يا جنهن جو پيءُ يا ماءُ يا جنهن جي ڏاڏي، ڏاڏيءَ، ناني ۽ نانيءَ مان ڪو به گورنمينٽ آف انڊيا اڪٽ ۱۹۳۵ (جيئن شروعات ۾ لکيو هو) ۾ ڏنل وياڪيا موجب پارت ۾ ڄائو هو، ۽ جيڪو اهڙي نموني وياڪيل پارت کان ٻاهر ڪنهن ملڪ ۾ معمولي طور رهندڙ هجي ان کي پارت جو ناگرڪ ليکيو ويندو جيڪڏهن هو، هن سنڌوان جي شروعات کان اڳ چاهي پوءِ، جنهن ملڪ ۾ ان وقت رهندو هجي ان ۾ پارت جي ايلچي يا ڪانسلي عيوضي دواران پارت جو ناگرڪ طريقي رجسٽر ڪيو ويو هجي.

۹. پرڏيهي راڄ جي پنهنجي خوشيءَ سان ناگرڪتا حاصل ڪيل شخص جو ناگرڪ نه ٿيڻ.

جي ڪنهن شخص پنهنجي مرضيءَ سان ڪنهن پرڏيهي راڄ جي ناگرڪتا حاصل ڪئي آهي ته هو انويچيد ۵ جي آڌار تي پارت جو ناگرڪ نه ٿيندو يا انويچيد ۶ يا ۸ جي آڌار تي پارت جو ناگرڪ ليکيو نه ويندو.

۱۰. ناگرڪتا جا حق چالو رهڻ -

هرڪو اهڙو شخص جيڪو هن ڀاڱي جي اول ڏنل اُپنڊن مان ڪنهنجي به هيٺ ڀارت جو ناگرڪ آهي يا ناگرڪ ليکيو وڃي ٿو اهو سنسد دواران ان بابت ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي اُپنڊن جي آڏين، اهڙو ئي ناگرڪ ٿي رهندو.

۱۱. سنسد قاعدي دواران ناگرڪتا جي حق کي نيٺ ڪندي -

هن ڀاڱي ۾ اول ڏنل اُپنڊن ۾ چيل ڪم به ناگرڪتا حاصل ڪرڻ ۽ ختم ڪرڻ ۽ ناگرڪتا سڀني ٻين سڀني ٻالھين جي باري ۾ اُپنڊن جوڙڻ جي سنسد جي اختيارءَ کي نه گھٽائيندو.

پاڳ ٿيون

بنيادي حق

عام

۱۲. وياڪيا -

هن پاڳ ۾ جي مضمون ۾ تقاضا نه ڪري ته، 'راجيه' لفظ ۾ ڀارت جي سرڪار ۽ سنڌ ۽ هر هڪ راجيه جي سرڪار ۽ وڏان منڊل ۽ ڀارت جي ڪيتر ۾ آيل يا ڀارت سرڪار جي تابع سڀ مڪاني يا ٻيون اختيارين اچي وڃن ٿيون.

۱۳. بنيادي حقن سان ان ٺهڪندڙ يا انهن ۾ گهٽتائي ڪندڙ قاعدا -

(۱) هن سنوڌان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ ڀارت جي ڪيتر ۾ عمل ۾ ايندڙ سڀ قاعدا، جيتري قدر اهي هن پاڳ جي اڀڻڻ سان ان ٺهڪندڙ آهن، ان حد تائين، رد رهندا.

(۲) هن پاڳ دواران بخشييل حق کسي وٺي يا انهن کي گهٽائي اهڙو ڪو به قاعدو راجيه نه ٺاهيندو ۽ هن فقري جي پڇڙي ڪري ٺاهيل ڪو به قاعدو، پڇڙيءَ جي حد تائين، رد رهندو.

(۳) هن انوچيد ۾ جي مضمون ۾ تقاضا نه ڪري ته، -

(۱) 'قاعدو' لفظ ۾ ڀارت جي ڪيتر ۾ قاعدي جي عمل وارو ڪو به آرڊيننس، حڪم، پيئي قاعدو، نير، ونير، ظاهرنامو، رسر يا رواج اچي وڃن ٿا،
(ب) 'عمل ۾ قاعدا' ڪم آندل فقره ۾ هن سنوڌان جي لاڳو ٿيڻ کان اڳ ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن وڏان منڊل يا ٻيءَ سمور اختياريه دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل قاعدا، جي اڳ رد ٿيل نه هجن، اچي وڃن ٿا، باوجود انجي ته اهڙو ڪو قاعدو يا ان جو ڪو حصو بلڪل يا ڪن خاص ايراضين ۾ ان وقت عمل ۾ نه هجي.

(۴) هن سنوڌان جي انوچيد ۳۶۸ هيٺ ڪيل ڪنهن به سڌاري سان هن انوچيد

۾ ڇيل ڪڇ به لاڳو نه ٿيندو.

سمانتا جو حق

۱۴. قاعدي اڳيان سمانتا -

راجيه ڪنهن به شخص کي ڀارت جي ڪيتر اندر قاعدي اڳيان سمانتا يا قاعدن جي سمان بچاءَ کان محروم نه ڪندو.

۱۵. ڌرم، جاتي، ذات، جنس يا جنم اسٿان جي ڪارڻ پيد ڀاؤ تي بندش -

(۱) راجيه ڪنهن به ناگرڪ سان صرف ڌرم، جاتي، ذات، جنس، جنم اسٿان يا انهن مان ڪنهن به هڪ جي ڪارڻ پيد ڀاؤ نه ڪندو.

(۲) ڪو به ناگرڪ صرف ڌرم، جاتي، ذات، جنس، جنم اسٿان يا انهن مان ڪنهن به هڪ جي ڪارڻ هيٺين ڳالهين بنسبت ڪنهن اڻ لائق، ذميوار، پائبندي يا شرط جي اڏين نه ٿيندو -

(۱) دڪانن، عام ويسين، هوٽلن ۽ عام وندر جي جاين ۾ داخل يا

(ب) ڪُل يا ڪي قدر راجيه جي موٽي سان ڦاٿر رکيل يا عام جنتا جي واپرن لاءِ اڀڻ ڪيل ڪوه، تاء، سنان گهاٽ، رستا ۽ عام آرام گاه

(۲) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به راجيه کي زالن ۽ ٻارن لاءِ ڪو خاص اپهنڌ ڪرڻ کان نه روڪيندو.

(۳) هن انوچيد ۾ يا انوچيد ۲۹ جي فقري (۲) ۾ چيل ڪچ به راجيه کي سماجڪ ۽ تعليمي طرح پلٽي پيل ناگرڪن جي ڪن ورگن جي انٽيءَ لاءِ يا اٺوسوچت جن جاتين لاءِ ڪو خاص اپهنڌ ڪرڻ کان نه روڪيندو.

۱۶. سرڪاري نوڪريءَ جي بابتن ۾ وجهه جي سمانتا -

(۱) راجيه جي هٿ هيٺ ڪنهن به عهدي تي نوڪريءَ يا مقرريءَ سنهندي بابتن ۾ سڀني ناگرڪن لاءِ وجهه جي سمانتا رهندي.

(۲) ڪو به ناگرڪ صرف ڌرم، جاتي، ذات، جنس، جنم اسٿان، رهائش يا انهن مان ڪنهن به هڪ جي ڪارڻ راجيه جي هٿ هيٺ ڪنهن نوڪريءَ يا عهدي بنسبت اڻ لائق نه ٿيندو يا ساڻس پيدا ڀاءُ نه ڪيو ويندو.

(۳) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به سنسد کي اهڙي قاعدي ٺاهڻ کان نه روڪيندو

جنهن ۾ ڪنهن راجه يا سنگه ڪيتر جي سرڪار جي يا ان جي ڪيتر ۾ ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اختياريءَ جي هٿ هيٺ ڪنهن قسمر يا قسمن جي عهدي تي نوڪريءَ يا مقرريءَ لاءِ اهڙي نوڪري يا مقرري کان اڳ ان راجه يا سنگه ڪيتر ۾ رهڻ جي باري ۾ ڪا ضرورت طئه ڪئي وڃي.

(۴) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به راجه کي ناگرڪن جي اهڙي ڪنهن پنٽي پيل ورگ جي فائدي ۾ مقرريون يا عهدا محفوظ رکڻ لاءِ ڪو اپبند ڪرڻ کان نه روڪيندو جنهن کي راجه جي رايي موجب راجه جي هٿ هيٺ شيوائن ۾ ڪافي عيوضو مليل نه آهي.

(۴.الف) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به راجه کي پنهنجن شيوائن ۾ ڪنهن به درجي يا ڪن به درجن جي عهدن کي انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکڻ کان نه روڪيندو جتي راجه جي راءِ ۾ راجه شيوائن ۾ انهن جو عيوضيپڻو پورو نه آهي.

(۵) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به ڪنهن به اهڙي قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو جنهن ۾ اهڙو پرپنڌ هجي ته ڌارمڪ يا سمپرڊايڪ سنسٽا جي ڪاروبار سان واسطو رکندڙ ڪو عهديدار يا ان جي حڪمراني سمٽيءَ جو ميمبر ڪنهن خاص ڌرم جو پاليندڙ يا ڪنهن سمپرڊايه جو هئڻ گهرجي.

۱۷. چوٽ چات جو خاتمو-

چوٽ چات ختم ڪئي وڃي ٿي ۽ ڪنهن به روپ ۾ ان جي عمل تي روڪ وڌي وڃي ٿي. 'چوٽ چات' ڪري ٿيندڙ ڪنهن به ان لائقيءَ کي لاڳو ڪرڻ قاعدي مطابق سزا جوڳو ڏوه ٿيندو.

۱۸. خطابن جو خاتمو-

(۱) راجه دواران فوجي يا تعليمي ڀڏويءَ کان سواءِ ڪو به خطاب عطا نه ڪيو ويندو.

(۲) ڀارت جو ڪو به ناگرڪ ڪنهن به پرڏيهي راڄ کان ڪو به خطاب قبول نه ڪندو.

(۳) ڀارت جو ناگرڪ نه هجي اهڙو ڪو به شخص جيستائين هو راجه جي هٿ هيٺ ڪنهن لاپ يا وشواس واري عهدي تي آهي، تيستائين راشٽريتيءَ جي قبوليت کان سواءِ ڪنهن پرڏيهي راڄ کان ڪو به خطاب قبول نه ڪندو.

(۴) راجيه جي هٿ هيٺ لاپ يا وشواس واري عهدي تي ڪو به شخص، راشٽرپتيءَ جي قبوليت کان سواءِ ڪنهن پرڏيهي راج کان به سوکڙي يا اُجورو يا اُن جي هٿ هيٺ ڪنهن به قسم جو عهدو قبول نه ڪندو.

آزادگيءَ جو حق

۱۹. واڻيءَ جي سوتنترتا وغيره بنسبت ڪن حقن جو بچاءُ.

- (۱) سڀني ناگرڪن کي حق رهندو -
 - (ا) واڻيءَ ۽ ورنن جي سوتنترتا جو،
 - (ب) شانتِيءَ سان ۽ بنا هٿيارن جي مڙڻ جو،
 - (پ) منڊل يا سنگھ ٺاهڻ جو،
 - (پ) ڀارت جي سموري ڪيتر ۾ آزاديءَ سان اچڻ وڃڻ جو،
 - (پ) ڀارت جي ڪيتر جي ڪنهن به ڀاڱي ۾ رهڻ ۽ گهر ڪري وهڻ جو،

(۷) ڪو به پيشو اختيار ڪرڻ يا ڪا به ڪرت واپار يا ڏنڌو ڪرڻ جو.

(۲) فقري (۱) جي پيئي فقري (ا) ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو يا راجيه کي ڪو به قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو. جيتري قدر اهو قاعدو ان پيئي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي ڀارت جي خود مختياري ۽ اڪڊتا محفوظ رکڻ خاطر، راجيه جي سلامتيءَ خاطر، پرڏيهي راجن سان مترتا جا سڀنڌ قائم رکڻ خاطر، عام ويوسٽا، فضيلت يا اخلاق جي ڀلي خاطر يا ڪورٽ جي بي ادبي، بدناموسي يا گناه ڪرڻ لاءِ پڙڪائڻ کي روڪڻ خاطر، واجبي ٻنڌڻ وجهي ٿو.

(۳) اُن فقري جي پيئي فقري (ب) ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو يا راجيه کي ڪو به قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو. جيتري قدر اهو قاعدو ان پيئي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي، ڀارت جي خود مختياري ۽ اڪڊتا محفوظ رکڻ خاطر يا عام ويوسٽا جي ڀلي خاطر واجبي ٻنڌڻ وجهي ٿو.

(۴) اُن فقري جي پيئي فقري (ب) ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو يا راجيه کي ڪو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو. جيتري قدر اهو قاعدو ان پيئي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي ڀارت جي خودمختياري ۽ اڪڊتا کي محفوظ رکڻ خاطر يا عام ويوسٽا يا اخلاق جي ڀلي خاطر واجبي ٻنڌڻ وجهي ٿو.

ٿو.

(۵) اُن فقري جي پيٽي فقري (پ) ۽ (پ) ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو، يا راجيه کي ڪو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو جيتري قدر اهو قاعدو انهن پيٽي فقرن جي بخشيل ڪنهن حق جي عمل تي، عام جنٽا جي پلي خاطر يا ڪنهن انوسوچت جن جاتيءَ جي هٿن جي بچاءَ خاطر واجبي بنڌن وجهي ٿو.

(۶) اُن فقري جي پيٽي فقري (ٽ) ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو، يا راجيه کي ڪو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو، جيتري قدر اهو قاعدو ان پيٽي فقري جي بخشيل حق جي عمل تي، عام جنٽا جي پلي لاءِ ڪي واجبي بنڌن وجهي ٿو، ۽ خاص طور، ان پيٽي فقري ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو، يا راجيه کي ڪو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو، جيتري قدر اهو قاعدو هيٺ ڏنل ٻانهين سان سنڀندڙ رکي ٿو -

(۱) ڪو پيشو اختيار ڪرڻ لاءِ يا ڪا ڪرت، واپار يا ڏندو ڪرڻ لاءِ ضروري

ڏندڻي يا هنري لياقتن سان، يا

(۲) راجيه طرفان، يا راجيه جي مالڪيءَ جي تابع ڪنهن ڪارپوريشن دواران

ڪنهن به واپار، ڏندڻي، اُديوگ يا سيوا، کان ناگرڪن کي مڪمل طور يا ڪي قدر وانجهي يا بيءَ طرح، هلائڻ سان.

۲۰. ڏوهن لاءِ سزايابيءَ بنسبت بچاءُ -

(۱) ڪنهن به شخص کي ڪنهن به ڏوه لاءِ سزا نه ڏني ويندي، سواءِ انجي ته جيڪو ڪاربه ڏوه طريقي مڙهيو وڃي اهو ڪرڻ وقت عمل ۾ قاعدي جو پنگ ٿيندو هجي، نڪو کيس ان کان وڌيڪ سزا نه ڏني ويندي جيڪا ڏوه ٿيڻ وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ ٿي سگهي ها.

(۲) ڪنهن به شخص تي ساڳئي ڏوه لاءِ هڪ کان وڌيڪ دفعا مقدمو نه هلايو ويندو ۽ سزا نه ڏني ويندي.

(۳) ڪنهن به ڏوه لاءِ جوابدار شخص کي پنهنجي خلاف شاهدي ڏيڻ لاءِ مجبور نه ڪيو ويندو.

۲۱. جان ۽ شخصي آزاديءَ جو بچاءُ-

قاعدي دواران قائم ڪيل ڪاروائيءَ کان سواءِ ڪنهن به شخص کان سندس جان يا شخصي آزادي ڪسي نه ويندي.

۲۲. ڪن حالتن ۾ گرفتاري ۽ نظربنديءَ کان بچاءُ-

(۱) ڪو به شخص جنهن کي گرفتار ڪيو ويندو تنهن کي اهڙي گرفتاريءَ جا ڪارڻ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ڄاڻائڻ کان سواءِ حوالا ٿي رکيو نه ويندو، نه کيس پنهنجي پسنديءَ واري وڪيل سان صلاح ڪرڻ ۽ ان کان پنهنجو بچاءُ ڪرائڻ جي حق کان انڪار ڪيو ويندو.

(۲) هر اهو شخص جنهن کي گرفتار ڪيو ويو آهي ۽ حوالا ٿي نظر بند رکيو ويو آهي تنهن کي گرفتاريءَ جي جاءِ کان مئجسٽريٽ جي ڪورٽ تائين مسافريءَ لاءِ ضروري وقت ڇڏي، ڇوويهن ڪلاڪن جي مدت اندر ويجهي ۾ ويجهي مئجسٽريٽ جي روبرو پيش ڪيو ويندو ۽ اهڙي شخص کي مئجسٽريٽ جي اختياريت کان سواءِ ان مدت کان وڌيڪ حوالا ٿي رکيو ويندو.

(۳) مٿي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪج به لاڳو نه ٿيندو -

(۱) ڪنهن شخص سان جيڪو ان وقت ڌاريو دشمن هجي، يا

(۲) ڪنهن به ان شخص سان جنهن کي نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربنڌ ڪندڙ

ڪنهن قاعدي هيٺ گرفتار يا نظر بند ڪيو ويو هجي

(۳) نوارڪ نظربنديءَ لاءِ پربنڌ ڪندڙ ڪو به قاعدو ڪنهن به شخص کي ٽن

مهنن کان وڌيڪ مدت لاءِ نظر بند رکڻ جي اختيار تي نه ڏيندو، جيسين -

(۱) هاءِ ڪورٽ جو جج هجي يا ٿي رهيو هجي يا مقرر ٿيڻ جي لائق هجي

اهڙن شخصن جي ٺهيل صلاحڪار بورڊ اهڙي ٽن مهنن جي مدت پوري ٿيڻ کان اڳ

رپورٽ ڏئي هجي ته ان جي رايي ۾ اهڙي نظربنديءَ لاءِ ڪافي ڪارڻ آهي؛

بشرطيڪ هن پيئي فقري ۾ ڪجهه به فقري (۷) جي پيئي فقري (ب) هيٺ

سندس جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي ۾ ڄاڻايل گهڻي ۾ گهڻي مدت کان وڌيڪ ڪنهن

شخص کي نظر بند رکڻ لاءِ اختيار تي نه ڏيندو، يا

(ب) اهڙي شخص کي فقري (۷) جي پيئي فقري (۱) ۽ (ب) هيٺ سندس

جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اپنڌن موجب نظر بند رکيو ويو هجي.

(۵) جڏهن ڪنهن به شخص کي نوازڪ نظربنديءَ لاءِ ڀرڻ ڪندڙ ڪنهن به قاعدي هيٺ ڪيل حڪم جي آڌار تي نظر بند ڪيو وڃي ته حڪم ڪندڙ اختيار، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، جن ڪارڻن تي حڪم ڪيو ويو هجي اُهي ان شخص کي ڄاڻائيندي ۽ کيس ان حڪم خلاف عريضي ڪرڻ جو جلد به جلد موقعو ڏيندي.

(۶) فقري (۵) ۾ ڪڇ به چيل اُن فقري ۾ ڄاڻايل حڪم ڪندڙ اختيار لاءِ اهڙيون حقيقتون ظاهر ڪرڻ ضروري نه ٿيندو جي ظاهر ڪرڻ اهڙي اختيار لاءِ ڪي عام ڀلي جي خلاف لڳي.

(۷) سندس قاعدي دواران ٺهرائي سگهندي -

(۱) اهي حالتون ۽ اهڙي قسم يا قسمن جا ڪيس جن ۾ ڪنهن شخص کي نوازڪ نظربنديءَ جو ڀرڻ ڪندڙ ڪنهن قاعدي هيٺ فقري (۴) جي پيٽي فقري (۱) جي اپڀندن موجب صلاحڪار بورڊ جو رايو وٺڻ کان سواءِ ٽن مهينن کان وڌيڪ مدت لاءِ نظر بند رکي سگهجي؛

(ب) گهڻي ڀر گهڻي مدت جنهن لاءِ ڪنهن شخص کي ڪنهن قسم يا قسمن جي ڪيسن ۾ نوازڪ نظربنديءَ جو ڀرڻ ڪندڙ قاعدي هيٺ نظر بند رکي سگهجي؛

(ب) فقري (۴) جي پيٽي فقري (۱) هيٺ ڪرڻ واريءَ جاچ ۾ صلاحڪار بورڊ دواران ڪرڻ جي ڪارروائي.

شوش خلاف اڌڪار

۲۳. انسانن جو واپار ڪرڻ ۽ زوريءَ مزوريءَ تي بندش -

(۱) انسانن جو واپار ڪرڻ ۽ بيگڙ ۽ زوريءَ مزوريءَ جي اهڙي ٻين نمونن تي بندش وڌي وڃي ٿي ۽ هن اپڀند جي ڪا به ڀڃڪڙي قاعدي مطابق سزا جي لائق ڏوهه ٿيندو.

(۲) هن اڻڇڏ ۾ چيل ڪڇ به راجهه کي عام ڀريوڄڻ لاءِ لازمي سڀوا مڙهڻ کان نه روڪيندو ۽ اهڙي سڀوا مڙهڻ لاءِ راجهه صرف ڌرم، جاتي، ذات يا ورگ يا انهن مان ڪنهن به هڪ ڪارڻ پيدا نه ڪندو.

۲۴. ٻارن کي ڪارخانن وغيره ۾ رٿيائڻ تي بندش -

چوڏهن سالن کان گهٽ عمر واري ڪنهن به ٻار کي ڪنهن به ڪارخاني يا ڪاڻ ۾ ڪم ڪرڻ لاءِ رٺايو يا ڪنهن ٻيءَ جو ڪمائي تي نوڪريءَ ۾ لڳايو نه ويندو.

ڌرم جي آزاديءَ جو حق

۲۵. وويڪ جي سوتنترتا ۽ آزاديءَ سان ڌرم پالڻ ۽ ان تي عمل ڪرڻ، ۽ ان جو ڦهلاءُ ڪرڻ -

(۱) عام ويوسٿا، اخلاق ۽ تندرستيءَ جي ۽ هن ڀاڱي جي ٻين اپڀنڌن جي اڏين رهي، سڀني شخصن کي وويڪ جي سوتنترتا جو ۽ آزاديءَ سان ڌرم پالڻ، ان تي عمل ڪرڻ ۽ ان جي ڦهلاءُ جو هڪ جهڙو حق آهي.

(۲) هن انوچيد ۾ ڪڇ به چيل ڪنهن به موجوده قاعدي جي عمل تي اثر نه ڪندو يا راجيه کي ڪو به اهڙو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو جيڪو -

(۱) ڌارمڪ وهنوار سان لاڳو ڪنهن آرٽڪل، مالي، راجنيتڪ يا ٻي سنسارڪ سرگرميءَ کي نيमत يا محدود ڪندو هجي.

(ب) سماجڪ ڪلياڻ ۽ سڌاري لاءِ پربند ڪرڻ يا عام سوروپ جي ڌارمڪ هندو سنسٿائن کي هندن جي سڀني ورگن ۽ طبقن لاءِ کولي ڇڏڻ لاءِ هوندو.

سمجهاڻي پهرين - ڪرپاڻ پائڻ ۽ ڪٽڻ سڪ ڌرم پالڻ جو حصو سمجهيو ويندو. سمجهاڻي ٻين - فقري (۲) جي ڀيٽي فقري (ب) ۾ چيل هندن ڏانهن نرديش ۾ سڪ، جين يا ٻوڌي ڌرم پاليندڙ شخص جو نرديش سمايل آهي جهڙو آرٽ ڪيو ويندو ۽ هندو ڌارمڪ سنسٿائن جي نرديش جو به اهڙو ئي آرٽ ڪيو ويندو.

۲۶. ڌارمڪ معاملن جي انتظام جي آزاديءَ -

عام بندوبست، اخلاق ۽ تندرستيءَ جي اڏين رهي، هر هڪ ڌارمڪ سمپرڊايه يا ان جي ڪنهن طبقي کي حق رهندو:-

(۱) ڌارمڪ ۽ ڌرماتو پريوجن لاءِ سنسٿائون برپا ڪرڻ ۽ هلائڻ جو؛

(ب) ڌرم جي بابت ۾ پنهنجن معاملن جو انتظام ڪرڻ جو؛

(پ) متحرڪ ۽ غير متحرڪ ملڪيت جو مالڪ ٿيڻ ۽ اها حاصل ڪرڻ جو؛

(پ) اهڙي ملڪيت جو قاعدي مطابق ڪاروبار هلائڻ جو.

۲۷. ڪنهن خاص ڌرم جي واڌاري لاءِ ڍل ڏيڻ جي باري ۾ آزادي -

ڪنهن به شخص کي ڪي به اهڙيون ڍلون ڏيڻ لاءِ مجبور نه ڪيو ويندو جن جي آمدني ڪنهن خاص ڌرم يا ڌارمڪ سمپرديءَ جي واڌاري يا قائم رکڻ لاءِ خرچ ڪرڻ ۾ خاص ڪم آندي ويندي هجي.

۲۸. ڪن تعليمي سنسٽائن ۾ ڌارمڪ سکيا يا ڌارمڪ پوڄا ۾ حاضريءَ جي باري ۾ آزادي -

(۱) رڳو راجيه جي موڙيءَ سان هلندڙ ڪنهن ڌارمڪ تعليمي سنسٽا ۾ ڪا به ڌارمڪ سکيا نه ميسر ڪئي ويندي.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪچ به اهڙيءَ تعليمي سنسٽا سان لاڳو نه ٿيندو جنهن جو ڪاروبار راجيه هلائيندو هوندو پر جيڪا ڪنهن اهڙي پڇاڙت يا ترست هيٺ برپا ڪئي ويئي هجي جنهن موجب اهڙيءَ سنسٽا ۾ ڌارمڪ سکيا ڏيڻ ضروري آهي.

(۳) راجيه جي تسليم ٿيل يا راجيه جي موڙيءَ مان مدد ملندڙ ڪنهن تعليمي سنسٽا ۾ داخل ڪنهن شخص لاءِ، اُن سنسٽا ۾ ڌارمڪ سکيا ڏني وڃي ته، اُن ۾ حصو وٺڻ، يا اُن سنسٽا ۾ يا ان سان لاڳو ڪنهن جاءِ ۾ ڌارمڪ پوڄا ڪئي وڃي ته، اُن ۾ حاضر رهڻ ضروري ڪيو نه ويندو، سواءِ ته اهو شخص، يا جي اهو شخص صغير آهي ته سندس واليءَ اُن لاءِ رضامندي ڏني هجي.

سپيٽڪ ۽ تعليمي حق

۲۹. ٿورائيءَ وارن جي هٿن جو بچاءُ -

(۱) ڀارت جي ڪيتر يا ان جي ڪنهن به ڀاڱي ۾ رهندڙ ناگرڪن جو ڪو به حصو جنهن کي پنهنجي خاص نجني ٻولي، لپي يا سپيٽا آهي تنهن کي اهي سائيدي رکڻ جو حق رهندو.

(۲) ڪنهن به ناگرڪ کي راجيه طرفان ملندڙ يا راجيه جي موڙيءَ مان مدد ملندڙ ڪنهن تعليمي سنسٽا ۾ صرف ڌرم، جاتي، ذات، ٻولي يا انهن مان ڪنهن

جي ڪارڻ داخلا کان انڪار ڪيو نه ويندو.

۳۰. ٿورائيءَ وارن جو تعليمي سنسٽائون برپا ڪرڻ ۽ انهن جو ڪاروبار هلائڻ جو حق.

(۱) سڀني ٿورائيءَ وارن کي چاهي اُهي ڌرم جي يا ٻوليءَ جي آڌار تي هجن، پنهنجي پسنديءَ جون تعليمي سنسٽائون برپا ڪرڻ ۽ انهن جو ڪاروبار هلائڻ جو حق رهندو.

(۱-الف) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن ٿورائيءَ طرفان برپا ڪيل يا هلندڙ تعليمي سنسٽا جي ڪا ملڪيت لازمي طرح حاصل ڪرڻ جو پهرين ڪندڙ ڪو به قاعدو ٺاهڻ وقت راجيه اها خاطري ڪندو ته اهڙي ملڪيت حاصل ڪرڻ لاءِ اهڙي قاعدي هيٺ مقرر ڪيل يا طيءَ ڪيل رقم اهڙي هجي جو ان فقري هيٺ ڳارنٽي ڏنل حق کي محدود يا رد نه ڪري.

(۲) راجيه، تعليمي سنسٽائن کي مدد ڏيڻ ۾ ڪنهن به تعليمي سنسٽا جي خلاف ان ڪارڻ پيدا ٿيڻ نه ڪندو ته اها ڌرم چاهي ٻوليءَ جي آڌار تي ڪنهن ٿورائيءَ جي انتظام هيٺ آهي.

۳۱.

ڪن قاعدن جو بچاءُ

۳۱-الف. جائداد وغيره حاصل ڪرڻ جو پهرين ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ.

(۱) انويچيڊ ۱۲ ۾ ڪا به ڳالهه چيل هئڻ جي باوجود هيٺين ڳالهين جو پهرين ڪندڙ ڪو به قاعدو.

(۱) راجيه دواران ڪا جائداد يا ان ۾ ڪي حق حاصل ڪرڻ، يا اهڙن ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير ڦار ڪرڻ، يا

(ب) راجيه دواران عام پلي لاءِ يا ملڪيت جو پورو انتظام ٿئي ان لاءِ ڪنهن به ملڪيت جو انتظام محدود مدت لاءِ هٿ ۾ کڻڻ، يا

(ب) ٻن يا وڌيڪ ڪارپوريشنن کي، عام پلي لاءِ يا انهن مان ڪنهن ڪارپوريشن جو پورو انتظام ٿئي ان لاءِ گڏي ڇڏڻ، يا

(پ) ڪارپوريشن جي مئنيجنگ ايجنٽن سيڪريٽرين ۽ خزانچين، مئنيجنگ ڊائريڪٽرن، ڊائريڪٽرن يا مئنيجرن جي ڪن حقن کي يا انهن جي شيئر هولڊرن جي ووٽ ڏيڻ جي حقن کي ختم ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير ڦار ڪرڻ، يا (پ) ڪنهن معدني پٿر يا معدني تيل جي کوڇ ڪرڻ يا هٿ ڪرڻ واسطي ڪنهن قبوليت، پٽي يا ليسان جي آڌار تي مليل ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا انهن ۾ ڦير ڦار ڪرڻ، يا اهڙي ڪنهن قبوليت، پٽي يا ليسان کي وقت کان اڳ ختم ڪرڻ يا رد ڪرڻ.

انهيءَ ڪري رد نه ليکيو ويندو ته اهو انوچيد ۱۲ يا انوچيد ۱۹ جي بخشيل حقن مان ڪنهن سان اڻ ٺهڪندڙ آهي يا اهڙو حق ڪسي وٺي ٿو يا گهٽ ڪري ٿو. بشرطيڪ اهڙو قاعدو ڪنهن راجيہ جي وڌان منڊل جو ٺاهيل هئڻ جي حالت ۾ ان کي هن انوچيد جا اپينٽ لاڳو نه پوندا سواءِ ان جي ته اهڙي قاعدي کي راشريپٽيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ هن جي منظوري ملي هجي.

وڌيڪ بشرطيڪ جي ڪو قاعدو راجيہ دواران ڪا جائداد حاصل ڪرڻ جو پرهنٽ ڪري ٿو ۽ جي ان ۾ سمايل ڪا زمين ڪنهن شخص جي شخصي ڪيتيءَ هيٺ آهي، ته راجيہ لاءِ اهو قانوني نه ٿيندو ته ان وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ ان شخص سان لاڳو حذبنديءَ جي حد اندر جي زمين جو ڪو به حصو يا ان تي يا ان سان لاڳو ڪا به عمارت يا اڏاوت حاصل ڪري، سواءِ ان جي ته اهڙي زمين، عمارت يا اڏاوت حاصل ڪرڻ جي قاعدي ۾ اهڙو پرهنٽ هجي ته عيوضو اهڙي حساب سان ڏنو وڃي جو ان جي بڙاري قيمت کان گهٽ نه هجي.

(۲) هن انوچيد ۾ -

(۱) مڪاوري 'جائداد' جي، ڪنهن مڪاني ايراضيءَ سڀندي، معنيٰ اها ساڳي ٿيندي جيڪا ان مڪاوري يا ان جي مڪاني هم معنيٰ لفظ جي ان ايراضيءَ ۾ عمل ۾ زمين پٽي سان لاڳو قاعدي ۾ هجي ۽ ان ۾ پڻ اچي ويندا -

(۱) ڪا به جاگير، انعام يا معافي يا ڪا ٻي اهڙي قسم جي گرانٽ ۽ ٽاملنڊو

۽ ڪيرالا راجين ۾ ڪو ڪو 'جنم حق'،

(۲) رعيتواري پنڊوبست هيٺ ڪا زمين،

(۳) زمين ڪيڙيندڙن، ڪيت مزورن ۽ ڳوٺاڻن ڪاريگرن جي والاريل ڪا به زمين

جا ڪيتيءَ يا ڪيتيءَ سان واسطو رکندڙ پريوجن لاءِ اختيار ۾ يا پٽي تي هجي، جنهن ۾ اڃڙ زمين، بيلي جي زمين، چراگاه جي زمين يا عمارتن ۽ ٻين اڏاوتن جي زمين اچي ويندي.

(ب) مڪاوري 'حقن' ۾، ڪنهن جائداد سڀندي، ڪنهن مالڪ، پٽي مالڪ،

زيردست مالڪ، زمين پتي دار، رعيت، زيردست رعيت يا ٻئي وچواري کي مليل ڪي به حق ۽ زمين محصول نسبت ڪي حق يا خاص حق اچي ويندا.

۳۱. ب. ڪن قاعدن ۽ ونيمن کي باقاعدي ٺهرائڻ.

انوچيد ۳۱ الف ۾ سمائل اڀندڻ جي وياپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ نائين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪي به قاعدا ۽ ونيم يا انهن جا ڪي به اڀندڻ ان ڪارڻ رد ليکيا نه ويندا، يا ڪڏهن به رد ٿيل ليکيا نه ويندا ته اهو قاعدو، ونيم يا اڀندڻ هن ڀاڱي جي ڪن اڀندڻ جي بخشيل ڪنهن حق سان اڻ ٺهڪندڙ آهي يا اهو ڪسي وٺي ٿو يا گهٽ ڪري ٿو، ۽ ان جي خلاف ڪنهن ڪورٽ يا ٽربيونل جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم جي باوجود انهن قاعدن ۽ ونيمن مان هر هڪ، وڌان منڊل جي ان کي رد ڪرڻ يا سڌارو ڪرڻ جي اختيار جي اڏين، عمل ۾ چالو رهندو.

۳۱. ب. ڪن هدايتي اصولن کي اثر ڏيندڙ قاعدن جو بچاءُ.

انوچيد ۱۳ ۾ ڪا به ڳالهه هئڻ جي باوجود ڀاڱي چوٿين ۾ درج ڪيل سڀ يا ڪي اصول سڌ ڪرڻ لاءِ راجيه جي نيتيءَ کي اثر ڏيندڙ ڪو قاعدو ان ڪارڻ رد ليکيو نه ويندو ته اهو انوچيد ۱۲ يا انوچيد ۱۹ جي بخشيل ڪن حقن سان اڻ ٺهڪندڙ آهي يا اهي ڪسي وٺي ٿو يا گهٽ ڪري ٿو، ۽ ڪو به قاعدو جنهن ۾ اهڙي پڌرائي آهي ته اهو اهڙيءَ نيتيءَ کي اثر ڏيڻ لاءِ آهي، تنهن تي ڪنهن به ڪورٽ ۾ ان ڪارڻ اعتراض نه اُٿاريو ويندو ته اهو اهڙي نيتيءَ کي اثر نٿو ڏئي؛

بشرطيڪ جي اهڙو قاعدو راجيه جي وڌان منڊل جو ٺاهيل آهي ته ان سان هن انوچيد جا اڀندڻ لاڳو نه رهندا سواءِ ان جي ته اهو قاعدو راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ ان کي هن جي منظوري ملي هجي.

۳۱. پ.

سنوڌانڪ اڀائڻ جو حق

۳۲. هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن جي تعميل لاءِ اڀاءُ.

(۱) هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن جي تعميل لاءِ مناسب ڪارروائي ڪرڻ لاءِ

سپريم ڪورٽ کي استدعا ڪرڻ جي حق جي ڪارنتي ڏني وڃي ٿي.

(۲) هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعميل لاءِ سپريم ڪورٽ کي هدايتون، حڪم يا رٿ جنهن ۾ هيٺس ڪارپس، مئنڊمس، منع نامو، ڪو وارانٽو ۽ سرشاري جهڙا رٿ اچي ٿا وڃن جيڪا به مناسب هجي، اها جاري ڪرڻ جو اختيار رهندو.

(۳) فقري (۱) ۽ (۲) دواران سپريم ڪورٽ کي بخشيل اختيارن تي اثر وجهڻ کان سواءِ، سندس قاعدي دواران ٻيءَ ڪنهن به ڪورٽ کي پنهنجي حڪومت جي مڪاني حدن اندر فقري (۲) هيٺ جيڪي اختيار سپريم ڪورٽ جي استعمال ڪرڻ جوڳا آهن اهي سڀ يا انهن مان ڪي به اختيار استعمال ڪرڻ جي اختياري ڏيئي سگهندي.

(۴) هن انوچيد دواران ڪارنتي ڏنل حق هن سنوڌان ۾ ٻئي نموني جيئن پڙهند ڪيل آهي ان کان سواءِ مهمل رکيو نه ويندو.

۳۲. الف.....

۳۳. هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن کي سٺا وغيره سان لاڳو ڪرڻ ۾ قيرقار ڪرڻ جو سندس اختيار.

سندس قاعدي دواران ٺهراڻي سگهندي ته هن ڀاڱي دواران بخشيل کي به حق،

(۱) هٿيار بند سٺا جي ميمبرن، يا

(ب) عام ويوسٽا قائم رکڻ جو فرض سونپيل سٺا جي ميمبرن، يا

(پ) جاسوسي يا جاسوسي خلاف جي پريوچن لاءِ راجيه دواران برپا ڪيل ڪنهن بيوري يا ٻيءَ سنسٽا ۾ نوڪري ڪندڙ شخصن، يا

(پ) ففرن (۱) کان (پ) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن سٺا بيوري يا سنسٽا جي پريوچن لاءِ رچيل دُور سنچار سرشتن ۾ يا انهن سان لاڳاپو رکندڙ نوڪري ڪندڙ شخصن سان

لاڳو ڪرڻ ۾ ڪيتري قدر محدود يا رد ڪيا وڃن جيئن انهن جي فرضن جي پوري ادائگي ۽ منجهن ظابطي جي قائم رهڻ جي خاطري رهي.

۳۴. ڪنهن ايراضيءَ ۾ مارشل لا چالو هئڻ وقت هن ڀاڱي دواران بخشيل حقن تي پابندي.

هن ڀاڱي جي مٿي ڏنل اُپنڊن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سندس قاعدي

دواران سنگھ يا راجپ جي نوڪريءَ ۾ ڪنهن به شخص کي يا ٻئي ڪنهن شخص کي جنهن کي ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنهن به ايراضيءَ ۾ جتي مارشل لا عمل ۾ هو، اتي بندوبست رکڻ يا قائم ڪرڻ واسطي ڪيل ڪنهن به ڪم بنسبت کيس نقصان پري ڏيئي سگهندي، يا اهڙيءَ ايراضيءَ ۾ مارشل لا هيٺ پاس ڪيل ڪا به ڏنل يا مڙهيل سزا، يا ضبطيءَ جو حڪم يا ٻيو ڪو ڪيل ڪم باقاعدي ٺهراڻي سگهندي.

۳۵. هن ڀاڱ جي اپنڌن کي اثر ڏيڻ لاءِ قاعدو-

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود-

(۱) سنسڊ کي اختيار رهندو ۽ راجپ جي وڌان منڊل کي اختيار نه رهندو،

تہ قاعدا ٺاهي -

(۱) انوچيد ۱۶ جي فقري (۲)، انوچيد ۲۲ جي فقري (۳)، انوچيد ۳۳ ۽

انوچيد ۳۴ هيٺ جن وشين بنسبت سنسڊ قاعدي دواران پرڀنڌ ڪري سگهي انهن مان

ڪنهن به ڳالهه بنسبت، ۽

(۲) جيڪي ڪاريه هن ڀاڱ هيٺ ڏوهه ظاهر ٿيا هجن تن لاءِ سزا طئه ڪرڻ

لاءِ ۽ هن سنوڌان جي شروع ٿيڻ کان پوءِ جيترو جلد ٿي سگهي اوترو جلد سنسڊ، پيٽي

فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل ڪمن لاءِ سزا طئه ڪرڻ لاءِ قاعدا ٺاهيندي،

(ب) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڀارت جي ڪيتر ۾ عمل ۾ ڪو

به قاعدو، جو فقري (۱) جي پيٽي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل وشين مان ڪنهن بنسبت

هجي يا ان فقري جي پيٽي فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن ڪاريه لاءِ سزا مقرر

ڪندو هجي اهو، ان قاعدي جي شرطن جي ۽ انوچيد ۳۷۲ هيٺ ان ۾ ڪي موافقن

۽ ڦيرڦار ڪيا وڃن ته انهن جي آڏين، جيستائين سنسڊ ان کي ڦيرائي يا رد ڪري

يا سڌاري، تيستائين عمل ۾ رهندو.

سمجهاڻي - هن انوچيد ۾، مڪاوري 'عمل ۾ قاعدو' جي معنيٰ انوچيد ۳۷۲

واري ساڳي آهي.

راجيه جي نيتيءَ جا هدايتي اصول

۳۶. وياکيا

هن پاڳ ۾ جي مضمون ٻي تقاضا نه ڪري ته 'راجيه' جي معنيٰ پاڳ ٿيڻ واري ساڳي آهي.

۳۷. هن پاڳ ۾ سمايل اصولن جو لاڳو ڪرڻ

هن پاڳ ۾ سمايل اُڀند ڪنهن ڪورٽ دواران تعميل ڪرڻ جوڳا نه ٿيندا پر ان ۾ درج ڪيل اصول تنهن هوندي به ملڪ جي حڪمرانيءَ لاءِ بنيادي آهن ۽ راجيه جو فرض ٿيندو ته قاعدا ٺاهڻ ۾ هي اصول لاڳو ڪري.

۳۸. راجيه لوڪ ڪلياڻ جو واڌارو ٿئي اهڙو سماجڪ سرشتو اڏيندو

(۱) راجيه، راشٽريه جيون جي سڀني سنسٿائن کي سماجڪ آرٽڪ ۽ راجنيتي نياءَ جي پيرڙا ملي اهڙو سماجڪ سرشتو جيترو ٿي سگهي اوترو اثرائتي نموني برپا ڪري ۽ ان جي رکيا ڪري، لوڪ ڪلياڻ جو واڌارو ڪرڻ جو جتن ڪندو.

(۲) راجيه، خاص طور، آمدنيءَ جون گهٽ وڌتاڻيون ٿوري ۾ ٿوريون ڪرڻ جو جتن ڪندو، ۽ پڻ سهوليتن ۽ وجهن جون گهٽ وڌتاڻيون، نه فقط شخصن جي وچ ۾ جدا جدا ايراضين ۾ رهندڙ يا جدا جدا ڏنڊن ۾ رڌل لوڪن جي گروپن جي وچ ۾ پڻ، ڪڍي ڇڏڻ جو جتن ڪندو.

۳۹. راجيه دواران پيروي ڪرڻ جا ڪي نيتيءَ جا اصول

راجيه، خاص طور، پنهنجي نيتيءَ کي اهڙي ڏس ڏيندو جيئن خاطري ٿئي ته (۱) ناگرڪن کي، مڙدن ۽ زالن کي، سمان آجيوڪا جي پوري وسيلي جو حق رهي؛

(ب) خلق جي دنياوي دولت جي مالڪي ۽ ظابطو اهڙي نموني وراهيا وڃن جيئن عام جو پلو ڪرڻ ۾ ڪارگر ٿئي؛

(پ) مالي سرشتي جو عمل اهڙو نه ٿئي جو ملڪيت ۽ پيداوار جا وسيلو عام فائدي جي خلاف هڪ هنڌ جمع ٿين؛

(پ) مڙدن ۽ زالن، ٻنهي لاءِ هڪ جيتري ڪم لاءِ هڪ جيترو پگهار هجي؛
(پ) پورهيتن، مڙدن ۽ زالن، جي صحت ۽ طاقت ۽ ٻارن جي ڪچڙيءَ وهيءَ جو اڄوڳ اپيوڳ نه ڪيو وڃي ۽ ناگرڪ مالي ضرورت سبب پنهنجي عمر يا طاقت سان نه ٺهڪندڙ پيشو اختيار ڪرڻ لاءِ مجبور نه ٿين؛

(ت) ٻارن کي اهڙا وجه ۽ سهوليتون ڏنيون وڃن جيئن تندرست نموني ۽ آزاديءَ ۽ مان وارين حالتن ۾ اسرن ۽ جيئن پالڻ ۽ جوانيءَ کي شوشل کان ۽ اخلاقي ۽ مالي تياڳ کان بچايو وڃي.

۱.۳۹. الف. سمان نياءَ ۽ مفت قانوني سهايتا

راجير پرنڌ ڪندو ته قانوني سرشتي جو عمل سمان وجهه جي آڌار تي نياءَ جو واڌارو ڪري، ۽ خاص طور مناسب قاعدن يا رٿن ذريعي يا ٻئي ڪنهن نموني مفت قانوني سهايتا جو پرنڌ ڪندو جيئن خاطري ٿئي ته ڪنهن به ناگرڪ کي مالي يا ٻين ڪوتاهين جي سبب نياءَ حاصل ڪرڻ جي وجهن کان محروم نه ڪيو ويو آهي.

۴۰. گرام پنچائتن جي ترتيب

راجير گرام پنچائتن جي ترتيب لاءِ قدم کڻندو ۽ انهن کي اهڙيون شڪليون ۽ اختياري بخشيندو جي انهن لاءِ خود حڪومت جا جزا طريقي ڪم ڪري سگهڻ لاءِ ضروري هجن.

۴۱. ڪم ڪرڻ جو، تعليم جو ۽ ڪن حالتن ۾ سرڪاري سهايتا جو حق
راجير، پنهنجي مالي شڪتيءَ ۽ واڌاري جي حدن اندر، اهڙو اثرائتو پرنڌ ڪندو جيئن ڪم ڪرڻ جو، تعليم حاصل ڪرڻ جو ۽ بيروزگاري، ٻڌاپي، بيماري ۽ بيموسي ۽ ٻين ناھقي گهرج جي حالتن ۾ سرڪاري سهايتا ملڻ جو حق رهي.

۴۲. ڪم جي نياڻي ۽ انساني حالتن ۽ ويمر جي حالت ۾ راحت لاءِ پرنڌ

راجير، ڪم ڪرڻ لاءِ نياڻي ۽ انساني حالتون ۽ ويمر جي حالت ۾ راحت حاصل ٿئي، ان لاءِ پرنڌ ڪندو.

۲۳. ڪم ڪندڙن لاءِ اُدر پورنا جيترو روز، وغيره

راجيه مناسب قاعدي يا آرٽڪ ترتيب دواران يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙو اُدم ڪندو جيئن سڀني ڪم ڪندڙن، ڪيتي ۽ وارن، ڪارخاني وارن يا ٻين کي ڪم اُدر پورنا جيترو روز، جيون جي پوشيدي پئماني ۽ واندڪائي پوري ماڻڻ جي خاطري ٿئي، اهڙيون ڪم جون حالتون ۽ سماجڪ ۽ سپيٽڪ وجهه حاصل ٿين ۽ خاص طور راجيه ڳوٺن جي ايراضين ۾ اڪيلي يا سهڪاري بنياد تي گهرو هنرن جي ترقيءَ جو ادم ڪندو.

۲۴. الف. ڪارخانن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن جي شراڪت

راجيه مناسب قاعدي دواران يا ٻئي ڪنهن نموني اهڙا قدم کڻندو جيئن ڪنهن به اديوگ ۾ لڳل اپگرمن، ڪارخانن يا ٻين سنسٽائن جي ڪاروبار ۾ ڪم ڪندڙن کي شراڪت حاصل ٿئي.

۲۵. ناگرڪن لاءِ سريڪو سول ڪوڊ

راجيه ناگرڪن لاءِ ڀارت جي ڪيتر ۾ سريڪو سول ڪوڊ ٿئي اهڙو ادم ڪندو.

۲۶. ٻارن لاءِ مفت ۽ لازمي تعليم جو پربند

راجيه هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهن سالن جي مدت اندر سڀني ٻارن کي عمر جا چوڏهين سال پورا ڪن تيسين مفت ۽ لازمي تعليم پراپت ٿئي اهڙو ادم ڪندو.

۲۷. انوسوچت جاتين انوسوچت جن جاتين ۽ ٻين ڪمزور ورگن

جي تعليمي ۽ مالي هٿن جو واڌارو

راجيه، لوڪن جي ڪمزور ورگن ۽ خاص طور، انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي تعليمي ۽ مالي هٿن جو خاص ڌيان سان واڌارو ڪندو ۽ سماجڪ انياءَ ۽ شوشل جي سڀني نمونن کان سندن بچاءُ ڪندو.

۲۸. خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت سڌارڻ

جو راجيه جو فرض

راجيه پنهنجي لوڪن جي خوراڪ جو سطح ۽ رهڻ جو درجو اونچو آڻڻ ۽ عام صحت جو سڌارو ڪرڻ، پنهنجي ابتدائي فرضن مان هڪ سمجهندو ۽ خاص طور راجيه،

طبي پريوجن سواء نشيدار پيچن ۽ صحت لاء هاجيڪار دوائن جي واپرڻ تي بندش وجهڻ جو آدم ڪندو.

۴۸. ڪيتي ۽ پشو پالن جو انتظام

راجيه ڪيتي ۽ پشو پالن جو جديد ۽ وڳيانڪ طريقن سان انتظام ڪرڻ جو آدم ڪندو ۽ خاص طور، گائين ۽ گابن ۽ ٻين کير ڏيندڙ ۽ بار ڏوڻيندڙ چوپاين جو نسل قائم رکڻ ۽ سڌارڻ ۽ انهن جي قتل تي بندش وجهڻ لاء قدم کڻندو.

۴۸. الف. پرياورڻ جو بچاءُ ۽ سڌارو ۽ بيلن ۽ جهنگلي جانورن جي حفاظت

راجيه پرياورڻ کي بچائڻ ۽ سڌارڻ ۽ بيلن ۽ جهنگلي جانورن جي حفاظت ڪرڻ جو آدم ڪندو.

۴۹. راشٽريه مهتو جي يادگارن ۽ جاين ۽ پڌارڻن جي حفاظت

سند جي ٺاهيل قاعدي دواران يا ان هيٺ راشٽريه مهتو جو هئڻ ظاهر ڪيل ڪلاٽمڪ يا اتهاسڪ دلچسپيءَ واري هر هڪ يادگار يا جاءِ يا پڌارڻ کي حالت انوسار، لُٽجڻ، بدزبني ٿيڻ، ناس ٿيڻ، هٽائڻ، نيڪال ٿيڻ يا ٻاهر موڪلڻ کان بچائڻ راجيه جو فرض ٿيندو.

۵۰. نياءَ تنتر کي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ

راجيه جي عام سيواڻن ۾ نياءَ تنتر کي ڪاروباريءَ کان الڳ ڪرڻ لاءِ راجيه قدم کڻندو.

۵۱. انتر راشٽريه شانتي ۽ سلامتيءَ جو واڌارو

راجيه آدم ڪندو -

(ا) انتر راشٽريه شانتي ۽ سلامتي وڌائڻ جو،

(ب) قومن جي وچ ۾ نياڻي ۽ مانوارا ناتا قائم رکڻ جو،

(ب) سَنگهڻ لوڪن جي هڪ ٻئي سان وهنوار ۾ انتر راشٽريه قانون ۽ عهد

نامي جي ٻنڌڻن لاءِ عزت جي حمايت ڪرڻ، ۽

(پ) انتر راشٽريه تڪرار، امانت دواران ٺهڻ کي همٿائڻ جو.

پاڳ چوٽون الف

بنيادي فرض

۵۱. الف. بنيادي فرض

ڀارت جي هر هڪ ناگرڪ جو فرض ٿيندو ته -

- (ا) سنوڌان جو پالن ڪري ۽ ان جي آدرشن ۽ سنسٿائن، قومي جهنڊي ۽ راشٽر گيت جي عزت ڪري،
(ب) آزاديءَ لاءِ اسان جي قومي جدوجهد ۾ جن اوچ آدرشن ساھ ڦوڪيو انهن کي سانڍي ۽ انهن جي پوئواري ڪري،
(ب) ڀارت جي سروپومتا، ايڪتا ۽ اڪنڊتا کي قائم رکي ۽ انهن جو بچاءُ ڪري،

- (پ) ديش جي رکيا ڪري ۽ سڌ ٿيڻ تي راشٽريه شيوا بچائي،
(پ) ڌرم، ٻوليءَ ۽ پراديشڪ يا فرقي جي ڀنڀاڻ کان مٿي رهي، ڀارت جي سڀني لوڪن ۾ مٿ محبت ۽ عام ڀائپيءَ جي پاونا کي وڌائي، زالن جي مان جي هاڃي ڪندڙ ريتين جو تباڳ ڪري،
(ت) اسان جي گڏيل سڀيتا جي قيمتي ورثي جو قدر ڪري ۽ ان کي سانڍي رکي،

- (ن) ٻيلن، ڍنڍن، ندين ۽ جهنگلي جانورن سميت قدرتي پرياورڻ کي بچائي ۽ بهتر بنائي ۽ پراڻي ماتر لاءِ رحم رکي،
(ن) وڳيانڪ سڀاءُ، مانو واد ۽ نپاس ۽ سڌاري جي پاونا کي وڌائي،
(ن) عام ملڪيت جو بچاءُ ڪري ۽ هٽا جو ترڪ ڪري،
(ن) شخصي يا گڏيل سرگرميءَ جي سڀني ڪيترن ۾ سرڀشتا لاءِ جتن ڪري جيئن راشٽر هر دم آدم ۽ ڪاميابيءَ جي اونچي سطح تي چڙهندو رهي.

ڀاڳ پنجنون
سنگھ

آڌيءَ پھريون
ڪاروباري

راشٽرپتي ۽ اپراشٽرپتي

۵۲. ڀارت جو راشٽرپتي

ڀارت جو هڪ راشٽرپتي ٿيندو.

۵۳. سنگھ جو ڪاروباري اختيار

(۱) سنگھ جو ڪاروباري اختيار راشٽرپتيءَ جي حوالي رهندو ۽ ان جو استعمال هو سڌيءَ طرح يا پنهنجي زبردست عملدارن دواران هن سنوڌان پٽاندڙ ڪندو.

(۲) مٿئين اپنڌ جي وياڳتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ سنگھ جي بچاءُ سٺا جي اعليٰ سپه سالاري راشٽرپتيءَ جي حوالي رهندي ۽ ان جو استعمال قاعدي دواران نيٺ ڪيو ويندو.

(۳) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به -

(آ) ڪنهن موجوده قاعدي دواران ڪنهن راجهه جي سرڪار يا ٻيءَ اختياريءَ کي بخشيل ڪي به ڪرتب راشٽرپتيءَ کي بدلي ڪري ٿو ائين ليکيو نه ويندو؛ يا

(ب) سنسد کي قاعدي دواران راشٽرپتيءَ کان سواءِ ٻين اختيارين کي ڪرتب بخشڻ کان نه روڪيندو.

۵۴. راشٽرپتيءَ جي چونڊ

راشٽرپتيءَ جي چونڊ هڪ چونڊ منڊل جا ميمبر ڪندا جنهن ۾ هوندا -

(آ) سنسد جي ٻنهي سڌن جا چونڊيل ميمبر؛ ۽

(ب) راجهه جي وڏان سپائن جا چونڊيل ميمبر

سمجھاڻي: هن انوچيد ۽ انوچيد ۵۵ ۾ 'راجيه' ۾ دهلي راشٽريه راجڌاني راجيه
ڪيتر ۽ پانڊيچري سنگهه راجيه ڪيتر به شامل آهن.

(سنوڌان (سڌارو ستر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۱۲ آگسٽ ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل)

۵۵. راشٽرپتيءَ جي چونڊ جو طريقو

(۱) جيتري قدر عملي طرح ممڪن هجي اوتري قدر، راشٽرپتيءَ جي چونڊ ۾ جدا
جدا راجين جي عيوضيپڻي جي پئماني ۾ سريڪائي رهندي.

(۲) راجين جي وچ ۾ هڪ ٻئي ۾ اهڙي سريڪائي ۽ سڀني راجين کي گڏي ۽ سنگهه
جي وچ ۾ به برابري حاصل ٿئي ان لاءِ، سنسد جي ۽ هر هڪ راجيه جي وڌان سڀا
جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي اهڙيءَ چونڊ ۾ ڪيترا ووٽ ڏيڻ جو حق ٿيندو، اهو
هيٺين نموني ٺهرايو ويندو -

(۱) راجيه جي وڌان سڀا جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي ايترا ووٽ ملندا
جيترا راجيه جي آدمشماري کي وڌان سڀا جي چونڊيل ميمبرن جي انگ سان وڌ ڪرڻ
بعد وڌ اُپٽ ۾ هڪ هزار جا سمائيندڙ انگ هجن،

(ب) جي هڪ هزار جا اهي سمائيندڙ انگ ڳڻڻ کان پوءِ باقي پنج سو کان
گهٽ نه رهي ته پيئي فقري (۱) ۾ ڄاڻايل هر هڪ ميمبر جي ووٽن ۾ هڪ وڌيڪ
گڏيو ويندو.

(پ) سنسد جي هر سڌن جي هر هڪ چونڊيل ميمبر کي ايتري سنڪيا ۾
ووٽ ملندا جيتري پيئي فقري (۱) ۽ (ب) هيٺ راجين جي وڌان سڀائن جي ميمبرن
کي ڏنل ووٽن جي ڪل انگ کي سنسد جي ٻنهي سڌن جي چونڊيل ميمبرن جي
انگ سان وڌ ڪرڻ سان حاصل ٿئي، اڌ کان مٿي ياڱن کي هڪ ڳڻبو ۽ ٻيا ياڱا ڇڏي
ڏبا.

(۳) راشٽرپتيءَ جي چونڊ هڪ منتقل ووٽ ذريعي يا انداز عيوضيپڻي جي سرشتي
پٽانڊڙ ڪئي ويندي ۽ اهڙيءَ چونڊ وقت ووٽ گپٽ نموني ڏنو ويندو.

سمجھاڻي - هن انوچيد ۾ محاورو 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي اڳين آخرين جن
گڻنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهن جا متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن؛
بشرطيڪ هن سمجھاڻيءَ ۾ اڳين آخرين جن گڻنا جنهن جا متعلق انگ شايع
ٿيل هجن ان جو نرديش جيستائين ۲۰۰۰ سالن کان پوءِ پهرين جن گڻنا جي متعلق
انگ شايع ٿين تيستائين، سنه ۱۹۷۱ جي جن گڻنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

۵۶. راشترپتيء جي عهدي جو مدو

(۱) راشترپتي پنهنجو عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي مدي لاءِ عهدي تي رهندو؛
بشرطيڪ.

(۱) راشترپتي، پنهنجي صحتي واري لکت سان اُپ راشترپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهي ٿو؛
(ب) راشترپتيءَ کي سنوڌان جي اَنگهن لاءِ اَنُچيد ۶۱ ۾ ڄاڻايل خاص الزام جي ڪارروائيءَ واري طريقي سان عهدي تان هٽائي سگهيو؛
(ب) راشترپتي، پنهنجي مدي پوري ٿيڻ جي باوجود، سندس اَتر اَڌڪاري عهدو سنڀالي ٿيسنائين عهدي تي چالو رهندو.

(۲) فقري (۱) جي پرنٽوڪ جي فقري (۱) هيٺ اُپ راشترپتيءَ ڏانهن مخاطب ٿيل ڪنهن به استعفا جي هُو يڪدم لوڪ سپا جي اسپيڪر کي ڄاڻ ڪندو.

۵۷. وري چونڊجڻ لاءِ لائق

ڪو به شخص جو راشترپتيءَ جي عهدي تي هُجي يا رهيو هُجي اُهو، هن سنوڌان جي ٻين اُپنڌن جي اَدين، اُن عهدي تي وري چونڊجڻ لاءِ لائق ٿيندو.

۵۸. راشترپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لياقتون

(۱) ڪو به شخص راشترپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نه ٿيندو سواءِ تہ هُو -

(۱) ڀارت جو ناگرڪ هُجي؛

(ب) پنجٿيه سال عمر پوري ڪئي هُجيس؛

(ب) لوڪ سپا جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ لائق هُجي.

(۲) ڪو به شخص، جي هُو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ يا اُنهن سرڪارين مان ڪنهن جي وَسَ هيٺ ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اختياريءَ جي هٿ هيٺ ڪو لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو تہ هُو راشترپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نه ٿيندو.

سمجهاڻي - هن اَنو چيد جي پريوجن لاءِ، جي ڪو شخص سنگه جو راشترپتي يا

اُپ راشترپتي يا ڪنهن راجيه جو راجيپال يا سنگھ يا ڪنهن راجيه جو منترِي آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو لاپ وارو عهدو سنڀالي ٿو، ائين ليکيو نه ويندو.

۵۹. راشترپتيءَ جي عهدي جا شرط

(۱) راشترپتي سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سڌن جو يا ڪنهن راجيه جي وڏان منڊل جي ڪنهن سڌن جو ميمبر نه ٿيندو، ۽ جي سنسد جي ڪنهن سڌن يا ڪنهن راجيه جي وڏان منڊل جي ڪنهن سڌن جو ميمبر راشترپتي طريقي چونڊجي ته هو راشترپتيءَ جو عهدو سنڀالي اُن تاريخ تي اُن سڌن ۾ هُن پنهنجي جاءِ خالي ڪئي ائين ليکيو ويندو.

(۲) راشترپتي ٻئي ڪنهن لاپ واري عهدي ته نه رهندو.

(۳) راشترپتيءَ کي مساوڙ ڏيڻ کانسواءِ پنهنجو سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو ۽ سنسد قاعدي دواران ٺهرائي اهڙي اجوري، پتن ۽ خاص حقن ۽ اِن نموني هو، اِن باري ۾ پرنڌ ٿئي تيستائين، ٻينءَ اُنو سوچيءَ ۾ ڄاڻايل اجوري، پتن ۽ خاص حقن جو حقدار ٿيندو.

(۴) راشترپتيءَ جو اجورو ۽ پتا سندس عهدي جي مدي درميان گهڻا نه ويندا.

۶۰. راشترپتيءَ دواران قسم يا ساک

هرڪو راشترپتي ۽ هرڪو شخص جيڪو راشترپتي طريقي ڪم ڪري يا راشترپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪري اهو پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ ڀارت جي مکيه نياڻ مورتِيءَ ۽ اُنجي غير حاضريءَ ۾ سپريم ڪورٽ جي ميسر سڀني ۾ وڌيڪ سينيئر جج جي روبرو هيٺئين نموني قسم کڻندو يا ساک تي چوندو ۽ اُنهي صحي ڪندو يعني ته 'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنڀيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته مان ايمانداريءَ سان ڀارت جي راشترپتيءَ جي عهدي جو عمل ڪندس (يا راشترپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪندس) ۽ پنهنجي بهترين شڪتيءَ سان سنوڌان ۽ قانون کي قائم رکندس ۽ اُنجي سنڀال ۽ بچاءُ ڪندس ۽ مان ڀارت جي جنتا جي شيوا ۽ يهوديءَ لاءِ پاڻ کي آرڻ ڪندس.'

۶۱. راشترپتيءَ تي خاص الزام جي ڪارروائيءَ جي ريت

(۱) راشترپتيءَ تي سنوڌان جي اُلنگهن جو خاص الزام لڳائڻو هوندو ته سنسد جي

ٻنهي سڏن مان ڪنهن هڪڙي دواران تهمت لڳائي ويندي.

(۲) اهڙي ڪا تهمت نه لڳائي ويندي سواءِ تہ-

(۱) اهڙي تهمت لڳائڻ جي رت هڪ ٺهراءَ ۾ سمايل هجي جيڪو سڏن جي ميمبرن جي ڪل سنڪيا جي چوٿين حصي کان گهٽ نه ايترن ميمبرن جي صڪيءَ سان لکيت ۾ ٺهراءَ آڻڻ جي ارادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس ڏيڻ کان پوءِ پيش ڪيو ويو هجي، ۽

(ب) اهڙو ٺهراءَ سڏن جي ڪل ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي کان گهٽ نه ايتري گهٽائيءَ سان پاس ڪيو ويو هجي.

(۳) جي سڏ جي ٻنهي مان هڪ سڏن اهڙي نموني تهمت لڳائي هجي تہ ٻيو سڏن تهمت جي تپاس ڪندو يا ڪرائيندو ۽ راشٽرپتيءَ کي اهڙي تپاس ۾ حاضر رهڻ جو ۽ پنهنجو عيوضيپڻو ڪرائڻ جو حق رهندو.

(۴) جي تپاس جي نتيجي بعد جنهن سڏن تهمت جي تپاس ڪئي يا ڪرائي هجي، تنهنجي ڪل ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي کان گهٽ نه اهڙي گهٽائي ٺهراءَ پاس ڪري، جنهن ۾ ظاهر ڪيل هجي تہ راشٽرپتيءَ خلاف تهمت ثابت ٿي آهي، تہ اهڙي ٺهراءَ جو اثر راشٽرپتيءَ کي پنهنجي عهدي تان ٺهراءَ پاس ٿيڻ جي تاريخ کان هٽائڻ جو ٿيندو.

۶۱. راشٽرپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت ۽
اتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مڏو

(۱) راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مڏو پورو ٿيڻ ڪري خالي ٿيل جاءِ ڀرڻ لاءِ مڏو پورو ٿيڻ کان اڳ چونڊ پوري ڪئي ويندي.

(۲) موٽ، استعفا يا هٽائي وڃڻ سبب يا ٻئي نموني راشٽرپتيءَ جي عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ تي چونڊ، خالي ٿيڻ جي تاريخ کان پوءِ، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ۽ ڪنهن به حالت ۾ ڇهه مهينا پورا ٿيڻ کان اڳ ڪئي ويندي، ۽ اها جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊيل شخص، انچيڊ ۵۶ جي اُپنڊن جي آڏين، عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي پوري مڏي لاءِ عهدي تي رهڻ جو حقدار رهندو.

۶۲. ڀارت جو اُپ راشٽرپتي

ڀارت جو هڪ اُپ راشٽرپتي ٿيندو.

۶۴. آپ راشترپتيء جو عهدي جي لحاظ کان راجيه سپا جو چيئرمين ٿيڻ

آپ راشترپتي راجيه سپا جو عهدي جي لحاظ کان چيئرمين ٿيندو ۽ ٻيو ڪو لاپ وارو عهدو نه سنڀاليندو :

بشرطيڪ، انچيد ۶۵ هيٺ آپ راشترپتي، راشترپتي طريقي ڪم ڪري يا راشترپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪري ته ان وقت درميان هو راجيه سپا جي چيئرمين جي عهدي جا فرض ادا نه ڪندو ۽ انچيد ۹۷ هيٺ راجيه سپا جي چيئرمين کي ملڻ جوڳي ڪنهن پگهار يا پتي جو حقدار نه ٿيندو.

۶۵. راشترپتيءَ جي عهدي جي اتفاقي جاءِ خالي ٿيڻ يا غير حاضريءَ درميان آپ راشترپتيءَ جو راشترپتي طريقي ڪاريه ڪرڻ يا هنگا ڪرتب ادا ڪرڻ

(۱) راشترپتيءَ جي موت، استعفا يا هٽائي وڃڻ سبب يا ٻئي نموني سندس عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ جي حالت ۾ آپ راشترپتي، جنهن تاريخ تي هن اڏيءَ جي اُپنڊن انوسار اهڙي خالي جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊيل نئون راشترپتي پنهنجو عهدو سنڀالي، تيستائين راشترپتي طريقي ڪاريه ڪندو.

(۲) راشترپتي غيرحاضري، بيماري يا ٻئي ڪنهن ڪارڻ پنهنجا ڪرتب ادا ڪرڻ لاءِ آسمرٽ هجي ته آپ راشترپتي، راشترپتي پنهنجا فرض وري چالو ڪري ان تاريخ تائين، هنگا ڪرتب ادا ڪندو.

(۳) راشترپتي طريقي ڪم ڪندي يا هنگا ڪرتب ادا ڪندي، ان مدت درميان ۽ ان مدت بنسبت آپ راشترپتيءَ کي راشترپتيءَ جا سڀ اختيار ۽ رهائون رهندا ۽ هو، سندس قاعدي دواران ٺهرائي اهڙي اجوري، پتن ۽ خاص اڏڪارن، ۽ جيستائين اهڙو پرڀنڌ ٿئي تيستائين، ٻينءَ اٺوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل اجوري، پتن ۽ خاص اڏڪارن جو حقدار ٿيندو.

۶۶. آپ راشترپتيءَ جي چونڊ

(۱) آپ راشترپتيءَ جي چونڊ سندس جي ٻنهي سڏن جي ميمبرن جي ٺهيل هڪ چونڊ منڊل جا ميمبر هڪ منتقل ووت ذريعي يا انداز عيوضيڻي جي سرشتي پٽاندڙ

ڪندا ۽ اهڙيءَ چونڊ وقت وٽ گپٽ نموني ڏنو ويندو.

(۲) اُپ راشٽرپتي سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سڏن جو يا ڪنهن راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن سڏن جو ميمبر نه ٿيندو، ۽ جي سنسد جي ڪنهن سڏن يا ڪنهن راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن سڏن جو ميمبر اُپ راشٽرپتي طريقي چونڊجي ته جنهن تاريخ تي هو اُپ راشٽرپتي طريقي پنهنجو عهدو سنڀالي تنهن تاريخ تي اُن سڏن ۾ پنهنجي جاءِ خالي ڪيائين ائين ليکيو ويندو.

(۳) ڪو به شخص اُپ راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نه ٿيندو، سواءِ ته هو-

(ا) ڀارت جو ناگر ڪ هجي؛

(ب) پنجنٽيه سال عمر پوري ڪئي هجيس، ۽

(پ) راجيه سڀا جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ لائق هجي.

(۴) ڪو به شخص، جي هُو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ يا انهن سرڪارين مان ڪنهن جي وس هيٺ ڪنهن مکاني يا ٻيءَ اختياريءَ جي هٿ هيٺ ڪو لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو ته هُو اُپ راشٽرپتي طريقي چونڊجڻ لاءِ لائق نه ٿيندو.

سمجهاڻي - هن اُنچيد جي پريوجن لاءِ، جي ڪو شخص سنگه جو راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتي يا ڪنهن راجيه جو راجيپال يا سنگه يا ڪنهن راجيه جو منتري آهي ته فقط اُن سبب ڪري هُو لاڀ وارو عهدو سنڀالي ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

۶۷. اُپ راشٽرپتيءَ جي عهدي جو مڏو

اُپ راشٽرپتي پنهنجو عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي مڏي لاءِ عهدي تي رهندو؛

بشرطيڪ -

(ا) اُپ راشٽرپتي پنهنجي صحي واريءَ لکيت سان راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهي ٿو.

(ب) اُپ راشٽرپتيءَ کي پنهنجي عهدي تان راجيه سڀا جي اهڙي ٺهراءَ دوران هٽائي سگهيو جيڪو سڀا جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهٽائيءَ جو پاس ڪيل ۽ لوڪ سڀا جو قبول ٿيل هجي؛ پر هن فقري جي پريوجن لاءِ ڪو ٺهراءَ ٽيسٽائين پيش نه ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءَ پيش ڪرڻ جي ارادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نه ڏنو ويو آهي؛

(ب) اُپ راشترپتي، پنهنجي مُدي پوري ٿيڻ جي باوجود، سندس اُتر اڌڪاري عهدو سنڀالي ٿيڻ تائين عهدي تي چالو رهندو.

۶۸. اُپ راشترپتيءَ جي عهدي جي خالي جاءِ لاءِ چونڊ ڪرڻ جو وقت

۽ اتفاقي خالي جاءِ تي چونڊيل شخص جي عهدي جو مُدو

(۱) اُپ راشترپتيءَ جي عهدي جو مُدو پورو ٿيڻ ڪري خالي ٿيل جاءِ پرڻ لاءِ مُدو پورو ٿيڻ کان اڳ چونڊ ڪئي ويندي.

(۲) موٽ، استعفا يا هٽائي وڃڻ سبب يا ٻئي نموني اُپ راشترپتيءَ جي عهدي جي جاءِ خالي ٿيڻ تي، چونڊ، جاءِ خالي ٿيڻ کانپوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد ڪئي ويندي، ۽ اُها جاءِ پرڻ لاءِ چونڊيل شخص، انُوچيد ۶۷ جي اُپنڊن جي آڏين، عهدو سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي پوري مُدي لاءِ عهدي تي رهڻ جو حقدار رهندو.

۶۹. اُپ راشترپتيءَ دواران قسم يا ساڪه

هرڪو اُپ راشترپتي، پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ، راشترپتيءَ، يا اُن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو هيٺئين نموني قسم کڻندو يا ساڪه تي چوندو ۽ اُن تي صڪي ڪندو، يعني ته،

’مان، فلاڻو ايشور جو قسم ٿو ڪٿان / گنڀيرتا سان ساڪه تي ٿو چوان، ته مان قانون دواران استاين ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان جيڪو فرض سنڀالڻ وارو آهيان اهو ايمانداريءَ سان ادا ڪندس‘.

۷۰. ٻين اتفاقي حالتن ۾ راشترپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪرڻ

هن آڌيءَ ۾ پرڀنڌ نه ٿيل هجي اهڙيءَ ڪنهن اتفاقي حالت ۾ راشترپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪرڻ لاءِ سندس نڪ سمجهي، اهڙو پرڀنڌ ڪري سگهندي.

۷۱. راشترپتي يا اُپ راشترپتيءَ جي چونڊ سڀنڌي يا اُن سان لاڳو بابتون

(۱) راشترپتي يا اُپ راشترپتيءَ جي چونڊ مان پيدا ٿيندڙ يا اُن سان لاڳو سڀني شڪن ۽ تڪرارن جي جاچ ۽ فيصلو سپريم ڪورٽ ڪندي جنهن جو فيصلو آخري ٿيندو.

(۲) جي راشترپتي يا اُپ راشترپتي طريقي ڪنهن شخص جي چونڊ سپريم ڪورٽ

رد ڪري ته سپريم ڪورٽ جي فيصلي جي تاريخ تي يا اُن کان اڳهه راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ دواران، حالت اَنوسار، پنهنجي عهدي جا اختيار استعمال ڪرڻ ۽ فرض ادا ڪرڻ ۾ ڪيل ڪاربه اهڙيءَ پڌرائيءَ ڪري ناجائز نه ٿيندا.

(۳) هن سنوڌان جي اُپنڊن جي آڌين، سنسد قاعدي دواران راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتيءَ جي چونڊ سنهندي يا اُن سان لاڳو ڪا به بابت نيٽ ڪري سگهندي.

(۴) راشٽرپتي يا اُپ راشٽرپتي طريقي ڪنهن شخص جي چونڊ تي کيس چونڊيندڙ چونڊ منڊل جي ميمبرن ۾ ڪنهن سبب ڪري ڪا خالي جاءِ هئڻ جي آڌار تي اعتراض ورتو نه ويندو.

۷۲. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار

(۱) راشٽرپتيءَ کي اختيار رهندو ته سزا جي معافي، مهمل، مهلت يا رعايت بخشي يا ڪنهن گناه لاءِ سزاياب ٿيل ڪنهن شخص جي سزا مهمل ڪري، معاف ڪري يا ڦيرائي.

(ا) سڀني حالتن ۾ جتي سزا يا سزا جو حڪم ڪورٽ مارشل ڪيو هجي.

(ب) سڀني حالتن ۾ جتي سزا يا سزا جو حڪم سنگه جي عملي اختيار جي پَهچ اندر ڪنهن بابت سنهندي ڪنهن قاعدي خلاف گناه لاءِ ڪيل هجي؛

(پ) سڀني حالتن ۾ جتي سزا مؤت جي سزا هجي.

(۲) فقري (۱) جي ڀيٽي فقري (ا) ۾ ڪا به ڳالهه مارشل ڪورٽ جي ڏنل سزا مهمل ڪرڻ، گهٽائڻ يا ڦيرائڻ جي سنگه جي هٿيار بند سٽا جي ڪنهن عملدار کي قاعدي دواران بخشي اختيار کي اثر نه ڪندي.

(۳) فقري (۱) جي ڀيٽي فقري (پ) ۾ ڪا به ڳالهه، ڪنهن اُن وقت عمل ۾ قاعدي هيٺ راجيه جو راجيپال استعمال ڪري سگهي اهڙي مؤت جي سزا مهمل رکڻ، گهٽائڻ يا ڦيرائڻ جي اختيار کي اثر نه ڪندي.

۷۳. سنگه جي عملي اختيار جي پَهچ

(۱) هن سنوڌان جي اُپنڊن جي آڌين، سنگه جو عملي اختيار پهچندو.

(ا) انهن بابتن تائين جن بنسبت سنسد کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار هجي، ۽

(ب) آهڙا حق، اختيار ۽ حڪومت استعمال ڪرڻ تائين جيڪي ڀارت سرڪار
ڪنهن عهد نامي يا اقرار نامي روءِ استعمال ڪري سگهي ٿي؛

بشرطيڪ ڀيتي فقري (۱) ۾ ڄاڻايل عملي اختيار هن سنوڌان ۾ يا سندس جي
ٺاهيل ڪنهن قاعدي ۾ ڪيل خاص اپڀنڌ سواءِ راجيه ۾ آهڙين بابتن تائين نه پهچندو
جن بنسبت راجيه جي وڌان منڊل کي به قاعدا ٺاهڻ جو اختيار آهي.

(۲) جيستائين سندس ٻيو اپڀنڌ نه ڪري تيستائين، هن انوچيد ۾ ڪابه ڳالهه هئڻ
جي باوجود، ڪو به راجيه ۽ راجيه جو ڪو به عملدار يا اختياردار انهن بابتن ۾، جن
بنسبت سندس کي ان راجيه لاءِ قاعدو ٺاهڻ جو اختيار آهي، اهڙن عملي اختيارن يا
ڪرتبن جو استعمال چالو رکي سگهندو جن جو استعمال اهو راجيه يا ان جو عملدار
يا اختياردار هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڪري سگهيو ٿي.

منتري پريشد

۷۴. راشترپتيءَ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد

(۱) راشترپتيءَ کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد ٿيندي جنهن جو وڏو
پرڏان منتري هوندو، ۽ راشترپتي پنهنجي ڪرتبن جي عمل ۾ ان صلاح موجب هلندو؛
بشرطيڪ راشترپتي منتري پريشد کي اهڙيءَ صلاح تي عام طرح يا ٻئي نموني
وري ويچار ڪرڻ لاءِ چئي سگهندو ۽ اهڙي وري ويچار ڪرڻ کانپوءِ ڏنل صلاح موجب
راشترپتي عمل ڪندو.

(۲) راشترپتيءَ کي منترين ڪا صلاح ڏني، يا ڪهڙي صلاح ڏني، ان سوال جي
ڄاڻ ڪنهن به ڪورٽ ۾ نه ڪئي ويندي.

۷۵. منترين جي باري ۾ ٻيا اپڀنڌ

(۱) پرڏان منتريءَ کي راشترپتي مقرر ڪندو ۽ ٻيا منتري راشترپتي پرڏان منتريءَ
جي صلاح تي مقرر ڪندو.

(۲) منتري پنهنجي عهدي تي راشترپتيءَ جي خوشيءَ تائين چالو رهندا.

(۳) منتري پريشد گڏيل نموني لوڪ سڀا ڏانهن جوابدار رهندي.

(۴) ڪو به منتري پنهنجو عهدو سنڀالي تنهن کان اڳ، راشترپتي کيس ٽينءَ

اَنُوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نمونن موجب عهدي ۽ رازداريءَ جا قسم کڻائيندو.

(۵) ڪو به منترِي جيڪو سلسليوار چهن مهينن جي ڪنهن مُدت لاءِ سَنَسَد جي ڪنهن سڌن جو ميمبر نه آهي، اُهو اُها مُدت پوري ٿيڻ تي منترِي نه رهندو.

(۶) منترين جا پگهار ۽ پتا سَنَسَد وقت بوقت قاعدي دواران ٺهرائي، اُهي ٿيندا، ۽ جيستائين سَنَسَد ائين ٺهرائي تيستائين ٻين اَنُوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل موجب ٿيندا.

ڀارت جو اُتارني جنرل

۷۶. ڀارت جو اُتارني جنرل

(۱) راشٽرپتي، سپريم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ جي لائق هُجي آهڙي شخص کي ڀارت جو اُتارني جنرل مقرر ڪندو.

(۲) اُتارني جنرل جو فرض ٿيندو ته ڀارت سرڪار کي آهڙين قانوني بابتن ۾ صلاح ڏئي ۽ قانوني خاصيت جا ٻيا آهڙا فرض ادا ڪري جي راشٽرپتي وقت بوقت سَنَسَد حوالي ڪري يا کيس سڏي، ۽ هن سنوڌان يا اُن وقت عمل ۾ پئي ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ کيس عطا ٿيل ڪرتب ادا ڪري.

(۳) پنهنجا فرض بجا آڻڻ ۾ اُتارني جنرل کي ڀارت جي ڪيترن ۾ سڀني ڪورٽن ۾ کيس ٻڌو وڃي آهڙو حق رهندو.

(۴) اُتارني جنرل پنهنجي عهدي تي راشٽرپتيءَ جي خوشيءَ تائين چالو رهندو، ۽ راشٽرپتي ٺهرائي اُهو مڪنتاڻو کيس ملندو.

سرڪاري ڪم جو سنڃالن

۷۷. ڀارت سرڪار جي ڪم جو سنڃالن

(۱) ڀارت سرڪار جي سڀ ڪاروباري ڪارروائي راشٽرپتيءَ جي نالي ۾ ڪيل ظاهر ڪئي ويندي.

(۲) راشٽرپتيءَ جي نالي ۾ ڪيل ۽ لکيل حڪم ۽ ٻيا دستاويز راشٽرپتيءَ جي ٺاهيل نيمن ۾ ڄاڻايل نموني تصديق ڪيا ويندا، ۽ آهڙي نموني تصديق ٿيل ڪنهن حڪم

يا دستاويز جي جائزگيءَ تي ان آڌار تي اعتراض نه ورتو ويندو ته اهو راشترپتيءَ جو
ڪيل يا لکيل حڪم يا دستاويز نه آهي.

(۳) ڀارت سرڪار جو ڪم وڌيڪ سهوليت سان ٿئي انهيءَ لاءِ ۽ اهو ڪم منترين
۾ ورڇڻ لاءِ راشترپتي نيم ٺاهيندو.

۷۸. راشترپتيءَ کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت ڀرڌان منترينءَ جا فرض
ڀرڌان منترينءَ جو فرض ٿيندو ته.

(ا) سنگه جي معاملن جي ڪاروبار ۽ قانون سازيءَ جي رٿن سنڀندي منترين
پريشد جي سڀني فيصلن جي راشترپتيءَ کي ڄاڻ ڪري؛

(ب) سنگه جي معاملن جي ڪاروبار ۽ قانون سازيءَ جي رٿن سنڀندي
راشترپتي گهراڻي اهڙي خبر رسائي؛

(پ) جي راشترپتي گهر ڪري ته ڪا به اهڙي بابت منترين پريشد جي
ويچارڻ لاءِ پيش ڪري جنهن تي ڪنهن منترينءَ فيصلو ورتو هجي پر جيڪا منترين
پريشد جي زير ويچار نه ٿي هجي.

آڏيائ پيون

سنسد

عام

۷۹. سنسد جي رچنا

سنگه لاءِ سنسد ٿيندي جنهن ۾ راشترپتي ۽ ٻه سڌن هوندا جي راجيه سڀا
۽ لوڪ سڀا نالي ٿيندا.

۸۰. راجيه سڀا جي رچنا

(۱) راجيه سڀا ۾ هوندا.

(ا) ٻارهان ميمبر جي راشترپتيءَ دواران فقري (۳) جي اُڀڻڻ پٽاندڙ ٿاڦيا

ويندا؛

(ب) ٻه سؤ اٺٽيهن کان مٿي نه ايترا راجين ۽ سنگه ڪيتر جا عيوضي.

(۲) راجيه سپا ۾ راجين جي ۽ سنگھ ڪيترن جي عيوضين دواران ڀرڻ وارين جاين جي ورڇ چوٿين ۽ آئوڻوچي ۾ ان خيال کان درج ٿيل اُپٻنڌن موجب ٿيندي.

(۳) فقري (۱) جي ڀيٽي فقري (۱) هيٺ جيڪي ميمبر راشٽريتي ٿاڦيندو آهي هيٺ ڏنل وڃين بنسبت خاص علم يا عملي آزمودي وارا شخص هوندا يعني ته؛

ساهتي، وڳيان، هُنر ۽ سماج شيوا.

(۴) هر هڪ راجيه جا راجيه سپا ۾ عيوضي راجيه جي وڌان سپا جا چونڊيل ميمبر انداز عيوضيپڻي جي سرشتي موجب هڪ منتقل ووٽ ذريعي چونڊيندا.

(۵) سنگھ ڪيترن جا راجيه سپا ۾ عيوضي سندس قاعدي دواران ٺهرائي ان نموني چونڊيا ويندا.

۸۱. لوڪ سپا جي رچنا

(۱) آئوڻوچيد ۳۳۱ جي اُپٻنڌن جي آڏين، لوڪ سپا ۾ هوندا:-

(۱) راجين جي ملڪي ٽڪن مان سڌيءَ چونڊ ذريعي چونڊيل پنج سؤ پنڄويهن کان مٿي نه ايترا ميمبر، ۽

(ب) سنگھ ڪيترن جا عيوضي سندس قاعدي دواران ڀرڻ ڪري ان نموني چونڊيل ويهن کان مٿي نه ايترا ميمبر.

(۲) فقري (۱) جي ڀيٽي فقري (۱) جي ڀريوڃن لاءِ-

(۱) هر هڪ راجيه کي لوڪ سپا ۾ جاين جي سنڪيا آهڙي نموني ورڇي ويندي جو ان سنڪيا ۽ راجيه جي آدمشماريءَ جي وچ ۾ پرمال، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڀني راجين لاءِ ساڳيو هجي، ۽

(ب) هر هڪ راجيه کي ملڪي ٽڪن ۾ وراهيو ويندو آهڙي نموني جو هر هڪ ٽڪ جي آدمشماري ۽ ان کي ورڇيل جاين جي سنڪيا جي وچ ۾ پرمال، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڄي راجيه ۾ ساڳيو هجي؛

بشرطيڪ هن فقري جي ڀيٽي فقري (۱) جا اُپٻنڌ لوڪ سپا ۾ جايون ورڇڻ جي ڀريوڃن لاءِ ڪنهن راجيه کي ٽيسٽائين لاڳو نه پوندا جيستائين ان راجيه جي آدمشماري سٺ لکن کان مٿي نه هجي.

(۳) هن آئوڻوچيد ۾ مڪاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي ته اڳين آخرين جن گڏنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهنجي متعلق انگ شايع ڪيا ويا هجن؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ اڳين آخريين جن گڏنا جنهن جي متعلق انگه شايع ڪيا ويا هجن ان جو نرديش جيستائين ۲۰۰۰ سال کان پوءِ پهرين جن گڏنا جي متعلق انگه شايع ٿين تيستائين، ۱۹۷۱ جي جن گڏنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

۸۲. هرڪ جن گڏنا بعد وري ٺاهي بهارڻ

هرڪ جن گڏنا پوري ٿيڻ تي راجين کي لوڪ سپا ۾ جاين جي ورڇ ۽ هرڪ راجيه جي ملڪي تڪن ۾ ورهائي کي اهڙيءَ اختياريءَ دواران ۽ اهڙي نموني وري ٺاهي بهاريو ويندو جيئن سند قاعدي دواران ٺهرائي :

بشرطيڪ اهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اثر لوڪ سپا ۾ عيوضيپڻي تي ان وقت موجود سڌن جي برخاستگيءَ تائين نه ٿيندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ اهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اثر راشٽرپتي حڪم دواران ٺهرائي ان تاريخ کان ٿيندو، ۽ جيستائين اهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اثر ٿئي تيستائين سڌن لاءِ ڪا به چونڊ اهڙي وري ٺاهي بهارڻ کان اڳ هوندڙ ملڪي تڪن جي آڌار تي ٿي سگهندي :

۽ بشرطيڪ جيستائين سال ۲۰۰۰ کان پوءِ ڪيل پهرئين جن گڏنا جي متعلق انگه شايع ٿين تيستائين هن انوچيد هيٺ راجين کي لوڪ سپا ۾ جاين جي ورڇ ۽ هرڪ راجيه جي ملڪي تڪن ۾ ورهائي کي وري ٺاهي بهارڻ ضروري نه ٿيندو.

۸۳. سند جي سڌن جي مدت

(۱) راجيه سپا برخاست ڪانه ٿيندي، پر ان جا ٿي سگهي اوتري قدر ٿيون حصو ميمبر سند قاعدي دواران هن بابت اُپنڌ ڪري ان موجب هر ٻيون سال پورو ٿيڻ تي جيترو ٿي سگهي اوترو جلد رٽائر ڪندا.

(۲) لوڪ سپا، جي ان کان اڳ برخاست نه ٿي هُجي تہ، ان جي پهرينءَ بئڪ جي مقرر ڪيل تاريخ کان پنجن سالن لاءِ چالو رهندي ۽ نه وڌيڪ، ۽ ان پنجن سالن جي مدت پوري ٿيڻ جو اثر سڌن جي برخاستگي ٿيندو :

بشرطيڪ جيستائين مشڪل حالتن جو اعلان عمل ۾ هُجي تيستائين سند قاعدي دواران اُها مدت ايتريءَ مدت لاءِ وڌائي سگهندي جا هڪ ئي وقت هڪ سال کان وڌيڪ نه هُجي ۽ ڪنهن به حالت ۾ اعلان جو عمل بند ٿيڻ کان پوءِ ڇهن مهينن کان وڌيڪ نه هُجي.

۸۴. سَنَسَد جي ميمبريءَ لاءِ لياقت

سَنَسَد ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊجڻ لاءِ ڪو به شخص لائق نه ٿيندو سواءِ تہ هو -

(۱) ڀارت جو ناگرڪ هجي ۽ چونڊ ڪميشن طرفان هن خيال کان اختيارِي ڏنل شخص روبرو ٽين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻي يا ساڪه ڀري ۽ صڪي ڪري؛

(ب) راجيه سپا ۾ جاءِ جي حالت ۾ ٽيهن سالن کان گهٽ عمر جو نه هجي ۽ لوڪ سپا ۾ جاءِ جي حالت ۾ پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو نه هجي؛ ۽

(ب) سَنَسَد دواران ٺاهيل قاعدي ۾ يا اُن باري ۾ نڪرايل بيون لياقتون منجهس هجن.

۸۵. سَنَسَد جو اجلاس بند رکڻ ۽ برخاستگي

(۱) راشٽرپتي وقت بوقت سَنَسَد جي هر هڪ سڌن کي، کيس نيڪ لڳي اُن وقت ۽ جاءِ تي ڪٺي ٿيڻ لاءِ سڏائيندو، پر اُنجي هڪ اجلاس جي پڇاڙيءَ جي بئڪ ۽ ايندڙ اجلاس جي پهرينءَ بئڪ لاءِ مقرر ڪيل تاريخ جي وچ ۾ ڇهه مهينا نه پوندا.

(۲) راشٽرپتي وقت بوقت -

(۱) ٻئي سڌن يا ٻنهي مان ڪو به سڌن بند رکي سگهندو؛

(ب) لوڪ سپا برخاست ڪري سگهندو.

۸۶. راشٽرپتيءَ جو سڌن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنڊيشا موڪلڻ جو حق

(۱) راشٽرپتي سَنَسَد جي ٻنهي مان ڪنهن به سڌن کي يا ٻنهي سڌن کي گڏ مخاطب ٿي سگهندو ۽ اُن پريوجن لاءِ ميمبرن جي حاضريءَ جو حڪم ڪري سگهندو.

(۲) راشٽرپتي سَنَسَد جي ڪنهن به سڌن کي سَنَسَد اڳيان ويچار هيٺ ڪنهن بل بنسبت يا ٻيءَ حالت ۾، سنڊيشا موڪلي سگهندو ۽ جنهن سڌن کي اهڙو سنڊيشو موڪليو وڃي اهو سهوليت موجب جلد از جلد سنڊيشي ۾ ويچار ڪرڻ لاءِ ڄاڻايل باب تي ويچار ڪندو.

۸۷. راشترپتيء جو خاص وياڪيان

(۱) راشترپتي لوڪ سپا جي هر هڪ عام چونڊ کان پوءِ پهرئين اجلاس جي شروعات ۾ ۽ هر هڪ سال جي پهرئين اجلاس جي شروعات ۾ سنسد جي ٻنهي سڌن جي گڏيل سپا کي مخاطب ٿيندو ۽ سنسد کي کيس سڌاڻ جي سببن جي ڄاڻ ڪندو.

(۲) هر هڪ سڌن جي ڪارروائيءَ کي نيٽ ڪرڻ وارن نيٽن ۾ آهڙي وياڪيان ۾ ڄاڻايل بابتن تي بحث ڪرڻ لاءِ وقت ڦاندڻ جو پڙهندو ڪيو ويندو.

۸۸. سڌن بنسبت منترين ۽ اٿارني جنرل جا حق

هر ڪنهن منتريءَ ۽ ڀارت جي اٿارني جنرل کي هر هڪ سڌن يا ٻنهي سڌن جي گڏيل سپا ۽ ڪنهن به ڪاميٽي جنهن جو هو ميمبر نامزد ڪيو وڃي ان ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ان جي ڪارروائيءَ ۾ ڀاڳ وٺڻ جو حق رهندو، پر هن اُنوچيد جي آڌار تي هو ووٽ ڏيڻ جو حقدار نه ٿيندو.

سنسد جا عهديدار

۸۹. راجه سپا جو چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين

(۱) ڀارت جو اُپ راشترپتي عهدي جي لحاظ کان راجه سپا جو چيئرمين ٿيندو.

(۲) راجه سپا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سپا جي هڪ ميمبر کي پنهنجو ڊپٽي چيئرمين چونڊيندي ۽ جڏهن به ڊپٽي چيئرمين جو عهدو خالي ٿئي تڏهن سپا ٻئي ميمبر کي پنهنجو ڊپٽي چيئرمين چونڊيندي.

۹۰. ڊپٽي چيئرمين جو عهدو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

راجه سپا جي ڊپٽي چيئرمين طريقي عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -

(۱) جي راجه سپا جو ميمبر هئڻ بند ٿئي ته عهدو خالي ڪندو؛

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صڪي واريءَ لکيت سان چيئرمين کي مخاطب

ٿي پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽

(ب) راجيه سپا جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهڻائيءَ سان پاس ڪيل
نھراءَ دواران کيس عھدي تان ھٽائي سگھبو ؛
بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوجن لاءِ ڪو بہ نھراءَ تيستائين پيش نہ ڪيو ويندو
جيستائين نھراءَ پيش ڪرڻ جي ارادي جو گھٽ ۾ گھٽ چوڏھن ڏينھن جو نوٽيس
نہ ڏنو ويو هجي .

۹۱. ڊپٽي چيئرمين يا ٻئي شخص جو چيئرمين جي عھدي جا فرض ادا ڪرڻ يا چيئرمين طريقي ڪاريہ ڪرڻ جو اختيار

(۱) چيئرمين جو عھدو خالي هجي تڏھن يا جنھن مدت درميان اُپ راشٽرپتي،
راشٽرپتي طريقي ڪاريہ ڪري يا راشٽرپتيءَ جا ڪرتب ادا ڪري تڏھن، عھدي جا
فرض ڊپٽي چيئرمين يا جي ڊپٽي چيئرمين جو عھدو بہ خالي هجي تہ راجيه سپا جو
اُھو ميمبر جنھن کي راشٽرپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اُھو ادا ڪندو.

(۲) راجيه سپا جي ڪنھن بہ بئنڪ ۾ چيئرمين جي غيرحاضريءَ ۾ ڊپٽي چيئرمين
يا جي اُھو بہ غير حاضر هجي تہ اُھو شخص جيڪو سپا جي ڪارروائيءَ جي نيمن
دواران نھرايل هجي، يا جي اھڙو ڪو شخص بہ حاضر نہ آھي تہ، سپا نھرائي اُھو
ٻيو شخص چيئرمين طريقي ڪم ڪندو.

۹۲. چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين کي جڏھن عھدي تان ھٽائڻ جو نھراءَ ويچار ھيٺ هجي تڏھن صدارت نہ ڪندو

(۱) راجيه سپا جي ڪنھن بئنڪ ۾ اُپ راشٽرپتيءَ کي سندس عھدي تان ھٽائڻ
جو ڪو نھراءَ جيستائين ويچار ھيٺ هجي تيستائين چيئرمين، يا جيستائين ڊپٽي
چيئرمين کي سندس عھدي تان ھٽائڻ جو ڪو نھراءَ ويچار ھيٺ آھي، تيستائين ڊپٽي
چيئرمين، حاضر ھوندو تہ بہ، صدارت نہ ڪندو، ۽ ھرھڪ اھڙي بئنڪ سنڀندي اُنوچيد
۹۱ جي فقري (۲) جا اُپبند ائين لاڳو پوندا، جيئن اُھي اھڙيءَ بئنڪ سنڀندي لاڳو
پون جنھن ۾ چيئرمين يا حالت اُنوسار ڊپٽي چيئرمين غيرحاضر هجي .

(۲) چيئرمين کي، راجيه سپا جي ڪارروائيءَ ۾ اُپ راشٽرپتيءَ کي عھدي تان ھٽائڻ
جو ڪو نھراءَ ويچار ھيٺ هجي تڏھين سپا ۾ ڳالھائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ڪارروائيءَ
۾ پاڳ وٺڻ جو حق رھندو، پر، اُنوچيد ۱۰۰ ۾ چيل ڪنھن بہ ڳالھ جي باوجود، اھڙي
نھراءَ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنھن بابت تي کيس ووٽ ڏيڻ جو بلڪل
حق نہ رھندو.

۹۳. لوڪ سپا جو اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر

لوڪ سپا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سڌن جي ٻن ميمبرن کي، جدا جدا، پنهنجي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن به اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر جو عهدو خالي ٿئي تڏهن سڌن ٻئي ميمبر کي حالت انوسار، اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر طريقي چونڊيندو.

۹۴. اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جي عهدن جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

- لوڪ سپا جي اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر جو عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -
- (۱) جي لوڪ سپا جو ميمبر هئڻ بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو،
 - (ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صڪي واريءَ لکيت سان، جي اهو ميمبر اسپيڪر آهي ته ڊپٽي اسپيڪر کي مخاطب ٿي، ۽ جي اهو ميمبر ڊپٽي اسپيڪر آهي ته اسپيڪر کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو، ۽
 - (ب) لوڪ سپا جي ان وقت جي سڀني ميمبرن جي گهڻائيءَ جي پاس ڪيل ٺهراءَ سان کيس عهدي تان هٽائي سگهيو،
- بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوجن لاءِ ڪو به ٺهراءَ تيستائين پيش نه ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءَ پيش ڪرڻ جي ارادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نه ڏنو ويو هجي؛
- وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به لوڪ سپا برخاست ٿئي ته اسپيڪر پنهنجو عهدو برخاستگيءَ بعد لوڪ سپا جي پهرين بئنگ کان يڪدم اڳ تائين خالي نه ڪندو.

۹۵. ڊپٽي اسپيڪر يا ٻئي شخص جو اسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

- (۱) اسپيڪر جو عهدو جڏهن خالي هجي تڏهين عهدي جا فرض ڊپٽي اسپيڪر، يا جي ڊپٽي اسپيڪر جو عهدو به خالي هجي ته لوڪ سپا جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن لاءِ راشنريٽي مقرر ڪري، اهو ادا ڪندو.
- (۲) لوڪ سپا جي ڪنهن به بئنگ مان اسپيڪر جي غيرحاضريءَ ۾ ڊپٽي اسپيڪر، يا جي اهو به غير حاضر هجي ته اهو شخص جيڪو سڌن جي ڪارروائيءَ جي نيمن

دواران ٺهرايو وڃي يا جي اهڙو ڪو شخص حاضر نه آهي ته ٻيو شخص جيڪو سڌن ٺهرائي، اهو اسپيڪر طريقي ڪر ڪندو.

۹۶. اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(۱) لوڪ سڀا جي ڪنهن بئنڪ ۾ جيستائين اسپيڪر کي سندس عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين اسپيڪر، يا جيستائين ڊپٽي اسپيڪر کي سندس عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين ڊپٽي اسپيڪر، حاضر هوندو ته به، صدارت نه ڪندو، ۽ هر هڪ اهڙيءَ بئنڪ سنڀندي انوچيد ۹۵ جي فقري (۲) جا اپنڊيٽ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي اهڙيءَ بئنڪ سنڀندي لاڳو پون جنهن ۾ اسپيڪر يا حالت انوسار ڊپٽي اسپيڪر، غير حاضر هجي.

(۲) اسپيڪر کي، لوڪ سڀا ۾ کيس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن سڀا ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ان جي ڪارروائي ۾ ٻيءَ طرح پاڳ وٺڻ جو حق رهندو ۽ انوچيد ۱۰۰ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، کيس اهڙي ٺهراءُ تي يا ان ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر نه وڌيڪ جي برابريءَ جي حالت ۾.

۹۷. چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽ پتا

راجيه سڀا جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ لوڪ سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر کي سندس قاعدي دواران مقرر ڪري اهڙا جدا جدا پگهار ۽ پتا، ۽ جيستائين اهڙي نموني هن بابت پرنڊ ٿئي تيستائين، ٻين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اهي پگهار ۽ پتا ڏنا ويندا.

۹۸. سندس جو سڃيوا ليه

(۱) سندس جي هر هڪ سڌن کي الڳ دفتر ۾ عملو هوندو؛ بشرطيڪ هن فقري ۾ ڪڇ به سندس جي ٻنهي سڌن لاءِ گڏيل عهدا رچڻ کان روڪي ٿو اهڙو مطلب نه ڪڍيو ويندو.

(۲) سند جي هر هڪ سڌن جي دفتری عملي جي ڀرتي ۽ مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي سند قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندي.

(۳) جيستائين سند فقري (۲) هيٺ ڀرند ڪري تيستائين لوڪ سڀا يا راجيه سڀا جي دفتری عملي جي ڀرتيءَ ۽ مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ راشترپتي لوڪ سڀا جي اسپيڪر يا راجيه سڀا جي سپاڻيءَ سان، حالت انوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ نيم ٺاهي سگهندو، ۽ اهڙا ٺاهيل نيم ان فقري هيٺ ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي اُڀندڙن جي آڏين اثر ڪارڪ ٿيندا.

ڪم جو سنڃالڻ

۹۹. ميمبرن دواران قسم يا ساک

سند جي هر هڪ سڌن جو هر ڪو ميمبر پنهنجي جاءِ وٺڻ کان اڳ، راشترپتيءَ يا سندس هن خيال کان مقرر ڪيل ڪنهن شخص روبرو، ٽين انوسوچيءَ ۾ هن ڀريوڄڻ لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساک تي چوندو ۽ اُتي صڪي ڪندو.

۱۰۰. سڌن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سڌن جو اختيار ۽ ڪورم

(۱) هن سنوڌان ۾ ٻئي نموني ٿيل اُڀند سواءِ ڪنهن به سڌن جي ڪنهن به بئنگ ۾ يا سڌن جي گڏيل بئنگ ۾ سڀئي سوال اسپيڪر، يا چيئرمين يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪندڙ شخص کان سواءِ، حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي گهڻائيءَ سان فيصل ڪيا ويندا.

چيئرمين يا اسپيڪر، يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، پهرين ووٽ ڪو نه ڪندو، پر ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾ قطعي ووٽ کيس رهندو ۽ ان جو هُو استعمال ڪندو.

(۲) هر سڌن کي پنهنجي ميمبرن ۾ ڪنهن خالي جاءِ جي باوجود ڪم ڪرڻ جو اختيار رهندو ۽ سند ۾ ڪا به ڪارروائي جائز ٿيندي باوجود انجي ته پوءِ معلوم ٿئي ته ڪو شخص جنهن کي اهڙو حق نه هو اهو ويٺو يا ووٽ ڏنائين يا ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ ڀاڳ ورتائين.

(۳) سند قاعدي دواران ٻيو اُڀند ڪري تيستائين، سند جي هر هڪ سڌن جي بئنگ جوڙڻ لاءِ ڪورم ان سڌن جي ڪل ميمبرن جي سنڪيا جو ڏهون حصو ٿيندو.

(۴) جي سڌن جي ڪنهن بئنگ درميان ڪنهن به وقت ڪورم نه آهي ته چيئرمين

يا اسپيڪر يا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص جو فرض ٿيندو ته سڌن کي مهمل ڪري
يا سڀا مهمل رکي جيستائين ڪورم ٿئي.

ميمبرن جون غير لياقتون

۱۰۱. جايون خالي ڪرڻ

(۱) ڪو به شخص سنسڊ جي ٻنهي سڌن جو ميمبر نه ٿيندو ۽ سنسڊ قاعدي دواران
آهڙو ڀرپٽ ڪندي ته جيڪو شخص ٻنهي سڌن جو ميمبر چونڊجي آهو هڪ يا ٻئي
سڌن ۾ پنهنجي جاءِ خالي ڪري.

(۲) ڪو به شخص سنسڊ جو ۽ راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن سڌن، ٻنهي جو
ميمبر نه ٿيندو، ۽ جي ڪو شخص سنسڊ ۽ راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن سڌن
ٻنهي جو ميمبر چونڊجي ته راشٽرپتيءَ دواران ٺاهيل نيمن ۾ ڄاڻايل مُدت پوري ٿيڻ
تي ان شخص جي سنسڊ ۾ جاءِ خالي ٿيندي، سواءِ ته هن تنهن کان اڳ راجيه جي
وڌان منڊل ۾ پنهنجي جاءِ جي استعفا ڏئي هجي.

(۳) جي سنسڊ جي ڪنهن به سڌن جو ميمبر -

(ا) انوچيد ۱۰۲ جي فقري (۱) يا فقري (۲) ۾ ڄاڻايل ڪنهن به غير لياقت

هيٺ اچي وڃي، يا

(ب) پنهنجي جاءِ جي پنهنجي هٿ سان لکي، حالت انوسار، چيئرمين يا
اسپيڪر کي مخاطب ٿي، استعفا ڏئي، ۽ سنسڊ استعفا، حالت انوسار، چيئرمين يا
اسپيڪر دواران، قبول ٿئي، ته سنسڊ جاءِ، ائين ٿيڻ تي، خالي ٿيندي ؛
بشرطيڪ پيئي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن استعفا جي حالت ۾ چيئرمين يا اسپيڪر
کي، حالت انوسار، مليل خبر مان يا بيءَ طرح ۽ کيس نيڪ لڳي ته آهڙي ڄاڻ ڪرڻ
کان پوءِ، خاطري ٿئي ته اها استعفا مرضيءَ سان ڏنل يا سچي نه آهي ته هو آهڙي
استعفا قبول نه ڪندو.

(۴) جي سنسڊ جي ڪنهن سڌن جو ڪو ميمبر سڌن جي موڪل کان سواءِ اُنجي
سڀني بئڪن مان سٺ ڏينهن جي مُدت لاءِ غير حاضر رهي ته سڌن سنسڊ جاءِ خالي
ظاهر ڪري سگهندو.

بشرطيڪ سٺ ڏينهن جي اها مُدت ٻُڌل مهل اُن مُدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن
۾ سڌن بند رکيو ويو هجي يا ساندھ چئن کان وڌيڪ ڏينهن لاءِ مهمل ڪيو ويو هجي

۱۰۲. ميمبريءَ لاءِ غير لياقتون

(۱) سندس جي ڪنهن سڌن جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو.

(۱) جي هو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجه سرڪار جي هٿ هيٺ، سندس قاعدي دواران ظاهر ڪيو هجي ته اُن عهدي جو سنڀاليندڙ غير لائق نه ٿيندو، اُن کانسواءِ ڪو به لاپ وارو عهدو سنڀالي ٿو.

(ب) جي هو اُن سالر ڇت جو آهي ۽ سمرت ڪورٽ طرفان ائين ظاهر ٿيل آهي،

(ب) جي هو اُن رها ٿيل نادار آهي،

(پ) جي هو ڀارت جو ناگرڪ نه آهي يا مرضيءَ سان ڪنهن پرڏيهي راج جي ناگرڪتا حاصل ڪئي اٿس، يا ڪنهن پرڏيهي راج ڏانهن وفاداري يا پوئلڳيءَ جي قبوليت هيٺ آهي،

(پ) جي هو سندس جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ ائين غير لائق آهي. سمجهاڻي - هن فقري جي پريوچن لاءِ جي ڪو شخص سنگه جو يا ڪنهن راجه جو منتري آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو ڀارت سرڪار يا اُن راجه سرڪار جي هٿ هيٺ لاپ وارو عهدو سنڀالي ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

(۲) سندس جي ٻنهي مان ڪنهن به سڌن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو جي هو ڏهين اَنوسوچيءَ هيٺ ائين غير لائق آهي ته.

۱۰۳. ميمبرن جي غير لائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(۱) جي ڪو سوال اُٿي ته سندس جي ڪنهن سڌن جو ڪو ميمبر اَنوچيد ۱۰۲ جي فقري (۱) ۾ ڄاڻايل غير لياقتن مان ڪنهن هيٺ آيو آهي يا نه، ته اهو سوال راشٽرپتيءَ جي فيصلي لاءِ موڪليو ويندو ۽ هنجو فيصلو آخري ٿيندو.

(۲) اهڙي ڪنهن سوال تي ڪو فيصلو ڏيڻ کان اڳ راشٽرپتي چؤنڊ ڪميشن جو رايو وٺندو ۽ اُن رايي موجب عمل ڪندو.

۱۰۴. اَنوچيد ۹۹ هيٺ قسم ڪرڻ يا ساڪه تي چوڻ کان اڳ يا اُن لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي به وهڻ ۽ ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا

جي ڪو شخص سندس جي ڪنهن سڌن ۾ اَنوچيد ۹۹ جي ضرورتن جي پورائي ڪرڻ کان اڳ، يا جڏهن کيس خبر آهي ته هو اُنجي ميمبريءَ لاءِ لائق نه آهي يا غير لائق آهي، يا سندس جي ڪنهن قاعدي جي اُپنڌن دواران سندس ائين ڪرڻ تي

بندش وڌي ويئي آهي. ميمبر طريقي وهي يا ووٽ ڏئي ته ائين وهڻ يا ووٽ ڏيڻ جي هر هڪ ڏينهن لاءِ هُو پنج سؤ رپين جي ڏنڊ لاءِ جوابدار ٿيندو جو سنگه ڏانهن لهڻي قرض طور وصول ڪيو ويندو.

سنسد ۽ اُن جي ميمبرن جا اختيار خاص حق ۽ رهايون

۱۰۵. سنسد جي سڌن ۽ اُنجي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار خاص حق، وغيره

- (۱) هن سنوڌان جي اُپنڊن ۽ سنسد جي ڪارروائيءَ کي نيمٽ ڪندڙ نيمن ۽ قائمي حڪمن جي آڏين رهي، سنسد ۾ وائيءَ جي سوتنترتا رهندي.
- (۲) سنسد يا اُن جي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڪڇ چوڻ يا ڪو ووٽ ڏيڻ بنسبت سنسد جي ڪنهن ميمبر تي ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪا ڪارروائي نه ڪئي ويندي ۽ سنسد جي سڌن جي اختياريءَ موجب يا اُن هيٺ ڪنهن رپورٽ، ڪاغذ، ووٽ يا ڪارروائيءَ جي شايع ٿيڻ بنسبت ڪو به شخص اهڙي نموني جوابدار نه ٿيندو.
- (۳) ٻين بابتن ۾ سنسد جي هر سڌن ۽ هر سڌن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار خاص حق ۽ رهايون اُهي ٿيندا جي سنسد قاعدي دواران وقت بوقت ٺهرائي، ۽ جيستائين ائين ٺهرائي تيستائين اُن سڌن ۽ اُن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا سنوڌان سڌارو چوڻيتاليه ائڪٽ ۱۹۷۸ جي قلم ۱۵ جي عمل ۾ آچڻ کان يڪدم اڳ هئا اُهي ٿيندا.

- (۴) فقري (۱)، (۲) ۽ (۳) جا اُپنڊن جن شخصن کي هن سنوڌان جي آڌار تي سنسد جي ڪنهن سڌن يا اُن جي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ٻالهاڻ ۽ ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ پاڳ وٺڻ جو حق هجي تن سنهندي ائين لاڳو ٿيندا جيئن سنسد جي ميمبرن سنهندي لاڳو ٿين ٿا.

۱۰۶. ميمبرن جا پگهار ۽ پتا

سنسد جي هر سڌن جي ميمبرن کي سنسد وقت بروقت قاعدي دواران ٺهرائي اُهي پگهار ۽ پتا، ۽ اُن نموني هن بابت پڙهند ٿئي تيستائين، پارت ڊومينين جي

جوڙجڪي آسيمبليءَ جي ميمبرن جي حالت ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم
اڳ هئا ان حساب سان ۽ انهن شرطن موجب، ڀتا وٺڻ جو حق رهندو.

قانون سازيءَ جو سرشتو

۱۰۷. بل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اُپنڌ

(۱) اُٺوچيد ۱۰۹ ۽ ۱۱۷ جي ناڻا بلن ۽ ٻين مالي بلن بنسبت اُپنڌن جي آڏين،
ڪو به بل سنڌ جي ڪنهن به سڌن ۾ شروع ٿي سگهي ٿو.

(۲) اُٺوچيد ۱۰۸ ۽ ۱۰۹ جي اُپنڌن جي آڏين، ڪو به بل سنڌ جي سڌن جو
پاس ڪيل ليکيو ويندو سواءِ تہ، بنان ڪنهن سڌاري جي يا اهڙن سڌارن سان جيڪي
ٻنهي سڌن قبول ڪيا هجن، ٻنهي سڌن اهو قبول ڪيو هجي.

(۳) سنڌ ۾ پيل ڪو به بل سڌن جي بند رکڻ سبب خارج نه ٿيندو.

(۴) راجيه سپا ۾ پيل بل جيڪو لوڪ سپا پاس نه ڪيو هجي اهو لوڪ سپا برخاست
ٿيڻ تي خارج نه ٿيندو.

(۵) جيڪو بل لوڪ سپا ۾ پيل هجي يا لوڪ سپا پاس ڪيو هجي ۽ راجيه سپا
۾ پيل هجي اهو، اُٺوچيد ۱۰۸ جي اُپنڌن جي آڏين، لوڪ سپا جي برخاستگيءَ
تي خارج ٿيندو.

۱۰۸. ڪن حالتن ۾ ٻنهي سڌن جي گڏيل بئڪ

(۱) هڪ سڌ بل پاس ڪيو هجي ۽ ٻئي سڌن کي موڪليو هجي تنهن کان پوءِ جي -

(ا) بل ٻئي سڌن نامنطور ڪيو هجي، يا

(ب) بل ۾ سڌارا ڪرڻ جي باري ۾ سڌن آخرين طرح مختلف راءِ ٿيا هجن، يا

(ب) بل ٻئي سڌن کي پهچڻ جي تاريخ کان اُنجي پاس ڪرڻ کانسواءِ ڇهن

مهنن کان وڌيڪ گذرن تہ راشريتي، لوڪ سپا جي برخاستگيءَ ڪري بل خارج نه ٿيو
هجي تہ، سڌن کي، جي بئڪ چالو هجي تہ سندس دوزان يا جي بئڪ چالو نه

هجي تہ عام اطلاع دوزان، بل تي ويچار ڪرڻ ۽ ووٽ ڏيڻ لاءِ گڏيل بئڪ ۾ گڏجڻ
لاءِ ڪين سڏائڻ جو پنهنجو ارادو ڄاڻائي سگهندو.

بشرطيڪ هن فقري ۾ ڪڇ به ناڻا بل سان لاڳو نه ٿيندا.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڇهن مهينن جي آهڙي مُدت ڳڻڻ ۾ آهڙي ڪنهن مُدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ اُن فقري جي پيڻي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل سڌن بند رکيو ويو هجي يا ساندھ چئن کان وڌيڪ ڏينهن لاءِ مهمل ڪيو ويو هجي.

(۳) جي راشن ٻيڙي فقري (۱) هيٺ ٻنهي سڌن جي گڏيل بئنڪ ڪرڻ لاءِ سڌن کي سڌائڻ جو پنهنجو ارادو ڄاڻايو هجي ته ڪو به سڌن بل بابت وڌيڪ ڪارروائي نه ڪندو. پر راشن ٻيڙي پنهنجي اطلاع جي تاريخ کان پوءِ ڪنهن به وقت اطلاع ۾ ڄاڻايل مطلب لاءِ سڌن کي گڏيل بئنڪ ۾ گڏجڻ لاءِ سڌائي سگهندو ۽ جي هُو ائين ڪري ته سڌن ان موجب گڏ ٿيندا.

(۴) جي ٻنهي سڌن جي گڏيل بئنڪ ۾ جيڪڏهن ڪي سڌارا قبول ڪيا ويا هجن ته انهن سان ٻنهي سڌن جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ڪل سنڪيا جي گهٽائي پاس ڪري ته هن سنڌان جي پريوچن لاءِ اهو ٻنهي سڌن جو پاس ڪيل ليکيو ويندو؛ بشرطيڪ گڏيل بئنڪ ۾ -

(۱) جي بل هڪڙي سڌن پاس ڪيو هجي ۽ ٻئي سڌن سڌارن سان پاس نه ڪيو هجي ۽ جنهن سڌن ۾ شروع ٿيو هجي اُنکي واپس نه موڪليو هجي ته بل ۾ ٻئي ڪنهن سڌاري جي رٿ نه ڏني ويندي، سواءِ انهن سڌارن جي (جيڪڏهن ڪي هجن ته) جيڪي بل جي پاس ٿيڻ ۾ دير پوڻ سبب ضروري ٿيا هجن؛

(ب) جي بل آهڙي نموني پاس ڪري ۽ واپس ڪيو ويو هجي ته فقط مٿي ڄاڻايل سڌارن ۽ ٻيا آهڙا سڌارا جي انهن بابتن سان واسطو رکن ٿا جن جي باري ۾ سڌن يڪراءِ نه ٿيا آهن، تن جي رٿ ڏني ويندي؛

۽ هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جوڳن سڌارن جي باري ۾ صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخري ٿيندو.

(۵) راشن ٻيڙي جي سڌن کي گڏجڻ لاءِ سڌائڻ جو ارادو ظاهر ڪرڻ کانپوءِ، تنهن وچ ۾ لوڪ سيا جي برخاستگي ٿي هجي ته اُن جي باوجود هن اُنوچيد هيٺ گڏيل بئنڪ ڪري سگهي ۽ اُن ۾ بل پاس ڪري سگهيو.

۱۰۹. ناڻا بلن بنسبت خاص ڪارروائي

(۱) ناڻا بل راجيه سيا ۾ پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) ناڻا بل لوڪ سيا جي پاس ڪرڻ کانپوءِ راجيه سيا کي سندس سفارش لاءِ موڪليو

ويندو ۽ راجيه سڀا بل پهچڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي مدت اندر بل پنهنجي سفارشن سان لوڪ سڀا کي واپس ڪندي ۽ پوءِ لوڪ سڀا راجيه سڀا جي سفارشن مان سڀ يا ڪي قبول ڪري يا نامنظور ڪري سگهندي.

(۳) جي لوڪ سڀا راجيه سڀا جون ڪي سفارشن قبول ڪري ته ناٿا بل راجيه سڀا جي سفارش ڪيل ۽ لوڪ سڀا جي قبول ڪيل سڌارن سان ٻنهي سڌن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(۴) جي لوڪ سڀا راجيه سڀا جي سفارشن مان ڪا به قبول نه ڪري ته ناٿا بل راجيه سڀا جي سفارش ڪيل سڌارن مان ڪنهن کان به سواءِ جنهن نموني لوڪ سڀا پاس ڪيو هجي تنهن ٻنهي سڌن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(۵) جي ناٿا بل لوڪ سڀا جو پاس ڪيل ۽ راجيه سڀا کي سندس سفارشن لاءِ موڪليل مذڪور چوڏهن ڏينهن جي مدت اندر لوڪ سڀا کي واپس نه ڪيو وڃي، ته اها مدت پوري ٿيڻ تي اهو ٻنهي سڌن دوران لوڪ سڀا جي پاس ڪيل نموني پاس ٿيل ليکيو ويندو.

۱۱۰. 'ناٿا بل' جي وياڪيا

(۱) هن آڏيءَ جي پريوجن لاءِ بل، ناٿا بل ليکيو ويندو جي ان ۾ فقط هيٺين بابتن مان سڀ يا ڪن سان لاڳاپو رکندڙ اُپنڊ هجن، يعني -

(ا) ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، يا اُنکي ڦيرائڻ يا نيٽ ڪرڻ؛

(ب) ڀارت سرڪار دوران ناٿو اُڌار وٺڻ يا ڪا گارنٽي ڏيڻ کي نيٽ ڪرڻ يا ڀارت سرڪار دوران ڪنيل يا ڪٽڻ وارين ڪن به مالي ذميوارين بنسبت قاعدي ۾ سڌارو ڪرڻ؛

(پ) ڀارت جي سنڀت نڌيءَ يا اتفاقي نڌيءَ جو حوالو، اهڙي ڪنهن نڌيءَ ۾ ناٿو ڀرڻ يا اُن مان ناٿو ڪٽڻ؛

(پ) ڀارت جي سنڀت نڌيءَ مان ناٿو ڪم آڻڻ؛

(پ) ڪو خرچ ڀارت جي سنڀت نڌيءَ تي وڌل خرچ ظاهر ڪرڻ يا اهڙي ڪنهن خرچ جي رقم وڌائڻ؛

(ت) ڀارت جي سنڀت نڌيءَ يا ڀارت جي سرڪاري حساب جي کاتي ۾ ناٿو ملڻ يا اهڙي ناٿي جو حوالو يا اهو ڪٽڻ يا سنگهه يا راجيه جي حسابن جي تپاس يا

(ن) پيٽي فقري (آ) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن سان واسطو رکندڙ
کا بابت.

(۲) ڪو به بل فقط ان سبب ڪري ناٿا بل سمجهيو نه ويندو ته اُن ۾ ڏنڊ يا ٻي
ڪا پئسي جي سزا وجهڻ، يا لپسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گهر ڪرڻ يا ڏيڻ
جو پرڀنڌ آهي، يا ان سبب ڪري ته اهو ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ يا جماعت دواران
مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا انکي ڦيرائڻ يا نيٺ
ڪرڻ لاءِ پرڀنڌ ڪري ٿو.

(۳) جي ڪو سوال اُتي ته بل ناٿا بل آهي يا نه، ته اُن تي لوڪ سپيڪر
جو فيصلو آخري ٿيندو.

(۴) هر هڪ ناٿا بل تي، اُنوچيد ۱۰۹ هيٺ راجيه سپا کي موڪليو وڃي تڏهن ۽
اُنوچيد ۱۱۱ هيٺ راشٽرپتيءَ کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪيو وڃي تڏهن، لوڪ سپا جي
سپيڪر جي صحي سان سرٽيفڪيٽ لکيو ويندو ته اهو ناٿا بل آهي.

۱۱۱. بلن کي بحالي

بل سنڌ جي سڌن پاس ڪيو هجي ته اهو راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيو ويندو، ۽
راشٽرپتي ظاهر ڪندو ته هو بل بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحالي روڪي ٿو؛
بشرطيڪ راشٽرپتي، بل بحاليءَ لاءِ کيس پيش ٿيڻ کانپوءِ ٽي سگهي اوترو جلد،
جي اهو ناٿا بل نه آهي ته، بل سڌن کي واپس موڪلي سگهندو، اهڙي وينتيءَ جي
سنديشي سان ته هو بل يا اُن جي ڪن خاص ڄاڻايل اُپنڌن تي وري ويچار ڪن ۽
خاص طور اهڙا سڌارا داخل ڪرڻ جي مناسبِيءَ تي ويچار ڪن جن جي هو پنهنجي
سنديشي ۾ سفارش ڪري، ۽ جي بل ائين واپس اچي ته سڌن اُن موجب بل تي وري
ويچار ڪندا ۽ جي بل سڌن وري پاس ڪري سڌارن سان يا سڌارن بنان، ۽ راشٽرپتيءَ
کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪن ته راشٽرپتي اُن تي بحالي نه روڪيندو.

مالي بابتن ۾ ڪارروائي

۱۱۲. ساليانو مالي بيان

(۱) راشٽرپتي، هر مالي سال بنسبت اُن سال جي ڀارت سرڪار جي اندازي آمدني

۽ خرچ جو هڪ بيان، هن ڀاڱي ۾ 'ساليانو مالي بيان' طريقي نرديش ڪيل، سندس جي ٻنهي سندن ۾ پيش ڪرائيندو.

(۲) سالياني مالي بيان ۾ درج ڪيل خرچ جا انداز الڳ الڳ ڏيکاريندا.

(۱) هن سنوڌان ۾ ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ طريقي بيان ڪيل خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون؛ ۽

(ب) ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان رٿيل ٻيو خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون؛ ۽ محصولي حساب جي خرچ کي ٻئي خرچ کان الڳ رکيو ويندو.

(۳) هيٺيون خرچ ڀارت جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو.

(۱) راشن ڀرتيءَ جو اُچورو ۽ پتا ۽ سندس عهدي سنڀندي ٻيو خرچ؛

(ب) راجه سپا جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ لوڪ سپا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽ پتا؛

(ب) اُهي قرض، وياج، قرض فند جي خرچ ۽ آڌاڻگيءَ جي رقم سميت، جن لاءِ ڀارت سرڪار جوابدار هجي ۽ اوڌر ڪٽڻ ۽ قرض شيوا ۽ قرض آڌاڻگيءَ سنڀندي ٻيو خرچ؛

(پ) (۱) سپريم ڪورٽ جي ججن کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳا پگهار، پتا ۽ پينشن؛

(۲) فيڊرل ڪورٽ جي ججن کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن؛

(۳) ڀارت جي ڪيتر ۾ سمايل ڪنهن ايراضيءَ بنسبت حڪومت جو استعمال ڪندڙ يا هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڪنهن وقت ڀارت ڊومينين جي گورنر جي پرائنٽ ۾ سمايل ڪنهن ايراضيءَ بنسبت حڪومت جو استعمال ڪيو هجي اهڙي ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ججن کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن؛

(پ) ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل کي يا هن بنسبت ڏيڻ جوڳا پگهار، پتا ۽ پينشن؛

(ت) ڪنهن ڪورٽ يا امانتي ٽربيونل جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا آوارڊ جي پرڀائي ڪرڻ لاءِ گهربل ڪي به رقمون؛

(ٺ) هن سنوڌان دواران يا سندس دواران قاعدي ذريعي اهڙو ذمي وڌل ظاهر ڪيل ٻيو ڪو خرچ.

۱۱۳. سنسد ۾ آندازن بنسبت ڪارروائي

(۱) آندازن مان جيڪي ڀارت جي سنڃت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ سنڀندي هجن اُهي سنسد جي ووٽ لاءِ پيش نه ڪيا ويندا، پر هن فقري ۾ ڪڇ به سنسد جي ڪنهن سڌن ۾ اهڙن آندازن مان ڪنهن تي بحث ڪرڻ کي روڪي ٿو ائين سمجهيو نه ويندو.

(۲) اهڙن آندازن مان جيڪي ٻئي خرچ سنڀندي هجن اُهي لوڪ سپا کي گرانٽن لاءِ گهرن جي روپ ۾ پيش ڪيا ويندا، ۽ لوڪ سپا کي اختيار رهندو ته ڪا به گهر بحال ڪري يا بحال ڪرڻ کان انڪار ڪري يا ڪا به گهر اُن ۾ ڄاڻايل رقم گهٽائي بحال ڪري.

(۳) ڪنهن به گرانٽ جي گهر راشٽرپتيءَ جي سفارش کان سواءِ نه ڪئي ويندي.

۱۱۴. ونيوگه بل

(۱) لوڪ سپا انوچيد ۱۱۳ هيٺ گرانٽون بحال ڪري تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد هڪ بل پيش ڪيو ويندو جنهن ۾ پرڀنڌ ڪيو ويندو ته ڀارت جي سنڃت نڌيءَ مان اوترو سڀ ناڻو خرچ ڪجي جيترو گهر بل هجي.

(ا) لوڪ سپا دواران ائين بحال ڪيل گرانٽن لاءِ، ۽

(ب) ڀارت جي سنڃت نڌيءَ تي ذمي وڌل، پر ڪنهن به حالت ۾ سنسد ۾ آڳاٽ پيش ڪيل بيان ۾ ڏيکاريل رقم کان وڌيڪ نه اوتري خرچ لاءِ.

(۲) سنسد جي ڪنهن به سڌن ۾ اهڙي ڪنهن بل تي اهڙي سڌاري جي رٿ نه ڏني ويندي جنهن جو اثر رقم ۾ ڦيرڦار ڪرڻ يا بحال ڪيل گرانٽ جي مقصد ۾ تفاوت ڪرڻ يا ڀارت جي سنڃت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ جي رقم ۾ ڦيرڦار ڪرڻ ٿئي، ۽ ڪو به سڌارو هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جوڳو نه آهي اهڙو صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخري ٿيندو.

(۳) انوچيد ۱۱۵ ۽ ۱۱۶ جي اُپڀندن جي آڌين رهي، هن انوچيد جي اُپڀندن اَنوسار پاس ڪيل قاعدي دواران ڪيل ونيوگه سواءِ ڀارت جي سنڃت نڌيءَ مان ڪڇ به ناڻو نه کنيو ويندو.

۱۱۵. پورڪ، واڌو يا وڌيڪ گرانٽون

(۱) (ا) جي انوچيد ۱۱۴ جي اُپڀندن اَنوسار ٿيل قاعدي دواران چالو مالي سال لاءِ

ڪنهن شيوا لاءِ خرچ ڪرڻ لاءِ اختياري ڏنل رقم اُن سال لاءِ ڪافي نه آهي ائين لڳي، يا اُن سال لاءِ سالياني مالي بل ۾ ڏيان ۾ نه آندل ڪنهن نئين شيوا تي پورڪ يا واڌو خرچ ڪرڻ لاءِ چالو مالي سال ۾ ضرورت ٿئي، يا

(ب) جي مالي سال درميان ڪنهن شيوا تي اُن شيوا لاءِ ۽ اُن سال لاءِ بحال ٿيل رقم کان وڌيڪ ناڻو خرچ ٿئي،

ته راشٽريتي بنهي سندن ۾ ٻيو بيان پيش ڪرائيندو جنهن ۾ اُن خرچ جي اندازي رقم ڏيکاريل هوندي، يا، حالت اَنوسار، لوڪ سپا ۾ اهڙي واڌ لاءِ گهر پيش ڪرائيندو.

(۲) اَنوچيد ۱۱۲، ۱۱۳ ۽ ۱۱۴ جا اُپنڊ اهڙي ڪنهن بيان ۽ خرچ يا گهر ۽ اهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ يا اهڙيءَ گهر بنسبت گرانٽ لاءِ پارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا خرچ ڪرڻ لاءِ اختياري ڏيڻ لاءِ ڪو قاعدو ڪرڻ سنهندي به اهڙي نموني اثرائتا ٿيندا جيئن اهي سالياني مالي بيان ۽ اُن ۾ جاڻايل خرچ يا ڪنهن گرانٽ جي گهر ۽ اهڙي خرچ يا گرانٽ لاءِ پارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا خرچ ڪرڻ جي اختياري ڏيڻ لاءِ قاعدو ڪرڻ سنهندي اثرائتا آهن.

۱۱۶. ليکي تي ووٽ، ساڪه جا ووٽ ۽ اساذارڻ گرانٽون

(۱) هن آڌيءَ جي آڳوڻ ڏنل اُپنڊن ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، لوڪ سپا کي اختيار رهندو ته-

(ا) ڪنهن مالي سال جي پاڻي لاءِ اندازي خرچ بابت، اهڙيءَ گرانٽ لاءِ ووٽ ڏيڻ لاءِ اَنوچيد ۱۱۳ ۾ نهرايل ڪارروائي پوري ٿيڻ ۽ اُن خرچ بنسبت اَنوچيد ۱۱۴ جي اُپنڊن اَنوسار قاعدو پاس ٿيڻ تائين، آڳوٺ ڪا گرانٽ بحال ڪري،

(ب) پارت جي وسيلن تي ڪا آڻ ڌاري گهر پوري ڪرڻ لاءِ گرانٽ بحال ڪري، جڏهن اُن شيوا جي مقدار يا انسچت روپ ڪري اها گهر سالياني مالي بيان ۾ اساذارڻ نموني ڏنل تفصيل سان بيان نٿي ٿي سگهي،

(ب) اهڙي اساذارڻ گرانٽ بحال ڪري جا ڪنهن مالي سال جي چالو شيوا جو جزو نه آهي،

۽ سنسد کي اختيار رهندو ته قاعدي دواران اختياري ڏئي ته جن پريوجن لاءِ اهي گرانٽون بحال ٿين انهن لاءِ پارت جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا کنيا وڃن.

(۲) فقري (۱) هيٺ گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اُن فقري هيٺ ڪو قاعدو ڪرڻ سنهندي

آنوچيد ۱۱۳ ۽ ۱۱۴ جا آپڻن ائين اثرائتا ٿيندا آهي سالياني مالي بيان ۾ ذڪر ڪيل خرچ بنسبت گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ پارت جي سنچت نڌيءَ مان ناٿا کڻڻ جي اختيار تي ڏيڻ لاءِ قاعدو ڪرڻ سنڀندي اثرائتا آهن.

۱۱۷. مالي بلن جي باري ۾ خاص آپڻن

(۱) آنوچيد ۱۱۰ جي فقري (۱) جي پيئي فقري (۱) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن جو به پرڀنڌ ڪندڙ بل يا سڌارو راشترپتيءَ جي سفارش ڪانسواءِ پيش ڪيو يا آندو نه ويندو ۽ اهڙو پرڀنڌ ڪندڙ بل راجيه سپا ۾ پيش نه ڪيو ويندو؛
بشرطيڪ ڪاڍل گهٽائڻ يا رد ڪرڻ جو پرڀنڌ ڪندڙ سڌارو آڻڻ لاءِ هن فقري هيٺ سفارش ضروري نه ٿيندي.

(۲) ڪو به بل يا سڌارو مٿي ڄاڻايل بابتن بنسبت پرڀنڌ ڪري ٿو ائين فقط ان سبب ڪري سمجهيو نه ويندو ته ان ۾ ڏنڊ يا ٻي ڪنهن پئسي جي سزا وجهڻ يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گهر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پرڀنڌ آهي، يا ان سبب ڪري ته اهو ڪنهن مڪاني اختيار تي يا جماعت دواران مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، يا انڪي ڦيرائڻ يا نيٺ ڪرڻ لاءِ پرڀنڌ ڪري ٿو.

(۳) جيڪو بل قاعدو ٿيڻ سان ۽ عمل ۾ آچڻ سان پارت جي سنچت نڌيءَ مان ڪو خرچ ڪرڻو پوي اهو سندس جي ڪنهن به سڌن دواران، راشترپتي ان سڌن کي بل تي ويچار ڪرڻ لاءِ سفارش نه ڪري تيستائين پاس نه ڪيو ويندو.

عام طور ڪارروائي

۱۱۸. ڪارروائيءَ جا نيم

(۱) سندس جو هر هڪ سڌن پنهنجي ڪارروائي ۽ پنهنجي ڪم جي سنچالن نيٺ ڪرڻ لاءِ هن سنوڌان جي آپڻن جي آڏين، نيم گهڙي سگهندو.

(۲) جيسين فقري (۱) هيٺ نيم هنن تيسين پارت ڊومينين جي وڌان منڊل بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳهه عمل ۾ ڪارروائيءَ جا نيم ۽ استائي حڪم سندس سنڀندي، اهڙين ڦيرقارين ۽ موافقتين جي آڏين جي انهن ۾ راجيه سپا جو چيئرمين يا لوڪ سپا جو اسپيڪر، حالت انوسار ڪري، اثرائتا ٿيندا.

(۳) راجيه سپا جي چيئرمين ۽ لوڪ سپا جي اسپيڪر سان صلاح ڪرڻ بعد، راشترپتي

ٻنهي سندن جي گڏيل بئنڪن ۽ انهن جي وچ ۾ له وچڙ بنسبت ڪارروائيءَ جا نيم گهڙي سگهندو.

(۴) ٻنهي سندن جي گڏيل بئنڪ ۾ لوڪ سپا جو اسپيڪر، يا سندس غيرحاضريءَ ۾ اهڙو شخص جيڪو فقري (۳) هيٺ ڪارروائيءَ جي نيمن دواران ٺهرايو وڃي آهي، صدارت ڪندو.

۱۱۹. سندس مالي ڪم سنڀندي ڪارروائيءَ کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ

سندس مالي ڪم وقت سر پورو ڪرڻ لاءِ ڪنهن به مالي بابت يا ڀارت جي سنڀت نڌيءَ مان ناڻا کڻڻ لاءِ ڪنهن بل سنڀندي سندس جي هر هڪ سندن جي ڪارروائيءَ ۾ ڪم جي سنڀال کي قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندي، ۽ جي ۽ جيتري قدر اهڙي نموني ڪيل قاعدي جو ڪو به اپينڊ ۱۱۸ جي فقري (۱) هيٺ سندس جي ڪنهن سندن جي ٺاهيل ڪنهن نيم سان يا ان اپينڊ جي فقري (۲) هيٺ سندس بنسبت اثرائتي ڪنهن نيم يا اسٽائي حڪم سان ٺهڪندڙ نه هجي ته اهو اپينڊ اثرائتو ٿيندو.

۱۲۰. سندس ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(۱) ڀاڳ سترهين ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، پر اپينڊ ۳۲۸ جي اپينڊن جي آڏين، سندس ۾ ڪم ڪار هنديءَ ۾ يا انگريزيءَ ۾ ڪيو ويندو؛

بشرطيڪ راجه سپا جو چيئرمين يا لوڪ سپا جو اسپيڪر، يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، حالت انوسار، جيڪو ميمبر هنديءَ يا انگريزيءَ ۾ پوريءَ طرح پنهنجو اظهار نه ڪري سگهي. اهڙي ميمبر کي سندن ۾ پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ ڳالهائڻ جي اجازت ڏيئي سگهندو.

(۲) سندس قاعدي دواران ٻئي نموني اپينڊ نه ڪري ته هن سنوڊان جي شروعات کان پنڌرهن سالن جي مدت پوري ٿيڻ کان پوءِ هيءُ اپينڊ ائين اثرائتو ٿيندو جڏهن ته ان مان 'يا انگريزيءَ ۾' اهي لفظ ڇڏي ڏنا ويا آهن.

۱۲۱. سندس ۾ بحث تي ڀاڻبندي

سندس ۾ سپريم ڪورٽ جي يا هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جج جي پنهنجي فرض آڏائيءَ

۾ هلت بنسبت بحث نه ڪيو ويندو سواءِ اهڙي رت تي جنهن ۾ هن کان پوءِ ڄاڻايل
اُڀندڙ اُنوسار جڳ جي هٽائڻ لاءِ راشٽرپتيءَ کي وينتيءَ جي عبارت پيش ڪرڻي هجي.

۱۲۲. سنسد جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاڇ نه ڪنديون

(۱) سنسد ۾ ڪنهن به ڪارروائيءَ جي جائزگيءَ تي، ڪارروائيءَ ۾ ڪا بيهڙتيا
آهي ائين چئي ان آڌار تي اعتراض ورتو نه ويندو.

(۲) سنسد جو ڪو به عملدار يا ميمبر، جنهن کي هن سنوڌان موجب يا هيٺ سنسد
۾ ڪارروائي يا ڪم جي سنڃالڻ کي نيٺ ڪرڻ يا بندوبست رکڻ لاءِ اختيار ڏنا
ويا هجن، اهو پنهنجي دؤارن انهن اختيارن جي عمل جي باري ۾ ڪنهن به ڪورٽ
جي حڪومت جي آڏين نه ٿيندو.

آڏيا ٿيون

راشٽرپتيءَ جا قانون سازيءَ جا اختيار

۱۲۳. سنسد جي ريس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار

(۱) جي ڪنهن به وقت، جڏهن سنسد جي ٻنهي سڌن جا اجلاس چالو نه هجن،
راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي ته اهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدي قدم کڻڻ هن لاءِ
ضروري آهي، ته هو اهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتن پٽاندڙ ضروري
لڳن.

(۲) هن اُنچيد هيٺ جاري ٿيل آرڊيننس کي ايترو ئي عمل ۾ آڻڻ رهندو جيترو
سنسد جي ڪنهن قاعدي کي، پر اهڙو هر هڪ آرڊيننس -

(۱) سنسد جي ٻنهي سڌن جي اڳيان پيش ڪيو ويندو ۽ سنسد جي وري
گڏجڻ کان ڇهه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ ٻئي سڌن
آرڊيننس کي ناقبول ڪرڻ جا ٺهراءَ پاس ڪن ته اهڙن ٺهراءَ مان ٻيو ٺهراءَ پاس
ٿيڻ تي، عمل ۾ هڻڻ بند ٿيندو ۽

(ب) راشٽرپتي ڪنهن به وقت واپس وٺي سگهندو.

سمجهاڻي - جي سنسد جا سڌن جدا جدا تاريخن تي وري گڏجڻ لاءِ سڏايا ويا

هجن ته هن فقري جي پريوجن لاءِ ڇهن هفتن جي مُدت انهن تاريخن مان پوئين تاريخ کان ڳڻي ويندي.

(۳) جي ۽ جيتري قدر هن اَنُوجيد هيٺ آرڊيننس اهڙو ڪو اُپنڊ ڪري جيڪو سنسد هن سِنوڌان هيٺ قاعدو ٺاهڻ لاءِ سمرٽ نه هجي ته اهو آرڊيننس اوتري قدر رد ٿيندو.

آڏيائَ چوڻون سنگھ نياپہ تنتر

۱۲۲. سپريم ڪورٽ جي اسٽاپنا ۽ جوڙجڪ

(۱) ڀارت جي هڪ سپريم ڪورٽ ٿيندي جنهن ۾ ڀارت جو مکيه نياپہ مورتِي ۽ سنسد جيستائين قاعدي دواران وڌيڪ سنکيا ٺهراڻي تيستائين ستن کان وڌيڪ نه ٻيا جج ٿيندا. (۱۹۸۶ جي آئڪٽ ۲۲ موجب هاڻي ججن جي سنکيا پنجويھ آهي)

(۲) سپريم ڪورٽ جي هر هڪ جج کي راشٽرپتي، ان لاءِ کيس ضروري لڳي اهڙن سپريم ڪورٽ جي ۽ راجين جي هاءِ ڪورٽن جي ججن سان صلاح ڪرڻ بعد پنهنجي صحتي ۽ سيل سان وارنٽ دواران مقرر ڪندو ۽ اهو جج پنجهٺ سالن جي عمر تي پهچڻ تائين عهدي تي رهندو؛

بشرطيڪ مکيه نياپہ مورتِيءَ کان سواءِ ٻئي ڪنهن جج جي مقرريءَ جي حالت ۾ ڀارت جي مُکيه نياپہ مورتِيءَ سان هميشه صلاح ڪئي ويندي؛
وڌيڪ بشرطيڪ؛

(۱) جج، پنهنجي صحتي واريءَ لکيت سان راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو؛

(ب) جج کي فقري (۴) ۾ پُرېنڊ ڪيل ريت سان پنهنجي عهدي تان هٽائي سگهيو.

(۲) آلف) سپريم ڪورٽ جي جج جي عمر، سنسد قاعدي دواران پُرېنڊ ڪري اهڙيءَ اختيارِيءَ دواران ۽ اُن ريت طءُ ڪئي ويندي.

(۳) ڪو به شخص سپريم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق نه ٿيندو سواءِ ته هو ڀارت جو ناگرڪ هجي ۽

(۱) گهٽ ۾ گهٽ پنجن سالن لاءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ

آهڙين ڪورٽن جو جج رهيو هجي، يا

(ب) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا

وڌيڪ آهڙين ڪورٽن جو وڪيل رهيو هجي، يا

(ب) راشٽرپتيءَ جي راءِ ۾ نامور قاعديدان هجي.

سمجهاڻي ۱- هن فقري ۾ 'هاءِ ڪورٽ' جي معنيٰ آها هاءِ ڪورٽ جا ڀارت جي ڪيتر جي ڪنهن حصي ۾، حڪومت استعمال ڪري ٿي يا جنهن هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڪنهن وقت حڪومت استعمال ڪئي هجي.

سمجهاڻي ۲- هن فقري جي پريوچن لاءِ ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ وڪيل رهيو آهي اهو ٻڌڻ لاءِ اها مدت شامل ڪئي ويندي جنهن ۾ وڪيل ٿيل کان پوءِ ڪو شخص ڊسٽرڪٽ جج کان گهٽ نه، آهڙي عدالتي عهدي تي رهيو هجي.

(۳) سپريم ڪورٽ جي ڪنهن جج کي پنهنجي عهدي تان تيسٽائين نه هٽايو ويندو جيستائين کيس ثابت ٿيل ڊراچار يا ناقابليت سبب هٽائڻ لاءِ سندس جي هر سڌن جي اُن سڌن جي ڪل ميمبرن جي ٻه ٻاڻي ٿي کان گهٽ نه آهڙيءَ گهٽائيءَ جي ٿيڪي واري عبارت راشٽرپتيءَ کي انهيءَ ئي اجلاس ۾ پيش ڪئي وڃي ۽ اُن کان پوءِ راشٽرپتي آهڙو حڪم ڪري.

(۵) سندس قاعدي دواران فقري (۴) هيٺ عبارت پيش ڪرڻ لاءِ ۽ جج جي ڊراچار يا ناقابليت جي تپاس ۽ ثابتيءَ لاءِ ڪارروائي نيٺ ڪري سگهندي.

(۶) سپريم ڪورٽ جو جج مقرر ٿيل هر ڪو شخص پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ، راشٽرپتيءَ يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو ٽين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوچن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساڪر تي چوندو ۽ اُن تي صحي ڪندو.

(۷) ڪو به شخص جيڪو سپريم ڪورٽ جي جج طريقي عهدي تي رهيو آهي اهو ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنهن به ڪورٽ ۾ يا ڪنهن به اختيارِيءَ آڳيان وڪالت يا ڪم نه ڪندو.

۱۲۵. ججن جا پگهار وغيره

(۱) سپريم ڪورٽ جي ججن کي سندس قاعدي دواران ٺهراڻي آهي پگهار، ۽ جيستائين انهيءَ نموني هن باري ۾ پريوچن ٿئي تيسٽائين ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن آهي پگهار، ڏنا ويندا

(۲) هر ڪو جج آهڙن خاص اڌڪارن ۽ پتنن ۽ غير حاضريءَ جي موڪل ۽ پينشن بنسبت

آهڙن آڌڪارن جو، جي وقت بوقت سندس قاعدي دواران يا هيٺ ٺهراڻي؛ ۽ جيستائين
اٺين طيءَ ٺهراڻجي تيستائين آهڙن خاص آڌڪارن، پتن ۽ آڌڪارن جو جيڪي ٻين
آئوسوڇيءَ ۾ ڄاڻايل آهن، حقدار ٿيندو؛

بشرطيڪ ڪنهن به جج جي خاص آڌڪارن يا پتن يا سندس غيرحاضريءَ جي موڪل
يا پيشن بنسبت آڌڪارن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ ڪيس نقصان ٿئي آهڙي فيرقرار
نه ڪئي ويندي.

۱۲۶. ڪاريه ڪاري مڪيه نيايه مورتِيءَ جي مقرري

جڏهن ڀارت جي مڪيه نيايه مورتِيءَ جو عهدو خالي هجي يا جڏهن مڪيه نيايه
مورتِي غيرحاضريءَ يا ٻئي ڪنهن سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض ادا نه ڪري
سگهي تڏهن ڪورٽ جي ٻين ججن مان هڪ، جنهن کي راشٽرپتي هن پريوجن لاءِ
مقرر ڪري، اهو عهدي جا فرض ادا ڪندو.

۱۲۷. آئڊهاڪ ججن جي مقرري

(۱) جي ڪنهن وقت ڪورٽ جو ڪو اجلاس ڪرڻ يا چالو رکڻ لاءِ سپريم ڪورٽ
جي ججن جو ڪورم نه ٿئي ته ڀارت جو مڪيه نيايه مورتِي راشٽرپتيءَ جي آڳاٽ
منظوريءَ سان ۽ نسبت واريءَ هاءِ ڪورٽ جي مڪيه نيايه مورتِيءَ سان صلاح ڪرڻ بعد
ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جج کي، جيڪو سپريم ڪورٽ جو جج ٿيڻ لاءِ برابر
لائق هجي ۽ جنهن کي ڀارت جو مڪيه نيايه مورتِي نامزد ڪري، اُنکي ڪورٽ جي
بئنڪن ۾ ضروري هجي اوتري مدت لاءِ حاضريءَ لاءِ لکيت ۾ عرض ڪري سگهندو.

(۲) جنهن جج کي اٺين نامزد ڪيو ويو هجي تنهن جو فرض ٿيندو ته پنهنجي
عهدي جي ٻين فرضن کان آڳاٽ سپريم ڪورٽ جي بئنڪن ۾ سندس حاضري ضروري
هجي اُن وقت تي ۽ اوتريءَ مدت لاءِ حاضر رهي، ۽ آهڙي نموني حاضر رهندي ڪيس
سپريم ڪورٽ جي جج جا سڀ حڪومت، اختيار ۽ خاص آڌڪار رهندا ۽ اُن جا فرض
ادا ڪندو.

۱۲۸. سپريم ڪورٽ جي بئنڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن جي حاضري

هن آڌيءَ ۾ ڪنهن به ٻالھ جي باوجود، ڀارت جو مڪيه نيايه مورتِي ڪنهن به وقت،
راشٽرپتيءَ جي آڳاٽ منظوريءَ سان، ڪنهن شخص کي، جيڪو سپريم ڪورٽ جي

يا فيڊرل ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هُجي يا جيڪو ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هُجي ۽ سپريم ڪورٽ جي جج طريقي مقررِيءَ لاءِ برابر لائق هُجي، اُنڪي سپريم ڪورٽ جي جج طريقي وهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ لاءِ عرض ڪري سگهندو ۽ هرڪو اهڙو شخص اهڙي نموني وهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ جي عرصي ۾، راشٽرپتي حڪم دواران ٺهراڻي اهڙن پتن جو حقدار ٿيندو ۽ کيس سپريم ڪورٽ جي جج جا سڀ حڪومت، اختيار ۽ خاص اڌڪار رهندا، پر پيءُ طرح اُن ڪورٽ جو جج ليکيو نه ويندو؛

بشرطيڪ هن اُنوچيد ۾ ڪڇ به اڳهه چيل اهڙي ڪنهن شخص کي اُن ڪورٽ ۾ وهڻ ۽ ڪم ڪرڻ لاءِ ضروري ٺهراڻي ٿو ائين سمجهيو نه ويندو، سواءِ تہ هو ائين ڪرڻ لاءِ رضامندي ڏئي.

۱۲۹. سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي

سپريم ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي ۽ اهڙيءَ ڪورٽ جا سڀ اختيار پنهنجي بي ادبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اختيار سميت، کيس رهندا.

۱۳۰. سپريم ڪورٽ جو اِستان

سپريم ڪورٽ دهليءَ ۾ يا پيءُ اهڙيءَ جاءِ يا جاين تي وهندي جي ڀارت جو مکيه نيايه مؤرتي، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ سان، وقت بوقت مقرر ڪري.

۱۳۱. سپريم ڪورٽ جي اوائلي حڪومت

هن سنوڌان جي اُپنڌن جي آڏين، پيءُ ڪنهن به ڪورٽ کي وانجي، سپريم ڪورٽ کي -

(ا) ڀارت سرڪار ۽ هڪ يا وڌيڪ راجين جي وچ ۾ يا

(ب) هڪ طرف ڀارت سرڪار ۽ ڪو راجيه يا ڪي راجيه ۽ ٻئي طرف ڪن ٻين هڪ يا وڌيڪ راجين جي وچ ۾ يا.

(ب) ٻن يا وڌيڪ راجين جي وچ ۾، ڪنهن به تڪرار ۾ اوائلي حڪومت رهندي، جي ۽ جيتري قدر تڪرار ۾ اهڙو سوال (قاعدي يا حقيقت جو) سمايل آهي جنهن تي ڪنهن قانوني حق جي هُٽڻ يا اُنجي حد جو آڌار آهي؛

بشرطيڪ اهڙي حڪومت اهڙي ڪنهن تڪرار ۾ نه رهندي جيڪو ڪنهن صلح

نامي، ٺاه، انجام نامي، واعدي، بند يا ٻئي انهيءَ قسم جي دستاويز مان اٿي جو هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڪيل يا ٿيل هجي ۽ اهڙيءَ شروعات کان پوءِ عمل ۾ هجي، يا جنهن ۾ اهو پربند ٿيل هجي ته اها حڪومت اهڙي تڪرار ۾ نه رهندي.

۱۳۱. الف. x x x x

۱۳۲. سپريم ڪورٽ جي ڪن حالتن ۾ هاءِ ڪورٽن مان اپيل جي حڪومت

(۱) ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ جي ديواني، فوجداري چاهي ٻيءَ ڪنهن ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن به ٺهراءَ، ڊڪريءَ يا آخرين حڪم تي سپريم ڪورٽ ۾ اپيل ٿي سگهندي، جيڪڏهن هاءِ ڪورٽ اُنوچيد ۱۳۲ الف هيٺ اهڙو سرٽيفڪيٽ ڏئي ته ڪيس ۾ هن سنوڌان جي آرٽ جي بازي ۾ قاعدي جو حقيقي سوال اٿي ٿو.

x x x x

(۲) جي اهڙو سرٽيفڪيٽ ڏنو وڃي ته ڪيس جي ڪا به ڏر سپريم ڪورٽ کي ان آڌار تي اپيل ڪري سگهندي ته اڳ چيل اهڙو ڪو سوال غلط فيصل ڪيو ويو آهي. سمجهاڻي - هن اُنوچيد جي پريوجن لاءِ، مڪاوري 'آخري حڪم' ۾ اهڙو حڪم اچي وڃي ٿو جنهن ۾ اهڙيءَ تڪراري ڳالهه جو فيصلو ٿيو هجي، جيڪو جي اپيل ڪندڙ جي فائدي ۾ فيصل ٿئي ته ڪيس جي آخرين نيڪال لاءِ ڪافي هجي.

۱۳۳. ديواني وڃين بنسبت هاءِ ڪورٽن مان اپيلن ۾ سپريم ڪورٽ جي اپيل جي حڪومت

(۱) ڀارت جي ڪيتر ۾ هاءِ ڪورٽ جي ديواني ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن به ٺهراءَ، ڊڪريءَ يا آخرين حڪم تي سپريم ڪورٽ ۾ اپيل ٿي سگهندي، جي هاءِ ڪورٽ اُنوچيد ۱۳۲ الف هيٺ سرٽيفڪيٽ ڏئي ته -

(۱) ڪيس ۾ عام اهميت جو قاعدي جو حقيقي سوال اٿي ٿو، ۽

(ب) هاءِ ڪورٽ جي رايي ۾ اهو سوال سپريم ڪورٽ دواران فيصل ٿيڻ

ضروري آهي.

(۲) اُنوچيد ۱۳۲ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود فقري (۱) هيٺ اپيل ڪندڙ ڪا

به ڏر اپيل جي آڌارن ۾ هڪ اهڙو آڌار وٺي سگهندي ته هن سنوڌان جي ارٿ جي باري ۾ قاعدي جو حقيقي سوال غلط فيصلو ڪيو ويو آهي.

(۳) هن انوچيد ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سواءِ ان جي ته سندس قاعدي دواران ٻئي نموني پرڀنڌ ڪري، هاءِ ڪورٽ جي هڪ جج جي ٺهراءَ، ڊڪريءَ يا آخري حڪم تي سپريم ڪورٽ ۾ اپيل نه ٿي سگهندي.

۱۳۲. فوجداري وڃين بنسبت سپريم ڪورٽ جي اپيل جي حڪومت

(۱) ڀارت جي ڪيتر ۾ هاءِ ڪورٽ جي فوجداري ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن به ٺهراءَ، آخري حڪم يا سزا تي سپريم ڪورٽ ۾ اپيل ٿي سگهندي، جي هاءِ ڪورٽ -

(۱) اپيل ۾ ڪنهن جوابدار کي ڇڏي ڏيڻ جي حڪم کي رد ڪيو هجي ۽ ڪيس موٽ جي سزا ڏني هجي، يا

(ب) پنهنجي اختياريءَ جي آڏين ڪنهن ڪورٽ مان ڪيس پاڻ هلائڻ لاءِ گهرائي ورتو هجي ۽ اهڙي مقدمي ۾ جوابدار کي ڏوهي ٺهرايو هجي ۽ موٽ جي سزا ڏني هجي، يا.

(ب) انوچيد ۱۳۲ آف هيٺ سرٽيفڪيٽ ڏئي ته ڪيس سپريم ڪورٽ ۾ اپيل ڪرڻ جي لائق آهي؛

بشرطيڪ پيٽي فقري (ب) هيٺ اپيل اهڙن اپينڊن هيٺ جي ان باري ۾ انوچيد ۱۲۵ جي فقري (۱) هيٺ ڪيا وڃن ۽ اهڙن شرطن جي آڏين جي هاءِ ڪورٽ قائم ڪري يا گهر ڪري، ٿيندي.

(۲) سندس قاعدي دواران، اهڙن شرطن ۽ محدودين جي آڏين جي ان قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن، سپريم ڪورٽ کي ڀارت جي ڪيتر ۾ هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن به فوجداري ڪارروائيءَ ۾ ڪنهن به ٺهراءَ، آخري حڪم يا سزا تي اپيل وٺڻ ۽ ٻڌڻ جا وڌيڪ اختيار ڏيئي سگهندي.

۱۳۲ آف. سپريم ڪورٽ ۾ اپيل لاءِ سرٽيفڪيٽ

انوچيد ۱۳۲ جي فقري (۱) ۾ يا انوچيد ۱۳۳ جي فقري (۱) ۾ يا انوچيد ۱۳۲ جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪو به ٺهراءَ، ڊڪري، آخري حڪم يا سزا پاس ڪندڙ يا ڏيندڙ هر ڪا هاءِ ڪورٽ -

(۱) کيس ائين ڪرڻ لڳي ته پنهنجي مرضيءَ سان، ۽

(ب) جي اهڙي نھراءَ، ڊڪري، آخري حڪم يا سزا پاس ڪرڻ يا ڏيڻ کان
يڪدم پوءِ ناراض ٿيل ڏر يا اُنجي طرفان زباني عرضي ٿئي ته ضرور، اهو پاس ڪرڻ
يا ڏيڻ کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد اهو سوال فيصل ڪندي ته اُنچيد ۱۳۲ جي فقري
(۱) يا اُنچيد ۱۳۳ جي فقري (۱) يا، حالت اُنوسار، اُنچيد ۱۳۴ جي فقري (۱) ۾
نرديش ڪيل سرٽيفڪيٽ اُن کيس بنسبت ڏنو وڃي يا نه.

۱۳۵. موجوده قاعدي هيٺ فيڊرل ڪورٽ جي حڪومت ۽ اختيارن جو
سپريم ڪورٽ استعمال ڪري سگهندي

جيسٽائين سنسد قاعدي دواران ٻيو اپينٽ ڪري تيسٽائين، سپريم ڪورٽ کي
اُنچيد ۱۳۳ يا اُنچيد ۱۳۴ جا اپينٽ لاڳو نه پون اهڙي ڪنهن وشيه بنسبت به حڪومت
۽ اختيار رهندا، جي هن سنوڌان کان يڪدم اڳ، ڪنهن موجوده قاعدي هيٺ اُن
وشيه سنبندي فيڊرل ڪورٽ دواران حڪومت ۽ اختيار استعمال ڪرڻ جوڳا هئا.

۱۳۶. سپريم ڪورٽ دواران اپيل لاءِ خاص اجازت

(۱) هن آڏيءَ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سپريم ڪورٽ ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن
به ڪورٽ يا ٽربيونل جي ڪنهن به وشيه يا کيس ۾ پاس ڪيل يا ڏنل ڪنهن به نھراءَ،
ڊڪري، فيصلي، سزا يا حڪم تي اپيل ڪرڻ لاءِ پنهنجي مرضيءَ موجب، خاص اجازت
ڏيئي سگهندي.

(۲) فقري (۱) ۾ ڪڇ به هٿيار بند سٽا سنبندي قاعدي دواران يا هيٺ رچيل
ڪنهن ڪورٽ يا ٽربيونل جي پاس ڪيل يا ڏنل ڪنهن نھراءَ، فيصلي، سزا يا حڪم
سان لاڳو نه پوندو.

۱۳۷. سپريم ڪورٽ دواران نھرائڻ يا حڪمن جي نظرثاني

سنسد دواران ڪيل قاعدي جي اپينٽن يا اُنچيد ۱۳۵ هيٺ ڪيل نيمن جي
آڏين، سپريم ڪورٽ کي پنهنجي ڪنهن به ظاهر ڪيل نھراءَ يا ڪيل حڪم جي
نظرثاني ڪرڻ جو اختيار رهندو.

۱۳۸. سپريم ڪورٽ جي حڪومت وڌائڻ

(۱) سپريم ڪورٽ کي سنگھ سوچيءَ ۾ ڄاڻايل وڌين مان ڪنهن به بنسبت سندس قاعدي دواران بخشي اهڙي وڌيڪ حڪومت ۽ اختيار رهندا.

(۲) جي سندس قاعدي دواران سپريم ڪورٽ دواران اهڙي حڪومت ۽ اختيارين جو استعمال ڪرڻ جو آپڀنڌ ڪري، ته سپريم ڪورٽ کي ڪنهن به وڌيڪ بنسبت اهڙي وڌيڪ حڪومت ۽ اختيار رهندا جي ڀارت سرڪار ۽ ڪا راجيه سرڪار خاص ٺاه دواران بخشي.

۱۳۹. سپريم ڪورٽ کي ڪي رٿ جاري ڪرڻ جا اختيار بخشڻ

سندس قاعدي دواران سپريم ڪورٽ کي انوچيد ۲۲ جي فقري (۲) ۾ ڄاڻايل آهن انهن کانسواءِ ڪنهن به ڀريوڄن لاءِ هدايتون، حڪم يا رٿ، جنهن ۾ هيٺس ڪارپس، 'مئنڊمس'، 'منع نامو'، 'ڪوارنٽو' ۽ 'سُرشاري' آچي وڃن ٿا يا انهن مان ڪا به جاري ڪرڻ جو اختيار بخشي سگهندي.

۱۳۹. الف. ڪي ڪيس بدلي ڪرڻ

(۱) ساڳيا يا گهڻي ڀاڱي ساڳيا سوال اُٿاريندڙ ڪيس سپريم ڪورٽ ۽ هڪ يا وڌيڪ هاءِ ڪورٽن ۾ يا ٻن يا وڌيڪ هاءِ ڪورٽن ۾ پيل هجن ۽ سپريم ڪورٽ کي پنهنجي مرضيءَ سان يا ڀارت جي اُٿارني جنرل يا اهڙي ڪيس جي ڌر جي عرضيءَ تي خاطري ٿئي ته اُهي سوال عام اهميت جا حقيقي سوال آهن ته سپريم ڪورٽ اهو ڪيس يا اُهي ڪيس هاءِ ڪورٽ يا هاءِ ڪورٽن مان گهراڻي وٺي سگهندي ۽ سڀ ڪيس پاڻ نيڪال ڪري سگهندي :

بشرطيڪ اُهي قاعدي جا سوال فيصل ڪرڻ کان پوءِ سپريم ڪورٽ ڪو به اهڙو گهرايل ڪيس اهڙن سوالن تي پنهنجي ٺهراءَ جي نقل سان، جنهن هاءِ ڪورٽ مان ڪيس گهرايو ويو هجي تنهن کي واپس موڪلي سگهندي، ۽ هاءِ ڪورٽ اُهي ملڻ تي ان ٺهراءَ مطابق ڪيس نيڪال ڪرڻ جي ڪارروائي ڪندي.

(۲) جي ڪيس نياءَ جو اُدیش پورو ڪرڻ لاءِ ائين ڪرڻ صلاح ڀريو لڳي ته سپريم ڪورٽ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ ۾ پيل ڪو به ڪيس، اپيل يا ٻي ڪارروائي ڪنهن به ٻيءَ هاءِ ڪورٽ کي بدلي ڪري سگهندي.

۱۲۰. سپريم ڪورٽ جا انوسنگ اختيار

سنسد قاعدي دواران سپريم ڪورٽ کي هن سنوڌان جي ڪن به اُپنڊن سان اُن ٺهڪندڙ نه هجڻ اهڙا وڌيڪ اختيار بخشڻ لاءِ اُپنڊ ڪري سگهندي، جيڪي ڪورٽ کي هن سنوڌان دواران يا هيٺ بخشيل حڪومت جو وڌيڪ اثرائتي نموني عمل ڪرڻ لاءِ شڪتيمان ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ضروري يا مناسب لڳن.

۱۲۱. سپريم ڪورٽ جو ظاهر ڪيل قاعدو سڀني ڪورٽن کي پابند ڪندو

سپريم ڪورٽ دواران ظاهر ڪيل قاعدو ڀارت جي ڪيترن اندر سڀني ڪورٽن تي پابند ڪندڙ ٿيندو.

۱۲۲. سپريم ڪورٽ جي ڊڪرين ۽ حڪمن جي تعميل ۽ پٽڙ وغيره بابت حڪم

(۱) سپريم ڪورٽ پنهنجي حڪومت جي عمل ۾ اهڙي ڊڪري پاس ڪري سگهندي يا اهڙو حڪم ڪري سگهندي جو وٽس چالو ڪنهن کيس يا وڌيڪ ۾ مڪمل نياءُ ڪرڻ لاءِ ضروري هجي، ۽ ائين پاس ڪيل ڪا به ڊڪري يا ڪيل ڪو به حڪم ڀارت جي سڄي ڪيتر ۾ سنسد دواران ڪيل قاعدي دواران يا هيٺ ٺهرايو وڃي اهڙي نموني ۽ جيستائين ائين ان بنسبت پريٽي ٿئي تيستائين راشٽرپتي حڪم دواران ٺهرائي اهڙي نموني، تعميل جوڳو ٿيندو.

(۲) سنسد دواران هن باري ۾ ڪيل قاعدي جي اُپنڊن جي آئين سپريم ڪورٽ کي ڀارت جي سڄي ڪيتر بنسبت ڪنهن به شخص کي حاضر ڪرائڻ لاءِ ڪي به دستاويز پٽڙ ڪرڻ يا رڳو ڪرائڻ لاءِ يا پنهنجي بي ادبيءَ لاءِ ڇاڇ ۽ سزا ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪو به حڪم ڪرڻ لاءِ سڀ ۽ هر ڪو اختيار رهندو.

۱۲۳. راشٽرپتيءَ جو سپريم ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ جو اختيار

(۱) جي ڪنهن به وقت راشٽرپتيءَ کي ائين لڳي ته قاعدي جو يا حقيقت جو ڪو سوال اُٿيو آهي يا اُٿڻ وارو آهي جيڪو اهڙي قسم جو آهي ۽ اهڙي عام اهميت جو آهي جو اُن تي سپريم ڪورٽ جو رايو وٺڻ صلاح ڀريو آهي، ته هو اهو سوال اُن ڪورٽ

کي وڀچارڻ لاءِ موڪلي سگهندو، ۽ ڪورٽ پاڻ نيڪ سمجهي اهڙيءَ شنوائِيءَ کان پوءِ، اُن تي پنهنجو رايو راشٽرپتيءَ کي رپورٽ ڪري سگهندي.

(۲) راشٽرپتي، اُنوچيد ۱۳۱ جي پرنٽوڪ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، اُن پرنٽوڪ ۾ ڄاڻايل قسم جو ڪو به تڪرار سپريم ڪورٽ کي رايي لاءِ موڪلي سگهندو، ۽ سپريم ڪورٽ پاڻ نيڪ سمجهي اهڙيءَ شنوائِيءَ کان پوءِ، اُن تي پنهنجو رايو راشٽرپتيءَ کي رپورٽ ڪندي.

۱۳۲. سول ۽ عدالتي اختيارين جو سپريم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم ڪرڻ
ڀارت جي ڪيترن ۾ سڀ اختيارين سول ۽ عدالتي، سپريم ڪورٽ جي مدد ۾ ڪم ڪنديون.

۱۳۳. آلف. x x x x

۱۳۵. ڪورٽ جا نيم وغيره

(۱) سبسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُڀندن جي آڏين، سپريم ڪورٽ وقت بوقت، راشٽرپتيءَ جي بحاليءَ سان ڪورٽ جي پڌ تي ۽ سرشتي کي عام طور نيمت ڪرڻ لاءِ نيم ٺاهي سگهندي، جنهن ۾ اچي وڃن ٿا.

(۱) ڪورٽ روبرو وڪالت ڪندڙ شخص جي باري ۾ نيم؛

(ب) آپيلون ٻڌڻ جو سرشتو ۽ آپيلن سان واسطو رکندڙ آپيلون ڪورٽ ۾ ڪيتري وقت اندر داخل ٿين اُن سميت، ٻين بابتن جي باري ۾ نيم؛

(ب) ڀاڳ ٿين دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعميل لاءِ ڪورٽ ۾ ڪارروائيءَ جا نيم؛

(ب) اُنوچيد ۱۳۹ آلف هيٺ ڪورٽ ۾ ڪارروائيءَ جي باري ۾ نيم؛

(ب) اُنوچيد ۱۳۲ جي فقري (۱) جي ڀيٽي فقري (ب) هيٺ آپيلون قبول

ڪرڻ جي باري ۾ نيم؛

(ب) ڪورٽ دواران ظاهر ڪيل ڪنهن ٺهراءَ يا ڪيل حڪم جي ڪهڙن شرطن جي آڏين نظرثاني ٿي سگهي، ۽ ڪيتري وقت اندر ڪورٽ کي اهڙي نظرثانيءَ لاءِ عرضيون داخل ٿين اُن سميت، نظرثانيءَ لاءِ سرشتي جي باري ۾ نيم؛

(ت) ڪورٽ ۾ ڪنهن ڪارروائيءَ جا ۽ اُن سان پُرسنگ خرچ جي باري ۾ ۽ اُن ۾ ڪارروائيءَ بنسبت فيون وٺڻ جي باري ۾ نيم؛

(ٺ) ضامن تي ڇڏڻ جي باري ۾ نيم؛

(ٽ) ڪارروائي روڪڻ جي باري ۾ نيم؛

(ٿ) ڪا اپيل جا ڪورٽ کي لڳي ته بيهودي يا تنگ ڪرڻ لاءِ يا دير وجهڻ جي پريوڄن لاءِ آندي ويئي آهي تنهنجي مختصر فيصلي جو پڙهند ڪندڙ نيم؛

(ٽ) اُنوچيد ۳۱۷ جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڄاڻن لاءِ ڪارروائيءَ جي باري ۾ نيم.

(۲) فقري (۲) جي اپنڊن جي اڏين، هن اُنوچيد هيٺ ڪيل نيم ڪنهن پريوڄن لاءِ گهٽ ۾ گهٽ ڪيترا جج وٺڻ اهو مقرر ڪري سگهندا، ۽ اڪيلي ججن ۽ ڊويزن ڪورٽن جي اختيارن لاءِ پڙهند ڪري سگهندا.

(۳) هن سنوڌان جي آرٽ جي باري ۾ قاعدي جو حقيقي سوال اُٿاريندڙ ڪو به ڪيس فيصل ڪرڻ جي پريوڄن لاءِ يا اُنوچيد ۱۲۳ هيٺ موڪليل ڪو ڪيس ٻڌڻ جي پريوڄن لاءِ وٺڻ وارن ججن جي سنڪيا گهٽ ۾ گهٽ پنج ٿيندي؛

بشرطيڪ اُنوچيد ۱۳۲ کان سواءِ هن اڏياءَ جي ٻين ڪن اپنڊن هيٺ ڪا به اپيل ٻڌندڙ ڪورٽ پنجن کان گهٽ ججن جي ٺهيل هجي ۽ اپيل جي شنوائي درميان ڪورٽ کي خاطري ٿئي ته اپيل ۾ هن سنوڌان جي آرٽ جو ڪو حقيقي سوال سمائل آهي جنهن جو فيصلو اپيل جي نيڪال ڪرڻ لاءِ ضروري آهي ته اها ڪورٽ سوال هن فقري جي تقاضا موجب جڙيل ڪورٽ کي رايو ڏيڻ لاءِ موڪليندي، ۽ رايو اچڻ تي ان رايي مطابق اپيل جو نيڪال ڪندي.

(۴) سپريم ڪورٽ ڪو به فيصلو ڪئي ۽ ڪورٽ ڪانسواءِ نه ڏيندي، ۽ اُنوچيد ۱۲۳ هيٺ ڪا به رپورٽ فقط ڪئي ۽ ڪورٽ ۾ ڏنل رايي پٽاندڙ ٿي ڪئي ويندي.

(۵) ڪو به ٺهراءُ ۽ ڪوبه اهڙو رايو ڪيس جي شنوائيءَ ۾ حاضر ججن جي گهڻائيءَ جي سهمتيءَ ڪانسواءِ نه ڏنو ويندو، پر هن فقري ۾ ڪا به ڳالهه جيڪو جج سهمت نٿو ٿئي تنهن کي اختلافي ٺهراءُ يا رايو ڏيڻ کان روڪي ٿو ائين نه سمجهيو ويندو.

۱۳۶. سپريم ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ

(۱) سپريم ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي مقرري ڀارت جو مڪيه نيايم موزتي، يا پاڻ هدايت ڪري اهو ٻيو جج يا عملدار ڪندو؛

بشرطيڪ راشٽرپتي نيمر دواران آهڙي گهر ڪري سگهندو ته ان نيمر ۾ ڄاڻايل حالتن ۾ ڪورٽ سان نسبت رکندڙ ڪنهن عهدي تي ڪورٽ سان آڳهه ۾ ٿي لاڳو نه هجي اهو شخص سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ کان سواءِ مقرر نه ڪيو وڃي.

(۲) سندس دواران ڪيل ڪنهن قاعدي جي اڀڻڻ جي آڏين، سپريم ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي نوڪريءَ جا شرط اهي ٿيندا جي ڀارت جو مکيه نيايه مورتي يا ڀارت جي مکيه نيايه مورتيءَ جي هن پريوچن لاءِ نيمر ٺاهڻ لاءِ ڏنل اختيارِيءَ وارو ٻيو چڄ يا عملدار نيمر دواران ٺهراڻي :

بشرطيڪ هن فقري هيٺ ٺهيل نيمر لاءِ جيتري قدر اهي پگهار، پتا موڪل يا پينشن سنڀندي هجن، راشٽرپتيءَ جي بحالي ضروري ٿيندي.

(۳) سپريم ڪورٽ جو ڪاروباري خرچ، جنهن ۾ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن کي ڏيڻ جوڳا يا انهن بنسبت سڀ پگهار، پتا ۽ پينشن آچي وڃن ٿا، ڀارت جي سنجت نڌيءَ تي ڌمي وڌل خرچ ٿيندو، ۽ ڪورٽ جون ورتل فيون ۽ ٻيا ٺاڻا ان نڌيءَ جو ڀاڳ ٿيندا.

۱۲۷. آرٽ

هن آڌيءَ ۾ ۽ ڀاڱي چهين جي آڌيءَ پنجين ۾ هن سنوڌان جي آرٽ جي باري ۾ ڪنهن حقيقي قاعدي جي سوال جي نرديش جو اهو مطلب ٿيندو ته ان ۾ گورنمينٽ آف - انڊيا آئڪٽ، ۱۹۳۵ (ان قاعدي کي سڌاريندڙ يا وڌائيندڙ ڪنهن قاعدي سميت) يا ڪنهن آرڊر ان ڪائونسل يا ان هيٺ ڪيل حڪم، يا انڊين انڊپينڊنس آئڪٽ، ۱۹۴۷، يا ان هيٺ ڪيل ڪنهن حڪم جي آرٽ جي باري ۾ حقيقي قاعدي جو سوال به آچي وڃي ٿو.

آڌيءَ پنجون

ڀارت جو ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

۱۲۸. ڀارت جو ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

(۱) ڀارت جو هڪ ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ٿيندو جنهن کي راشٽرپتي پنهنجي

صحي ۽ سيل سان وارنت دواران مقرر ڪندو ۽ فقط سپريم ڪورٽ جي جج جهڙي نموني ۽ اهڙن ڪارٽن تي کيس عهدي تان هٽائي سگهيو.

(۲) ڀارت جو ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل طريقي مقرر ٿيل هرڪو شخص پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ، راشٽريتيءَ يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو، ٽين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساڪر تي چوندو ۽ ان تي صحي ڪندو.

(۳) ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جو پگهار ۽ نوڪريءَ جا ٻيا شرط سندس قاعدي دواران ٺهرائي اُهي ٿيندا، ۽ جيسين ائين ٺهرائجي تيسين ٻين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل موجب ٿيندا؛

بشرطيڪ ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي پگهار ۾ چاهي غيرحاضريءَ جي موڪل، پينشن يا رٽائر ٿيڻ جي عمر جي باري ۾ هنجي اڌڪارن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ کيس نقصان ٿئي اهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

(۴) ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل پنهنجو عهدو ڇڏڻ کان پوءِ ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجه سرڪار وڌيڪ عهدي لاءِ لائق نه ٿيندو.

(۵) هن سنوڌان جي ۽ سندس دواران ٺاهيل قاعدي جي اُپنڊن جي آڏين، ڀارت جي آڊٽ ۽ اڪائونٽ کاتي ۾ نوڪري ڪندڙ شخصن جي نوڪريءَ جا شرط ۽ ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا ڪاروباري اختيار اُهي ٿيندا جي راشٽريتي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل سان صلاح ڪرڻ بعد نيمن دواران ٺهرائي.

(۶) ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي آفيس جو ڪاروباري خرچ، اُن آفيس ۾ نوڪري ڪندڙ شخصن کي ڏيڻ جوڳا يا انهن بنسبت سڀني پگهارن ۽ پتنن ۽ پينشن سميت، ڀارت جي سنڃت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو.

۱۲۹. ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا فرض ۽ اختيار

ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، سگهه جي ۽ راجين جي ۽ ٻيءَ ڪنهن اختياريءَ يا سنسٽا جي حسابن سنڀندي سندس قاعدي دواران يا هيڪ ٺهرائي اُهي فرض ادا ڪندو ۽ انهن اختيارين جو استعمال ڪندو ۽ جيسين هن بنسبت اهڙو پرنڊ ٿئي تيسين اهڙا فرض ادا ڪندو ۽ اهڙن اختيارن جو استعمال ڪندو جي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ، جدا جدا، ڀارت ڊومينين ۽ ڀرانتين جي حسابن سنڀندي آڊيٽر جنرل آف انڊيا کي بخشيل هئا يا استعمال ڪرڻ جوڳا هئا.

۱۵۰. سنگھ جي ۽ راجين جي حسابن جو نمونو

سنگھ جا ۽ راجين جا حساب راشٽريتي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي صلاح تي ٺهرائي ان نموني رکيا ويندا.

۱۵۱. آڊٽ رپورٽ

- (۱) سنگھ جي حسابن سنڀندي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راشٽريتيءَ کي پيش ڪيون وينديون، جيڪي هو سندس جي هر هڪ سڌن اڳيان رکائيندو.
- (۲) راجيه جي حسابن سنڀندي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راجيه جي راجيپال کي پيش ڪيون وينديون، جيڪي هو راجيه جي وڌان منڊل اڳيان رکائيندو.

ڀاڳ چھون

راجيه

آڌياڻ پھريون

عام

۱۵۲. وياکيا

هن ڀاڳ ۾ مضمون ٻئي نموني تقاضا نه ڪري ٿو، مڪاوري 'راجيه' ۾ ڄمون ۽ ڪشمير جو راجيه ٿڌو اچي وڃي.

آڌياڻ ٻيون - ڪاروباري

راجيپال

۱۵۳. راجين جا راجيپال

هر هڪ راجيه لاءِ هڪ راجيپال ٿيندو:

بشرطيڪ هن اُنوچيد ۾ ڪڇ به ساڳئي شخص جي ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ راجيپال طريقي مقرر ڪي نه روڪيندو.

۱۵۴. راجيه جو ڪاروباري اختيار

(۱) راجيه جو ڪاروباري اختيار راجيپال جي حوالي رهندو ۽ اُن جو استعمال هو سڌيءَ طرح يا پنهنجي زبردست عملدارن دواران هن سنوڌان پٽانڊڙ ڪندو.

(۲) هن اُنوچيد ۾ ڪڇ به -

(۱) ڪنهن موجوده قاعدي دواران ڪنهن ٻيءَ اختياريءَ کي بخشيل ڪي به ڪرتب راجيپال کي بدلي ڪري ٿو ائين سمجهيو نه ويندو يا

(ب) سنسد يا راجيه جي وڌان منڊل کي قاعدي دواران، ڪرتب راجيپال جي زبردست ڪنهن اختياريءَ کي بخشڻ کان نه روڪيندو.

۱۵۵. راجيپال جي مقرري

راجيه جي راجيپال کي راشترپتي پنهنجي صڪي ۽ سيل سان وارنٽ دواران مقرر ڪندو.

۱۵۶. راجيپال جي عهدي جو مڏو

- (۱) راجيپال پنهنجي عهدي تي راشترپتيءَ جي خوشيءَ تائين چالو رهندو.
- (۲) راجيپال پنهنجي صڪيءَ واريءَ لکيت دواران راشترپتيءَ کي مخاطب ٿي پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو.
- (۳) هن انوچيد جي آڳ ڏنل اپڀندن جي آڏين، راجيپال پنهنجي عهدي سنڀالڻ جي تاريخ کان پنجن سالن جي مڏي تائين عهدي تي رهندو؛ بشرطيڪ راجيپال پنهنجو مڏو پورو ٿيڻ جي باوجود، سندس اُترآڌڪاري پنهنجو عهدو سنڀالي، تيستائين عهدي تي چالو رهندو.

۱۵۷. راجيپال طريقي مقرريءَ لاءِ لياقتون

ڪوبه شخص راجيپال طريقي مقرريءَ لائق نه ٿيندو سواءِ ته هو ڀارت جو ناگرڪ هجي ۽ پنجتيهن سالن جي عمر پوري ڪئي هجي.

۱۵۸. راجيپال جي عهدي جا شرط

(۱) راجيپال سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سڌن جو يا پهرين اُٺسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪنهن راجيه جي وڏان منڊل جي ڪنهن سڌن جو ميمبر نه ٿيندو، ۽ جي سنسد جي ڪنهن به سڌن جو يا اهڙي ڪنهن راجيه جي وڏان منڊل جي ڪنهن سڌن جو ميمبر راجيپال مقرر ٿئي ته هو راجيپال جو عهدو سنڀالي اُن تاريخ تي اُن سڌن ۾ هُن پنهنجي جاءِ خالي ڪئي ائين ليکيو ويندو.

(۲) راجيپال ٻئي ڪنهن لاپ واري عهدي تي نه رهندو.

(۳) راجيپال کي مساوا ڏيڻ کانسواءِ پنهنجا سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو ۽ سنسد قاعدي دواران ٺهرائي اهڙي اجوري، پتن ۽ خاص آڌڪارن، ۽ اِن نموني هن باري ۾ پڙهند ٿئي تيستائين ٻين اُٺسوچيءَ ۾ ڄاڻايل اجوري، پتن ۽ خاص آڌڪارن جو حقدار ٿيندو.

(۳.الف) جتي ساڳئي شخص کي ٻن يا وڌيڪ راجين جو راجيپال مقرر ڪيو وڃي اُتي راجيپال کي ڏيڻ جوڳا اُجورا ۽ پتا راجين جي وچ ۾ راشترپتي حڪم دواران ٺهرائي اُن ۾ رمان ۾ ورڇيا ويندا.

(۴) راجيپال جا اُجورا ۽ پتا سندس عهدي جي مدي درميان گهٽايا نه ويندا.

۱۵۹. راجيپال دواران قسم يا ساڪر

هر ڪو راجيپال ۽ راجيپال جا ڪرتب ادا ڪندڙ هر ڪو شخص پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ راجيه سنڀندي حڪومت جو استعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ جي مڪيه نيايه مورتِيءَ يا اُنجي غير حاضريءَ ۾ اُن ڪورٽ جي ميسر سڀني ۾ وڌيڪ سينئر جج جي روبرو هيٺئين نموني قسم کڻندو يا ساڪر تي چوندو ۽ اُتي صڪي ڪندو يعني ته-
'مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪٿان / گنڀيرتا سان ساڪر تي ٿو چوان، ته مان ايمانداريءَ سان (راجيه جو نالو) جي راجيپال جي عهدي جو عمل ڪندس (يا راجيپال جا ڪرتب ادا ڪندس) ۽ پنهنجي بهترين شڪتيءَ سان سنوڌان ۽ قانون کي قائم رکندس ۽ اُن جي سنڀال ۽ بچاءُ ڪندس ۽ مان (راجيه جو نالو) جي جنتا جي شيوا ۽ بهبوديءَ لاءِ پاڻ کي آريٽ ڪندس.'

۱۶۰. ڪن اتفاقي حالتن ۾ راجيپال جا ڪرتب ادا ڪرڻ

هن آڏيءَ ۾ پڙهندڙ نه هجي اهڙيءَ ڪنهن اتفاقي حالت ۾ راجيپال جا ڪرتب ادا ڪرڻ لاءِ راشترپتيءَ کي ليک لڳي اهڙو پڙهندڙ ڪري سگهندو.

۱۶۱. معافي وغيره بخشڻ ۽ ڪن حالتن ۾ سزا مهمل ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا ڦيرائڻ جو راجيپال جو اختيار

راجيه جي راجيپال کي اختيار رهندو ته سزا جي معافي، مهمل، مهلت يا رعايت بخشي يا راجيه جي عملي اختيار واريءَ بابت سان نسبت رکندڙ ڪنهن قاعدي خلاف گناه لاءِ سزاياب ٿيل شخص جي سزا مهمل ڪري، معاف ڪري يا ڦيرائي.

۱۶۲. راجيه جي عملي اختيار جي پھچ

هن سنوڌان جي اڀڻدن جي آڏين، راجيه جي عملي اختيار اُنهن بابتن تائين پهچندو جن بنسبت راجيه جي وڌان منڊل کي قاعدا ٺاهڻ جو اختيار هجي :

بشرطيڪ ڪنهن به وشيہ ۾، جنهن بنسبت راجيہ جي وڌان منڊل ۽ سنسد کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار هجي، راجيہ جو عملي اختيار، هن سنوڌان يا سنسد دواران ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ سنگھ يا اُنجي اختيارين کي صاف طرح عطا ڪيل عملي اختيار جي اڏين ۽ اُنجي مڪدود رهندو.

منتري پريشد

۱۶۳. راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منتري پريشد

(۱) هن سنوڌان دواران يا هيٺ ڪن ڪرتبن يا اُنهن مان ڪن جو کيس پنهنجي مرضيءَ موجب عمل ڪرڻ لازم هجي اُنهيءَ کانسواءِ پنهنجي ڪرتبن جي عمل ۾ راجيپال کي مدد ڪرڻ ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ، منتري پريشد ٿيندي جنهن جو وڏو مُڪيه منتري هوندو.

(۲) جي ڪو سوال اُٿي ته ڪو وشيہ اهڙو آهي يا نه جنهن بنسبت راجيپال کي هن سنوڌان دواران يا هيٺ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم ڪرڻ لازمي آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب ڏنل فيصلو آخري ٿيندو، ۽ راجيپال جي ڪيل ڪنهن به ڳالهه جي جائزگيءَ تي ان آڌار تي اعتراض نه ورتو ويندو ته هن کي پنهنجي مرضيءَ موجب هلڻ ڪپندو هو يا نه هلڻ ڪپندو هو.

(۳) راجيپال کي منترين ڪا صلاح ڏني، يا ڪهڙي صلاح ڏني، اُن سوال جي ڄاڻ ڪنهن به ڪورٽ ۾ نه ڪئي ويندي.

۱۶۴. منترين جي باري ۾ ٻيا اُپبند

(۱) مُڪيه منتريءَ کي راجيپال مقرر ڪندو ۽ ٻيا منتري راجيپال مُڪيه منتريءَ جي صلاح تي مقرر ڪندو، ۽ منتري پنهنجي عهدي تي راجيپال جي خوشيءَ تائين چالو رهندا؛

بشرطيڪ بهار، مڌيه پرديش ۽ اوڙيسا راجين ۾ جن جاتي ڪلياڻ جي حوالي ۾ هڪ منتري ٿيندو، جنهن وٽ اُنوسوچت جاتين ۽ پنٿي پيل ورگن جو ڪلياڻ يا ٻئي ڪنهن ڪم جو حوالو به ٿي سگهي ٿو.

(۲) منتري پريشد گڏيل نموني راجيہ جي وڌان سپا ڏانهن جوابدار رهندي.

- (۳) ڪو به منٽري پنهنجو عهدو سنڀالي تنهن کان اڳ راجپال کيس ٿين اُنوسوچيءَ ۾ هن پريوجن لاءِ ڏنل نمونن موجب عهدي ۽ رازداريءَ جا قسم کڻائيندو.
- (۴) ڪو به منٽري جيڪو سلسليوار چهن مهينن جي ڪنهن مُدت لاءِ راجيه جي وڌان منڊل جو ميمبر نه آهي اُهو اُها مُدت پوري ٿيڻ تي منٽري نه رهندو.
- (۵) منترين جا پگهار ۽ پتا راجيه جو وڌان منڊل وقت بوقت قاعدي دواران ٺهرائي اُهي ٿيندا، ۽ جيستائين راجيه جو وڌان منڊل ائين طيءَ ٺهرائي تيستائين ٻين اُنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل موجب ٿيندا.

راجيه جو ائڊووڪيٽ جنرل

۱۶۵. راجيه جو ائڊووڪيٽ جنرل

- (۱) هر هڪ راجيه جو راجپال، هاءِ ڪورٽ جو جج مقرر ٿيڻ جي لائق هجي اهڙي شخص کي راجيه جو ائڊووڪيٽ جنرل مقرر ڪندو.
- (۲) ائڊووڪيٽ جنرل جو فرض ٿيندو ته اُن راجيه سرڪار کي اهڙين قانوني بابتن ۾ صلاح ڏئي ۽ قانوني خاصيت جا ٻيا اهڙا فرض ادا ڪري جي راجپال وقت بوقت سندس حوالي ڪري يا کيس سونپي ۽ هن سنوڌان يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي دواران يا هيٺ کيس عطا ڪيل ڪرتب ادا ڪري.
- (۳) ائڊووڪيٽ جنرل پنهنجي عهدي تي راجپال جي خوشيءَ تائين چالو رهندو ۽ راجپال ٺهرائي اُهو مڪنتاڻو کيس ملندو.

سرڪاري ڪم جو سنڃالن

۱۶۶. راجيه سرڪار جي ڪم جو سنڃالن

- (۱) راجيه سرڪار جي سڀ ڪاروباري ڪارروائي راجپال جي نالي ۾ ڪيل ظاهر ڪئي ويندي.
- (۲) راجپال جي نالي ۾ ڪيل ۽ لکيل حڪم ۽ ٻيا دستاويز راجپال جي ٺاهيل نيمن ۾ ڄاڻايل نموني تصديق ڪيا ويندا، ۽ اهڙي نموني تصديق ٿيل ڪنهن حڪم يا دستاويز

جي جائزگيءَ تي ان آڌار تي اعتراض نه ورتو ويندو ته اهو راجيپال جو ڪيل يا لڪيل حڪم يا دستاويز نه آهي.

(۲) راجيه سرڪار جو ڪم وڌيڪ سهوليت سان ٿئي انهيءَ لاءِ ۽ جيتري قدر اهو ڪم اهڙو نه آهي جنهن بنسبت راجيپال کي هن سنوڌان موجب يا هيٺ پنهنجي مرضيءَ موجب ڪم ڪرڻ لازمي هجي اهو ڪم منترين کي ورڇڻ لاءِ راجيپال نيمر ٺاهيندو.

X X X X X

۱۶۷. راجيپال کي خبر پهچائڻ وغيره بنسبت مکيه منترين جا فرض

هر هڪ راجيه جي مکيه منترين جو فرض ٿيندو ته-

(ا) راجيه جي معاملن جي ڪاروباري ۽ قانون سازيءَ جي رٿن سنڀندي منترين پريشد جي سڀني فيصلن جي راجيه جي راجيپال کي ڄاڻ ڪري؛

(ب) راجيه جي معاملن جي ڪاروبار ۽ قانون سازيءَ جي رٿن سنڀندي راجيپال گهرائي اهڙي خبر رسائي؛

(پ) جي راجيپال گهر ڪري ته ڪا به اهڙي بابت منترين پريشد جي ويچارڻ لاءِ پيش ڪري جنهن تي ڪنهن منترين فيصلو ورتو هجي پر جيڪا منترين پريشد جي زير ويچار نه ٿي هجي.

آدياءَ ٽيون

راجيه جو وڌان منڊل

عام

۱۶۸. راجين ۾ وڌان منڊلن جي رچنا

(۱) هر هڪ راجيه لاءِ هڪ وڌان منڊل ٿيندو جنهن ۾ هوندا راجيپال،

(ا) بهار، مهاراشٽرا، ڪرناٽڪ ۽ اترپريشد راجين ۾ به سڏن؛

(آندروپريشد وڌان پريشد (منسوخ) آگسٽ، ۱۹۸۵ (۱۹۸۵ جو ۳۳) (۱ جون ۱۹۸۵ کان) آندروپريشد

لفظ ڪڍيا ويا.) (تامل نادو وڌان پريشد (منسوخ) آگسٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۴۰) (۱ نومبر ۱۹۸۶ کان)

(تامل نادو لفظ ڪڍيا ويا)

(ب) ٻين راجين ۾، هڪ سڌن.

(۲) جتي راجه جي وڌان منڊل جا ٻه سڌن هجن اُتي هڪ وڌان پريشد ۽ ٻيو وڌان سپا نالي ٿيندو، ۽ جتي فقط هڪ سڌن هجي اُتي اهو وڌان سپا نالي ٿيندو.

۱۶۹. راجين ۾ وڌان پريشد ختم ڪرڻ يا رچڻ

(۱) اُنوچيد ۱۶۸ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد ڪنهن وڌان پريشد واري راجه ۾ اها پريشد ختم ڪرڻ لاءِ يا جنهن راجه ۾ اهڙي پريشد نه آهي اُن ۾ اهڙي پريشد رچڻ لاءِ قاعدي دواران پريشد ڪري سگهندي، جي راجه جي وڌان سپا اُن مطلب جو ٺهراءُ سپا جي ڪل ميمبرن جي گهڻائيءَ سان ۽ سپا جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي کان گهٽ نه اهڙي گهڻائيءَ سان پاس ڪري.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي ۾ هن سنوڌان جي سڌاري لاءِ اهڙا اُپنڊ هئڻ گهرجن جيڪي اُن قاعدي جي اُپنڊن کي عملي بنائڻ لاءِ ضروري هجن ۽ اُن ۾ سنسد ضروري سمجهي اهڙا پورڪ، پرسنگ ۽ پريٿامڪ اُپنڊ پڻ ٿي سگهن ٿا.

(۳) اڳ چيل ڪو قاعدو اُنوچيد ۳۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو ليکيو نه ويندو.

۱۷۰. وڌان سپائن جي رچنا

(۱) اُنوچيد ۳۳۳ جي اُپنڊن جي آڏين، هر هڪ راجه جي وڌان سپا ۾ پنج سؤ کان مٿي نه ۽ سٺ کان گهٽ نه ايترا ميمبر ٿيندا جي راجه ۾ ملڪي ٽڪن مان سڌيءَ چوند دواران چونڊيا ويندا.

(۲) فقري (۱) جي پريوجن لاءِ، هر هڪ راجه کي ملڪي ٽڪن ۾ اهڙي نموني وراهيو ويندو جو هر هڪ ٽڪ جي آدمشماري ۽ اُن کي ورچيل جاين جي سنڪيا جي وچ ۾ پرمات، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڄي راجه ۾ ساڳيو هجي.

سمجهاڻي - هن فقري ۾ مڪاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي ته اڳين آخرين جن گڏنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهن جا متعلق انگه شايع ڪيا ويا هجن؛

بشرطيڪ هن سمجهاڻيءَ ۾ اڳين آخرين جن گڏنا جنهن جا متعلق انگه شايع ڪيا ويا هجن اُن جو نرديش، جيستائين سال ۲۰۰۰ کان پوءِ پهرين جن گڏنا جا متعلق انگ شايع ٿين تيستائين، ۱۹۷۱ جي جن گڏنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

(۳) هر هڪ جن گڏنا پوري ٿيڻ تي هر هڪ راجهه جي وڌان سپا ۾ ڪل جاين جي سنڪيا ۽ هر راجهه جي ملڪي ٽڪن ۾ ورهائي ڪي اهڙي اختيارِيءَ دواران ۽ اهڙي نموني وري ٺاهي بهاريو ويندو جيئن سندس قاعدي دواران ٺهرائي :

بشرطيڪ اهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اثر وڌان سپا ۾ عيوضيپڻي تي اُن وقت موجود وڌان سپا جي برخاستگيءَ تائين نه ٿيندو :

وڌيڪ بشرطيڪ اهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اثر راشترپتي حڪم دواران ٺهرائي اُن تاريخ کان ٿيندو ۽ جيستائين اهڙي وري ٺاهي بهارڻ جو اثر ٿئي تيستائين، وڌان سپا لاءِ ڪابه چونڊ اهڙي وري ٺاهي بهارڻ کان اڳ هوندڙ ملڪي ٽڪن جي آڌار تي ٿي سگهندي :

۽ بشرطيڪ جيستائين سال ۲۰۰۰ کان پوءِ ڪيل پهرين جن گڏنا جا متعلق انگهه شايع ٿين تيستائين هن فقري هيٺ هر هڪ راجهه جي وڌان سپا ۾ جاين جي ڪل سنڪيا ۽ اُن راجهه جي ملڪي ٽڪن ۾ ورهائي ڪي وري ٺاهي بهارڻ ضروري نه ٿيندو.

۱۷۱. وڌان پريشدن جي رچنا

(۱) وڌان پريشد واري ڪنهن به راجهه جي وڌان پريشد جي ميمبرن جي ڪل سنڪيا اُن راجهه جي وڌان سپا جي ميمبرن جي ڪل سنڪيا جي هڪ ڀاڱي ٿي کان وڌيڪ نه ٿيندي :

بشرطيڪ ڪنهن به راجهه جي وڌان پريشد ۾ ميمبرن جي ڪل سنڪيا چاليهن کان گهٽ ڪنهن به حالت ۾ نه ٿيندي.

(۲) جيسين سندس قاعدي دواران ٻيو ڪو اُپنڌ ڪري تيسين ڪنهن به راجهه جي وڌان پريشد جي رچنا فقري (۳) جي اُپنڌن موجب ٿيندي.

(۳) راجهه جي وڌان پريشد جي ڪل ميمبرن مان -

(ا) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀاڱي ٽيون حصو اُهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ راجهه جي ميونسپالٽين، ضلع بورڊن ۽ ٻين اهڙين مڪاني اختيارين جا ميمبر هوندا جي سندس قاعدي دواران جاڻائي؛

(ب) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀاڱي ٻارهون حصو اُهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ راجهه ۾ رهندڙ اهڙا شخص هوندا جي ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن يونيورسٽيءَ جا گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ گريجوئيٽ رهيا هجن يا گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ اهڙين لياقتن وارا رهيا هجن جي سندس قاعدي دواران يا هيٺ اهڙيءَ ڪنهن

يونيورسٽيءَ جي گريجوئيٽ جي برابر ٺهرايون هجن؛

(ب) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀاڱي ٻارهون حصو آهي چونڊڪ چونڊيندا جن ۾ اهڙا شخص هوندا جي گهٽ ۾ گهٽ ٽن سالن لاءِ راجيه اندر مائيمڪ اسڪول کان گهٽ درجي جون نه اهڙيون تعليمي سنسٽائون، جي سنسد قاعدي دواران يا هيٺ ٺهراڻي، تن ۾ پاڙهن جي ڪم ۾ لڳا رهيا هجن؛

(پ) جيترو ٿي سگهي اوترو هڪ ڀاڱي ٽيون حصو راجيه جي وڌان سڀا جا ميمبر اهڙن شخصن مان چونڊيندا جي وڌان سڀا جا ميمبر نه هجن؛

(پ) باقيءَ کي راجيهال فقري (ه) جي اُپنڊن پٽاندر ٿاڦيندو.

(۲) فقري (۳) جي پيٽي فقري (ا)، (ب) ۽ (پ) هيٺ چونڊجڻ وارا ميمبر سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ ٺهرايو وڃي اهڙن ملڪي تڪن مان چونڊيا ويندا، ۽ اُن فقري جي انهن پيٽي ففرن ۽ پيٽي فقري (پ) هيٺ چونڊون يا انداز عيوضيپڻي جي سرشتي موجب هڪ منتقل ووٽ ذريعي ڪيون وينديون.

(ه) فقري (۳) جي پيٽي فقري (پ) هيٺ جيڪي ميمبر راجيهال ٿاڦيندو آهي هيٺ ڏنل وشين بنسبت خاص علم يا عملي آزمودي وارا شخص هوندا، يعني ته:-

ساهيتو، وڳيان، هُنر، سهڪاري هلچل ۽ سماج شيوا.

۱۷۲. راجيه وڌان منڊلن جي مدت

(۱) هرڪنهن راجيه جي هرڪا وڌان سڀا، جي اُن کان اڳهه برخاست نه ٿي هجي ته، اُن جي پهرينءَ بئنگ جي مقرر ڪيل تاريخ کان پنجن سالن لاءِ چالو رهندي ۽ نه وڌيڪ، ۽ اُها پنجن سالن جي مدت پوري ٿيڻ جو اثر وڌان سڀا جي برخاستگي ٿيندو؛

بشرطيڪ جيستائين مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين سنسد قاعدي دواران اُها مدت ايتريءَ مدت تائين وڌائي سگهندي جا هڪ ئي وقت هڪ سال کان وڌيڪ نه هجي ۽ ڪنهن به حالت ۾ اعلان جو عمل بند ٿيڻ کان پوءِ ڇهن مهينن کان وڌيڪ نه هجي.

(۲) راجيه جي وڌان پريشد برخاست ڪانه ٿيندي، پر اُنجا ٿي سگهي اوتري قدر ٽيون حصو ميمبر، سنسد قاعدي دواران هن بابت ۾ اُپنڊ ڪري اُن موجب، هر ٻيون سال پورو ٿيڻ تي، جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، رٽائر ڪندا.

۱۷۳. راجيه وڌان منڊل جي ميمبريءَ لاءِ لياقت

ڪنهن راجيه جي وڌان منڊل ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊجڻ لاءِ ڪوبه شخص لائق نه ٿيندو سواءِ ته هو -

(۱) ڀارت جو ناگرڪ هجي ۽ چونڊ ڪميشن طرفان هن خيال کان اختيارِي ڏنل شخص روبرو ٽين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوچن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻي يا ساڪم پري ۽ صڪي ڪري؛

(ب) وڌان سپا ۾ جاءِ جي حالت ۾ پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو نه هجي ۽ وڌان پريشد ۾ جاءِ جي حالت ۾ ٽيهن سالن کان گهٽ عمر جو نه هجي؛

(ب) سنسد دواران ٺاهيل قاعدي يا اُن هيٺ اُن باري ۾ ٺهرايل ٻيون لياقتون منجهس هجن.

۱۷۴. راجيه وڌان منڊل جو اجلاس، اُن کي بند رکڻ ۽ برخاستگي

(۱) راجيپال وقت بوقت راجيه جي سڌن کي يا هر هڪ سڌن کي، کيس ٺيڪ لڳي اُن وقت ۽ جاءِ تي ڪٺي ٿيڻ لاءِ سڏائيندو، پر اُن جي هڪ اجلاس جي پڇاڙيءَ جي بئڪ ۽ ايندڙ اجلاس جي پهرئين بئڪ لاءِ مقرر ٿيل تاريخ جي وچ ۾ ڇهه مهينا نه پوندا.

(۲) راجيپال وقت بوقت -

(۱) سڌن يا ٻنهي مان ڪوبه سڌن بند رکي سگهندو؛

(ب) وڌان سپا برخاست ڪري سگهندو.

۱۷۵. راجيپال جو سڌن يا سڌن کي مخاطب ٿيڻ ۽ سنديشا موڪلڻ جو حق

(۱) راجيپال وڌان سپا کي، يا وڌان پريشد واري راجيه جي حالت ۾، راجيه جي وڌان منڊل جي ٻنهي مان ڪنهن هڪڙي سڌن کي يا ٻنهي سڌن کي گڏ مخاطب ٿي سگهندو ۽ اُن پريوچن لاءِ ميمبرن جي حاضريءَ جو حڪم ڪري سگهندو.

(۲) راجيپال، راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا سڌن کي وڌان منڊل اڳيان ويچار هيٺ ڪنهن بل بنسبت يا ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، سنديشا موڪلي سگهندو ۽ جنهن سڌن کي آهڙو سنديشو موڪليو وڃي اهو سهوليت موجب جلد از جلد سنديشي ۾ ويچار

ڪرڻ لاءِ ڄاڻايل بابت تي ويچار ڪندو.

۱۷۶. راجپال جو خاص وياڪيان

(۱) راجپال وڌان سڀا جي هر هڪ عام چونڊ کان پوءِ پهرئين اجلاس جي شروعات ۾ ۽ هر هڪ سال جي پهرئين اجلاس جي شروعات ۾ وڌان سڀا کي يا وڌان پريشد واري راجپ جي حالت ۾ ٻنهي سڌن جي گڏيل سڀا کي مخاطب ٿيندو ۽ وڌان منڊل کي کيس سڏائڻ جي سببن جي ڄاڻ ڪندو.

(۲) سڌن يا هر هڪ سڌن جي ڪارروائيءَ کي نيٽ ڪرڻ وارن نيٽن ۾ آهڙي وياڪيان ۾ ڄاڻايل بابتن تي بحث ڪرڻ لاءِ وقت ڦاندڻ جو پريشد ڪيو ويندو.

۱۷۷. سڌن بنسبت منترين ۽ ائڊووڪيٽ جنرل جا حق

هر ڪنهن منترين ۽ راجپ جي ائڊووڪيٽ جنرل کي راجپ جي وڌان سڀا ۾ يا وڌان پريشد واري راجپ جي حالت ۾ ٻنهي سڌن ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱو وٺڻ جو ۽ ڪنهن به ڪاميٽي جنهن جو هو ميمبر نامزد ڪيو وڃي ان ۾ ڳالهائڻ جو ۽ ٻيءَ طرح ڪارروائيءَ ۾ ڀاڱو وٺڻ جو حق رهندو پر هن انوچيد جي آڌار تي هو ووٽ ڏيڻ جو حقدار نه ٿيندو.

راجپ وڌان منڊل جا عهديدار

۱۷۸. وڌان سڀا جا اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر

راجپ جي هر ڪا وڌان سڀا جيترو ٿي سگهي اوترو جلد وڌان سڀا جي ٻن ميمبرن کي جدا جدا پنهنجي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن به اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر جو عهدو خالي ٿئي تڏهن وڌان سڀا ٻئي ميمبر کي حالت انوسار، اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر طريقي، چونڊيندي.

۱۷۹. اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

وڌان سڀا جي اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر جو عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -

(۱) جي وڌان سپا جو ميمبر هئڻ بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو؛
 (ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صحيءَ واريءَ لکيت دواران، جي اهو ميمبر
 اسپيڪر آهي ته ڊپٽي اسپيڪر کي مخاطب ٿي، ۽ جي اهو ميمبر ڊپٽي اسپيڪر آهي
 ته اسپيڪر کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽
 (پ) وڌان سپا جي ان وقت سڀني ميمبرن جي گهڻائيءَ جي پاس ڪيل ٺهراءُ
 سان کيس عهدي تان هٽائي سگهيو؛
 بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوچن لاءِ ڪو ٺهراءُ تيستائين پيش نه ڪيو ويندو
 جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي ارادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس
 نه ڏنو ويو هجي؛
 وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به وڌان سپا برخاست ٿئي ته اسپيڪر پنهنجو عهدو
 برخاستگيءَ بعد وڌان سپا جي پهرينءَ بئنڪ کان يڪدم اڳ تائين خالي نه ڪندو.

۱۸۰. ڊپٽي اسپيڪر يا بئي شخص جو اسپيڪر جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا اسپيڪر طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

(۱) اسپيڪر جو عهدو خالي هجي تڏهن عهدي جا فرض ڊپٽي اسپيڪر يا جي
 ڊپٽي اسپيڪر جو عهدو به خالي هجي ته وڌان سپا جو ميمبر جنهن کي هن پريوچن
 لاءِ راجيپال مقرر ڪري، اهو ادا ڪندو.
 (۲) وڌان سپا جي ڪنهن به بئنڪ مان اسپيڪر جي غير حاضريءَ ۾ ڊپٽي اسپيڪر
 يا، جي اهو به غير حاضر هجي ته، اهو شخص جيڪو وڌان سپا جي ڪارروائيءَ جي
 نيمن دواران ٺهرايو وڃي، يا جي اهو شخص حاضر نه آهي ته، ٻيو شخص جيڪو وڌان
 سپا ٺهرائي، اهو اسپيڪر طريقي ڪم ڪندو.

۱۸۱. اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ لاءِ ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(۱) وڌان سپا جي ڪنهن بئنڪ ۾ جيستائين اسپيڪر کي سندس عهدي تان هٽائڻ
 لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين اسپيڪر يا جيستائين ڊپٽي اسپيڪر کي
 عهدي تان هٽائڻ لاءِ ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين ڊپٽي اسپيڪر، حاضر
 هوندو ته به، صدارت نه ڪندو، ۽ هر ڪنهن اهڙيءَ بئنڪ سنڀندي انوچيد ۱۸۰ جي
 فقري (۲) جا اُپنڊ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي اهڙيءَ بئنڪ سنڀندي لاڳو پون جنهن

۾ اسپيڪر يا، حالت اٺوسار ڊپٽي اسپيڪر، غير حاضر هجي.

(۲) اسپيڪر کي، وڌان سڀا ۾ کيس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو ٺهراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن، وڌان سڀا ۾ ڳالهائڻ جو ۽ اُن جي ڪارروائيءَ ۾ ٻيءَ طرح يا ٻي وٺڻ جو حق رهندو ۽ اُنوچيد ۱۸۹ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، اهڙي ٺهراءُ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر نه وٽن جي برابر ٻيءَ جي حالت ۾.

۱۸۲. وڌان پريشد جا چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين

وڌان پريشد واري هر ڪنهن راجهه جي پريشد جيترو ٿي سگهي اوترو جلد پريشد جي ٻن ميمبرن کي جدا جدا پنهنجي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين طريقي چونڊيندي، ۽ جڏهن به چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين جو عهدو خالي ٿئي تڏهن پريشد ٻئي ميمبر کي حالت اٺوسار چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين طريقي چونڊيندي.

۱۸۳. چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين جي عهدي جو خالي ٿيڻ ۽ عهدي تان استعفا ڏيڻ ۽ هٽائڻ

وڌان پريشد جو چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين جو عهدو سنڀاليندڙ ميمبر -

(۱) جي پريشد جو ميمبر هئڻ بند ٿئي ته پنهنجو عهدو خالي ڪندو؛

(ب) ڪنهن به وقت پنهنجي صحيءَ واري لکيت دواران، جي اهو ميمبر چيئرمين آهي ته ڊپٽي چيئرمين کي مخاطب ٿي، ۽ جي اهو ميمبر ڊپٽي چيئرمين آهي ته چيئرمين کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو؛ ۽

(ب) وڌان پريشد جي اُن وقت جي سڀني ميمبرن جي گهڻائي جي پاس ڪيل ٺهراءُ سان کيس عهدي تان هٽائي سگهيو؛

بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوجن لاءِ ڪو به ٺهراءُ تيستائين پيش نه ڪيو ويندو جيستائين ٺهراءُ پيش ڪرڻ جي ارادي جو گهٽ ۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن جو نوٽيس نه ڏنو ويو هجي.

۱۸۴. ڊپٽي چيئرمين يا ٻئي شخص جو چيئرمين جي عهدي جا فرض ادا ڪرڻ يا چيئرمين طريقي ڪم ڪرڻ جو اختيار

(۱) چيئرمين جو عهدو خالي هجي تڏهن عهدي جا فرض ڊپٽي چيئرمين يا جي

ڊپٽي چيئرمين جو عهدو به خالي هجي ته وڌان پريشد جو ميمبر جنهن کي هن پريوجن لاءِ راجيپال مقرر ڪري، اهو آڏا ڪندو.

(۲) پريشد جي ڪنهن به بئنڪ مان چيئرمين جي غيرحاضريءَ ۾ ڊپٽي چيئرمين، يا جي اهو به غيرحاضر هجي ته، اهو شخص جيڪو پريشد جي ڪارروائيءَ جي نيمن دواران نھرايو وڃي، يا جي اهڙو ڪو شخص حاضر نه هجي ته، ٻيو شخص جيڪو به پريشد نھرائي، اهو چيئرمين طريقي ڪم ڪندو.

۱۸۵. چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين کي جڏهن عهدي تان هٽائڻ جو نھراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهن صدارت نه ڪندو

(۱) وڌان پريشد جي ڪنهن بئنڪ ۾ جيستائين چيئرمين کي سندس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نھراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين چيئرمين يا جيستائين ڊپٽي چيئرمين کي سندس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نھراءُ ويچار هيٺ هجي تيستائين ڊپٽي چيئرمين حاضر هجي ته به، صدارت نه ڪندو، ۽ هر ڪنهن اهڙيءَ بئنڪ سنڀندي اُنوچيد ۱۸۴ جي فري (۲) جا اُپنڊٽ ائين لاڳو پوندا جيئن اُهي اهڙيءَ بئنڪ سنڀندي لاڳو پون جنهن ۾ چيئرمين يا، حالت اُنوسار، ڊپٽي چيئرمين، غيرحاضر هجي.

(۲) چيئرمين کي، وڌان پريشد ۾ کيس عهدي تان هٽائڻ جو ڪو نھراءُ ويچار هيٺ هجي تڏهين، پريشد ۾ ڳالهائڻ جو ۽ اُن جي ڪارروائيءَ ۾ ٻيءَ طرح ڀاڳ وٺڻ جو حق رهندو ۽ اُنوچيد ۱۸۶ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، اهڙي نھراءُ تي يا اُن ڪارروائيءَ درميان ٻيءَ ڪنهن بابت تي ووٽ ڏيڻ جو حق فقط پهريون دفعو رهندو پر نه وٽن جي برابريءَ جي حالت ۾.

۱۸۶. چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽ پتا

وڌان سپا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ وڌان پريشد جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين کي راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران مقرر ڪري اهڙا پگهار ۽ پتا، ۽ جيستائين هن بابت اهڙو پرنڊٽ ٿئي تيستائين، ٻين اُنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي پگهار ۽ پتا ڏنا ويندا.

۱۸۷. راجيه وڌان منڊل جو سڃيوايه

(۱) راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن کي يا هر هڪ سڌن کي آڳڻه دفتر جي عملو هوندو؛
بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان منڊل
جي حالت ۾ آهڙي وڌان منڊل جي ٻنهي سڌن لاءِ گڏيل عهدا رچڻ کان روڪي ٿو
آهڙو مطلب نه ڪڍيو ويندو.

(۲) راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا سڌن جي دفتر جي عملي جي ڀرتيءَ ۾ مقرر
ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران نيٺ
ڪري سگهندو.

(۳) جيستائين راجيه جو وڌان منڊل فقري (۲) هيٺ ڀرڻڌ ڪري تيستائين وڌان
سڀا يا وڌان پريشد جي دفتر جي عملي جي ڀرتيءَ ۾ مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ
جي شرطن کي نيٺ ڪرڻ لاءِ راجيپال، وڌان سڀا جي اسپيڪر يا وڌان پريشد جي
چيئرمين سان، حالت آنوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ نيمر ٺاهي سگهندو، ۽ آهڙا ٺاهيل
نيمر ان فقري هيٺ ٺهيل ڪنهن قاعدي جي اُڀڻڻڌن جي آڏين اثر ڪارڪ ٿيندا.

ڪم جو سنڃالن

۱۸۸. ميمبرن دواران قسم يا ساڪ

راجيه جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد جو هر ڪو ميمبر، پنهنجي جاءِ وٺڻ کان آڳڻه،
راجيپال يا سندس هن خيال کان مقرر ڪيل ڪنهن شخص روبرو ٽين نوسوچيءَ ۾ هن
پريوجن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم کڻندو يا ساڪ تي چوندو ۽ ان تي صڪي ڪندو.

۱۸۹. سڌن ۾ ووٽ ڏيڻ، خالي جاين جي باوجود ڪم ڪرڻ جو سڌن جواختيار ۽ ڪورم

(۱) هن سنوڌان ۾ ٻئي نموني ٿيل اُڀڻڻڌ سواءِ راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن
جي ڪنهن به بئڪ ۾ سڀئي سوال اسپيڪر يا چيئرمين، يا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ
شخص کانسواءِ، حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي گهڻائيءَ سان فيصل ڪيا ويندا.

اسپيڪر يا چيئرمين يا آهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، پهرين ووٽ ڪونه ڪندو
پر ووٽن جي برابريءَ جي حالت ۾ قطعي ووٽ کيس رهندو ۽ انجو هو استعمال ڪندو.

(۲) راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن کي پنهنجي ميمبرن ۾ ڪنهن خالي جاءِ جي باوجود ڪم ڪرڻ جو اختيار رهندو، ۽ راجيه جي وڌان منڊل ۾ ڪا به ڪارروائي جائز ٿيندي باوجود انجي ته پوءِ معلوم ٿئي ته ڪو شخص جنهن کي اهڙو حق نه هو اهو ويٺو يا ووت ڏنائين يا ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ ڀاڳ ورتائين.

(۳) راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران ٻيو اُڀند ڪري تيسٽائين، راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن جي بئنگ جوڙڻ لاءِ ڪورم ڏهه ميمبر يا اُن سڌن جي ڪُل ميمبرن جي سنڪيا جو ڏهون حصو، ٻنهي مان جيڪو وڌيڪ هجي، اهو ٿيندو.

(۴) جي راجيه جي وڌان سپا يا وڌان پريشد جي بئنگ درميان ڪنهن به وقت ڪورم نه هجي ته اسپيڪر يا چيئرمين يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص جو فرض ٿيندو ته سڌن کي مهمل ڪري يا سپا مهمل رکي جيسٽائين ڪورم ٿئي.

ميمبرن جون غير لياقتون

۱۹۰. جايون خالي ڪرڻ

(۱) ڪوبه شخص راجيه جي وڌان منڊل جي ٻنهي سڌن جو ميمبر نه ٿيندو ۽ راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران اهڙو پريشد ڪندو ته جيڪو شخص ٻنهي سڌن جو ميمبر چوندجي اهو هڪ يا ٻئي سڌن ۾ پنهنجي جاءِ خالي ڪري.

(۲) ڪوبه شخص پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ٻن يا وڌيڪ راجين جي وڌان منڊلن جو ميمبر نه ٿيندو ۽ جي ڪو شخص ٻن يا وڌيڪ راجين جي وڌان منڊلن جو ميمبر چوندجي ته راشٽرپتيءَ دواران ٺاهيل نيمن ۾ ڄاڻايل مدت پوري ٿيڻ تي اُن شخص جي اهڙن سڀني راجين جي وڌان منڊلن ۾ جاءِ خالي ٿيندي، سواءِ ته هُن تنهن کان اڳ هڪ کان سواءِ سڀني راجين جي وڌان منڊلن ۾ پنهنجي جاءِ جي استعفا ڏئي هجي.

(۳) جي راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن جو ميمبر -

(۱) اَنوچيد ۱۹۱ جي فقري (۱) يا فقري (۲) ۾ ڄاڻايل ڪنهن غير لياقت هيٺ اچي وڃي، يا

(ب) پنهنجي جاءِ جي، پنهنجي صڪي واريءَ لکيت دواران حالت اَنوسار، اسپيڪر يا چيئرمين کي مخاطب ٿي، استعفا ڏئي ۽ سندس استعفا، حالت اَنوسار، اسپيڪر يا چيئرمين دواران، قبول ٿئي، ته سندس جاءِ ائين ٿيڻ تي خالي ٿيندي؛

بشرطيڪ پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن استعفا جي حالت ۾ اسپيڪر يا چيئرمين کي، حالت انوسار، مليل خبر مان يا ٻيءَ طرح، ۽ کيس نڪ لڳي آهڙيءَ ڄاڻ ڪرڻ کان پوءِ، خاطري ٿئي ته اها استعفا مرضيءَ سان ڏنل يا سچي نه آهي ته هو آهڙي استعفا قبول نه ڪندو.

(۲) جي راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن سڌن جي ڪو ميمبر سڌن جي موڪل کان سواءِ انجي سڀني بئڪن مان سٺ ڏينهن جي مدت لاءِ غيرحاضر رهي ته سڌن سندس جاءِ خالي ظاهر ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ سٺ ڏينهن جي اها مدت ٻُڌل مهل اُن مدت جو حساب نه ڪيو ويندو جنهن ۾ سڌن بند رکيو ويو هجي يا ساندھ چئن کان وڌيڪ ڏينهن لاءِ مهمل ڪيو ويو هجي.

۱۹۱. ميمبريءَ لاءِ غير لياقتون

(۱) راجيه جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد جو ميمبر چونڊجڻ لاءِ ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪوبه شخص غير لائق ٿيندو -

(۱) جي هو ڀارت سرڪار يا پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪنهن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ، راجيه جي وڌان منڊل قاعدي دواران ظاهر ڪيو هجي ته اُن عهدي جو سنڀاليندڙ غير لائق نه ٿيندو، اُن کانسواءِ ڪوبه لاپ وارو عهدو سنڀالي ٿو؛

(ب) جي هو اڻ سالم چٽ جو آهي ۽ سمرٽ ڪورٽ طرفان ائين ظاهر ٿيل

آهي؛

(ب) جي هو اڻ رها ٿيل نادار آهي؛

(ب) جي هو ڀارت جو ناگرڪ نه آهي، يا مرضيءَ سان ڪنهن پرڏيهي راج

جي ناگرڪتا حاصل ڪئي اٿس، يا ڪنهن پرڏيهي راج ڏانهن وفاداري يا پوئلڳيءَ جي قبوليت هيٺ آهي؛

(پ) جي هو سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ ائين غير

لائق آهي؛

سمجهاڻي - هن فقري جي پريوجن لاءِ، جي ڪو شخص سنگه جو يا ڪنهن راجيه

جو منتري آهي ته فقط اُن سبب ڪري هو ڀارت سرڪار يا پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪنهن راجيه سرڪار جي هٿ هيٺ لاپ وارو عهدو سنڀالي ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

(سنوڌان (سڌارو ٻاونجاه) اڪٽ ۱۹۸۵ جي قلم ۵ دواران (۱ مارچ ۱۹۸۵ کان) برٽڪيت، انگ ۽ اکر

(۲) هن انوچيد جي پريوجن لاءِ جي بدران 'سمجهاڻي' - هن فقري جي پريوجن لاءِ 'درج ڪيا ويا آهن).

(۲) راجيه جي وڌان سپا يا وڌان پريشد جو ميمبر ٿيڻ لاءِ ڪو به شخص غير لائق ٿيندو جي هو ڏهين انوسوچيءَ هيٺ ائين غير لائق آهي ته.

۱۹۲. ميمبرن جي غير لائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

- (۱) جي ڪو سوال اُٿي ته راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن جو ڪو ميمبر انوچيد ۱۹۱ جي فقري (۱) ۾ ڄاڻايل غير لياقتن مان ڪنهن هيٺ آيو آهي يا نه، ته اهو سوال راجيپال جي فيصلي لاءِ موڪليو ويندو ۽ هنجو فيصلو آخري ٿيندو.
- (۲) اهڙي ڪنهن سوال تي ڪو فيصلو ڏيڻ کان اڳ راجيپال چونڊ ڪميشن جو رايو وٺندو ۽ ان رايي موجب عمل ڪندو.

۱۹۳. انوچيد ۱۸۸ هيٺ ڪسر ڪٽڻ يا ساڪه تي چوڻ کان اڳ يا ان لائق هوندي يا غير لائق ٿيندي به وهڻ يا ووٽ ڏيڻ لاءِ سزا

جي ڪو شخص راجيه جي وڌان سپا يا وڌان پريشد ۾ انوچيد ۱۸۸ جي ضرورتن جي پورائي ڪرڻ کان اڳ يا جڏهن کيس خبر آهي ته هو اُنجي ميمبريءَ لاءِ لائق نه آهي يا غير لائق آهي يا سندس يا راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن قاعدي جي اُپنڌن دوران سڌن ائين ڪرڻ تي بندش وڌي وئي آهي، ميمبر طريقي وهي يا ووٽ ڏئي ته ائين وهڻ يا ووٽ ڏيڻ جي هر هڪ ڏينهن لاءِ هو پنڃ سو رپين جي ڏنڊ لاءِ جوابدار ٿيندو جو سنگه ڏانهن لهڻي قرض طور وصول ڪيو ويندو.

راجيه وڌان منڊل ۽ انهن جي ميمبرن جا اختيار، خاص حق ۽ رهاڻيون

۱۹۴. وڌان منڊل جي سڌن ۽ انهن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق، وغيره

(۱) هن سنوڌان جي اُپنڌن ۽ وڌان منڊل جي ڪارروائيءَ کي نيٽ ڪندڙ نيمن ۽ قائمي حڪمن جي آڌين رهي، هر هڪ راجيه جي وڌان منڊل ۾ واڻيءَ جي سوتنترتا رهندي.

(۲) وڌان منڊل يا اُنجي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڪڇ چوڻ يا ڪو ووٽ ڏيڻ بنسبت

راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن ميمبر تي ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪا ڪارروائي نه ڪئي ويندي ۽ وڌان منڊل جي سڌن جي اختيار ۽ موجب يا ان هيٺ ڪنهن رپورٽ، ڪاغذ، ووٽ يا ڪارروائيءَ جي شايع ٿيڻ بنسبت ڪو به شخص اهڙي نموني جوابدار نه ٿيندو.

(۳) ٻين بابتن ۾ راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن ۽ اهڙي وڌان منڊل جي سڌن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص حق ۽ رھائيون اُهي ٿيندا جي وڌان منڊل قاعدي دواران وقت بوقت ٺھرائي، ۽ جيستائين ائين ٺھرائي تيستائين ان سڌن ۽ ان جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا سڌوڌان (چوٽياليھون سڌارو) ايڪٽ ۱۹۷۸ جي قلم ۲۶ جي عمل ۾ آڇ کان يڪدم اڳ ھٽا، اُهي ٿيندا.

(۳) فقري (۱)، (۲) ۽ (۳) جا اپينڊ جن شخصن کي هن سڌوڌان جي آڌار تي راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا ان جي ڪنهن ڪاميٽيءَ ۾ ڳالهائڻ ۽ ٻئي نموني ڪارروائيءَ ۾ پاڻ وٺڻ جو حق هجي تن سنڀندي ائين لاڳو ٿيندا جيئن ان وڌان منڊل جي ميمبرن سنڀندي لاڳو ٿين ٿا.

۱۹۵. ميمبرن جا پگهار ۽ پٽا

راجيه جي وڌان سڀا ۽ وڌان پريشد جي ميمبرن کي راجيه جو وڌان منڊل وقت بوقت ٺھرائي اُهي پگهار ۽ پٽا، ۽ ان نموني هن بابت پرنڊ ٿئي تيستائين، هن سڌوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ سمان پرانت جي وڌان سڀا جي ميمبرن سان لاڳو هئا ان حساب سان ۽ انهن شرطن موجب، پگهار ۽ پٽا وٺڻ جو حق رهندو.

قانون سازيءَ جو سرشتو

۱۹۶. بل پيش ڪرڻ ۽ پاس ڪرڻ جي باري ۾ اپينڊ

(۱) انوچيد ۱۹۸ ۽ ۲۰۷ جي ناٿا بلن ۽ ٻين مالي بلن بنسبت اپينڊن جي آڏين، ڪو به بل وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان منڊل جي ٻنهي مان ڪنهن به سڌن ۾ شروع ٿي سگهي ٿو.

(۲) انوچيد ۱۹۷ ۽ ۱۹۸ جي اپينڊن جي آڏين ڪوبه بل وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان منڊل جو پاس ڪيل ليکيو نه ويندو سواءِ ته بنان ڪنهن سڌاري جي يا اهڙن سڌارن سان جيڪي ٻنهي سڌن قبول ڪيا هجن، ٻنهي سڌن اهو قبول ڪيو هجي.

(۳) راجيه جي وڌان منڊل ۾ پيل ڪو به ٻل اُنجي سڌن يا سڌنن جي بند رکڻ سبب خارج نه ٿيندو.

(۴) راجيه جي وڌان پريشد ۾ پيل ٻل جيڪو وڌان سپا پاس نه ڪيو هجي اُهو وڌان سپا برخاست ٿيڻ تي خارج نه ٿيندو.

(۵) جيڪو ٻل وڌان سپا ۾ پيل هجي يا وڌان سپا پاس ڪيو هجي ۽ وڌان پريشد ۾ پيل هجي اُهو وڌان سپا جي برخاستگيءَ تي خارج ٿيندو.

۱۹۷. ناٿا بلن کانسواءِ ٻين بلن جي باري ۾ وڌان پريشد جي اختيار تي پابندي

(۱) جي وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان سپا ڪو ٻل پاس ڪيو هجي ۽ وڌان پريشد کي موڪليو هجي تنهن کان پوءِ جي -

(۱) ٻل پريشد نامنظور ڪيو هجي؛ يا

(ب) ٻل پريشد اڳيان رکڻ جي تاريخ کان، اُنجي پاس ڪرڻ کان سواءِ، ٽن مهينن کان وڌيڪ گذرن، يا

(ب) پريشد ٻل سڌارن سان پاس ڪري جن سان وڌان سپا شامل راءِ نه ٿئي؛

ته وڌان سپا، سندس ڪارروائيءَ کي نيمت ڪندڙ نيمن جي آڏين، بل ساڳئي يا اُن کانپوءِ واري ڪنهن به اجلاس ۾ وڌان پريشد کي سڌارا ڪيا هجن، رٿيا هجن يا قبول ڪيا هجن ته انهن سان يا انهن کان سواءِ وري پاس ڪري ۽ پوءِ ائين پاس ڪيل ٻل وڌان پريشد کي موڪلي سگهندي.

(۲) وڌان سپا جي ائين ٻيو دفعو بل پاس ڪرڻ ۽ وڌان پريشد کي موڪلڻ کان پوءِ جي -

(۱) پريشد بل نامنظور ڪري، يا

(ب) پريشد اڳيان بل رکڻ جي تاريخ کان، اُن جي پاس ڪرڻ کان سواءِ، هڪ مهيني کان وڌيڪ گذري، يا

(ب) پريشد بل سڌارن سان پاس ڪري جيڪي وڌان سپا قبول نه ڪري؛

ته ٻل وڌان سپا جي ٻيو دفعو پاس ڪيل، انهن سڌارن سان، جي ڪي هجن ته جيڪي وڌان پريشد ڪيا يا رٿيا هجن ۽ وڌان سپا قبول ڪيا هجن، تن سان، اُن روپ ۾ راجيه جي وڌان منڊل جي سڌنن جو پاس ڪيل ليکيو ويندو.

(۳) هن اُنوچيد ۾ چيل ڪڇ به ناٿا بل سان لاڳو نه پوندو.

۱۹۸. ناٿا بلن بنسبت خاص ڪارروائي

(۱) ناٿا بل وڌان پريشد ۾ پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) ناٿا بل وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان سپا جي پاس ڪرڻ کانپوءِ وڌان پريشد کي سندس سفارش لاءِ موڪليو ويندو، ۽ وڌان پريشد بل پهچڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر بل پنهنجي سفارش سان وڌان سپا کي واپس ڪندي، ۽ پوءِ وڌان سپا وڌان پريشد جي سفارش مان سڀ يا ڪي قبول ڪري يا نامنظور ڪري سگهندي.

(۳) جي وڌان سپا، وڌان پريشد جون ڪي سفارشون قبول ڪري ته ناٿا بل وڌان پريشد جي سفارش ڪيل ۽ وڌان سپا جي قبول ڪيل سڌارن سان ٻنهي سندن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(۴) جي وڌان سپا، وڌان پريشد جي سفارش مان ڪا به قبول نه ڪري ته ناٿا بل وڌان پريشد جي سفارش ڪيل سڌارن مان ڪنهن کان به سواءِ جنهن نموني وڌان سپا پاس ڪيو هجي ائين ٻنهي سندن جو پاس ٿيل ليکيو ويندو.

(۵) جي ناٿا بل وڌان سپا جو پاس ڪيل ۽ وڌان پريشد کي سندس سفارش لاءِ موڪليل مذڪور چوڏهن ڏينهن جي مُدت اندر وڌان سپا کي واپس نه ڪيو وڃي ته اها مُدت پوري ٿيڻ تي اهو ٻنهي سندن دواران وڌان سپا جي پاس ڪيل نموني پاس ٿيل ليکيو ويندو.

۱۹۹. 'ناٿابل' جي وياڪيا

(۱) هن آڌيءَ جي پريوجن لاءِ بل ناٿا بل ليکيو ويندو جي اُن ۾ فقط هيٺئين بابتن مان سڀ يا ڪن سان لاڳاپو رکندڙ اُپنڌ هوندا:-

- (ا) ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا اُنکي ڦيرائڻ يا نيٺ ڪرڻ؛
- (ب) راجيه دواران ناٿو اُڌارو وٺڻ يا ڪا گارنٽي ڏيڻ کي نيٺ ڪرڻ، يا راجيه دواران ڪنيل يا ڪٽڻ وارين ڪن به مالي ذميوارين بنسبت قاعدي ۾ سڌارو ڪرڻ؛
- (پ) راجيه جي سنڃت نڌيءَ يا اتفاقي نڌيءَ جو حوالو اهڙي ڪنهن نڌيءَ ۾ ناٿو ڀرڻ يا اُن مان ناٿو ڪٽڻ؛

(پ) راجيه جي سنڃت نڌيءَ مان ناٿو ڪم آڻڻ؛

(پ) ڪو خرچ راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ظاهر ڪرڻ يا
آهڙي ڪنهن خرچ جي رقم وڌائڻ؛

(ت) راجيه جي سنچت نڌيءَ يا راجيه جي سرڪاري حساب جي کاتي ۾
ناٿو ملڻ، يا آهڙي ناٿي جو حوالو يا اهو ڪڍڻ؛

(ٺ) ڀيتي فقري (ا) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن سان واسطو رکندڙ
ڪا بابت.

(۲) ڪو به بل فقط ان سبب ڪري ناٿا بل سمجهيو نه ويندو ته ان ۾ ڏنڊ يا ٻي
ڪا پئسي جي سزا وجهڻ، يا ليسن لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گهر ڪرڻ يا ڏيڻ
جو پرڀنڌ آهي، يا ان سبب ڪري ته اهو ڪنهن مڪاني اختياريءَ يا جماعت دواران
مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ، انڪي ڦيرائڻ يا نيٺت ڪرڻ
لاءِ پرڀنڌ ڪري ٿو.

(۳) جي ڪو سوال اُٿي ته وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان منڊل ۾ پيش ڪيل
ڪو بل ناٿا بل آهي يا نه، ته ان تي راجيه جي وڌان سيا جي اسپيڪر جو فيصلو آخري
ٿيندو.

(۴) هر هڪ ناٿا بل تي، انوچيد ۱۹۸ هيٺ وڌان پريشد کي موڪليو وڃي تڏهن
۽ انوچيد ۲۰۰ هيٺ راجيپال کي بڪاليءَ لاءِ پيش ڪيو وڃي تڏهن، وڌان سيا جي
اسپيڪر جي صڪيءَ سان سرٽيفڪيٽ لکيو ويندو ته اهو ناٿا بل آهي.

۲۰۰. بلن کي بڪالي

بل راجيه جي وڌان سيا پاس ڪيو هجي، يا وڌان پريشد واري راجيه جي حالت
۾ راجيه جي وڌان منڊل جي ٻنهي سندن پاس ڪيو هجي ته اهو راجيپال کي پيش
ڪيو ويندو ۽ راجيپال ظاهر ڪندو ته هو بل بڪال ڪري ٿو يا ان تي پنهنجي بڪالي
روڪي ٿو يا بل راشترپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکي ٿو؛

بشرطيڪ راجيپال بل بڪاليءَ لاءِ کيس پيش ٿيڻ کان پوءِ ٽي سگهي اوترو جلد
جي اهو ناٿا بل نه آهي ته، بل واپس موڪلي سگهندو، آهڙي وينتيءَ جي سنديشي
سان ته سڌن يا سڌن بل تي يا ان جي ڪن خاص ڄاڻايل اُڀنڌن تي وري ويچار ڪن،
۽ خاص طور آهڙا سڌارا داخل ڪرڻ جي مناسبيءَ تي ويچار ڪن جن جي هو پنهنجي
سنديشي ۾ سفارش ڪري، ۽ جي بل ائين واپس اچي ته سڌن يا سڌن ان موجب بل
تي وري ويچار ڪندل، ۽ جي بل سڌن يا سڌن وري پاس ڪري سڌارن سان يا سڌارن

بنان، ۽ راجيپال کي بحاليءَ لاءِ پيش ڪري ته راجيپال اُن تي بحالي نه روڪيندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رايي ۾ ڪو بل قاعدو ٿيڻ جي حالت ۾ هاءِ ڪورٽ جي اختيارن ۾ ايتري قدر گهٽتائي ڪندو جو هن سنوڌان موجب اُها ڪورٽ جيڪو درجو ڀرڻ لاءِ رٿيل آهي اُن کي خطرو پهچندو ته هو اُن بل کي بحالي نه ڏيندو پر راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکندو.

۲۰۱. ويچار لاءِ محفوظ رکيل بل

بل راجيپال دواران راشٽرپتيءَ جي ويچار لاءِ محفوظ رکيو وڃي ته راشٽرپتي ظاهر ڪندو ته هو يا بل کي بحال ڪري ٿو يا اُن تي پنهنجي بحالي روڪي ٿو؛ بشرطيڪ جي بل ناٿا بل نه آهي ته راشٽرپتي راجيپال کي هدايت ڏيئي سگهندو ته بل راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا حالت اَنوسار سڌن کي اَنوجيد ۲۰۰ جي پهرئين پرنٽوڪ ۾ ذڪر ڪيل آهي اهڙي سنڊيشي سان واپس ڪري، ۽ جي بل ائين واپس اچي ته سڌن يا سڌن اهڙو سنڊيشو پهچڻ جي تاريخ کان ڇهن مهينن جي مُدت اندر اُن موجب اُن تي وري ويچار ڪندا، ۽ جي سڌن يا سڌن اهو سڌاري سان يا سڌاري کان سواءِ وري پاس ڪن ته راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ وري پيش ڪيو ويندو.

مالي بابت ۾ ڪارروائي

۲۰۲. ساليانو مالي بيان

(۱) راجيپال هر مالي سال بنسبت اُن سال لاءِ راجيه جي اندازي آمدني ۽ خرچ جو هڪ بيان، هن ڀاڱي ۾ 'ساليانو مالي بيان' طور نرديش ڪيل، راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا سڌن ۾ پيش ڪرائيندو.

(۲) سالياني مالي بيان ۾ درج ڪيل خرچ جا انداز اَلڳهه اَلڳهه ڏيکاريندا -

(۱) هن سنوڌان ۾ راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ طريقي بيان ڪيل خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون، ۽

(ب) راجيه جي سنچت نڌيءَ مان رٿيل ٻيو خرچ ڪرڻ لاءِ گهربل رقمون، ۽ محصولي حساب جي خرچ کي ٻئي خرچ کان اَلڳهه رکيو ويندو.

(۳) هيٺيون خرچ هر هڪ راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو -

(۱) راجيپال جو آجورو ۽ پتا ۽ سندس عهدي سنهندي ٻيو خرچ؛

(ب) وڌان سپا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر، ۽ وڌان پريشد واري راجيه جي حالت ۾، وڌان پريشد جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين جا به پگهار ۽ پتا؛

(پ) اهي قرض، وياج، قرضن جي خرچ ۽ آڌاڻگيءَ جي رقم سميت، جن لاءِ راجيه جوابدار هجي ۽ اوڌر کڻڻ ۽ قرضن جي شيوا ۽ قرض آڌاڻگيءَ سنهندي ٻيو خرچ؛

(پ) ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ججن جي پگهار ۽ پتن بنسبت خرچ؛

(پ) ڪنهن ڪورٽ يا امانتي ٽربيونل جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا آوارڊ جي پرڀاڻي ڪرڻ لاءِ گهربل ڪي به رقمون؛

(ت) هن سنوڌان دواران يا راجيه وڌان منڊل دواران قاعدي ذريعي اهڙو ذمي وڌل ظاهر ڪيل ٻيو ڪو خرچ.

۲۰۳. وڌان منڊل ۾ اندازن بنسبت ڪارروائي

(۱) اندازن مان جيڪي راجيه جي سنڃت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ سنهندي هجن اهي وڌان سپا جي ووٽ لاءِ پيش نه ڪيا ويندا، پر هن فقري ۾ چيل ڪلچ به وڌان منڊل ۾ اهڙن اندازن مان ڪنهن تي بحث ڪرڻ کي روڪي ٿو، ائين سمجهيو نه ويندو.

(۲) اهڙن اندازن مان جيڪي ٻئي خرچ سنهندي هجن اهي وڌان سپا کي گرانٽن لاءِ گهرڻ جي روپ ۾ پيش ڪيا ويندا، ۽ وڌان سپا کي اختيار رهندو ته ڪا به گهر بحال ڪري يا بحال ڪرڻ کان انڪار ڪري، يا ڪا به گهر ان ۾ ڄاڻايل رقم گهٽائي بحال ڪري.

(۳) ڪنهن به گرانٽ جي گهر راجيپال جي سفارش کان سواءِ نه ڪئي ويندي.

۲۰۴. ونيوگ بل

(۱) وڌان سپا انوچيد ۲۰۳ هيٺ گرانٽون بحال ڪري تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد هڪ بل پيش ڪيو ويندو جنهن ۾ پرڀند ڪيو ويندو ته راجيه جي سنڃت نڌيءَ مان اوترو سڀ ناڻو خرچ ڪجي جيترو گهربل هجي -

(۱) وڌان سپا دواران ائين بحال ڪيل گرانٽن لاءِ ۽

(ب) راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل، پر ڪنهن به حالت ۾ سدن يا سندن ۾ آڳاٽ پيش ڪيل بيان ۾ ڏيکاريل رقم کان وڌي نه اوتري خرچ لاءِ.

(۲) راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا پنهي مان ڪنهن به سدن ۾ اهڙي ڪنهن بل تي اهڙي سُڌاري جي رت نه ڏني ويندي جنهن جو اثر رقم ۾ ڦيرڦار ڪرڻ يا بحال ڪيل گرانٽ جي مقصد ۾ تفاوت ڪرڻ يا راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ جي رقم ۾ ڦيرڦار ٿئي، ۽ ڪو به سُڌارو هن فقري هيٺ داخل ٿيڻ جوڳو نه آهي اهڙو صدارت ڪندڙ شخص جو فيصلو آخري ٿيندو.

(۳) انوچيد ۲۰۵ ۽ ۲۰۶ جي اُپنڊن جي آڏين رهي، هن انوچيد جي اُپنڊن انوسار پاس ڪيل قاعدي دواران ڪيل ونيوگ سواءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ڪڍ ناهن ڪنڊو ويندو.

۲۰۵. پورڪ، واڌو يا وڌيڪ گرانٽون

(۱) (۱) جي انوچيد ۲۰۲ جي اُپنڊن انوسار ٿيل قاعدي دواران چالو مالي سال لاءِ ڪنهن شيوا لاءِ خرچ ڪرڻ لاءِ اختيارِي ڏنل رقم اُن سال لاءِ ڪافي نه آهي ائين لڳي يا اُن سال لاءِ سالياني مالي بل ۾ ڏيان ۾ نه آندل ڪنهن نئين شيوا تي پورڪ يا واڌو خرچ ڪرڻ لاءِ چالو مالي سال ۾ ضرورت ٿئي، يا

(ب) جي مالي سال درميان ڪنهن شيوا تي اُن شيوا لاءِ ۽ اُن سال لاءِ بحال ٿيل رقم کان وڌيڪ ناهن خرچ ٿئي ته راجيپال، راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا سندن ۾ ٻيو بيان پيش ڪرائيندو جنهن ۾ اُن خرچ جي اندازي رقم ڏيکاريل هوندي يا حالت انوسار، راجيه جي وڌان سڀا ۾ اهڙيءَ واڌ لاءِ گهر پيش ڪرائيندو.

(۲) انوچيد ۲۰۲، ۲۰۳ ۽ ۲۰۴ جا اُپنڊ اهڙي ڪنهن بيان ۽ خرچ يا گهر ۽ اهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ يا اهڙي گهر بنسبت گرانٽ لاءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناهن خرچ ڪرڻ لاءِ اختيارِي ڏيڻ لاءِ ڪو قاعدو جوڙڻ سنڀندي به اهڙي نموني اثرائتا ٿيندا جيئن اُهي سالياني مالي بيان ۽ اُن ۾ ڄاڻايل خرچ يا ڪنهن گرانٽ جي گهر ۽ اهڙي خرچ يا گرانٽ لاءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناهن خرچ ڪرڻ جي اختيارِي ڏيڻ لاءِ قاعدو جوڙڻ سنڀندي اثرائتا آهن.

۲۰۶. ليکي تي ووٽ، ساڪه جا ووٽ، ۽ آسازارڻ گرانٽون

(۱) هن آڌيءَ جي آڳ ڏنل اُپنڊن جي باوجود، راجيه جي وڌان سڀا کي اختيار

(۱) ڪنهن مالي سال جي پاڻي لاءِ اندازي خرچ بابت، اهڙي رقم لاءِ ووت ڏيڻ لاءِ اُنوچيد ۲۰۳ ۾ ٺهرايل ڪارروائي پوري ٿيڻ ۽ اُن خرچ بنسبت اُنوچيد ۲۰۴ جي اُپٻند اُنوسار قاعدو پاس ٿيڻ تائين اڳواٽ گرانٽ بحال ڪري؛

(ب) راجيه جي وسيلن تي ڪا اڻڌاري گهر پوري ڪرڻ لاءِ گرانٽ بحال ڪري، جڏهن اُن شيوا جي مقدار يا اُنشچت روپ ڪري اها گهر سالياني مالي بيان ۾ ساڌارڻ نموني ڏنل تفصيل سان بيان نٿي ٿي سگهي؛

(پ) اهڙي آساڌارڻ گرانٽ بحال ڪري جا ڪنهن مالي سال جي چالو شيوا جو جزو نه آهي، ۽ راجيه جي وڌان منڊل کي اختيار رهندو ته قاعدي دواران اختيارِي ڏئي ته جن پريوجن لاءِ اهي گرانٽون بحال ٿين انهن لاءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا کنيا وڃن.

(۲) فقري (۱) هيٺ گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اُن فقري هيٺ قاعدو جوڙڻ سنهندي اُنوچيد ۲۰۳ ۽ ۲۰۴ جا اُپٻند ائين اثرائتا ٿيندا جيئن اهي سالياني مالي بيان ۾ ذڪر ڪيل خرچ بنسبت گرانٽ بحال ڪرڻ ۽ اهڙو خرچ ڪرڻ لاءِ راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ناڻا کڻڻ جي اختيارِي ڏيڻ لاءِ قاعدو جوڙڻ سنهندي اثرائتا آهن.

۲۰۷. مالي بلن جي باري ۾ خاص اُپٻند

(۱) اُنوچيد ۱۹۹ جي فقري (۱) جي پيئي فقري (۱) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن جو به پرڀند ڪندڙ بل يا سڌارو راجيپال جي سفارش کان سواءِ پيش ڪيو يا آندو نه ويندو، ۽ اهڙو پرڀند ڪندڙ بل وڌان پريشد ۾ پيش نه ڪيو ويندو؛

بشرطيڪ ڪا ڍل گهٽائڻ يا رد ڪرڻ جو پرڀند ڪندڙ سڌارو آڻڻ لاءِ هن فقري هيٺ سفارش ضروري نه ٿيندي.

(۲) ڪو به بل يا سڌارو مٿي ڄاڻايل بابتن بنسبت پرڀند ڪري ٿو ائين فقط ان سبب ڪري سمجهيو نه ويندو ته اُن ۾ ڏنڊ يا ٻي ڪا پئسي جي سزا وجهڻ يا لپس لاءِ في يا شيوا ڏيڻ لاءِ فيءَ جي گهر ڪرڻ يا ڏيڻ جو پرڀند آهي يا ان سبب ڪري ته اهو ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ يا جماعت دواران مڪاني پريوجن لاءِ ڪا ڍل وجهڻ، رد ڪرڻ، معاف ڪرڻ يا اُنکي ڦيرائڻ يا نيٽ ڪرڻ لاءِ پرڀند ڪري ٿو.

(۳) جيڪو بل قاعدو ٿيڻ سان ۽ عمل ۾ آچڻ سان راجيه جي سنچت نڌيءَ مان ڪو خرچ ڪرڻو پوي اهو راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن دواران، راجيپال اُن سڌن

کي بل تي ويچار ڪرڻ لاءِ سفارش نه ڪري ٿيستن، پاس نه ڪيو ويندو.

عام طور ڪارروائي

۲۰۸. ڪارروائيءَ جا نيم

(۱) راجيه جي وڌان منڊل جو سڌن پنهنجي ڪارروائيءَ ۽ پنهنجي ڪم جي سنڃالڻ کي نيمت ڪرڻ لاءِ هن سنوڌان جي اُپنڌن جي آڏين، نيم گهڙي سگهندو.

(۲) جيسين فقري (۱) هيٺ نيم ٺهن تيسين سمان پرانت جي وڌان منڊل بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ عمل ۾ ڪارروائيءَ جا نيم ۽ استائي حڪم راجيه جي وڌان منڊل سنڀندي، اهڙين فيرڦارين ۽ موافقتن جي آڏين جي انهن ۾ وڌان سڀا جو اسپيڪر يا وڌان پريشد جو چيئرمين، حالت اَنوسار ڪري، اثرائتا ٿيندا.

(۳) وڌان پريشد واري راجيه ۾ راجيپال وڌان سڀا جي اسپيڪر ۽ وڌان پريشد جي چيئرمين سان صلاح ڪرڻ بعد، ٻنهي سڌن جي وچ ۾ له وچڙ بنسبت ڪارروائيءَ جا نيم گهڙي سگهندو.

۲۰۹. راجيه جي وڌان منڊل ۾ مالي ڪم سنڀندي ڪارروائيءَ کي قاعدي دواران نيمت ڪرڻ

راجيه جو وڌان منڊل مالي ڪم وقت سر پورو ڪرڻ لاءِ ڪنهن به مالي بابت يا راجيه جي سنڃت نڌيءَ مان ناڻا ڪڍڻ لاءِ ڪنهن بل سنڀندي، راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا سڌن جي ڪارروائيءَ ۽ ڪم جي سنڃالڻ کي قاعدي دواران نيمت ڪري سگهندو، ۽ جي ۽ جيتري قدر اهڙي نموني ڪيل قاعدي جو ڪو اُپنڌ اَنوچيد ۲۰۸ جي فقري (۱) هيٺ راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا ٻنهي مان ڪنهن سڌن جي ٺاهيل ڪنهن نيم سان يا اُن اَنوچيد جي فقري (۲) هيٺ راجيه جي وڌان منڊل بنسبت اثرائتي ڪنهن نيم يا استائي حڪم سان ٺهڪندڙ نه هجي ته اهو اُپنڌ اثرائتو ٿيندو.

۲۱۰. وڌان منڊل ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(۱) پاڳ سترهين ۾ چيل ڪنهن به ٻالھ جي باوجود، پر اَنوچيد ۳۴۸ جي اُپنڌن جي آڏين، راجيه جي وڌان منڊل ۾ ڪم ڪار راجيه جي سرڪاري ٻوليءَ يا ٻولين

۾ يا هنديءَ ۾ يا انگريزيءَ ۾ ڪيو ويندو :

بشرطيڪ وڌان سڀا جو اسپيڪر يا وڌان پريشد جو چيئرمين يا اهڙي نموني ڪم ڪندڙ شخص، حالت انوسار، جيڪو اڳهه چيل ٻولين مان ڪنهن ۾ به پوريءَ طرح پنهنجو اظهار نه ڪري سگهي، اهڙي ميمبر کي سڌن ۾ پنهنجي مادري ٻوليءَ ۾ ڳالهائڻ جي اجازت ڏيئي سگهندو.

(۲) راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران بڻي نموني اُپنڌ نه ڪري ته هن سنوڌان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مُدت پوري ٿيڻ کان پوءِ هيءُ اُنوچيد ائين اثرائتو ٿيندو جڏ ته اُن مان 'يا انگريزيءَ ۾' اهي لفظ ڇڏي ڏنا ويا آهن :

بشرطيڪ هماچل پرديش، مڙپور، ميگهاليه ۽ تريبورا راجين جي وڌان منڊلن سنڀندي هيءُ فقرو ائين اثرائتو ٿيندو جڏ ته اُن ۾ ايندڙ لفظن 'پندرهن سالن' جي بدران لفظ 'پنجويهن سالن' وڌا ويا هئا :

وڌيڪ بشرطيڪ ته اروناچل پرديش، گوڻا ۽ ميزورم راجين سنڀندي هيءُ فقرو ائين اثرائتو ٿيندو جڏ ته ان ۾ ايندڙ لفظن 'پندرهن سالن' جي بدران لفظ 'چاليهن سالن' وڌا ويا هئا.

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ ۱۹۸۶ دواران ۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان؛ اسٽيٽ آف اروناچل پرديش ائڪٽ ۱۹۸۶ دواران ۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان ۽ گوڻا ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ۱۹۸۷ دواران ۲۰ مئي ۱۹۸۷ کان درج ڪيل)

۲.۱.۱. وڌان منڊل ۾ بڪٽ تي پائبندي

راجيه جي وڌان منڊل ۾ سپريم ڪورٽ جي يا هاءِ ڪورٽ جي ڪنهن جج جي پنهنجي فرض اداڻي ۾ هلت بنسبت بڪٽ نه ڪيو ويندو.

۲.۱.۲. وڌان منڊل جي ڪارروائيءَ ۾ ڪورٽون جاچ نه ڪنديون

(۱) راجيه جي وڌان منڊل ۾ ڪنهن به ڪارروائيءَ جي جائزگيءَ تي، ڪارروائيءَ ۾ ڪا به ترتيب ڏني آهي ائين چئي، اُن آڌار تي اعتراض ورتو نه ويندو.

(۲) راجيه جي وڌان منڊل جو ڪوبه عملدار يا ميمبر، جنهن کي هن سنوڌان موجب يا هيٺ جي سنڃالن کي وڌان منڊل ۾ ڪارروائي يا ڪم جي سنڃالن کي نيٽ ڪرڻ يا بندوبست رکڻ لاءِ اختيار ڏنا ويا هجن، اهو پنهنجي دواران اُنهن اختيارن جي عمل جي باري ۾ ڪنهن به ڪورٽ جي حڪومت جي آڌين نه ٿيندو.

راجيپال جا قانون سازيءَ جا اختيار

۲۱۳. وڌان منڊل جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو راجيپال جو اختيار

(۱) جي ڪنهن به وقت، جڏهن راجيه جي وڌان سپا جو اجلاس چالو نه هجي يا جتي راجيه ۾ وڌان پريشد آهي اُتي وڌان منڊل جي ٻنهي سڌن جا اجلاس چالو نه هجن، راجيپال کي خاطري ٿئي ته اهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدي قدم کڻڻ هن لاءِ ضروري آهي، ته هو اهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتن پٽاندڙ ضروري لڳن؛

بشرطيڪ راجيپال، راشٽرپتيءَ جي هدايتن کان سواءِ اهڙو ڪو آرڊيننس جاري نه ڪندو، جي -

(۱) ساڳين اُپنڊن واري بل لاءِ هن سنوڌان هيٺ وڌان منڊل ۾ اهو پيش ڪرڻ لاءِ راشٽرپتيءَ جي اڳواٽ منظوريءَ جي ضرورت پوي ها، يا
(ب) ساڳين اُپنڊن وارو بل راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کيس ضروري لڳي ها، يا

(ب) ساڳين اُپنڊن وارو راجيه جي وڌان منڊل جو ائڪٽ هن سنوڌان هيٺ ناجائز ٿئي ها جيستائين اُنکي راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ راشٽرپتيءَ جي بحالي ملي هجي.

(۲) هن اُنوچيد هيٺ جاري ڪيل آرڊيننس کي ايترو ئي عمل ۾ آڻڻ رهندو جيترو راجيه جي وڌان منڊل جي راجيپال جي بحاليءَ مليل ائڪٽ کي، پر اهڙو هر هڪ آرڊيننس -

(۱) راجيه جي وڌان سپا جي اڳيان، ۽ جتي راجيه ۾ وڌان پريشد آهي اُتي ٻنهي سڌن جي اڳيان، پيش ڪيو ويندو، ۽ وڌان سپا جي وري گڏجڻ کان ڇهه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اُها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ وڌان سپا آرڊيننس کي ناقبول ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس ڪري ۽ وڌان پريشد هجي ته اُها قبول ڪري، ته اهو ٺهراءُ پاس ٿيڻ تي، يا حالت اُنوسار، پريشد جي ٺهراءُ قبول ڪرڻ تي، عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو؛ ۽

(ب) راجيپال ڪنهن به وقت واپس وٺي سگهندو.

سمجهاڻي - جي وڌان پريشد واري راجيه جي وڌان منڊل جا سڌن جدا جدا تاريخن تي وري گڏجڻ لاءِ سڏايا ويا هُجن ته هن فقري جي پريوجن لاءِ ڇهن هفتن جي مُدت انهن تاريخن مان پوءِ واريءَ تاريخ کان ڳڻي ويندي.

(۳) جي ۽ جيتري قدر هن اَنوچيد هيٺ آرڊيننس اهڙو ڪو اُپنڌ ڪري جيڪو راجيه جي وڌان منڊل جي ڪيل ۽ راجيپال جي بڪال ڪيل اَڪٽ ۾ جائز نه هُجي ته اهو اوتري قدر رد ٿيندو :

بشرطيڪ سند جي ڪنهن اَڪٽ يا گڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل وشيه بابت ڪنهن موجوده قاعدي کان ورڌ راجيه جي وڌان منڊل جي ڪنهن اَڪٽ جي اثر سنهنڌي هن سنوڌان جي اُپنڌن جي پريوجن لاءِ، راشٽرپتيءَ جي هدايتن اَنوسار هن اَنوچيد هيٺ جاري ڪيل آرڊيننس، راجيه جي وڌان منڊل جو، راشٽرپتيءَ جي بڪاليءَ لاءِ محفوظ رکيو ويو هُجي ۽ هن جي بڪالي ملي هُجي اهڙو اَڪٽ ليکيو ويندو.

آڌياءُ پنجون

راجين ۾ هاءِ ڪورٽون

۲۱۲. راجين لاءِ هاءِ ڪورٽون

هر هڪ راجيه لاءِ هڪ هاءِ ڪورٽ ٿيندي.

۲۱۵. هاءِ ڪورٽون رڪارڊ جون ڪورٽون ٿينديون

هر ڪا هاءِ ڪورٽ رڪارڊ جي ڪورٽ ٿيندي ۽ اهڙي ڪورٽ جا سڀ اختيار پنهنجي بي ادبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اختيار سميت، کيس رهندا.

۲۱۶. هاءِ ڪورٽن جو جوڙجڪ

هر هڪ هاءِ ڪورٽ ۾ مکيه نيايه مورتِي ۽ راشٽرپتي وقت بوقت مقرر ڪرڻ ضروري سمجهي اهڙا ٻيا جج ٿيندا.

۲۱۷. هاءِ ڪورٽ جي جج جي مقرري ۽ عهدي جا شرط

(۱) هاءِ ڪورٽ جي هر هڪ جج کي راشٽرپتي، ڀارت جي مکيه نيايه مورتِي اُن راجيه جي راجيپال ۽ مکيه نيايه مورتِيءَ کان سواءِ ٻئي جج جي مقرريءَ جي حالت ۾ هاءِ ڪورٽ جي مکيه نيايه مورتِيءَ سان صلاح ڪرڻ بعد پنهنجي صحي ۽ سيل سان وارنٽ دواران مقرر ڪندو ۽ اُهو جج ائڊيشنل يا ڪاريه ڪاري جج هئڻ جي حالت ۾ اَنُوچيد ۲۲۲ جي اُپنٽن موجب ۽ ٻيءَ حالت ۾ ٻاهن سالن جي عمر تي پهچڻ تائين عهدي تي رهندو؛

بشرطيڪ -

(۱) جج پنهنجي صحيءَ واري لکيت دواران راشٽرپتيءَ کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي تان استعفا ڏيئي سگهندو؛

(ب) جج کي راشٽرپتي اَنُوچيد ۱۲۲ جي فقري (۲) ۾ اُپنٽ ڪيل سپريم ڪورٽ جي جج کي هٽائڻ جي نموني پنهنجي عهدي تان هٽائي سگهندو؛

(ب) جج جو عهدو سندس راشٽرپتيءَ دواران سپريم ڪورٽ جي جج طريقي مقرر ٿيڻ تي يا ڀارت جي ڪيتر ۾ ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ٿيڻ تي خالي ٿيندو.

(۲) ڪو به شخص هاءِ ڪورٽ ۾ جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق نه ٿيندو سواءِ تہ هو ڀارت جو ناگرڪ هجي، ۽ -

(۱) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن عدالتي عهدي تي رهيو هجي، يا

(ب) گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو يا لاڳيتو ٻن يا وڌيڪ اهڙين ڪورٽن جو وڪيل رهيو هجي.

سمجهاڻي - هن فقري جي پريوجن لاءِ -

(۱) ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ ڀارت جي ڪيتر ۾ عدالتي عهدي تي رهيو آهي اُهو ٻُڌڻ لاءِ اُها مدت به شامل ڪئي ويندي جنهن درميان عدالتي عهدي تي رهڻ کان پوءِ اُهو شخص هاءِ ڪورٽ جو وڪيل رهيو هجي يا ڪنهن ٽربيونل جي ميمبر جي عهدي تي يا سنگهه يا راجيه هيٺ قانون جي خاص ڄاڻ ضروري هجي اهڙي ڪنهن عهدي تي رهيو هجي؛

(۱۱) ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ وڪيل رهيو آهي اُهو ٻُڌڻ لاءِ اُها مدت شامل ڪئي ويندي جنهن درميان وڪيل ٿيڻ کان پوءِ اُهو شخص ڪنهن عدالتي عهدي

تي يا سنگھ يا راجيه هيٺ قانون جي خاص ڄاڻ ضروري هجي اهڙي ڪنهن عهدي تي رهيو هجي؛

(ب) ڪو شخص ڪيتري مدت لاءِ ڀارت جي ڪيتر ۾ عدالتي عهدي تي رهيو آهي يا هاءِ ڪورٽ جو وڪيل رهيو آهي اهو ٻڌڻ لاءِ هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ جنهن مدت درميان ۱۵ آگسٽ ۱۹۴۷ کان اڳ گورنمينٽ آف انڊيا ائڪٽ ۱۹۳۵ ۾ وياڪيا ڏنل ڀارت اندر ڪنهن ايراضيءَ ۾ هو عدالتي عهدي تي رهيو هجي، يا حالت اَنوسار اهڙيءَ ڪنهن ايراضيءَ ۾ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو وڪيل رهيو هجي، اها به شامل ڪئي ويندي.

(۳) هاءِ ڪورٽ جي جج جي عمر جو ڪو سوال اُٿي ته اهو سوال راشٽرپتي ڀارت جي مکيه نيايه مورتِيءَ جي صلاح بعد فيصل ڪندو ۽ راشٽرپتيءَ جو فيصلو آخري ٿيندو.

۲۱۸. سپريم ڪورٽ سنڀندي ڪي اُپنڊ هاءِ ڪورٽن سان لاڳو پوڻ
اَنوچيد ۱۲۲ جي فقري (۴) ۽ (۵) جا اُپنڊ جيئن سپريم ڪورٽ سنڀندي لاڳو پون ٿا تيئن سپريم ڪورٽ جي جاءِ تي هاءِ ڪورٽ جي نرديش سان، هاءِ ڪورٽ سنڀندي لاڳو پوندا.

۲۱۹. هاءِ ڪورٽن جي ججن دواران قسم يا ساڪ
هاءِ ڪورٽ جو جج مقرر ٿيل هر ڪو شخص، پنهنجو عهدو سنڀالڻ کان اڳ، راجيه جي راجيپال يا هن خيال کان سندس مقرر ڪيل شخص جي روبرو ٽين اَنوسوچيءَ ۾ هن پريوچن لاءِ ڏنل نموني موجب قسم ڪندو يا ساڪ تي چوندو ۽ اُن تي صڪي ڪندو.

۲۲۰. قائمي جج ٿيڻ کان پوءِ وڪالت تي پائبندي
ڪوبه شخص جو هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي قائمي جج جي عهدي تي رهيو آهي اهو سپريم ڪورٽ ۽ ٻين هاءِ ڪورٽن سواءِ ڀارت ۾ ڪنهن به ڪورٽ ۾ يا ڪنهن به اختياريءَ اڳيان وڪالت يا ڪم نه ڪندو.

سمجهاڻي - هن اَنوچيد ۾ محوري 'هاءِ ڪورٽ' ۾ سنوڌان (ستون سڌارو) ائڪٽ ۱۹۵۶ جي شروعات کان اڳ جيئن هئي تيئن پهرين اَنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ ڄاڻايل راجيه جي هاءِ ڪورٽ شامل نه آهي.

۲۲۱. ججن جا پگهار وغيره

(۱) هر هڪ هاءِ ڪورٽ جي ججن کي سندس قاعدي دواران ٺهرائي اُهي پگهار ۽ جيستائين اُنهيءَ نموني هن باري ۾ پڙهندڙ ٿئي تيستائين ٻين اُنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي پگهار ڏنا ويندا.

(۲) هر ڪو جج اهڙن ڀتين ۽ غير حاضريءَ جي موڪل ۽ پينشن بنسبت اهڙن اڌڪارن جو، جي وقت بوقت سندس قاعدي دواران يا هيٺ ٺهرائي، ۽ جيستائين ائين ٺهرائجي تيستائين اهڙن ڀتين ۽ اڌڪارن جو جيڪي ٻين اُنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل آهن، حقدار ٿيندو؛ بشرطيڪ ڪنهن به جج جي ڀتين يا سندس غير حاضريءَ جي موڪل يا پينشن بنسبت اڌڪارن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ ڪيس نقصان ٿئي اهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

۲۲۲. هڪڙيءَ هاءِ ڪورٽ مان ٻيءَ ۾ جج جي بدلي

(۱) راشٽرپتي ڀارت جي مکيه نيايه مورتِيءَ سان صلاح ڪرڻ بعد ڪنهن جج کي هڪڙي هاءِ ڪورٽ مان ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ ۾ بدلي ڪري سگهندو.

(۲) ڪنهن جج جي ائين بدلي ٿي هجي يا ٿئي ته جيترو وقت، سنوڌان (پنڌرهون سڌارو) آگسٽ ۱۹۶۳ جي شروعات کان پوءِ، هو ٻيءَ هاءِ ڪورٽ جي جج طريقي شيوا ڪري اُن مدت درميان هو پنهنجي پگهار کان وڌيڪ سندس قاعدي دواران ٺهرائي ايترو عيوضي طور پتو ۽ اهڙي نموني ٺهرائجي تيستائين راشٽرپتي حڪم دواران مقرر ڪري ايترو عيوضي طور پتو، وٺڻ جو حقدار ٿيندو.

۲۲۳. ڪاريه ڪاري مکيه نيايه مورتِيءَ جي مقرري

جڏهن ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي مکيه نيايه مورتِيءَ جو عهدو خالي هجي يا جڏهن اهڙو ڪو مکيه نيايه مورتِي غير حاضري يا ٻئي سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض ادا نه ڪري سگهي، تڏهن ڪورٽ جي ٻين ججن مان هڪ، جنهن کي راشٽرپتي هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري، اُهو عهدي جا فرض ادا ڪندو.

۲۲۴. ائڊيشنل ۽ ڪاريه ڪاري ججن جي مقرري

(۱) جي ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي ڪم ۾ عارضي واڌاري سبب يا ڪم جي بقايا سبب راشٽرپتيءَ کي لڳي ته اُن ڪورٽ جي ججن جي سنڪيا حال وڌائڻ کپي، ته

راشترپتيءَ برابر لائق شخصن کي پاڻ ڄاڻائي ٻن سالن کان وڌيڪ نه ايتري مُدت لاءِ ڪورٽ جا ائڊيشنل جج طريقي مقرر ڪري سگهندو.

(۲) جڏهن مکيه نياپه مورتِيءَ سواءِ هاءِ ڪورٽ جو ڪو جج غير حاضريءَ يا ٻئي سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض ادا نه ڪري سگهي يا عارضي طور مکيه نياپه مورتِي طريقي ڪاريه ڪرڻ لاءِ مقرر ٿيو هجي تڏهن راشترپتي ڪنهن برابر لائق شخص کي قائمي جج پنهنجن فرضن تي موٽي، تيسٽائين، اُن ڪورٽ جو جج طريقي ڪاريه ڪرڻ لاءِ مقرر ڪري سگهندو.

(۳) هاءِ ڪورٽ جو ائڊيشنل يا ڪاريه ڪاري جج طريقي مقرر ٿيل ڪوبه شخص ٻاهڻ سالن جي عمر تي پهچڻ کان پوءِ عهدي تي نه رهندو.

۲۲۴. الف. هاءِ ڪورٽن جي بئڪن ۾ رٽائر ٿيل ججن جي مقرري

هن آڌيءَ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جي هاءِ ڪورٽ جو مکيه نياپه مورتِي ڪنهن به وقت، راشترپتيءَ جي آڳاٽ منظوريءَ سان، اُن هاءِ ڪورٽ يا ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي جج جي عهدي تي رهيو هجي اهڙي ڪنهن شخص کي اُن راجيه جي هاءِ ڪورٽ جي جج طريقي وهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ لاءِ عرض ڪري سگهندو، ۽ اهڙو هر ڪو شخص اهڙي نموني وهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ جي عرصي ۾ راشترپتي حڪم دواران ٺهراڻي اهڙن ڀتن جو حقدار ٿيندو ۽ اُن هاءِ ڪورٽ جي جج جا سڀ اختيار، شڪتيون ۽ خاص اڌڪار کيس رهندا پر ٻيءَ طرح جج ليکيو نه ويندو :

بشرطيڪ هن اَنوچيد ۾ ڪڇ به آڳ چيل اهڙي ڪنهن شخص کي اُن ڪورٽ ۾ وهڻ ۽ ڪاريه ڪرڻ لاءِ ضروري ٺهراڻي ٿو اِئين نه ليکيو ويندو، سواءِ تہ هو اِئين ڪرڻ لاءِ رضامندي ڏئي.

۲۲۵. موجوده هاءِ ڪورٽن جي حڪومت

هن سنوڌان جي اُپنٽن ۽ هن سنوڌان دواران اُن وڌان منڊل کي بخشيل اختيارن جي آڌار تي يوگيه وڌان منڊل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپنٽ جي آڌين ڪنهن به موجوده هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ۽ اُن ۾ عمل ۾ قاعدو، ۽ اُن ڪورٽ ۾ نياپه جي ڪاروبار بنسبت ججن جا پنهنجا پنهنجا اختيار، ڪورٽ جا نيم گھڙڻ ۽ ڪورٽ جي ۽ اُن جي ميمبرن جي اَڪيلو يا ڊويزن ڪورٽ ۾ وهڻ کي نيٽ ڪرڻ جي ڪنهن اختيار سميت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ هئا اهي ساڳيا ٿيندا :

بشرطيڪ ڪنهن به هاءِ ڪورٽ جي اوائلي حڪومت تي هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ مڪمولى سان واسطو رکندڙ يا ان جي وصولي لاءِ ڪيل حڪم يا ڪيل ڪنهن ڪاريه سان واسطو رکندڙ جيڪا به پائبندي لاڳو هئي اها اهڙيءَ حڪومت جي عمل سان هاڻي لاڳو نه پوندي.

۲۲۶. ڪي رٽ جاري ڪرڻ جو هاءِ ڪورٽن جو اختيار

(۱) انوچيد ۳۲ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پاڳ ٽئين دواران بخشيل حقن مان ڪنهن جي به تعميل لاءِ ۽ ٻئي ڪنهن پريوجن لاءِ هر ڪنهن هاءِ ڪورٽ کي جنهن کيتر سنبندي اها حڪومت استعمال ڪندي هجي ان سڄي کيتر ۾، ڪنهن به شخص يا اختيارِيءَ کي يوگيه حالتن ۾ ڪنهن به سرڪار سميت ان کيتر اندر هدايتون، حڪم يا رٽ جنهن ۾ هيٺس ڪارپس، 'مئنڊمس' منع نامو 'وارنٽو' ۽ 'سرشاري' رٽس آچي وڃن ٿا، اهي جاري ڪرڻ جو اختيار رهندو.

(۲) ڪنهن به سرڪار، اختيارِي يا شخص کي هدايتون، حڪم يا رٽ جاري ڪرڻ جي فقري (۱) دواران بخشيل اختيار جو عمل جنهن کيتر اندر اهڙي اختيار جي عمل لاءِ دعوا جو ڪارڻ سڄو يا ٿورو پيدا ٿيو هجي، ان کيتر سنبندي حڪومت استعمال ڪندڙ ڪا هاءِ ڪورٽ به ڪري سگهندي، باوجود ان جي ته ان سرڪار يا اختيارِيءَ جي جاءِ يا اهڙي شخص جو نواس ان کيتر اندر نه هجي.

(۳) جتي ڪا ڏر جنهن جي خلاف فقري (۱) هيٺ ڪنهن عريضِيءَ تي يا ان سنبندي ڪنهن ڪارروائيءَ ۾ ڪو عارضِي حڪم، منع نامو يا مهمليءَ يا ٻئي طرح ڪنهن نموني -

(۱) اهڙي عريضِيءَ ۽ اهڙي عارضِي حڪم لاءِ درخواست جي ٿيڪي ۾ سڀني دستاويزن جا نقل اهڙيءَ ڌر کي ميسر ڪرڻ، ۽

(ب) اهڙيءَ ڌر کي ٻُڌڻ جو وجهه ڏيڻ کان سواءِ ڪيو ويو هجي اها هاءِ ڪورٽ کي اهڙو حڪم رد ڪرڻ لاءِ درخواست ڪري، ۽ جنهن ڌر جي فائدي ۾ اهڙو حڪم ٿيو هجي تنهن کي يا اهڙيءَ ڌر جي وڪيل کي اهڙيءَ درخواست جو نقل ميسر ڪري ته هاءِ ڪورٽ اها درخواست جنهن تاريخ تي اها ملي يا جنهن تاريخ تي اهڙي نموني نقل ميسر ڪيو وڃي ٻنهي مان جيڪو پوءِ هجي، تنهن کان ٻن هفتن جي مدت اندر، يا جي ان مدت جي پڇاڙيءَ جي ڏينهن تي هاءِ ڪورٽ بند هجي ته ان کان ترٽ پوءِ وارو ڏينهن جنهن تي کليل هجي، نيڪال ڪندي، ۽ جي درخواست ان نموني نيڪال نه ٿي ته عارضِي حڪم ان مدت جي پوري ٿيڻ تي، يا حالت اَنوسار، ان ترٽ پوءِ واري ڏينهن جي پوري ٿيڻ تي، رد ٿيل رهندو.

(۳) هن انوچيد دواران هاء ڪورٽ کي بخشيل اختيار سپريم ڪورٽ کي انوچيد ۲۲ جي فقري (۲) دواران بخشيل اختيار ۾ گهٽتائي نه ڪندو.

۲۲۶. آلف. x x x x

۲۲۷. هاء ڪورٽ جو سڀني ڪورٽن مٿان نظردانيءَ جو اختيار

(۱) هر ڪنهن هاء ڪورٽ جي، جنهن کيتر سنڀندي اها حڪومت استعمال ڪندي هجي تنهن سڄي ۾، سڀني ڪورٽن ۽ ٽربيونلن مٿان نظرداني رهندي.

(۲) مٿئين اُپنڊ جي وياڳتا تي ڪو به اثر نه ٿئي، ان لاءِ هاء ڪورٽ -

(۱) آهڙين ڪورٽن کان پٽرڪ گهرائي سگهندي؛

(ب) آهڙين ڪورٽن ۾ دستور ۽ ڪارروائيءَ کي نيماڻو ڪرڻ لاءِ عام نيم گهڙي ۽ جاري ڪري سگهندي ۽ نمونا ٺهرائي سگهندي؛ ۽

(ب) ڪن به آهڙين ڪورٽن جي عملدارن جي دواران ڪتاب، داخلاون ۽ حساب رکڻ جا نمونا ٺهرائي سگهندي.

(۳) هاء ڪورٽ انهن ڪورٽن جي شيرف ۽ سڀني ڪلازڪن ۽ عملدارن کي ۽ انهن ۾ وڪالت ڪندڙ آٿارٽين، آڊووڪيٽن ۽ وڪيلن کي ڏيڻ لاءِ جوڳين فين جا جدول به مقرر ڪري سگهندي؛

بشرطيڪ فقري (۲) يا (۳) هيٺ گهڙيل نيم، ٺهرايل فارم يا مقرر ڪيل جدول اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي جي اُپنڊن سان اڻ ٺهڪندڙ نه ٿيندا ۽ انهن لاءِ راجيپال جي اڳواٽ بڪالي ضروري ٿيندي.

(۴) هن انوچيد ۾ چيل ڪج به هٿيار بند سينا سنڀندي ڪنهن قاعدي دواران يا هيٺ جوڙيل ڪنهن ڪورٽ يا ٽربيونل مٿان هاء ڪورٽ کي نظردانيءَ جا اختيار بخشي ٿو ائين نه سمجهيو ويندو.

۲۲۸. ڪيس هاء ڪورٽ ۾ بدلي ڪرڻ

جي هاء ڪورٽ کي خاطري ٿئي ته سندس زبردست ڪنهن ڪورٽ ۾ چالو ڪنهن ڪيس ۾ هن سنوڊان جي آرٽ جي باري ۾ ڪو حقيقي قانوني سوال سمايل آهي جو فيصل ڪرڻ ڪيس جي نيڪال لاءِ ضروري آهي، ته هو ڪيس گهرائي وٺندي ۽

(۱) يا پاڻ ڪيس نيڪال ڪري سگهندي، يا

(ب) اهو قانوني سوال فيصل ڪري جنهن ڪورٽ مان ڪيس گهرايل هجي
ان ڪورٽ کي ان سوال تي پنهنجي نهرءَ جي نقل سان واپس ڪري سگهندي، ۽
اها ڪورٽ اهو ملڻ تي ان نهرءَ مطابق ڪيس نيڪال ڪرڻ جي ڪارروائي ڪندي.

۲۲۸. آلف. x x x x

۲۲۹. هاءِ ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم ۽ خرچ

(۱) هاءِ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي مقرري ڪورٽ جو مکيه نياپه مورتِي،
يا پاڻ هدايت ڪري اهو ٻيو جج يا عملدار ڪندو:

بشرطيڪ راجيه جو راجيپال نيمر دواران اهڙي گهر ڪري سگهندو ته ان نيمر
۾ ڄاڻايل حالتن ۾ ڪورٽ سان نسبت رکندڙ ڪنهن عهدي تي ڪورٽ سان اڳ ۾ ئي
لاڳو نه هجي اهو شخص راجيه پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪرڻ کان سواءِ مقرر
نه ڪيو وڃي.

(۲) راجيه جي وڏان منڊل دواران ڪيل ڪنهن قاعدي جي اُپنڌن جي آڏين، هاءِ
ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي نوڪريءَ جا شرط اهي ٿيندا جي ڪورٽ جو مکيه
نياپه مورتِي يا مکيه نياپه مورتِيءَ جي هن پريوجن لاءِ نيمر ٺاهڻ لاءِ ڏنل اختيارِيءَ وارو
ٻيو جج يا عملدار نيمن دواران لهرائي:

بشرطيڪ هن فقري هيٺ ٺهيل نيمن لاءِ جيتري قدر اهي پگهار، پتا، موڪل
يا پينشن سنبندي هجن، راجيه جي راجيپال جي بحالي ضروري ٿيندي.

(۳) هاءِ ڪورٽ جو ڪاروباري خرچ، جنهن ۾ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن کي
ڏيڻ جوڳا يا انهن بنسبت سڀ پگهار، پتا ۽ پينشن اچي وڃن ٿا، راجيه جي سنچت
نڌيءَ تي ذمي وڌل خرچ ٿيندو، ۽ ڪورٽ جون ورتل فيون ۽ ٻيا ناڻا ان نڌيءَ جو ڀاڱو
ٿيندا.

۲۳۰. هاءِ ڪورٽن جي حڪومت سنگه ڪيترن تائين وڌائڻ

(۱) سندس قاعدي دواران ڪنهن به هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن سنگه ڪيتر
تائين وڌائي يا ان تان ڪڍي سگهندي.

(۲) جتي راجيه جي هاءِ ڪورٽ ڪنهن سنگه ڪيتر سنبندي حڪومت جو استعمال
ڪري اُتي -

(ا) هن سنوڌان ۾ چيل ڪچ به اُن راجيه جي وڌان منڊل کي اُها حڪومت وڌائڻ، گهٽائڻ يا رد ڪرڻ جو اختيار ڏئي ٿو اهڙو مطلب نه ڪڍيو ويندو. ۽
(ب) اُنوچيد ۲۲۷ ۾ راجپال جو نرديش اُن کيتر ۾ زيردست ڪورٽن لاءِ نيمن، نمونن يا جدولن سنبندي راشترپتيءَ ڏانهن نرديش سمجهيو ويندو.

۲۳۱. ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ جي استاپنا

(۱) هن آڌياءَ جي اڳ ڏنل اُپنڊن ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد قاعدي دواران ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ يا ٻن يا وڌيڪ راجين ۽ ڪنهن سنگهه کيتر لاءِ هڪ ئي هاءِ ڪورٽ استاپن ڪري سگهندي.
(۲) اهڙيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنبندي -

(ا) اُنوچيد ۲۱۷ ۾ راجيه جي راجپال جو نرديش جن راجين سنبندي هاءِ ڪورٽ حڪومت استعمال ڪري اُنهن سڀني راجين جي راجپالن ڏانهن سمجهيو ويندو.

(ب) اُنوچيد ۲۲۷ ۾ راجپال جو نرديش زيردست ڪورٽن لاءِ نيمن، نمونن يا جدولن سنبندي، جنهن راجيه ۾ اُهي زيردست ڪورٽون آهن اُن راجيه جي راجپال ڏانهن سمجهيو ويندو. ۽

(ب) اُنوچيد ۲۱۹ ۽ ۲۲۹ ۾ راجيه جو نرديش، جنهن راجيه ۾ هاءِ ڪورٽ جو مکيه اسٽان آهي اُن راجيه ڏانهن سمجهيو ويندو؛

بشرطيڪ جي اُهو مکيه اسٽان ڪنهن سنگهه کيتر ۾ آهي ته اُنوچيد ۲۱۹ ۽ ۲۲۹ ۾ راجپال، پبلڪ سروس ڪميشن، وڌان منڊل ۽ راجيه جي سنچت نڌيءَ جو نرديش سلسليوار راشترپتي، سنگهه پبلڪ سروس ڪميشن، سنسد ۽ ڀارت جي سنچت نڌيءَ ڏانهن سمجهيو ويندو.

آڌياءَ ڇهون

زيردست ڪورٽون

۲۳۳. ضلع ججن جي مقرري

(۱) ڪنهن به راجيه ۾ ضلع ججن طريقي شخصن جي مقرري ۽ ضلع ججن جي تعناتي ۽ ترقي راجيه جو راجپال اُن راجيه سنبندي حڪومت استعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ

سان صلاح ڪري ڪندو.

(۲) اڳڀر ٿي سڱه يا راجيه جي شيوا ۾ نه هجي. اهو شخص ضلع جج مقرر ٿيڻ لائق فقط تڏهن ٿيندو جڏهن هو گهٽ ۾ گهٽ ستن سالن لاءِ آڏو وڪيٽ يا وڪيل رهيو هجي ۽ هاءِ ڪورٽ سندس مقرريءَ لاءِ سفارش ڪئي هجي.

۲۳۳. الف. ڪن ضلع ججن جي مقرري ۽ سندن ڏنل ٺهراءَ ۽ غير ٺهراءَ جو جائز ٺهراءَ

ڪنهن به ڪورٽ جي ڪنهن به ٺهراءَ، ڊڪريءَ يا حڪم جي باوجود،

(۱) (ا) راجيه جي عدالتي شيوا ۾ اڳڀر ٿي ڪنهن شخص جي، يا جيڪو شخص گهٽ ۾ گهٽ ست سال آڏو وڪيٽ يا وڪيل ٿي رهيو هجي انجي، ان راجيه ۾ ضلع جج طريقي مقرر ٿي، ۽

(۲) اهڙي ڪنهن به شخص جي ضلع جج طريقي تڏناتي، ترقي يا بدلي، جي سنوڌان (ويهون سڌارو) آگسٽ ۱۹۶۶ جي شروعات کان اڳ ٿيل، انوچيد ۲۳۳ يا انوچيد ۲۳۵ جي اپينڊن مطابق نه ٿيل، فقط ان حقيقت جي سبب ڪري ته اها مقرري، تڏناتي، ترقي يا بدلي انهن اپينڊن مطابق نه ٿي آهي، بي قاعدي يا رد ليکي نه ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا رد ٿي آهي ائين ليکيو نه ويندو،

(ب) ڪنهن به راجيه ۾ انوچيد ۲۳۳ يا ۲۳۵ جي اپينڊن مطابق نه ٿيل، ڊسٽرڪٽ جج طريقي مقرر ٿيل، تڏنات ٿيل، ترقي ٿيل يا بدلي ٿيل ڪنهن شخص دواران يا ان جي اڳيان سنوڌان (ويهون سڌارو) آگسٽ ۱۹۶۶ جي شروعات کان اڳ ڪا به استعمال ڪيل حڪومت، پاس ڪيل يا ڏنل ٺهراءَ، ڊڪري، سزا يا حڪم يا ٻيو ڪو ڪيل ڪاريه يا ڪيل ڪارروائي، فقط ان حقيقت جي سبب ڪري، ته اها مقرري، تڏناتي، ترقي يا بدلي انهن اپينڊن مطابق نه ٿي آهي، بي قاعدي يا ناجائز نه ليکي ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا ناجائز ٿي آهي ائين نه ليکيو ويندو.

۲۳۴. ضلع ججن کان سواءِ ٻين شخصن جي عدالتي شيوا ۾ ڀرتي

راجيه جي عدالتي شيوا ۾ ضلع ججن کانسواءِ ٻين شخصن جي مقرري راجيه جو راجيپال سندس هن خيال کان ٺاهيل نيمن مطابق راجيه پبلڪ سروس ڪميشن سان ۽ ان راجيه سنڀلندي حڪومت استعمال ڪندڙ هاءِ ڪورٽ سان صلاح ڪرڻ بعد ڪندو.

۲۳۵. زبردست ڪورٽن تي ضابطو

ضلع ڪورٽن ۽ انهن جي زبردست ڪورٽن مٿان ضابطو، راجپ جي عدالتي شيوا ۾ شخصن جي تنگائي ۽ ترقي ۽ کين موڪل ڏيڻ سميت هاءِ ڪورٽ کي سونپيل ٿيندو، پر هن انوچيد ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو ته اهڙي ڪنهن شخص کي سندس شيوا جي شرطن کي نيمت ڪندڙ قاعدي هيٺ مليل ڪوبه اپيل ڪرڻ جو حق ڪسيو وڃي ٿو يا هاءِ ڪورٽ کي اهڙي شخص سان اهڙي قاعدي هيٺ ٺهرايل سندس نوڪريءَ ۾ شرطن کان پيءَ طرح ورتاءُ ڪرڻ جي اختيار تي ڏني وڃي ٿي.

۲۳۶. آرٽ

هن آڏيءَ ۾ -

(ا) مڪاوري 'ضلع جج' ۾ سٽي سول ڪورٽ جو جج، آڏيشنل ضلع جج، جائنٽ ضلع جج، آسٽنٽ ضلع جج، سمال ڪاز ڪورٽ جو مکيه جج، چيف پريزيڊنسي مئجسٽريٽ، آڏيشنل چيف پريزيڊنسي مئجسٽريٽ، سيشن جج، آڏيشنل سيشن جج ۽ آسٽنٽ سيشن جج اچي وڃن ٿا؛

(ب) مڪاوري 'عدالتي شيوا' جي معنيٰ فقط ضلع جج جو عهدو ۽ ضلع جج جي عهدي کان گهٽ ٻيا سول عدالتي عهدا ڀرڻ لاءِ شخصن جي ٺهيل شيوا آهي.

۲۳۷. مئجسٽريٽن جي ڪنهن ورگ يا ورگن سان هن آڏيءَ جي اپنڊن جو لاڳو ڪرڻ

راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدايت ڪري سگهندو ته هن آڏيءَ جا اڳ ڏنل اپنڊ ۽ انهن هيٺ ٺهيل کي به نيم سندس هن خيال کان مقرر ڪيل تاريخ کان مئجسٽريٽن جي ڪنهن به ورگ يا ورگن سنڀندي راجين ۾ ظاهر نامي ۾ ڄاڻايا وڃن اهڙين علحدگين ۽ ڦيرقارين جي آڏين ائين لاڳو پوندا جيئن اهي راجپ جي عدالتي شيوا ۾ مقرر ٿيل شخصن سنڀندي لاڳو پون ٿا.

پاڳ ستون

X X X X

پاڳ اٺون سنگھ کيتر

۲۳۹. سنگھ کيترن جو ڪاروبار

(۱) سواءِ ته سندس قاعدي دواران ٻيو اُڀند ڪري، سنگھ کيتر جو ڪاروبار راشترپتي هلائيندو، ۽ کيس جيتري قدر نيڪ لڳي اوتري قدر پاڻ ڄاڻائي انهيءَ نالي واري عهدي سان سندس مقرر ڪيل ائڊمنسٽريٽر دواران ڪاريه ڪندو.

(۲) پاڳ چھين ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود راشترپتي ڪنهن راجيه جي راجيپال کي ڪنهن لاڳيتي سنگھ کيتر جو ائڊمنسٽريٽر طريقي مقرر ڪري سگھندو، ۽ جتي راجيپال ائين مقرر ٿئي اُتي هو اهڙي ائڊمنسٽريٽر طريقي پنهنجي ڪرتبن جو عمل پنهنجي منبري پرڀشد کان آزاد نموني ڪندو.

۲۳۹. الف. ڪن سنگھ کيترن لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منبري پرڀشد يا ٻئي رچڻ

(۱) سنگھ کيتر پانڊيچريءَ لاءِ سندس قاعدي دواران، جوڙيندي

(گوا، ڊمڻ، ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۶۳ دواران هن پيٽي فقري مان (۳۰ مئي ۱۹۸۷ کان) لفظ 'گوا، ڊمڻ، ڊيو' ڪڍيا ويا)

(اروڻاچل پرديش راجيه ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) جي قلم ۴۲ دواران هن پيٽي فقري مان (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) لفظ 'اروڻاچل' ڪڍيا ويا.)

(مزورم راجيه ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۳) جي قلم ۳۹ دواران هن پيٽي فقري (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) لفظ 'مزورم' ڪڍيا ويا.)

(۱) سنگھ کيتر لاءِ وڌان منڊل طريقي ڪرڻ لاءِ هڪ سنسٽل جا چونڊيل

يا ڪڇ ٿاڦيل ۽ ڪڇ چونڊيل هجي، يا

(ب) منٽري پريشد،

يا ٻئي رڃي سگهندي، هر هڪ حالت ۾ اهڙي جوڙجڪ، اختيارن ۽ ڪرتبن سان جي ان قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل اهڙو ڪو به قاعدو انوچيد ۲۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو ليکيو نه ويندو باوجود انجي ته ان ۾ اهڙو ڪو اُپنڌ هجي جيڪو هن سنوڌان کي سڌاري يا سڌارڻ جو اثر ڪري.

۲۳۹. آلف. آلف. دهليءَ لاءِ خاص اُپنڌ

(۱) سنوڌان (سڌارو اُڻهتر) ائڪٽ ۱۹۹۱ جي شروع کان دهلي سنگھ راجپه کيتر کي، دهلي راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر (جنهن کي هن ڀاڱي ۾ هن کان پوءِ راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر چيو ويو آهي) سڏيو ويندو ۽ انوچيد ۲۳۹ هيٺ مقرر ٿيل ان جي آئڊمنسٽريٽر جي عهدي جو نالو اُپ راجپه پال ٿيندو.

(۲) (۱) راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر لاءِ هڪ وڌان سپا ٿيندي ۽ اهڙيءَ وڌان سپا ۾ جايون راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر ۾ ملڪي چونڊ تڪن مان سڌي چونڊ دواران چونڊيل ميمبرن سان پريون وينديون.

(ب) وڌان سپا ۾ جايون جي ڪل سنڪيا، انوسوچت جاتين لاءِ محفوظ رکيل جايون جي سنڪيا، راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر جي ملڪي چونڊ تڪن ۾ وراهست (اهڙي وراهست جي آڌار سميت) ۽ وڌان سپا جي ڪاريه ڪرڻ سنهندي سڀ ٻين بابتن کي سنسد دواران ٺهيل قاعدي سان نيمت ڪيو ويندو.

(ب) انوچيد ۳۲۲ کان ۳۲۷ ۽ انوچيد ۳۲۹ جا اُپنڌ راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر، راشٽريه راجڌاني راجپه کيتر جي وڌان سپا ۽ انهن جي ميمبرن جي سنهندي ۾ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي ڪنهن راجپه، ڪنهن راجپه جي وڌان سپا ۽ ان جي ميمبرن جي سنهندي ۾ لاڳو پوندا آهن ۽ انوچيد ۳۲۶ ۽ ۳۲۹ ۾ 'مناسب وڌان منڊل' ڏانهن ڪيل نرديش ائين سمجهيو ويندو ته سنسد ڏانهن ڪيل آهي.

(۳) (۱) هن سنوڌان جي اُپنڌن جي آڏين رهندي، وڌان سپا کي راجيه ياداشت جي داخلا ۱، داخلا ۲ ۽ داخلا ۱۸ مان ۽ ان ياداشت جي داخلا ۲۳، ۲۵ ۽ ۲۶ مان جيستائين انهن جو واسطو مٿي چيل داخلا ۱، داخلا ۲ ۽ داخلا ۱۸ سان آهي واسطيدار بابتن کي ڇڏي، راجيه ياداشت ۾ يا گڏيل ياداشت ۾ ڳڻايل ڪنهن به بابت جي سنڀند ۾ جيتري قدر اهڙي ڪاٿي بابت سنگھ راجيه ڪيترن سان لاڳو آهي، سموري راشٽريہ راجڌاني راجيه ڪيتر يا ان جي ڪنهن ڀاڱي لاءِ، قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو،

(ب) پيٽي فقري (۱) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه سبب سنگھ راجيه ڪيتر يا انجي ڪنهن ڀاڱي لاءِ ڪنهن به بابت جي سنڀند ۾ هن سنوڌان هيٺ سنسد جي قاعدا ٺاهڻ جا اختيار گهٽ نه ٿيندا،

(ب) جيڪڏهن وڌان سپا دواران ڪنهن بابت جي سنڀند ۾ ٺاهيل قاعدي جو ڪوئي اُپنڌ، سنسد دواران اُن بابت جي سنڀند ۾ ٺاهيل قاعدي جي، چاهي اهو وڌان سپا دواران ٺاهيل قاعدي کان اول يا پوءِ پاس ڪيو ويو هجي، يا ڪنهن اول ٺاهيل قاعدي جي جيڪو وڌان سپا دواران ٺاهيل قاعدي کان ڦريل آهي، ڪنهن اُپنڌ جي ورڌ آهي ته، ٻنهي حالتن ۾، حالت موجب، سنسد دواران ٺاهيل قاعدو يا اهڙو اول ٺاهيل قاعدو بحال ٿيندو ۽ وڌان سپا دواران ٺاهيل قاعدو جيتري قدر ورڌ آهي اوتري قدر رد رهندو؛

بشرطيڪ وڌان سپا دواران ٺاهيل اهڙو ڪو به قاعدو جيڪڏهن راشٽرپتيءَ جي وڀڄار لاءِ محفوظ رکيو ويو آهي ۽ ان تي اُن جي منظوري ملي وئي آهي ته اهڙو قاعدو راشٽريہ راجڌاني راجيه ڪيتر ۾ بحال رهندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ ته اُن پيٽي فقري جي ڪا به ڳالهه، سنسد کي ساڳيءَ بابت جي سنڀند ۾ ڪنهن به وقت ڪو به قاعدو جيڪو وڌان سپا دواران ٺاهيل ان قسم جي قاعدي کي وڌائي، سڌاري ڦيرائي يا رد ڪري ٿو، ٺاهڻ کان نه روڪيندي.

(۴) جن ڳالهين ۾ ڪنهن قاعدي دواران يا قاعدي هيٺ اُپ راجيپال کان اها اميد ڪئي ٿي وڃي ته هو پنهنجي وويڪ انوساز ڪاريه ڪري انهن ڳالهين کي ڇڏي، اُپ راجيپال کي انهن بابتن جي سنڀند ۾ جن جي باري ۾ وڌان سپا کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار آهي، پنهنجي ڪرتبن کي استعمال ڪرڻ ۾ سهايتا ۽ صلاح ڏيڻ لاءِ منٿري پريشد هوندي جيڪا وڌان منڊل جي ڪل ميمبرن جي سنڪيا جي ڏهه سيڪڙي کان

وڌيڪ نه، ميمبرن مان ٺهندي، جنهن جو وڏو مکيه منتري ٿيندو؛

بشرطيڪ اُپ راجيپال ۽ سندس منترين وچ ڪنهن بابت تي متپيد جي حالت ۾ اُپ راجيپال اُن کي راشترپتيءَ ڏانهن فيصلي لاءِ موڪليندو ۽ راشترپتيءَ دواران ان تي ڪيل فيصلي موجب ڪاريه ڪندو ۽ اهڙو فيصلو ٿيڻ تائين اُپ راجيپال ڪنهن اهڙي معاملي ۾، جتي اهو معاملو سندس راءِ ۾ ايترو ضروري آهي جنهن لاءِ ٿر ڪارروائي ڪرڻ هن لاءِ ضروري آهي اُتي اُن بابت ۾ اهڙي ڪارروائي ڪرڻ يا اهڙي هدايت ڏيڻ لاءِ جيڪا هو ضروري سمجهي، سمرٽ هوندو.

(۵) مکيه منتري راشترپتي مقرر ڪندو ۽ ٻيا منتري هو مکيه منتريءَ جي صلاح سان مقرر ڪندو ۽ سڀ منتري راشترپتيءَ جي راضي تائين عهدو سنڀاليندا.

(۶) منتري پريشد وڌان سپا ڏانهن گڏيل نموني جوابدار ٿيندي.

(۷) (ا) سندس قاعدي دواران اُپنٽ ڪري مٿي چيل اُپنٽن کي اثردار ڪرڻ لاءِ يا انهن جي پورتي ڪرڻ لاءِ پرسنگ يا پريٿامڪ سڀني بابتن لاءِ قاعدي دواران، اُپنٽ ڪري سگهندي يا انهن جي پورڪ ۽ پريٿامڪ سڀني بابتن کي به اُن ۾ جوڙي سگهندي؛

(ب) ڪو به اهڙو قاعدو جنهن جو پيٽي فقري (ا) ۾ ذڪر ڪيل آهي اُنوچيد ۳۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نه سمجهيو ويندو باوجود ان جي ته ان ۾ ڪو اهڙو اُپنٽ آهي جيڪو هن سنوڌان جو سڌارو ڪري ٿو يا سڌارو ڪرڻ جو اثر رکي ٿو.

(۸) اُنوچيد ۲۳۹ (ب) جا اُپنٽ جيستائين ٿي سگهي راشترپ راجڌاني راجيه ڪيتر، اُپ راجيپال ۽ وڌان سپا جي سنبنڌ ۾ ائين لاڳو پوندا جيئن اهي پانڊيچري سنگه راجيه ڪيتر، ائڊمنسٽريٽر ۽ ان جي وڌان منڊل جي سنبنڌ ۾ لاڳو ٿين ٿا، ۽ اُن اُنوچيد ۾ 'اُنوچيد ۲۳۹. (ا) جي فقري (۱) ڏانهن نرديش جي باري ۾ ائين سمجهيو ويندو ته اهو، حالت انوسار، هن اُنوچيد يا اُنوچيد ۲۳۹ الف ب ڏانهن نرديش آهي.

۲۳۹. الف. ب. سنوڌانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت لاءِ اُپٻنڌ

جيڪڏهن راشٽرپتيءَ کي اُپ راجپال جي موڪليل رپورٽ جي آڌار تي يا ائين خاطري ٿئي ته -

(ا) اهڙي حالت پيدا ٿي ويئي آهي جو راشٽريہ راجڌاني راجيہ کيتر جو ڪاروبار انوچيد ۲۳۹ الف. الف يا اُن انوچيد هيٺ جوڙيل ڪنهن قاعدي انوسار نه ٿو هلائي سگهجي، يا

(ب) راشٽريہ راجڌاني راجيہ کيتر جي مناسب ڪاروبار لاءِ ائين ڪرڻ ضروري يا صلاح ڀريو آهي،

ته راشٽرپتي حڪم دواران انوچيد ۲۳۹ الف. الف جي ڪنهن به اُپٻنڌ يا ان انوچيد جي پيرويءَ ۾ ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي سڀني اُپٻنڌن يا ڪن اُپٻنڌن جي عمل کي اهڙي مدي لاءِ ۽ اهڙن شرطن هيٺ، جيڪي اهڙي قاعدي ۾ نروار ڪيا وڃن، مهمل ڪري سگهندو ۽ اهڙا پرسنگ ۽ پريڻامڪ اُپٻنڌ ڪري سگهندو جيڪي انوچيد ۲۳۹ ۽ ۲۳۹ الف. الف جي اُپٻنڌن انوسار راشٽريہ راجڌاني راجيہ کيتر جي ڪاروبار لاءِ هن کي ضروري يا صلاح ڀريا لڳن.

(سنوڌان (سڌارو اُٿتر) ائڪٽ ۱۹۹۱ جي قلم ۲ دواران (۲۱ ڊسمبر ۱۹۹۱ کان) انوچيد ۲۳۹ الف. الف ۽ انوچيد ۲۳۹ الف. ب درج ڪيا ويا.)

(سنوڌان (سڌارو ستر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۳ دواران (۱۲ آگسٽ ۱۹۹۲ کان) انوچيد ۲۳۹ الف. الف جي فقري (۷) ۾ پيئي فقرو ب درج ڪيو ويو.)

۲۳۹. ب. وڌان منڊل جي رسيس درميان آرڊيننس جاري ڪرڻ جو ائڊمنسٽريٽر جو اختيار

(ا) جي ڪنهن به وقت، سواءِ جڏهن پانڊيچري سنگهه کيتر جي وڌان منڊل جو اجلاس چالو آهي، ائڊمنسٽريٽر کي خاطري ٿئي ته اهڙيون حالتون آهن جن ۾ جلدي قدم کڻڻ هن لاءِ ضروري آهي ته هو اهڙا آرڊيننس جاري ڪري سگهندو جي کيس حالتن پٽاندڙ ضروري لڳن :

بشرطيڪ ائڊمنسٽريٽر ڪو به اهڙو آرڊيننس هن باري ۾ راشٽرپتيءَ کان هدايتون

وٺڻ کان پوءِ ٿي جاري ڪري سگهندو :

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهن به اهو وڌان منڊل برخاست ٿيل هجي يا اُنوچيد ۲۳۹
آلف جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي هيٺ ڪنيل ڪنهن قدم سبب اُن
جو ڪاريه ڪرڻ مهمل رهيو هجي ته ائڊمنسٽريٽر آهڙي برخاستگي يا مهملِيءَ جي
مدت درميان ڪو به آرڊيننس جاري نه ڪندو.

(گوا، ڊمٽل، ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ۱۹۸۷ (۱۸ جو ۱۸) قلم ۶۳ دواران (۳۰ مئي ۱۹۸۷ کان)
سڌاريل)

(۲) راشٽرپتيءَ جي هدايتن جي پيرويءَ ۾ هن اُنوچيد هيٺ جاري ڪيل آرڊيننس
سنگھ ڪيتر جي وڌان منڊل جو آهڙو قاعدو ليکيو ويندو جو اُنوچيد ۲۳۹ - آلف جي
فقري (۱) ۾ ڄاڻايل قاعدي ۾ هن خيال کان درج ڪيل اُپنڊن جو عمل ڪرڻ کانپوءِ
برابر گهڙيو ويو هجي پر آهڙو هرڪو آرڊيننس -

(۱) سنگھ ڪيتر جي وڌان منڊل جي آڳيان پيش ڪيو ويندو ۽ وڌان منڊل
جي وري گڏجڻ کان ڇهه هفتا پوري ٿيڻ تي، يا جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ
وڌان منڊل اُن کي ناقبول ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس ڪري ته آهڙو ٺهراءُ پاس ٿيڻ تي،
عمل ۾ هڻڻ بند ٿيندو ۽

(ب) ائڊمنسٽريٽر اُن باري ۾ راشٽرپتيءَ جون هدايتون وٺڻ کان پوءِ ڪنهن
به وقت واپس وٺي سگهندو.

(۳) جي ۽ جيتري قدر هن اُنوچيد هيٺ آرڊيننس آهڙو ڪو اُپنڊ ڪري جيڪو
اُنوچيد ۲۳۹ - آلف جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن قاعدي ۾ هن خيال کان
درج ڪيل اُپنڊن جو عمل ڪرڻ کان پوءِ سنگھ ڪيتر جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي
۾ جائز نه هجي ته اهو اوتري قدر رد ٿيندو.

۲۴۰. راشٽرپتيءَ جو ڪن سنگھ ڪيترن لاءِ ونيمر گهڙڻ جو اختيار

(۱) راشٽرپتي هينين سنگھ ڪيترن جي شانتي، اُن تي ۽ سٺي حڪومت لاءِ و نيمر
گهڙي سگهندو -

(۱) اَنڊمان ۽ نيڪوبار ٻيٽ

(ب) لڪشديپ؛

(ب) دادرا ۽ نگر حويلي،

(پ) ڊمڻ ۽ ڊيو،

(پ) پانڊيچري؛

بشرطيڪ جي اُنوچيد ۲۳۹ آلف هيٺ پانڊيچري سنگھ کيتر لاءِ وڌان منڊل طريقي
ڪاريه ڪرڻ لاءِ ڪا سنسٽا رچي ويئي هجي ته راشٽريتي وڌان منڊل جي پهرينءَ بئڪ
لاءِ مقرر ڪيل تاريخ کان اُن سنگھ کيتر جي شانتي، اُن تي ۽ سنيءَ حڪومت لاءِ ڪو
به وئير نه گهڙيندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جڏهين به پانڊيچري سنگھ کيتر لاءِ وڌان منڊل طريقي ڪاريه
ڪندڙ سنسٽا برخاست ٿئي، يا اُنوچيد ۲۳۹ آلف جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن
قاعدي هيٺ ڪنيل ڪنهن قدم سبب اُن سنسٽا جو وڌان منڊل طريقي ڪاريه ڪرڻ
مهمل رهي، ته راشٽريتي، اُن برخاستگي يا مهمليءَ جي مُدت درميان، اُن سنگھ کيتر
جي شانتي، اُن تي ۽ سنيءَ حڪومت لاءِ وئير گهڙي سگهندو.

(گوٽا، ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۶۳ دواران (۲۰ مئي ۱۹۸۷
کان) پيئي فقري 'پ' ذڪر ڪيل لفظ 'گوٽا' ڇڏي ڏنا ويا).

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۲۲) قلم ۳۹ دواران (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) پيئي فقري
'ت' ذڪر ڪيل لفظ 'مزورم' ڇڏي ڏنا ويا).

(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) قلم ۴۲ دواران (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان)
پيئي فقري 'ت' مان لفظ 'اروڻاچل پرديش' ڇڏي ڏنا ويا).

(گوٽا، ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۶۳ دواران (۲۰ مئي ۱۹۸۷
کان) پرنٽوڪ ۽ وڌيڪ پرنٽوڪ ۾ ذڪر ڪيل لفظ 'سنگھ کيتر گوٽا، ڊمڻ ۽ ڊيو يا پانڊيچري' جي بدران
'پانڊيچري' لفظ درج ڪيا ويا).

(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) جي قلم ۴۲ دواران (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷
کان) پرنٽوڪ ۽ وڌيڪ پرنٽوڪ ۾ ذڪر ڪيل لفظ 'پانڊيچري يا اروڻاچل' جي بدران لفظ 'پانڊيچري'
درج ڪيا ويا).

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۲) جي قلم ۳۹ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) پرنٽوڪ ۽ وڌيڪ پرنٽوڪ ۾ ذڪر ڪيل لفظ 'مزورم' ڇڏي ڏنا ويا.)

(۲) اهڙي نموني گهڙيل ڪو به ونيمر سنسد جي ٺاهيل ڪنهن به قاعدي يا سنگھ ڪيتر سان اُن وقت لاڳو ٿئي ڪنهن به قاعدي کي رد ڪري يا سڌاري سگھندو، ۽ راشٽرپتيءَ دواران جاري ٿيڻ تي، اُن ڪيتر سان لاڳو سنسد جي ڪنهن قاعدي جيترو ٿي اُن جو عمل ۽ اثر رهندو.

۲۴۱. سنگھ ڪيترن لاءِ هاءِ ڪورٽون

(۱) سنسد قاعدي دواران سنگھ ڪيتر لاءِ هاءِ ڪورٽ جوڙي سگھندي يا اهڙي ڪنهن ڪيتر ۾ ڪنهن ڪورٽ کي هن سنوڌان جي سڀني يا ڪن پريوجنن لاءِ هاءِ ڪورٽ ظاهر ڪري سگھندي.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل هر ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنهنڌي پاڳهه ڇهين جي آڌاءِ پنجين جا اُپنڊٽ ائين لاڳو پوندا جيئن اُهي انوچيد ۲۱۲ ۾ نرديش ڪيل ڪنهن هاءِ ڪورٽ سنهنڌي لاڳو پون ٿا اهڙين ڦيرقارين يا اپواندن جي آڌين جن جو سنسد قاعدي دواران پرنڊٽ ڪري.

(۳) هن سنوڌان جي اُپنڊن جي ۽ هن سنوڌان دواران يا هيٺ يوگيه وڌان منڊل کي بخشيل اختيارن جي آڌار تي اُن وڌان منڊل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپنڊن جي آڌين، سنوڌان (ستون سڌارو) ائڪٽ ۱۹۵۶ جي شروعات کان يگدمر آڳ اُن ڪيتر سنهنڌي حڪومت استعمال ڪندڙ هر ڪا هاءِ ڪورٽ اهڙي شروعات کان پوءِ اُن ڪيتر سنهنڌي اهڙي حڪومت استعمال ڪرڻ چالو رکندي.

(۴) هن انوچيد ۾ چيل ڪچ به ڪنهن راجيه جي هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن به سنگھ ڪيتر يا اُنجي حمي تي وڌائڻ يا اُن تان هٽائڻ جي سنسد جي اختيار کي اثر نه ٿو ڪري.

x x x x ۲۴۲.

پاڳ نائون

پنچائتون

۲۲۳. ويا ڪيائون

هن پاڳ ۾ مضمون ٻئي نموني تقاضا نه ڪري ته.

(ا) 'ضلع' معنيٰ ڪنهن راجهه ۾ ڪو ضلع؛

(ب) گرام سڀا معنيٰ سنسٽا انهن ماڻهن جي جن جا نالا داخل آهن ووٽرن جي ان يادداشت ۾ جيڪا واسطو رکندڙ آهي هڪ ڳوٺ سان، جيڪو ڳوٺ جي سطح تي، پنچائت ڪيتر اندر سمائل آهي؛

(ب) 'وچولو سطح' معنيٰ ڳوٺ ۽ ضلع جي وچ ۾ اهو سطح جيڪو راجپال عام اطلاع دواران هن پاڳ جي پريوچن لاءِ وچولو سطح نروار ڪيو هجي؛

(پ) 'پنچائت' معنيٰ خود حڪومت جي هڪ سنسٽا (ڪهڙي به نالي سان سڏجي) جيڪا آئوچيد ۲۲۳ (ب) هيٺ ديهاتي ايراضين لاءِ جوڙي ويئي هجي؛

(پ) 'پنچائت ايراضي' معنيٰ هڪ پنچائت جو ملڪي ڪيتر؛

(ت) 'آدمشماري' معنيٰ اها آدمشماري جيڪا نشچت ڪئي ويئي آهي ان آڳين آخرين جن گڏنا دواران جنهن جا انگ شايع ڪيا ويا آهن؛

(ن) 'ڳوٺ' معنيٰ ڳوٺ جيڪو راجپال عام اطلاع دواران هن پاڳ جي پريوچن لاءِ ڳوٺ ڪري نروار ڪيو آهي ۽ ان ۾ ڳوٺن جو جھنڊ يا ميڙ به اچي ويندو جي ائين نروار ڪيو ويو آهي.

۲۲۳. آلف. گرام سڀا

گرام سڀا ڳوٺ جي سطح تي آهي اختيار استعمال ڪندي ۽ اهي ڪرتب ڪندي جيئن راجهه جو وڌان منڊل قاعدي دواران اُڀند ڪري.

۲۲۳. ب. پنچائتن جو جوڙڻ

(ا) هر هڪ راجهه ۾ هن پاڳ جي اُڀندن آنوسار ڳوٺ، وچولي ۽ ضلع سطح تي پنچائتون جوڙيون وينديون.

(۲) فقري (۱) ۾ ڪڇ به چيل جي باوجود جنهن راجيه جي آدمشماري ويهن لکن کان وڌيڪ نه آهي ان راجيه ۾ وچولي سطح تي پنچائتون نه به جوڙيون وڃن.

۲۲۳.ب. پنچائتن جي رچنا

(۱) هن ڀاڱي جي اُپنڊن جي آڏين، ڪنهن به راجيه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، پنچائتن جي رچنا بابت اُپنڊ ڪري سگهندو:

بشرطيڪ ڪنهن به پنچائت ڪيتر ۾ ڪنهن به سطح تي آدمشماريءَ ۽ چونڊن ذريعي پرچندڙ جاين وچ ۾ پرمائڻ، جيترو ٿي سگهي اوترو، سڄي راجيه ۾ ساڳيو رهندو.

(۲) پنچائتن ۾ سڀ جاينون اُهي شخص پريندا جيڪي پنچائتي ڪيتر ۾ ملڪي تڪن مان سڌي چونڊ دواران چونڊيا ويا آهن ۽ ان لاءِ هر پنچائتي ڪيتر کي ملڪي تڪن ۾ اهڙي نموني وراهيو ويندو جو هر هڪ تڪ جي آدمشماريءَ ۽ ورڇي ڏنل ڪل جاين جو پرمائڻ سڄي پنچائتي ڪيتر ۾، جيترو ٿي سگهي اوترو، ساڳيو هوندو.

(۳) راجيه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، اُپنڊ ڪري سگهي ٿو عيوضيپڻي

لاءِ -

(۱) ڳوٺ جي سطح تي پنچائتن جي سياپتئين جو وچولي سطح جي پنچائتن

۾ ۽ جنهن راجيه ۾ وچولي سطح تي پنچائتون نه آهن، ضلع سطح جي پنچائتن ۾؛

(ب) وچولي سطح تي پنچائتن جي سياپتئين جو ضلع سطح جي پنچائتن

۾؛

(ب) لوڪ سپا ۽ راجيه وڏان سپا جي ميمبرن جو جيڪي اهڙن تڪن جا عيوضي

آهن جي سمورا يا ڪي قدر پنچائت ڪيتر ۾ اچي وڃن ٿا پر جيڪي ڳوٺ سطح جا نه آهن، اهڙيءَ پنچائت ۾؛

(پ) راجيه سپا ۽ راجيه جي وڏان پريشد جي ميمبرن لاءِ جتي هو چونڊيندڙ

طرح درج ڪيل آهن -

(i) وچولي سطح پنچائت ڪيتر جي حالت ۾، وچولي سطح پنچائت ۾؛

(iii) ضلع سطح پنچائت ڪيتر جي حالت ۾، ضلع سطح پنچائت ۾.

(۴) پنچائت جي سياپتيءَ کي ۽ ٻين ميمبرن کي جيڪي سڌي چونڊ ذريعي

پنچائت جي ملڪي تڪن مان چونڊيل آهن يا نه، پنچائتن جي ميمبرن ۾ ووٽ ڏيڻ جو حق هوندو.

(۵) سياپتي -

(۱) ڳوٺ جي سطح واري پنچائت جو انهيءَ نموني چونڊيو ويندو جئن راجپ
جي وڏان سڀا قاعدي دواران، اُڀند ڪري ۽

(ب) وچولي سطح يا ضلع سطح جي پنچائت جو اُن جي چونڊيل عيوضين
دواران ۽ پاڻ مان چونڊيو ويندو.

۲۴۳. پ. جاين جي محفوظگي

(۱) جايون محفوظ رکيون وينديون -

(۱) اُٺسوچت جاتين لاءِ ۽

(ب) اُٺسوچت جن جاتين لاءِ،

هر ڪنهن پنچائت ۾ ۽ اهڙيءَ ريت محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا ۽ پنچائت
۾ سڌي چونڊ دواران پرجندڙ جاين جي سنڪيا وچ ۾ پرمائ لڳ ڀڳ ان پرمائ برابر
هوندو جيڪو ان پنچائت ڪيتر جي ڪل آدمشماريءَ ۽ اُٺسوچت جاتين يا اُٺسوچت
جن جاتين جي آدمشماريءَ وچ ۾ هوندو ۽ اُهي جايون اَلڳ اَلڳ ٽڪن ۾ واري سان
ورڇيون وينديون.

(۲) فقري (۱) هيٺ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا جي ٽئين حصي کان گهٽ
نه، اُٺسوچت جاتين يا حالت اُٺسار اُٺسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيون
وينديون.

(۳) هر ڪنهن پنچائت ۾ سڌي چونڊ دواران پرجندڙ ڪُل جاين جي سنڪيا جي
ٽئين حصي کان گهٽ نه (جنهن ۾ اُٺسوچت جاتين ۽ اُٺسوچت جن جاتين جي زالن
لاءِ محفوظ رکيل جايون شامل آهن) جايون زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون ۽ اُهي جايون
اَلڳ اَلڳ ملڪي ٽڪن ۾ واري سان ورڇيون وينديون.

(۴) پنچائتن جي سڀا پٽين جا عهدا ڳوٺ يا ٻئي ڪنهن به سطح تي اُٺسوچت
جاتين، اُٺسوچت جن جاتين ۽ زالن لاءِ اهڙي نموني محفوظ رکيا ويندا جيئن ان
راجپ جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، اُڀند ڪري؛

بشرطيڪ ڪنهن به راجپ ۾ سڀا پٽي عهدي لاءِ اُٺسوچت جاتين ۽ اُٺسوچت
جن جاتين لاءِ هر ڪنهن سطح جي پنچائتن ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا ۽ اهڙن
عهدن لاءِ هر سطح تي پنچائتن ۾ ڪُل سنڪيا جي وچ ۾ پرمائ اهو هوندو جيڪو راجپ
جي اُٺسوچت جاتين يا اُٺسوچت جن جاتين جي سنڪيا ۽ راجپ جي ڪُل آدمشماريءَ
وچ ۾ هوندو؛

وڌيڪ بشرطڪ ته هر سطح تي پنچائتن جي سپاڻين جي عهدي جي ڪُل سنڪيا جي ٽئين حصي کان گهٽ سنڪيا نه اوتري زالن لاءِ محفوظ رهندي. اهو به بشرطڪ ته هن فقري هيٺ محفوظ رکيل جايون واري سان الڳ الڳ پنچائتن ۾ ورڃيون وينديون.

(۵) فقري (۱) ۽ (۲) هيٺ جايون جي محفوظگي ۽ فقري (۳) هيٺ سپاڻي عهدن جي محفوظگي (سواءِ زالن لاءِ ڪيل محفوظگيءَ جي) اُنچيد ۳۳۲ ۾ ڄاڻايل مدي کان پوءِ اثر ۾ نه رهندي.

(۶) هن پاڳ ۾ چيل ڪڇ به راجهه جي وڏان منڊل کي پنتي پيل ورڱن جي ناگرڪن لاءِ ڪنهن به پنچائت ۾ يا انهن جي سپاڻي عهدن جي جايون ۾ محفوظگيءَ لاءِ ڪو به اپنڌ ڪرڻ کان نه روڪيندو.

۲۲۳. پ. پنچائتن وغيره جو مدو

(۱) هرڪا پنچائت، جيڪڏهن عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي هيٺ اول برخواست نه ڪئي ويئي ته، پنهنجي پهرينءَ بينڪ جي تاريخ کان پنجن سالن لاءِ قائم رهندي ۽ اُن کان وڌيڪ وقت لاءِ نه.

(۲) عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي ۾ ڪيل ڪنهن به سڌاري جو اثر اهو نه ٿيندو ته اهو ان سڌاري جي عمل ۾ اچڻ کان اڳ ڪاريه ڪندڙ ڪنهن به سطح جي پنچائت جي، فقري (۱) ۾ ڄاڻايل مدي پوري ٿيڻ کان اڳ، برخاستگيءَ جو ڪارڻ ٿئي.

(۳) پنچائت جوڙڻ لاءِ چونڊون مڪمل ڪيون وينديون -

(۱) فقري (۱) ۾ ڄاڻايل مدو پوري ٿيڻ کان اڳ؛

(ب) برخاستگيءَ جي تاريخ کان ڇهن مهينن جو مدو پوري ٿيڻ کان اڳ؛

بشرطڪ جتي برخاست ڪيل پنچائت جو باقي بچيل مدو، جي پنچائت هلندي هجي ها ته، ڇهن مهينن کان گهٽ آهي، ته اهو ضروري نه ٿيندو ته هن فقري هيٺ ان مدي لاءِ اُن کي جوڙڻ لاءِ چونڊون ڪرايون وڃن.

(۴) پنچائت جيڪا برخاستگيءَ کان پوءِ مدو پوري ٿيڻ کان اڳ جوڙي ويئي آهي، اوتري مدي لاءِ هلندي رهندي جيتري لاءِ اها پنچائت، جيڪڏهن برخاست نه ڪئي وڃي ها ته، فقري (۱) هيٺ هلندي رهي ها.

۲۲۳. ت. ميمبريءَ لاءِ آڻ لائقين

(۱) ڪو به شخص پنچائت جو ميمبر ٿيڻ يا چونڊجڻ لاءِ آڻ لائق رهندو -

(آ) جيڪڏهن هو واسطيدار راجهه جي وڏان منڊل جي چونڊ جي پريوچن لاءِ ان وقت عمل ۾ موجود قاعدي هيٺ يا انوسار آڻ لائق ٺهرايو ويو آهي ؛
بشرطيڪ ڪو به شخص جيڪو اڪيهن سالن جو آهي ته ان ڪارڻ آڻ لائق نه ٿيندو ته هو پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو آهي.

(ب) جيڪڏهن راجهه وڏان منڊل جي جوڙيل ڪنهن به قاعدي هيٺ يا انوسار آڻ لائق ٺهرايو ويو آهي.

(۲) جيڪڏهن ڪو به اهڙو سوال اُٿي ته پنچائت جو ڪو ميمبر فقري (۱) ۾ ڏنل آڻ لائقين جي دائري ۾ اچي ويو آهي ته اهو سوال فيصلي لاءِ اُن اختياريءَ ڏانهن ۽ اهڙي نموني موڪليو ويندو جئن راجهه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، اُپنٽ ڪري.

۲۲۳. ت. پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

هن سنوڌان جي اُپنٽن جي اڏين، ڪنهن به راجهه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، پنچائتن کي اُهي اختيار ۽ اختياري بخشي سگهندو جيڪي ضروري سمجهيا وڃن انهن جي خود حڪومت سنسٿائون ٿي ڪاريه ڪرڻ جي لائق ٿيڻ لاءِ ۽ اهڙي قاعدي ۾ اُپنٽ ٿي سگهن ٿا مناسب سطح جي پنچائتن ۾ اختيارن ۽ ذميوارين جي ورڇ ڪرڻ لاءِ انهن شرطن تي جيڪي واسطو رکن ٿا.

(۱) آرٽڪل وڪاس ۽ سماجڪ نياپه لاءِ يوجنائون تيار ڪرڻ؛

(ب) عمل ۾ آڻڻ اُهي رٿائون جيڪي ڪين آرٽڪل وڪاس ۽ سماجڪ نياپه حاصل ڪرڻ لاءِ سونپيون ويون آهن، جن ۾ يارهين اَنوسوچيءَ ۾ ياداشت ڪيل بابتون به شامل هونديون.

۲۲۳. ت. پنچائتن جا ڊلون مڙهڻ جا اختيار ۽ نڌيون

راجهه جو وڏان منڊل قاعدي دواران -

(۱) پنچائت کي اختياري ڏيئي سگهندو ته اها سرشتي موجب ۽ حدن اڏين ڊلون، محصول، چونگي ۽ فيون مڙهي، وصول ڪري ۽ پنهنجي ڪم لائي.

(ب) پنچائت کي سونپي سگهندو راجهه دوران مڙهيل ۽ وصول ڪيل اُهي ڊلون، محصول، چونگي ۽ فيون اهڙن پريوچن لاءِ ۽ ڏنل شرطن ۽ حدن اڏين.

(ب) اُپنڌ ڪري سگهي ٿو پنچائتن کي راجيه جي سنچت نڌيءَ مان اهڙيون مددي گرانٽون ميسر ڪرڻ لاءِ؛

(پ) اُپنڌ ڪري سگهي ٿو ڪي اهڙيون نڌيون رچڻ لاءِ جن ۾ پنچائتن دواران يا پنچائتن پاران مليل رقمون جمع ڪيون وڃن ۽ انهن مان ڪڍيون پڻ وڃن، جيئن قاعدي ۾ نروار ڪيل هجي.

۲۲۳.ث. مالي حالت تي وري نظر وجهڻ لاءِ مالي ڪميشن جوڙڻ

(۱) راجيه جو راجيپال، سنوڌان (سڌارو ٽيهتر) آڪٽ ۱۹۹۲ جي چالو ٿيڻ کان پوءِ جيترو جلد ٿي سگهي، هڪ سال اندر، ۽ اُن کان پوءِ هر پنجون سال پوري ٿيڻ تي، مالي ڪميشن جوڙيندو جيڪا پنچائتن جي مالي حالت تي وري نظر وجهندي ۽ راجيپال کي سفارشون ڪندي ان لاءِ ته -

(۱) سڌانت جيڪي ٿيڻ ڪن،

(i) هن ڀاڱي اونسار پنچائتن ۽ راجيه وچ ۾ ورچڻ صافي وصوليون راجيه دواران مڙهي سگهڻ جوڳين ڏنل، محصولن، چونگين ۽ فين جون ۽ اهڙيءَ اُپت جي سڀني سطحن جي پنچائتن وچ ۾ واسطيدار حصي جي وراهست لاءِ؛

(ii) طئه ڪرڻ لاءِ اُهي ڏنل، محصول، چونگيون ۽ فين جيڪي پنچائتن کي سونپيون وڃن يا جيڪي اُهي پنهنجي ڪم لائن؛

(iii) پنچائتن کي راجيه جي سنچت نڌيءَ مان مددي گرانٽون ڏيڻ لاءِ؛

(ب) پنچائتن جي مالي حالت ۾ سڌارو آڻڻ لاءِ گهربل اُپاءَ؛

(پ) پنچائتن جي فائدي ۾ سندن سالم مالي حالت لاءِ ٻيون بابتون جن جو راجيپال مالي ڪميشن کي نرديش ڪري.

(۲) راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، ڪميشن جي رچنا، ان جي ميمبرن جي مقرريءَ لاءِ گهربل ضروري لياقتون ۽ انهن کي چونڊي کڻڻ جي طريقي لاءِ اُپنڌ ڪري سگهي ٿو.

(۳) ڪميشن پنهنجو سرشتو خود طئه ڪندي ۽ پنهنجا ڪرتب ڪرڻ لاءِ کيس اُهي اختيار هوندا جيڪي راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، کيس بخشي.

(۴) راجيپال، ڪميشن جي هن اُنوچيد هيٺ ڪيل هر سفارش ۽ ان تي ڪيل ڪارروائي جي سمجهاڻيءَ واري ياداشت سميت، راجيه جي وڌان منڊل اڳيان رکائيندو.

۲۲۳. ٽ. پنچائت جي ليڪن جي آڊٽ

راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، پنچائتن جا ليڪا رکڻ ۽ انهن جي آڊٽ بابت اُپنٽ ڪري سگهندو.

۲۲۳. ڪ. پنچائتن لاءِ چونڊون

(۱) پنچائتن جون سڀ چونڊون ڪرائڻ لاءِ ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ جي ڪاريه جي نظرداني، هدايت ۽ طايطي جو ڪاريه راجيه جي چونڊ ڪميشن جي حوالي هوندو جنهن ۾ راجيپال دواران مقرر ڪيل راجيه چونڊ ڪمشنر هوندو.

(۲) راجيه وڌان منڊل دواران ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي آڏين، راجيه چونڊ ڪمشنر جي نوڪريءَ جا شرط ۽ عهدي جو مدو اُهي ٿيندا جيڪي راجيپال نير دواران طم ڪري :

بشرطيڪ راجيه چونڊ ڪمشنر کي سندس عهدي تان هٽايو نه ويندو سواءِ ان طريقي ۽ انهن ڪارڻن جي آڌار تي جيڪي هاءِ ڪورٽ جي جج لاءِ آهن ۽ راجيه چونڊ ڪمشنر جي نوڪريءَ جا شرط سندس مقرريءَ کان پوءِ، اهڙي نموني ڦيرايا نه ويندا جو جنهن مان ڪيس نقصان ٿئي.

(۳) جڏهن به راجيه چونڊ ڪميشن اهڙو عرض ڪري، راجيه جو راجيپال، راجيه چونڊ ڪميشن کي اهڙو عملو ميسر ڪرائيندو جيڪو فقري (۱) هيٺ راجيه چونڊ ڪميشن کي بخشيل ڪرتب پورا ڪرڻ لاءِ ضروري هجي.

(۴) هن سنوڌان جي اُپنٽن جي آڏين، ڪنهن راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، پنچائتن جي چونڊ سنبنڌي يا باري ۾ سڀني بابتن لاءِ اُپنٽ ڪري سگهندو.

۲۲۳. گ. سنگه ڪيتر سان لاڳو پوڻ

هن پاڳه ۾ ڪيل اُپنٽ سنگه ڪيتر سان اهڙي نموني لاڳو پوندا ۽ اهڙيءَ طرح ائڪارڪ ٿيندا جڏهن ته راجيه جي راجيپال ڏانهن ڪيل نرديش سنگه ڪيتر جي اَنوچيد ۲۳۹ هيٺ مقرر ڪيل ائڊمنسٽريٽر ڏانهن آهي ۽ راجيه جي وڌان منڊل يا وڌان سپا ڏانهن ڪيل نرديش، ان سنگه ڪيتر لاءِ جنهن ۾ وڌان سپا آهي، ان جي وڌان سپا ڏانهن آهي :

بشرطيڪ راشٽريتي عام اطلاع دواران هدايت ڪري سگهندو ته هن پاڳه جا اُپنٽ سنگه ڪيتر يا ان جي ڪنهن پاڳه سان انهن اپوادن ۽ ڦيرقارين سان لاڳو پوندا جڏهن ان عام اطلاع ۾ نروار ڪري.

۲۲۳. ٻ. هيءُ ڀاڳ ڪڇ ڪيترن سان لاڳو نه پوندو

(۱) هن ڀاڳ ۾ چيل ڪڇ به انوچيد ۲۲۲ جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت ڪيتر ۽ فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل جن جاتي ڪيتر سان لاڳو نه پوندو .

(۲) هن ڀاڳ ۾ چيل ڪڇ به لاڳو نه پوندو -

(۱) ناڪالئنڊ، ميگهاليه ۽ ميزورم راجين سان؛

(ب) منيپور راجيه ۾ انهن پهاڙي علائقن سان جن لاءِ هن وقت عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي هيٺ ضلع پريشدون موجود آهن.

(۳) هن ڀاڳ ۾ چيل ڪڇ به -

(۱) ضلع سطح تي پنچائتن بابت، اولهه بينگال جي دارجلنگ ضلع جي پهاڙي علائقن سان لاڳو نه پوندو جن لاءِ هن وقت عمل ۾ موجود قاعدي انوسار دارجلنگ گورڪا هيل ڪائونسل موجود آهي؛

(ب) مان اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو ته ان جو واسطيدار قاعدي انوسار جوڙيل دارجلنگ گورڪا هيل ڪائونسل جي ڪرٽن ۽ اختيارن تي اثر ٿو ڪري.

(۴) هن سنوڌان ۾ چيل ڪڇ به جي باوجود -

(۱) فقري (۲) جي ڀيٽي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، هن ڀاڳ جو وستار، فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪيترن ڪانسواءِ، جيڪڏهن ڪي اهڙا ڪيتر هجن ته، ان راجيه طرف ڪري سگهندو جيڪڏهن ان راجيه جي وڌان سڀا، ان مطلب جو ٺهراءُ، سڌن جي ڪل سنڪيا جي گهٽائي ۽ ان سڌن ۾ حاضر ۽ ووٽ ڏيندڙن ميمبرن جي گهٽ ۾ گهٽ ٻه ڀاڱي ٽي حصو گهٽائي اهڙو ٺهراءُ پاس ڪري؛

(ب) سنسد، قاعدي دواران، هن ڀاڳ جا اُپنٽ فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت ڪيترن ۽ جن جاتي ڪيترن سان، اهڙن اپوادن ۽ ڦيرقارين جي آڏين جيئن واسطيدار قاعدي ۾ نروار ڪيل هجن، لاڳو ڪري سگهندي ۽ اهڙو ڪوبه قاعدو، انوچيد ۲۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نه سمجهيو ويندو.

۲۲۴. ٽ. موجوده قاعدن ۽ پنچائتن جو چالو رهڻ

هن ڀاڳ ۾ چيل ڪڇ به جي باوجود جيڪڏهن سنوڌان (سڌارو ٽيهتر) ائڪٽ ۱۹۹۲ جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ ڪنهن راجيه اندر عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي

جو پنچائتن سنڀندي ڪو به اُڀندڙ هن ڀاڳ جي اُڀندڙن سان اڻ ٺهندڙ آهي ته اُهو جيستائين سمرت وڌان منڊل يا سمرت اختيارِيءَ هٿان سڌاريو يا رد ڪيو نه ويو آهي تيستائين يا لاڳو ٿيڻ جي وقت کان هڪ سال پورو ٿيڻ تائين، جيڪو به اول هوندو عمل ۾ رهندو؛

بشرطيڪ اُهي سڀ پنچائتون جيڪي ان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم اڳ موجود هيون جيڪڏهن ان کان اڳ راجپه جي وڌان سپا يا وڌان پريشد واري راجپه جي حالت ۾، اُن جي هر سڌن جي پاس ڪيل ٺهراءَ دواران برخاست نه ڪيون ويون آهن ته پنهنجو مدو پورو ٿيڻ تائين چالو رهنديون.

۲۲۳. گه. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪچ به جي باوجود -

(ا) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ لاءِ، اهڙن تڪن ۾ جايون ورهائڻ لاءِ، اُنوچيد (۲۲۳ ڪ) هيٺ يا ان پريوجن لاءِ ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي جائزگيءَ بابت، عدالت ۾ ڪو به سوال نه اٿاريو ويندو.

(ب) ڪنهن به پنچائت جي چونڊن بابت ڪوبه سوال ڪيو ويندو رڳو چونڊ عريضيءَ دواران جيڪا اُن اختيارِيءَ اڳيان ۽ اُن طريقي سان پيش ڪئي ويندي جيئن راجپه وڌان منڊل قاعدي دواران يا قاعدي هيٺ اُڀندڙ ڪري ٻيءَ طرح نه.

(سنوڌان (سڌارو ٿيهر) اگست، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۲۴ اپريل ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل.)

ڀاڳه نائون آلف

ميونسپالٽيون

۲۲۳. ۵. ويا ڪيائون

هن ڀاڳه ۾ مضمون ٻئي نموني تقاضا نه ڪري ته:-

(۱) 'ڪاميٽي' معنيٰ ڪاميٽي جيڪا آئوچيڊ (۲۲۳-ڏ) انوسار جوڙي ويئي

آهي؛

(ب) ضلع معنيٰ ڪنهن راجيه ۾ ڪو ضلع؛

(ب) 'مهاڻگر ڪيتر' معنيٰ اهو ڪيتر جنهنجي آدمشماري ڏه لک يا ان کان وڌيڪ آهي، جنهن ۾ هڪ يا وڌيڪ ضلعا سمايل آهن ۽ جيڪو ٻن يا وڌيڪ ميونسپالٽين يا پنچائتن يا ٻين گڏيل ڪيترن مان جڙيل آهي ۽ جيڪو راجپال هن ڀاڳه جي پريوجن لاءِ مهاڻگر ڪيتر طور نروار ڪري؛

(پ) 'ميونسپل ڪيتر' معنيٰ راجپال دواران ظاهر ڪيل ميونسپالٽيءَ جو

ملڪي ڪيتر؛

(پ) 'ميونسپالٽي' معنيٰ آئوچيڊ ۲۲۳- ڏ هيٺ جوڙيل خود حڪومت جي

هڪ سنسٽا؛

(ت) 'پنچائت' معنيٰ آئوچيڊ ۲۲۳ (ب) هيٺ جوڙيل ڪاٺي پنچائت.

(ن) 'آدمشماري' معنيٰ اها آدمشماري جيڪا نشچت ڪئي ويئي آهي

اڳين آخري جن گڏنا دواران جنهن جا انگه شايع ڪيا ويا آهن.

۲۲۳. ڏ. ميونسپالٽين جو جوڙڻ

(۱) هر راجيه ۾ جوڙيون وينديون -

(۱) نگر پنچائت (ڪهڙي برنالي سان سڏجي) تبديل ٿيندڙ ڪيتر لاءِ جنهنجو

مطلب آهي اهو ڪيتر جيڪو ديهاتي حالت مان شهري حالت ۾ تبديل ٿيڻ وارو آهي؛

(ب) ميونسپل ڪائونسل ننڍي شهري ڪيتر لاءِ؛ ۽

(ب) ميونسپل ڪارپوريشن وڏي شهري ڪيتر لاءِ؛

هن پاڳه جي اُپنڌن مطابق :

بشرطيڪ هن فقري هيٺ ميونسپالٽي جوڙي نه ويندي ڪنهن اهڙي شهري ڪيتر يا ان جي ڪنهن پاڳه لاءِ جيڪو راجپال، ان جي ايراضي، شهري شيوائون جيڪي ميسر ڪيون وڃن ٿيون يا ڪيون وينديون ڪنهن اڏيوگي سنسٽا طرفان ۽ ٻيا ڪي اهڙا آڌار جيڪي هو نيڪ سمجهي ٿو، ڌيان ۾ رکي عام اطلاع دواران اڏيوگ نگر طور نروار ڪري.

(۲) هن انوچيد ۾ 'تبديل ٿيندڙ ڪيتر' 'ننڍو شهري ڪيتر' يا 'وڏو شهري ڪيتر' جو مطلب آهي اهو ڪيتر جيڪو راجپال، ان جي آدمشماري، ان ۾ آدمشماريءَ جي گهٽائي، مڪاني ڪاروبار لاءِ ٿيندڙ اُپت، غير زرعي مشغولين ۾ روزگار جو سيڪڙو، آرٿڪ اهميت يا ٻيا ڪي اهڙا آڌار جيڪي هو نيڪ سمجهي ڌيان ۾ رکي، عام اطلاع دواران، هن پاڳه جي پريوچن لاءِ، نروار ڪري.

۲۲۳.ڊ. ميونسپالٽين جي رچنا

(۱) سواءِ فقري (۲) ۾ ڪيل اُپنڌ جي، ڪنهن به ميونسپالٽيءَ ۾ سڀ جايون انهن شخصن سان پريون وينديون جيڪي سڌي چونڊ ذريعي ميونسپل ڪيتر جي ملڪي تڪن مان چونڊجي آيل آهن ۽ ان لاءِ هر ميونسپل ڪيتر ملڪي تڪن ۾ ورهايو ويندو جيڪي وارڊ سڏيا ويندا.

(۲) ڪنهن به راجيه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، اُپنڌ ڪري سگهندو -

(۱) ميونسپالٽيءَ ۾ عيوضيپٽي لاءِ -

(i) انهن شخصن لاءِ جن کي ميونسپل ڪاروبار جي باري ۾ خاص ڄاڻ ۽ آزمودو آهي؛

(ii) لوڪ سپا يا ان راجيه جي وڏان سپا جي انهن ميمبرن لاءِ جيڪي عيوضي آهن انهن تڪن جا جن ۾ سمورويا ڪي قدر ميونسپل ڪيتر سمايل آهي؛

(iii) راجيه سپا ۽ راجيه جي وڏان پريشد جي انهن ميمبرن لاءِ جيڪي ان ميونسپل ڪيتر ۾ ووٽر طور درج آهن؛

(iv) انوچيد (۲۲۳ ڊ) جي فقري (۵) هيٺ جوڙيل ڪاميٽين جي سپايتين لاءِ :

بشرطيڪ جن شخصن جو ذڪر پيٽي پٿر (i) ۾ ڪيل آهي، انهن کي ميونسپالٽيءَ جي ميٽنگن ۾ ووٽ ڏيڻ جو حق نه هوندو.

(ب) ميونسپالٽيءَ جو سپايتي چونڊڻ جي طريقي لاءِ.

3.223. وارڊس ڪاميٽين وغيره جو جوڙڻ ۽ رچنا

(۱) جنهن ميونسپالٽيءَ جي ملڪي ڪيتر جي آدمشماري ٿي لک يا اُن کان وڌيڪ آهي اُن جي هڪ يا وڌيڪ وارڊن لاءِ وارڊس ڪاميٽيون ٺاهيون وينديون.

(۲) راجيه جو وڏان منڊل قاعدي دواران واسطيدار اُپنٽ ڪري سگهي ٿو -

(۱) وارڊس ڪاميٽيءَ جي رچنا ۽ ملڪي ڪيترن بابت؛

(ب) طريقي بابت جنهن موجب وارڊس ڪاميٽيءَ ۾ جايون پريون وينديون.

(۳) وارڊس ڪاميٽيءَ جي ملڪي ڪيتر ۾ پونڊڙ وارڊ جو عيوضي ميونسپل ميمبر ان ڪاميٽيءَ جو ميمبر هوندو.

(۴) جتي وارڊس ڪاميٽي ٺهي ٿي -

(۱) هڪ وارڊ مان، ته اهو ميمبر جيڪو ان وارڊ جو عيوضي ميونسپل ميمبر

آهي؛ يا

(ب) ٻن يا وڌيڪ وارڊن مان، ته ميونسپالٽيءَ ۾ انهن وارڊن جو عيوضي ڪو به هڪ ميمبر جنهن کي وارڊس ڪاميٽي چونڊيندي،

اُن ڪاميٽيءَ جو سپاڻي ٿيندو.

(۵) هن اُنوچيد ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه مان اهو نه سمجهيو ويندو ته ڪو اهو راجيه جي وڏان منڊل کي وارڊس ڪاميٽين کانسواءِ ٻيون ڪاميٽيون جوڙڻ لاءِ اُپنٽ ڪرڻ کان روڪي ٿو.

3.224. جاين جي محفوظگي

(۱) جايون محفوظ رکيون وينديون هر ڪنهن ميونسپالٽيءَ ۾ اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين لاءِ ۽ اهڙيءَ ريت محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا ۽ ميونسپالٽيءَ ۾ سڌي چونڊ دواران پرجندڙ جاين جي سنڪيا وچ ۾ پرمائڻ لڳهه پڳهه ان پرمائڻ برابر هوندو جيڪو ان ميونسپل ڪيتر جي گل آدمشماريءَ ۽ اُنوسوچت جاتين يا اُنوسوچت جن جاتين جي آدمشماريءَ جي وچ ۾ هوندو ۽ اهي جايون ميونسپالٽيءَ جي الڳ الڳ تڪن ۾ واري سان ورڇيون وينديون.

(۲) فقري (۱) هيٺ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا جي ٽئين حصي کان گهٽ نه، اُنوسوچت جاتين يا حالت اُنوسار اُنوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون.

(۳) هر ڪنهن ميونسپالٽيءَ ۾ سڌي چونڊ دواران ڀرجندڙ ڪل جاين جي سنڪيا جي ٽئين حصي کان گهٽ نه. (جنهن ۾ انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جي زالن لاءِ محفوظ رکيل جايون شامل آهن) جايون زالن لاءِ محفوظ رکيون وينديون ۽ اهي جايون الڳ الڳ ملڪي ٽڪن ۾ واري سان ورڃيون وينديون.

(۴) ميونسپالٽيءَ جي سپاڻين جا عهدا انوسوچت جاتين، انوسوچت جن جاتين ۽ زالن لاءِ اهڙي نموني محفوظ رکيا ويندا جيئن ان راجيه جو وڏان منڊل قاعدي دواران اُڀند ڪري.

(۵) فقري (۱) ۽ (۲) هيٺ جاين جي محفوظگي ۽ فقري (۴) هيٺ سپاڻي عهدن جي محفوظگي (سواءِ زالن لاءِ ڪيل محفوظگيءَ جي) اڻوچيد ۲۳۲ ۾ ڄاڻايل مدي کانپوءِ اثر ۾ نه رهندي.

(۶) هن ڀاڱي ۾ چيل ڪجهه به راجيه وڏان منڊل کي پٺتي پيل ورگن جي ناگرڪن لاءِ ڪنهن به ميونسپالٽيءَ ۾ يا انهن جي سپاڻي عهدن جي جاين ۾ محفوظگيءَ لاءِ ڪوبه اُڀند ڪرڻ کان نه روڪيندو.

۲۲۳.ڊ. ميونسپالٽين وغيره جو مدو

(۱) هر ڪا ميونسپالٽي جيڪڏهن عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي هيٺ اول برخاست نه ڪئي ويئي ته، پنهنجي پهرين بينڪ جي تاريخ کان پنجن سالن لاءِ قائم رهندي ۽ ان کان وڌيڪ وقت لاءِ نه؛

بشرطيڪ برخاستگيءَ کان اڳهه ميونسپالٽيءَ کي شنوائي لاءِ واجبي موقعو ڏنو ويندو.

(۲) عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي ۾ ڪيل ڪنهن به سڌاري جو اثر اهو نه ٿيندو ته اهو ان سڌاري جي عمل ۾ اچڻ کان اڳهه، ڪاربه ڪندڙ ڪنهن به سطح جي ميونسپالٽيءَ جي، فقري (۱) ۾ ڄاڻايل مدي پوري ٿيڻ کان اڳهه، برخاستگيءَ جو ڪارڻ ٿئي.

(۳) ميونسپالٽي جوڙڻ لاءِ چونڊون مڪمل ڪيون وينديون -

(۱) فقري (۱) ۾ ڄاڻايل مدو پوري ٿيڻ کان اڳهه؛

(ب) برخاستگيءَ جي تاريخ کان ڇهن مهينن جو مدو پوري ٿيڻ کان اڳهه؛

بشرطيڪ جتي برخاست ڪيل ميونسپالٽيءَ جو باقي بچيل مدو، جي اها هلندي هجي ها ته، ڇهن مهينن کان گهٽ آهي ته اهو ضروري نه ٿيندو ته هن فقري هيٺ ان مدي لاءِ ان کي جوڙڻ لاءِ چونڊون ڪرايون وڃن.

(۳) میونسپالٽي جيڪا برخاستگيءَ کان پوءِ مدو پورو ٿيڻ کان اڳ جوڙي ويئي آهي اوتري مُدي لاءِ هلندي رهندي جيتري لاءِ اها میونسپالٽي جيڪڏهن برخاست نه ڪئي وڃي ها ته فقري (۱) هيٺ هلندي رهي ها.

۲۲۳.ف. میمبريءَ لاءِ آڻ لائقین

(۱) ڪو به شخص میونسپالٽيءَ جو میمبر ٿيڻ يا چونڊجڻ يا رهڻ جي لاءِ آڻ لائق رهندو -

(۱) جيڪڏهن هو واسطيدار راجهه جي وڏان منڊل جي چونڊ جي پريوجن لاءِ ان وقت عمل ۾ موجود قاعدي هيٺ يا انوسار آڻ لائق ٺهرايو ويو آهي ؛
بشرطيڪ ڪو به شخص جيڪو اڪيهن سالن جو آهي ته ان ڪارڻ آڻ لائق نه ٿيندو ته هو پنجويهن سالن کان گهٽ عمر جو آهي؛

(ب) جيڪڏهن راجهه وڏان منڊل جي جوڙيل ڪنهن به قاعدي هيٺ يا انوسار آڻ لائق ٺهرايو ويو آهي.

(۲) جيڪڏهن ڪوبه اهڙو سوال اُٿي ته میونسپالٽيءَ جو ڪو میمبر فقري (۱) ۾ ڏنل آڻ لائقين جي دائري ۾ اچي ويو آهي ته اهو سوال فيصلي لاءِ اُن اختيارِيءَ ڏانهن ۽ اهڙي نموني موڪليو ويندو جيئن راجهه جو وڏان منڊل قاعدي دواران اُپنڊ ڪري.

۲۲۳.ف. میونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

هن سنوڌان جي اُپنڊن جي اڏين، ڪنهن به راجهه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، بخشي سگهندو-

(۱) میونسپالٽين کي اهڙا اختيار ۽ اختياري جيڪي انهن جي خود حڪومت سنسٽائون ٿي ڪاريه ڪرڻ جي لائق ٿيڻ لاءِ ضروري سمجهيا وڃن ۽ اهڙي قاعدي ۾ اُپنڊ ٿي سگهن ٿا پنچائتن ۾ اختيار ۽ ذميواريون جي وچ لاءِ اهڙن شرطن اڏين جيئن ان ۾ نروار ڪيل هجن، جيڪي لاڳاپو رکندا -

(i) آرٽڪل وڪاس ۽ سماجڪ نياپهه لاءِ يوجنائون تيار ڪرڻ سان؛

(ii) اُهي ڪرتب ڪرڻ ۽ اُهي رٿائون عمل ۾ آڻڻ سان جيڪي کين سونپيون

ويون آهن جن ۾ ٻارهين اَنوسوچيءَ ۾ ياداشت ڪيل بابتون به شامل هونديون.

(ب) ڪاميٽين کي اُهي اختيار ۽ اختياري بخشي سگهندو جيڪي ضروري

هوندا انهن کي لائق ٿي بخشيل ذميواريون، جنهن ۾ ٻارهين اُنوسوچي ۾ ياداشت
ڪيل بابتون شامل هونديون، ٺاهڻ لاءِ.

۲۲۳.ر. ميونسپالٽين جو ڊلون مڙهڻ جو اختيار ۽ نڌيون

ڪنهن راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران -

- (ا) ميونسپالٽيءَ کي اختياري ڏيئي سگهندو ته اها سرشتي موجب ۽ حدن
اڌين ڊلون، محصول، چونگي ۽ فيون مڙهي، وصول ڪري ۽ پنهنجي ڪم لاءِ،
(ب) ميونسپالٽيءَ کي سونپي سگهندو راجيه دواران مڙهيل ۽ وصول ڪيل اُهي
ڊلون، محصول، چونگي ۽ فيون اهڙن پريوجنن لاءِ ۽ ڏنل شرطن ۽ حدن اڌين،
(پ) اُپنڊ ڪري سگهندو ميونسپالٽين کي راجيه جي سنچت نڌيءَ مان
اهڙيون مددي گرانٽون ميسر ڪرڻ لاءِ ۽

(پ) اُپنڊ ڪري سگهندو ڪي اهڙيون نڌيون رچڻ لاءِ جن ۾ ميونسپالٽين
دواران يا پاران مليل رقمون جمع ڪيون وڃن ۽ انهن مان ڪڍيون پڻ وڃن، جيئن
قاعدي ۾ نروار ڪيل هجي.

۲۲۳.ز. مالي ڪميشن

(۱) اُنوچيد (۲۲۳ ت) هيٺ جوڙيل مالي ڪميشن ميونسپالٽين جي مالي حالت
تي به وري نظر وجهندي ۽ ان باري ۾ راجيپال کي سفارش ڪندي ته -

(ا) سڌانت جيڪي ٿيڻ کپن -

(ii) هن پاڳهه اُنوسار ميونسپالٽين ۽ راجيه وچ ۾ ورچڻ صافي وصوليون راجيه
دواران مڙهي سگهڻ جوڳين ڊلن، محصولن، چونگين ۽ فين جون ۽ اهڙيءَ اُپت جي
جيڪي سڀني سطحن جي ميونسپالٽين وچ ۾ واسطيدار حصي جي ورهاست لاءِ

(iii) طئه ڪرڻ لاءِ اُهي ڊلون، محصول چونگيون ۽ فيون جيڪي ميونسپالٽين
کي سونپيون وڃن يا جيڪي اُهي پنهنجي ڪم لاءِ

(iii) ميونسپالٽين کي راجيه جي سنچت نڌيءَ مان مددي گرانٽون ڏيڻ لاءِ

(ب) ميونسپالٽين جي مالي حالت ۾ سڌارو آڻڻ لاءِ گهربل اُپاءَ

(پ) بي ڪا به اهڙي بابت جيڪا ميونسپالٽين جي سالر مالي حالت لاءِ

راجيپال مالي ڪميشن جي سپرد ڪري.

(۲) راجيپال ڪميشن جي هن اُنوچيد هيٺ ڪيل هر سفارش ۽ اُن تي ڪيل ڪارروائي جي سمجهاڻيءَ واري ياداشت سميت راجيه جي وڌان منڊل اڳيان رکائيندو.

۲۲۳. ۱. ميونسپالٽين جي ليڪن جي آڊٽ

راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، ميونسپالٽين جا ليڪا رکڻ ۽ اُن جي آڊٽ بابت اُپنٽ ڪري سگهندو.

۲۲۳. ۲. ميونسپالٽين لاءِ چونڊون

(۱) ميونسپالٽين جون سڀ چونڊون ڪرائڻ لاءِ ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ جي ڪاريه جي چونڊ سنڀندي ياداشت تيار ڪرڻ جي نظرداني، هدايت ۽ طايطي، جو ڪاريه اُنوچيد (۲۲۳ ڪ) ۾ نرديش ڪيل راجيه چونڊ ڪميشن جي حوالي هوندو.

(۲) هن سنوڌان جي اُپنٽن جي آڏين، ڪنهن راجيه جو وڌان منڊل، قاعدي دواران، ميونسپالٽيءَ جي چونڊ سنڀندي يا باري ۾ سڀني بابتن لاءِ اُپنٽ ڪري سگهندو.

۲۲۳. ۳. ب. سنگھ ڪيتر سان لاڳو پوڻ

هن پاڳه ۾ ڪيل اُپنٽ، سنگھ ڪيتر سان اهڙي نموني لاڳو پوندا ۽ اهڙيءَ طرح ائردار ٿيندا جڏهن ته راجيه جي راجيپال ڏانهن ڪيل نرديش سنگھ ڪيتر جي اُنوچيد ۲۳۹ هيٺ مقرر ڪيل اڳڏمنستريٽر ڏانهن آهي ۽ راجيه جي وڌان منڊل ڏانهن يا وڌان سڀا ڏانهن ڪيل نرديش، اُن سنگھ ڪيتر لاءِ جنهن ۾ وڌان سڀا آهي، اُن جي وڌان سڀا ڏانهن آهي.

بشرطيڪ راشترپتي عام اطلاع دواران هدايت ڪري سگهندو ته هن پاڳه جا اُپنٽ سنگھ ڪيتر يا ان جي ڪنهن پاڳه سان اُنهن اپوادن ۽ ڦيرڦارين سان لاڳو پوندا جيئن ان عام اطلاع ۾ نروار ڪري.

۲۲۳. ۴. ب. هي ۽ پاڳه ڪڇ ڪيترن سان لاڳو نه پوندو

(۱) هن پاڳه ۾ چيل ڪڇ به اُنوچيد ۲۲۲ جي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل اُنوسوچت ڪيتر ۽ فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل جن جاتي ڪيتر سان لاڳو نه پوندو.

(۲) تن پاڳه ۾ چيل ڪڇ به مان اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو ته اهو دارجلنگه گورڪا هل ڪائونسل، جيڪا عمل ۾ موجود ڪنهن قاعدي هيٺ اوله بنگال راجيه جي دارجلنگه ضلع جي پهاڙي ڪيترن لاءِ ٺاهي ويئي آهي، ان تي اثر ٿو ڪري.

(۳) هن سنوڌان ۾ چيل ڪچ به جي باوجود، سندس قاعدي دواران، هن پاڳر جا اُپنڌ فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل انوسوچت ڪيترن ۽ جن جاتي ڪيترن سان اهڙن اڀوادن ۽ ڦيرقارين جي اڏين جيئن واسطيدار قاعدي ۾ نروار ڪيل هجن لاڳو ڪري سگهندي ۽ اهڙو ڪوبه قاعدو انوچيد ۳۶۸ جي پريوچن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نه سمجهيو ويندو.

۲۲۳. ڙ-پ. ضلع يوجنا لاءِ ڪاميٽي

(۱) هر ڪنهن راجيه ۾ ضلع جي سطح تي، ضلع ۾ پنچائتن ۽ ميونسپالٽين جون ٺاهيل يوجنائن کي پاڻ ۾ ملائي سڄي ضلع لاءِ هڪ وڪاس يوجنا جو مسودو تيار ڪرڻ لاءِ ضلع يوجنا ڪاميٽي جوڙي ويندي

(۲) راجيه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، هيٺين بابت اُپنڌ ڪري سگهي ٿو

(۱) ضلع يوجنا ڪاميٽين جي رچنا؛

(ب) طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين ۾ جايون پريون وينديون ؛

بشرطيڪ اهڙي ڪاميٽيءَ جي ميمبرن جي ڪل سنڪيا جا گهٽ ۾ گهٽ چار ڀاڱي پنج ميمبر، ضلع سطح تي پنچائتن جا ۽ ضلع ۾ ميونسپالٽين جي چونڊيل ميمبرن دواران پاڻ منجهان، ضلع ۾ ديهاتي ڪيترن ۽ شهري ڪيترن جي آدمشماريءَ جي پرمات موجب چونڊيا ويندا؛

(ب) ضلع يوجنا بنسبت ڪاريه جيڪي اهڙين ڪاميٽين کي سونپيا وڃن؛

(پ) اهو طريقو، جنهن موجب انهن ڪاميٽين جا سپاڻي چونڊيا ويندا.

(۳) هر ڪا ضلع يوجنا ڪاميٽي وڪاس يوجنا جو مسودو ٺاهڻ ۾ -

(۱) ڏيان ۾ رکندي -

(i) پنچائتن ۽ ميونسپالٽين جي عام فائدي جون بابتون جن ۾ مڪاني يوجنا، پاڻيءَ ۽ ٻين طبعي ۽ قدرتي وسيلن ۾ حصيداري، بنيادي اڏواٽ جو گڏيل وڪاس ۽ پرباورڻ جي سنڀال؛

(ii) ميسر مالي يا ٻين وسيلن جو مقدار ۽ قسم؛

(ب) اهڙين سپاڻن ۽ سنسٿائن سان صلاح مصلحت ڪندي جيڪي راجيپال

حڪم دواران نروار ڪري.

(۲) هر ڪنهن ضلع يوجنا ڪاميٽيءَ جو سپاڻي، ڪاميٽيءَ جي سفارش ڪيل وڪاس يوجنا راجيه جي سرڪار ڏانهن موڪليندو.

۲۴۳. ڙ-پ. مهانگر يوجنا لاءِ ڪاميٽي

(۱) هر ڪنهن مهانگر ايراضيءَ ۾ سموري مهانگر ڪيتر جي لاءِ وڪاس يوجنا جو مسودو ٺاهڻ واسطي هڪ مهانگر وڪاس ڪاميٽي جوڙي ويندي.

(۲) راجيه جو وڏان منڊل، قاعدي دواران، هيٺين بابتن بنسبت اُپنڌ ڪري سگهندو -

(۱) مهانگر يوجنا ڪاميٽين جي رچنا

(ب) طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين ۾ جايون پريون وينديون :

بشرطيڪ اهڙيءَ ڪاميٽيءَ جا گهٽ ۾ گهٽ ٻه ڀاڱي ٽي ميمبر، مهانگر ڪيتر ۾ ميونسپالٽين جي چونڊيل ميمبرن ۽ پنچائتن جي سپاڻين دواران پاڻ مان ان ڪيتر ۾ ميونسپالٽين ۽ پنچائتن جي ڪيترن جي آدمشماريءَ جي پرمات موجب چونڊيا ويندا،

(ب) اهڙين ڪاميٽين ۾ ڀارت سرڪار ۽ راجيه سرڪار جو ۽ ٻين اهڙين سپاڻن ۽ سنسٿائن جو عيوضيڪو جيڪو اهڙين ڪاميٽين کي سونپيل ڪرتبن ڪرڻ لاءِ ضروري سمجهيو وڃي؛

(پ) مهانگر ڪيتر لاءِ يوجنا ۽ سمنويہ سنڀندي اهڙا ڪرتب جيڪي اهڙين ڪاميٽين کي سونپيا وڃن؛

(پ) اهو طريقو جنهن موجب اهڙين ڪاميٽين جا سپاڻي چونڊيا ويندا.

(۳) هرڪا مهانگر يوجنا ڪاميٽي وڪاس يوجنا جو مسودو تيار ڪرڻ ۾ -

(۱) ڏيان ۾ رکندي -

(i) مهانگر ڪيتر ۾ ميونسپالٽين ۽ پنچائتن دواران ٺاهيل يوجنائون؛

(ii) ميونسپالٽين ۽ پنچائتن جي عام فائدي جون بابتون جن ۾ اُن ڪيتر جي گڏيل مڪاني يوجنا، پاڻي ۽ ٻين طبعي ۽ قدرتي وسيلن ۾ حصيداري، بنيادي اڏاوت جو گڏيل وڪاس ۽ پرياورڻ جي سنڀال؛

(iii) ڀارت سرڪار ۽ راجيه سرڪار دواران نشچت سمورا اُدیش ۽ اڳرائيون؛

(iv) انهن سيڙپن جو مقدار ۽ قسَم جيڪي ڀارت سرڪار ۽ راجيه سرڪار جي ادارن دواران مهانگر ڪيتر ۾ ٿيڻ جوڳيون آهن ۽ ميسر مالي يا ٻيا وسيل؛

(ب) اهڙين سڀاين ۽ سنسٽائن سان صلاح مصلحت ڪندي جيڪي راجپال
حڪم دواران نروار ڪري.

(۳) هر ڪنهن مهانگر يوجنا ڪاميٽيءَ جو سڀاڻي اها وڪاس يوجنا جنهن جي
اهڙيءَ ڪاميٽيءَ دواران سفارش ڪئي وڃي ٿي راجپه سرڪار ڏانهن موڪليندو.

۲۲۳. ٽ. موجوده قاعدن ۽ ميونسپالٽين جو چالو رهڻ

هن پاڳهه ۾ چيل ڪجهه به جي باوجود جيڪڏهن سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ
۱۹۹۲ جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم آڳهه ڪنهن راجپه اندر عمل ۾ موجود ڪنهن به قاعدي
جو ميونسپالٽين سنبنڌي ڪو به آڀنڌ هن پاڳهه جي آڀنڌن سان آڻ ٺهڪندڙ آهي ته
اهو جيستائين سمرٽ وڌان منڊل يا سمرٽ اختياريءَ هٿان سڌاريو يا رد ڪيو نه ويو
آهي تيستائين يا لاڳو ٿيڻ جي وقت کان هڪ سال پورو ٿيڻ تائين، جيڪو به اول هوندو
عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ اهي سڀ ميونسپالٽيون جيڪي ان جي لاڳو ٿيڻ کان يڪدم آڳهه موجود
هيون جيڪڏهن ان کان آڳهه راجپه جي وڌان سڀا يا وڌان پريشد واري راجپه جي حالت
۾ ان جي هر سڌن جي پاس ڪيل ٺهراءُ دواران برخاست نه ڪيون ويون آهن ته پنهنجو
مدو پورو ٿيڻ تائين چالو رهنديون.

۲۲۳. ٽ. ڪورٽن مٿان چونڊن جي معاملن ۾ دست اندازيءَ تي روڪ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪجهه به جي باوجود -

(۱) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ لاءِ، اهڙن تڪن ۾ جايون وراهڻ لاءِ، انوچيد
۲۲۳ ٽ. آهيڪ يا ان پريوجن لاءِ ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي جائزگيءَ بابت عدالت
۾ ڪو به سوال نه اٿاريو ويندو.

(ب) ڪنهن به ميونسپالٽيءَ جي چونڊن بابت ڪوبه سوال ڪيو ويندو رڳو چونڊ
عريضيءَ دواران جيڪا ان اختياريءَ آڳيان ۽ ان طريقي سان پيش ڪئي ويندي جئن
راجپه وڌان منڊل قاعدي دواران يا قاعدي هيٺ آڀنڌ ڪري پيءَ طرح نه.

(سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل)

آنوسوچت ۽ جن جاتي ايراضيون

۲۲۲. آنوسوچت ايراضين ۽ جن جاتي ايراضين جو ڪاروبار

(۱) آسام، ميگهالي، ترپورا ۽ مزورم راجين کان سواءِ ٻئي ڪنهن به راجيه ۾ آنوسوچت ايراضين ۽ آنوسوچت جن جاتين جي ڪاروبار ۽ ضابطي کي پنجنين آنوسوچي ۽ جا پرڀنڌ لاڳو پوندا.

(۲) آسام، ميگهالي، ترپورا، ۽ مزورم راجين ۾ جن جاتي ايراضين جي ڪاروبار کي ڇهين آنوسوچي ۽ جا پرڀنڌ لاڳو پوندا.

(استيت آف مزورم ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۳) جي قلم ۳۹ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) لفظ 'ميگهاليه' ۽ ترپورا جي بدران لفظ 'ميگهالي، ترپورا' ۽ مزورم 'درج ڪيا ويا' ۽ لفظ 'ميگهالي، ترپورا' ۽ مزورم سنگه ڪيتر جي بدران لفظ 'ميگهالي، ترپورا' ۽ مزورم راجيه 'درج ڪيا ويا'.

۲۲۳. (الف) آسام ۾ ڪن جن جاتي ايراضين جو ٺهيل هڪ خود اختيار راجيه ٺاهڻ ۽ ان لاءِ مڪاني وڌان منڊل يا منتري پريشد يا ٻئي جوڙڻ

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنسد قاعدي دواران آسام راجيه اندر، ڇهين آنوسوچي ۽ جي پٿر ۲۰ سان شامل جدول جي پهرئين پاڳ ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضين مان سڀني يا ڪن (سڄي يا ڀاڱي ۾) جو ٺهيل هڪ خود اختيار راجيه ٺاهي سگهندي ۽ ان لاءِ -

(۱) هڪ سنسٽا، چونڊيل يا ڪڇ چونڊيل ۽ ڪڇ ٿاڦيل، خود اختيار راجيه لاءِ وڌان منڊل طريقي ڪار به ڪرڻ لاءِ، يا

(ب) منتري پريشد يا ٻئي رچي سگهندي، اهڙي جوڙجڪ، اختيارن ۽ ڪرتبن سان هر هڪ حالت ۾، جي قاعدي ۾ ڄاڻايل هجن.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪو به اهڙو قاعدو، خاص طرح -

(۱) راجيه لسٽ يا گڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل وڌيڪ ڄاڻايل سگهندو جن بنسبت خود اختيار راجيه جي وڌان منڊل کي سڄي يا ان جي حصي لاءِ آسام راجيه جي وڌان

منڊل کي وانجي آڳڻ يا ٻئي نموني، قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو؛

(ب) اُهي وڻه صاف بيان ڪري سگهندو جن بنسبت خود اختيار راجيه جو عملي اختيار پهچندو؛

(پ) پرڀڻڻ ڪري سگهندو ته آسام راجيه طرفان وڌل ڪا به ڍل خود اختيار راجيه کي سڻپي وڃي جيتري قدر اُن جي اُپت خود اختيار راجيه سان نسبت رکندي هجي؛

(پ) پرڀڻڻ ڪري سگهندو ته هن سنوڌان جي ڪنهن به اُنوچيد ۾ راجيه جو نرديش خود اختيار راجيه ڏانهن پرسنگ نرديش پڻ آهي ائين سمجهيو ويندو؛

(پ) اهڙا پورڪ، پرسنگ ۽ پريٿامڪ پرڀڻڻ ڪري سگهندو جي ضروري لڳن.

(۳) مٿي چيل اهڙي ڪنهن قاعدي جو ڪوبه سڌارو، جيتري قدر، اُهو سڌارو فقري (۲) جي پيٽي فقري (ا) يا پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل وڃي ڪنهن جي سنڀندي هجي ائڻ ڪارڪ نه ٿيندو جيستائين سڌارو سنسد جي هر هڪ سڌن ۾ حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي کان گهٽ نه ايترن پاس نه ڪيو هجي.

(۴) هن اُنوچيد ۾ نرديش ڪيل اهڙو ڪو به قاعدو اُنوچيد ۲۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو ليکيو نه ويندو، باوجود اِن جي ته اُن ۾ اهڙو ڪو اُپڻڻ هجي جو هن سنوڌان کي سڌاري يا سڌارڻ جو اثر ڪري.

ڀاڳ يارھون

سنگھ ۽ راجين جي وچ ۾ سنڀڻ

آڌياڻ پھريون

قانون سازي سنڀڻ

قانون سازيءَ جي اختيارن جي ورڇ

۲۴۵. سنسد دواران ۽ راجين جي وڌان منڊلن دواران ٺاھيل قاعدن جي

پھچ

(۱) ھن سنوڌان جي اُڀڻڻ جي آڌين، سنسد ڀارت جي سڄي کيتر يا اُن جي ڪنھن به ڀاڱي لاءِ قاعدا ٺاھي سگھندي ۽ راجيه جو وڌان منڊل سڄي راجيه يا اُن جي ڪنھن به ڀاڱي لاءِ قاعدا ٺاھي سگھندو.

(۲) سنسد جو ٺاھيل ڪو به قاعدو اِن سبب ڪري ناڄائز ليکيو نه ويندو ته اُن جو عمل کيتر ٻاھر ٿيندو.

۲۴۶. سنسد دواران ۽ راجين جي وڌان منڊل دواران ٺاھيل قاعدن جو

وشيءَ

(۱) فقري (۲) ۽ (۳) ۾ چيل ڪنھن به ڳالھ جي باوجود سنسد کي ستن اَنوسوڇيءَ ۾ لسٽ پھرينءَ (ھن سنوڌان ۾ ’سنگھ لسٽ‘ طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنھن به بنسبت قاعدو ٺاھڻ جو اختيار رھندو.

(۲) فقري (۳) ۾ چيل ڪنھن به ڳالھ جي باوجود، سنسد کي ۽ فقري (۱) جي آڌين، ڪنھن به راجيه جي وڌان منڊل کي به ستن اَنوسوڇيءَ ۾ لسٽ ٿين (ھن سنوڌان ۾ ’گڏيل لسٽ‘ طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنھن به بنسبت قاعدو ٺاھڻ جو اختيار رھندو.

(۳) فقري (۱) ۽ (۲) جي آڌين، ڪنھن به راجيه جي وڌان منڊل کي اُن راجيه يا اُنجي ڪنھن به ڀاڱي لاءِ ستن اَنوسوڇيءَ ۾ لسٽ ٻين (ھن سنوڌان ۾ ’راجيه لسٽ‘ طور نرديش ڪيل) ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنھن به بنسبت قاعدو ٺاھڻ جو اختيار رھندو.

(۲) سنسد کي ڪنهن راجيه ۾ نه سمايل ڀارت جي ڪيتر جي ڪنهن به ڀاڱي لاءِ ڪنهن به وشيه بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو باوجود ان جي ته اهو وشيه راجيه لسٽ ۾ شمار ڪيل وشيه هجي.

۲۲۷. سنسد جو ڪي وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پربند ڪرڻ جو اختيار هن آڏيءَ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنسد قاعدي دواران سنڱه لسٽ ۾ شمار ڪيل ڪنهن وشيه بنسبت سنسد دواران ٺاهيل يا ڪن موجوده قاعدن جي بهتر ڪاروبار لاءِ وڌيڪ ڪورٽون برپا ڪرڻ جو پربند ڪري سگهندي.

۲۲۸. قانون سازيءَ جا باقي اختيار

(۱) صرف سنسد کي گڏيل لسٽ يا راجيه لسٽ ۾ نه شمار ڪيل ڪنهن به وشيه بنسبت قاعدو ٺاهڻ جو اختيار آهي.

(۲) اهڙي اختيار ۾ انهن ٻنهي لسٽن ۾ ذڪر ڪيل ڪا ڍل وجهڻ جو قاعدو ٺاهڻ جو اختيار به آهي ويندو.

۲۲۹. راشٽريه پلي لاءِ راجيه لسٽ ۾ ڪنهن وشيه بنسبت قانون سازيءَ جو سنسد جو اختيار

(۱) هن آڏيءَ جي آڱه ڏنل اُپنڊن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جي راجيه سپا حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي به ڀاڱي ٿي کان گهٽ نه ايترن جي، ٽيڪي واري ٺهراءَ دواران ظاهر ڪيو هجي ته راشٽريه پلي لاءِ ضروري يا صلاح ڀريو آهي ته سنسد ٺهراءَ ۾ ڄاڻايل راجيه لسٽ ۾ شمار ڪيل ڪنهن وشيه بنسبت قاعدا ٺاهي ته سنسد لاءِ قاعدي موجب ٿيندو ته ڀارت جي سڄي ڪيتر يا انجي ڪنهن به ڀاڱي لاءِ ٺهراءَ عمل ۾ رهي تنهن درميان ان وشيه بنسبت قاعدا ٺاهي.

(۲) فقري (۱) هيٺ پاس ڪيل ٺهراءَ ان ۾ ڄاڻايو وڃي، هڪ سال کان وڌيڪ نه، ايتريءَ مدت لاءِ عمل ۾ رهندو:

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا اهڙو ٺهراءَ عمل ۾ چالو رکڻ بحال ڪرڻ جو ٺهراءَ فقري (۱) ۾ اُپنڊ ڪيل نموني پاس ٿئي ته اوترا ڀيرا اهڙو ٺهراءَ جنهن تاريخ تي اهو هن فقري هيٺ عمل ۾ هئڻ بند ٿي وڃي ها، ان کان وڌيڪ هڪ سال لاءِ عمل ۾ رهندو.

(۳) سنسد دواران ٺاهيل قاعدو، جو فقري (۱) هيٺ ٺهراءَ پاس ڪرڻ کان سواءِ

سند ٺاهڻ لاءِ سمرٽ نه هجي، آسمرٽيءَ جي حد تائين ٺهراءَ عمل ۾ هئڻ بند ٿيڻ کان ڇهن مهينن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو، سواءِ اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت.

۲۵۰. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي ته راجيه لسٽ ۾ ڪنهن به وشيه بنسبت قاعدي سازيءَ جو سند جو اختيار

(۱) هن آڌيءَ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جيستائين مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين سند کي ڀارت جي سڄي ڪيتر يا اُنجي ڪنهن به ڀاڱي لاءِ راجيه لسٽ ۾ شمار ڪيل وڃي ٿو ۽ ڪنهن به بنسبت قاعدا ٺاهڻ جو اختيار رهندو.

(۲) سند جو ٺاهيل قاعدو جو مشڪل حالت جي اعلان ٿيڻ کان سواءِ سند ٺاهڻ لاءِ سمرٽ نه هجي، آسمرٽيءَ جي حد تائين، اعلان عمل ۾ هئڻ بند ٿيڻ کان ڇهن مهينن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو، سواءِ اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت.

۲۵۱. سند دواران اُنوچيد ۲۴۹ ۽ ۲۵۰ هيٺ ٺاهيل قاعدن ۽ راجين جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن وچ ۾ اڻ ميل

اُنوچيد ۲۴۹ ۽ ۲۵۰ ۾ چيل ڪج به راجيه جي وڌان منڊل کي هن سنوڌان هيٺ ڪو به قاعدو ٺاهڻ جو جيڪو اختيار آهي تنهن کي محدود نه ڪندو، پر جي راجيه جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي جو ڪو اُپنڊ سند جي ٺاهيل قاعدي جي ڪنهن اُپنڊ جي ورڌ آهي، جو سند کي اُنهن اُنوچيدن مان ڪنهن هيٺ ٺاهڻ جو اختيار آهي، ته سند جو ٺاهيل قاعدو، راجيه جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي کان اڳ ڇاهي پوءِ پاس ڪيل، چالو رهندو ۽ راجيه جي وڌان منڊل جو ٺاهيل قاعدو، ورڌ هئڻ جي حد تائين سند دواران ٺاهيل قاعدو اثراتو رهڻ چالو هجي تيستائين فقط عمل ۾ نه رهندو.

۲۵۲. ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ رضامنديءَ سان قانون سازيءَ جو سند جو اختيار ۽ اهڙي قاعدي جو ٻئي ڪنهن به راجيه دواران اختيار ڪرڻ

(۱) جي ٻن کان وڌيڪ راجين جي وڌان منڊلن کي لڳي ته صلاح ڀريو آهي ته ڪي وشيه جن بنسبت سند کي اُنوچيد ۲۴۹ ۽ ۲۵۰ ۾ ڪيل اُپنڊن کان سواءِ راجين لاءِ

قاعدو ٺاهڻ جو اختيار نه آهي، اُهي انهن راجين ۾ سنسد قاعدي دواران نيٽ ڪري، ۽ جي اهڙا ٺهراءَ انهن راجين جي وڌان منڊلن جي سڀني سندن دواران پاس ڪيا وڃن، ته سنسد لاءِ اُن موجب اُن وشيه کي نيٽ ڪرڻ لاءِ ائڪٽ پاس ڪرڻ باقاعدي ٿيندو ۽ اهڙي نموني پاس ٿيل ڪوبه ائڪٽ انهن راجين سان ۽ ٻئي ڪنهن راجيه سان لاڳو پوندو جيڪو اُن کي پوءِ سندن دواران يا جتي به سندن آهڻ اُتي اُن راجيه جي وڌان منڊل جي هر هڪ سندن دواران، اُن خيال کان پاس ڪيل ٺهراءَ دواران اختيار ڪري.

(۲) سنسد دواران ائين پاس ڪيل ڪنهن ائڪٽ کي سنسد دواران ساڳئي نموني پاس ڪيل يا اختيار ڪيل ائڪٽ دواران سڌاري يا رد ڪري سگهجي ٿو، پر جنهن راجيه بنسبت اهو لاڳو پوي اُن راجيه جي وڌان منڊل جي ائڪٽ دواران سڌاريو يا رد نه ڪيو ويندو.

۲۵۳. انٽر اسٽريم ٺاهڻ کي اثرائون بڻائڻ لاءِ قاعدو ٺاهڻ

هن آڏيءَ جي آڳ ڏنل اُپنڊن جي باوجود سنسد کي ٻئي ڪنهن ملڪ يا ملڪن سان ٿيل ڪو عهدنامو، ٺاه يا عهد يا ڪنهن انٽر اسٽريم سميلن منڊليءَ يا ٻيءَ سنسٽا ۾ ڪيل فيصلي جو عمل ڪرڻ لاءِ پارت جي سڄي ڪيتر يا اُنجي ڪنهن پاڻي لاءِ ڪو به قاعدو ٺاهڻ جو اختيار آهي.

۲۵۴. سنسد دواران ٺاهيل قاعدن ۽ راجيه جي وڌان منڊلن دواران ٺاهيل قاعدن وچ ۾ آڻڻ ميل

(۱) جي ڪنهن راجيه جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي جو ڪو اُپنڊ سنسد جي ٺاهيل قاعدي جو سنسد ٺاهڻ لاءِ سمرٽ آهي، اُن جي ڪنهن اُپنڊ يا گڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل وشين مان ڪنهن هڪ سنڀندي موجوده قاعدي جي ڪنهن اُپنڊ جي ورڌ آهي ته فقري (۲) جي اُپنڊن جي آڏين، سنسد جو ٺاهيل قاعدو، پوءِ ڀلي اهو راجيه جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي يا حالت اَنوسار، موجوده قاعدي کان، آڳ پاس ٿيو هجي يا پوءِ چالو رهندو ۽ راجيه جي وڌان منڊل جو ٺاهيل قاعدو ورڌ هئڻ جي حد تائين، رد ٿيندو.

(۲) جتي گڏيل لسٽ ۾ شمار ٿيل وشين مان ڪنهن هڪ بنسبت راجيه جي وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي ۾ سنسد جي اُن وشيه بنسبت ٺاهيل ڪنهن آڳ جي قاعدي يا موجوده قاعدي جي اُپنڊن جي ورڌ ڪو اُپنڊ آهي ته اُن راجيه جو ائين ٺاهيل

قاعدو، جي اُهو راشترپتيءَ جي ويچار لاءِ محفوظ رکيو ويو هجي ۽ هُنَجي بحالي ملي هُجيس ته، اُن راجيه ۾ اُهو چالو رهندو:

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به سندس کي ڪنهن به وقت ساڳيءَ وشيه نسبت ڪو به قاعدو، راجيه جي وڌان منڊل جي اڳين ٺاهيل قاعدي ۾ واڌارو، سڌارو، ڦيرڦار يا رد ڪندڙ قاعدي سميت ٺاهڻ کان نه روڪيندو.

۲۵۵. سفارش ۽ آڳاوت منظورين جي باري ۾ ضرورتون فقط سرشتي جون بابتون سمجهڻ

سندس جو، راجيه وڌان منڊل جو ڪو ائڪٽ، ۽ اهڙي ڪنهن ائڪٽ جو ڪو اُپنڊ، فقط ان سبب ڪري ناجائز نه ٿيندو ته هن سنوڌان دواران گهربل ڪا سفارش يا آڳاوت منظوري ڪا نه ڏني ويئي، جي اُن ائڪٽ کي -

(ا) جتي گهربل سفارش راجيپال جي هئي، اُتي راجيپال يا راشترپتيءَ

دواران،

(ب) جتي گهربل سفارش راج پرمڪه جي هئي، اُتي راج پرمڪه يا راشترپتيءَ

دواران،

(پ) جتي گهربل سفارش يا آڳاوت منظوري راشترپتيءَ جي هئي، اُتي

راشترپتيءَ دواران،

بحالي ملي هئي.

آڌياڻ ٻيون ڪاروباري سنڀڻڻ عام

۲۵۶. راجين ۽ سنگه جو فرض

هر هڪ راجيه جو عملي اختيار اهڙي نموني استعمال ڪيو ويندو جو سندس جي ٺاهيل قاعدن ۽ موجوده قاعدا جي اُن راجيه ۾ لاڳو هُجن تن جي مڃتا جي خاطري ٿئي ۽ سنگه جو عملي اختيار ڀارت سرڪار کي اُن پريوجن لاءِ ضروري لڳن اهڙيون هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

۲۵۷. ڪن حالتن ۾ سنگھ جو راجين تي ضابطو

(۱) هر ڪنهن راجيه جو عملي اختيار آهڙي نموني استعمال ڪيو ويندو جو سنگھ جي عملي اختيار جي استعمال ۾ رڪاوٽ نه وجهي يا هاڃي نه رسائي، ۽ سنگھ جو عملي اختيار ڀارت سرڪار کي اُن پريوجن لاءِ ضروري لڳن آهڙيون هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

(۲) سنگھ جو عملي اختيار راجيه کي هدايت ۾ راشٽريہ يا سٽڪ اهميت وارا ظاهر ڪيل آمدرفت جي ذريعن کي ٺاهڻ ۽ قائم رکڻ جي باري ۾ هدايتون ڏيڻ تائين به پهچندو؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به شاهي رستن يا جل مارگن کي راشٽريہ رستا يا راشٽريہ جل مارگ ظاهر ڪرڻ جي سند جي اختياري يا ائين ظاهر ڪيل شاهي رستن يا جل مارگن بنسبت سنگھ جي اختيار کي يا دريائي سٽا، فوج ۽ وايو سٽا جي ڪمن بنسبت پنهنجي ڪرتبن جي پاڻ طريقي آمدرفت جا ذريعا ٺاهڻ ۽ برابر حالت ۾ رکڻ جي سنگھ جي اختيار کي محدود ڪري ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

(۳) سنگھ جو عملي اختيار راجيه کي راجيه اندر ريلوي جي حفاظت لاءِ اُڀاءُ ڪرڻ لاءِ هدايتون ڏيڻ تائين به پهچندو.

(۴) جتي فقري (۲) هيٺ آمدرفت جي ذريعن جي ٺاهڻ ۽ برابر حالت ۾ رکڻ جي باري ۾ يا فقري (۳) هيٺ ڪنهن ريلوي جي حفاظت لاءِ اُڀاءُ ڪرڻ جي باري ۾ راجيه کي ڏنل هدايتن جي پيروي ڪرڻ ۾ آهڙو خرچ ٿيو هجي جو اُهي هدايتون نه ڏنيون ويون هجن ته راجيه جي معمولي فرضن ادا ڪرڻ ۾ جيڪو ٿئي ها تنهن کان وڌيڪ هجي ته راجيه جي ائين ڪيل وڌيڪ خرچ بنسبت ڀارت سرڪار راجيه کي ٺاه ٿئي آهڙي، يا ٺاه نه ٿيڻ جي حالت ۾ ڀارت جي مکيه نياءُ مورتِيءَ جي مقرر ڪيل آمين دواران طئه ٿئي آهڙي رقم، ڏيندي.

x x x x ۲۵۷. (الف)

۲۵۸. ڪن حالتن ۾ راجين کي اختيار وغيره بخشڻ جو سنگھ جو اختيار

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽريتي، ڪنهن راجيه جي رضامنديءَ سان اُن سرڪار کي يا اُن جي عملدارن کي، سنگھ جو عملي اختيار پهچي آهڙي ڪنهن وشيه سنبندي ڪرتب، شرطي يا بنان شرط جي سپرد ڪري سگهندو.

(۲) سند جو ٺاهيل قاعدو جو ڪنهن راجيه ۾ لاڳو پوي باوجود انجي ته اهو آهڙي

وشيہ سنہنڌي آهي جنهن بنسبت راجيه جي وڌان منڊل کي قاعدو ٺاهڻ جو اختيار نه آهي، راجيه يا ان جي عملدارن ۽ اختيارين وارن کي اختيار بخشي سگهندو ۽ فرض مڙهي سگهندو يا اختيار بخشڻ ۽ فرض مڙهڻ جي اختيار ڏيئي سگهندو.

(۳) جتي هن انوچيد جي آڌار تي ڪنهن راجيه يا انجي عملدارن يا اختيارين وارن کي اختيار بخشيا ويا هجن يا فرض مڙهيا ويا هجن، اتي ڀارت سرڪار راجيه کي انهن اختيارن ۽ فرضن جي استعمال سنہنڌي ڪاروبار ۾ راجيه کي ٿيل ڪڇ به وڌيڪ خرچ بنسبت ٺاه ٿئي آهي، يا ٺاه نه ٿيڻ جي حالت ۾ ڀارت جي مکيه نيايه مورتيءَ طرفان مقرر ٿيل آمين دواران طئه ٿئي آهي رقم، ڏيندي.

۲۵۸. الف. سنگهه کي ڪرتب سپرد ڪرڻ جو راجين جو اختيار

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، ڪنهن راجيه جو راجيپال، ڀارت سرڪار جي رضامنديءَ سان، ان سرڪار کي يا ان جي عملدارن کي راجيه جو عملي اختيار پهچي آهي ڪنهن وشيه سنہنڌي ڪرتب، شرطي يا بنا شرط جي سپرد ڪري سگهندو.

x x x x ۲۵۹

۲۶۰. ڀارت ٻاهر ڪيترن سنہنڌي سنگهه جي حڪومت

ڀارت سرڪار، ڀارت جي ڪيترن جو پاڻو نه هجي آهي ڪيترن جي سرڪار سان ٺاهه دواران، آهي ڪيترن جي سرڪار جي حوالي هجن آهي ڪي به عملي قانون سازي يا عدالتي ڪرتب پاڻ تي کڻي سگهندي، پر هرڪو آهي ٺاهه پرڏيهه ۾ حڪومت جي استعمال سنہنڌي ان وقت عمل ۾ ڪنهن به قاعدي جي اڏين ۽ ان جي زير عمل ٿيندو.

۲۶۱. سرڪاري ڪاري، رڪارڊ ۽ عدالتي ڪارروايون

(۱) ڀارت جي سڄي ڪيترن ۾ سنگهه ۽ هر هڪ راجيه جي سرڪاري ڪارين، رڪارڊن ۽ عدالتي ڪارروائي تي پورو وشواس ۽ ڀروسو رکيو ويندو.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪاري، رڪارڊ ۽ ڪارروايون ثابت ڪرڻ جو نمونو ۽ شرط ۽ انهن جو اثر ٺهراڻ سنسد دواران ٺاهيل قاعدي ۾ ڪيل پرڀندن موجب ٿيندو.

(۳) ڀارت جي ڪيترن جي ڪنهن به ڀاڱي ۾ سول ڪورٽن دواران ڏنل يا پاس ڪيل آخرين فتوائون يا حڪم ان ڪيترن اندر ڪٿي به قاعدي موجب تعميل ڪري سگهبا.

پاڻيءَ سنهنڌي تڪرار

۲۶۲. انٽر راجيه ندين يا ندين جي مائرين جي پاڻيءَ سنهنڌي تڪرارن جو نبيرو

(۱) سنسد قاعدي دواران ڪنهن به انٽر راجيه نديءَ يا نديءَ جي مائريءَ جي يا اُن ۾ پاڻيءَ جي واپرڻ وڃ يا ضابطي بنسبت ڪنهن به تڪرار يا شڪايت جي نبيري لاءِ پرنٽ ڪري سگهندي.

(۲) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد قاعدي دواران پرنٽ ڪري سگهندي ته فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل تڪرار يا شڪايت بنسبت سپريم ڪورٽ ۽ ٻي ڪا ڪورٽ سنهنڌي حڪومت جو استعمال ڪندي.

راجين جي وچ ۾ سمنويو

۲۶۳. هڪ انٽر راجيه پريشد بنسبت پرنٽ

جي ڪنهن به وقت راشٽرپتيءَ کي لڳي ته عام پلي لاءِ هڪ پريشد برپا ڪئي وڃي جنهن تي فرض وڌا وڃن ته -

(۱) راجين جي وچ ۾ جيڪي تڪرار اُٿيا هجن اُنهن جي جاچ ڪري ۽ صلاح

ڏئي

(ب) اُهي وشيه تپاسي ۽ اُنهن تي بحث ڪري جن ۾ ڪن يا سڀني راجين

يا سنگهه ۽ هڪ يا وڌيڪ راجين کي سمان هٿ آهي يا

(ب) اهڙي ڪنهن وشيه تي سفارشون ڪري، ۽ خاص طور، اُن وشيه بنسبت

نيتي ۽ ڪاريه جي بهتر سمنويو لاءِ سفارشون ڪري،

ته راشٽرپتيءَ لاءِ حڪم دواران اهڙي پريشد برپا ڪرڻ دواران ۽ اُن دواران

ادا ڪرڻ وارن فرضن جي قسم ۽ اُن جي ترتيب ۽ سرشتي جي وياڪيا ڏيڻ قاعدي موجب ٿيندو.

ڀاڳ ٻارھون

ٺاڻو، ملڪيت، قرار ۽ دعوائون

آڌياڻ پھريون

ٺاڻو

عام

۲۶۴. آرٽ

ھن ڀاڳ ۾ ’مالي ڪميشن‘ جي معنيٰ آھي اُنوچيد ۲۸۰ ھيٺ جوڙيل مالي ڪميشن.

۲۶۵. قاعدي جي اختيارِيءَ کانسواءِ ڏنلون مڙھيون نہ وينديون
قاعدي جي اختيارِيءَ کان سواءِ ڪا بہ ڏل وڌي يا اُڳاڙي نہ ويندي.

۲۶۶. ڀارت ۽ راجين جون سنچت نڌيون ۽ سرڪاري حساب

(۱) ڪن ڏنل ۽ محصولن جي سڄي صافي اُڀت يا حصو راجين کي سونپڻ
بنسبت اُنوچيد ۲۶۷ جي اُڀندڻ ۽ ھن آڌياڻ جي اُڀندڻ جي آڌين، ڀارت
سرڪار کي مليل سڀ آمدني، اُن سرڪار دواران سرڪاري ھنديون جاري ڪري
ڪنيل سڀ قرض، يا آرٽ ۽ اُڀاءُ پيشگيون ۽ قرض آڌائيءَ ۾ اُن سرڪار کي
مليل سڀ ٺاڻي جي ھڪ سنچت نڌي ٺھندي جنھن جو نالو ٿيندو، ’ڀارت
جي سنچت نڌي‘ ۽ راجيه سرڪار کي مليل سڀ آمدني اُن سرڪار دواران
سرڪاري ھنديون جاري ڪري ڪنيل سڀ قرض يا آرٽ ۽ اُڀاءُ پيشگيون ۽
قرض آڌائيءَ ۾ اُن سرڪار کي مليل سڀ ٺاڻي جي ھڪ سنچت نڌي ٺھندي
جنھن جو نالو ٿيندو ’راجيه جي سنچت نڌي‘.

(۲) ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار کي يا اُن جي ڀاران مليل ٻيا سڀ
سرڪاري ٺاڻا ڀارت جي سرڪاري حساب يا راجيه جي سرڪاري حساب ۾،
حالت اَنوسار، جمع ڪيا ويندا.

(۳) ڀارت جي سنڀت نڌيءَ يا راجيه جي سنڀت نڌيءَ مان ڪي به ناڻا خرڇ نه ڪيا ويندا سواءِ قاعدي پٽاندڙ ۽ هن سنوڌان ۾ ڀرڀنڌ ڪيل ڀريوڄن لاءِ ۽ نموني سان.

۲۶۷. اِتفاقي نڌي

(۱) سند قاعدي دواران پيشگي رقم جي روڀ جي هڪ اِتفاقي نڌي ٻرڀا ڪري سگهندي جنهن جو نالو ٿيندو 'ڀارت جي اِتفاقي نڌي' جنهن ۾ اُن قاعدي دواران نھرايون وڃن اُهي رقمون وقت به وقت ڀريون وينديون ۽ اُها نڌي راشٽرپتيءَ جي حوالي ڪئي ويندي جيئن هو اُن نڌيءَ مان اڳواٽ اڻ ڏني خرڇ جي پورائي ڪرڻ لاءِ اهڙي خرڇ جي سند اَنوڇيد ۱۱۵ يا اَنوڇيد ۱۱۶ هيٺ قاعدي دواران بحالي ڏئي تيستائين پيشگيون ڏيئي سگهي.

(۲) راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران پيشگي رقم جي روڀ جي هڪ اِتفاقي نڌي ٻرڀا ڪري سگهندو جنهن جو نالو ٿيندو 'راجيه جي اِتفاقي نڌي' جنهن ۾ اُن قاعدي دواران نھرايون وڃن اُهي رقمون وقت به وقت ڀريون وينديون، ۽ اُها نڌي راجيه جي راجيڀال جي حوالي ڪئي ويندي جيئن هو اُن نڌيءَ مان اڳواٽ اڻ ڏني خرڇ جي پورائي ڪرڻ لاءِ اهڙي خرڇ جي راجيه جو وڌان منڊل اَنوڇيد ۲۰۵ يا اَنوڇيد ۲۰۶ هيٺ قاعدي دواران بحالي ڏئي تيستائين پيشگيون ڏيئي سگهي.

سنگھ ۽ راجين جي وڇر آمدنيءَ جي ورڇ

۲۶۸. سنگھ دواران وڌل ڀر راجين دواران وصول ڪيل ۽ ڪنيل مڪصول

(۱) اهڙا اِستامڀ مڪصول ۽ اهڙا دوائِي ۽ سينگار جي بناوٽن تي آبڪاري مڪصول جي سنگھ لسٽ ۾ ڄاڻايل آهن اُهي ڀارت سرڪار دواران وڌا ويندا ڀر وصول ڪيا ويندا.

(۱) جتي آهڙا محصول ڪنهن سنگه ڪيتر اندر وجهڻ جوڳا آهن،
اُتي ڀارت سرڪار دواران، ۽

(ب) ٻين حالتن ۾، راجين دواران، جن اندر اُهي محصول سلسليوار
وجهڻ جوڳا آهن.

(۲) ڪنهن به راجيه اندر وجهڻ جوڳي آهڙي ڪنهن محصول جي ڪنهن
به مالي سال جي اُپت ڀارت جي سنچت نڌيءَ جو پاڻو نه ٿيندي، پر اُن
راجيه کي سونپي ويندي.

۲۶۹. سنگه دواران وڌل ۽ وصول ڪيل پر راجين کي سونپيل

ڍلون

(۱) هيٺيان محصول ۽ ڍلون ڀارت سرڪار دواران وڌا ۽ وصول ڪيا ويندا
پر راجين کي فقري (۲) ۾ پرڀنڌ ڪيل نموني سونپيا ويندا، يعني :-

(۱) ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءِ ٻي ملڪيت جي وارثت بنسبت محصول؛
(ب) ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءِ ٻيءَ ملڪيت تي جائداد محصول؛
(ب) ريلوي، سمنڊ يا هوا ذريعي ڪنيل مال يا مسافرن تي حدَ جون

ڍلون؛

(پ) ريلوي پاڙن ۾ نول تي ڍلون؛

(پ) شيئر بزارين ۽ واعداءَ بزارين ۾ وهنوارن تي اسٽامپ محصول
ڪانسواءِ ٻيون ڍلون؛

(ت) اخبارن جي وڪري يا خريديءَ تي ۽ انهن ۾ شايع ٿيل اشتهارن

تي ڍلون؛

(ت) اخبارن ڪانسواءِ مال جي وڪري يا خريديءَ تي ڍلون، جتي
آهڙو وڪرو يا خريدي انٽر راجيه ڌنڌي يا واپار دؤران ٿئي.

(ت) مال موڪلڻ تي ڍلون (موڪليندڙ شخص کي چاهي ٻئي ڪنهن
شخص کي موڪليل هجي) جتي آهڙو موڪلڻ انٽر راجيه ڌنڌي يا واپار دؤران
ٿئي.

(۲) ڪنهن به مالي سال ۾ آهڙي ڪنهن محصول يا ڍل جي صافي اُپت،
سواءِ ته اُها اُپت سنگه ڪيترن سان لاڳاپو رکندڙ اُپت هجي، ڀارت جي سنچت

نڌيءَ جو پاڻو نه ٿيندي، پر جي جن راجين جي اندر اهو مڪصول يا ڍل اُن سال ۾ وجهڻ جوڳي هجي، تن کي سونپي ويندي ۽ اُنهن راجين وچ ۾ سنسد قاعدي دواران ترتيب ڪري آهڙن وچ جي اصولن پٽاندڙ وڃي ويندي.

(۳) مال جو ڪو به وڪرو يا خريدي يا مال موڪلڻ ڪڏهن انتر راجيه ڏنڌي يا واپار دؤران ٿئي ٿو اهو طئه ڪرڻ لاءِ سنسد قاعدي دواران اصول ترتيب ڪري سگهندي.

۲۷۰. سنگه دواران وڌل ۽ وصول ڪيل ۽ سنگه ۽ راجين جي

وچ ۾ ورچيل ڍلون

(۱) ڪيتيءَ جي آمدنيءَ کانسواءِ ٻيءَ آمدنيءَ تي ڍل ڀارت سرڪار دواران وڌي ۽ وصول ڪئي ويندي ۽ سنگه ۽ راجين جي وچ ۾ فقري (۲) ۾ پربند ڪيل نموني وڃي ويندي.

(۲) ڪنهن به مالي سال ۾ آهڙي ڪنهن ڍل جي صافي اُڀت سواءِ ته جيتري قدر اُها اُڀت سنگه ڪيتر سان يا سنگه جي اُچورن بنسبت ڏيڻ جوڳين ڍلن سان لاڳاپو رکندڙ اُڀت هجي، اُنجو ٺهرايو وڃي آهڙو سيڪڙو ڀارت جي سنچت نڌيءَ جو پاڻو نه ٿيندو، پر جن راجين ۾ اُها ڍل اُن سال ۾ وجهڻ جوڳي هجي، تن کي سونپيو ويندو ۽ اُنهن راجين جي وچ ۾ ٺهرايو وڃي اُنهيءَ نموني ۽ اُنهيءَ وقت کان وڃيو ويندو.

(۳) فقري (۲) جي پريوجن لاءِ هر مالي سال ۾ سنگه جي اُچورن بنسبت ڏيڻ جوڳين ڍلن جي صافي اُڀت نه هجي آهڙيءَ صافيءَ اُڀت جو ٺهرايو وڃي اوترو سيڪڙو سنگه ڪيترن سان لاڳاپو رکندڙ اُڀت سمجهي ويندي.

(۴) هن اُنچيد ۾ -

(۱) آمدنيءَ تي ڍل ۾ ڪارپوريٽ ڍل نٿي اچي وڃي؛

(ب) 'ٺهرايو وڃي' جي معنيٰ آهي -

(i) جيسين مالي ڪميشن ٺهي، راشنريٽيءَ دواران حڪم دواران ٺهرايل، ۽

(ii) مالي ڪميشن جي ٺهڻ بعد راشنريٽيءَ دواران مالي ڪميشن جون سفارشون

ويچارڻ کان پوءِ حڪم دواران ٺهرايل؛

(ب) 'سنگه جا اُچورا' ۾ ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ڏيڻ جوڳا

سڀ اُجورا ۽ پينشن جن بنسبت آمدنيءَ تي ڍل وجهڻ جوڳي هجي، اُچي وڃن ٿا.

۲۷۱. ڪن محصولن ۽ ڍلن تي سنگھ جي پريوڄن لاءِ سرچارج
اُٺوچيد ۲۶۹ ۽ ۲۷۰ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد ڪنهن به وقت انهن اُٺوچيدن ۾ نرديش ڪيل محصولن يا ڍلن مان ڪن ۾ به سنگھ جي پريوڄن لاءِ سرچارج دواران واڌارو ڪري سگهندي ۽ اهڙيءَ ڪنهن سرچارج جي سڄي اُپت پارت جي سنچت نڌيءَ جو پاڻو ٿيندي.

۲۷۲. ڍلون جي سنگھ دواران وڌيون ۽ وصول ڪيون وڃن ۽
سنگھ ۽ راجين جي وچ ۾ وڃي سگهجن
دواڻي ۽ سينگار جي بناوٽن تي آبڪاري محصول کانسواءِ سنگھ لسٽ ۾ ڄاڻايل سنگھ جا آبڪاري محصول پارت سرڪار دواران وڌا ۽ وصول ڪيا ويندا، پر جي سنسد قاعدي دواران ائين پرڀنڌ ڪري ته پارت جي سنچت نڌيءَ مان جن راجين تي محصول وجهندڙ قاعدي جي پهچ هجي تن کي اُن محصول جي سڄي صافي اُپت يا اُن جي حصي جي برابر رقمون ڏنيون وينديون، ۽ اُهي رقمون انهن راجين جي وچ ۾ اُن قاعدي دواران وڃ جا اصول ترتيب ڪيا وڃن انهن پٽاندڙ ورڇيون وينديون.

۲۷۳. سڻي ۽ سڻيءَ جي پيدائشن تي روانگي محصول جي بدلي
۾ گرانٽ

(۱) هر سال سڻي ۽ سڻيءَ جي پيدائشن تي روانگي محصول جي هر سال جي صافي اُپت مان ڪو حصو آسام، بهار، اوڙيسا ۽ اولهه بينگال جي راجين کي سڻپڻ جي بدلي ۾ انهن راجين جي آمدنيءَ لاءِ مددي گرانٽ طور پارت جي سنچت نڌيءَ تي ٺهرايو وڃي ايتري رقم جو ڏمو وڌو ويندو.

(۲) جيستائين پارت سرڪار دواران سڻي يا سڻيءَ جي پيدائشن تي روانگي محصول وجهڻ چالو هجي يا هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهه سال پورا ٿيڻ تائين، ٻنهي مان جيڪو اڳ ٿئي، تيستائين ٺهرايو وڃي اُهي رقمون پارت جي سنچت نڌيءَ تي ڏمي وجهڻ چالو رکيو ويندو.

(۳) هن اَنوچيد ۾ مڪاوري 'نھرايو وڃي' جي معنيٰ اَنوچيد ۲۷۰ واري ساڳي آھي.

۲۷۲. راجين جو ھٿ ھڃي آھڙين ڍلن کي اثر ڪندڙ بلن لاءِ راشٽرپتيءَ جي آڳواٽ سفارش ضروري

(۱) ڪو به ڍل يا سڌارو، جيڪو راجين جو ھٿ ھڃي آھڙو ڪو محصول يا ڍل وجھي يا اُن ۾ ڦيرڦار ڪري يا جيڪو مڪاوري کيتيءَ جي آمدني جي ڀارت جي آمدني ڍل سان سنڀند رکندڙ قاعدن جي پريوجن لاءِ ڏنل آرٽ ۾ ڦيرڦار ڪري يا جيڪو هن آڏيءَ جي آڳوڻي ڏنل اُڀندڻ مان ڪنھن ھيٺ جن اصولن تي ناٿا راجين جي وچ ۾ ورڇڻ جوڳا آھن يا ٿي سگھن انھن کي اثر ڪري، يا جيڪو هن آڏيءَ جي آڳوڻي ڏنل اُڀندڻ ۾ ذڪر ڪيل سنگھ جي پريوجن لاءِ سرچارج مڙھي، اُهو سنسد جي ڪنھن به سڌن ۾ راشٽرپتيءَ جي سفارش کان سواءِ داخل يا پيش نه ڪيو ويندو.

(۲) هن اَنوچيد ۾ مڪاوري 'ڍل يا محصول جنھن ۾ راجيه جو ھٿ آھي' جي معنيٰ آھي -

(۱) ڍل يا محصول جنھن جي سڃي صافي اُڀت يا اُن جو ڪو حصو ڪنھن راجيه کي سونپيو ويو ھجي؛ يا

(ب) ڍل يا محصول جنھن جي صافي اُڀت جي حساب سان ڪنھن راجيه کي ڀارت جي سنڃت نڌيءَ مان اُن وقت رقمون ڏيڻ جوڳيون ھجن.

۲۷۵. ڪن راجين کي سنگھ کان گرانٽون

(۱) سنسد قاعدي دواران پڙهند ڪري آھڙيون رقمون جن راجين جي باري ۾ سنسد ٺھرائي ته انھن کي مدد جي ضرورت آھي تن راجين جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور هر سال ڀارت جي سنڃت نڌيءَ تي ذمي وڌيون وينديون ۽ جدا جدا راجين لاءِ جدا جدا رقمون مقرر ٿي سگھنديون؛

بشرطيڪ راجيه جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور ڀارت جي سنڃت نڌيءَ مان آھڙي موڙي ۽ وري ڏيڻ جوڳيون رقمون ڏنيون وينديون جي اُن راجيه کي انھن وڪاس جي رٿن جي خرچ کي پورو ڪرڻ لاءِ سمرت بنائڻ

لاء ضروري هجن جي اُن راجيه ۾ اُنوسوچت جن جاتين جي ڪلياڻ ۾ واڌارو ڪرڻ يا اُنوسوچت ايراضين جي ڪاروباري سطح کي اُن راجيه جي باقي ايراضين جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاءِ راجيه دواران پارت سرڪار جي بڪاليءَ سان هٿ ۾ کنيون وڃن :

وڌيڪ بشرطيڪ آسام راجيه جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور پارت جي سنچت نڌيءَ مان اهڙيون رقمون، موڙي ۽ وري ڏيڻ جوڳيون ڏنيون وينديون جي -

(ا) ڇهين اُنوسوچيءَ جي پٿر ۲۰ سان شامل جدول جي ڀاڱي پهرئين ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضين جي ڪاروبار بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳهه ٻن سالن درميان آمدنيءَ کان خرچ جي سراسر واڌاري جي برابر هجن؛ ۽

(ب) اُن راجيه دواران پارت سرڪار جي بڪاليءَ سان اُنهن ايراضين جي ڪاروباري سطح کي اُن راجيه جي باقي ايراضين جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاءِ جيڪي وڪاس جون رٿون هٿ ۾ کنيون وڃن اُنهن جي خرچ جي برابر هجن.

(۱-الف) اُنوچيد ۲۴۴ الف هيٺ خود اختيار راجيه جي نهڻ تي ۽ اُن وقت کان -

(i) فقري (۱) جي ٻئين شرطي فقري جي فقري (ا) هيٺ ڏيڻ جوڳيون ڪي رقمون، جيڪڏهن خود اختيار راجيه اُن ۾ ڄاڻايل سڀني جن جاتي ايراضين جو نهيل هجي ته خود اختيار راجيه کي ڏنيون وينديون، ۽ جي خود اختيار راجيه اُنهن جن جاتي ايراضين مان فقط ڪن جو نهيل هجي ته آسام راجيه ۽ خود اختيار راجيه جي وچ ۾ راشترپتي حڪم دواران ڄاڻائي ائين وراهيون وينديون؛

(ii) خود اختيار راجيه جي آمدنيءَ ۾ مددي گرانٽ طور پارت جي سنچت نڌيءَ مان اهڙيون رقمون، موڙي ۽ هر سال ڏيڻ جوڳيون، ڏنيون وينديون جي خود اختيار راجيه دواران پارت سرڪار جي بڪاليءَ سان اُن راجيه جي ڪاروباري سطح کي باقي آسام راجيه جي ڪاروباري سطح تائين مٿي آڻڻ جي پريوجن لاءِ جيڪي وڪاس جون رٿون هٿ ۾ کنيون وڃن اُنهن جي خرچ جي برابر هجن.

(۲) سندس دواران فقري (۱) هيٺ ڀرپڻڌ ٿئي ٿيستن، اُن فقري هيٺ سندس کي بخشيل اختيار راشترپتي حڪم ذريعي استعمال ڪري سگهندو، ۽ هن فقري هيٺ راشترپتيءَ دواران ڪيل ڪوبه حڪم سندس دواران آهڙي نموني ڪيل ڪنهن به ڀرپڻڌ جي آڏين رهي اثرائتو ٿيندو :

بشرطيڪ مالي ڪميشن جي ترتيب ٿيڻ کان پوءِ راشترپتيءَ دواران هن فقري هيٺ ڪو به حڪم فقط مالي ڪميشن جون سفارشون ويچارڻ کان پوءِ ئي ڪيو ويندو.

۲۷۶. پيشن، واپار، ڏنڌي ۽ نوڪريءَ تي ڏنل

(۱) اُنچيد ۲۲۶ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جي وڏان منڊل جو راجيه جي يا راجيه اندر ميونسپالٽي، ضلع بورڊ، لوڪل بورڊ يا ٻيءَ ڪنهن مڪانيءَ اختيارِيءَ جي فائدي لاءِ ڏنل سنڀندي پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوڪرين بنسبت ڪو قاعدو ان سبب ڪري ناجائز نه ٿيندو ته اهو آمدنيءَ تي ڏنل سان سنڀندڙ رڪي ٿو.

(۲) ڪنهن به هڪ شخص بنسبت راجيه کي يا راجيه ۾ ڪنهن به هڪ ميونسپالٽي، ضلع بورڊ، لوڪل بورڊ يا ٻي ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ کي پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوڪرين بنسبت ڏنل طور ڏيڻ جوڳي ڪل رقم سالياني به هزار پنج سو روپين کان وڌيڪ نه ٿيندي.

(سنوڏان (سڌارو سن) ائڪٽ، ۱۹۸۸ جي قلم ۲ دواران (۲۰ ڊسمبر ۱۹۸۸ کان) لفظ 'هه سو پنجاھ روپين' جي بدران لفظ 'هه هزار پنج سو روپين' درج ڪيل)

(۳) پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوڪرين تي ڏنل بنسبت مٿي چيل موجب قاعدو ٺاهڻ جو راجيه جي وڏان منڊل جي اختيار جو مطلب اهو نه ڪڍيو ويندو ته اهو پيشن، واپار، ڏنڌن ۽ نوڪرين مان حاصل يا پيدا ٿيندڙ آمدني تي ڏنل بنسبت سندس جي قاعدا ٺاهڻ جي اختيار کي ڪنهن نموني محدود ڪري ٿو.

۲۷۷. فرالا

ڪي به ڏنل، مڪحول، سيس يا فيون جي هن سنوڏان جي شروعات

کان یکدم آڳ ڪنهن راجيه سرڪار دواران يا ڪنهن ميونسپالٽيءَ يا ٻيءَ مڪاني اختيارِيءَ يا سنسٽا دواران راجيه، ميونسپالٽي، ضلع يا ٻيءَ مڪاني ايراضيءَ جي پريوچن لاءِ قاعدي موجب وڌيون وينديون هيون اُهي باوجود اُنجي ته اُهي ڏلون، محصول، سيس يا فيون سنگھ لسٽ ۾ ذڪر ڪيل هجن، سندس قاعدي دواران ورڌ پرنڌ ڪري تيستائين، جهڙوڪ ساڳئي پريوچن لاءِ ڪم آڻڻ چالو رکي سگهجي ٿو.

x x x x .۲۷۸

۲۷۹. 'صافي اُپت' وغيره ڳڻڻ

(۱) هن آڌيءَ جي آڳ ڏنل اُپنڊن ۾ 'صافي اُپت' جي معنيٰ آهي ڪنهن ڍل يا محصول سنڀندي اُن جي اُپت اُن مان وصولات جو خرچ ڪٽڻ کان پوءِ ۽ اُنهن اُپنڊن جي پريوچن لاءِ ڪنهن ايراضيءَ ۾ يا اُن سان لاڳاپو رکندڙ ڪنهن ڍل يا محصول جي يا ڪنهن ڍل يا محصول جي ڪنهن حصي جي صافي اُپت ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل دواران تحقيقات ۽ تصديق ڪئي ويندي جنهن جو پرمات پٽر آخري ٿيندو.

(۲) مٿي چيل ۽ هن آڌيءَ جي ٻين ڪن خاص اُپنڊن جي آڌين، سندس جو ٺاهيل قاعدو يا راشٽرپتيءَ جو حڪم، جتي هن پاڳ هيٺ ڪنهن محصول يا ڍل جي آمدني ڪنهن راجيه کي سونپي ويئي هجي يا سونپي سگهجي اهڙيءَ ڪنهن به حالت ۾، ڪهڙي نموني اُپت ڳڻجي، ڪهڙي وقت کان يا وقت تي ۽ ڪهڙي نموني کي رقمون ڏنيون وڃن، هڪ مالي سال ۽ ٻئي جي وچ ۾ حساب ٺاهي بيهارڻ ۽ ٻين ڪن پرسنگ يا اَنوسنگ بابتن لاءِ پرنڌ ڪري سگهندو.

۲۸۰. مالي ڪميشن

(۱) راشٽرپتي، هن سنوڌان جي شروعات کان ٻن سالن اندر ۽ تنهن کان پوءِ هر پنجين سال جي پوري ٿيڻ تي يا راشٽرپتي ضروري سمجهي اهڙي آڳ وقت تي حڪم دواران هڪ مالي ڪميشن جي ترتيب ڪندو جنهن ۾ هڪ چيئرمين ۽ ٻيا چار ميمبر ٿيندا جن کي راشٽرپتي مقرر ڪندو.

(۲) سنسد قاعدي دواران ٺهراڻي سگهندي ته ڪميشن جي ميمبرن طريقي مقررِيءَ لاءِ ڪهڙيون لياقتون ضروري ٿينديون ۽ کين ڪهڙي نموني چونڊيو ويندو.

(۳) ڪميشن جو اهو فرض ٿيندو ته راشٽرپتيءَ کي هيٺين ڳالهين جي باري ۾ سفارشون ڪري -

(آ) سنگھ ۽ راجين جي وچ ۾ هن آڏياءَ هيٺ سندن وچ ۾ وراهڙي آهي يا وراهي سگهجي، ان ڏين جي صاف اُپت جي وچ ۾ آهڙي اُپت جي راجين جي وچ ۾ پنهنجي پنهنجي حصي جي ڦانڊڻي؛

(ب) ڀارت جي سنڃت نڌيءَ مان راجين کي آمدنيءَ جي مددي گرانٽون ڏيڻ جا اصول؛

(ب ب) راجيه جي مالي ڪميشن دواران ڪيل سفارشن جي آڌار تي راجيه ۾ پنڄائتن جي وسيلن جي پوراڻيءَ لاءِ ڪنهن راجيه جي سنڃت نڌيءَ ۾ اضافو ڪرڻ لاءِ گهربل اُڀاون جي باري ۾؛

(سنوڌان (سڌارو ٽيهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲، قلم ۲ دواران (۲۴ اپريل ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل).

(ب) راجيه جي مالي ڪميشن دواران ڪيل سفارشن جي آڌار تي راجيه ۾ ميونسپالٽين جي وسيلن جي پوراڻيءَ لاءِ ڪنهن راجيه جي سنڃت نڌيءَ ۾ اضافو ڪرڻ لاءِ گهربل اُڀاون جي باري ۾؛

(سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲، قلم ۳ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل)

(پ) راشٽرپتيءَ دواران سالر مالي حالت جي خيال کان ڪميشن کي موڪليل بي ڪا بابت.

(سنوڌان (سڌارو چوهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۳، جي قلم ۳ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) هن پيئي پٿر ۾ اکر ۽ برٽڪيٽ (ب) بدران اکر ۽ برٽڪيٽ (پ) درج ڪيا ويا)

(۴) ڪميشن پنهنجي ڪارروائي طئه ڪندي ۽ پنهنجن ڪرتبن آڌا ڪرڻ ۾ کيس سنسد قاعدي دواران بخشي آهي اختيار رهندا.

۲۸۱. مالي ڪميشن جون سفارشون

راشٽرپتي مالي ڪميشن دواران هن سنوڌان جي اُپنڌن هيٺ ڪيل هر هڪ سفارش اُن تي ڪيل ڪارروائي جي باري ۾ سمجهاڻيءَ جي ياداشت سان گڏ سندس جي هر هڪ سڌن اڳيان رکائيندو.

پرچورڻ مالي اُپنڌ

۲۸۲. سنگھ يا راجپه دواران پنهنجي آمدنيءَ مان ڪرڻ جوڳو خرچ

سنگھ يا ڪو راجپه ڪنهن عام پريوجن لاءِ ڪي به گرانٽون ڪري سگهندو، باوجود اِنجي ته اهو پريوجن اهڙو نه هجي جنهن بنسبت سندس يا راجپه جو وڌان منڊل، حالت اَنوسار، قاعدا ٺاهي سگهي.

۲۸۳. سنچت نڌين، اتفاقي نڌين ۽ سرڪاري حسابن ۾ جمع ٿيل ناڻن جو حوالو وغيره

(۱) ڀارت جي سنچت نڌيءَ ۽ ڀارت جي اتفاقي نڌيءَ جو حوالو اُنهن نڌين ۾ ناڻا ڀرڻ، اُنهن مان ناڻا ڪڍڻ، ڀارت سرڪار کي يا سندس ڀاران مليل اُنهن نڌين ۾ جمع ٿيل ڪان سواءِ ٻين سرڪاري ناڻن جو حوالو، اُنهيءَ ڀارت جي سرڪاري حساب ۾ ڀرڻ ۽ اُن حساب مان ناڻا ڪڍڻ ۽ مٿي ڄاڻايل بابتن سان متعلق يا اَنوسنگ ٻيون سڀ بابتون سندس دواران قاعدي ذريعي نيٺ ڪيون وينديون، ۽ جيسين اِن باري ۾ ائين پرڀنڌ ٿئي تيسين راشٽرپتيءَ دواران نيٺ ذريعي نيٺ ڪيون وينديون.

(۲) راجپه جي سنچت نڌيءَ ۽ راجپه جي اتفاقي نڌيءَ جو حوالو، اُنهن نڌين ۾ ناڻا ڀرڻ، اُنهن مان ناڻا ڪڍڻ، راجپه سرڪار کي يا سندس ڀاران مليل اُنهن نڌين ۾ جمع ٿيل ڪانسواءِ ٻين سرڪاري ناڻن جو حوالو، اُهي راجپه جي سرڪاري حساب ۾ ڀرڻ ۽ اهڙي حساب مان ناڻا ڪڍڻ ۽ مٿي ڄاڻايل بابتن سان تعلق يا اَنوسنگ ٻيون سڀ بابتون راجپه جي وڌان منڊل

دواران قاعدي ذريعي نيٽ ڪيون وينديون، ۽ جيسين ان باري ۾ اڳين پرڀنڌ
ٿئي تيسين راجيه جي راجپال دواران ڪيل نيٽ ڪيون وينديون.

۲۸۴. دعوادارن جي امانتن ۽ سرڪاري نوڪرن ۽ ڪورٽن کي مليل ٻين ناڻن جو حوالو

سڀ ناڻا جي -

(ا) ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار دواران، حالت اَنوسار، ڪنيل يا
مليل آمدنيءَ سرڪاري ناڻن کانسواءِ، سنگھ جي يا راجيه جي معاملن سان
واسطو رکندڙ نوڪري ڪندڙ ڪنهن عملدار کي دواران اهڙيءَ حيثيت ۾ مليل
وٽس امانت هُجن، يا

(ب) ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنهن ڪورٽ دواران ڪنهن ڪيس، وشيه،
حساب يا شخصن جي کاتي جمع طور مليل يا امانت رکيل هُجن،
اهي ڀارت جي سرڪاري حساب يا راجيه جي سرڪاري حساب ۾ حالت
اَنوسار، ڀريا ويندا.

۲۸۵. سنگھ جي ملڪيت کي راجيه جي ڍلن کان چوٽ

(۱) سنگھ جي ملڪيت، سواءِ جيتري قدر سند قاعدي دواران ٻئي نموني
پرڀنڌ ڪري، راجيه يا راجيه اندر ڪنهن به اختيارِيءَ دواران مڙهيل سڀني
ڍلن کان چٽل رهندي.

(۲) سند قاعدي دواران ٻيو ڪو پرڀنڌ ڪري تيسٽائين فقري (۱) ۾
چيل ڪڇ به راجيه اندر ڪنهن به اختيارِيءَ کي سنگھ جي ڪنهن ملڪيت
تي ڪا به ڍل جنهن لاءِ هن سنوڌان کان يڪدم اڳ اها ملڪيت جوابدار
هئي يا جوابدار سمجهي ويئي هئي اها جيسٽائين اُن راجيه ۾ ڍل وجهڻ
چالو رهي تيسٽائين وجهڻ کان ڪو نه روڪيندو.

۲۸۶. مال جي وڪري ۽ خريد تي ڍل وجهڻ جي باري ۾ پابنديون

(۱) راجيه جو ڪو به قاعدو مال جي وڪري يا خريد تي ڪا به ڍل نه
وجهندو يا وجهڻ جي اختيارِي ڏيندو، جتي اهڙو وڪرو يا خريد ٿئي -

(۱) راجيه کان ٻاهر؛ يا

(ب) ڀارت جي ڪيتر اندر مال جي آمدنيءَ يا اُن مان مال جي ٻاهر روانگي جي دؤري ۾.

(۲) سندس قاعدي دواران اهو طئه ڪرڻ لاءِ اصول گهڙي سگهندي ته ڪڏهن مال جو وڪرو يا خريد فقري (۱) ۾ ذڪر ڪيل طريقن مان ڪنهن ۾ ٿئي ٿو.

(۳) راجيه جو ڪو به قاعدو، جيتري قدر اهو.

(۱) سندس دواران قاعدي ذريعي اُتر راجيه ڏنڌي يا واپار ۾ خاص اهميت واري ظاهر ٿيل مال جي وڪري يا خريد تي ڏنل؛ يا

(ب) مال جي وڪري يا خريد تي اُنچيد ۳۶۶ جي فقري (۲۹) -
الف) جي پيٽي فقري (ب)، پيٽي فقري (ب) يا پيٽي فقري (پ) ۾ نرديش ڪيل قسم جي ڏنل؛

وجهي يا وجهڻ جي اختيار جي ڏني اوتري قدر سندس قاعدي دواران ڄاڻائي اهڙين ڏنل لڳائڻ جي طريقي، نرخ ۽ ٻين ڳالهين بابت پائبندين ۽ شرطن جي آڏين ٿيندو.

۲۸۷. بجليءَ تي ڏنل کان چوٽ

سواءِ جيتري قدر سندس قاعدي دواران ٻيو پرڀند ڪري راجيه جو ڪو به قاعدو اُن بجليءَ جي واپرڻ يا وڪري تي (پلي اها ڪنهن سرڪار خواه ٻين شخصن دواران پئدا ڪئي وڃي) ڏنل نه وجهندو يا وجهڻ جي اختيار جي ڏيندو جيڪا.

(۱) ڀارت سرڪار دواران واپري وڃي يا ڀارت سرڪار کي اُن سرڪار جي واپرڻ لاءِ وڪي وڃي، يا

(ب) ڀارت سرڪار يا ريلوي هلائيندڙ ريلوي ڪمپني دواران ڪنهن ريلوي جي ٺاهڻ، قائم رکڻ يا هلائڻ ۾ واپري وڃي يا اُن سرڪار يا اهڙي ڪنهن ريلوي ڪمپنيءَ کي ڪنهن ريلوي ٺاهڻ، قائم رکڻ يا هلائڻ ۾ واپرڻ لاءِ وڪي وڃي،

۽ بجليءَ جي وڪري تي ڏل وجهندڙ يا ڏل وجهڻ جي اختيارِي ڏيندڙ ڪو به اهڙو قاعدو اها خاطري ڪندو ته ڀارت سرڪار کي اُن سرڪار جي واپس لاءِ يا مٿي چيل اهڙي ڪنهن ڪمپنيءَ کي ڪنهن ريلوي ٺاهڻ، قائم رکڻ يا هلائڻ ۾ واپس لاءِ وڪيل بجليءَ جي قيمت، بجليءَ جو چڱو ڇوڪو انداز واپس وارن ٻين کان وصول ڪيل قيمت کان ڏل جي رقم جيتري گهٽ هجي.

۲۸۸. پاڻي يا بجلي بنسبت راجين دواران ڏل وجهڻ کان ڪن حالتن ۾ چوٽ

(۱) سواءِ جيتري قدر راشترپتي حڪم دواران ٻيو پرڀنڌ ڪري هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ عمل ۾ راجيه جو ڪو به قاعدو ڪنهن اُتار راجيه ندي يا نديءَ جي ماڻهريءَ کي نيٺ ڪرڻ يا اُن جو واڌارو ڪرڻ لاءِ ڪنهن موجوده قاعدي يا سندس دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران برپا ٿيل ڪنهن اختيارِيءَ دواران ڪئي ڪيل، پيدا ڪيل، واپس، ورچيل يا وڪيل پاڻي يا بجلي بنسبت ڏل نه وجهندو يا وجهڻ جي اختيارِي ڏيندو.

سمجهاڻي - هن فقري ۾ مڪاوري 'راجيه جو عمل ۾ قاعدو' ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان آڳ پاس ڪيل يا ٺهيل ۽ آڳ ۾ رد نه ڪيل راجيه جو قاعدو آچي ويندو، باوجود انجي ته اهو يا اُنجا ڪي پاڻا اُن وقت بلڪل يا ڪن خاص ايراضين ۾ عمل ۾ نه هجن.

(۲) راجيه جو وڌان منڊل فقري (۱) ۾ ذڪر ڪيل آهي اهڙي ڪا به ڏل قاعدي دواران وجهي يا وجهڻ جي اختيارِي ڏئي سگهندو، پر اهڙو ڪو به قاعدو فقط تڏهين اثراتو ٿيندو جڏهن راشترپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکڻ کان پوءِ اُن کي سندس بحالي ملي هجي؛ ۽ جي اهڙو ڪو قاعدو اهڙو پرڀنڌ ڪري ته اهڙيءَ ڏل جا نرخ ۽ ٻيون ڳالهون قاعدي هيٺ نيمن يا حڪمن ذريعي ڪنهن اختيارِيءَ دواران مقرر ڪيا وڃن، ته قاعدو پرڀنڌ ڪندو ته اهڙي ڪنهن نيم يا حڪم ڪرڻ لاءِ راشترپتيءَ جي آڳواٽ منظوري ورتي وڃي.

۲۸۹. راجيه جي ملڪيت ۽ آمدنيءَ کي سنگھ جي ڍلن کان چوٽ

(۱) راجيه جي ملڪيت ۽ آمدني سنگھ جي ڍلن کان چٽل رهندا.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪچ به سنگھ کي راجيه جي سرڪار دواران يا اُن طرفان هلندڙ ڪنهن قسم جي ڏنڌي يا واپار يا اُن سان واسطو رکندڙ ڪاررواين يا آهڙي ڏنڌي يا واپار جي پريوجن لاءِ ڪم ايندڙ يا ولايل ڪا ملڪيت يا اُن سان واسطو رکندڙ حاصل يا پيدا ٿيندڙ ڪنهن آمدنيءَ بنسبت ايتري حد تائين، جي هُجي ته، جنهن جو سنسد قاعدي دواران پرهنڌ ڪري ڪا ڍل وجهڻ يا وجهڻ جي اختيار تي ڏيڻ کان نه روڪيندو.

(۳) فقري (۲) ۾ چيل ڪچ به آهڙي ڪنهن ڏنڌي يا واپار سان يا ڏنڌي يا واپار جي آهڙي ڪنهن قسم سان، لاڳو نه پوندو، جيڪو سنسد قاعدي دواران سرڪار جي رواجي ڪرتبن سان پرسنگ هئڻ ظاهر ڪري.

۲۹۰. ڪن خرچن ۽ پينشنن بنسبت حساب ٺاهي بيهارڻ

جتي هن سنوڌان جي اُپنٽن هيٺ ڪنهن ڪورٽ يا ڪميشن جو خرچ، يا جنهن شخص هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڀارت ۾ ڪرائون هيٺ يا آهڙي شروعات کان پوءِ سنگھ جي يا ڪنهن راجيه جي معاملن سنڀندي نوڪري ڪئي هُجي، اُنکي يا اُن بنسبت ڏيڻ جوڳي پينشن ڀارت جي سنڀت نڌيءَ يا ڪنهن راجيه جي سنڀت نڌيءَ تي ذمي وڌل هُجي اُتي، جي

(ا) ڀارت جي سنڀت نڌيءَ تي ذمي وڌل هئڻ جي حالت ۾، اُها ڪورٽ يا ڪميشن راجيه جي اَلڳ ضرورتن مان ڪنهن جو پريوجن سڌ ڪري، يا اُن شخص سڄي نوڪري راجيه جي معاملن سنڀندي ڪئي هُجي، يا

(ب) راجيه جي سنڀت نڌيءَ تي ذمي وڌل هئڻ جي حالت ۾، اُها ڪورٽ يا ڪميشن سنگھ يا ٻئي ڪنهن راجيه جي اَلڳ ضرورتن مان ڪنهن جو به پريوجن سڌ ڪري يا اُن شخص سڄي نوڪري يا اُن جو حصو سنگھ يا ٻئي راجيه جي معاملن سنڀندي ڪئي هُجي؛

ته راجيه جي سنڀت نڌيءَ يا حالت اَنوسار ڀارت جي سنڀت نڌيءَ

يا اُن پئي راجيه جي سنچت نڌيءَ تي، خرچ ۽ پينشن سنڀندي ٺاه ٿئي
اهڙو ٺاه يا قبوليت نه ٿيڻ جي حالت ۾ ڀارت جي مکيه نياپه مؤرتيءَ طرفان
مقرر ٿيل آمين دواران طئه ٿئي اهڙو حصو، ذمي وڌو ويندو ۽ اُن مان ڏنو
ويندو.

۲۹۰. آلف. ڪن ديو سوم فندن کي سالياني رقم ڏيڻ

هر سال چائيتاليه لک ۽ پنجاھ هزار رپين جي رقم ڪيرالا راجيه
جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌي ويندي ۽ اُن مان ٿراونڪور ديو سوم فند
کي ڏني ويندي؛ ۽ هر سال تيرهان لک ۽ پنجاھ هزار رپين جي رقم ٿامل
نادو راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ذمي وڌي ويندي ۽ اُن مان پهرين نومبر
۱۹۵۶ تي ٿراونڪور ڪوچين راجين مان اُن راجيه ۾ بدلي ٿيل ڪيتر ۾
هندو مندرن ۽ پوتر استانن جي قائم رکڻ لاءِ اُن راجيه ۾ برپا ڪيل ديو سوم
فند کي ڏني ويندي.

x x x x ۲۹۱

آڌياڻ پيون

قرض ڪڍڻ

۲۹۲. ڀارت سرڪار دواران قرض ڪڍڻ

سنگه جو ڪاروباري اختيار سندس وقت به وقت قاعدي دواران مقرر
ڪري انهن حدن جي اندر، ڪي به هجن ته، ڀارت جي سنچت نڌيءَ جي
ضامن ٿريءَ تي قرض ڪڍڻ ۽ انهن حدن جي اندر، ڪي به هجن ته، جيڪي
ائين مقرر ٿين، گارنٽيون ڏيڻ تائين پهچندو.

۲۹۳. راجين دواران قرض ڪڍڻ

(۱) هن انوچيد جي اُڀڻڻ جي آڌين، راجيه جو ڪاروباري اختيار راجيه
جو وڏان منڊل وقت به وقت قاعدي دواران مقرر ڪري انهن حدن جي اندر،

ڪي به هُجن ته، اُن راجيه جي سنڀت نڌيءَ جي ضمانت تي ڀارت جي ڪيتر اندر قرض کڻڻ ۽ اُنهن حدن اندر، ڪي به هُجن ته، جيڪي ائين مقرر ٿين، گارنٽيون ڏيڻ تائين پهچندو.

(۲) ڀارت سرڪار آهڙن شرطن جي آڏين جي سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي ذريعي يا اُن هيٺ رکيا وڃن، ڪنهن به راجيه کي قرض ڏيئي سگهندي، يا جيستائين اُنوچيد ۲۹۲ هيٺ مقرر ٿيل ڪي به حدون اورانگهيون نه وڃن، ڪنهن به راجيه طرفان ڪنيل قرضن بنسبت گارنٽيون ڏيئي سگهندي، ۽ آهڙن قرضن ڏيڻ جي پريوجن لاءِ گهربل ڪي به رقمون ڀارت جي سنڀت نڌيءَ تي ذمي وڌيون وينديون.

(۳) جي آهڙي ڪنهن قرض جو، جيڪو راجيه کي ڀارت سرڪار يا اُنجي آڳين سرڪار ڏنو هُجي، يا جنهن جي باري ۾ ڀارت سرڪار يا اُن جي آڳين سرڪار گارنٽي ڏني هُجي، ڪو به حصو آڃا باقي رهيل هُجي ته اُهو راجيه ڀارت سرڪار جي منظوريءَ کان سواءِ ڪو به قرض ڪو نه کڻي سگهندو.

(۴) فقري (۳) هيٺ منظوري اُنهن شرطن جي آڏين، ڪي به هُجن ته ڏيئي سگهبي جي ڀارت سرڪار مڙهڻ ليڪ سمجهي.

آڌياڻ ٿيون

ملڪيت، قرار، حق، جوابداريون،
ذميواريون ۽ دعوائون

۲۹۴. ڪن حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو ورثو

هن سنوڌان جي شروعات کان وٺي -

(۱) سڀ ملڪيت ۽ جائداد جي آهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ ڊومينين آف انڊيا جي سرڪار جي پريوجن لاءِ هز مئجيسٽيءَ جي حوالي هئا ۽ سڀ ملڪيت ۽ جائداد جي آهڙي شروعات کان يڪدم آڳ هر هڪ گورنر جي پرائنٽ، جي پريوجن لاءِ هز مئجيسٽيءَ جي حوالي هئا. سلسليوار، سنگه ۽ سمان راجيه جي حوالي ٿيندا، ۽

(ب) ڊومينين آف انڊيا جي سرڪار جا ۽ هر هڪ گورنر جي پاران
جي سرڪار جا سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميواريون، ڀلي ڪنهن قرار مان
يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجن، ڀارت سرڪار ۽ هر هڪ سمان راجهه جي سرڪار
جا سلسليوار، حق، جوابداريون ۽ ذميواريون ٿيندا.

هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڊومينين آف پاڪستان يا اولهه بينگال،
اوڀر بينگال، اولهه پنجاب ۽ اوڀر پنجاب جي پاران جي رچنا جي سبب
ڪو به حساب ناهي بيهاريل يا بيهار ٿو هجي، اُنجي آڏين.

۲۹۵. ٻين حالتن ۾ ملڪيت، جائداد، حقن، جوابدارين ۽ ذميوارين جو ورثو

(۱) هن سنوڌان جي شروعات کان وٺي -

(۱) سڀ ملڪيت ۽ جائداد جي اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ
پهرين اُنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ ڄاڻايل راجهه جي سمان ڪنهن ڏيهي
رياست جي حوالي هئا آهن، جيڪڏهن اهڙي شروعات کان اڳ جن پريوجن
لاءِ اهڙي ملڪيت ۽ جائداد قبضي ۾ رکيل هئا آهن اُن کانپوءِ سنگهه جا
يا سنگهه لسٽ ۾ شمار ڪيل وڃن مان ڪنهن سان به سنڀت رکندڙ پريوجن
ٿين ته، سنگهه جي حوالي ٿيندا، ۽

(ب) پهرين اُنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ ڄاڻايل راجهه جي سمان
ڪنهن جي سرڪار جا ڏيهي رياست سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميواريون، ڀلي
ڪنهن قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجن جيڪڏهن اهڙيءَ شروعات کان
اڳ جن پريوجن لاءِ اهڙا حق حاصل ڪيا ويا هئا يا جوابداريون ۽ ذميواريون
ڪنهن وٽون هيون آهن اُن کانپوءِ ڀارت سرڪار جا سنگهه لسٽ ۾ شمار ڪيل
وڃن مان ڪنهن سان به سنڀت رکندڙ پريوجن ٿين ته ڀارت سرڪار جا
حق، جوابداريون ۽ ذميواريون ٿيندا، ڀارت سرڪار جي اُن راجهه جي سرڪار
سان ان باري ۾ ڪيل ڪنهن به قرار جي آڏين.

(۲) مٿي چيل جي آڏين، هن سنوڌان جي شروعات کان وٺي سڀ ملڪيت
۽ جائداد ۽ سڀني حقن ۽ جوابدارين ۽ ذميوارين بنسبت ڀلي آهن ڪنهن
قرار مان يا ٻيءَ طرح پيدا ٿيا هجن پر سواءِ فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل
آهي اُنجي پهرين اُنوسوچيءَ جي ڀاڱ (ب) ۾ ڄاڻايل هر هڪ راجهه جي

سرڪار سمان ڏيهي رياست جي وارث ٿيندي.

۲۹۶. لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا نا مالڪ ملڪيت حاصل ٿيڻ

هن کان پوءِ ٿيل اُپنڊ جي آڏين، ڀارت جي ڪيترن ۾ ڪا به ملڪيت جا هيءُ سنوڌان عمل ۾ نه آيو هُجي ها ته لاوارث يا عرصي گذرڻ ڪري يا حقدار مالڪ جي ڪوٽ ڪري نامالڪ هئڻ ڪري، هز مئجيسٽيءَ يا، حالت اَنوسار ڪنهن ڏيهي رياست جي حاڪم کي حاصل ٿئي ها، جي اُها ملڪيت ڪنهن راجهه ۾ آهي ته اُن راجهه جي حوالي ٿيندي ۽، ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، سَنگهه جي حوالي ٿيندي :

بشرطيڪ ڪا به ملڪيت جا اِن نموني هز مئجيسٽيءَ کي يا ڏيهي رياست جي حاڪم کي حاصل ٿئي ها اُن تاريخ تي ڀارت سرڪار جي يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار جي قبضي ۾ يا ظابطي هيٺ هئي ته جن پريوجن لاءِ اُها اُن وقت ڪم ايندي هئي يا قبضي ۾ هئي اُهي سَنگهه جا يا ڪنهن راجهه جا هُئا اُن موجب سَنگهه يا راجهه جي حوالي ٿيندي.

سمجهاڻي - هن اَنوچيد ۾ محاورن 'حاڪم' ۽ 'ڏيهي رياست' جي معنيٰ اَنوچيد ۲۶۳ واري ساڳي آهي.

۲۹۷. ملڪي سمنڊ يا کنڊ جي تَت پومي اندر قيمتي شيون ۽ اڪيلي آرٿڪ ڪيتر جا وسيلو سَنگهه جي حوالي ٿيندا

(۱) ڀارت جي ملڪي سمنڊ يا کنڊ جي تَت پومي، يا اڪيلي آرٿڪ ڪيتر اندر سمنڊ جي هيٺان سڀ زمين، معدني شيون ۽ ٻيون قيمتي شيون سَنگهه جي حوالي ٿينديون ۽ سَنگهه جي پريوجن لاءِ ڌارڻ ڪيون وينديون.

(۲) ڀارت جي اڪيلي آرٿڪ ڪيتر جا ٻيا سڀ وسيلو به سَنگهه جي حوالي ٿيندا ۽ سَنگهه جي پريوجن لاءِ ڌارڻ ڪيا ويندا.

(۳) ڀارت جي ڪيترن ساگر کنڊ، کنڊ جي تَت پومي، اڪيلي آرٿڪ ڪيتر ۽ ٻين سامونڊي ڪيترن جون حدون وقت بوقت سنسد دواران ٺاهيل قاعدي ذريعي يا هيٺ ڄاڻايون وڃن اُهي ٿينديون.

۲۹۸. واپار ڪرڻ وغيره جو اختيار

سنگھ جو ۽ هرھڪ راجيہ جو ڪاروباري اختيار ڪو بہ واپار يا ڌنڌو ڪرڻ ۽ ڪنھن بہ پريوجن لاءِ ملڪيت حاصل ڪرڻ، ڌارڻ ڪرڻ ۽ نيڪال ڪرڻ ۽ قرار ڪرڻ تائين پھچندو ؛ بشرطيڪ -

(۱) جيتري قدر آھڙو واپار يا ڌنڌو يا آھڙو پريوجن آھو ناھي جنھن بنسبت سنسد قاعدو ناھي سگھي اوتري قدر سنگھ جو مٿيون ڪاروباري اختيار هرھڪ راجيہ ۾ اُن راجيہ جي قاعدي جي آڌين ٿيندو ۽

(ب) جيتري قدر آھڙو واپار يا ڌنڌو يا آھڙو پريوجن آھو ناھي جنھن بنسبت راجيہ جو وڌان منڊل قاعدو ناھي سگھي اوتري قدر هرھڪ راجيہ جو مٿيون ڪاروباري اختيار سنسد جي قاعدي جي آڌين ٿيندو.

۲۹۹. قرار

(۱) سنگھ جي يا ڪنھن راجيہ جي ڪاروباري اختيار جي استعمال ۾ ڪيل سڀ قرار راشٽرپتيءَ دواران يا راجيہ جي راجيپال دواران حالت اُنوسار ڪيل آھن ائين صاف ڄاڻايو ويندو ۽ اُن اختيار جي استعمال ۾ ٿيل آھڙا سڀ قرار ۽ ملڪيت جا دستاويز راشٽرپتي يا راجيپال جي پاران پاڻ ھدايت ڪري يا اختياري ڏئي انھن شخصن دواران ۽ اُن نموني لکي ڏنا ويندا.

(۲) راشٽرپتي يا راجيپال ھن سنوڌان جي پريوجن لاءِ يا ھن کان اڳ عمل ۾ ڀارت سرڪار سنڀندي ڪنھن قاعدي جي پريوجن لاءِ ڪيل يا لکي ڏنل ڪنھن قرار يا دستاويز بنسبت شخصي طور جوابدار نہ ٿيندو نڪو ھن مان ڪنھن جي پاران آھڙو ڪو قرار يا دستاويز ڪرڻ يا لکي ڏيڻ وارو ڪو بہ شخص اُن بنسبت شخصي طور جوابدار ٿيندو.

۳۰۰. دعوائون ۽ ڪارروايون

(۱) ڀارت سنگھ جي نالي ڀارت سرڪار دعوا ڪري سگھندي ۽ مٿس دعوا

ٿي سگهندي ۽ راجيه جي نالي راجيه سرڪار دعوا ڪري سگهندي ۽ مٿس دعوا ٿي سگهندي، ۽ هن سنوڌان دواران بخشيل اختيارن جي آڌار تي پاس ڪيل سند جي يا اهڙي راجيه جي وڌان منڊل جي قاعدي دواران ڪيل آپنڌن جي آڌين، اُهي جي هي سنوڌان جو قاعدو نه ٿئي ها ته، ڊومينين آف انڊيا ۽ سمان پرائنٽ يا سمان ڏيهي رياستون دعوا ڪري سگهن ها يا انهن تي دعوا ٿي سگهي ها اهڙين حالتن ۾ پنهنجي پنهنجي معاملن سنڀندي دعوا ڪري سگهندا يا مٿن دعوا ٿي سگهندي.

(۲) جي هن سنوڌان جي شروعات وقت -

(۱) ڪا قانوني ڪارروائي چالو آهي جنهن ۾ ڊومينين آف انڊيا ڏر آهي، ته اُن ڪارروائيءَ ۾ ڊومينين جي بدلي سان ڀارت سنگھ داخل ٿيل ليکيو ويندو ۽

(ب) ڪا قانوني ڪارروائي چالو آهي جنهن ۾ ڪو پرائنٽ يا ڏيهي رياست ڏر آهي، ته اُن ڪارروائيءَ ۾ پرائنٽ يا ڏيهي رياست جي بدلي سان متعلق راجيه داخل ٿيل سمجهيو ويندو.

آڌياڻ چوڻون

ملڪيت جو حق

۳۰۰. الف. شخصن کي قاعدي جي اختيارِيءَ کانسواءِ ملڪيت

کان محروم نه ڪرڻ

قاعدي جي اختيارِيءَ کانسواءِ ڪنهن به شخص کان سندس ملڪيت ڪسي نه ويندي.

ڀارت جي ڪيتر اندر واپار، ڏنڌو ۽ وهنوار

۳۰۱. واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار جي آزادي

هن ڀاڳ جي ٻين اُڀڻڻن جي آڏين، ڀارت ۾ جي ڪيتر اندر واپار، ڏنڌو ۽ وهنوار آزاد رهندا.

۳۰۲. واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار تي ڀائبنديون وجهڻ جو سنسد جو اختيار

سنسد قاعدي دواران هڪ راجيه ۽ ٻئي جي وچ ۾ يا ڀارت جي ڪيتر جي ڪنهن به ڀاڱي اندر واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار جي آزاديءَ تي اهڙيون ڀائبنديون وجهي سگهندي جي عام ڀلي لاءِ ضروري هجن.

۳۰۳. واپار ۽ ڏنڌي بنسبت سنگهه جي ۽ راجين جي قانون سازيءَ جي اختيارن تي ڀائبنديون

(۱) اُنوچيد ۳۰۲ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنسد کي ۽ نه ڪنهن راجيه جي وڌان منڊل کي ڪو به اهڙو قاعدو ٺاهڻ جو اختيار رهندو جو ستن اُنوسوچي جي ستن مان ڪنهن ۾ واپار ۽ ڏنڌي سنڀڻڻي ڪنهن داخلا جي آڌار تي هڪ راجيه کي ٻئي تي ڪا به سرسي ڏئي يا ڏيڻ جي اختياري ڏئي، يا هڪ راجيه ۽ ٻئي جي وچ ۾ ڪو پيدا ڪري يا ڪرڻ جي اختياري ڏئي.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪچ به سنسد کي ڪو اهڙو قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو جو ڪا سرسي ڏئي يا ڏيڻ جي اختياري ڏئي يا ڪو پيدا ڪري يا ڪرڻ جي اختياري ڏئي، جيڪڏهن اهڙو قاعدو ائين ظاهر ڪري ته ڀارت جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مال جي اڻاڻ مان پيدا ٿيندڙ حالت کي منهن ڏيڻ جي ڀرڇون لاءِ ائين ڪرڻ ضروري آهي.

۳۰۴. راجين جي وچ ۾ واپار، ڏنڌي ۽ وهنوار تي ڀائبنديون

اُنوچيد ۳۰۱ يا اُنوچيد ۳۰۳ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران -

(آ) ٻين راجين يا سنگھ کيترن مان آمدني ڪيل مال تي اُن راجيه ۾ ٺهيل يا پيدا ڪيل ساڳئي قسم جي مال تي لاڳو هجي اها ڍل وجهي سگھندو، پر اهڙي نموني جو ائين آمدني ٿيل مال ۽ ائين ٺهيل يا پيدا ڪيل مال جي وچ ۾ پيدا ٿيڻ نه ٿئي؛ ۽

(ب) اُن راجيه سان يا اُن جي اندر واپار، ڏنڌي يا وهنوار جي آزاديءَ تي اهڙيون واجبي پائبنديون وجهي سگھندو جي عام پلي لاءِ ضروري هجن؛ بشرطيڪ فقري (ب) جي پريوجن لاءِ ڪو به بل يا سڌارو راجيه جي وڌان منڊل ۾ راشنريٽيءَ جي اڳواٽ منظوريءَ کان سواءِ داخل يا رجو نه ڪيو ويندو.

۳۰۵ موجوده قاعدن ۽ راجيه هڪ هٿيءَ جو پرڀنڌ ڪندڙ قاعدن جو بچاءُ جيستائين راشنريٽي حڪم دواران ٻي هدايت ڪري، اُنوچيد ۲۰۱ ۽ ۲۰۲ ۾ چيل ڪچ به ڪنهن موجوده قاعدي جي اُڀڻڻ کي اثر نه ڪندو، ۽ اُنوچيد ۲۰۱ ۾ چيل ڪچ به سنوڌان (چوٿون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۵۵، جي شروعات کان اڳ ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي عمل کي اهو اُنوچيد ۱۹ جي فقري (۶) جي پيٽي فقري (iii) ۾ نرديش ڪيل اهڙي ڪنهن وشيه سان سنڀڻڻ رکندو هجي اوتري قدر اثر نه ڪندو يا سنسد يا راجيه جي وڌان منڊل کي اهڙي ڪنهن وشيه سان سنڀڻڻ رکندڙ قاعدو ٺاهڻ کان نه روڪيندو.

۳۰۶. x x x x

۳۰۷. اُنوچيد ۲۰۱ کان ۲۰۲ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ اختياريءَ جي مقرري

سنسد قاعدي دواران اهڙي اختياري مقرر ڪري سگھندي جا هوءَ اُنوچيد ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳ ۽ ۲۰۴ جا پريوجن پورا ڪرڻ لاءِ واجب سمجهي ۽ ائين مقرر ڪيل اختياريءَ کي هوءَ ضروري سمجهي اهڙا اختيار ۽ اهڙا فرض بجا آڻي سگھندي.

سنگھ ۽ راجين جي هٿ هيٺ شيوائون

آڏيا پھريون

شيوائون

۳۰۸. آرٽ

هن پاڳ ۾ مضمون پي تقاضا نه ڪري ته مڪاوري 'راجيه' ۾ ڄمون ۽ ڪشمير راجيه نٿو اچي وڃي.

۳۰۹. سنگھ يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي پرڻي ۽ نوڪريءَ جا شرط

هن سنوڌان جي اُپنڌن جي آڏين مناسب وڌان منڊل جا ائڪٽ سنگھ يا ڪنهن راجيه جي ڪاروبار سنڀندي سرڪاري نوڪرين ۽ عهدن لاءِ پرڻي ۽ انهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪري سگهندا:

بشرطيڪ هن اُتوچيد هيٺ مناسب وڌان منڊل جي ڪنهن ائڪٽ دواران يا هيٺ هن باري ۾ پرڻت ٿيڻ تائين سنگھ جي ڪاروباري سنڀندي نوڪرين ۽ عهدن جي حالت ۾ راشٽرپتي يا اهڙو هُو هدايت ڪري شخص ۽ راجيه جي ڪاروبار سنڀندي نوڪرين ۽ عهدن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال يا هو هدايت ڪري اهڙو شخص اهڙين نوڪرين ۽ عهدن لاءِ پرڻي ۽ انهن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ لاءِ نيمر ٺاهي سگهندو ۽ اهڙا ٺاهيل ڪي به نيمر اهڙي ڪنهن ائڪٽ جي اُپنڌن جي آڏين اثرائتا ٿيندا.

۳۱۰. سنگھ يا راجيه جي نوڪري ڪندڙ شخصن جي عهدي جو مڏو

(۱) هن سنوڌان ۾ ڪيل صاف اُپنڌ ڪانسواءِ هرڪو شخص جو بچاءُ شيوا جو يا سنگھ جي سول شيوا جو يا ڪنهن اڪل ڀارت شيوا جو ميمبر آهي يا بچاءُ سان سنڀندڙ ڪو عهدو يا سنگھ هيٺ ڪو سول عهدو سنڀالي ٿو اهو راشٽرپتيءَ جي خوشيءَ تائين عهدو سنڀالي ٿو ۽ هرڪو شخص جو راجيه جي سول شيوا جو ميمبر آهي يا راجيه هيٺ ڪو سول عهدو سنڀالي ٿو اهو راجيه جي راجيپال جي خوشيءَ تائين عهدو

سنڀالي ٿو.

(۲) باوجود انجي ته سنگه يا راجيه هيٺ سول عهدو سنڀاليندڙ شخص راشترپتي، يا حالت انوسار راجيه جي راجيپال جي خوشيءَ تائين عهدو سنڀالي ٿو، راشترپتي يا راجيپال، حالت انوسار خاص لياقتن واري شخص جون شيوائون حاصل ڪرڻ جي خيال کان ضروري سمجهي ته ڪو به قرار جنهن هيٺ بچاءُ شيوا جو يا اڪل ڀارت شيوا جو يا سنگه يا راجيه جي سول شيوا جو ميمبر نه هجي، اهڙو شخص اهڙو عهدو سنڀالڻ لاءِ هن سنوڌان هيٺ مقرر ڪيو وڃي، پرهنڌ ڪري سگهندو ته جي قبول ڪيل مدت کان اڳ اهو عهدو رد ڪيو وڃي يا، سندس ڀاران بدچال سان سنڀند نه رکندي سببن ڪري کيس عهدي خالي ڪرڻ جو حڪم ڪيو وڃي ته ان شخص کي عيوضو ڏنو وڃي.

۳۱۱. سنگه يا راجيه جي هٿ هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪريءَ ۾ رکيل شخصن جي برطرفي، کين هٽائڻ يا سندن درجو گهٽ ڪرڻ

(۱) ڪو به شخص جو سنگه جي سول شيوا يا اڪل ڀارت شيوا يا ڪنهن راجيه جي سول شيوا جو ميمبر آهي يا سنگه يا ڪنهن راجيه جي هٿ هيٺ ڪو سول عهدو سنڀالي ٿو تنهن کي کيس مقرر ڪيو هجي انجي زبردست ڪنهن به اختياريءَ دواران برطرف نه ڪيو ويندو يا عهدي تان نه هٽايو ويندو.

(۲) مٿي چيل آهي اهڙي ڪنهن شخص کي فقط اهڙي ڇاڇ کان پوءِ ئي برطرف ڪيو ويندو يا عهدي تان هٽايو ويندو يا سندس درجو گهٽايو ويندو جنهن ۾ کيس سندس خلاف تهنن کان واقف ڪيو ويو هجي ۽ انهن تهنن بنسبت ٻڌڻ جو واجبي وجه ڏنو ويو هجي :

بشرطيڪ جي اهڙي ڇاڇ کان پوءِ کيس اهڙي ڪا سزا ڪرڻ جي رٿ هجي ته اهڙي ڇاڇ درميان ڏنل ثابتين جي آڌار تي اهڙي سزا ڪري سگهي ۽ اهڙي شخص کي رٿيل سزا بابت عريضي ڪرڻ لاءِ ڪو وجه ڏيڻ ضروري نه ٿيندو :
وڌيڪ بشرطيڪ هيءُ فقرو اُتي لاڳو نه پوندو -

(۱) جتي ڪنهن شخص کي اهڙي هلت سبب برطرف ڪيو يا هٽايو ويو هجي يا سندس درجو گهٽايو ويو هجي جنهن جي ڪري کيس فوجداري تهمت هيٺ سزاياب ڪيو ويو آهي، يا

(ب) جتي ڪنهن شخص کي برطرف ڪرڻ يا هٽائڻ يا سندس درجو گهٽائڻ جو اختيار هئڻ واريءَ اختياريءَ کي خاطري ٿئي ته ڪنهن سبب ڪري، جو ان اختياريءَ دواران لکيت ۾ رکيو ويندو، اهڙي ڇاڇ ڪرڻ واجبي طرح ممڪن نه آهي، يا

(ب) جتي راشترپتيءَ کي يا راجيپال کي، حالت اَنوسار خاطري ٿئي ته راجپه جي سلامتيءَ جي خيال کان اهڙي ڄاڄ ڪرڻ صلاح ڀريو نه آهي.

(۳) اڳ ڇيل اهڙي ڪنهن شخص بنسبت جي سوال اُٿي ته فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل اهڙي ڄاڄ ڪرڻ واجبي طرح ممڪن آهي يا نه، اُن تي اهڙي شخص کي برطرف ڪرڻ يا هٽائڻ يا سندس درجو ڪهڻائڻ جو اختيار جنهن اختيارِيءَ کي آهي اُن جو فيصلو آخري ٿيندو.

۳۱۲. اَڪل ڀارت شيواڻون

(۱) ڀاڳ ڇهين جي اڏياءَ ڇهين يا ڀاڳ يارهين ۾ ڪڇ به هئڻ جي باوجود، جي راجپه سڀا حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي به ڀاڱي ٿي کان گهٽ نه ايترن جي ٿيڪي واري لهرءَ دواران ظاهر ڪيو هجي ته راشترپه هٿ ۾ ائين ڪرڻ ضروري يا صلاح ڀريو آهي ته سندس قاعدي دواران سنگهه ۽ راجپن جي گڏيل هڪ يا وڌيڪ اَڪل ڀارت شيواڻون (اَڪل ڀارت عدالتي شيوا سميت) قائم ڪرڻ لاءِ پهرين ڪري سگهندي، ۽ هن اڏياءَ جي ٻين اُڀندڻن جي اڏين، اهڙي ڪنهن شيوا لاءِ ڀرتي ۽ اُن ۾ مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪري سگهندي.

(۲) هن سنوڌان جي شروعات وقت انڊين ائڊمنسٽريٽو سروس ۽ انڊين پوليس سروس نالي واريون شيواڻون هن اَنوچيد هيٺ سندس دواران قائم ڪيل شيواڻون سمجهيون وينديون.

(۳) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل اَڪل ڀارت عدالتي شيوا ۾ اَنوچيد ۳۲۶ ۾ ڏنل وياڪيا موجب ضلع جڇ جي عهدي کان گهٽ ڪو به عهدو شامل نه ٿيندو.

(۴) اڳ ڇيل اَڪل ڀارت عدالتي شيوا قائم ڪرڻ جو پهرين ڪندڙ قاعدو ڀاڳ ڇهين جي اڏياءَ ڇهين جي سڌاري لاءِ اهڙا اُڀندڻ ڪري سگهندو جي اُن قاعدي جي اُڀندڻن کي اثرائتو بڻائڻ لاءِ ضروري هجن، ۽ اهڙو ڪو قاعدو اَنوچيد ۲۶۸ جي ڀريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو هئڻ سمجهيو نه ويندو.

۳۱۲. آلف. ڪن شيواڻن جي عملدارن جي نوڪريءَ جا شرط بدلائڻ يا رد ڪرڻ جو سندس جو اختيار

(۱) سندس قاعدي دواران -

(آ) سيڪريٽري آف اسٽيٽ يا سيڪريٽري آف اسٽيٽ ان ڪائونسل دواران هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڀارت ۾ ڪرائون جي سول شيوا ۾ مقرر ٿيل جيڪي

شخص سنوڌان (آناويھون سڌارو) اٽڪٽ، ۱۹۷۲، جي شروعات تي ۽ اُن کان پوءِ ڀارت سرڪار يا ڪنھن راجيہ سرڪار جي ھٿ ھيٺ ڪنھن شيوا ۾ يا عھدي تي، نوڪري ڪرڻ چالو رڪن اُنھن جي لوازمي، موڪل ۽ پينشن بنسبت نوڪريءَ جي شرطن ۽ انتظامي بابت بنسبت حقن کي آئينده لاءِ يا ماضي اثر سان بدلي يا رد ڪري سگھندي؛

(ب) سيڪريٽري آف اسٽيٽ يا سيڪريٽري آف اسٽيٽ ان ڪائونسل دواران ھن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڀارت ۾ ڪرائون جي سول شيوا ۾ مقرر ٿيل جيڪي شخص سنوڌان (آناويھون سڌارو) اٽڪٽ، ۱۹۷۲، جي شروعات کان اڳ ڪنھن بہ وقت رٽائرڊ ٿيا يا ٻيءَ طرح نوڪريءَ ۾ چالو رھڻ بند ٿيا ھجن اُنھن جي پينشن بنسبت نوڪريءَ جا شرط آئينده لاءِ يا ماضي اثر سان بدلي يا رد ڪري سگھندي؛

بشرطيڪ جيڪو شخص سپريم ڪورٽ يا ڪنھن ھاءِ ڪورٽ جو مکيہ نياپہ مورتِي يا ٻيو جج، ڀارت جو ڪمپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، سنگھ يا راجيہ جي پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر يا چيئرمين يا مکيہ چونڊ ڪميشن جو عھدو سنڀالي ٿو يا سنڀاليو اٿس، اُنجي حالت ۾ ٻيئي فقري (ا) يا ٻيئي فقري (ب) ۾ ڪڇ بہ سندس کي اُن شخص جي اُن عھدي تي مقرريءَ کان پوءِ سندس نوڪريءَ جي شرطن ۾، سواءِ جيتري قدر اُھڙي شيوا جي نوڪريءَ جا کيس لاڳو شرط سيڪريٽري آف اسٽيٽ يا سيڪريٽري آف اسٽيٽ ان ڪائونسل دواران ڪرائون جي ڪنھن سول شيوا ۾ مقرر ٿيڻ جي ڪارڻ ھجن، کيس نقصان ٿئي اُھڙي فيرٽار ڪرڻ يا رد ڪرڻ جي اختيارِي ڏئي ٿو اھو مطلب نہ ڪڍيو ويندو.

(۲) سندس ھن اُنوچيد ھيٺ قاعدي دواران جيتري قدر نرديش ڪيل پرڀنڌ ڪري تنھن کان سواءِ ھن اُنوچيد ۾ چيل ڪڇ بہ ڪنھن بہ وڌان منڊل يا ٻيءَ ڪنھن اختيارِيءَ جي ھن سنوڌان جي ٻئي ڪنھن اُڀنڌ ھيٺ فقري (ا) ۾ نرديش ڪيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن کي نيمت ڪرڻ جي اختيار کي اثر نہ ڪندو.

(۳) نہ سپريم ڪورٽ کي ۽ نہ ٻيءَ ڪنھن ڪورٽ کي حڪومت رھندي -

(ا) فقري (ا) ۾ نرديش ڪيل ڪنھن شخص دواران ڪيل يا لڪيل ڪنھن قول، قرار يا ٻئي اُھڙي دستاويز جي ڪنھن پرڀنڌ يا اُن تي ڪيل ڪنھن شرح مان پيدا ٿيندڙ، يا اُھڙي ڪنھن شخص کي ڀارت ۾ ڪرائون جي ڪنھن سول شيوا ۾ مقرريءَ يا سندس ڀارت جي ڊومينين جي يا ڀرانت جي سرڪار ھيٺ نوڪريءَ ۾ چالو رھڻ سنڀنڌي ڏنل ڪنھن قول مان پيدا ٿيندڙ ڪنھن بہ تڪرار ۾؛

(ب) اصلي جوڙيل اُنوچيد ۳۱۲ ھيٺ ڪنھن بہ حق، جوابداري يا ذميوارِيءَ

بنسبت ڪنھن بہ تڪرار ۾.

(۲) هن اُنوچيد جا اُپنڌ اصلي جوڙيل اُنوچيد ۳۱۲ ۾ يا هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپنڌ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود عملي ٿيندا.

۳۱۳. تبديل ڪال لاءِ اُپنڌ

هن سنوڌان هيٺ هن خيال کان ٻيو پرڀنڌ ٿئي ٿيستائين هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عمل ۾ ڪا به عام شيوا يا ڪو به عهدو، جيڪو سنوڌان جي شروعات کان پوءِ اڪل ڀارت شيوا طور يا سنگهه يا ڪنهن راجهه جي هٿ هيٺ شيوا يا عهدي طور چالو رهي اُن سان لاڳو هجڻ آهڙا سڀ قاعدا هن سنوڌان جي اُپنڌن سان ٺهڪندڙ هجڻ اوتري قدر عمل ۾ چالو رهندا.

۳۱۴. x x x x

آڌياڻ ٻيون

پبلڪ سروس ڪميشن

۳۱۵. سنگهه لاءِ ۽ راجين لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن

(۱) هن اُنوچيد جي اُپنڌن جي آڌين، سنگهه لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ۽ هر هڪ راجهه لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ٿيندي.

(۲) ٻه يا وڌيڪ راجهه قبول ٿي سگهن ٿا ته راجين جي اُن گروپ لاءِ هڪ پبلڪ سروس ڪميشن ٿئي ۽ جي اُنهن راجين مان هر هڪ جي وڌان منڊل جي سڌن دواران، يا جتي ٻه سڌن هجڻ اُتي هر هڪ سڌن دواران اُن مطلب جو ٺهراءُ پاس ڪيو وڃي ته سنسد اُنهن راجين جون ضرورتون پوريون ڪرڻ لاءِ قاعدي دواران گڏيل راجهه پبلڪ سروس ڪميشن (هن آڌياڻ ۾ گڏيل ڪميشن طور نرديش ڪيل) مقرر ڪرڻ جو پرڀنڌ ڪري سگهندي.

(۳) مٿي چيل آهڙي ڪنهن قاعدي ۾ قاعدي جي پريوجن کي اثرائتو بڻائڻ لاءِ ضروري يا مناسب هجڻ آهڙا پرسنگهه ۽ پريڻامڪ پرڀنڌ ٿي سگهن ٿا.

(۴) سنگهه جي پبلڪ سروس ڪميشن، راجهه جي راجپال جي آهڙي عرض ڪرڻ تي، راشٽريتيءَ جي بحاليءَ سان، راجهه جون سڀئي يا ڪي ضرورتون پوريون ڪرڻ قبول ڪري سگهي ٿي.

(۵) هن سنوڌان ۾ سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جي نرديش جو مطلب مضمون تقاضا نه ڪري ته سنگھ جون يا راجيه جون، حالت اُنوسار سوال واري خاص وشيه بنسبت ضرورتون پوريون ڪندڙ ڪميشن جو نرديش سمجهيو ويندو.

۳۱۶. ميمبرن جي مقرري ۽ عهدي جو مدو

(۱) پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين ۽ ٻين ميمبرن کي سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽرپتي دواران، ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جي راجيپال دواران مقرر ڪيو ويندو.

بشرطيڪ هر هڪ پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبرن مان جيترو ٿي سگهي اوترو لڳ ڀڳ اڌ اهو شخص ٿيندا جي پنهنجي پنهنجي مقرريءَ جي تاريخ تي گهٽ ۾ گهٽ ڏهن سالن لاءِ ڀارت سرڪار هيٺ يا ڪنهن راجيه سرڪار هيٺ عهدي تي رهيا هجن، ۽ ڏهن سالن جي اها مدت ڳڻڻ لاءِ هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ جي مدت، جنهن درميان ڪو شخص ڀارت ۾ ڪرائون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ عهدي تي رهيو هجي اها شامل ڪئي ويندي.

(۱-الف) جي ڪميشن جي چيئرمين جو عهدو خالي ٿئي يا جي اهڙو ڪو چيئرمين غيرحاضريءَ سبب يا ٻئي ڪنهن سبب ڪري پنهنجي عهدي جا فرض بجا نه آڻي سگهي ته، جيستائين اُن خالي عهدي تي فوري (۱) هيٺ مقرر ٿيل ڪو شخص پنهنجا فرض سنڀالي يا، حالت اُنوسار جيستائين چيئرمين پنهنجا فرض وري سنڀالي، تيستائين اُهي فرض ڪميشن جي ٻين ميمبرن مان اهو هڪ ادا ڪندو جنهن کي سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾، راشٽرپتي، ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال، هن پريوجن لاءِ مقرر ڪري.

(۲) پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر پنهنجو عهدو سنڀالي اُن تاريخ کان ڇهن سالن جي مدي لاءِ يا، سنگھ ڪميشن جي حالت ۾ پنجهٺ سال، ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ ٻاهٺ سال عمر پوري ڪرڻ تائين، جيڪو آڳ ٿئي، عهدي تي رهندو؛ بشرطيڪ-

(۱) پبلڪ سروس ڪميشن جو ميمبر پنهنجي صڪي واريءَ لکيت دواران، سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشٽرپتيءَ، ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جي راجيپال کي مخاطب ٿي، پنهنجي عهدي جي استعفا ڏيئي سگهندو.

(ب) پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي اُنچيڊ ۳۱۷ جي فوري (۱) يا

فقري (۳) ۾ پڙهندڙن کيل نموني پنهنجي عهدي تان هٽائي سگهيو.

(۳) پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر طريقي جيڪو شخص عهدي تي رهي آهي عهدي جو سندس مدو پورو ٿيڻ تي ان عهدي تي وري مقرريءَ لاءِ لائق نه ٿيندو.

۳۱۷. پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر کي هٽائڻ ۽ موقوف ڪرڻ

(۱) فقري (۲) جي اپنڊ جي آڏين، پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي پنهنجي عهدي تان فقط ڊراچار جي سبب ڪري راشنريٽيءَ جي ڪيل اهڙي حڪم دواران هٽايو ويندو جيڪو سپريم ڪورٽ کي راشنريٽيءَ دواران ڪيل حوالي تي ان دواران انوچيد ۱۲۵ هيٺ هن خيال کان طئه ڪيل سرشتي مطابق ڪيل ڇاڇ تي ان ڪورٽ جي اهڙي رپورٽ ڪرڻ بعد ڪيو ويو هجي ته چيئرمين يا ٻئي اهڙي ميمبر کي حالت انوسار، اهڙي ڪنهن سبب ڪري هٽائڻ گهرجي.

(۲) سنگه ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشنريٽيءَ ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيپال، چيئرمين يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي، جنهن بنسبت سپريم ڪورٽ کي فقري (۱) هيٺ حوالو ڏنو ويو هجي، راشنريٽيءَ اهڙي حوالي تي سپريم ڪورٽ جي رپورٽ پهچڻ تي حڪم پاس ڪري تيسرائين عهدي تان موقوف ڪري سگهندو.

(۳) فقري (۱) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشنريٽيءَ پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين يا ٻئي ڪنهن ميمبر کي حڪم دواران عهدي تان هٽائي سگهندو جي چيئرمين يا ٻيو اهڙو ميمبر، حالت انوسار -

(۱) نادار ٺهرايو وڃي؛ يا

(ب) پنهنجي عهدي جي مدي درميان پنهنجي عهدي جي فرضن کان ٻاهر ٻيءَ ڪنهن پگهاردار نوڪريءَ ۾ لڳي؛ يا

(ب) راشنريٽيءَ جي رايي ۾ مانسڪ يا شريڪ ڪمزوريءَ سبب عهدي تي چالو رهڻ جي لائق نه آهي.

(۴) جي پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين يا ٻئي ڪنهن ميمبر جو ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار دواران يا ان طرفان ڪيل ڪنهن سوڌي يا قرار سان واسطو يا مطلب آهي يا ٿئي يا هو ڪنهن نڱمٽ ڪمپنيءَ جي ميمبر جي حيثيت کانسواءِ ۽ ان جي ٻين ميمبرن سان هڪ جهڙائيءَ کانسواءِ ڪنهن نموني ان جي نفع يا ان مان پيدا ٿيندڙ ڪنهن فائدي يا اجوري ۾ حصو وٺي ته فقري (۱) جي پريوجن لاءِ هو ڊراچار جو ڏوهاري سمجهيو ويندو.

۳۱۸. ڪميشن جي ميمبرن ۽ عملي جي نوڪريءَ جي شرطن جي باري

۾ نيمر ٺاهڻ جو اختيار

سنگھ ڪميشن يا گڏيل ڪميشن جي حالت ۾ راشنريٽي ۽ راجيه ڪميشن جي حالت ۾ راجيه جو راجيپال وٽين دواران -

(ا) ڪميشن جي ميمبرن جي سنڪيا ۽ انهن جي نوڪريءَ جا شرط طم ڪري

سگھندو ۽

(ب) ڪميشن جي عملي جي ميمبرن جي سنڪيا ۽ انهنجي نوڪريءَ جي

شرطن بنسبت ڀرڻڌ ڪري سگھندو.

بشرطيڪ پبلڪ سروس ڪميشن جي ميمبر جي نوڪريءَ جي شرط ۾ سندس

مقررئءَ بعد کيس نقصان ٿئي آهڙي ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

۳۱۹. ڪميشن جي ميمبرن جو آهڙا ميمبر ٿيڻ بند ٿيڻ تي عهدا

سنيالڻ جي باري ۾ بندش

عهدي تي رهڻ بند ٿيڻ تي -

(ا) سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمين ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار

هيٺ وڌيڪ نوڪريءَ لاءِ لائق نه ٿيندو

(ب) راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمين ، سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن

جو چيئرمين يا ٻيو ميمبر طريقي يا ٻئي ڪنهن راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمين

طريقي مقررئ لاءِ لائق ٿيندو، پر نه ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن

نوڪريءَ لاءِ

(پ) سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين کانسواءِ ٻيو ڪو ميمبر سنگھ

پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمين طريقي يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو چيئرمين

طريقي مقررئ لاءِ لائق ٿيندو، پر نه ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار هيٺ ٻيءَ ڪنهن

نوڪريءَ لاءِ

(پ) راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جي چيئرمين کانسواءِ ٻيو ميمبر سنگھ پبلڪ

سروس ڪميشن جو چيئرمين يا ميمبر طريقي يا ان يا ٻئي ڪنهن راجيه پبلڪ سروس

ڪميشن جو چيئرمين طور مقررئ لاءِ لائق ٿيندو، پر نه ڀارت سرڪار يا راجيه سرڪار

هيٺ ٻيءَ ڪنهن نوڪريءَ لاءِ.

۳۲۰. پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب

(۱) سنگھ ۽ راجپ پبلڪ سروس ڪميشن جو فرض ٿيندو ته سلسليوار سنگھ جي شيوائن ۾ ۽ راجپ جي شيوائن ۾ مقرريءَ لاءِ امتحانن جو سنڃالڻ ڪري.

(۲) جي ڪن به ٻن يا وڌيڪ راجپن دواران آهڙو عرض ٿئي ته سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن جو اهو به فرض ٿيندو ته انهن راجپن کي جن نوڪرين لاءِ خاص لياقتن وارا اميدوار گهربل هجن انهن لاءِ گڏيل ڀرتي ڪرڻ جون رٿون ٺاهڻ ۽ عملي بنائڻ ۾ مدد ڪري.

(۳) حالت انوسار سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن يا راجپ پبلڪ سروس ڪميشن سان صلاح ڪئي ويندي -

(۱) سول شيوائن ۾ ۽ سول عهدن تي ڀرتيءَ جي طريقن سنڀندي سڀني بابتن

۾

(ب) سول شيوائن ۽ عهدن تي مقرري ڪرڻ ۾ ترقي ڏيڻ ۽ هڪ شيوا کان ٻيءَ ۾ بدلي ڪرڻ ۾ پيروي ڪرڻ جي اصولن ۽ آهڙين مقررين، ترقي يا بدلين لاءِ اميدوارن جي لياقتن بابت؛

(ب) ڀارت سرڪار يا راجپ سرڪار هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪري ڪندڙ شخص تي اثر ڪندڙ آهڙين بابتن سنڀندي عريضين ۽ درخواستن سميت سڀني انتظامي بابتن

۾

(ب) ڀارت سرڪار يا راجپ سرڪار هيٺ يا ڀارت ۾ ڪرائون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪري ڪندڙ يا ڪئي هجي آهڙي شخص جي يا ان سنڀندي ڪا به آهڙي دعوا بابت ته منهنجي فرض جي عمل ۾ ڪيل يا ان تاتيرج سان ڪيل ڪارين سنڀندي مٿس ڪيل قانوني ڪارروائي ۾ بچاءُ ڪرڻ ۾ ڪيل خرچ کيس ڀارت جي سنڃت نڌيءَ يا حالت انوسار راجپ جي سنڃت نڌيءَ مان ڏنو وڃي؛

(ب) ڀارت سرڪار يا راجپ سرڪار هيٺ يا ڀارت ۾ ڪرائون هيٺ يا ڪنهن ڏيهي رياست جي سرڪار هيٺ سول حيثيت ۾ نوڪري ڪندي ڪنهن شخص کي ٿيل ايڏا سنڀندي پينشن ملڻ جي ڪنهن دعوا بابت، ۽ انجي رقم جي باري ۾ ڪنهن سوال بابت؛

۽ سندن حوالي ڪيل آهڙي ڪنهن بابت تي ۽ ٻي ڪا بابت جا راشٽريتي، يا حالت انوسار، راجپ جو راجپال سندن حوالي ڪري ان تي، صلاح ڏيڻ پبلڪ سروس ڪميشن جو فرض ٿيندو؛

بشرطيڪ اڪل ڀارت شيوائڻ بنسبت ۽ پڻ سنگھ جي معاملن سان واسطو رکندڙ
ٻين شيوائڻ ۽ عهدن بنسبت راشٽرپتي، ۽ راجيه جي معاملن سان واسطو رکندڙ ٻين
شيوائڻ ۽ عهدن بنسبت راجيپال، ونير ٺاهي سگهندو جي اُهي بابتون ڄاڻائين جن
۾ عام طرح، يا ڪنهن خاص قسم جي ڪيس ۾ يا ڪن خاص حالتن ۾ پبلڪ سروس
ڪميشن سان صلاح ڪرڻ ضروري نه ٿيندو.

(۳) فقري (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه ڪري اهو ضروري نه ٿيندو ته اُهوچيد ۱۶
جي فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل ڪو اُپنٽ ڪهڙي نموني ڪيو وڃي اُن بنسبت يا اُهوچيد
۲۳۵ جي اُپنٽن کي ڪهڙي نموني اثرائتو بڻايو وڃي اُن بنسبت پبلڪ سروس ڪميشن
سان صلاح ڪئي وڃي.

(۵) فقري (۲) جي پرنٽوڪ هيٺ راشٽرپتيءَ يا راجيه جي راجيپال دواران ٺاهيل
سڀ ونير، اُهي ٺاهيا وڃن تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد سنسد جي هر هڪ
سڌن يا راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا هر هڪ سڌن اڳيان حالت اُنوسار، گهٽ
۾ گهٽ چوڏهن ڏينهن لاءِ رکيا ويندا ۽ سنسد جا ٻئي سڌن يا راجيه جي وڌان منڊل
جو سڌن يا ٻئي سڌن جنهن اجلاس ۾ اُهي ائين رکيا وڃن ان درميان رد ڪرڻ يا
سڌاري طور جيڪي فيرقرار ڪن انهن جي آڏين ٿيندا.

۳۲۱. پبلڪ سروس ڪميشن جا ڪرتب وڌائڻ جو اختيار قاعدي دواران جوڙيل

سنسد جو يا حالت اُنوسار راجيه جي وڌان منڊل جو پاس ڪيل آئڪٽ، سنگھ
يا راجيه جي شيوائڻ بنسبت ۽ پڻ ڪنهن مڪاني اختيارِي يا نڪمٽ جماعت يا ٻيءَ
ڪنهن عام سنسٽا جي شيوائڻ بنسبت سنگھ پبلڪ سروس ڪميشن يا راجيه پبلڪ
سروس ڪميشن دواران وڌيڪ ڪرتب استعمال ڪرڻ جو پرنٽ ڪري سگهندو.

۳۲۲. پبلڪ سروس ڪميشن جو خرچ

سنگھ يا راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جو خرچ ڪميشن جي ميمبرن يا عملي
کي يا انهن بنسبت ڏيڻ جوڳن پگهارن، پتن ۽ پينشن سميت، ڀارت جي سنچت نڌي،
يا حالت اُنوسار، راجيه جي سنچت نڌيءَ تي ڏني وڌو ويندو.

۳۲۳. پبلڪ سروس ڪميشن جون رپورٽون

(۱) سنگھ ڪميشن جو فرض ٿيندو ته راشٽرپتيءَ کي هر سال ڪميشن جي ڪيل

ڪم جي باري ۾ رپورٽ پيش ڪري ۽ آهڙي رپورٽ ملڻ تي راشٽرپتي، انهن کيس
بنسبت جي ڪي هجن ته، جن ۾ ڪميشن جي صلاح نا قبول ڪئي ويئي هجي، آهڙي
ناقبوليءَ لاءِ سببن جي سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ اُن رپورٽ جو نقل سنسد جي
هر هڪ سڌن اڳيان رکائيندو.

(۲) راجيه ڪميشن جو فرض ٿيندو ته راجيه جي راجيپال کي هر سال ڪميشن جي
ڪيل ڪم جي باري ۾ رپورٽ پيش ڪري ۽ گڏيل ڪميشن جو فرض ٿيندو ته هر هڪ
راجيه جنهن جون ضرورتون گڏيل ڪميشن پوريون ڪري ٿي اُن جي راجيپال کي هر
سال اُن راجيه سنڀندي ڪميشن جي ڪم جي باري ۾ رپورٽ پيش ڪري، ۽ ٻنهي
مان هر هڪ حالت ۾ راجيپال آهڙي رپورٽ ملڻ تي انهن کيس بنسبت جي ڪي
هجن ته، جن ۾ ڪميشن جي صلاح قبول نه ڪئي ويئي هجي، آهڙي ناقبوليءَ جي
سببن جي سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ اُن رپورٽ جو نقل راجيه جي وڌان منڊل
اڳيان رکائيندو.

ٽربيونل

۳۲۳. آلف. ڪاروباري ٽربيونل

(۱) سنسد قاعدي دواران پرنٽ ڪري سگھندي ته سنگھ جي يا ڪنھن راجيہ جي يا ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنھن مڪاني يا ٻيءَ آختياريءَ يا سرڪار جي مالڪيءَ يا طايطي واريءَ ڪنھن ڪارپوريشن جي معاملن سنڀندي عام شيوائن ۾ ۽ عھدن تي ڀرتيءَ ۽ انھن تي مقرر ٿيل شخصن جي نوڪريءَ جي شرطن بنسبت تڪرارن ۽ فريادن جو ڪاروباري ٽربيونلن دواران نبيرو ڪيو وڃي يا ڪيس هلايو وڃي.

(۲) فقري (۱) هيٺ ٺاهيل قاعدو -

(آ) سنگھ لاءِ ڪاروباري ٽربيونل ۽ هرھڪ راجيہ لاءِ يا ٻن يا وڌيڪ راجين لاءِ هڪ الڳ ڪاروباري ٽربيونل برپا ڪرڻ لاءِ پرنٽ ڪري سگھندو؛

(ب) هرھڪ آھڙي ٽربيونل دواران استعمال ڪرڻ جوڳي حڪومت اختيار (بي ادبيءَ لاءِ سزا ڏيڻ جي اختيار سميت) ۽ آختياري ڄاڻائي سگھندو؛

(ب) آھڙين ٽربيونلن دواران (مدت بندي ۽ ثابتين جي نيمن سميت) اختيار ڪرڻ واري سرشتي لاءِ پرنٽ ڪري سگھندو؛

(پ) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل تڪرارن ۽ فريادن بنسبت سپريم ڪورٽ جي انوچيد ۱۳۶ هيٺ حڪومت کان سواءِ سڀني ڪورٽن جي حڪومت هٿائي سگھندو؛

(پ) پرنٽ ڪري سگھندو ته آھڙيءَ ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان يڪدم آڳڻ ڪنھن به ڪورٽ يا ٻيءَ آختياريءَ وٽ پيل ڪي به ڪيس جيڪي، جنھن مقدمي جي ڪارڻ تي آھڙيون دعوائن يا ڪاررواين جو آڌار آھي اھو جي ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان پوءِ پيدا ٿيو هجي ها ته آھڙيءَ ٽربيونل جي حڪومت اندر هجي ها، اھي هرھڪ آھڙي ڪاروباري ٽربيونل کي بدلي ڪيا وڃن؛

(ت) راشٽريتيءَ دواران انوچيد ۳۷۱- پ جي فقري (۲) هيٺ ڪيل ڪو به حڪم رد ڪري يا سڌاري سگھندو؛

(ٺ) آھڙا واڌو پرسنگ ۽ پريٿامڪ پرنٽ (فين بنسبت پرنٽن سميت) درج ڪري سگھندو جي سنسد کي آھڙين ٽربيونلن جي اثرائتي ڪاريہ ڪرڻ لاءِ ۽ انھن دواران ڪيس جلدي نيڪال ڪرڻ لاءِ ۽ سندن حڪمن جي عمل ۾ آڻڻ لاءِ ضروري لڳن.

(۳) هن اُنوچيد جا اُڀند هن سنوڏان جي ٻئي ڪنهن اُڀند ۾ يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪڇ به هئڻ جي باوجود اثرائتا ٿيندا.

۳۲۳. ب. پین بابتن لاء قریونل

(۱) مناسب وڌان منڊل قاعدي دواران ڀرڻڌ ڪري سڱهندو ته فقري (۲) ۾ ڄاڻايل سڀئي يا ڪي بابتون جن بنسبت اُن وڌان منڊل ڪي قاعدا ٺاهڻ جو اختيار آهي، اُنهن بنسبت ڪن به تڪرارن، فريادن يا گناهن جو تربيونلن دواران نبيرو ڪيو وڃي يا ڪيس هلايو وڃي.

(۲) فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل بابتون هيٺيون آهن، يعني -

(۱) کا دل وجہ، بدن، اُجڑاؤ، عملی کرتا

(ب) پرڏيهي ناٿي جي مٿاڇري ۽ ڪسٽر حدن جي آرپار آمدني ۽ روانگي،

(ب) کارخانہ و مزدور جا تکرار

(پ) اَنُچِيِد ۳۱ آلف ۾ وِياکِيا موجب ڪُنهن جائِداد يا اُن ۾ ڪُنهن حق جي راجِيه طرفان حاصل ڪرڻ يا آهڙن ڪن حقن جو خاتمو ڪرڻ يا اُنهن ۾ ڦيرڦار ڪرڻ دُواران يا ڪِيتِيءَ جي زمين جي حد بنديءَ دُواران يا بئي ڪُنهن طريقي دُواران زمين سڌارا

(پ) شھری ملکیت جي حد بندي

(ت) سنسد جي هر هڪ سدن يا راجيه جي وڌان منڊل جي سدن يا هر هڪ سدن جون چونڊون، پر اَنوچيد ۳۲۹ ۽ اَنوچيد ۳۲۹ - آلف ۾ نرديش ڪيل بابتن کي ڇڏي؛

(ن) کاڌي جي شين (کاڌي جي تيلي بجن ۽ تيلن سميت) ۽ راشترپتي عام ظاهر نامي دواران هن اُنوچيد جي خيال کان ضروري شين طور ظاهر ڪري آهڙين بين شين جي پيدائش، ميسر ڪرڻ، پهچائڻ ۽ وڃ ڪرڻ ۽ آهڙين شين جي قيمتن تي ظابطو رکڻ؛

(٦) مساواڙ، اُن کي نيٽ ڪرڻ ۽ ظابطي هيٺ رکڻ ۽ قبضيداريءَ جا معاملا جن ۾ اچي ويندا مالڪ مڪان ۽ مساواڙين جا حق، واسطا ۽ مفاد؛

(ث) پیتی فقري (آ) کان (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف ڳڻاھ ۽ اُنهن بابتن مان ڪنهن به بنسبت فيون؛

(ت) پیتنی فقری (ا) کان (ث) چاٹیل بابتن مان کنھن سان پرسنگ

ڪا به بابت.

(سنوڌان (سڌارو پنجهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۳ جي قلم ۲ دواران (۵ فيبروري ۱۹۹۴ کان) پيٽي فقرو (ت) درج ڪيل ۽ پيٽي فقرا (ث) ۽ (ڪ) سڌاريل)

(۳) فقري (۱) هيٺ ٺاهيل قاعدو -

(۱) ٽربيونلن جا درجا برپا ڪرڻ لاءِ پرنٽ ڪري سگهندو

(ب) هر هڪ اهڙي ٽربيونل دواران استعمال ڪرڻ جوڳي حڪومت، اختيار (بي ادبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ جي اختيار سميت) ۽ اختيار يون ڄاڻائي سگهندو

(پ) اهڙين ٽربيونلن دواران (مُدت بندي ۽ ثابتين جي نيمن سميت) اختيار ڪرڻ واري سرشتي لاءِ پرنٽ ڪري سگهندو

(پ) اهڙين ٽربيونلن جي حڪومت اندر ايندڙ بابتن مان سڀني يا ڪن بنسبت سپريم ڪورٽ جي انوچيد ۱۳۶ هيٺ حڪومت کانسواءِ ۽ سڀني ڪورٽن جي حڪومت هڻائي سگهندو

(پ) پرنٽ ڪري سگهندو ته اهڙي ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان يڪدم اڳهه ڪنهن به ڪورٽ يا ٻيءَ اختيارِيءَ وٽ پيل ڪي به ڪيس جيڪي جنهن مقدمي جو ڪارڻ اهڙين دعوائن يا ڪاررواين جو آڌار هجي، اهو جي ٽربيونل جي برپا ٿيڻ کان پوءِ پيدا ٿيو هجي ها ته اهڙيءَ ٽربيونل جي حڪومت اندر هجي ها، اهي هر هڪ اهڙي ٽربيونل کي بدلي ڪيا وڃن

(ت) اهڙا واڌو، پرسنگ ۽ پريٽامڪ پرنٽ (فين بنسبت پرنٽن سميت) درج ڪري سگهندو جي مناسب وڌان منڊل کي اهڙين ٽربيونلن جي اثرائتي ڪاريه ڪرڻ لاءِ ۽ انهن دواران ڪيس جلدي نيڪال ڪرڻ لاءِ ۽ سندن حڪمن جي عمل ۾ آڻڻ لاءِ ضروري لڳن.

(۴) هن انوچيد جا اُپنٽ هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپنٽ ۾ يا اُن وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ ڪڇ به هئڻ جي باوجود اثرائتا ٿيندا.

سمجهاڻي - هن انوچيد ۾، ڪنهن بابت سنڀندي، 'مناسب وڌان منڊل' جي معنيٰ آهي حالت انوسار، سنسد يا ڪنهن راجيه جو وڌان منڊل جيڪو پاڳ يارهين جي اُپنٽن ۾ ماضي اهڙيءَ بابت بنسبت قاعدو ٺاهڻ لاءِ سمرٽ هجي.

چونڊون

۳۲۲. چونڊن جي نظرداني، هدايت ڪاري ۽ ظابطو چونڊ ڪميشن جي حوالي ڪيا ويندا

(۱) هن سنوڌان هيٺ ٿيندڙ سنسد جي ۽ هر هڪ راجهه جي وڏان منڊل جي سڀني چونڊن لاءِ ووٽرن جي ياداشت تيار ڪرڻ ۽ چونڊن ڪرائڻ جي ۽ راشٽرپتي ۽ اپ راشٽرپتيءَ جي عهدن جي چونڊن جي نظرداني، هدايت ڪاري ۽ ظابطو هڪ ڪميشن (هن سنوڌان ۾ چونڊ ڪميشن طور نرديش ڪيل) جي حوالي ڪيا ويندا.

(۲) چونڊ ڪميشن ۾ مکيه چونڊ ڪمشنر ۽ راشٽرپتي وقت به وقت مقرر ڪري اوتري سنڪيا ۾ ٻيا چونڊ ڪمشنر، جي هوندا ته، ٿيندا ۽ مکيه چونڊ ڪمشنر ۽ ٻين چونڊ ڪمشنرن کي، هن خيال کان ٺاهيل سنسد دوازان ڪنهن قاعدي جي اُپنڊن جي آڏين، راشٽرپتيءَ دواران مقرر ڪيو ويندو.

(۳) ٻيو ڪو چونڊ ڪمشنر ائين مقرر ٿئي ته مکيه چونڊ ڪمشنر چونڊ ڪميشن جي چيئرمين طريقي ڪم ڪندو.

(۴) لوڪ سڀا جي ۽ هر هڪ راجهه جي وڏان سڀا جي هر هڪ عام چونڊ کان اڳ، هر هڪ راجهه سڀا واري راجهه جي ان سڀا جي پهرين عام چونڊ ۽ تنهن کان پوءِ هر هڪ ٻه سالي چونڊ کان اڳ، راشٽرپتي، چونڊ ڪميشن سان صلاح ڪرڻ بعد، چونڊ ڪميشن کي فقري (۱) هيٺ ڪميشن کي بخشيڻ ڪرڻ ادا ڪرڻ ۾ مدد ڪرڻ لاءِ، پاڻ ضروري سمجهي ايترا پراڊيشڪ ڪمشنر به مقرر ڪري سگهندو.

(۵) سنسد دوازان ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپنڊن جي آڏين، چونڊ ڪمشنر ۽ پراڊيشڪ ڪمشنرن جي نوڪريءَ جا شرط ۽ عهدي جو مدو راشٽرپتي نيم دوازان ٺهرائي اُهي ٿيندا.

بشرطيڪ مکيه چونڊ ڪمشنر کي پنهنجي عهدي تان فقط سپريم ڪورٽ جي جج جهڙي نموني ۽ اهڙن سببن ڪري عهدي تان هٽائي سگهيو ۽ مکيه چونڊ ڪمشنر جي نوڪريءَ جي شرطن ۾ سندس مقرريءَ کان پوءِ کيس نقصان ٿئي اهڙي فيرقرار نه ڪئي ويندي :

وڌيڪ بشرطيڪ ٻئي ڪنهن چونڊ ڪمشنر يا پراڊيشڪ ڪمشنر کي مکيه چونڊ

ڪمشنر جي سفارش کان سواءِ عهدي تان هٽايو نه ويندو.

(۶) راشن ٻيٽي يا راجيه جو راجيپال، چونڊ ڪميشن آهڙو عرض ڪري ته چونڊ ڪميشن کي يا پراڊيشڪ ڪمشنر کي فقري (۱) هيٺ چونڊ ڪميشن کي بخڻيل ڪرڻب آڏا ڪرڻ لاءِ ضروري هجي آهڙو عملو ميسر ڪندو.

۳۲۵. ڌرم، نسل، ذات يا جنس جي بنياد تي ڪو به شخص ووٽرن جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ اڻ لائق نه ٿيندو ۽ خاص ووٽرن جي ياداشت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ دعوا نه ڪري سگهندو

سنسد جي هر هڪ سڌن يا راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا هر هڪ سڌن جي چونڊ لاءِ هر هڪ ڪيتري تڪ لاءِ هڪ عام ووٽرن جي ياداشت ٿيندي ۽ ڪوبه شخص فقط ڌرم، نسل، ذات يا جنس يا انهن مان ڪنهن جي بنياد تي آهڙيءَ ياداشت ۾ شامل ٿيڻ لاءِ اڻ لائق نه ٿيندو يا آهڙي ڪنهن تڪ لاءِ ڪنهن خاص ووٽرن جي ياداشت ۾ شامل ٿيڻ لاءِ دعوا نه ڪندو.

۳۲۶. لوڪ سپا ۽ راجيه جي وڌان سپائن لاءِ چونڊون بالغ کي ووٽ جي حق جي آڌار تي ٿينديون

لوڪ سپا ۽ هر هڪ راجيه جي وڌان سپا جون چونڊون بالغ کي ووٽ جي حق جي آڌار تي ٿينديون، مطلب ته هر ڪو شخص جيڪو ڀارت جو ناگرڪ آهي ۽ جيڪو مناسب وڌان منڊل جي ٺاهيل قاعدي دواران يا اُن هيٺ هن خيال کان مقرر ڪئي وڃي اُن تاريخ تي آرڙهن سالن کان گهٽ عمر جو نه آهي ۽ جيڪو هن سنوڌان يا مناسب وڌان منڊل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي هيٺ ٻئي نموني نواسي نه هئڻ، اُن سالر دماغ جي، ڏوه يا رشوت خوري يا بي قاعدي هلت سبب اڻ لائق نه آهي، اهو آهڙيءَ ڪنهن چونڊ ۾ ووٽر طور رجسٽر ٿيڻ لاءِ حقدار ٿيندو.

سنوڌان (سڌارو ايڪٽ) اڪٽ ۱۹۸۸ جي قلم ۲ دواران 'ايڪيهن سالن' جي بدران 'آرڙهن سالن' درج ڪيل

۳۲۷. وڌان منڊلن جي چونڊن بنسبت پريٽ ڪرڻ جو سنسد جو اختيار

هن سنوڌان جي اُڀڻڻ جي آڏين، سنسد وقت به وقت قاعدي دواران سنسد جي هر هڪ سڌن يا راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا هر هڪ سڌن جي چونڊن سنڀڻدي يا واسطو رکندڙ سڀني بابت بنسبت پريٽ ڪري سگهندي جنهن ۾ ووٽرن جون

ياداشتون ٺاهڻ، تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ ۽ آهڙي سڌن يا سڌن جي پوري طرح جوڙڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ ضروري ٻيون سڀ بابتون آڇي وڃن ٿيون.

۳۲۸. راجيه جي وڌان منڊل جو اُن وڌان منڊل جي چونڊن بنسبت پرڀنڌ ڪرڻ جو اختيار

هن سنوڌان جي اُپنڌن جي آڏين، ۽ جيتري قدر اُن باري ۾ سنسد دواران پرڀنڌ نه ڪيو ويو هجي، راجيه جو وڌان منڊل وقت به وقت قاعدي دواران اُن راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا هر هڪ سڌن جي چونڊن سنڀندي يا واسطو رکندڙ سڀني بابتن بنسبت پرڀنڌ ڪري سگهندو، جنهن ۾ ووٽرن جون ياداشتون تيار ڪرڻ ۽ آهڙي سڌن يا سڌن کي پوريءَ طرح جوڙڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ ضروري ٻيون سڀ بابتون آڇي وڃن ٿيون.

۳۲۹. چونڊن جي بابتن ۾ ڪورٽن دواران دست اندازيءَ تي روڪ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود-

(آ) تڪن جون حدون مقرر ڪرڻ يا اهڙن تڪن کي جايون ورڇي ڏيڻ سنڀندي اُنچيڊ ۳۲۲ يا اُنچيڊ ۳۲۸ هيٺ ٺاهيل يا ٺهيل چئجي آهڙي ڪنهن قاعدي جي جائزگيءَ تي ڪنهن به ڪورٽ ۾ اعتراض اُٿاريو نه ويندو؛

(ب) سنسد جي هر سڌن يا راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا هر سڌن جي چونڊ بابت ڪو به اعتراض نه اُٿاريو ويندو سواءِ چونڊ عريضيءَ دواران جا مناسب وڌان منڊل جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي دواران يا اُن هيٺ پرڀنڌ ڪيل هجي اُن اختياريءَ کي ۽ اُن نموني پيش ڪئي ويندي.

۳۲۹. آلف. x x x x

ڪن ورگن سنڀنڌي خاص ڀرڀنڌ

۳۳۰. لوڪ سڀا ۾ اَنوسوڇت جاتين ۽ اَنوسوڇت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکڻ

(۱) لوڪ سڀا ۾ هيٺين لاءِ جايون محفوظ رکيون وينديون -

(ا) اَنوسوڇت جاتيون،

(ب) آسام جي خود اختيار ضلعن جي اَنوسوڇت جن جاتين کان سواءِ ٻيون اَنوسوڇت جن جاتيون؛ ۽

(ب) آسام جي خود اختيار ضلعن جون اَنوسوڇت جن جاتيون.

(سنوڌان (سڌارو ايڪونجاھ) ائڪٽ، ۱۹۸۴ قلم ۳ دواران (۱۶ جون ۱۹۸۶ کان) پيلي فقري (ب) جي بدران درج ڪيل)

(۲) فقري (۱) هيٺ اَنوسوڇت جاتين يا اَنوسوڇت جن جاتين لاءِ ڪنهن راجيه يا سنگھ ڪيتر ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا جو ڀرماڻ جيترو ٿي سگهي اوترو لوڪ سڀا ۾ اُن راجيه يا سنگھ ڪيتر کي ورڇيل جاين جي ڪل سنڪيا سان ايترو ٿيندو جيترو راجيه يا سنگھ ڪيتر ۾ اَنوسوڇت جاتين جي يا راجيه يا سنگھ ڪيتر ۾ يا راجيه يا سنگھ ڪيتر جي پاڻي ۾، حالت اَنوسار، اَنوسوڇت جن جاتين، جن جي بنسبت جايون هن نموني محفوظ رکيون وڃن، تن جي آدمشماريءَ جو راجيه يا سنگھ ڪيتر جي ڪل آدمشماريءَ سان هجي.

(۳) فقري (۲) ۾ ڪا به ڳالهه هئڻ جي باوجود، آسام جي خود اختيار ضلعن جي اَنوسوڇت جن جاتين لاءِ لوڪ سڀا ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا جو ڀرماڻ اُن راجيه کي ورڇيل ڪل جاين جي سنڪيا سان اُنهن خود اختيار ضلعن جي اَنوسوڇت جن جاتين جي آدمشماري جي راجيه جي ڪل آدمشماريءَ جي ڀرماڻ کان گهٽ نه ٿيندو.

سمجهاڻي - هن اَنوچيد ۾ ۽ اَنوچيد ۳۳۲ ۾ مڪاوري 'آدمشماري' جي معنيٰ آهي ته اڳين آخرين جن گڏنا وقت تحقيقات ٿيل آدمشماري جنهن جا متعلق انگه شايع ڪيا ويا هجن؛

بشرطيڪ هن سمجهاڻيءَ ۾ اڳين آخرين جن گڏنا جنهن جا متعلق انگه شايع

ڪيا ويا هُجن اُن جو نرديش جيستائين ۲۰۰۰ سال کانپوءِ پهرين جن گُڏنا جا متعلق انگ شايع ٿين تيستائين، ۱۹۷۱ جي جن گُڏنا ڏانهن سمجهيو ويندو.

۳۳۱. لوڪ سڀا ۾ انگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيڻو

انوچيد ۸۱ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي جي ان رايي جو هُجي ته لوڪ سڀا ۾ انگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيڻو ڪافي نه آهي ته هو اُن جاتيءَ جا لوڪ سڀا ۾ ٻن کان وڌيڪ نه ايترا ميمبر ٿاڻي سگهندو.

۳۳۲. راجين جي وڌان سڀائن ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکڻ

(۱) هرڪنهن راجيه جي وڌان سڀا ۾ اَنوسوچت جاتين لاءِ ۽ آسام جي خود اختيار ضلعن جي اَنوسوچت جن جاتين کان سواءِ ٻين اَنوسوچت جن جاتين لاءِ جايون محفوظ رکيون وينديون.

(سنوڌان (سڌارو ايڪونجاھ) اڪٽ، ۱۹۸۲، قلم ۳ دواران (۱۶ جون ۱۹۸۶ کان) سڌاريل)

(۲) آسام راجيه جي وڌان سڀا ۾ خود اختيار ضلعن لاءِ به جايون محفوظ رکيون وينديون.

(۳) فقري (۱) هيٺ ڪنهن راجيه جي وڌان سڀا ۾ اَنوسوچت جاتين يا اَنوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا جو پرمات وڌان سڀا ۾ وڌان سڀا جي جاين جي ڪل سنڪيا سان جيترو ٿي سگهي اوترو، ٿيندو جيترو راجيه ۾ اَنوسوچت جاتين جو، يا راجيه ۾ يا راجيه جي ڀاڱي ۾ حالت انوسار اَنوسوچت جن جاتين جو، جن جي بنسبت جايون هن نموني محفوظ رکيون وڃن تن جي آدمشماريءَ جو راجيه جي ڪل آدمشماري سان هُجي.

(۳.الف) فقري ۳ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنه ۲۰۰۰ کان پوءِ ڪيل پهرين جن گُڏنا جي آڌار تي، اروڻاچل پرديش، ميگهاليه، مڙورم ۽ ناگالينڊ راجين جي وڌان سڀائن ۾ جاين جي سنڪيا جي انوچيد ۱۷۰ جي اڌين وري ملائي بهارڻ جي اثردار ٿيڻ تائين، جيڪي جايون اهڙي ڪنهن راجيه جي وڌان سڀا ۾ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ رکيون وينديون آهي -

(۱) جيڪڏهن سنوڌان (سڌارو ستونجاھ) اڪٽ، ۱۹۸۷ جي لاڳو ٿيڻ جي تاريخ تي اهڙي راجيه جي موجود وڌان سڀا ۾ (جنهن کي هن فقري ۾ هن کانپوءِ موجود وڌان سڀا چيو ويو آهي) سڀ جايون اَنوسوچت جن جاتين جي ميمبرن دواران

پريل آهن ته هڪ جاءِ کي ڇڏي سڀ جاپون ٿينديون؛ ۽

(ب) ڪنهن به ٻيءَ حالت ۾ اوتريون جاپون ٿينديون جن جي سنڪيا جو پرمائڻ، جاپن جي ڪل سنڪيا جي ان پرمائڻ کان گهٽ نه ٿيندو جيڪو موجود وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جي (مٿي چيل تاريخ تي جئن موجود) سنڪيا جو پرمائڻ موجود وڌان سڀا ۾ جاپن جي ڪل سنڪيا سان آهي.

(سنوڌان (سڌارو ستونجاهه) ائڪٽ، ۱۹۸۷ قلم ۲ دواران (۳۱ سيپٽمبر ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

(۳.ب) فقري (۳) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنه ۲۰۰۰ کانپوءِ ڪيل پهرين جن گڏجاڻي جي آڌار تي، ٽرپورا راجيه جي وڌان سڀا ۾ جاپن جي سنڪيا جي، انوچيد ۱۷۰ جي اڌين وري ملائي بيهارڻ جي اثردار ٿيڻ تائين جيڪي جاپون ان وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين لاءِ محفوظ ڪيون وينديون آهي جاپون اوتريون هونديون جن جي سنڪيا جو پرمائڻ، جاپن جي ڪل سنڪيا جي ان پرمائڻ کان گهٽ نه هوندو جيڪو موجود وڌان سڀا ۾ انوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جي، (سنوڌان (سڌارو ٻاهتر) ۱۹۹۲ جي لاڳو ٿيڻ جي تاريخ تي جئن موجود سنڪيا جو پرمائڻ مٿي چيل تاريخ تي ان وڌان سڀا ۾ جاپن جي ڪل سنڪيا سان آهي.

(سنوڌان (سڌارو ٻاهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۵ ڊسمبر ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل)

(۴) آسام راجيه جي وڌان سڀا ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع لاءِ محفوظ رکيل جاپن جي سنڪيا ان وڌان سڀا ۾ ڪل جاپن جي سنڪيا ان ضلع جي آدمشماريءَ جي راجيه جي ڪل آدمشماريءَ سان پرمائڻ کان گهٽ نه ٿيندي.

(۵) آسام جي ڪنهن خود اختيار ضلع لاءِ محفوظ رکيل جاپن جي ٽڪن ۾ ان ضلع کان ٻاهر واري ڪا به ايراضي شامل نه ٿيندي.

(۶) ڪو به شخص جو آسام راجيه جي ڪنهن خود اختيار ضلع جي ڪنهن انوسوچت جن جاتي جو ميمبر نه آهي اهو ان ضلع جي ڪنهن به ٽڪ مان راجيه جي وڌان سڀا لاءِ چونڊجڻ لاءِ لائق نه ٿيندو.

۳.۳.۳ راجپن جي وڌان سڀائن ۾ ائنگلو انڊين جاتيءَ جو عيوضيپڻو

انوچيد ۱۷۰ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جو راجپال جي ان رايي جو هجي ته راجيه جي وڌان سڀا ۾ ائنگلو انڊين جاتيءَ کي عيوضيپڻو ملڻ ضروري آهي ۽ ان ۾ ڪافي عيوضيپڻو ڪو نه اٿس ته هو وڌان سڀا ۾ ان جاتيءَ جو هڪ ميمبر ٿاڻي سگهندو.

۳۳۴. جايون محفوظ رکڻ ۽ خاص عيوضيپڻو پنجاه سالن کان پوءِ بند ٿيڻ

هن ڀاڱي جي آڳ ڏنل اُپنڌن ۾ ڪڇ به هئڻ جي باوجود-

(ا) اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين لاءِ لوڪ سپا ۾ ۽ راجين جي وڌان سپائن ۾ جايون محفوظ رکڻ ۽

(ب) اَنگلو انڊين جاتيءَ جي لوڪ سپا ۾ ۽ راجين جي وڌان سپائن ۾ ٿاڦجڻ دوران عيوضيپڻي،

سنڀندي هن سنوڌان جا اُپنڌ هن سنوڌان جي شروعات کان پنجاه سالن جي مُدت پوري ٿيڻ تي اثرائتا ٿيڻ بند ٿيندا :

بشرطيڪ هن اَنوچيد ۾ چيل ڪڇ به لوڪ سپا ۾ يا راجيه جي وڌان سپا ۾ ڪنهن به عيوضيپڻي کي اُن وقت هستيءَ ۾ سڌن يا وڌان سپا جي حالت اَنوسار برخاست ٿيڻ تائين اثر نه ڪندو.

(سنوڌان (سڌارو باهت) آگسٽ، ۱۹۸۹ جي قلم ۲ دوران (۲۰ ڊسمبر ۱۹۸۹ کان) 'چاليه سالن' جي بدران 'پنجاه سالن' درج ڪيل)

۳۳۵. اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جون نوڪرين ۽ عهدن لاءِ دعوائون

سنگھ جي يا ڪنهن راجيه جي ڪاروبار سنڀندي نوڪرين ۽ عهدن تي مقرري ڪرڻ ۾ اَنوسوچت جاتين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي ميمبرن جون دعوائون ڪاروبار ۾ قابل ڪاري چالو رکڻ سان موافق رهي خيال ۾ آنديون وينديون.

۳۳۶. ڪن نوڪرين ۾ اَنگلو انڊين جاتيءَ لاءِ خاص پُرپنڌ

(۱) هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ پهرين ٻن سالن درميان سنگھ جي ريلوي، ڪسٽمر، ٽپال ۽ تار شيوائن ۾ عهدن تي اَنگلو انڊين جاتيءَ جي ميمبرن جون مقرريون ۱۵ آگسٽ ۱۹۲۷ کان يڪدم آڳ واري ساڳئي آڌار تي ڪيون وينديون.

پوءِ ايندڙ هر ٻن سالن جي مدت درميان اُن جاتيءَ جي ميمبرن لاءِ مٿين شيوائن ۾ محفوظ رکيل جاين جي سنڪيا يڪدم آڳ جي ٻن سالن مدت درميان هن نموني محفوظ رکيل سنڪيا کان لڳ ڀڳ جيترو ٿي سگهي، ڏه ٽڪا گهٽ ٿيندي :

بشرطيڪ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهن سالن جي پڇاڙيءَ تي اهڙيون سڀ

محفوظگيون بند ٿينديون.

(۲) فقري (۱) ۾ ڪڇ به اُن فقري هيٺ اُنگلو انڊين جاتيءَ لاءِ محفوظ رکيل عهدن کان سواءِ يا اُنهن کان وڌيڪ عهدن تي اُن جاتيءَ جي ميمبرن جي مقرريءَ تي روڪ نه وجهندو جي اهڙا ميمبر گڻ ۾ ٻين جاتين جي ميمبرن جي پيٽ ۾ مقرر ٿيڻ لائق لڳن.

۳۳۷. اُنگلو انڊين جاتيءَ جي فائدي لاءِ تعليمي گرانٽ بنسبت خاص پرنٽ

هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ پهرين ٽن مالي سالن درميان سنگھ دواران ۽ هر هڪ راجه دواران اُنگلو انڊين جاتيءَ جي فائدي لاءِ تعليم بنسبت ۳۱ مارچ ۱۹۲۸ تي پوري ٿيندڙ مالي سال ۾ ڏنل هيون اوتريون ساڳيون گرانٽون، ڪي به هجن ته، ڏنيون وينديون.

پوءِ ايندڙ هر ٽن سالن جي مدت درميان گرانٽون يڪدم اڳ واري ٽن سالن جي مدت درميان گرانٽن کان ڏهه ٽڪا گهٽ ٿي سگهنديون :

بشرطيڪ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهن سالن جي پڇاڙيءَ تي اهڙيون گرانٽون، جيتري قدر اُهي اُنگلو انڊين جاتيءَ لاءِ خاص رعايت هجن، بند ٿينديون :

وڌيڪ بشرطيڪ ڪنهن به تعليمي سنسٽا ڪي هن اُنچيد هيٺ ڪا به گرانٽ وٺڻ جو حق، اُن ۾ سالياني داخلاڻن جا گهٽ ۾ گهٽ چاليهه ٽڪا اُنگلو انڊين جاتيءَ کانسواءِ ٻين جاتين جي ميمبرن لاءِ ميسر نه ڪيا وڃن ٿيستن نه رهندو.

۳۳۸. اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين لاءِ راشٽريه ڪميشن

(۱) اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين لاءِ هڪ ڪميشن هوندي جيڪا راشٽريه اُنوسوچت جاتي ۽ اُنوسوچت جن جاتي ڪميشن جي نالي سان جاتي ويندي.

(۲) سنسد دوران ان لاءِ ٺاهيل ڪنهن به قاعدي جي اُپبڻڻ جي آڏين رهندي، ڪميشن هڪ سپاڻي، هڪ اُپ سپاڻي ۽ ٻين پنجن ميمبرن سان ٺهندي ۽ اهڙيءَ ريت مقرر ڪيل سپاڻي، اُپ سپاڻي ۽ ٻين ميمبرن جي شيوا جا شرط، عهدي جو مدو اهو ٿيندو جيڪو راشٽريتي قاعدي دوران مقرر ڪري.

(۳) راشٽريتي پنهنجيءَ صڪيءَ ۽ مهر لڳل حڪم دوران ڪميشن جي سپاڻي، اُپ سپاڻي ۽ ٻين ميمبرن کي مقرر ڪندو.

(۴) ڪميشن کي پنهنجو سرشتو نيٽ ڪرڻ جو اختيار هوندو.

(۵) ڪميشن جو اهو فرض رهندو ته -

(۱) اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين لاءِ هن سنوڌان يا اُن وقت لاڳو ڪنهن ٻئي قاعدي يا سرڪار جي ڪنهن حڪم جي اڏين محفوظگيءَ سان واسطيدار اُپنڊن بابت سڀني وڃين جي چنڊ چاڻ ڪري ۽ اُنهن جي نگراني ڪري ۽ محفوظگيءَ سان واسطيدار اُپاون جي عمل جي مله ڪٽ ڪري؛

(ب) اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين کي سندن اڏڪارن ۽ محفوظگيءَ جي اُپاون کان محروم رکڻ بابت شڪايتن جي ڄاڇ ڪري؛

(ب) اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين جي سماجڪ ۽ آرٿڪ وڪاس جي پوڄناپرڪريا ۾ ڀاڳ وٺي ۽ صلاح ڏئي ۽ سنگھ ۽ ڪنهن راجپ جي اڏين سندن وڪاس جي واڌاري جي مله ڪٽ ڪري؛

(پ) محفوظگيءَ سان واسطيدار اُپاون جي عمل بابت هر سال ۽ اهڙن ٻين وقتن تي جيئن ڪميشن نيڪ سمجھي راشٽرپتيءَ کي رپورٽ پيش ڪري؛

(پ) اهڙين رپورٽن ۾ اُنهن اُپاون بابت جيڪي محفوظگيءَ جي اثردار عمل لاءِ سنگھ يا ڪنهن راجپ دواران ڪرڻ کپن اُنهن بابت ۽ اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين جي بچاءَ، ڪلياڻ ۽ سماجڪ - آرٿڪ وڪاس لاءِ اُپاون بابت سفارشون ڪري؛

(ت) اهڙا ٻيا ڪاريه ڪري جن جو واسطو اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين جي بچاءَ، ڪلياڻ، وڪاس ۽ واڌاري سان آهي ۽ جيڪي راشٽرپتي نيم دواران، سنسد جي ٺاهيل ڪنهن قاعدي اڏين رهندي، کين سونپي.

(۶) اهڙيون سڀ رپورٽون راشٽرپتي سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان پيش ڪرائيندو جنهن سان گڏ هڪ ياداشت به هوندي جنهن ۾ سنگھ سان واسطيدار سفارشن تي ڪيل يا رٿيل ڪارروائي ۽ جيڪڏهن ڪي اهڙيون سفارشون آهن جيڪي منظور نه ڪيون ويون آهن ته اُنهن جي نا منظوريءَ جا سبب، سمجهايل هوندا.

(۷) جتي اهڙي ڪا رپورٽ يا اُن جو ڪو ڀاڱو ڪنهن اهڙي وڃين سان واسطيدار آهي جنهن جو ڪنهن راجپ سرڪار سان سنڀڌ آهي ته اُن جو نقل اُن راجپ جي راجپال ڏانهن موڪليو ويندو جيڪو ان کي راجپ جي وڌان منڊل اڳيان پيش ڪرائيندو جنهن سان گڏ هڪ ياداشت به هوندي جنهن ۾ راجپ سان واسطيدار سفارشن تي ڪيل يا رٿيل ڪارروائي ۽ جيڪڏهن ڪي اهڙيون سفارشون هونديون جيڪي منظور نه ڪيون ويون آهن ته اُنهن جي نا منظوريءَ جا سبب، سمجهايل هوندا.

(۸) ڪميشن کي فقري (۵) پيٽي فقري (۱) ۾ ڄاڻايل ڪنهن وشيه جي تحقيقات ڪرڻ وقت يا پيٽي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن معاملي جي باري ۾ ڄاڻ ڪرڻ وقت، خاص ڪري هيٺ ڄاڻايل وشين جي باري ۾، اُهي سڀ اختيار حاصل هوندا جيڪي معاملي تي ويچار ڪرڻ وقت سول ڪورٽ کي آهن، يعني ته:-

(۱) ڀارت جي ڪنهن به ڀاڱي مان ڪنهن به ماڻهوءَ تي سمن ڪڍڻ ۽ حاضر ڪرائڻ ۽ هن جي قسم نامي ۽ قسم جي آڌار تي ڪائنس پڇا ڪرڻ؛

(ب) ڪوبه دستاويز ظاهر ۽ پيش ڪرائڻ؛

(پ) قسم نامي تي شاهدي وٺڻ؛

(پ) ڪنهن ڪورٽ يا آفيس مان سرڪاري رڪارڊ يا ان جي نقل جي گهر

ڪرڻ؛

(پ) شاهدن ۽ دستاويزن جي ڄاڻ لاءِ ڪميشن جاري ڪرڻ؛ ۽

(ت) ڪو به ٻيو وشيه جيڪو راشٽرپتي نيم دواران مقرر ڪري.

(۹) سنگهه ۽ هر هڪ راجيه سرڪار اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين تي اثر ڪندڙ نتيجي جي سڀني اهم وشين بابت ڪميشن سان صلاح ڪندي.

(۱۰) هن اُنوچيد ۾ اُنوسوچت جاتين ۽ اُنوسوچت جن جاتين جي نرديش جو مطلب اهو سمجهيو ويندو ته اُن ۾ راشٽرپتي، اُنوچيد ۲۰ جي فقري (۱) هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن جي رپورٽ ملڻ تي حڪم دواران ڄاڻائي اُهي ٻيا پنٽي پيل ورگ ۽ اَنگلو انڊين جاتي، اُنهن جو نرديش به اچي وڃي ٿو.

(سنوڌان (سڌارو پنجهٽ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۱۲ مارچ ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل ۽ وري انگ ڏنل).

۳۳۹. سنگهه جو اُنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ اُنوسوچت جن جاتين جي بهبوديءَ جي بابتن تي ظابطو

(۱) راشٽرپتي اُنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار ۽ راجين ۾ اُنوسوچت جن جاتين جي بهبوديءَ بابت رپورٽ ڪرڻ لاءِ هڪ ڪميشن حڪم دواران ڪنهن به وقت مقرر ڪري سگهندو، ۽ هن سنوڌان جي شروعات کان ڏهه سال پورا ٿيڻ تي مقرر ڪندو.

اُهو حڪم ڪميشن جو جوڙجڪ، اختيار ۽ سرشتو صاف ڄاڻائي سگهندو ۽ راشٽرپتي ضروري يا صلاح ڀريا سمجهي اهڙا پرسنگ يا اُنوسنگ پرنٽ اُن ۾ هوندا.

(۲) سنگهه جو عملي اختيار راجيه کي راجيه ۾ اُنوسوچت جن جاتين جي بهبوديءَ

لاء ضروري هدايت ۾ ڄاڻايل رٿون ٺاهڻ لاءِ ۽ عمل ۾ آڻڻ لاءِ هدايتون ڪرڻ تائين پهچندو.

۳۲۰. پنتي پيل ورگن جون حالتون تپاس لاءِ ڪميشن مقرر ڪرڻ

(۱) راشٽرپتي، ڀارت جي ڪيتر اندر سماجڪ ۽ تعليمي طرح پنتي پيل ورگن جي حالتن جي ۽ جيڪي تڪليفون هو پوئجي رهيا آهن انهن جي تپاس ڪرڻ لاءِ ۽ اهي تڪليفون دور ڪرڻ ۽ هنن جي حالت سڌارڻ لاءِ سنگهه يا ڪنهن راجيه دواران ڪهڙا آپاءَ ڪرڻ گهرجن ان باري ۾ ۽ ان پريوجن لاءِ سنگهه يا راجيه دواران ڪهڙيون گرانٽون ڏيڻ گهرجن ۽ ڪهڙن شرطن جي آڌين اهي گرانٽون ڏيڻ گهرجن ان باري ۾ سفارشون ڪرڻ لاءِ حڪم دواران، پاڻ ٺيڪ سمجهي انهن شخصن جي ٺهيل، هڪ ڪميشن مقرر ڪري سگهندو، ۽ اهو ڪميشن مقرر ڪرڻ وارو حڪم ڪميشن دواران پيروي ڪرڻ وارو سرشتو صاف ڄاڻائيندو.

(۲) اهڙي مقرر ٿيل ڪميشن کيس حوالي ٿيل بابتن ۾ تپاس ڪندي ۽ راشٽرپتيءَ کي رپورٽ پيش ڪندي، جنهن ۾ کيس مليل حقيقتون ڄاڻايل هونديون ۽ پاڻ ٺيڪ سمجهي اهي سفارشون ڪيل هونديون.

(۳) راشٽرپتي ائين پيش ڪيل رپورٽ جو نقل ان تي ڪنيل قدم جي سمجهاڻي ڏيندڙ ياداشت سان گڏ سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان رکائيندو.

۳۲۱. اَنوسوچت جاتيون

(۱) راشٽرپتي، ڪنهن راجيه يا سنگهه ڪيتر بنسبت، ۽ جي راجيه آهي ته ان جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد عام ظاهر نامي دواران اهي جاتيون، نسل يا جن جاتيون يا جاتين، نسلن يا جن جاتين جا اهي ڀاڱا يا انهن اندر اهي گروپ ڄاڻائي سگهندو جيڪي هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ ان راجيه يا سنگهه ڪيتر سنبندي حالت اَنوسار، اَنوسوچت جاتيون سمجهيون وينديون.

(۲) سنسد قاعدي دواران فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل اَنوسوچت جاتين جي لسٽ ۾ ڪا به جاتي، نسل يا جن جاتي يا ڪنهن جاتيءَ، نسل يا جن جاتيءَ جو ڀاڱو يا ان اندر گروپ کي شامل ڪري يا ان مان ڪڍي سگهندي، پر مٿي چيل آهي تنهن کان سواءِ ان فقري هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڪنهن پوءِ جي ظاهر نامي دواران ڦير ڦار نه ڪئي ويندي.

۳۲۲. آنوسوچت جن جاتيون

(۱) راشترپتي، ڪنهن راجيه يا سنگھ کيتر بنسبت ۽ جي راجيه آهي ته اُن جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد، عام ظاهر نامي دواران، اُهي جن جاتيون يا جن جاتي فرقا يا جن جاتين يا جن جاتي فرقن جا ڀاڱا يا اُنهن اندر گروپ ڄاڻائي سگهندو، جيڪي هن سنوڌان جي پريوچن لاءِ اُن راجيه يا سنگھ کيتر سنهنڌي، حالت آنوسار، آنوسوچت جن جاتيون سمجهيون وينديون.

(۲) سنسد قاعدي دواران فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل آنوسوچت جن جاتين جي لسٽ ۾ ڪا به جن جاتي يا جن جاتي فرقو يا ڪنهن جاتي يا جن جاتي فقري جو ڀاڱو يا اُن اندر گروپ کي شامل ڪري يا اُن مان ڪڍي سگهندي، پر مٿي چيل آهي تنهن کانسواءِ اُن فقري هيٺ جاري ڪيل ظاهر نامي ۾ ڪنهن پوءِ جي ظاهر نامي دواران ڦيرڦار نه ڪئي ويندي.

سرڪاري ٻولي

آڌياڻ پھريون
سنگھ جي ٻولي

۳۲۳. سنگھ جي سرڪاري ٻولي

(۱) سنگھ جي سرڪاري ٻولي ديوناگري لپيءَ ۾ ھندي ٿيندي.
سنگھ جي سرڪاري پريوجن لاءِ ڪم آڻڻ وارن انگن جو روپ پارٽي انگن جو
انٽر راشٽري روپ ٿيندو.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪنھن به ڳالھ جي باوجود، ھن سنوڌان جي شروعات
کان پنڌرھن سالن جي مدت لاءِ سنگھ جي انھن سڀني سرڪاري پريوجن لاءِ انگريزي
ٻولي ڪم آڻڻ چالو رکيو ويندو جن لاءِ آھڙي شروعات کان يڪدم آڳ اھا ڪم آندي
ويندي ھئي :

بشرطيڪ اُن مدت درميان راشٽرپتي حڪم دواران سنگھ جي ڪنھن سرڪاري
پريوجن لاءِ انگريزي ٻوليءَ سان گڏ ھندي ٻولي ۽ پارٽي انگن جي انٽر راشٽري روپ
سان گڏ انگن جو ديوناگري روپ ڪم آڻڻ جي اختيار تي ڏيئي سگھندو.

(۳) ھن اُنچيد ۾ چيل ڪنھن به ڳالھ جي باوجود سنسد قاعدي دواران پنڌرھن
سالن جي اُن مدت کان پوءِ :

(۱) انگريزي ٻوليءَ جي، يا

(ب) ديوناگري روپ ۾ انگن جي،

قاعدي ۾ ڄاڻايل ھجن آھڙن پريوجن لاءِ ڪم آڻڻ لاءِ پربنڌ ڪري سگھندي.

۳۲۴. سرڪاري ٻوليءَ بابت ڪميشن ۽ سنسد جي ڪاميٽي

(۱) راشٽرپتي ھن سنوڌان جي شروعات کان پنج سال پورا ٿيڻ تي ۽ تنھن
کان پوءِ آھڙي شروعات کان ڏھ سال پورا ٿيڻ تي، حڪم دواران ھڪ ڪميشن جوڙيندو
جنھن ۾ ھڪ چيئرمين ۽ اٺين اُنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل مختلف ٻولين جو عيوضيپڻو ڪندڙ
ٻيا راشٽرپتي مقرر ڪري اُھي ميمبر ھوندا ۽ اُھو حڪم ڪميشن دواران پيروي ڪرڻ
وارو سرشتو صاف ڄاڻائيندو.

(۲) ڪميشن جو فرض ٿيندو ته راشٽرپتيءَ کي هيٺين بابتن جي باري ۾ سفارشون ڪري -

(۱) سنگھ جي سرڪاري پريوجن لاءِ هندي ٻولي وڌيڪ ۽ وڌيڪ ڪم آڻڻ؛
(ب) سنگھ جي سرڪاري پريوجن مان سڀني يا ڪن لاءِ انگريزي ٻوليءَ جي ڪم آڻڻ تي پائبنديون؛
(ب) اَنُوچيد ۲۲۸ ۾ ذڪر ڪيل پريوجن مان سڀني يا ڪن لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻولي؛

(ب) سنگھ جي هڪ يا وڌيڪ ڄاڻايل پريوجن لاءِ ڪم آڻڻ وارو انگن جو روپ؛
(پ) سنگھ جي سرڪاري ٻولي ۽ سنگھ ۽ راجپهه وچ ۾ يا هڪ راجپهه ۽ ٻئي وچ ۾ لکپڙهه جي ٻولي ۽ انهن جي ڪم آڻڻ بنسبت راشٽرپتيءَ دوران ڪميشن جي حوالي ڪيل ٻي ڪا بابت.

(۳) فقري (۲) هيٺ پنهنجون سفارشون ڪرڻ ۾ ڪميشن ڀارت جي اڏيوگ، سڀيتڪ ۽ وگيانڪ واڌاري جو ۽ عام شيواڻن بنسبت هندي نه ڳالهائيندڙ ايراضي واري شخصن جي نياڻي دعوائن ۽ هٿن جو پورو خيال رکندي.

(۴) ٽيهن ميمبرن جي ٺهيل هڪ ڪاميٽي جوڙي ويندي جن مان ويهه لوڪ سڀا جا ميمبر ٿيندا ۽ ڏهه راجپهه سڀا جا ميمبر ٿيندا ۽ انهن جي چونڊ سلسليوار، لوڪ سڀا ۽ راجپهه سڀا جا ميمبر هڪ منتقل ووٽ ذريعي يا انداز عيوضيپڻي جي سرشتي موجب ڪندا.

(۵) ڪاميٽيءَ جو فرض ٿيندو ته فقري (۱) هيٺ جوڙيل ڪميشن جون سفارشون تپاسي ۽ انهن تي پنهنجو رايو راشٽرپتيءَ کي رپورٽ ڪري.

(۶) اَنُوچيد ۲۲۳ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي فقري (۵) ۾ نرديش ڪيل رپورٽ تي ويچار ڪرڻ بعد، اُن سڄي رپورٽ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي پرماڻي هدايتون جاري ڪري سگهندو.

اڏيا ٻيون

پر اديشڪ ٻوليون

۲۲۵. راجپهه جي سرڪاري ٻولي يا ٻوليون

اَنُوچيد ۲۲۶ ۽ ۲۲۷ جي اُپنڊن جي آڏين، راجپهه جو وڌان منڊل قاعدي دوران

راجيه ۾ ڪم ايندڙ ڪا به هڪ يا وڌيڪ ٻوليون يا هندي ان راجيه جي سڀني يا ڪن سرڪاري پريوجنن لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻوليءَ طور اختيار ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ راجيه جو وڌان منڊل قاعدي دواران ٻيو پرڀنڌ ڪري تيستائين، راجيه اندر انهن سرڪاري پريوجنن لاءِ انگريزي ٻولي ڪم آڻڻ چالو رهندي جن لاءِ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ اها ڪم آندي ويندي هئي.

۳۲۶. هڪ راجيه ۽ ٻئي وچ ۾ يا راجيه ۽ سنگھ وچ ۾ لکپڙهه لاءِ سرڪاري ٻولي

سنگھ ۾ سرڪاري پريوجنن لاءِ ڪم آڻڻ لاءِ ان وقت تسليم ٿيل ٻولي هڪ راجيه ۽ ٻئي وچ ۾ راجيه ۽ سنگھ وچ ۾ لکپڙهه لاءِ سرڪاري ٻولي ٿيندي؛
بشرطيڪ جي به يا وڌيڪ راجيه قبول ٿين ته انهن راجين وچ ۾ لکپڙهه لاءِ هندي ٻولي سرڪاري ٻولي ٿئي ته اها ٻولي اهڙي لکپڙهه لاءِ ڪم آڻي سگهي.

۳۲۷. راجيه جي آدمشماريءَ جو هڪ حصو ڳالهائيندو هجي ان ٻوليءَ سنڀندي خاص پرڀنڌ

ان خيال کان گهر ٿيڻ تي راشٽريتي، جي کيس خاطري ٿئي ته راجيه جي آدمشماريءَ جي چڱي چوڪي پرمات جي مرضي آهي ته پاڻ ڳالهائيندا هجن اهڙي ڪا ٻولي راجيه دواران تسليم ٿئي، ته هو هدايت ڪري سگهندو ته اهڙي ٻولي به ان راجيه ۾ يا ان جي ڪنهن ڀاڱي ۾ پاڻ ڄاڻائي ان پريوجن لاءِ سرڪاري طرح تسليم ڪئي وڃي.

آڌياڻ ٿيون

سپريم ڪورٽ، هاءِ ڪورٽن

وغيره جي ٻولي

۳۲۸. سپريم ڪورٽ ۾ ۽ هاءِ ڪورٽن ۾ ۽ ائڪٽن، بلن وغيره لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻولي

(۱) هن پاڳ جي اڳ ڏنل اُپنڊن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جيستائين سنسد قاعدي دواران ٻيو پرڀنڌ ڪري-

(۱) سپريم ڪورٽ ۾ ۽ هر هڪ هاءِ ڪورٽ ۾ سڀ ڪارروائي انگريزي ٻوليءَ

۾ ٿيندي؛

(ب) (i) سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سڌن ۾ يا راجيه جي وڌان منڊل جي سڌن يا ٻنهي مان ڪنهن سڌن ۾ داخل ڪرڻ وارن سڀني بلن يا اُنهن ۾ آڻڻ جا سڌارا،

(ii) سنسد يا راجيه وڌان منڊل دواران پاس ڪيل سڀني ايڪٽن ۽ راشنريٽيءَ يا راجيه جي راجيپال دواران جاري ڪيل سڀني آرڊيننس ۽

(iii) هن سنوڌان هيٺ يا سنسد يا راجيه وڌان منڊل دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي هيٺ جاري ڪيل سڀني حڪمن، نيمن، ونيمن ۽ ٻيئي قاعدن

جا تسليم ٿيل مضمون انگريزي ٻوليءَ ۾ ٿيندا.

(۲) فقري (۱) جي ٻيئي فقري (۱) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيه جو راجيپال، راشنريٽيءَ جي آڳوٺ منظوريءَ سان، اُن راجيه ۾ پنهنجي مڪيه اسٽان واريءَ هاءِ ڪورٽ ۾ ڪارروائيءَ ۾ هندي ٻولي يا راجيه جي سرڪاري پريوچن لاءِ ڪم ايندڙ ٻي ڪا ٻولي ڪم آڻڻ جي اختيار تي ڏيئي سگهندو؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪم به اهڙيءَ هاءِ ڪورٽ جي پاس ٿيل يا ڪيل ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم سان لاڳو نه ٿيندو.

(۳) فقري (۱) جي ٻيئي فقري (ب) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، جتي راجيه جي وڌان منڊل انگريزي ٻوليءَ کانسواءِ ٻي ڪا ٻولي راجيه جي وڌان منڊل ۾ داخل ٿيل بلن يا اُن دواران پاس ڪيل ايڪٽن يا راجيه جي راجيپال دواران جاري ڪيل آرڊيننس ۾ يا اُن ٻيئي فقري جي پٿر (iii) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن حڪم، نيم، ونيم يا ٻيئي قاعدي ۾ ڪم آڻڻ لاءِ طئه ڪئي هجي، اُتي راجيه جي راجيپال جي اختيار تي هيٺ اُن راجيه جي سرڪاري گزيٽ ۾ پرست ٿيل اُن جو انگريزيءَ ۾ ترجمو هن اُنچيد هيٺ اُن جو انگريزي ٻوليءَ ۾ تسليم ٿيل مضمون سمجهيو ويندو.

۳۲۹. ٻوليءَ سنڀندي کي قاعدا پاس ڪرڻ لاءِ خاص سرشتو

هن سنوڌان جي شروعات کان پندرهن سالن جي مُدت درميان، اُنچيد ۳۲۸ جي فقري (۱) ۾ ذڪر ڪيل پريوچن مان ڪنهن لاءِ ڪم آڻڻ جي ٻوليءَ جو پرنٽ ڪندڙ ڪو بل يا سڌارو سنسد جي ڪنهن به سڌن ۾ راشنريٽيءَ جي آڳوٺ منظوريءَ کانسواءِ داخل ڪيو يا آندو نه ويندو، ۽ راشنريٽي اهڙو ڪو بل داخل ڪرڻ يا سڌارو آڻڻ لاءِ پنهنجي منظوري اُنچيد ۳۲۲ جي فقري (۱) هيٺ جوڙيل ڪميشن جون سفارشون ۽

اُن اَنوچيد جي فقري (۴) هيٺ جوڙيل ڪاميٽيءَ جي رپورٽ ويچار ۾ آڻڻ کان پوءِ
ٿي ڏيندو.

آڌياڻ چوڻون خاص هدايتون

۳۵۰. شڪايتون دور ڪرڻ لاءِ عريضين ۾ ڪم آڻڻ جي ٻولي
هر ڪو شخص ڪنهن به شڪايت دور ڪرڻ لاءِ سنگه يا راجيه جي ڪنهن به
عملدار يا اختيارِيءَ کي سنگه ۾ يا راجيه ۾، حالت اَنوسار، ڪم ايندڙ ٻولين مان
ڪنهن ۾ به عريضِي پيش ڪرڻ جو حقدار ٿيندو.

۳۵۰. اَلف. ابتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم لاءِ سهوليتون
هر هڪ راجيه جو ۽ راجيه اندر هر هڪ مڪاني اختيارِيءَ جو آدم ٿيندو ته پاشائي
ٿورائيءَ وارن گروپن جي ٻارن کي تعليم جي ابتدائي منزل تي مادري ٻوليءَ ۾ تعليم
لاءِ ڪافي سهوليتن جو پرڀنڌ ڪري، ۽ جو پرڀنڌ ٿئي تنهن اهڙين سهوليتن جي خاطري
ڪرڻ لاءِ راشٽرپتي ڪنهن راجيه کي پاڻ ضروري يا واجبي سمجهي اهڙيون هدايتون
جاري ڪري سگهندو.

۳۵۰. ب. پاشائي ٿورائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار
(۱) پاشائي ٿورائيءَ وارن لاءِ خاص عملدار ٿيندو جنهن کي راشٽرپتي مقرر
ڪندو.

(۲) خاص عملدار جو فرض ٿيندو ته هن سنوڌان هيٺ پاشائي ٿورائيءَ وارن
لاءِ پرڀنڌ ٿيل بچاون سنبندي سيئي بابتون تپاسي ۽ راشٽرپتي هدايت ڪري اهڙن
عرصن جي وڻيءَ تي راشٽرپتيءَ کي انهن بابتن تي رپورٽ ڪري، ۽ راشٽرپتي اهڙيون
سڀ رپورٽون سنسد جي هر سڌن اڳيان رکائيندو ۽ واسطيدار راجين جي سرڪارين
کي موڪلائيندو.

۳۵۱. هندي ٻوليءَ جي واڌاري لاءِ هدايت
سنگه جو فرض ٿيندو ته هندي ٻوليءَ جي ڦهلاءَ کي زور وٺائي، اُن جو واڌارو
ڪري جيئن اها ڀارت جي ملي جُلي سڀيتا جي سڀني جُزن جي اظهار لاءِ ذريعي طور

ڪم ڏئي ۽ اُن جي پاوَ سان دست اندازي ڪرڻ کانسواءِ هندستانيءَ ۾ ۽ اُنهن اَنوسوچيءَ
۾ جاڻايل ڀارت جي ٻين ٻولين ۾ ڪم ايندڙ رُوپ، عبارت ۽ مڪاورن کي جذب ڪري
۽ اُنجي شبد پندار لاءِ جتي به ضروري يا صلاح ڀريو هجي اُتي مکيه طرح سنسڪرت
۽ ٻئين نمبر ۾، ٻين ٻولين جا لفظ کڻي اُنکي مالا مال ڪرڻ جو رستو ڪري.

مشڪل حالت بابت پڙهندڙ

۳۵۲. مشڪل حالت جو اعلان

(۱) جي راشٽرپتيءَ کي خطري ٿئي ته گنڀير مشڪل حالت آهي جنهن جي ڪري ڀارت جي يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن پاڻي جي سلامتي، لڙائيءَ يا ٻاهرئين حملي يا هٿيار بند بلوي ڪري، خطري ۾ آهي، ته هو اعلان دواران سڄي ڀارت لاءِ يا اُن جي ڪيتر جي اهڙي پاڻي لاءِ جيڪو اعلان ۾ ڄاڻايل هجي، اُن مطلب جي پڌرائي ڪري سگهندو.

سمجهاڻي - مشڪل حالت جو اهڙو اعلان، جنهن ۾ اها پڌرائي ڪئي وڃي ته ڀارت يا اُن جي ڪنهن پاڻي جي سلامتيءَ کي لڙائيءَ يا ٻاهرئين حملي يا هٿيار بند بلوي جو خطرو آهي، لڙائي يا اهڙو ڪو حملو يا بلوو سڄي ڀارت ۾ ٿيڻ کان اڳ ٿي سگهندو، جي راشٽرپتيءَ کي خطري ٿئي ته اُن جي ٿيڻ جو خطرو تمام نزديڪ آهي.

(۲) فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان ۾ پوءِ جي اعلان دواران ڦيرڦار ڪري يا اُن کي واپس وٺي سگهيو.

(۳) راشٽرپتي فقري (۱) هيٺ ڪو اعلان يا اهڙي اعلان ۾ ڦيرڦار ڪندڙ اعلان تيستائين نه جاري ڪندو جيستائين سنگهه جي منتري پريشد (يعني) ته اُنچيد ۷۵ هيٺ مقرر ڪيل پرڏان منتري ۽ ٻين ڪئبينيت درجي جي منترين جي ٺهيل پريشد جو فيصلو ته اهڙو اعلان جاري ڪيو وڃي، کيس لکيت ۾ ڄاڻايو ويو هجي.

(۴) هن اُنچيد هيٺ جاري ڪيل هرڪو اعلان سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان رکيو ويندو ۽ سواءِ ته اهو اڳئين اعلان کي واپس وٺندڙ اعلان هجي، هڪ مهينو گذرڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، اُن مدت پوري ٿيڻ کان اڳ سنسد جي ٻنهي سڌن جي ٺهراءَ دواران اهو بحال نه ڪيو ويو هجي ته:

بشرطيڪ جي اهڙو ڪو اعلان جو (اڳئين اعلان کي واپس وٺندڙ نه آهي) اهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سڀا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا هن فقري ۾ نرديش ڪيل هڪ مهيني جي مدت درميان لوڪ سڀا برخاست ٿئي، ۽ جي راجيه سڀا دواران اعلان کي بحال ڪندڙ ٺهراءَ پاس ڪيو ويو آهي، پر اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ لوڪ سڀا دواران اهڙي اعلان بنسبت ڪو ٺهراءَ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سڀا جي نئين

سر جڙڻ کان پوءِ پهرين بئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهه ڏينهن گذرڻ تي اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو. ٽيهن ڏينهن جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳهه لوڪ سپا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس نه ڪيو ويو هجي ته.

(۵) ائين بحال ٿيل اعلان، واپس نه ورتو وڃي ته فقري (۲) هيٺ اعلان بحال ڪندڙ ٺهراءُن مان ٻيون پاس ٿيڻ جي تاريخ کان چهن مهينن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو؛

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا اهو اعلان عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو ٺهراءُ سند جي ٻنهي سندن دواران پاس ٿئي ته اوترا ڀيرا اعلان، واپس نه ورتو وڃي ته هن فقري هيٺ جنهن تاريخ تي اهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها اُن کان چهن مهينن جي ٻيءَ مدت لاءِ عمل ۾ چالو رهندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي لوڪ سپا جي برخاستگي چهن مهينن جي اهڙيءَ ڪنهن مدت درميان ٿئي ۽ راجيه سپا دواران اُن اعلان جو عمل ۾ چالو رهڻ جي بحاليءَ جو ٺهراءُ پاس ٿيو آهي پر اُن مدت درميان لوڪ سپا دواران اهو اعلان چالو رهڻ بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سپا جي نئين سر جڙڻ کانپوءِ پهرين بئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهه ڏينهن گذرڻ تي اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو. ٽيهن ڏينهن جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳهه لوڪ سپا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ نه پاس ڪيو ويو هجي ته.

(۶) فقري (۲) ۽ (۵) جي پريوجن لاءِ سند جي هر هڪ سدن دواران ٺهراءُ فقط اُن سدن جي ڪل ميمبرن جي گهڻائيءَ دواران ۽ اُن سدن جي حاضر ۽ ووت ڪندڙ ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي کان گهٽ نه اهڙي گهڻائيءَ دواران پاس ڪري سگهيو.

(۷) مٿين فقرن ۾ چيل ڪجهه به هئڻ جي باوجود، جي لوڪ سپا فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان يا اهڙي اعلان ۾ ڦيرڦار ڪندڙ اعلان نا بحال يا حالت اَنوسار اُنجو عمل ۾ چالو رهڻ نابحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس ڪري ته راشترپتي اعلان واپس وٺندو.

(۸) فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان يا اهڙي اعلان ۾ ڦيرڦار ڪندڙ اعلان، نابحال ڪرڻ يا، حالت اَنوسار، اُنجي عمل ۾ چالو رهڻ کي نابحال ڪرڻ جو ٺهراءُ آڻڻ لاءِ پنهنجي ارادي جو نوٽيس لوڪ سپا جي ميمبرن جي سنڪيا جي گهٽ ۾ گهٽ ڏهين ڀاڱي دواران صحيح ڪيل لکيت ۾ -

(ا) جي سدن اجلاس ۾ آهي ته اسپيڪر کي؛ يا

(ب) جي سدن اجلاس ۾ نه آهي ته راشترپتيءَ کي، ڏنو ويو هجي ته اهڙي ٺهراءُ تي ويچار ڪرڻ جي پريوجن لاءِ سدن جي خاص بئنڪ اسپيڪر يا حالت اَنوسار،

راشترپتيءَ کي آهڙو نوٽيس ملڻ جي تاريخ کان چوڏهن ڏينهن جي اندر ڪئي ويندي.
(۹) هن انوچيد دواران راشترپتيءَ کي بختيار اختيار ۾ لڙائي يا ٻاهرين حملي يا هٿيار بند بلوي يا لڙائي يا ٻاهرين حملي يا هٿيار بند بلوي جي تمام نزديڪ هئڻ جي خطري هئڻ جي جدا جدا سببن ڪري جدا جدا اعلان جاري ڪرڻ جو اختيار آچي وڃي ٿو. چاهي راشترپتيءَ فقري (۱) هيٺ آڳو اعلان جاري ڪيو هجي يا نه ۽ آهڙو اعلان عمل ۾ هجي يا نه.

۳۵۳. مشڪل حالت جي اعلان جو اثر

جيستائين مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين -

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، سنگه جو ڪاروباري اختيار ڪنهن به راجيه کي انجو ڪاروباري اختيار ڪهڙي نموني استعمال ڪيو وڃي تنهن بابت هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

(ب) سندس جي ڪنهن به وشيه بنسبت قاعدا ٺاهڻ جي اختيار ۾ ان وشيه بنسبت سنگه کي يا سنگه جي عملدارن ۽ اختيارين کي اختيار بخشڻ ۽ مٿن فرض مڙهڻ يا اختيار بخشڻ ۽ فرض مڙهڻ جو اختيار ڏيڻ جا قاعدا ٺاهڻ جو اختيار آچي ويندو. باوجود ان جي ته اهو وشيه آهڙو آهي جو سنگه لسٽ ۾ شمار ڪيل نه آهي؛
بشرطيڪ جتي مشڪل حالت جو اعلان ڀارت جي ڪيتر جي فقط ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي اُتي -

(i) فقري (۱) هيٺ سنگه جو هدايتون ڏيڻ جو ڪاروباري اختيار، ۽

(ii) فقري (ب) هيٺ سندس جو قاعدا ٺاهڻ جو اختيار،

جنهن راجيه يا جنهن جي ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي اُن کانسواءِ ٻئي ڪنهن راجيه تائين به پهچندو، جي ۽ جيتري قدر ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي ڀارت جي ڪيتر جي جنهن ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي اُن يا اُن سنبندي سرگرمين دواران خطرو آهي.

۳۵۴. مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيسين آمدنيءَ جي ورڇ

سنبندي پرڀندن جو لاڳو هئڻ

(۱) مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تڏهن راشترپتي حڪم دواران هدايت ڪري سگهندو ته اُن حڪم ۾ ڄاڻايل مدت لاءِ جا ڪنهن به حالت ۾ جنهن مالي سال

۾ آهڙو اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿئي تنهن جي پوري ٿيڻ کان ٻاهر نه وڃي، اُٺوڻيد
۲۶۸ کان ۲۷۹ جا سڀ يا اُنهن مان ڪي اُپٻڻڻڻ هو ٺيڪ سمجھي آهڙن اُٻوادن يا
قيرقارين جي آڏين اثرائتا ٿيندا.

(۲) فقري (۱) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم ڪرڻ کان پوءِ ٿي سگھي اوترو جلد،
سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان رکيو ويندو.

۳۵۵. ٻاهرين حملي ۽ اندروني وڳوڙ کان راجين جو بچاءُ ڪرڻ جو سنگھ
جو فرض

سنگھ جو فرض ٿيندو ته هرڪنهن راجيه جو ٻاهرئين حملي ۽ اندروني وڳوڙ
کان بچاءُ ڪري ۽ خطري ڪري ته هرڪنهن راجيه جي سرڪار هن سنوڌان جي اُپٻڻڻڻ
پرماڻي هلائي وڃي ٿي.

۳۵۶. راجين ۾ سنوڌانڪ تنتر ناڪام پوڻ جي حالت ۾ پرڀڻڻ

(۱) راشٽرپتيءَ کي جي راجيه جي راجيپال جي رپورٽ ملڻ تي يا ٻئي نموني
خطري ٿئي ته آهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن ۾ راجيه جي سرڪار هن سنوڌان
جي اُپٻڻڻڻ پرماڻي هلائي نٿي سگھجي، ته راشٽرپتي اعلان دواران-

(۱) راجيه سرڪار جا سڀ ڪرتب يا اُنهن مان ڪي، ۽ راجيپال جي يا راجيه
جي وڌان منڊل کانسواءِ راجيه جي ڪنهن سنسٽا يا اختياريءَ جي حوالي ڪيل يا اُنهن
جي استعمال ڪرڻ جوڳا سڀ اختيار يا اُنهن مان ڪي، پاڻ کڻي سگھندو،

(ب) ظاهر ڪري سگھندو ته راجيه جي وڌان منڊل جا اختيار سنسد دواران
يا اُنجي اختياريءَ هيٺ استعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا،

(ب) اعلان جي اُديشن کي اثرائتو ڪرڻ لاءِ راشٽرپتيءَ کي ضروري يا صلاح
پريا لڳن آهڙا پرسنگ ۽ پريٽامڪ پرڀڻڻ، راجيه ۾ ڪنهن سنسٽا يا اختياريءَ سنڀڻڻي
هن سنوڌان جي اُپٻڻڻڻ جي عمل کي سڄو يا ٿورو موقوف رکڻ جي پرڀڻڻڻ سميت
ڪري سگھندو؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به راشٽرپتيءَ کي آهڙي اختيار کي نه ڏيندو
ته هاءِ ڪورٽ جي حوالي ڪيل يا استعمال ڪرڻ جوڳن اختيارن مان ڪي پاڻ کڻي
وٺي، يا هاءِ ڪورٽن سنڀڻڻي هن سنوڌان جي ڪنهن اُپٻڻڻڻ جي عمل کي سڄو يا ٿورو
موقوف رکي.

(۲) آهڙو ڪو اعلان پوءِ جي اعلان دواران واپس وٺي يا اُن ۾ ڦير ڦار ڪري سگهيو.

(۳) هن اُنوچيد هيٺ هر ڪو اعلان سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان رکيو ويندو ۽ سواءِ تہ اهو اڳئين اعلان کي واپس وٺندڙ اعلان هجي، به مهنا گذرڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، سنسد جي ٻنهي سڌن جي ٺهراءَ دواران اهو بڪال نه ڪيو ويو هجي تہ؛ بشرطيڪ جي آهڙو ڪو اعلان (جو اڳئين اعلان کي واپس وٺندڙ نه آهي) آهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سپا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا هن فقري ۾ نرديش ڪيل ٻن مهينن جي مدت درميان لوڪ سپا برخاست ٿئي ۽ جي راجيه سپا دواران اعلان کي بڪال ڪندڙ ٺهراءَ پاس ڪيو ويو آهي، پر اُن مدت جي پوري ٿيڻ کان اڳ لوڪ سپا دواران آهڙي اعلان بنسبت ڪو ٺهراءَ پاس نه ٿيو آهي، تہ لوڪ سپا جي نئين سر جڙڻ کان پوءِ پهرين بئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهه ڏينهن گذرڻ تي اعلان جو عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ٽيهن ڏينهن جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ لوڪ سپا دواران پڻ اعلان کي بڪال ڪرڻ جو ٺهراءَ پاس نه ڪيو ويو هجي تہ.

(۴) ائين بڪال ٿيل اعلان، واپس نه ورتو وڃي تہ اعلان جي جاري ٿيڻ جي تاريخ کان ڇهن مهينن جي مدت پوري ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو؛

بشرطيڪ جي ۽ جيترا ڀيرا آهڙو اعلان عمل ۾ چالو رهڻ جي بڪاليءَ جو ٺهراءَ سنسد جي ٻنهي سڌن دواران پاس ٿئي تہ اوترا ڀيرا اعلان، واپس نه ورتو وڃي تہ، هن فقري هيٺ جنهن تاريخ تي اهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها، اُن کان ڇهن مهينن جي ٻيءَ مدت لاءِ چالو رهندو، پر آهڙو ڪو اعلان ڪنهن به حالت ۾ ٽن سالن کان وڌيڪ عمل ۾ نه رهندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي لوڪ سپا جي برخاستگي ڇهن مهينن جي آهڙيءَ ڪنهن مدت درميان ٿئي ۽ راجيه سپا دواران اُن اعلان جو عمل ۾ چالو رهڻ جي بڪاليءَ جو ٺهراءَ پاس ٿيو آهي پر اُن مدت درميان لوڪ سپا دواران اهو اعلان چالو رهڻ بنسبت ڪو ٺهراءَ پاس نه ٿيو آهي، تہ لوڪ سپا جي نئين سر جڙڻ کان پوءِ پهرين بئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهه ڏينهن گذرڻ تي اعلان عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ٽيهن ڏينهن جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ لوڪ سپا دواران پڻ اعلان کي بڪال ڪرڻ جو ٺهراءَ نه پاس ڪيو ويو هجي تہ؛

بشرطيڪ ان جي به تہ پنجاب راجيه بابت تاريخ ۱۱ مئي ۱۹۸۷ع تي فقري ۱ هيٺ ڪيل اعلان جي حالت ۾ هن فقري جي پهرئين پرنٽوڪ ۾ 'ٽن سالن' لاءِ ڪيل نرديش جو ائين مطلب ڪڍيو ويندو تہ جن اهو 'پنج سال' لاءِ نرديش آهي.

(سنوڌان (سڌارو چوهٽ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۱۶ اپريل ۱۹۹۰ کان) درج ڪيل)

(سنوڌان (سڌارو ستهٽ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۴ آڪٽومبر ۱۹۹۰ کان) سڌاريل)

(سنوڌان (سڌارو آهٽ) ائڪٽ، ۱۹۹۱ جي قلم ۲ دواران (۱۲ مارچ ۱۹۹۱ کان) سڌاريل)

(۵) فقري (۳) ۾ چيل ڪچ به هئڻ جي باوجود، فقري (۳) هيٺ بحال ٿيل
اعلان جي جاري ٿيڻ جي تاريخ کان هڪ سال پورو ٿيڻ کان وڌيڪ ڪنهن مُدت لاءِ
اُهو اعلان عمل ۾ چالو رهڻ بنسبت نهرائ سمسد جي ڪنهن سڌن دواران پاس نه ڪيو
ويندو جيستائين -

(۱) اهڙو نهرائ پاس ڪرڻ وقت مشڪل حالت جو اعلان سڄي ڀارت ۾ يا،
حالت انوسار سڄي راجيه يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي، ۽

(ب) چونڊ ڪميشن اهڙو پرمات پتر ڏئي ته فقري (۳) هيٺ بحال ٿيل اعلان
جو عمل اهڙي نهرائ ۾ ڄاڻايل مُدت درميان چالو رهڻ واسطيدار راجيه جي وڌان سڀا
لاءِ عام چونڊون ڪرڻ ۾ تڪليفن سبب ضروري آهي؛

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪا به ڳاله پنڄاب راجيه جي باري ۾ فقري (۱)
جي اڏين، ۱۱ مئي ۱۹۸۷ع تي ڪيل اعلان سان لاڳو نه پوندي.

(سنوڌان (سڌارو چوهٽ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران (۱۶ اپريل ۱۹۹۰ کان) درج ڪيل)

۳۵۷. انوچيد ۳۵۶ هيٺ جاري ڪيل اعلان هيٺ قانون سازيءَ جي اختيارن جو استعمال

(۱) انوچيد ۳۵۶ جي فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان دواران ائين ظاهر ڪيو
ويو هجي ته راجيه جي وڌان منڊل جا اختيار سمسد دواران يا اُن جي اختيارِيءَ هيٺ
استعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا، ته -

(۱) سمسد لاءِ جائز ٿيندو ته راشترپتيءَ کي راجيه جي وڌان منڊل جو قاعدا
ٺاهڻ جو اختيار بخشي ۽ راشترپتيءَ کي اختيارِي ڏئي ته، پاڻ وجهڻ نيڪ سمجهي
انهن شرطن جي اڏين، ائين بخشيل اختيار، هن خيال کان پاڻ ڄاڻائي اهڙي بي
اختيارِيءَ کي سونپي،

(ب) سمسد لاءِ يا راشترپتيءَ يا پيٽي فقري (۱) هيٺ جنهن جي حوالي اهڙو
قاعدو ٺاهڻ جو اختيار ڪيو ويو هجي اهڙي بيءَ اختيارِيءَ لاءِ جائز ٿيندو ته اهڙا
قاعدا ٺاهي جي سنگهه يا اُن جي عملدارن ۽ اختيارين کي اختيار بخشين ۽ فرض
مڙهين يا اختيار بخشي ۽ فرض مڙهڻ جي اختيارِي ڏين،

(ب) راشترپتيء لاء جائز ٿيندو ته، لوڪ سپا اجلاس ۾ نه هجي تڏهن راجيه جي سنڃت نڌيءَ مان سنسد دواران آهڙو خرچ منظور ٿيڻ تائين، خرچ جي اختيار جي ڏئي.

(۲) سنسد يا راشترپتيءَ يا فقري (۱) جي پيئي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل پيءَ اختياريه دواران راجيه جي وڌان منڊل جي اختيار جي استعمال ۾ ٺاهيل ڪو قاعدو جو انوچيد ۳۵۶ هيٺ اعلان جاري ٿيڻ ڪانسواءِ سنسد يا راشترپتيءَ يا پيءَ آهڙي اختياريه لاءِ ٺاهڻ جائز نه هجي ها، اعلان عمل ۾ هئڻ بند ٿيڻ کان پوءِ سمرٽ وڌان منڊل يا پيءَ اختياريه دواران ڦيرايو يا رد ڪيو يا سڌاريو نه وڃي تيستائين عمل ۾ چالو رهندو.

۳۵۸. مشڪل حالتن درميان انوچيد ۱۹ جا اپنڌ موقوف رهڻ

(۱) ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي لڙائيءَ يا ٻاهرين حملي جو خطرو آهي ائين ظاهر ڪندڙ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي تيستائين انوچيد ۱۹ ۾ چيل ڪجهه به ڀاڱ ٿيڻ ۾ وياڪيل راجيه جي اختيار کي ڪو قاعدو ٺاهڻ يا ڪو ڪاروباري قدم جيڪو اُن ڀاڱ ۾ سمايل اُپنڌن نه هئڻ جي حالت ۾ راجيه ٺاهڻ يا ڪڍڻ لاءِ سمرٽ هجي ان تي پابندي نه وجهندو، پر ائين ٺاهيل ڪو به قاعدو، آسمرٽيءَ جي حد تائين جئين ئي اعلان عمل ۾ هئڻ بند ٿئي تئين اثراتو ٿيڻ بند ٿيندو، سواءِ قاعدو ائين اثراتو ٿيڻ بند ٿيڻ کان اڳ ڪيل يا ڪرڻ چڙهي ڏنل ڳالهين بنسبت :

بشرطيڪ آهڙو مشڪل حالت جو اعلان ڀارت جي ڪيتر جي فقط ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ هجي ته هن انوچيد هيٺ ڪنهن راجيه يا سنگهه ڪيتر سنڀندي يا اُن ۾ جنهن ۾ يا جنهن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ نه آهي ڪو به آهڙو قاعدو ڪري سگهيو ۽ ڪوبه آهڙو ڪاروباري قدم ڪڍي سگهيو، جي ۽ جيتري قدر ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي، مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي آهڙي ڀارت جي ڪيتر جي ڀاڱي ۾ يا اُن سنڀندي سرگرمين دواران خطرو آهي.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪجهه به لاڳو نه ٿيندو -

(۱) ڪنهن قاعدي سان جنهن ۾ آهڙي مطلب جو ورنن درج ٿيل نه آهي ته اهو ڪيو ويو تڏهن عمل ۾ مشڪل حالت جي اعلان سنڀندي اهو قاعدو آهي، يا
(ب) ڪنيل ڪنهن ڪاروباري قدم سان جو آهڙو ورنن درج ٿيل قاعدي هيٺ

نه کنیو ویو آهي.

۳۵۹. مشکل حالتن درمیان پاڳ ٽئين دواران بخشيل حقن جي تعميل جو موقوف رهڻ

(۱) مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي ته راشترپتي حڪم دواران ظاهر ڪري سگهندو ته پاڳ ٽئين دواران بخشيل حقن (آنوچيد ۲۰ ۽ ۲۱ کانسواءِ) مان آهي جيڪي حڪم ۾ ذڪر ڪيل هجن تن جي سڄي تعميل لاءِ ڪنهن ڪورٽ کي استدعا ڪرڻ جو حق ۽ ائين ذڪر ڪيل حقن جي تعميل لاءِ ڪنهن ڪورٽ ۾ چالو کي ڪارروايون، اعلان عمل ۾ هجي انهي مدت لاءِ يا حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اهڙيءَ گهٽ مدت لاءِ موقوف رهندا.

(۱-الف) فقري (۱) هيٺ ڪيل پاڳ ٽئين جي بخشيل حقن (آنوچيد ۲۰ ۽ ۲۱ کانسواءِ) مان ڪنهن جو ذڪر ڪندڙ حڪم عمل ۾ هجي تيستائين آهي حق بخشيندڙ اُن پاڳ ۾ ڪڇ به، اُن پاڳ ۾ وياڪيل راجيه جي، ڪو قاعدو ٺاهڻ يا ڪو ڪاروباري قدم کڻڻ، جو اُن پاڳ ۾ درج اُپنڊن نه هئڻ جي حالت ۾ ٺاهڻ يا کڻڻ لاءِ سمرت هجي، اُن اختيار تي پابندي نه وجهندو پر ائين ٺاهيل ڪو قاعدو، آسمرڻيءَ جي حد تائين، جئين ٿي مٿي ڄاڻايل حڪم عمل ۾ اچڻ بند ٿئي تئين اثراتو ٿيڻ بند ٿيندو، سواءِ قاعدو ائين اثراتو ٿيڻ بند ٿيڻ کان اڳ ڪيل يا ڪرڻ چڙهي ڏنل ٻالهيڻ بنسبت :

بشرطيڪ مشکل حالت جو اعلان ڀارت جي ڪيتر جي فقط ڪنهن پاڳي ۾ عمل ۾ هجي ته هن آنوچيد هيٺ ڪنهن راجيه يا سنگهه ڪيتر سنڀندي يا اُن ۾ جنهن ۾ يا جنهن جي ڪنهن پاڳي ۾ مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ نه آهي، ڪو به اهڙو قاعدو ڪري سگهيو ۽ ڪو به اهڙو ڪاروباري قدم کڻي سگهيو، جي ۽ جيتري قدر ڀارت يا اُن جي ڪيتر جي ڪنهن پاڳي جي سلامتيءَ کي مشکل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي اهڙي ڀارت جي ڪيتر جي پاڳي ۾ يا اُن سنڀندي سرگرمين دواران خطرو آهي.

(۱-ب) فقري (۱-الف) ۾ چيل ڪڇ به لاڳو نه ٿيندو.

(۱) ڪنهن قاعدي سان جنهن ۾ اهڙي مطلب جو ورنن درج ٿيل نه آهي ته اهو ڪيو ويو تڏهن عمل ۾ مشکل حالت جي اعلان سنڀندي اهو قاعدو آهي، يا (ب) ڪنهن ڪنيل ڪاروباري قدم سان جو اهڙو ورنن درج ٿيل قاعدي هيٺ نه کنيو ويو آهي.

(۲) مٿي ڄاڻايل ڀرماڻي ڪيل حڪم جي پهچ ڀارت جي سڄي ڪيتر يا اُن جي

ڪنهن ڀاڱي تائين ٿي سگهندي :

بشرطيڪ مشڪل حالت جو اعلان ڀارت جي ڪيتر جي فقط ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ آهي ته اهڙي ڪنهن حڪم جي پهچ ڀارت جي ڪيتر جي ٻئي ڪنهن ڀاڱي تائين نه ٿيندي سواءِ ته راشٽريتي، اها خاطري ٿيڻ تي، ته ڀارت يا ان جي ڪنهن ڀاڱي جي سلامتيءَ کي ڀارت جي ڪيتر جي جنهن ڀاڱي ۾ مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي ان ۾ يا ان سنڀندي سرگرمين دواران خطرو آهي، اهڙي پهچ ضروري هئڻ سمجهي.

(۳) فقري (۱) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم، اهو ڪرڻ کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان رکيو ويندو.

۳۶۰. مالي مشڪل حالت بابت پرڀند

(۱) جي راشٽريتيءَ کي خاطري ٿئي ته اهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن جي ڪري ڀارت يا ان جي ڪيتر جي ڪنهن ڀاڱي جي مالي اسٽرٽيا ساڪ خطري ۾ آهي ته هو اعلان دواران ان مطلب جي پڌرائي ڪري سگهندو.

(۲) فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان -

(۱) پوءِ جي اعلان دواران واپس وٺي يا ان ۾ ڦيرڦار ڪري سگهيو،

(ب) سنسد جي هر هڪ سڌن اڳيان رکيو ويندو،

(ب) ۾ مهنا گذرڻ تي، اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ اهو سنسد جي ٻنهي

سڌن جي ٺهراڻن دواران بحال نه ڪيو ويو هجي، ته عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو؛

بشرطيڪ جي اهڙو اعلان اهڙي وقت جاري ٿيو هجي جڏهن لوڪ سپا برخاست ڪئي ويئي آهي، يا پيٽي فقري (ب) ۾ ترديد ڪيل ٻن مهينن جي مدت درميان لوڪ سپا برخاست ٿئي، ۽ جي راجيه سپا دواران اعلان کي بحال ڪندڙ ٺهراءُ پاس ڪيو ويو آهي، پر ان مدت جي پوري ٿيڻ کان اڳ لوڪ سپا دواران اهڙي اعلان بنسبت ڪو ٺهراءُ پاس نه ٿيو آهي، ته لوڪ سپا جي نئين سر جڙڻ کان پوءِ پهرين بئنڪ ٿيڻ جي تاريخ کان ٽيهه ڏينهن گذرڻ تي اعلان جو عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، ٽيهن ڏينهن جي اها مدت پوري ٿيڻ کان اڳ لوڪ سپا دواران پڻ اعلان کي بحال ڪرڻ جو ٺهراءُ پاس نه ڪيو ويو هجي ته.

(۳) فقري (۱) ۾ ذڪر ڪيل اهڙو ڪو اعلان عمل ۾ هجي ان مدت درميان

سنگه جي ڪاروباري اختياريءَ جي پهچ ايسٽائين ٿيندي ته ڪنهن راجيه کي هدايتن ۾ ڄاڻايل هجن اهي مالي مریدا جا سڌانت پالڻ لاءِ هدايتون ڏئي ۽ ان پريوچن لاءِ

راشٽرپتي ضروري ۽ ڪافي سمجھي آهڙيون ٻيون هدايتون ڏئي.

(۴) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود-

(۱) آهڙي ڪنهن هدايت ۾ آڇي سگهندو-

(i) راجيه جي ڪاروبار سنڀندي نوڪري ڪندڙ سڀني شخصن يا انهن مان ڪنهن ورگ جي پگهارن ۽ پتن گهٽائڻ جو پريڪار؛

(ii) آهڙي تقاضا ڪندڙ پريڪار ته سڀ ناٿا بل يا ٻيا بل جن کي اڻوچيد ۲۰۷ جا اُپنڊ لاڳو پون اُهي راجيه جي وڌان منڊل دواران پاس ٿيڻ کان پوءِ راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ محفوظ رکيا وڃن؛

(ب) هن اڻوچيد هيٺ جاري ڪيل ڪو اعلان عمل ۾ هجي ان مُدت درميان راشٽرپتيءَ لاءِ جائز ٿيندو ته سپريم ڪورٽ ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن سميت، سنگهه جي ڪاروبار سنڀندي نوڪري ڪندڙ سڀني شخصن يا انهن مان ڪنهن ورگ جي پگهارن ۽ پتن گهٽائڻ لاءِ هدايتون جاري ڪري.

پرچورڻ

۳۶۱. راشترپتي ۽ راجيپال ۽ راجپرمكن جو بچاءُ

(۱) راشترپتي، يا راجيه جو راجيپال يا راج پرْمڪ پنهنجي عهدي جي اختيارن ۽ فرضن جي استعمال ۽ بچا آوريءَ لاءِ يا انهن اختيارن ۽ فرضن جي استعمال ۽ بچا آوريءَ ۾ ڪيل يا اُن مطلب سان ڪيل ڪنهن ڪاريءَ لاءِ ڪنهن به ڪورٽ ڏانهن جوابدار نه رهندو :

بشرطيڪ جي سندس جي ڪنهن به سڌن دواران اُنچيد ۶۰ هين ڪنهن تهمت جي چاچ لاءِ مقرر ٿيل يا نامزد ڪيل ڪابه ڪورٽ، ٽربيونل يا سنسٽا راشترپتيءَ جي هلت جي نظرثاني ڪري سگهندي :

وڌيڪ بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو ته اهو ڪنهن به شخص جو ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيه سرڪار خلاف مناسب ڪارروائي ڪرڻ جي حق تي پائبندي وجهي ٿو.

(۲) راشترپتي يا راجيه جي راجيپال خلاف سندس عهدي جي مڌي درميان ڪنهن به ڪورٽ ۾ ڪنهن به قسم جي فوجداري ڪارروائي داخل ڪئي يا چالو رکي نه ويندي.

(۳) راشترپتيءَ يا راجيه جي راجيپال جي گرفتاريءَ يا قيد ڪرڻ لاءِ سندس عهدي جي مڌي درميان ڪنهن به ڪورٽ طرفان ڪوبه حڪم نامو جاري نه ٿيندو.

(۴) راشترپتيءَ يا راجيه جي راجيپال طريقي پنهنجو عهدو اختيار ڪرڻ کان اڳ چاهي پوءِ هن جي شخصي حيثيت ۾ ڪيل يا اُن مطلب سان ڪيل ڪنهن ڪاريءَ بنسبت ڪا به ديواني ڪارروائي، جنهن ۾ راشترپتيءَ يا اُن راجيه جي راجيپال خلاف ڪا داد رسي گهري وڃي ۽ هن جي عهدي جي مڌي درميان ڪنهن به ڪورٽ ۾ تيسين داخل نه ڪئي ويندي جيسين ڪارروائيءَ جو قسم، اُن لاءِ مقدمي جو ڪارڻ، جنهن شخص دواران اُها ڪارروائي داخل ڪرڻي هجي اُن جو نالو، ورنه، رهڻ جي جاءِ ۽ هن جي گهربل داد رسي جائڻ وارو لکيت ۾ نوٽيس راشترپتي يا راجيپال کي، حالت اُنوسار پهچائڻ يا هُن جي آفيس ۾ ڇڏڻ کان پوءِ به مهنا نه گذريا هجن.

۳۶۱. آلف سنسد ۽ راجيه وڌان منڊلن جي ڪاررواين جي شايع ٿيڻ جو بچاءُ

(۱) ڪو به شخص سنسد جي ڪنهن سڌن يا راجيه جي وڌان سپا يا حالت آنوسار، ٻنهي مان ڪنهن به سڌن جي ڪن به ڪاررواين جي چڱي چوڪي سڄي رپورٽ جي ڪنهن اخبار ۾ شايع ٿيڻ بنسبت ڪنهن ڪورٽ ۾ ڪنهن ديواني يا فوجداري ڪارروائيءَ لاءِ ٽيسٽائين جوابدار نه ٿيندو جيستائين اهو ثابت نه ٿيو آهي ته اها بد نيت سان شايع ڪيل آهي :

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به سنسد جي ٻنهي مان ڪنهن سڌن يا راجيه جي وڌان منڊل جي وڌان سپا يا حالت آنوسار، ٻنهي مان ڪنهن سڌن جي گپت بئنڪ جي ڪارروائيءَ جي رپورٽ شايع ڪرڻ سان لاڳو نه پوندو.

(۲) فقري (۱) ۾ سارڻ ڪيندر دواران ميسر ڪيل ڪنهن پروگرام يا شيوا جي حصي طور تند بنان تار ذريعي پرسارٽ ڪيل رپورٽن يا وشيه جي سنڀنڌ ۾ ائين لاڳو پوندو جئين اهو ڪنهن اخبار ۾ شايع ٿيل رپورٽن يا وشين سنڀنڌي لاڳو پوي ٿو. سمجهاڻي - هن انوچيد ۾ 'اخبار' ۾ سماچار ايجنسيءَ جو اخبار ۾ شايع ڪرڻ لاءِ سامگريءَ واري رپورٽ اچي وڃي ٿي.

x x x x .۳۶۲

۳۶۳. ڪن عهد نامن، ٺاهن وغيره مان اُٿندڙ تڪرارن ۾ ڪورٽن دواران دست اندازيءَ تي بندش

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر انوچيد ۱۲۳ جي اُپنڊن جي آڏين، نه سپريم ڪورٽ ۽ نه ٻيءَ ڪنهن ڪورٽ کي ڪنهن به اهڙي تڪرار ۾ جيڪو اهڙي عهدنامي، ٺاهه، عهد، وچن، سنڌ يا اهڙي ٻئي دستاويز جي ڪنهن پرڀنڌ مان اُٿي جيڪو هن سنوڌان جي عمل ۾ آچڻ کان اڳ ڏيهي رياست جي ڪنهن حاڪم دواران ڪيو ويو يا لکيو ويو هجي ۽ جنهن ۾ ڀارت ڊومينين جي سرڪار يا اُن کان اڳ جي ڪا سرڪار ڌر هئي ۽ جو اهڙي شروعات کان پوءِ عمل ۾ چالو رهيو هجي يا رکيو ويو هجي، يا اهڙي ڪنهن عهدنامي، ٺاهه، عهد، وچن، سنڌ يا اُن جهڙي ٻئي دستاويز سنڀنڌي هن سنوڌان جي اُپنڊن مان ڪنهن به هيٺ ملندڙ ڪنهن حق يا اُن مان اُٿندڙ ڪنهن جوابداريءَ يا ذميواريءَ سنڀنڌي ڪنهن تڪرار ۾ حڪومت نه رهندي.

(۲) هن انوچيد ۾ -

(۱) 'ڏيهي رياست' معنيٰ هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ هز مئجيسٽيءَ يا پارت ڊومينين جي سرڪار دواران اهڙي رياست طور هئڻ جي مانيتا ڏنل ڪيتر، ۽

(ب) 'حاڪم' ۾ اهڙي شروعات کان اڳ هز مئجيسٽيءَ يا پارت ڊومينين جي سرڪار دواران ڪنهن ڏيهي رياست جو حاڪم طريقي مانبه ڪيل پرنس، چيف يا ٻيو شخص اچي وڃي ٿو.

۳۶۳. الف. ڏيهي رياستن جي حاڪمن کي ڏنل مانيتا بند ٿيڻ ۽ پروي پرس ختم ڪرڻ

هن سنوڌان ۾ اُن وقت عمل ۾ بڻي ڪنهن قاعدي ۾ ڪڇ به هئڻ جي باوجود -

(۱) پرنس، چيف يا ٻيو شخص جنهن کي سنوڌان (چوويهون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۱ جي شروعات کان اڳ ڪنهن وقت راشٽرپتيءَ دواران ڏيهي رياست جو حاڪم طريقي مانبه ڪيو ويو هو يا ڪو شخص جنهن کي اهڙيءَ شروعات کان اڳ ڪنهن وقت راشٽرپتيءَ دواران اهڙي حاڪم جو اُتر اڌڪاري طريقي مانبه ڪيو ويو هو اهو، اهڙيءَ شروعات تي ۽ اُن کان، اهڙو حاڪم يا اهڙي حاڪم جو اُتر اڌڪاري طريقي مانبه ٿيل بند ٿيندو.

(ب) سنوڌان (چوويهون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۱ جي شروعات تي ۽ اُن کان، پروي پرس ختم ڪجي ٿو ۽ پروي پرس بنسبت سڀ حق، جوابداريون ۽ ذميواريون نابود ڪجن ٿيون ۽ انهيءَ موجب، فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل حاڪم يا حالت اَنوسار اهڙي حاڪم جي اُتر اڌڪاري، يا ٻئي شخص کي ڪا به رقم پروي پرس طور نه ڏني ويندي.

۳۶۴. وڌن بندرن ۽ هوائي اڏن بابت خاص پرڀنڌ

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي عام ظاهرنامي دواران هدايت ڪري سگهندو ته اُن ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل هجي اُن تاريخ کان -

(۱) سنسد دواران يا راجيه جي وڌان منڊل دواران ٺاهيل ڪو به قاعدو ڪنهن به وڏي بندر يا هوائي اڏي سان لاڳو نه ٿيندو يا ظاهرنامي ۾ ڄاڻايا وڃن اُنهن اپواندن يا ڦيرڦارين جي اڏين اُنهن سان لاڳو ٿيندو، يا

(ب) ڪو به موجوده قاعدو سواءِ اُن تاريخ کان اڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين بنسبت ڪنهن به وڏي بندر يا هوائي اڏي سان اثرائتو ٿيڻ بند ٿيندو يا اهڙي بندر

يا هوائي اڏي سان لاڳو ٿيڻ ۾ ظاهرنامي ۾ ڄاڻايا وڃن انهن آپوانن يا ڦيرقارين جي اڏين اثرائتو ٿيندو.

(۲) هن انوچيد ۾ -

(۱) 'وڏو بندر' جي معنيٰ آهي سنسد دواران ڪيل ڪنهن قاعدي يا ڪنهن موجوده قاعدي دواران يا هيٺ وڏو بندر هئڻ ظاهر ٿيل بندر ۽ ان ۾ اهڙي بندر جي حدن اندر ان وقت سمايل سڀيئي ايراضيون اچي وڃن ٿيون.

(ب) 'هوائي اڏو' جي معنيٰ آهي هوائي رستن، هوائي جهازن ۽ هوائي جهازراني سنڀندي قاعدن جي پريوڄن لاءِ وياڪيا ڏنل هوائي اڏو.

۳۶۵. سنگھ دواران ڏنل هدايتن جي پيروي ڪرڻ يا انهن جو عمل ڪرڻ ۾ گسٽ جو نتيجو

جي ڪوبه راجيه هن سنوڌان جي آپڻدن مان ڪنهن هيٺ سنگھ جي عملي اختيار جي استعمال ۾ ڏنل ڪن هدايتن جي پيروي ڪرڻ ۾ يا انهن جو عمل ڪرڻ ۾ گتو آهي ته راشترپتيءَ لاءِ ائين قاعدي موجب ٿيندو ته ٺهراڻي ته اهڙي حالت پيدا ٿي آهي جنهن ۾ راجيه جي سرڪار هن سنوڌان جي آپڻدن پرمائي هلائي نه ٿي سگهجي.

۳۶۶. وياڪيائون

هن سنوڌان ۾، سواءِ ته مضمون ٻي تقاضا ڪري هيلين مڪاورن جي معنيٰ سلسليوار هيٺ ڏنل موجب آهي، يعني ته -

(۱) 'ڪيتي' جي آمدنيءَ جي معنيٰ پارٽيه انڪم ٽئڪس سنڀندي قاعدن جي پريوڄن لاءِ ڏنل وياڪيا موجب ڪيتيءَ جي آمدنيءَ

(۲) 'اڱنگلو انڊين' معنيٰ اهو شخص جنهن جو پيءُ يا جنهن جي مرداني سلسلي ۾ ٻيو ڪو مرد وڏو يورپي نسل جو آهي يا هو، پر جو ڀارت جي ڪيتر اندر نواسي آهي ۽ اهڙي ڪيتر اندر معمولي رهواسي ۽ نه فقط عارضي مطلبن لاءِ رهيل ماءُ پيءُ مان اهڙي ڪيتر اندر ڄاول آهي،

(۳) 'انوچيد' معنيٰ هن سنوڌان جو انوچيد،

(۴) 'اڏارو وٺڻ' ۾ ساليانا ڏيئي ناڻو ڪٽڻ اچي وڃي ٿو، ۽ 'اوڏر' جو مطلب ان

پرمائي ڪيو ويندو

(۵) 'فقرو' معنيٰ جنهن اَنوچيد ۾ اِهو مڪارو اچي اُن جو 'فقرو'.

(۶) 'ڪارپوريشن ٽئڪس' معنيٰ آمدنيءَ تي ڪا ڍل جيتري قدر اُها ڍل ڪمپنين دواران ڏيڻ جوڳي هجي ۽ اهڙي ڍل هجي جنهن جي حالت ۾ هيٺيان شرط پورا ٿين.

(۱) اُها ڪيتي جي آمدنيءَ تي لڳائڻ جوڳي نه آهي؛

(ب) ڍل سان لاڳو ڪن به قاعدن دواران ڪمپنين جي پيرل ڍل بنسبت ڪا به ڪا ڪمپنين دواران شخص کي ڏيڻ جوڳين قانڊڻين مان ڪرڻ هي اختيار نه ڏني ويئي هجي؛

(ب) اهڙيون قانڊڻيون جن شخصن کي ملن انهن جي ڪل آمدني پارتيه انڪم ٽئڪس جي خيال کان ڳڻڻ لاءِ يا اهڙن شخصن طرفان ڏيڻ جوڳي يا انهن کي واپس ملڻ جوڳي پارتيه انڪم ٽئڪس ڳڻڻ لاءِ اهڙي ڏنل ڍل ڏيان ۾ آڻڻ جو پربند نه هجي؛

(۷) 'سمان پرائٽ'، 'سمان ڏيهي رياست' يا 'سمان راجيه' معنيٰ شڪ جي حالتن ۾ اُهو پرائٽ، ڏيهي رياست يا راجيه جو راشٽريتيءَ دواران سوال ۾ خاص پريوچن لاءِ حالت اَنوسار سمان پرائٽ سمان ڏيهي راجيه يا سمان راجيه هئڻ لهرايو وڃي؛

(۸) 'قرض' ۾ موڙيءَ جون رقمون سالياني طريقي واپس ڏيڻ جي ڪنهن ذميواريءَ بنسبت ڪا جوابداري ۽ ڪنهن گارنٽيءَ هيٺ ڪا جوابداري اچي وڃي ٿي، ۽ 'قرض جو خرچ' جو مطلب اُن پرمائڻي ڪيو ويندو؛

(۹) 'جائداد مڪحول' معنيٰ اُهو مڪحول جو اهڙن نيمن پرمائڻي جي سنسد يا ڪنهن راجيه جي وڌان منڊل دواران اهڙي مڪحول سنهنڌي ٺاهيل قاعدن دواران يا انهن هيٺ طئه ڪيا وڃن، موت تي تبديل ٿيڻ واري يا مٿين قاعدن جي اُپهنڌن هيٺ ان نموني تبديل ٿيڻ ليڪيل سڀ ملڪيت جي مور ملهه تي يا اُن حساب سان ڪٿيو وڃي؛

(۱۰) 'موجوده قاعدو' معنيٰ اهڙو قاعدو، آرڊيننس، حڪم، پيئي قاعدو، نيم يا ونيمر ٺاهڻ جو اختيار هئڻ واري ڪنهن وڌان منڊل، اختياريءَ يا شخص دواران هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ پاس ڪيل يا ٺاهيل ڪو به قاعدو، آرڊيننس، حڪم، پيئي قاعدو، نيم يا ونيمر؛

(۱۱) 'فيڊرل ڪورٽ' معنيٰ گورنمينٽ آف انڊيا ائڪٽ، ۱۹۳۵، هيٺ جوڙيل

فيڊرل ڪورٽ؛

(۱۲) 'مال' ۾ سڀ سامان، جنسون ۽ شيون اچي وڃن ٿيون؛

(۱۳) 'گارنتي' ۾ ڪنهن اُپڪرم جو فائڊو ڪنهن ڄاڻايل رقم کان گهٽ ٿيڻ جي حالت ۾ آڌاڻي ڪرڻ جي هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڪنيل ذميواري آڇي وڃي ٿي؛

(۱۴) 'هائ ڪورٽ' معنيٰ ڪابه ڪورٽ جا ڪنهن راجيه لاءِ هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ هائ ڪورٽ هئڻ ليکي ويئي آهي، ۽ اُن ۾ آڇي وڃي ٿي -

(۱) هن سنوڌان هيٺ هائ ڪورٽ طريقي جوڙيل يا وري جوڙيل ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪا ڪورٽ، ۽

(ب) ڀارت جي ڪيتر ۾ ٻي ڪا ڪورٽ جا سندس دواران قاعدي ذريعي هن سنوڌان جي سڀني يا ڪن پريوجن لاءِ هائ ڪورٽ هئڻ ظاهر ڪئي وڃي؛

(۱۵) 'ڏيهي رياست' معنيٰ ڪو به ڪيتر جنهن کي ڀارت ڊومينين جي سرڪار اهڙي رياست طريقي مان به ڪيو هجي؛

(۱۶) 'ڀاڳ' معنيٰ ڪنهن شخص کي يا بنسبت ڏيڻ جوڳي هن سنوڌان جو ڀاڳ؛

(۱۷) 'پينشن' معنيٰ ڪهڙي، ڪنهن به قسم جي پينشن، چاهي قائد واري هجي يا نه، ۽ اُن ۾ آڇي وڃي ٿو ائين ڏيڻ جوڳو رٽائر پگهار، ائين ڏيڻ جوڳي گرانٽي ۽ پراويڊنٽ فنڊ ۾ پريل چندن جي واپسيءَ طور اُن تي وياج يا ٻيءَ ڪنهن واڌ يا اُن کان سواءِ ڏيڻ جوڳي ڪا رقم يا رقمون؛

(۱۸) 'مشڪل حالت جو اعلان' معنيٰ اُنچيد ۳۵۲ جي فقري (۱) هيٺ جاري ڪيل اعلان؛

(۱۹) 'عام ظاهر نامو' معنيٰ ڀارت جي گزيت ۾ يا، حالت اَنوسار، راجيه جي سرڪاري گزيت ۾ ظاهر نامو؛

(۲۰) 'ريلوي' ۾ نٿو آڇي -

(۱) سڄو ٿي ميونسپل ايراضيءَ اندر ٽرام رستو، يا

(ب) ٻيو ڪو آمدرفت جو رستو جو سڄو ٿي هڪ راجيه اندر هجي ۽ سندس دواران قاعدي ذريعي ريلوي نه هئڻ ظاهر ڪيل هجي؛

x x x x x (۲۱)

(۲۲) 'حاڪم' معنيٰ پرنس، چيف يا ٻيو شخص جنهن کي سنوڌان (چوويهون سڌارو) آڪٽ، ۱۹۷۱، جي شروعات کان اڳ ڪنهن به وقت راشنريٽيءَ دواران ڏيهي

رياست جو حاڪم طريقي مان به ڪيو ويو هو، يا ڪو شخص جنهن کي اهڙي شروعات کان آڳ ڪنهن به وقت راشٽرپتيءَ دواران اهڙي حاڪم جو اثر آڌاري طريقي مان به ڪيو ويو هو.

(۲۳) 'انسوچي' معنيٰ هن سنوڌان جي انسوچي؛

(۲۴) 'انسوچت جاتيون' معنيٰ اهي جاتيون، نسل يا جن جاتيون يا انهن جاتين، نسلن ۽ جن جاتين جا ڀاڱا يا انهن اندر گروپ جي انوچيد ۳۴۱ هيٺ هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ انسوچت جاتيون ليکيون وڃن ٿيون؛

(۲۵) 'انسوچت جن جاتيون' معنيٰ اهي جن جاتيون يا جن جاتي فرقا يا انهن جن جاتين يا جن جاتي فرقن جا ڀاڱا يا انهن اندر گروپ جي انوچيد ۳۴۲ هيٺ هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ انسوچت جن جاتيون ليکيون وڃن ٿيون؛

(۲۶) 'سڪيورٽيون' ۾ اسٽاڪ اچي وڃي ٿو؛

x x x x x

(۲۷) 'پيٽي فقرو' معنيٰ جنهن فقري ۾ اهو محاورو اچي اُن جو پيٽي فقرو؛

(۲۸) 'ڍل وجهڻ' ۾ ڪابه ڍل يا لاڳو وجهڻ چاهي اهو عام يا مڪاني يا خاص هجي، ۽ 'ڍل' جو مطلب اُن ڀرماڻي ڪيو ويندو؛

(۲۹) 'آمدنيءَ تي ڍل' ۾ وڌيڪ نفعي تي ڍل جي نموني جي ڍل اچي وڃي

ٿي؛

(۲۹.الف) 'مال جي وڪري يا خريديءَ تي ڍل' ۾ اچي وڃي ٿي -

(ا) روڪڙ، مهمل آڏائي يا ٻئي قيمتي عيوضي لاءِ ڪنهن مال ۾، قرار جي پوڻاريءَ کان سواءِ مالڪيءَ جي بدلي تي ڍل؛

(ب) ڪم جي قرار جي تعميل ۾ ڪم ايندڙ مال (مال طريقي چاهي ٻئي ڪنهن روپ ۾) ۾ مالڪيءَ جي بدلي تي ڍل؛

(ب) مسواڙ - خريدي يا قسطن ذريعي پئسا ڀرڻ جي ڪنهن سرشتي موجب مال جي دليوري تي ڍل؛

(پ) روڪڙ، مهمل آڏائي يا ٻئي قيمتي عيوضي لاءِ ڪنهن پريوجن لاءِ ڪو مال ڪم آڻڻ جي حق جي بدلي (ڪنهن ڄاڻايل مدت لاءِ هجي يا نه) تي ڍل؛

(پ) شخصن جي انڪارپوريت ٿيل نه هجي اهڙي شخصن جي ڪنهن جماعت يا سنسٽا دواران پنهنجي ميمبر کي روڪڙ، مهمل آڏائي يا ٻئي قيمتي عيوضي

لاء مال رسائڻ تي ڏل؛

(ت) ڪا شيوا طور يا اُن جي حصي طور يا ٻئي ڪهڙي به نموني مال، يعني ته ڪاڌو يا انساني ڪاڌي لاءِ ٻي ڪا شيءِ يا ڪو پيچ (نشيدار هجي چاهي نه) رسائڻ تي ڏل، جتي اهڙي رسد يا شيوا روڪڙ، مهمل آڏائي يا ٻئي قيمتي عيوضي لاءِ هجي؛ ۽ ڪنهن مال جو اهڙو بدلو، سپردگي يا رسد، بدلو، سپردگي يا رسد ڪندڙ شخص دواران اُن مال جو وڪرو ۽ جنهن شخص کي اهڙو بدلو سپردگي يا رسد ٿئي اُن دواران اُن مال جي خريدي ليکي ويندي؛

(۳۰) 'سنگھ ڪيتر' معنيٰ پهرين اَنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل ڪو سنگھ ڪيتر ۽ اُن ۾ ڀارت جي ڪيتر اندر سمايل ڪو به ٻيو ڪيتر پر اُن اَنوسوچيءَ ۾ نه ڄاڻايل به اچي وڃي ٿو.

۳۶۷. آرٽ

(۱) سواءِ ته مضمون ٻي تقاضا ڪري جنرل ڪلارز ائڪٽ، ۱۸۹۷، اَنوچيد ۳۷۲ هيٺ اُن ۾ جيڪي موافقتون ۽ ڦيرڦار ڪئي وڃي اُنهن جي آڏين، هن سنوڌان جي آرٽ گهٽن لاءِ ائين لاڳو ٿيندو جئين اهو ڀارت ڊومينين جي ڪنهن ائڪٽ جي آرٽ گهٽن لاءِ لاڳو ٿئي ٿو.

(۲) سنسد جي يا اُن دواران ٺاهيل ائڪٽن يا قاعدن يا راجيه جي وڌان منڊل جي يا اُن دواران ٺاهيل ائڪٽن يا قاعدن جي هن سنوڌان ۾ ڪنهن به نرديش جو مطلب ائين ڪيو ويندو ته اُن ۾ راشٽرپتيءَ دواران ٺاهيل آرڊيننس يا، حالت اَنوسار، راجيپال دواران ٺاهيل آرڊيننس جو نرديش اچي وڃي ٿو.

(۳) هن سنوڌان جي پريوجن لاءِ 'پرڏيهي راج' معنيٰ ڀارت ڪانسواءِ ٻيو ڪو به راج؛

بشرطيڪ سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي اُپنڌن جي آڏين، راشٽرپتي حڪم دواران ڪنهن به راج کي، حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن اهڙن مطلبن لاءِ، پرڏيهي راج نه هئڻ ظاهر ڪري سگهندو.

سنوڌان جو سڌارو

۳۶۸. سنسد جي سنوڌان ۾ سڌارو ڪرڻ جو اختيار ۽ اُن لاءِ سرشتو

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود سنسد پنهنجي جوڙجڪي اختيار جو استعمال ۾ هن سنوڌان جو ڪو به اپنڌ هن اُڻوچيد ۾ ٺهرايل سرشتي ڪارروائي پرماڻي واڌاري، ڦير گهير يا رد ڪرڻ رستي سڌاري سگهندي.

(۲) هن سنوڌان جي سڌاري جي شروعات فقط سنسد جي ڪنهن به سڌن ۾ ان پريوجن لاءِ بل داخل ڪرڻ دواران ڪري سگهبي، ۽ بل هر هڪ سڌن ۾ اُن سڌن جي ڪل ميمبرن جي گهڻائيءَ ۽ اُن سڌن جي حاضر ۽ ووٽ ڪندڙ ميمبرن جي به پاڻي تي ڪان گهٽ نه اهڙي گهڻائيءَ دواران پاس ٿئي ته اهو راشٽرپتيءَ کي پيش ڪيو ويندو جو بل تي منظوري ڏيندو ۽ ائين ٿيڻ تي سنوڌان بل جي لفظن پرماڻي سڌاريل رهندو؛ بشرطيڪ جي اهڙو سڌارو -

(۱) اُڻوچيد ۵۴، اُڻوچيد ۵۵، اُڻوچيد ۷۳، اُڻوچيد ۱۶۲ يا اُڻوچيد ۲۴۱ ۾، يا

(ب) پاڳ پنجنين جي آڌياءَ چوڻين، پاڳ ڇهين جي آڌياءَ پنجنين يا پاڳ نائين جي آڌياءَ پهرئين ۾، يا

(ب) ستين اُڻوسوچيءَ جي لسٽن مان ڪنهن ۾، يا

(پ) سنسد ۾ راجين جي عيوضيپڻي ۾، يا

(پ) هن اُڻوچيد جي اپنڌن ۾،

ڦيرقار ڪرڻ لاءِ آهي ته اهڙي سڌاري جو پربنڌ ڪندڙ بل راشٽرپتيءَ کي منظوريءَ لاءِ پيش ڪرڻ کان اڳ اهو پڻ ضروري ٿيندو ته راجين مان آڌ کان گهٽ نه اوترن جي وڌان منڊلن دواران ان پريوجن جا ٺهراءَ پاس ڪرڻ ذريعي سڌارو بحال ٿيو هجي.

(۳) هن اَنوچيد هيٺ ڪيل ڪنهن سڌاري کي اَنوچيد ۱۳ ۾ ڇيل ڪڇ به لاڳو نه پوندو.

(۴) هن سنوڌان (پاڳ ٽئين جي اُپنڌن سميت) جو ڪو به سڌارو جو هن اَنوچيد هيٺ سنوڌان (پائيتاليهون سڌارو) آڪٽ، ۱۹۷۶ جي قلم ۵۵ جي شروعات کان آڳ ڇاهي پوءِ ڪيل هجي يا ڪيل چيو ويو هجي اُن تي ڪنهن به ڪورٽ ۾ ڪنهن به آڌار تي اعتراض نه ورتو ويندو.

(۵) شڪ دور ڪرڻ لاءِ هن دواران ظاهر ڪيو وڃي ٿو ته هن اَنوچيد هيٺ هن سنوڌان جي اُپنڌن کي واڌاري ڦيرگهير يا رد ڪرڻ رستي سڌارڻ جي سنسد جي جوڙجڪي اختيار تي ڪو به ٻنڌن نه ٿيندو.

عارضی، تبديل ڪال جا ۽ خاص اُپنڌ

۳۶۹. سنسد جو عارضي اختيار ته راجيه لسٽ جي ڪن وڃين
بنسبت قاعدا ٺاهي ڄڻ ته اهي گڏيل لسٽ جا وڃين آهن

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، هن سنوڌان جي شروعات
کان پنجن سالن جي مدت درميان، سنسد کي اختيار رهندو ته هيٺين وڃين
بنسبت، ڄڻ ته اهي گڏيل لسٽ ۾ شمار ڪيل آهن، ائين قاعدا ٺاهي،
يعني -

(ا) سوئي ۽ گرم ڪپڙو، ڪچي ڪپهه (ٽائيل ڪپهه ۽ آڻ ٽائيل ڪپهه
يا ڪپاس سميت)، ڪڪڙا، ڪاغذ (اخباري ڪاغذ سميت)، کاڌي جون شيون
(کاڌي جي تيلي بچڻ ۽ تيل سميت)، ڍورن جو چارو (ڪڙڙ ۽ ٻين چڪايل
شين سميت) ڪوئلو (ڪوڪ ۽ ڪوئلي جي سائتن سميت)، لوهه، رُڪڙ ۽ ابرق
۾ راجيه اندر واپار ۽ ڏنڌو ۽ پيدايش، رسد ۽ وراهست؛

(ب) فقري (ا) ۾ ذڪر ڪيل وڃين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف
گناهه، انهن وڃين مان ڪنهن بنسبت سپريم ڪورٽ ڪانسواءِ سڀني ڪورٽن
جي حڪومت ۽ اختيار، انهن وڃين بنسبت ڪنهن ڪورٽ ۾ ورتيون وڃن
انهن ڪانسواءِ فيون،

پر سنسد جو ٺاهيل ڪوبه قاعدو، جو هن انوچيد جي اُپنڌن ڪانسواءِ
سنسد ٺاهي نه سگهي ها، آسمرٽيءَ جي حد تائين، اها مدت پوري ٿيڻ
تي، ان جي پوري ٿيڻ کان اڳ ڪيل يا ڇڏي ڏنل ڳالهين ڪانسواءِ اثرائتو
ٿيڻ بند ٿيندو.

۳۷۰. ڄمون ۽ ڪشمير راجيه بنسبت عارضي اُپنڌ

(ا) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(ا) انوچيد ۲۳۸ جا اُپنڌ ڄمون ۽ ڪشمير راجيه سنڀندي لاڳو نه پوندا؛

(ب) اُن راجيه لاءِ سنڌ جا قاعدا ٺاهڻ جو اختيار محدود رهندو -

(i) سنگھ لسٽ ۽ گڏيل لسٽ جي انهن وشين تائين جي راشٽرپتي راجيه جي سرڪار سان صلاح ڪري، انهن وشين سان ٺهڪندڙ وشيه ظاهر ڪري جي ڀارت ڊومينين ۾ اُن راجيه جي شامل ٿيڻ واري انسٽرومينٽ آف ائڪسيشن ۾ اهڙن وشين طريقي ڄاڻايل آهن جن جي بنسبت ڊومينين وڌان منڊل اُن راجيه لاءِ قاعدا ٺاهي سگهي ٿو،

(ii) انهن لسٽن جي ٻين اهڙن وشين تائين جي، راجيه جي سرڪار جي سميتي سان، راشٽرپتي حڪم دواران ڄاڻائي.

سمجهاڻي - هن اُنچيد جي پريوجن لاءِ راجيه جي سرڪار معنيٰ اُهو شخص جنهن کي راشٽرپتيءَ مهاراجا جي تاريخ ۵ مئي ۱۹۴۸ جي اعلان هيٺ اُن وقت عهدي تي منتري پريشد جي صلاح سان ڪم ڪندڙ ڄمون ۽ ڪشمير جو مهاراجا طور ان وقت مانبه ڪيو هجي،

(پ) اُنچيد ا جا ۽ هن اُنچيد جا اُڀند اُن راجيه سنڀندي لاڳو

پوندا؛

(پ) هن سنوڌان جا ٻيا اُهي اُڀند اُن راجيه سنڀندي اهڙن اُڀودن ۽ ڦيرڦارين سان لاڳو پوندا جي راشٽرپتي حڪم دواران ڄاڻائي :

بشرطيڪ پيٽي فقري (ب) جي پٿرا (i) ۾ نرديش ڪيل راجيه جي انسٽرومينٽ آف ائڪسيشن ۾ ڄاڻايل وشين سنڀندي ڪو به اهڙو حڪم راجيه جي سرڪار سان صلاح ڪرڻ کان سواءِ جاري نه ڪيو ويندو :

وڌيڪ بشرطيڪ مٿئين پرنٽوڪ ۾ ڄاڻايل کانسواءِ ٻين وشين سنڀندي ڪو به اهڙو حڪم اُن سرڪار جي سميتي کان سواءِ جاري نه ڪيو ويندو.

(۲) جي فقري (۱) جي پيٽي فقري (ب) جي پٿرا (ii) ۾ يا اُن فقري جي پيٽي فقري (پ) جي ٻئين پرنٽوڪ ۾ نرديش ڪيل راجيه سرڪار جي سميتي راجيه جو سنوڌان گهڙڻ جي پريوجن لاءِ جوڙجڪي اُسيمبلي ڪونائڻ کان اڳ ڏني وڃي ته اُها اُن اُسيمبليءَ اڳيان ڪيس اُن تي نڪ لڳي اهڙي فيصلي لاءِ رکي ويندي.

(۳) هن اُنچيد جي مٿي ڏنل اُڀندن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي عام ظاهر نامي دواران پڌرائي ڪري سگهندو ته هن اُنچيد

جو عمل ٿيڻ بند ٿيندو يا فقط پاڻ ڄاڻائي آهڙن آپوادن ۽ ڦيرقارين سان ۽ آهڙي تاريخ کان اهو عمل ۾ رهندو :

بشرطيڪ راشٽرپتي آهڙو ظاهر نامو جاري ڪري تنهن کان اڳهه فقري (۲) ۾ نرديش ڪيل راجيه جي جوڙجڪي آسيمبليءَ جي سفارش ضروري ٿيندي.

۳۷۱. مهاراشٽرا ۽ گجرات راجين لاءِ خاص آپڻڌ

(۱) x x x x x

(۲) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي حڪم دواران مهاراشٽرا يا گجرات راجيه بنسبت راجيپال جي ڪنهن خاص جوابداريءَ لاءِ پڙهند ڪري سگهندو ته-

(۱) ودرپ، مرانوڙا، ۽ باقي مهاراشٽرا لاءِ، يا حالت انوسار سؤراشٽر، ڪڇ ۽ باقي گجرات لاءِ جدا جدا وڪاس بورڊن جي استاپنا ٿئي، آهڙي پڙهند سان ته هنن بورڊن مان هر هڪ جي ڪم ڪرڻ تي هڪ رپورٽ راجيه جي وڌان سپا آڳيان هر سال رکي ويندي؛

(ب) سڄي راجيه جي ضرورتن جي آڏين، انهن ايراضين تي وڪاس خرچ لاءِ ناڻي جي انصاف روءِ ورچ ٿئي؛ ۽

(ب) سڄي راجيه جي ضرورتن جي آڏين انهن سڀني ايراضين بنسبت هنري تعليم ۽ ڪسبي سکيا لاءِ ڪافي سهوليتون ۽ راجيه سرڪار جي ظابطي هيٺ شيواڻن ۾ نوڪريءَ لاءِ ڪافي وجهه ميسر ڪرڻ لاءِ انصاف روءِ بندوبست ٿئي.

۳۷۱. آلف. ناگالئنڊ راجيه بنسبت خاص آپڻڌ

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(۱) سنسد جو ڪو به آئڪٽ -

(i) ناگائڻ جي ڌارمڪ يا سماجڪ رواجن،

(ii) ناگا رسمي قاعدې ۽ ڪارروائيءَ،

(iii) ناگا رسمي قاعدې پرمائي فيصلن سان واسطو رکندڙ ديواني

۽ فوجداري نياءَ جي ڪاروبار،

(iv) زمين ۽ اُن جي وسيلن جي مالڪي ۽ تبديليءَ،

بنسبت ناگالئنڊ راجيه سان، ناگالئنڊ وڌان سڀا جي ٺهراءَ دواران ائين فيصلو ڪرڻ کان سواءِ، لاڳو نه ٿيندو.

(ب) ناگالئنڊ جي راجيپال کي ناگالئنڊ راجيه ۾ قاعدو ۽ ويوسٽا بنسبت تيستائين خاص جوابداري رهندي جيستائين سندس رايي ۾ ناگا ٽڪريون- تيون سانگه ايراضيءَ ۾ اهو راجيه ٺهڻ کان يڪدم اڳ ٿيندڙ اندروني وڳوڙ اُن ۾ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ چالو آهن، ۽ اُن سنڀندي پنهنجا ڪرتب پالن ڪرڻ ۾ راجيپال کڻڻ جوڳي قدم جي باري ۾ منٿري پريشد جي صلاح وٺڻ بعد پنهنجي شخصي فيصلي جو استعمال ڪندو:

بشرطيڪ جي ڪر سوال اُٿي ته ڪو وشيه اهڙو وشيه آهي يا نه جنهن بنسبت راجيپال کي هن پيٽي فقري هيٺ پنهنجي شخصي فيصلي جي استعمال ۾ قدم کڻڻو آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب جو فيصلو آخرين ٿيندو ۽ راجيپال دواران ڪيل ڪنهن ڳالهه جي جائزگيءَ تي ان آڌار تي اعتراض نه اُٿاريو ويندو ته کيس پنهنجو شخصي فيصلو استعمال ڪري قدم کڻڻ ڪپندو هو يا نه؛

وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رپورٽ ملڻ تي يا ٻئي نموني راشٽرپتيءَ کي خاطري ٿئي ته راجيپال لاءِ ناگالئنڊ راجيه ۾ قاعدي ۽ ويوسٽا بنسبت خاص جوابداري هئڻ وڌيڪ وقت ضروري نه آهي ته هو حڪم دواران هدايت ڪري سگهندو ته حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اُن تاريخ کان راجيپال کي اهڙي جوابداري هئڻ بند ٿيندو؛

(ب) گرانٽ لاءِ ڪنهن گهر بنسبت پنهنجي سفارش ڪندي ناگالئنڊ جو راجيپال اها خاطري ڪندو ته ڀارت سرڪار دواران ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ڪنهن ڄاڻايل شيوا يا پريوجن لاءِ ميسر ڪيل ڪا رقم اُن شيوا يا پريوجن سنڀندي گرانٽ لاءِ گهر ۾ نه پيءُ ڪنهن گهر ۾ شامل آهي؛

(پ) ناگالئنڊ جو راجيپال عام ظاهر نامي دواران هن خيال کان ڄاڻائي اُن تاريخ کان تيون سانگه ضلع لاءِ پنجنهين ميمبرن جي ٺهيل هڪ پراڊيشڪ پريشد برپا ڪئي ويندي ۽ راجيپال پنهنجي مرضيءَ موجب هيٺين ڳالهين جو پرڀنت ڪندڙ نير جوڙيندو-

(i) پراديشڪ پريشد جي رچنا ۽ پراديشڪ پريشد جي ميمبرن کي چونڊڻ جي ريت :

بشرطيڪ تيون سانگهه ضلع جو ڊپٽي ڪمشنر پراديشڪ پريشد جو عهدي جي لحاظ کان چيئرمين ٿيندو ۽ پراديشڪ پريشد جو ڊپٽي چيئرمين انجا ميمبر پاڻ مان چونڊيندا.

(ii) پراديشڪ پريشد جا ميمبر چونڊجڻ لاءِ ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ لياقتون،

(iii) پراديشڪ پريشد جي ميمبرن جي عهدي جو مَدو ۽ کين ڏيڻ جوڳا پگهار ۽ پتا، ڪي به هجن ته

(iv) پراديشڪ پريشد جو سرشتو ۽ ڪم جو سنڃالڻ،

(v) پراديشڪ پريشد جي عملدارن ۽ عملي جي مقرري ۽ انهن جي نوڪريءَ جا شرط، ۽

(vi) بي ڪا بابت جنهن بنسبت پراديشڪ پريشد جي جوڙڻ ۽ برابر ڪار گذاري لاءِ نيم ٺاهڻ ضروري هجي.

(۲) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، ناگالئنڊ راجيه جي ٺهڻ جي تاريخ کان ڏهن سالن جي مدت لاءِ يا راجپال، پراديشڪ پريشد جي سفارش تي، عام ظاهر نامي دواران هن خيال کان ڄاڻائي اُن وڌيڪ مدت لاءِ.

(۱) تيون سانگهه ضلع جو ڪاروبار راجپال هلائيندو،

(ب) ڀارت سرڪار دواران سڄي ناگالئنڊ راجيه جون گهرجون پوريون ڪرڻ لاءِ ناگالئنڊ سرڪار کي ڪو ناٿو ميسر ڪيو ويو هجي ته راجپال پنهنجي مرضيءَ موجب تيون سانگهه ضلع ۽ باقي راجيه وچ ۾ اُن رقم جي انصاف روءِ ورج لاءِ بندوبست ڪندو،

(ب) ناگالئنڊ جي وڏان منڊل جو ڪو به آئڪٽ تيون سانگهه ضلع سان لاڳو نه ٿيندو جيستائين راجپال، پراديشڪ پريشد جي سفارش تي، عام ظاهر نامي دواران اهڙي هدايت ڪري ۽ اهڙي ڪنهن به آئڪٽ بنسبت اهڙي هدايت ڪندي راجپال هدايت ڪري سگهندو ته تيون سانگهه ضلع يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان آئڪٽ لاڳو ٿيڻ ۾ اهڙن اُپوادن ۽ فيرقارين جي آڏين اثراتو ٿيندو جي راجپال پراديشڪ پريشد جي سفارش تي ڄاڻائي :

بشرطيڪ هن پيٽي فقري هيٺ ڏنل ڪا به هدايت ماضي اثر واري هجي ائين ڏيئي سگهجي ٿي؛

(پ) ٽيون سانگه ضلع جي شانتي، اُن تي ۽ سٺي حڪومت لاءِ راجپال وٺيم ٺاهي سگهندو، ۽ ائين ٺاهيل ڪي به وٺيم اُن ضلع سان اُن وقت لاڳو هوندڙ سنسد جي ڪنهن آئڪٽ يا پئي ڪنهن قاعدي کي، ضروري هجي ته، ماضي اثر ڪري ائين رد ڪري يا سڌاري سگهندا؛

(پ) (i) ناگالينڊ جي وڏان سپا ۾ ٽيون سانگه ضلع جو عيوضيڻو ڪندڙ ميمبرن مان هڪڙي کي راجپال دواران مکيه منتريءَ جي صلاح تي ٽيون سانگه جي معاملن لاءِ منتري مقرر ڪيو ويندو ۽ مکيه منتري پنهنجي صلاح ڏيڻ ۾ مٿي جاڳايل ميمبرن جي گهڻائيءَ جي سفارش تي هلندو؛

بشرطيڪ راجپال مکيه منتريءَ جي صلاح تي ڪنهن شخص کي ٽيون سانگه ڪاريه منتريءَ جي روپ ۾ اوتري وقت تائين مقرر ڪري سگهندو جيستائين ناگالينڊ جي وڏان سپا ۾ ٽيون سانگه ضلع لاءِ ورهايل جاين جي ڀرڻ لاءِ قاعدي انوسار شخصن کي چونڊيو نه ويو آهي.

(سنوڏان (مشڪلاتون دور ڪرڻ) حڪم ۱۰ جي پٿر ۲ ۾ اهو اُپهنڌ آهي ته ڀارت جي سنوڏان جو انوچيد ۳۷۱ (الف) اهڙيءَ ريت اثردار ٿيندو جڏهن ان جي فقري ۲ جي پيٽي فقري (پ) جي پٿر ۱) ۾ هيءُ پرنٽوڪ (۱ ڊسمبر ۱۹۶۳ کان) جوڙيو ويو هجي).

(ii) ٽيون سانگه جي معاملن جو منتري ٽيون سانگه ضلعي سنبنڌي سڀني وڏان جو ڪم ڪندو ۽ انهن بابت راجپال سان سڌو تعلق رکندو پر اُن بابت مکيه منتريءَ کي واقف رکندو؛

(ت) هن فقري جي مٿين اُپهنڌن ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، ٽيون سانگه ضلع سنبنڌي سڀني وڏان جي آخرين فيصلو راجپال دواران پنهنجي مرضيءَ موجب ڪيو ويندو؛

(د) انوچيد ۵۴ ۽ ۵۵ ۽ انوچيد ۸۰ جي فقري ۲ ۾ راجپال جي وڏان سپا جي چونڊيل ميمبرن يا هر هڪ اهڙي ميمبر جي نرديش ۾ هن انوچيد هيٺ برپا ٿيل پراڊيشڪ پريشد دواران چونڊيل ناگالينڊ جي وڏان سپا جي ميمبرن يا ميمبر جو نرديش اچي ويندو؛

(ت) انوچيد ۱۷۰ ۾ -

(i) ناگالينڊ جي وڏان سڀا سنڀندي، فقرو (۱) ائين اثرائتو ٿيندو
جڻ ته 'سن' لفظ جي جاءِ تي 'چائيتاليه' لفظ رکيو ويو آهي؛

(ii) اُن فقري ۾ راجيه ۾ مُلڪي تڪن مان سڌي چونڊجي نرديش
۾ هن اُنوچيد هيٺ برپا ڪيل پراڊيشڪ پريشد جي ميمبرن دواران ڪيل
چونڊ اچي ويندي؛

(iii) فقري (۲) ۽ (۳) ۾ مُلڪي تڪن جي نرديش جي معنيٰ ڪوهيما
۽ موڪوڪچنگ ضلعن ۾ مُلڪي تڪن جو نرديش ٿيندو.

(۳) هن اُنوچيد جي مٿين اُپنڊن مان ڪنهن کي اثرائتو ڪرڻ
۾ جي ڪا مشڪلات ٿئي ته راشٽرپتي اُها مشڪلات دور ڪرڻ جي پريوجن
لاءِ ڪيس ضروري لڳي اهو ڪڇ به (ٻئي ڪنهن اُنوچيد جي ڪا موافقت
يا ڦيرڦار ڪرڻ سميت) حڪم دواران ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ اهڙو ڪو حڪم ناگالينڊ جو راجيه ٺهڻ جي تاريخ کان ٽن
سالن گذرڻ کان پوءِ ڪيو نه ويندو.

سمجهاڻي - هن اُنوچيد ۾ ڪوهيما، موڪوڪچنگ ۽ تيون سانگهه ضلعن
جي معنيٰ اسٽيٽ آف ناگالينڊ ائڪٽ، ۱۹۶۲، ۾ آهي اها ساڳي ٿيندي.

۳۷۱. ب. آسام راجيه بنسبت خاص اُپنڊ

هن سنوڏان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي، آسام راجيه
بنسبت ڪيل حڪم دواران ڇهين، اَنوسوچيءَ جي پٿرا ۲۰ سان جوڙيل جدول
جي پاڳ پهرئين ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضين مان اُن راجيه جي وڏان
سڀا ۾ چونڊيل ميمبرن ۽ اُن اسيمبليءَ جي ٻين ميمبرن جي حڪم ۾ ڄاڻايل
سنڪيا جي ٺهيل اُن وڏان سڀا جي هڪ ڪاميٽي جوڙڻ ۽ اُن جي ڪرتبن
لاءِ ۽ اهڙي ڪاميٽيءَ جي جوڙڻ ۽ برابر ڪاربه ڪرڻ لاءِ اُن وڏان سڀا جي
ڪارروائيءَ جي نيمن ۾ ڪرڻ وارين ڦيرڦارين لاءِ پرنڊ ڪري سگهندو.

۳۷۱. ب. مڙپور راجيه بنسبت خاص اُپنڊ

(۱) هن سنوڏان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راشٽرپتي، مڙپور
راجيه بنسبت ڪيل حڪم دواران، اُن راجيه جي ٽڪرين وارين ايراضين مان

راجيه جي وڌان سڀا ۾ چونڊيل ميمبرن جي ٺهيل وڌان سڀا جي هڪ ڪاميٽي جوڙڻ ۽ ان جي ڪرتبن لاءِ سرڪار جي ڪم ڪرڻ جي نيمن ۽ راجيه جي وڌان سڀا جي ڪارروائيءَ جي نيمن ۾ ڪرڻ وارين ڦيرڦارين لاءِ ۽ اهڙي ڪاميٽيءَ جي برابر ڪاريه ڪرڻ جي خاطري ڪرڻ لاءِ راجيپال جي ڪنهن خاص جوابداريءَ لاءِ پريٽنڊ ڪري سگهندو.

(۲) راجيپال هر سال يا جڏهن به راشٽريتي گهر ڪري راشٽريتيءَ کي مڱيپور راجيه ۾ ٽڪرين وارين ايراضين جي ڪاروبار بنسبت هڪ رپورٽ ڏيندو ۽ سنگه جو ڪاروباري اختيار انهن ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ راجيه کي هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

سمجهاڻي - هن انوچيد ۾ محوري 'ٽڪرين واريون ايراضيون' جي معنيٰ آهي اهڙيون ايراضيون جي راشٽريتي حڪم دوران ٽڪرين واريون ايراضيون هئڻ ظاهر ڪري.

۳۷۱. پ. آئڊرپرديش راجيه بنسبت خاص اپڻڊ

(۱) راشٽريتي آئڊرپرديش راجيه بنسبت ڪيل حڪم دوران، سڄي راجيه جي ضرورتن جو خيال رکندي، راجيه جي جدا جدا ڀاڱن جي ماڻهن لاءِ سرڪاري نوڪريءَ بابت ۽ تعليم بابت انصاف روءِ وجهه ۽ سهوليتن لاءِ پريٽنڊ ڪري سگهندو ۽ راجيه جي مختلف ڀاڱن لاءِ جدا جدا پريٽنڊ ڪري سگهجن ٿا.

(۲) فقري (۱) هيٺ ڪيل حڪم خاص طور، -

(۱) راجيه سرڪار کان گهر ڪري سگهندو ته راجيه جي ڪنهن سول شيوا ۾ عهدن جي ڪنهن ورگ يا ورگن يا راجيه هيٺ سول عهدن جي ڪنهن ورگ يا ورگن کي راجيه جي جدا جدا ڀاڱن لاءِ جدا جدا مڪاني ڪاڊرن ۾ ترتيب ڪيو وڃي ۽ اهڙا عهدا سنڀاليندڙ شخصن کي ان حڪم ۾ ڄاڻايل هجي انهن اصولن ۽ سرشتي پرماڻي ائين ترتيب ڪيل مڪاني ڪاڊرن ۾ ڦانڊيو وڃي.

(ب) ڄاڻائي سگهندو ته راجيه جو ڪو ڀاڱو يا ڪي ڀاڱا جيڪي مڪاني ايراضي سمجهيا ويندا -

(i) راجيه سرڪار هيٺ ڪنهن مڪاني ڪاڊر (هن اَنُوچيد هيٺ حڪم جي عمل ۾ ترتيب ڪيل چاهي ٻئي نموني جوڙيل) ۾ عهدن جي سڌي ڀرتيءَ لاءِ؛

(ii) راجيه اندر ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ هيٺ ڪنهن ڪاڊر ۾ عهدن تي سڌي ڀرتيءَ لاءِ؛

(iii) راجيه اندر ڪنهن يونيورسٽيءَ يا راجيه سرڪار جي ظابطي جي آڏين ٻيءَ ڪنهن تعليمي سنسٽا ۾ داخلا جي پريوجن لاءِ؛
(ب) ڄاڻائي سگهندو ته ڪيتري حد تائين ڪهڙي نموني ۽ ڪهڙن شرطن جي آڏين-.

(i) هن خيال کان حڪم ۾ ڄاڻايل ڀيتي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل، اهڙي ڪنهن ڪاڊر ۾ عهدن تي سڌي ڀرتيءَ جي بابت ۾،

(ii) هن خيال کان حڪم ۾ ڄاڻايل ڀيتي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل، اهڙي ڪنهن يونيورسٽيءَ يا ٻيءَ تعليمي سنسٽا ۾ داخلا جي بابت ۾؛

انهن اُميدوارن کي يا انهن جي فائدي ۾ پسندگي ڏني وڃي يا جابون محفوظ رکيون وڃن جيڪي حالت اَنوسار، اهڙي ڪاڊر، يونيورسٽيءَ يا ٻيءَ تعليمي سنسٽا جي بنسبت مڪاني ايراضيءَ ۾ حڪم ۾ ڄاڻايل ڪنهن مدت لاءِ رهيا هجن يا آڀياس ڪيو هجن.

(۳) راشٽريتي حڪم دواران آندڙ نرديش راجيه لاءِ هڪ ڪاروباري ٽربيونل جوڙڻ لاءِ پربند ڪري سگهندو، جا اهڙي حڪومت، اختيار ۽ اختياريون، جن ۾ اهڙي حڪومت اختيار ۽ اختياريون اچي ويندا جي سنوڌان (ٻڌڻيون سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۳ کان يڪدم آڳ ڪنهن ڪورٽ (سپريم ڪورٽ سواءِ) يا ٻيءَ ڪنهن ٽربيونل يا اختيارِي، جيئن حڪم ۾ ڄاڻايو وڃي، اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا هئا، انهن جو هيٺين وڃين بنسبت استعمال ڪري، يعني:-

(ا). راجيه جي ڪنهن سول شيوا ۾ عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن، يا راجيه هيٺ سول عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن، يا راجيه اندر ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ جي تابع هيٺ عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن، جيڪي حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن، انهن تي مقررِي، قانڊڻي يا ترقي؛

(ب) راجيه جي ڪنهن سول شيوا ۾ عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن، يا راجيه هيٺ سول عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن يا راجيه اندر ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ جي تابع هيٺ عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن جيڪي حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن، انهن تي مقرر ڪيل، قانديل يا ترقي ڏنل شخصن جي سينيارٽيءَ؛

(پ) راجيه جي ڪنهن سول شيوا ۾ عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن، يا راجيه هيٺ سول عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن يا راجيه اندر ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ جي تابع هيٺ عهدن جي اهڙي ورگ يا ورگن، تي مقرر ڪيل، قانديل يا ترقي ڏنل شخصن جي نوڪريءَ جا ٻيا اهڙا شرط جي حڪم ۾ ڄاڻايا وڃن؛

(۲) فقري (۳) هيٺ ڪيل حڪم -

(ا) ڪاروباري ٽربيونل کي اختيارِي ڏيئي سگهندو ته سندس حڪومت اندر ڪو وشيه جو راشٽرپتي حڪم ۾ ڄاڻائي اُن سنهندي شڪايتن جي دور ڪرڻ لاءِ عريضيون وٺي ۽ انهن تي ڪاروباري ٽربيونل کي ٺيڪ لڳي اهڙا حڪم ڪري؛

(ب) ڪاروباري ٽربيونل جي اختيارن، اختيارين ۽ سرشتي بنسبت راشٽرپتي ضروري سمجهي اهڙا پرهنڌ (ڪاروباري ٽربيونل جا پنهنجي بي ادبيءَ لاءِ سزا ڪرڻ لاءِ اختيارن بنسبت پرهنڌن سميت) به شامل ڪري سگهندو؛

(پ) حڪم ۾ ڄاڻايل هجي اهڙا ڪاررواين جا قسم، جي سندس حڪومت اندر بابت سنهندي هجن ۽ اهڙي حڪم جي شروعات کان يڪدم اڳ ڪنهن ڪورٽ (سپريم ڪورٽ ڪانسواءِ) يا ٽربيونل يا ٻيءَ اختيارِيءَ وٽ پيل هجن، اُهي ڪاروباري ٽربيونل کي بدلي ڪرڻ جو پرهنڌ ڪري سگهندو؛

(پ) راشٽرپتي ضروري سمجهي اهڙا پورڪ، پرسنگ ۽ پريٿامڪ پرهنڌ (فين جي باري ۾ ۽ مُدي خارجي، ثابتين يا اُن وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي جو ڪن آڻوادن يا ڦيرڦارين جي آڏين لاڳو پوڻ جي باري ۾ پرهنڌن سميت) شامل ڪري سگهندو.

(ه) ڪاروباري ٽربيونل جو ڪنهن به ڪيس جو آخري نڪال ڪندڙ حڪم راجيه سرڪار جي بحاليءَ تي يا حڪم ٿيو هجي اُن تاريخ کان ٿي مهنا گذرڻ تي، ٻنهي مان جيڪو اڳ ۾ ٿئي، اثراتو ٿيندو؛

بشرطيڪ راجيه سرڪار لکيت ۾ خاص حڪم دواران ۽ اُن ۾ ڄاڻايل هجن اُنهن سببن لاءِ، ڪاروباري تربيونل جو ڪوبه حڪم، اُهو اثرائتو ٿئي تنهن کان اڳ، ڦيري يا رد ڪري سگهندي، ۽ اهڙي حالت ۾، ڪاروباري تربيونل جو حڪم، حالت اُنوسار فقط اُن ڦيرقار واري روپ ۾ اثرائتو ٿيندو يا اثرائتو نه ٿيندو.

(۶) فقري (۵) جي پرنٽوڪ هيٺ راجيه سرڪار دواران ڪيل هرڪو خاص حڪم، اُهو ڪيو وڃي تنهن کان پوءِ جيترو ٿي سگهي اوترو جلد، راجيه وڌان منڊل جي پنهجي سندن آڳيان رکيو ويندو.

(۷) راجيه جي هاءِ ڪورٽ کي ڪاروباري تربيونل تي نظردانيءَ جا ڪي به اختيار نه رهندا، ۽ ڪا به ڪورٽ (سپريم ڪورٽ ڪانسواءِ) يا تربيونل ڪاروباري تربيونل جي حڪومت اختيار يا اختيارِيءَ جي آڏين ڪنهن به بابت بنسبت، يا تربيونل سنڀالڻي ڪا به حڪومت، اختيار يا اختيارِي استعمال نه ڪندي.

(۸) راشٽرپتيءَ کي جي خاطري ٿئي ته ڪاروباري تربيونل جو هستيءَ ۾ چالو رهڻ ضروري نه آهي ته راشٽرپتي حڪم دواران ڪاروباري تربيونل ختم ڪري سگهندو ۽ اهڙي حڪم ۾ ائين يڪدم ختم ٿيڻ کان اڳ تربيونل وٽ پيل ڪيسن جي بدلي ۽ نيڪال لاءِ ڪيس نيڪ لڳي اهڙا پرڀند ڪري سگهندو.

(۹) ڪنهن ڪورٽ، تربيونل يا ٻي اختيارِيءَ جي ڪنهن فتوا، ڊڪريءَ يا حڪم جي باوجود، -

(۱) ڪنهن شخص جي مقرري، ٽٽڻا تي، ترقي يا بدلي -

(ii) پهرين نومبر ۱۹۵۶ کان اڳ، اُن تاريخ کان اڳههستيءَ ۾ هو اُن حيدرآباد راجيه جي سرڪار، يا اُن اندر ڪنهن مڪاني اختيارِيءَ هيٺ ڪنهن عهدي تي ڪيل، يا

(iii) سنوڌان (پٽيهون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۳ جي شروعات کان اڳهه آئڊرپريش راجيه جي سرڪار، يا اُن اندر ڪنهن مڪاني يا ٻيءَ اختيارِيءَ هيٺ، ڪنهن عهدي تي ڪيل، ۽

(ب) پيٽي فقري (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن شخص دواران يا اُن

اڳيان ڪنيل قدم يا ڪيل ڳالهه، فقط ان آڌار تي، ته اهڙي شخص جي مقرري، تنناتي، ترقي يا بدلي، اهڙي مقرري، تنناتي، ترقي يا بدلي بنسبت حيدرآباد راجپوت اندر يا حالت آئسار آئسار پريديش راجپوت جي ڪنهن ڀاڱي اندر رهڻ بابت ڪنهن ضرورت جو پريديش ڪندڙ ان وقت عمل ۾ ڪنهن قاعدي پرماني ڪئي. ويئي آهي، بي قاعدي يا رد نه ليکي ويندي يا ڪڏهن به بي قاعدي يا رد ٿي آهي ائين نه ليکيو ويندو.

(۱۰) هن انوچيد جا ۽ ان هيٺ راشترپتيءَ دواران ڪيل ڪنهن به حڪم جا اُپديت هن سنوڌان جي ٻئي ڪنهن اُپديت ۾ يا ان وقت عمل ۾ ٻئي ڪنهن قاعدي ۾ به هئڻ جي باوجود اثرائتا ٿيندا.

۳۷۱. پ. آئسار پريديش ۾ مرڪزي يونيورسٽي برپا ڪرڻ

سنسد قاعدي دواران آئسار پريديش راجپوت ۾ هڪ يونيورسٽي برپا ڪرڻ لاءِ پريديش ڪري سگهندي.

۳۷۱. ت. سِڪم راجپوت بنسبت خاص اُپديت

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(۱) سِڪم راجپوت جي وڌان سڀا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٽيهه ميمبر ٿيندا؛

(ب) سنوڌان (چٽيهون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۵، جي شروعات جي تاريخ

(هن انوچيد ۾ هن کانپوءِ مقرر ٿيل ڏينهن طريقي نريديش ڪيل) کان وٺي -

(ii) اپريل ۱۹۷۴ ۾ سِڪم ۾ ٿيل چونڊن جي نتيجي طور انهن

چونڊن ۾ چونڊيل ٻئيهن ميمبرن (هن کان پوءِ وٺل ميمبرن طريقي نريديش

ڪيل) جي ٺهيل سِڪم لاءِ وڌان سڀا سِڪم راجپوت جي هن سنوڌان هيٺ

برابر جوڙيل وڌان سڀا ليکي ويندي؛

(iii) وٺل ميمبر سِڪم راجپوت جي وڌان سڀا جا هن سنوڌان هيٺ

برابر چونڊيل ميمبر ليکيا ويندا؛

(iii) سِڪم راجپوت جي اها وڌان سڀا هن سنوڌان هيٺ راجپوت جي

وڌان سڀا جا اختيار استعمال ڪندي ۽ ڪرتب آڌا ڪندي؛

(ب) فقري (ب) هيٺ سِڪم راجپوت جي وڌان سڀا ليکيل وڌان سڀا

جي حالت ۾ اُنوچيد ۱۷۲ جي فقري (۱) ۾ پنجن سالن جي مدت جا نرديش چئن سالن جي مدت جا نرديش ڪري سمجھيا ويندا ۽ چئن سالن جي اُها مدت مقرر ٿيل ڏينهن کان شروع ٿيل ليکي ويندي؛

(پ) سنسد قاعدي دواران پيا پرڻت ڪري تيسين، سِڪم راجيه کي لوڪ سپا ۾ هڪ جاءِ ڏني ويندي ۽ سِڪم راجيه هڪ سنسد تڪ جو ٺهيل ٿيندو جنهن کي سِڪم لاءِ سنسد جو تڪ سڏيو ويندو؛

(پ) مقرر ٿيل ڏينهن تي هستيءَ ۾ لوڪ سپا ۾ سِڪم راجيه جو عيوضي سِڪم راجيه جي وڌان سپا جا ميمبر چونڊيندا؛

(ت) سِڪم جي آدمشماريءَ جي جدا جدا طبقن جي حقن ۽ هتن جو بچاءُ ڪرڻ جي پريوجن لاءِ سنسد سِڪم راجيه جي وڌان سپا ۾ انهن جاين جي سنڪيا لاءِ جيڪي اهڙن طبقن وارن اُميدوارن دواران پرجن ۽ جن تڪن مان فقط اهڙن طبقن وارا اُميدوار سِڪم راجيه جي وڌان سپا جي چونڊ لاءِ بيهي سگهن انهن جون حدون مقرر ڪرڻ لاءِ پرڻت ڪري سگهندي؛

(ث) سِڪم جي راجيپال جي شانتيءَ لاءِ ۽ سِڪم جي آدمشماريءَ جي جدا جدا طبقن جي سماجڪ ۽ آرٿڪ واڌاري جي خاطري ڪرڻ لاءِ انصاف روءِ ويوسٽا لاءِ خاص جوابداري رهندي، ۽ هن فقري هيٺ پنهنجي خاص جوابداري ادا ڪرڻ ۾ سِڪم جو راجيپال، راشٽرپتي وقت بوقت کيس ٺيڪ لڳي، اهڙيون هدايتون جاري ڪري تن جي آڏين، پنهنجي مرضيءَ موجب ڪاريه ڪندو؛

(ث) سڀ ملڪيت ۽ جائداد (سِڪم راجيه ۾ اچي ويل ڪيتر جي اندر ڇاهي ٻاهر) جا مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم آڳ سِڪم جي سرڪار جي يا سِڪم سرڪار جي پريوجن لاءِ بيءَ ڪنهن اختيارِيءَ يا ٻئي ڪنهن شخص جي حوالي هئي اُها مقرر ٿيل ڏينهن کان سِڪم راجيه جي سرڪار جي حوالي ٿيندي؛

(ث) سِڪم راجيه ۾ سمائل ڪيتر ۾ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم آڳ ائين ڪم ڪندڙ هاءِ ڪورٽ مقرر ٿيل ڏينهن تي ۽ اُن کان سِڪم راجيه جي هاءِ ڪورٽ ليکي ويندي؛

(ث) سِڪم راجيه جي سڄي ڪيتر ۾ ديواني، فوجداري ۽ محصولي حڪومت واريون سڀ ڪورٽون، ۽ نياپي، ڪاروباري ۽ دفتری سڀ اختياريون

۽ سڀ عملدار مقرر ٿيل ڏينهن تي ۽ اُن کان هن سنوڌان جي اُپنڊن جي آڏين پنهنجا پنهنجا ڪرتب استعمال ڪرڻ چالو رکندا؛

(ڪ) سِڪم راجيه ۾ آيل ڪيتر يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم اڳ عمل ۾ سڀ قاعدا اُن اندر، ڪنهن سمريت وڌان منڊل يا ٻيءَ سمريت اختيارِيءَ دواران سڌارو ٿئي يا رد ٿين تيستائين، عمل ۾ چالو رهندا؛

(گ) فقري، (ڪ) ۾ نرديش ڪيل ڪنهن به قاعدي جي سِڪم راجيه جي ڪاروبار سنڀڻي لاڳو ڪرڻ ۾ سهوليت جي پريوجن لاءِ ۽ اهڙي ڪنهن قاعدي جا اُپنڊ هن سنوڌان جي اُپنڊن سان ميل ۾ آڻڻ جي پريوجن لاءِ راشٽرپتي، مقرر ٿيل ڏينهن کان ٻن سالن اندر، حڪم دواران، رد ڪرڻ يا سڌارو ڪرڻ ذريعي ضروري يا صلاح ڀريا هجن اهڙيون موافقتون ۽ ڦيرڦار ڪري سگهندو ۽ ائين ٿيڻ تي هرڪو اهڙو قاعدو ائين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي آڏين آڻرائتو ٿيندو، ۽ اهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرڦار تي ڪنهن قانوني ڪورٽ ۾ اعتراض ورتو نه ويندو؛

(ڳ) نه سپريم ڪورٽ نه ٻيءَ ڪنهن ڪورٽ کي سِڪم سنڀڻي ڪنهن به عهدنامي، ٺاه، قول يا ٻئي اهڙي دستاويز، جو مقرر ٿيل ڏينهن کان اڳ ڪيو ويو يا لکيو ويو هو ۽ جنهن ۾ ڀارت سرڪار يا اُن جي ڪا به اڳواري سرڪار ڌر هئي، اُن مان اُتندڙ ڪنهن به تڪرار يا ٻيءَ بابت بنسبت حڪومت رهندي، پر هن فقري ۾ چيل ڪچ به اُنوچيد ۱۲۳ جي اُپنڊن جو قدر گهٽائي ٿو اهڙو مطلب ڪڍيو نه ويندو؛

(ڄ) راشٽرپتي عام ظاهر نامي دواران، ظاهر نامي جي تاريخ تي ڀارت جي ڪنهن راجيه ۾ عمل ۾ هجي اهڙي ڪنهن قاعدي جي پهچ ڪيس نيڪ لڳي اهڙين موافقتن يا ڦيرڦارين سان سِڪم راجيه تائين وڌائي سگهندو؛

(ڇ) هن اُنوچيد جي اڳ ڏنل اُپنڊن مان ڪنهن کي به اثر ڏيڻ ۾ ڪا مشڪلات ٿئي نه راشٽرپتي، حڪم دواران، اُها مشڪلات دور ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪيس ضروري لڳي اهو ڪچ به (ٻئي ڪنهن اُنوچيد جي ڪا به موافقت يا ڦيرڦار ڪرڻ سميت) ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ اهڙو ڪو حڪم مقرر ٿيل ڏينهن کان ٻه سال گذرڻ بعد نه

ڪيو ويندو.

(ف) مقرر ٿيل ڏينهن کان شروع ٿيندڙ ۽ سنوڌان (چٽيهون سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۷۵، کي راشنپٽيءَ جي بحالي ملي اُن تاريخ کان يڪدم آڳ پوري ٿيندڙ مُدت درميان، سِڪم راجيه يا اُن ۾ سمايل ڪيتر ۾ يا اُن سنڀندي ڪيل سڀ ڳالهين ۽ ڪنيل سڀ قدم، جيتري قدر اُهي سنوڌان (چٽيهون سڌارو) آئڪٽ ۱۹۷۵ دواران سڌاريل هن سنوڌان جي اُپنڊن سان موافق آهن، سڀني پريوجن لاءِ ائين سڌاريل هن سنوڌان هيٺ جائزگيءَ سان ڪيل يا ڪنيل سمجھيا ويندا.

۳۷۱. ٺ. مزورم راجيه بنسبت خاص اُپنڊ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(۱) سند جو ڪو به آئڪٽ -

(i) مِزو لوڪن جي ڌارمڪ يا سماجڪ رواجن،

(ii) مِزو رسمي قاعدي ۽ ڪارروائي،

(iii) مِزو رسمي قاعدي پرمائڻي فيصلن سان واسطو رکندڙ ديواني

۽ فوجداري نيايه جو ڪاروبار،

(iv) زمين جي مالڪيءَ ۽ تبديلي بنسبت، مزورم راجيه سان مزورم

جي وڌان سڀا جي ٺهراءَ دواران ائين فيصلو ڪرڻ کانسواءِ لاڳو نه ٿيندو

بشرطيڪ هن فقري ۾ چيل ڪچ به سنوڌان (ٽيونجاهون سڌارو) آئڪٽ،

۱۹۸۶، جي شروعات - کان يڪدم آڳ مزورم سنگھ ڪيتر ۾ عمل ۾ ڪنهن

مرڪزي آئڪٽ سان لاڳو نه ٿيندو

(ب) مزورم راجيه جي وڌان سڀا ۾ گھٽ ۾ گھٽ چاليهه ميمبر

ٿيندا.

۳۷۱. ٺ. آروڻاچل پرديش راجيه بنسبت خاص اُپنڊ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، -

(۱) آروڻاچل پرديش جي راجيپال کي آروڻاچل پرديش راجيه ۾ قاعدي

۽ ويوسٽا بنسبت خاص جوابداري رهندي ۽ اُن سنڀندي پنهنجا ڪرتب پالن

ڪرڻ ۾ راجيپال، منتري پريشد جي صلاح وٺڻ بعد، ڪٽڻ جوڳي قدم جي باري ۾ پنهنجي شخصي فيصلي جو استعمال ڪندو :

بشرطيڪ جي ڪو سوال اُٿي ته ڪو وشيه اهڙو وشيه آهي يا نه جنهن بنسبت راجيپال کي هن پيٽي فقري هيٺ پنهنجي شخصي فيصلي جي استعمال ۾ قدم ڪڍڻو آهي، ته راجيپال جو پنهنجي مرضيءَ موجب جو فيصلو آخريڻ ٿيندو ۽ راجيپال دواران ڪيل ڪنهن ڳالهه جي جائزگيءَ تي ان آڌار تي اعتراض نه اُٿاريو ويندو ته کيس پنهنجو شخصي فيصلو استعمال ڪري قدم ڪٽڻ ڪپندو هو يا نه :

وڌيڪ بشرطيڪ جي راجيپال جي رپورٽ ملڻ تي يا ٻئي نموني راشنريٽيءَ کي خاطري ٿئي ته راجيپال لاءِ آروڻاچل پرديش راجيه ۾ قاعدي ۽ ويوسٽا بنسبت خاص جوابداري هئڻ وڌيڪ وقت هئڻ ضروري نه آهي ته هو حڪم دواران هدايت ڪري سگهندو ته حڪم ۾ ڄاڻايل هجي ان تاريخ کان راجيپال کي اهڙي جوابداري هئڻ بند ٿيندو.

(ب) آروڻاچل پرديش راجيه جي وڌان سپا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٽيهه ميمبر ٿيندا.

۳۷۱. ٿ. گوڻا راجيه بنسبت خاص اُپنڊ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، گوڻا راجيه جي وڌان سپا گهٽ ۾ گهٽ ٽيهن ميمبرن سان ٺهندي.

(سنوڌان (سڌارو ڇاونجاه) ائڪٽ، ۱۹۸۷ جي قلم ۲ دواران (۲۰ مئي ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۳۷۲. موجوده قاعدن جو عمل ۾ رهڻ ۽ انهن جي موافقت

(۱) اُنوچيد ۳۹۵ ۾ نرديش ڪيل قاعدن کي هن سنوڌان دواران رد ڪرڻ جي باوجود پر هن سنوڌان جي بين اُپنڊن جي آڏين، هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڀارت جي ڪيتر ۾ عمل ۾ سڀ قاعدو ڪنهن سمرٽ وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٽ اختياريءَ دواران ڦيريو يا رد ڪيو يا سڌاريو وڃي تيستائين ان ۾ عمل ۾ چالو رهندو.

(۲) ڀارت جي ڪيتر ۾ عمل ۾ ڪنهن به قاعدي جي اُڀڻڻن کي هن سنوڌان جي اُڀڻڻن سان ميل ۾ آڻڻ جي پريوڄن لاءِ راشٽريتي، حڪم دواران، اُن قاعدي ۾ ضروري يا صلاح ڀريا هجن اُهي موافقتون ۽ ڦيرڦار رد ڪرڻ چاهي سڌاري ذريعي ڪري سگهندو ۽ پرڀڻڻ ڪري سگهندو ته حڪم ۾ ڄاڻائي وڃي اُن تاريخ کان اهو قاعدو ائين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي آڏين اثرائتو ٿيندو ۽ اهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرڦار تي ڪنهن به قانوني ڪورٽ ۾ اعتراض ورتو نه ويندو.

(۳) فقري (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه مان ائين نه ليکيو ويندو ته -

(۱) راشٽريتيءَ کي هن سنوڌان جي شروعات کان ٽي سال گذرڻ بعد ڪنهن به قاعدي جي موافقت يا ڦيرڦار ڪرڻ جو اختيار ملي ٿو، يا

(ب) اُن فقري هيٺ راشٽريتيءَ دواران موافقت يا ڦيرڦار ڪيل ڪنهن قاعدي کي رد ڪرڻ يا سڌارڻ کان ڪنهن سمريت وڌان منڊل يا ٻئي سمريت اختيارِيءَ کي روڪجي ٿو.

سمجهاڻي پهرين - هن اُنچيد ۾ محوري 'عمل ۾ قاعدو' ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان آڳ ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن وڌان منڊل يا ٻيءَ سمريت اختيارِيءَ دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل ۽ آڳوٺ رد نه ٿيل قاعدو اچي ويندو، باوجود انجي ته اهو يا اُنجا حصا اُن وقت بلڪل يا خاص ايراضين ۾ عمل ۾ نه هجن.

سمجهاڻي ٻين - ڀارت جي ڪيتر ۾ ڪنهن وڌان منڊل يا ٻيءَ سمريت اختيارِيءَ دواران پاس ڪيل يا ٺاهيل قاعدو جنهن کي هن سنوڌان کان يڪدم آڳ ڪيتر ٻاهر اثر هو ۽ ڀارت جي ڪيتر ۾ به اثر هو اُنجو آڳ ڄاڻايل اهڙين ڪن موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي آڏين اهڙو ڪيتر ٻاهر اثر چالو رهندو.

سمجهاڻي ٽين - هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو ته ڪنهن به عارضي قاعدي کي، اُن جي پوري ٿيڻ جي مقرر ٿيل تاريخ کان، يا جي هيءُ سنوڌان عمل ۾ نه اچي ها ته جنهن تاريخ تي اهو پورو ٿئي ها، اُن کان پوءِ عمل ۾ چالو رکجي ٿو.

سمجهاڻي چوٿين - گورنمينٽ آف انڊيا اڪٽ، ۱۹۳۵، جي قلم ۸۸ هيٺ پراڻت جي راجيپال دواران جاري ڪيل ۽ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ عمل ۾ آرڊيننس، جي اهو آڳ سمان راجيه جي راجيپال

دواران واپس نه ورتو ويو آهي ته، انوچيد ۳۸۲ جي فقري (۱) هيٺ ڪرتب ڪندڙ اُن راجهه جي وڌان سڀا جي آهڙي شروعات کان پوءِ پهرين بئنگ کان ڇهه هفتا گذرڻ تي عمل ۾ هئڻ بند ٿيندو، ۽ هن انوچيد ۾ ڪنهن به ڳالهه جو اهو مطلب نه ڪڍيو ويندو ته آهڙي ڪنهن آرڊيننس کي اُن مدت کان وڌيڪ عمل ۾ چالو رکجي ٿو.

۳۷۲. الف. راشٽرپتيءَ جو قاعدن کي موافق ڪرڻ جو اختيار

(۱) سنوڌان (ستون سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۵۶ جي شروعات کان يڪدم اڳهه ڀارت ۾ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي ۾ عمل ۾ ڪنهن قاعدي جا اُپنڊ، اُن ائڪٽ دواران سڌاريل هن سنوڌان جي اُپنڊن سان موافق ڪرڻ جي پريوڄن لاءِ راشٽرپتي نومبر ۱۹۵۷ جي پهرئين ڏينهن کان اڳهه ڪيل حڪم دواران، ضروري يا صلاح ڀريا هجن آهي قاعدي جون موافقتون ۽ ڦيرڦار، رد ڪرڻ چاهي سڌاري ڪرڻ ذريعي ڪري سگهندو، ۽ پرڀنڊ ڪري سگهندو ته حڪم ۾ ڄاڻايو وڃي اُن تاريخ کان قاعدو ائين ڪيل موافقتن ۽ ڦيرڦارين جي اڏين اثرائتو ٿيندو، ۽ آهڙي ڪنهن موافقت يا ڦيرڦار تي ڪنهن به قانوني ڪورٽ ۾ اعتراض نه اُٿاريو ويندو.

(۲) فقري (۱) ۾ چيل ڪجهه به ڪنهن سمرو وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرو اختياريءَ کي راشٽرپتيءَ دواران اُن فقري هيٺ موافق يا ڦيرڦار ڪيل ڪنهن قاعدي کي رد ڪرڻ يا سڌارڻ کان روڪي ٿو ائين نه ليکو ويندو.

۳۷۳. نوازڪ نظربنديءَ هيٺ شخصن بنسبت راشٽرپتيءَ جو ڪن حالتن ۾ حڪم ڪرڻ جو اختيار

سنسد دواران انوچيد ۲۲ جي فقري (۷) هيٺ پرڀنڊ ٿئي، يا هن سنوڌان جي شروعات کان هڪ سال پورو ٿئي، ٻنهي مان جيڪو اڳ ٿئي، تيستائين اُن انوچيد جو اثر ائين ٿيندو جڏهن ته اُن جي فقرن (۳) ۽ (۷) ۾ سنسد جي ڪنهن به نرديش جي جاءِ تي راشٽرپتي جو نرديش ڏنو ويو آهي ۽ انهن فقرن ۾ سنسد دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي نرديش جي جاءِ تي راشٽرپتيءَ دواران ڪيل حڪم جو نرديش ڏنو ويو آهي.

۳۷۲. فيڊرل ڪورٽ جي ججن ۽ فيڊرل ڪورٽ يا هز مئجيسٽي

ان ڪائونسل وٽ پيل ڪاررواين جي باري ۾ پڙهندو

(۱) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عهدي تي فيڊرل ڪورٽ جا جج سواءِ ته ٻئي نموني چونڊ ڪئي هجين اهڙي شروعات تي سپريم ڪورٽ جا جج ٿيندا ۽ ائين ٿيڻ تي اهڙن پگهارن ۽ پتنن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت اهڙن اڌڪارن جا حقدار ٿيندا جن جو سپريم ڪورٽ جي ججن بنسبت اڻوچيد ۱۲۵ هيٺ پڙهندو ڪيو ويو آهي.

(۲) هن سنوڌان جي شروعات تي فيڊرل ڪورٽ ۾ پيل سڀ دعوائون، اپيلون ۽ ڪارروايون، ديواني يا فوجداري، سپريم ڪورٽ ۾ ڪجي ويل ٿينديون، ۽ سپريم ڪورٽ کي اهي ٻڌڻ ۽ فيصل ڪرڻ جي حڪومت رهندي ۽ فيڊرل ڪورٽ جي هن سنوڌان جي شروعات کان اڳ ڏنل يا ڪيل فتوائن ۽ حڪمن کي اهڙو ئي عمل ۽ اثر رهندو جڏهن ته اهي سپريم ڪورٽ دواران ڏنل يا ڪيل هئا.

(۳) هن سنوڌان ۾ چيل ڪا به ڳالهه ڀارت جي ڪيتر اندر ڪنهن ڪورٽ جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم تي يا ان بنسبت اپيلن ۽ عريضين جو نڪال ڪرڻ لاءِ هز مئجيسٽي ان ڪائونسل دواران حڪومت جي استعمال کي اهڙيءَ حڪومت جي استعمال جي قاعدي دواران اختيار ڏنل هجي اوتري قدر نا جائز نه ڪندي، ۽ اهڙي ڪنهن اپيل يا عريضيءَ تي هن سنوڌان جي شروعات کان پوءِ ڪيل هز مئجيسٽي ان ڪائونسل جو ڪو حڪم سڀني پريوجن لاءِ ائين اثرائتو ٿيندو جڏهن ته اهو سپريم ڪورٽ دواران هن سنوڌان دواران ان ڪورٽ کي بخشيل حڪومت جي استعمال ۾ ڪيل حڪم يا ڊڪري آهي.

(۴) هن سنوڌان جي شروعات تي ۽ ان کان پهرين اُنسوچيءَ جي ڀاڱي (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن راجهه ۾ ڀروي ڪائونسل طريقي ڪرڻ ڪندڙ اختيار ۽ جي ان راجهه اندر ڪنهن به ڪورٽ جي ڪنهن فتوا، ڊڪري يا حڪم تي يا ان بنسبت اپيلون ۽ عريضيون وٺڻ ۽ نڪال ڪرڻ جي حڪومت بند ٿيندي، ۽ اهڙيءَ شروعات تي اهڙيءَ اختيار ۽ اڳيان پيل سڀ اپيلون ۽ ٻيون ڪارروايون سپريم ڪورٽ کي بدلي ڪيون ۽ ان دواران نڪال ڪيون وينديون.

(۵) هن انوچيد جي اُپنڊن کي اثر ڏيڻ لاءِ سنسد قاعدي دواران وڌيڪ پربنڌ ڪري سگهندي.

۳۷۵. ڪورٽن، اختيارين ۽ عملدارن جو سنوڌان جي اُپنڊن جي آڏين ڪم ڪندو رهڻ

ڀارت جي سڄي ڪيترن ۾ ديواني، فوجداري ۽ محصولي حڪومت واريون سڀ ڪورٽون، سڀ اختياريون ۽ سڀ عملدار، عدالتي، ڪاروباري ۽ دفتری، پنهنجا پنهنجا ڪرتب هن سنوڌان جي اُپنڊن جي آڏين، استعمال ڪرڻ چالو رکندا.

۳۷۶. هاءِ ڪورٽ جي ججن جي باري ۾ پربنڌ

(۱) انوچيد ۲۱۷ جي فقري (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عهدي تي ڪنهن به پرائنٽ ۾ هاءِ ڪورٽ جا جج، سواءِ ته هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هجي، اهڙيءَ شروعات تي سمان راجيه جي هاءِ ڪورٽ جا جج ٿيندا، ۽ ائين ٿيڻ تي اهڙن پگهارن ۽ پتنن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت اهڙن اڌڪارن جا حقدار ٿيندا جن جو اهڙيءَ هاءِ ڪورٽ جي ججن بنسبت انوچيد ۲۲۱ هيٺ پربنڌ ڪيو ويو آهي. اهڙو ڪو به جج، باوجود انجي ته هو ڀارت جو ناگرڪ نه آهي، ان هاءِ ڪورٽ جو مکيه نيايه مورتِي يا ٻيءَ ڪنهن هاءِ ڪورٽ جو مکيه نيايه مورتِي يا ٻيو جج مقرر ٿيڻ لاءِ لائق ٿيندو.

(۲) پهرين اُنوسوچيءَ جي پاڳ (ب) ۾ ڄاڻايل ڪنهن راجيه جي سمان ڪنهن ڏيهي رياست ۾ هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عهدي تي هاءِ ڪورٽ جا جج، سواءِ ته هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هجي، اهڙيءَ شروعات تي ائين ڄاڻايل راجيه جي هاءِ ڪورٽ جا جج ٿيندا، ۽ انوچيد ۲۱۷ جي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر ان انوچيد جي فقري (۱) جي پرنٽوڪ جي آڏين، راشٽرپتي حڪم دواران ٺهراڻي اهڙي مدت پوري ٿيڻ تائين عهدي تي رهندا.

(۳) هن اَنوچيد ۾ مڪاوري 'جج' ۾ ڪاربه ڪاري جج يا ايڊيشنل جج نٿو اچي وڃي.

۳۷۷. ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ ايڊيٽر جنرل جي باري ۾ پريٽنڊ

هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عهدي تي ڀارت جو ايڊيٽر جنرل، سواءِ تہ هن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هُجي، اهڙيءَ شروعات تي ڀارت جو ڪاميٽرولر ۽ ايڊيٽر جنرل ٿيندو ۽ ائين ٿيڻ تي اهڙن پگهارن ۽ موڪل ۽ پينشن بنسبت اهڙن اڌڪارن جو حقدار ٿيندو جن جو ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ ايڊيٽر جنرل بنسبت اَنوچيد ۱۲۸ جي فقري (۲) هيٺ پريٽنڊ ڪيو ويو آهي، ۽ اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ ساڻس لاڳو هئا انهن پريٽنڊن هيٺ لهرائيل عهدي جي سندس مدت پوري ٿيڻ تائين عهدي تي چالو رهڻ جو حقدار ٿيندو.

۳۷۸. پبلڪ سروس ڪميشن جي باري ۾ پريٽنڊ

(۱) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڀارت ڊومينين جي پبلڪ سروس ڪميشن جا عهدي تي ميمبر، سواءِ تہ هنن ٻئي نموني چونڊ ڪئي هُجي اهڙيءَ شروعات تي سنگه لاءِ پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر ٿيندا ۽ اَنوچيد ۳۱۶ جي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر اُن اَنوچيد جي فقري (۲) جي پرنٽوڪ جي اڏين اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ اهڙن ميمبرن سان لاڳو نيمن هيٺ لهرائيل مدو پوري ٿيڻ تائين پنهنجي عهدي تي چالو رهندا.

(۲) هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڪنهن پرائنٽ جي پبلڪ سروس ڪميشن يا پرائنٽن جي ڪنهن گروپ جون گهرجون پوريون ڪندڙ پبلڪ سروس ڪميشن جا عهدي تي ميمبر، سواءِ تہ ٻئي نموني چونڊ ڪئي هُجين، اهڙيءَ شروعات تي سمان راجيه جي پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر يا حالت اَنوسار، سمان راجيه جون گهرجون پوريون ڪندڙ گڏيل راجيه پبلڪ سروس ڪميشن جا ميمبر ٿيندا، ۽ اَنوچيد ۳۱۶ جي فقري (۱) ۽ (۲) ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود پر اُن اَنوچيد جي فقري (۲) جي پرنٽوڪ جي اڏين اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ اهڙن ميمبرن سان لاڳو نيمن هيٺ

نھرايل مدو پورو ٿيڻ تائين پنهنجي عهدي تي چالو رهندا.

۳۷۸. آلف. آئندڙ پرديش وڌان سيا جي معياد جي باري ۾ خاص پرڀنڌ

آئوچيڊ ۱۷۲ ۾ ڪابه ڳالهه هئڻ جي باوجود، اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن
آئڪٽ، ۱۹۵۶، جي قلمن ۲۸ ۽ ۲۹ جي آڀڻڻن هيٺ جوڙيل آئندڙ پرديش
راجيه جي وڌان سڀا سواءِ ته اڳ برخاست ڪئي وڃي، اُن قلم ۲۹ ۾
نرديش ڪيل تاريخ کان پنجن سالن جي مدت لاءِ ۽ نه وڌيڪ، چالو رهندي،
۽ اُن مدت جي پوري ٿيڻ جو اثر اُن وڌان سيا جي برخاستگي ٿيندو.

x x x x x x ۳۷۹ کان ۳۹۱

۳۹۲. مشڪلاتون دور ڪرڻ جو راشٽرپتيءَ جو اختيار

(۱) راشٽرپتي، ڪي به مشڪلاتون خاص ڪري گورنمينٽ آف انڊيا آئڪٽ،
۱۹۳۵، جي آڀڻڻن کان هن سنوڌان جي آڀڻڻن ۾ تبديل سنڀندي هجن
اُهي دور ڪرڻ جي پريوجن لاءِ حڪم دواران هدايت ڪري سگهندو ته، هيءُ
سنوڌان اُن حڪم ۾ ڄاڻايل مدت درميان ڦيرڦار، واڌاري يا ڇڏي ڏيڻ جي
روپ ۾ اهڙين موافقتن جي آڏين اثرائتو ٿيندو جي پاڻ ضروري يا صلاح
پريا سمجهي :

بشرطيڪ اهڙي ڪو حڪم پاڳ پنجنين جي آڏيءَ ٻئين هيٺ برابر
جوڙيل سنسد جي پهرين بئنڪ کان پوءِ نه ڪيو ويندو.

(۲) فقري (۱) هيٺ ڪيل هرڪو حڪم سنسد آڳيان رکيو ويندو.

(۳) هن آئوچيڊ دواران، آئوچيڊ ۳۲۲ دواران، آئوچيڊ ۳۶۷ جي فقري

(۳) دواران ۽ آئوچيڊ ۳۹۱ دواران راشٽرپتيءَ کي بخشيل اختيار، هن سنوڌان
جي شروعات کان اڳ، ڀارت ڊومينين جو گورنر جنرل استعمال ڪري سگهندو.

مختصر نالو، شروعات، ھنديءَ ۾
سنڌي پاڻ ۽ ردِ ڪرڻ

(سنوڌان (سڌارو انونجاه) ائڪٽ، ۱۹۸۷ جي ڦلر ۲ دوران (۹ ڊسمبر ۱۹۸۷ کان) 'مختصر نالي، شروعات، کان پوءِ 'هنديءَ ۾ سنڌي پاٽ' لفظ جوڙيا ويا)

۳۹۳. مختصر فالو.

هن سنوڏان کي ڀارت جو سنوڏان سڏبو.

۳۹۴. شروعات

هيءُ آنوچيد ۽ آنوچيد ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۳۲۲، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۸، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳ هڪدم عمل ۾ ايندا، ۽ هن سنوڏان جا باقي اُپنڌ جنوري ۱۹۵۰ جي چويهين ڏينهن عمل ۾ ايندا، جنهن ڏينهن جو نرديش هن سنوڏان ۾ سنوڏان جي شروعات طريقي ڪيل آهي.

۳۹۴. الف. ہندی بولیءِ ۾ سنڌي پاڻ

(۱) راشترپتی پنهنجي اختياری هیٺ شایع کرائیندو۔

(۱) هن سنوڌان جو هندي ترجمو جنهن تي سنوڌان سيا جي ميمبرن
صڪيون ڪيون هيون اهڙين ڦيرڦارين سان جيڪي مرڪزي قاعدن جي هندي
سنڌي پاٽ ۾ ٻولي، عبارت ۽ شبدوليءَ ۾ ٺهڪاڻ لاءِ ضروري آهن ۽ اهڙو
ترجمو شايع ڪرڻ کان اول هن سنوڌان ۾ ڪيل سڀني سڌارن کي ان ۾
شامل ڪندي، ۽

(ب) انگريزي ٻوليءَ ۾ ڪيل هن سنوڌان جي هر هڪ سڌاري جو هندي ٻوليءَ ۾ ترجمو.

(۲) فقري (۱) هيٺ شايع ٿيل هن سنوڌان ۽ ان جي هر هڪ سڌاري جي ترجمي جو اهو ئي مطلب سمجهيو ويندو جيڪو ان جي اصليءَ جو

آهي ۽ جيڪڏهن اهڙي ترجمي جي ڪنهن پاڳر جو ائين مطلب سمجهڻ
۾ ڪاڻي مشڪلات پيدا ٿئي ٿي ته راشٽرپتي اُن جو جوڳو سڌارو ڪرائيندو.

(۳) هن سنوڌان جو ۽ اُن جي هزهڪ سڌاري جو هن انوچيد جي
اڏين شايع ٿيل ترجمو سڀني پريوجنن لاءِ اُن جو هندي ٻوليءَ ۾ سنڌي پاٽ
سمجهيو ويندو.

(سنوڌان (سڌارو الفونجاھ) آگسٽ، ۱۹۸۷ جي قلم ۲ دوران (۹ ڊسمبر ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۳۹۵. رد ڪرڻ

انڊين انڊپينڊنس آگسٽ، ۱۹۴۷، ۽ گورنمينٽ آف انڊيا آگسٽ، ۱۹۳۵،
پوئين آگسٽ کي سڌاريندڙ يا اُن ۾ واڌارو ڪندڙ سڀني قاعدن سميت، پر
نه ائباليشن آف پروي ڪائونسل جرسڊڪشن آگسٽ، ۱۹۴۹، سميت، هن دوران
رد ڪيو وڃي ٿو.

۱. اَنڌرپرديش - اَنڌر اسٽيٽ ائڪٽ، ۱۹۵۳، جي قلم ۲ جي پيئي قلم (۱) اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن ائڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۲ جي پيئي قلم (۱)، اَنڌرپرديش ائڊ مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) ائڪٽ، ۱۹۵۹ جي پهرين اَنوسوچي، ۽ اَنڌرپرديش ائڊ مئسور- (ٽرانسفر آف ٽيريٽري) ائڪٽ، ۱۹۶۸ جي اَنوسوچي ۽ ۾ ڄاڻايل کيتر، پر اَنڌرپرديش ۽ مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) ائڪٽ ۱۹۵۹ جي ٻين اَنوسوچي ۽ ۾ ڄاڻايل کيترن کان سواءِ.

۲. آسام - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ آسام پرائنٽ، کاسي راجن ۽ آسام جن جاتي ايراضين ۾ سمايل هئا اُهي کيتر، پر آسام (آلٽريشن آف بائونڊريز) ائڪٽ، ۱۹۵۱ جي اَنوسوچي ۽ ۾ ڄاڻايل کيترن ۽ اسٽيٽ آف ناگالينڊ ائڪٽ، ۱۹۶۲ جي قلم ۳ جي پيئي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل کيترن ۽ نارٿ ايسٽرن ايرياز (ري آرگنائيزيشن) ائڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۵، ۶ ۽ ۷، ۾ ڄاڻايل کيترن کان سواءِ.

۳. بهار - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ بهار پرائنٽ ۾ سمايل هئا يا ڇڻ ته اُن پرائنٽ جو پاڻو هجڻ ائين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي کيتر ۽ بهار ائڊ اُتر پرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) ائڪٽ، ۱۹۶۸ جي قلم ۲ جي پيئي قلم (۱) جي فقري (۱) ۾ ڄاڻايل کيتر، پر بهار ائڊ ويسٽ بينگال (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز) ائڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۲ جي پيئي

قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ پهرين ذڪر ڪيل آئڪٽ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

۴. گجرات - بامبي ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۶۰ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪيتر.

۵. ڪيرالا - اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۵ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

۶. مڌيرپريش - اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۹ جي پيٽي قلم (۱) ۽ راجسٿان انڊ مڌيرپريش (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز) آئڪٽ، ۱۹۵۹ جي پهرين اُنوسوچي ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

۷. تامل ناڊو - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ مدراس پرائنٽ سميپل هئا اُهي يا ڄڻ ته اُن پرائنٽ جو پاڻو هجڻ ائين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو. اُهي ڪيتر ۽ اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۴ ۽ انڊرپريش انڊ مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) آئڪٽ، ۱۹۵۹ جي ٻين اُنوسوچي ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر انڊر اسٽيٽ آئڪٽ، ۱۹۵۳ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۽ قلم ۴ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ اسٽيٽ ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۵ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ب)، قلم ۶ ۽ قلم ۷ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ انڊرپريش انڊ مدراس (آلٽريشن آف بائونڊريز) آئڪٽ، ۱۹۵۹ جي پهرين اُنوسوچي ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

۸. مهاراشٽر - اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۸ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر بامبي ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۶۰ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪيترن کان سواءِ.

۹. ڪرناٽڪ -

اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۷ جي پيٽي
قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۾ آئڊرپرديش ائڊ ميسور (ٽرانسفر
آف ٽيريٽري) آئڪٽ، ۱۹۶۸ جي اَنوسوچي ۽ ۾ ڄاڻايل ڪيتر
کان سواءِ.

۱۰. اوڙيسا -

هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ اوڙيسا پرائنٽ ۾ سمايل
هئا يا ڄڻ ته اُن پرائنٽ جو پاڻو هجڻ ائين اُنهن جو ڪاروبار
هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر.

۱۱. پنجاب -

اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۱۱ ۾ ڄاڻايل
ڪيتر ۽ اڪوائرڊ ٽيريٽريز (مرجر) آئڪٽ، ۱۹۶۰ جي پهرين
اَنوسوچي ۽ جي پاڳ بئين ۾ نرديش ڪيل ڪيتر، پر سنوڌان ()
نائون سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۰ جي پهرين اَنوسوچي ۽ جي پاڳ
بئين ۾ نرديش ڪيل ڪيترن ۽ پنجاب ري آرگنائيزيشن آئڪٽ،
۱۹۶۶ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱)، قلم ۴ ۽ قلم ۵ جي پيٽي
قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

۱۲. راجسٿان -

اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۱۰ ۾ ڄاڻايل
ڪيتر، پر راجسٿان ۽ مڌيه پرديش (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز)
آئڪٽ، ۱۹۵۹ جي پهرين اَنوسوچي ۽ ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان
سواءِ.

۱۳. اُترپرديش -

هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ گڏيل پرائنٽن نالي
پرائنٽ ۾ سمايل هئا يا ڄڻ ته اُن پرائنٽ جو پاڻو هجڻ ائين
اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر، بهار ۽ اُترپرديش
(آلٽريشن آف بائونڊريز) آئڪٽ، ۱۹۶۸ جي قلم ۳ جي پيٽي
قلم (۱) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيتر ۽ هرياڻا ائڊ اُتر
پرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) آئڪٽ، ۱۹۷۹ جي قلم ۲ جي
پيٽي قلم (۱) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر بهار ائڊ اُتر

پرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) آگسٽ، ۱۹۶۸ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ا) ۾ ڄاڻايل ڪيترن ۽ هرياڻا ائڊ آٽرپرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) آگسٽ، ۱۹۷۹ جي قلم ۲ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ا) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

۱۲. اولهه بينگال - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ اولهه بينگال پرانت ۾ سمايل هئا يا ڇڻ ته ان پرانت جو پاڻو هجڻ ائين اُنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اُهي ڪيتر ۽ چندرنگور (مرجر) آگسٽ، ۱۹۵۲ جي قلم ۲ جي فقري (ب) ۾ وياڪيا ڏنل چندرنگور جو ڪيتر ۽ پڻ بهار ائڊوسيت بينگال (ٽرانسفر آف ٽيريٽريز) آگسٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

۱۵. ڄمون ۽ ڪشمير - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ ڄمون ۽ ڪشمير جي ڏيهي رياست ۾ سمايل هئو اهو ڪيتر.

۱۶. ناگالينڊ - اسٽيٽ آف ناگالينڊ آگسٽ، ۱۹۶۲ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

۱۷. هرياڻا - پنجاب ري آرگنائيزيشن آگسٽ، ۱۹۶۶ جي قلم ۳ جي پيٽي قلم (۱) ۾ ڄاڻايل ڪيتر ۽ هرياڻا ائڊ آٽرپرديش (آلٽريشن آف بائونڊريز) آگسٽ، ۱۹۷۹ جي قلم ۲ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ا) ۾ ڄاڻايل ڪيتر، پر ان آگسٽ جي قلم ۲ جي پيٽي قلم (۱) جي فقري (ب) ۾ ڄاڻايل ڪيترن کان سواءِ.

۱۸. هماچل پرديش - هماچل پرديش جي شروعات کان يڪدم آڳ ڇڻ ته هماچل پرديش ۽ بلاسپور نالي چيف ڪمشنر جا پرانت هجڻ ائين جن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو، اُهي ڪيتر ۽ پنجاب ري آرگنائيزيشن آگسٽ، ۱۹۶۶ جي قلم ۵ جي پيٽي قلم (۱) ۾ سمايل ڪيتر.

۱۹. مٿيپور - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ چٽ ته مٿيپور نالي چيف ڪمشنر جو پرائنٽ هجي ائين جنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو، اهو ڪيتر.

۲۰. ترپورا - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ چٽ ته ترپورا نالي چيف ڪمشنر جو پرائنٽ هجي ائين جنهن جو ڪاروبار هلايو ويندو هو اهو ڪيتر.

۲۱. ميگهاليه - نارٿ ايسٽرن ايريا ز (ري آرگنائيزيشن) آگسٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۵ ۾ ڄاڻايل ڪيتر.

۲۲. سڪر - سنوڌان (چٽيهون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۵ جي شروعات کان يڪدم آڳ سڪر ۾ سمايل هئا اهي ڪيتر.

۲۳. مزورم - اهي ڪيتر جيڪي نارٿ ايسٽرن ايريا ز (ري آرگنائيزيشن) آگسٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۶ ۾ ڄاڻايل آهن.
(اسٽيٽ آف مزورم آگسٽ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۴) جي قلم ۴ دوران (۲۰) فبروري ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۲۴. اروڻاچل پرديش - اهي ڪيتر جيڪي نارٿ ايسٽرن ايريا ز (ري آرگنائيزيشن) آگسٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۷ ۾ ڄاڻايل آهن.
(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش آگسٽ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) جي قلم ۴ دوران (۲۰) فبروري ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۲۵. گوڻا - اهي ڪيتر جيڪي گوڻا ڊمڻ ۽ ڊيو (ري آرگنائيزيشن) آگسٽ، ۱۹۸۷ جي قلم ۳ ۾ ڄاڻايل آهن.
(گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن آگسٽ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۵ دوران (۳۰ مئي ۱۹۸۷ کان) درج ڪيل)

۱. دهلي - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ دهليءَ جي چيف ڪمشنر جي پرائنٽ ۾ سمايل هو اهو کيتر.
۲. انڊمان ۽ نڪوبار ٻيٽ - هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳ انڊمان نڪوبار ٻيٽ جي چيف ڪمشنر جي پرائنٽ ۾ سمايل هو اهو کيتر.
۳. لڪشديپ - اسٽيٽس ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۵۶ جي قلم ۶ ۾ ڄاڻايل کيتر.
۴. دادرا ۽ نگر حويلي - ۱۱ آگسٽ ۱۹۶۱ کان يڪدم آڳ آزاد دادرا ۽ نگر حويليءَ ۾ سمايل هو اهو کيتر.
۵. ڊمڻ ۽ ڊيو - اهي راجيه کيتر جيڪي گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو (ري آرگنائيزيشن) آئڪٽ ۱۹۸۷ جي قلم ۴ ۾ ڄاڻايل آهن.
(گوئا، ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن آئڪٽ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو ۱۸) جي قلم ۵ دواران (۳۰ مئي ۱۹۸۷ کان) سڌاريل)
۶. پانڊيچري - ۱۶ آگسٽ ۱۹۶۲ کان يڪدم آڳ پانڊيچري، ڪاريگل، ماهي ۽ ينم نالي ڀارت ۾ فرينچ بستين ۾ سمايل هئا اهي کيتر.
۷. چنديگڙهه - پنجاب ري آرگنائيزيشن آئڪٽ، ۱۹۶۶ جي قلم ۴ ۾ ڄاڻايل کيتر.
(اسٽيٽ آف مزورم آئڪٽ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۴) جي قلم ۴ دواران (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) داخلا ۸ 'مزورم' ڇڏي ڏني ويئي،
(اسٽيٽ آف اروڻاچل پرديش آئڪٽ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۶۹) جي قلم ۴ دواران (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) داخلا ۹ 'اروڻاچل پرديش' ڇڏي ڏني ويئي.

(آنوچيد ۵۹ (۳) ۶۵ (۳) ۷۵ (۶) ۹۷ (۱۲۵)
۱۴۸ (۳) ۱۵۸ (۳) ۱۶۴ (۵) ۱۸۶ (۲۲)

پاڳ آلف.

راشترپتيءَ ۽ راجين جي راجپالن جي باري ۾ پرڀنڌ
۱. راشترپتيءَ کي ۽ راجين جي راجپالن کي ماهوار هيٺيان آجورا ڏنا ويندا، يعني
تر-

راشترپتي ۲۰,۰۰۰ رپيا

(۱۹۸۸ جي آگسٽ ۱۶ جي قلم ۲ دوران ۱۰,۰۰۰ رپيا سڌاري ۲۰,۰۰۰ رپيا ڪيل)

راجيه جو راجپال ۱۱,۰۰۰ رپيا

(۱۹۸۷ جي آگسٽ ۱۷ جي قلم ۲ دوران ۵۵۰۰ رپيا سڌاري ۱۱,۰۰۰ رپيا ڪيل)

۲. راشترپتيءَ ۽ راجين جي راجپالن کي آهڙا ڀتا پڻ ڏنا ويندا، جي هن سنوڌان
جي شروعات کان يڪدم آڳ سلسليوار پارٽ ڊومينين جي گورنر جنرل ۽ سمان پرائتن
جي گورنرن کي ڏيڻ جوڳا هئا.

۳. راشترپتيءَ ۽ راجين جي راجپالن کي عهدي جي پنهنجي پنهنجي سڄي مدي
درميان ساڳين آهڙن خاص اڌڪارن جو حق رهندو جن جو هن سنوڌان جي شروعات
کان يڪدم آڳ سلسليوار گورنر جنرل ۽ سمان پرائتن جي گورنرن کي حق هو.

۴. آپ راشترپتي يا ٻيو ڪو شخص راشترپتيءَ جا ڪرتب آڏا ڪندو هجي يا راشترپتي
طريقي ڪاريه ڪندو هجي يا ڪو شخص راجپال جا ڪرتب آڏا ڪندو هجي تڏهين
هن کي، حالت آنوسار، راشترپتي يا راجپال جنهن جا ڪرتب هو آڏا ڪري يا جنهن
لاءِ هو ڪاريه ڪري، ان جي ساڳين آجورن، پتن ۽ خاص اڌڪارن جو حق رهندو.

پاڳ ب.

پاڳ ب

لوڪ سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ راجپ سڀا جي چيئرمين ۽
ڊپٽي چيئرمين ۽ راجپ جي وڏان سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر
۽ وڏان پريشد جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين جي باري ۾ پڙهند

۷. لوڪ سڀا جي اسپيڪر ۽ راجپ سڀا جي چيئرمين کي اهڙا پگهار ۽ پتا ڏنا ويندا
جي هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم آڳ پارت ڊومينين جي جوڙجڪي اسيمبليءَ
جي اسپيڪر کي ڏيڻ جوڳا هئا، ۽ لوڪ سڀا جي ڊپٽي اسپيڪر کي ۽ راجپ سڀا جي
ڊپٽي چيئرمين کي اهڙا پگهار ۽ پتا ڏنا ويندا جي اهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ
پارت ڊومينين جي جوڙجڪي اسيمبليءَ جي ڊپٽي اسپيڪر کي ڏيڻ جوڳا هئا.

۸. راجپ جي وڏان سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر کي ۽ وڏان پريشد جي چيئرمين
۽ ڊپٽي چيئرمين کي اهڙا پگهار ۽ پتا ڏنا ويندا جي هن سنوڏان جي شروعات کان
يڪدم آڳ سمان پرائن جي وڏان سڀا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ وڏان پريشد
جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين کي، سلسليوار، ڏيڻ جوڳا هئا، جتي سمان پرائن ۾
اهڙيءَ شروعات کان يڪدم آڳ وڏان پريشد نه هئي اتي راجپ جي وڏان پريشد جي
چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين کي راجپ جو راجپيال نھرائي اهي پگهار ۽ پتا ڏنا ويندا.

پاڳ پ

سپريم ڪورٽ جي ۽ هاءِ ڪورٽن جي ججن جي باري ۾ پڙهند

۹. (۱) سپريم ڪورٽ جي ججن کي حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٽيل وقت بنسبت هيٺين
ماهوار نرخن سان پگهار ڏنو ويندو يعني ته -

چيف جسٽس ۱۰,۰۰۰ روپيا

ٻيو ڪو جج ۹,۰۰۰ روپيا

بشرطيڪ جي سپريم ڪورٽ جي جج کي سندس مقرريءَ وقت ڀارت سرڪار يا اُن جي اڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٿ هيٺ يا راجيه جي سرڪار يا اُن جي اڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٿ هيٺ ڪنهن اڳين نوڪريءَ بنسبت ڪا پينشن (جڏي ٿيڻ يا زخم جي پينشن کان سواءِ) ملندي هجي ته سپريم ڪورٽ ۾ نوڪريءَ بنسبت سندس پگهار مان هيٺيون رقمون گهٽايون وينديون.

(۱) اُن پينشن جي رقم، ۽

(ب) جي اهڙي مقرريءَ کان اڳهه اهڙي اڳين نوڪريءَ بنسبت ملڻ جو ڪي پينشن جي حصي جي عيوض کيس اُن جي ڦيرائيل قيمت ملي هجي ته پينشن جي اُن حصي جي رقم، ۽

(ب) جي اهڙي مقرريءَ کان اڳهه اهڙي اڳين نوڪريءَ بنسبت کيس رٽائر ٿيڻ جي گرنٽچوٽي ملي هجي ته اُن گرنٽچوٽيءَ جو پينشن عيوض.

(۲) سپريم ڪورٽ جي هر ڪنهن جج کي مساوا ڏيڻ کان سواءِ سرڪاري نواس ڪم آڻڻ جو حق رهندو.

(۳) جيڪو جج هن سنوڏان جي شروعات کان يڪدم اڳ، -

(۱) فيڊرل ڪورٽ جي چيف جسٽس جي عهدي تي هو ۽ اهڙي شروعات تي انوچيد ۲۷۲ جي فقري (۱) هيٺ سپريم ڪورٽ جو چيف جسٽس ٿيو آهي، يا

(ب) فيڊرل ڪورٽ جي ٻئي ڪنهن جج جي عهدي تي هو ۽ اهڙي شروعات تي اُن فقري هيٺ سپريم ڪورٽ جو (چيف جسٽس کان سواءِ ٻيو) جج ٿيو آهي،

اُهو چيف جسٽس يا ٻئي جج طريقي عهدي تي رهي اُن مدت درميان اُن سان هن پٿر جي پيٽي (۲) ۾ ڪڇ به لاڳو نه پوندو، ۽ هرڪو جج جيڪو ائين سپريم ڪورٽ جو چيف جسٽس يا ٻيو جج ٿئي اُنکي اهڙي چيف جسٽس يا ٻئي جج طريقي حالت انوسار حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٺيل وقت بنسبت هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) ۾ ڄاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور ائين ڄاڻايل پگهار ۽ اهڙي شروعات کان يڪدم اڳ کيس ملندو هو اُن پگهار جي وچ ۾ تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(۴) سپريم ڪورٽ جي هرڪنهن جج کي پنهنجي فرض درميان ڀارت جي ڪيتر اندر مسافري ڪرڻ ۾ ٿيندڙ خرچ جي پرڀائي ڪرڻ لاءِ اهڙا واجبي پتا ملندا ۽ مسافريءَ سنڀندي اهڙيون واجبي سهوليتون ڏنيون وينديون جي راشنپٽيءَ وقت بوقت ملڻ ڪري.

(۵) سپريم ڪورٽ جي ججن جي غيرحاضريءَ جي موڪل (موڪل جي پتن سميت) ۽ پينشن بنسبت اڌڪار هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳاٽو فيڊرل ڪورٽ جي ججن سان لاڳو هئا انهن پرڀنڌن مطابق ٿيندا.

۱۰. (۱) هاءِ ڪورٽن جي ججن کي حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٺيل وقت بنسبت هيٺين ماهوار نرخن سان پگهار ڏنو ويندو، يعني: ته -

چيف جسٽس ۹,۰۰۰ روپيا

ٻيوڪو جج ۸,۰۰۰ روپيا

بشرطيڪ جي هاءِ ڪورٽ جي جج کي سندس مقرريءَ وقت ڀارت سرڪار يا ان جي آڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٿ هيٺ يا راجه سرڪار يا ان جي آڳين سرڪارين مان ڪنهن جي هٿ هيٺ ڪنهن آڳين نوڪريءَ بنسبت ڪا پينشن (جڏي ٿيڻ يا زخم جي پينشن کانسواءِ) ملندي هجي ته هاءِ ڪورٽ ۾ نوڪريءَ بنسبت سندس پگهار مان هيٺيون رقمون گهٽايون وينديون -

(۱) ان پينشن جي رقم، ۽

(ب) جي اهڙيءَ مقرريءَ کان آڳاٽو اهڙيءَ نوڪري بنسبت ملڻ جوڳي پينشن جي حصي جي عيوض کيس ان جي ڦيرائيل رقم ملي هجي ته پينشن جي ان حصي جي رقم، ۽

(ب) جي اهڙي مقرريءَ کان آڳاٽو اهڙي آڳين نوڪري بنسبت کيس رٽائر ٿيڻ جي گرانٽي ملي هجي ته ان گرانٽي جو پينشن عيوض.

(۲) هرڪو شخص جو هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم آڳاٽو -

(۱) ڪنهن پرائنٽ ۾ هاءِ ڪورٽ جي چيف جسٽس جي عهدي تي هو ۽ اهڙي شروعات تي انوچيد ۳۷۶ جي فقري (۱) هيٺ متعلق راجه ۾ هاءِ ڪورٽ جو چيف جسٽس ٿيو آهي، يا

(ب) ڪنهن پرائنٽ ۾ هاءِ ڪورٽ جي ٻئي ڪنهن جج جي عهدي تي رهيو آهي ۽ اهڙي شروعات تي ان فقري هيٺ سمان راجه ۾ هاءِ ڪورٽ جو جج (چيف جسٽس کان سواءِ) ٿيو آهي ته، جي اهڙي شروعات کان يڪدم آڳاٽو کيس هن پئرا جي پيٽي پئرا (۱) ۾ ڄاڻايل کان وڌيڪ نرخ سان پگهار ملندو هو، ته هن کي اهڙي چيف جسٽس يا ٻئي جج طريقي، حالت انوسار، حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٺيل وقت بنسبت

اُن پيئي پٽرا ۾ ڄاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور ائين ڄاڻايل پگهار ۽ اهڙي شروعات کان يڪدم اڳ کيس ملندو هو اُن پگهار جي وچ ۾ تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(۳) ڪو به شخص جو سنوڌان (ستون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۵۶ جي شروعات کان يڪدم اڳ پهرين اُنوسوچيءَ جي پاڳ ب ۾ ڄاڻايل راجيه جي هاءِ ڪورٽ جي چيف جسٽس جي عهدي تي هو ۽ اهڙي شروعات تي اُن آگسٽ دوران سڌاريل اُن اُنوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل راجيه جي هاءِ ڪورٽ جو چيف جسٽس ٿيو آهي، اُنکي جي اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ پنهنجي پگهار کان وڌيڪ ڪو پتو ملندو هو ته اهڙي چيف جسٽس طريقي حقيقي نوڪريءَ ۾ ڪاٺيل وقت بنسبت هن پٽرا جي پيئي پٽرا (۱) ۾ ڄاڻايل پگهار کان وڌيڪ ساڳي رقم پتي طور ملڻ جو حق رهندو.

۱۱. هن پاڳ ۾، مضمون بي تقاضا نه ڪري ته-

(ا) محاورو 'چيف جسٽس' ۾ ڪاربه ڪاري چيف جسٽس اچي وڃي ٿو، ۽ جج ۾ اڏهاڪ جج اچي وڃي ٿو؛

(ب) 'حقيقي نوڪري' ۾ اچي وڃي ٿو-

(i) جج دوران جج طريقي فرض تي يا راشٽرپتيءَ جي وينتيءَ تي جيڪي بيا ڪرتب ادا ڪرڻ هو پاڻ تي کڻي اُهي ادا ڪرڻ ۾ ڪاٺيل وقت،

(ii) جج موڪل تي غيرحاضر هجي انهيءَ کان سواءِ وٽڪيشن؛ ۽

(iii) هاءِ ڪورٽ کان سپريم ڪورٽ ۾ يا هڪ هاءِ ڪورٽ کان ٻيءَ ۾ بدليءَ

تي حاضر ٿيڻ جو وقت.

پاڳ پ

ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جي باري ۾ پريزنٽ

۱۲. (۱) ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل کي ۱۹۷۱ جي آگسٽ ۵۶ جي قلم

(۳) انوسار سپريم ڪورٽ جي جج جي پگهار برابر، پگهار ڏني ويندي، سنوڌان (سڌارو

چوونجاهه) آگسٽ، ۱۹۸۶ هيٺ سپريم ڪورٽ جي جج جي پگهار وڌائي ۹۰۰۰ روپيه

ماهوار ڪئي وئي آهي.

(۲) جيڪو شخص هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ ڀارت جي آڊيٽر جنرل جي عهدي تي هو ۽ اهڙيءَ شروعات تي اُنوچيد ۲۷۷ هيٺ ڀارت جو ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ٿيو آهي اُنکي هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) ۾ ڄاڻايل پگهار کان وڌيڪ خاص پگهار طور اِئين ڄاڻايل پگهار ۽ اهڙيءَ شروعات کان يڪدم اڳ ڀارت جي آڊيٽر جنرل طريقي کيس ملندو هو اُن پگهار جي وچ ۾ تفاوت جي برابر رقم ملڻ جو حق رهندو.

(۳) ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا غيرحاضريءَ جي موڪل ۽ پينشن ۽ نوڪريءَ جي ٻين شرطن بنسبت اڌڪار هن سنوڌان کان يڪدم اڳ ڀارت جي آڊيٽر جنرل سان لاڳو هئا اُنهن پريٽن مطابق حالت اُنوسار ٿيندا يا هٽڻ چالو رهندا ۽ اُنهن پريٽن ۾ گورنر جنرل ڏانهن سڀ نرديش راشٽريتيءَ ڏانهن نرديش سمجھيا ويندا.

ٽين اَنوسوچي

(اَنوچيد ۷۵ (۴)، ۹۹، ۱۲۴ (۶)، ۱۴۸ (۲)، ۱۶۴ (۳)، ۱۸۸ ۽ ۲۱۹)

قسم يا ساک جا نمونا

۱.

سنگھ جي منتريءَ لاءِ عهدي جو قسم جو نمونو:-

’مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنپيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته مان قانون دواران استاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اڪنڊتا کي برقرار رکندس، مان سنگھ جي منتريءَ طريقي پنهنجا فرض ايمانداريءَ سان ۽ وويگ پورڻ ادا ڪندس ۽ مان سڀني نمونن جي لوڪن سان ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهي کان سواءِ سنوڌان ۽ قانون پرماڻي نياءُ ڪندس.’

۲.

سنگھ جي منتريءَ لاءِ رازداريءَ جي قسم جو نمونو:-

’مان فلاڻو ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنپيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته ڪا به بابت جا سنگھ جي منتريءَ طريقي منهنجي ويچار هيٺ آندي ويندي يا منهنجي ڄاڻ ۾ ايندي اها سواءِ ته اهڙي منتري طريقي منهنجي فرض جي پوري طرح ادا ڪرڻ ۾ ضروري هجي، مان سڌي يا اڻ سڌي طرح ڪنهن به شخص کي نه ٻڌائيندس يا ظاهر ڪندس.’

۳.

آلف

سنسد جي چونڊ لاءِ اُميدوار دواران کڻڻ جي قسم يا ساک جو نمونو:-

’مان فلاڻو، راجپه سڀا (يا لوڪ سڀا) ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ اُميدوار طريقي نامزد ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو کڻان / گنپيرتا سان ساک تي ٿو چوان ته مان قانون دواران استاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان ڀارت جي سروڀؤمتا ۽ اڪنڊتا کي برقرار رکندس.’

سند جي ميمبرن دواران ڪڍڻ جي قسم يا ساڪه جو نمونو:-

مان فلاڻو، راجيه سڀا (يا لوڪ سڀا) جو ميمبر چونڊجڻ (ٿاڦجڻ) تي ايشور جو قسم ٿو ڪڍان / گنيپرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران اسٽاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويومتا ۽ اڪنڊتا کي برقرار رکندس ۽ مان جيڪو فرض پاڻ تي ڪڍڻ وارو آهيان اهو ايمانداريءَ سان آڏا ڪندس.

۴

سپريم ڪورٽ جي ججن ۽ ڀارت جي ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل دواران ڪڍڻ جي قسم يا ساڪه جو نمونو:-

مان، فلاڻو، ڀارت جي سپريم ڪورٽ جو چيف جسٽس (يا جج) (يا ڀارت جو ڪاميٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل) مقرر ٿيڻ تي ايشور جو قسم ٿو ڪڍان / گنيپرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران اسٽاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويومتا ۽ اڪنڊتا کي برقرار رکندس، مان پنهنجي عهدي جا فرض ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهيءَ کان سواءِ، پوريءَ طرح ۽ ايمانداريءَ سان ۽ پنهنجي بهترين شڪتي، علم ۽ سمجھ سان آڏا ڪندس ۽ مان سنوڌان ۽ قاعدن کي برقرار رکندس.

۵

راجيه جي منتريءَ لاءِ عهدي جي قسم جو نمونو:-

مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪڍان / گنيپرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران اسٽاپن ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويومتا ۽ اڪنڊتا کي برقرار رکندس، مان راجيه جي منتري طريقي پنهنجا فرض ايمانداريءَ سان ۽ وڌيڪ پورڻ آڏا ڪندس ۽ مان سڀني نمونن جي لوڪن سان ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا بدخواهيءَ کان سواءِ، سنوڌان ۽ قانون پرماڻي انصاف ڪندس.

۶

راجيه جي منتريءَ لاءِ رازداريءَ جي قسم جو نمونو:-

مان، فلاڻو، ايشور جو قسم ٿو ڪڍان / گنيپرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته ڪابه بابت جا راجيه جي منتريءَ طريقي منهنجي ويچار هيٺ آندي ويندي يا منهنجي

ڄاڻ ۾ ايندي آها، سواءِ ته آهڙي منترِي طريقي منهنجي فرض جي پوري طرح آڏا
ڪرڻ ۾ ضروري هجي، مان سڌي يا آڻ سڌي طرح ڪنهن به شخص يا شخصن کي
نه ٻڌائيندس يا ظاهر ڪندس.

.۷

آلف

راجيه جي وڌان منڊل جي چونڊ لاءِ اميدوار دواران ڪٿڻ جي قسم يا
ساڪه جو نمونو:-

مان، فلاڻو، وڌان سپا (يا وڌان پريشد) ۾ جاءِ ڀرڻ لاءِ اميدوار طريقي نامزد ٿيڻ تي
ايشور جو قسم ٿو ڪٿان / گنپيرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران اسٽاپن
ٿيل ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس ۽ مان ڀارت جي سرويومتا
۽ اکندتا کي برقرار رکندس.

ب

راجيه جي وڌان منڊل جي ميمبر دواران ڪٿڻ جي قسم يا ساڪه جو
نمونو:-

مان، فلاڻو، وڌان سپا (وڌان پريشد) جو ميمبر چونڊجڻ (ٿاڦجڻ) تي ايشور جو قسم
ٿو ڪٿان / گنپيرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران اسٽاپن ٿيل ڀارت جي
سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويومتا ۽ اکندتا کي
برقرار رکندس ۽ مان جيڪو فرض پاڻ تي ڪٿڻ وارو آهيان اهو ايمانداريءَ سان آڏا
ڪندس.

.۸

هاءِ ڪورٽ جي جج دواران ڪٿڻ جي قسم يا ساڪه جو نمونو:-

مان، فلاڻو، جي هاءِ ڪورٽ جو چيف جسٽس (يا جج) مقرر ٿيڻ تي ايشور
جو قسم ٿو ڪٿان / گنپيرتا سان ساڪه تي ٿو چوان ته مان قانون دواران اسٽاپن ٿيل
ڀارت جي سنوڌان ڏانهن سڄو ايمان ۽ وفاداري رکندس، مان ڀارت جي سرويومتا ۽
اکندتا کي برقرار رکندس، مان پنهنجي عهدي جا فرض ڊپ يا پاسخاطري، موھ يا
بدخواهيءَ کان سواءِ، پوريءَ طرح ۽ ايمانداريءَ سان ۽ پنهنجي بهترين شڪتي، علم
۽ سمجھ سان آڏا ڪندس ۽ مان سنوڌان ۽ قاعدن کي برقرار رکندس.

چوٿين اَنوسوچي

(اَنوچيد ۲ (۱) ۶ ۸۰ (۲))

۱ - راجيه سڀا ۾ جاين جي ورڇ

هيٺين جدول جي پهرئين ڪالم ۾ ڄاڻايل هر هڪ راجيه يا سنگھ ڪيتر ڪي، حالت اَنوسار، اُن راجيه يا سنگھ ڪيتر جي سامهون ٻئين ڪالم ۾ ڄاڻايل جاين جي سنڪيا ورڇي ڏني ويندي، يعني ته -

جدول

۱۸	آنڊرپرديش	۱
۷	آسام	۲
۲۲	بهار	۳
۱	گوا	۴
۱۱	گجرات	۵
۵	هريانا	۶
۹	ڪيرالا	۷
۱۶	مڌيپرديش	۸
۱۸	تامل ناڊو	۹
۱۹	مهاراشٽرا	۱۰
۱۲	ڪرناٽڪ	۱۱
۱۰	اوڙيسا	۱۲
۷	پنجاب	۱۳
۱۰	راجسٿان	۱۴
۳۴	اُترپرديش	۱۵
۱۶	اولھ بنگال	۱۶

۱۷.	ڄمون ۽ ڪشمير	۲
۱۸.	ناگالينڊ	۱
۱۹.	هماچل پرديش	۳
۲۰.	مڱپور	۱
۲۱.	ترپورا	۱
۲۲.	ميگهاليه	۱
۲۳.	سڪم	۱
۲۴.	مزورم	۱
۲۵.	اروڙاچل پرديش	۱
۲۶.	دهلي	۳
۲۷.	پانڊيچري	۱

۲۲۳

ڪل

(گوا) ڊمڻ ۽ ڊيو ري آرگنائيزيشن ائڪٽ ۱۹۸۷ (۱۸ جو ۱۸) جي قلم ۶ دؤارن (۳۰ مي ۱۹۸۷ کان) داخلا ۲ کان ۲۶ جي سلسليوار داخلا ۵ کان ۲۷ جي روپ ۾ وري انگ ڏنا ويا ۽ ۲۲۳ جي بدران ۲۲۳ درج ڪيا ويا.)

(اَنوچيد ۲۴۲ (۱))

اَنوسوچت ايراضين ۽ اَنوسوچت جن جاتين جي
ڪاروبار ۽ ظابطي جي باري ۾ پرنڊ

پاڳ الف

عام

۱. آرٽ

هن اَنوسوچي ۾، سواءِ ته مضمون ٻي تقاضا ڪري، محوري 'راجيه' ۾ آسام، ميگهاليه
ٽرپورا ۽ مزورم راجيه نٿا اچي وڃن.

اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۲۲) جي قلم ۳۹ دوازان (۲۰ فيبروري ۱۹۸۷ کان) 'ميگهاليه
۽ ٽرپورا' جي بدران 'ميگهاليه، ٽرپورا ۽ مزورم' درج ڪيا ويا.

۲. اَنوسوچت ايراضين ۾ راجيه جو عملي اختيار

هن اَنوسوچي ۾ جي پرنڊن جي اڏين، راجيه جو عملي اختيار اُن ۾ اَنوسوچت ايراضين
تائين پهچي ٿو.

۳. اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ راشٽرپتيءَ کي راجيپال
دوازان رپورٽ

هرڪو راجيه جنهن ۾ اَنوسوچت ايراضيون آهن اُن جو راجيپال، هر سال يا جڏهن
به راشٽرپتي اهڙي گهر ڪري، راشٽرپتيءَ کي اُن راجيه جي اَنوسوچت ايراضين جي
ڪاروبار جي باري ۾ رپورٽ ڪندو ۽ سنگه جو عملي اختيار راجيه کي انهن ايراضين
جي ڪاروبار جي باري ۾ هدايتون ڏيڻ تائين پهچندو.

آنوسوچت ايراضين ۽ آنوسوچت جن جائين جو ڪاروبار ۽ ظابطو

۴. جن جاتي صلاحڪار پريشد

(۱) هرڪو راجيه جنهن ۾ آنوسوچت ايراضيون آهن ۽ جي راشٽرپتي آهڙي هدايت ڪري ته هرڪو راجيه جنهن ۾ آنوسوچت ايراضيون نه آهن پر آنوسوچت جن جاتيون آهن، اُن ۾ هڪ جن جاتي صلاحڪار پريشد برپا ڪئي ويندي جنهن ۾ ويهن کان مٿي ميمبر نه ٿيندا جن مان، ٽي سگهي اوترو ٿي پاڻي چار راجيه جي وڌان سڀ ۾ آنوسوچت جن جاتين جا عيوضي ٿيندا :

بشرطيڪ جي راجيه جي وڌان سڀ ۾ آنوسوچت جن جاتين جي عيوضين جي سنڪيا آهڙن عيوضين دواران جن جاتي صلاحڪار پريشد ۾ ڀرڻ وارين جاين جي سنڪيا کان گهٽ آهي ته باقي جايون انهن جن جاتين جي ٻين ميمبرن سان ڀريون وينديون.

(۲) جن جاتي صلاحڪار پريشد جو فرض ٿيندو ته راجيه جي آنوسوچت جن جاتين جي بهبودي ۽ واڌاري سان لاڳاپو رکندڙ آهڙين بابتن تي صلاح ڏئي جي راجيپال سندن حوالي ڪري.

(۳) راجيپال هيٺيون بابتون طئه ڪرڻ يا، حالت آنوسار، نيٺ ڪرڻ لاءِ نيمر ٺاهي سگهندو.

(۱) پريشد جي ميمبرن جي سنڪيا، انهن جي مقرري ۽ پريشد جي چيئرمين جي ۽ اُن جي عملدارن ۽ ملازمن جي مقرريءَ جو طريقو

(ب) اُن جي سياڻن جو سنڃالڻ ۽ عام طور اُن جو سرشتو ۽

(پ) ٻيون سڀ پرسنگ بابتون.

۵. آنوسوچت ايراضين سان لاڳو قاعدو

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، راجيپال عام ظاهر نامي دواران هدايت ڪري سگهندو ته سنسد جو يا راجيه جي وڌان منڊل جو ڪو خاص قاعدو راجيه ۾ ڪنهن آنوسوچت ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن پاڻي سان لاڳو نه پوندو يا راجيه

۾ اُٺوسوچت ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان پاڻ ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي اُنهن
اُٻوادن ۽ ڦيرقارين جي اُڏين لاڳو پوندو ۽ هن پيڻي پٿرا هيٺ ڏنل ڪا هدايت ماضي
اثر سان ٿئي ائين ڏيئي سگهجي ٿي.

(۲) راجيه جي ڪا به ايراضي ڄا اُن وقت اُٺوسوچت ايراضي آهي اُن جي شانتيءَ
۽ سٺي حڪومت لاءِ راجيپال وٺير ٺاهي سگهندو.

خاص طور ۽ مٿئين اختيار جي وياپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ، اُهي وٺير -

(۱) اُن ايراضيءَ ۾ اُٺوسوچت جن جاتيءَ جي ميمبرن دواران يا سندن وچ ۾
زمين جي تبديل تي بندش يا پائبندي وجهي سگهندا.

(ب) اُن ايراضيءَ ۾ اُٺوسوچت جن جاتيءَ جي ميمبرن کي زمين ڏيڻ کي
نيمت ڪري سگهندا.

(ب) اُن ايراضيءَ ۾ اُٺوسوچت جن جاتين هي ميمبرن کي ٺاڻا اُڏارا ڏيندڙ
شخصن دواران ٺاڻا اُڏارا ڏيڻ جو ڏنڌو ڪرڻ کي نيمت ڪري سگهندا.

(۳) هن پٿرا جي پيڻي پٿرا (۲) ۾ نرديش ڪيل ڪو به اهڙو وٺير ٺاهڻ ۾
راجيپال سندس جو يا راجيه جي وڏان منڊل جو ڪو قاعدو يا سوال واري ايراضيءَ سان
اُن وقت لاڳو ڪو موجوده قاعدو رد ڪري يا سڌاري سگهندو.

(۴) هن پٿرا هيٺ ٺاهيل سڀ وٺير ترٽ راشٽريتيءَ کي پيش ڪيا ويندا، ۽
سندس بڪالي ملڻ تائين اثرائتا نه ٿيندا.

(۵) جن جاتي صلاحڪار پريشد هجي اُن راجيه جي حالت ۾ وٺير ٺاهيندڙ
راجيپال دواران اُن پريشد سان صلاح ڪرڻ کان سواءِ ڪو به وٺير هن پٿرا هيٺ نه
ٺاهيو ويندو.

ڀاڱ ٻ

اُٺوسوچت ايراضيون

۶. اُٺوسوچت ايراضيون

(۱) هن سنوڌان ۾، مڪاوري 'اُٺوسوچت ايراضيون' جي معنيٰ آهي اُهي ايراضيون
جي راشٽريتي حڪم دواران اُٺوسوچت ايراضيون هئڻ ظاهر ڪري.

(۲) راشٽرپتي ڪنهن به وقت حڪم دواران -

(۱) هدايت ڪري سگهندو ته ڪا سڃي اَنوسوچت ايراضي يا اُن جو ڪو ڄاڻايل ڀاڱو اَنوسوچت ايراضي يا آهڙي ايراضيءَ جو ڀاڱو نه رهندو؛

(۱۱) ڪنهن راجيه ۾ ڪنهن اَنوسوچت ايراضي جي ايراضي اُن راجيه جي راجيپال سان صلاح ڪرڻ بعد وڌائي سگهندو؛

(ب) ڪنهن اَنوسوچت ايراضيءَ کي ڦيرائي سگهندو پر فقط حدون سڌارڻ طور؛

(پ) راجيه جي حدن ۾ ڪا ڦيرڦار ٿيڻ تي يا سنگهه ۾ نئون راجيه داخل ٿيڻ يا نئون راجيه برپا ٿيڻ تي، ڪنهن راجيه ۾ آڳهه نه سمائل ڪو ڪيتر اَنوسوچت ايراضي هئڻ يا اُن جو ڀاڱو هئڻ ظاهر ڪري سگهندو؛

(پ) ڪنهن راجيه يا راجين سنڀندي، هن پٿر هيت ٺاهيل ڪو حڪم يا حڪم واپس وٺي سگهندو، ۽ واسطيدار راجيه جي راجيپال سان صلاح ڪري جيڪي ايراضيون اَنوسوچت ايراضيون ٿينديون آهن جون حدون وري مقرر ڪرڻ جا نوان حڪم ڪري سگهندو؛ ۽ آهڙي ڪنهن حڪم ۾ راشٽرپتيءَ کي ضروري ۽ مناسب لڳن آهڙا پرسنگهه ۽ پريٿامڪ پرنٽ ٿي سگهندا، پر مٿي چيل کان سواءِ هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) هيت ڪيل حڪم ڪنهن پوءِ جي حڪم دواران ڦيريو نه ويندو.

ڀاڱ پ

اَنوسوچيءَ جو سڌارو

۷. اَنوسوچيءَ جو سڌارو

(۱) سنسد، وقت بوقت، قاعدي دواران هن اَنوسوچيءَ جا پرنٽ وڌاري، ڦيرڦار يا رد ڪرڻ طريقي سڌاري سگهندي، ۽ اَنوسوچي جو ائين سڌارو ٿيڻ تي، هن سنوڌان ۾ هن اَنوسوچيءَ جي ڪو به نرديش ائين سڌارو ٿيل اُن اَنوسوچيءَ جو نرديش سمجهيو ويندو.

(۲) هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) ۾ ذڪر ڪيل آهي آهڙو ڪو قاعدو اَنوچيد ۲۶۸ جي پريوچن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو نه سمجهيو ويندو.

(اَنوچيد ۲۴۴ (۲) ۽ ۲۷۵ (۱))

آسام، ميگهاليم، تريپورا ۽ مزورم راجين ۾
اَنوسوچت ايراضين جي ڪاروبار جي باري ۾ پربند

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۳۲) جي قلم ۳۹ دواران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) سڌاريل.)

۱. خود اختيار ضلعا ۽ خود اختيار پرديش

(۱) هن پٿر جي پربندن جي آڏين، هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۲۰ سان شامل جدول جي ڀاڱ ۱، ڀاڱ ۲ ۽ ڀاڱ ۲ الف جي هر هڪ اسر ۽ ڀاڱ ۳ ۾ جن جاتي ايراضين جو هڪ خود اختيار ضلع هوندو.

(۲) هڪ خود اختيار ضلع ۾ مختلف اَنوسوچت جن جاتيون هجن ته راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، اُنهن جي آباديءَ واريءَ ايراضيءَ يا ايراضين کي خود اختيار پرديشن ۾ وراهي سگهندو.

(۳) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، -

(ا) ڪا به ايراضي اُن جدول جي ڪنهن به ڀاڱ ۾ شامل ڪري سگهندو؛

(ب) ڪا به ايراضي اُن جدول جي ڪنهن به ڀاڱ مان ڪڍي سگهندو؛

(پ) نئون خود اختيار ضلع بڻائي سگهندو؛

(پ) ڪنهن خود اختيار ضلع جي ايراضي وڌائي سگهندو؛

(پ) ڪنهن خود اختيار ضلع جي ايراضي گهٽائي سگهندو؛

(ت) به يا وڌيڪ خود اختيار ضلعا يا اُنهن جي ڀاڱن کي گڏي سگهندو جيئن

هڪ خود اختيار ضلع ٺهي؛

(ت ت) ڪنهن خود اختيار ضلع جو نالو ڦيرائي سگهندو؛

(ت ت) ڪنهن خود اختيار ضلع جون حدون مقرر ڪري سگهندو؛

بشرطيڪ هن پٿر جي فقرن (ب) (پ) (پ) ۽ (ت) هيٺ راجيپال دواران ڪو

به حڪم هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۱۲ جي ڀيٽي پٿر (ا) هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن جي

رپورٽ ويچارڻ کان پوءِ ٿي فقط ڪيو ويندو؛

وڌيڪ بشرطيڪ هن پيئي پٿرا هيٺ راجيپال دواران ڪيل ڪنهن حڪم ۾ راجيپال کي حڪم جي پرڀندن کي اثر ڏيڻ لاءِ ضروري لڳن آهڙا پرسنگ ۽ پريٿامڪ پرڀنڌ (پٿرا ۲۰ ۾ ۽ اُن جدول جي ڪنهن ڀاڱي جي ڪنهن ايسر ۾ سڌاري سميت) درج ٿي سگهندا.

۲. ضلع پريشد ۽ پراڊيشڪ پريشد جوڙڻ

(۱) هر هڪ خود اختيار ضلع لاءِ هڪ ضلع پريشد ٿيندي جنهن ۾ ٽيهن کان وڌيڪ ميمبر نه ٿيندا، جن مان، چئن شخصن کان وڌيڪ نه، ٽافيا ويندا ۽ باقي بالغ کي ووٽ جي حق جي آڌار تي چونڊيا ويندا.

(۲) هن اَنوسوچيءَ جي پٿرا ۱ جي پيئي پٿرا (۲) هيٺ خود اختيار پرديش طريقي جوڙيل هر هڪ ايراضيءَ لاءِ هڪ الڳ پراڊيشڪ پريشد ٿيندي.

(۳) هر هڪ ضلع پريشد ۽ هر هڪ پراڊيشڪ پريشد سلسليوار (ضلع جو نالو) جي ضلع پريشد، ۽ (پرديش جو نالو) جي پراڊيشڪ پريشد جي نالي سان هڪ ڪارپوريت سنسٽا ٿيندي، ۽ کيس دائمي وارثو ٿيندو ۽ هڪ عام سيل ٿيندي ۽ اِن نالي سان دعوا ڪندي يا مٿس دعوا ٿيندي :

بشرطيڪ اُتر ڪڇاڙ ضلع لاءِ ٺاهيل ضلع پريشد اُتر ڪڇاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد جي نالي سان ۽ ڪاربي انگلانگ ضلع لاءِ ٺاهيل ضلع پريشد ڪاربي انگلانگ خود اختيار پريشد جي نالي سان سڏيون وينديون.

(سنوڌان چيبن اَنوسوچي (سڌارو) اڪٽ ۱۹۹۵ (۱۹۹۵ جو ۲۲) جي قلم ۲ دواران (۱۲) سيپٽمبر ۱۹۹۵ کان) هيءُ پرنٽوڪ فقرو درج ڪيو ويو.

(۴) هن اَنوسوچيءَ جي پرڀندن جي آڏين، خود اختيار ضلع جو ڪاروبار، جيتري قدر اهو هن اَنوسوچيءَ هيٺ اُن ضلع اندر ڪنهن پراڊيشڪ پريشد جي حوالي نه ٿيل آهي، اُن ضلع جي ضلع پريشد جي حوالي ٿيندو، ۽ خود اختيار پرديش جو ڪاروبار اُن پرديش جي پراڊيشڪ پريشد جي حوالي ٿيندو.

(۵) پراڊيشڪ پريشدن واري خود اختيار ضلع ۾ ضلع پريشد کي پراڊيشڪ پريشد جي اختياريءَ هيٺ ايراضين بنسبت فقط اهي اختيار رهندا جي اُنکي اُنهن ايراضين بنسبت هن اَنوسوچيءَ دواران بخشيل اختيارن کان وڌيڪ پراڊيشڪ پريشد دواران سونپيا وڃن.

(۶) راجيپال، ضلع پريشدن ۽ پراڊيشڪ پريشدن جي پهرين جوڙڻ لاءِ، واسطيدار

خود اختيار ضلعن يا پرديشن اندر موجوده جن جاتي پریشان يا بين عيوضي جن جاتي جماعتن سان صلاح ڪري، نيم ٺاهي سگهندو ۽ انهن نيمن ۾ هيٺين بابتن جو پرڀند هوندو-

(ا) ضلع پریشان ۽ پراڊيشڪ پریشان جي رچنا ۽ انهن ۾ جاين جي ورڇ،

(ب) انهن پریشان جي چونڊن جي پريوجن لاءِ ڪيتري تڪن جون حدون مقرر

ڪرڻ؛

(پ) اهڙين چونڊن ۾ ووٽ ڏيڻ لاءِ لياقتون ۽ انهن لاءِ چونڊن جون ياداشتون

تيار ڪرڻ؛

(پ) اهڙين چونڊن ۾ اهڙين پریشان جي ميمبرن طريقي چونڊجڻ لاءِ

لياقتون؛

(پ) پراڊيشڪ پریشان جي ميمبرن جي عهدي جو مدو؛

(ت) اهڙين پریشان لاءِ چونڊن يا ٽاڪڻ سنڀندي يا ان سان لاڳاپو رکندڙ ڪا

بي بابت؛

(ٺ) ضلع ۽ پراڊيشڪ پریشان ۾ سرشتو ۽ ڪم جو سنڃالڻ (ڪا جاءِ خالي

هئڻ جي باوجود ڪم ڪرڻ جي اختيار سميت)؛

(ت) ضلع ۽ پراڊيشڪ پریشان جي عملدارن ۽ عملي جي مقرري.

(۲.الف) ضلع پریشان جا چونڊيل ميمبر، پریشان جي عام چونڊن کان پوءِ پریشان

جي پهرين سڀا لاءِ مقرر ٿيل تاريخ کان پنجن سالن جي مدي لاءِ عهدي تي رهندا،

سواءِ ته ضلع پریشان پٿر ۱۶ هيٺ ان کان اڳهه برخاست ڪئي وڃي، ۽ ٽاڪيل ميمبر

راجيپال جي خوشيءَ تي عهدي تي رهندو؛

بشرطيڪ پنجن سالن جي اها مدت راجيپال مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ هجي

يا جي اهڙيون حالتون هجن جي راجيپال جي رايي ۾ چونڊون ڪرائڻ اڻاڳو ڪري

چڏين تڏهين اهڙي مدت لاءِ وڌائي سگهندو جا هڪ پيري هڪ سال کان وڌيڪ نه

هجي، ۽ جي مشڪل حالت جو اعلان عمل ۾ آهي ته اهڙيءَ ڪنهن حالت ۾ اعلان

عمل ۾ رهڻ بند ٿيڻ کان پوءِ ڇهن مهينن جي مدت کان وڌيڪ نه هجي؛

وڌيڪ بشرطيڪ اتفاقي خالي جاءِ ڀرڻ لاءِ چونڊيل ميمبر جنهن ميمبر جي جاءِ

تي هو آيو هجي ان جي عهدي جي مدي جي باقي حصي لاءِ فقط عهدي تي رهندو.

(۷) ضلع يا پراڊيشڪ پریشان پنهنجي پهرين جڙڻ کان پوءِ راجيپال جي بحاليءَ

سان هن پٿر جي پيٽي پٿر ۱ (۶) ۾ ڄاڻايل بابتن جي سنڀند ۾ نيم ٺاهي سگهندي

۽ اهڙيءَ بحاليءَ سان هيٺين ڳالهين کي نيٺت ڪرڻ لاءِ به نيم ٺاهي سگهندي -

(ا) زير دست مڪاني پريشد يا بورڊ ٺاهڻ ۽ انهن جو سرشتو ۽ ڪم جو سنڃالڻ؛

(ب) حالت انوسار، ضلع يا پرديش جي ڪاروبار سان لاڳاپو رکندڙ ڪم ڪار

هلائڻ سنهندي عام طرح سڀ بابتون :

بشرطيڪ ضلع يا پراديڪ پريشد دواران هن پيٽي پٿر هيت نيم ٺاهيا وڃن
تيسٽائين هن پٿر جي پيٽي پٿر (۶) هيت راجپال دواران ٺاهيل نيم اهڙيءَ هرڪ
پريشد جي چونڊن، انجي عملدارن ۽ عملي ۽ ان ۾ سرشتي ۽ ڪم جي سنڃالڻ بنسبت
اثرائتا ٿيندا.

x x x x

۳. ضلع پريشدن ۽ پراديڪ پريشدن جا قاعدا ٺاهڻ جا اختيار

(ا) خود اختيار پرديش جي پراديڪ پريشد کي ان پرديش اندر سڀني ايراضين
جي سنهنڊ ۾ ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي ضلع اندر پراديڪ پريشدن،
جي ڪي هجن ته، اختياريءَ هيت وارين ايراضين کان سواءِ ضلع اندر سڀني ايراضين
جي سنهنڊ ۾ هيٺين بابتن بنسبت قاعدا ٺاهڻ جو اختيار رهندو -

(ا) ڪيٽي يا ڍور چارڻ جي پريوڄن لاءِ يا رهڻ يا بئي بن ڪيٽي پريوڄن لاءِ
يا ڪنهن ڳوٺ يا نگر جي رهواسين جي هٿن جو واڌارو ڪري اهڙي ڪنهن پريوڄن
لاءِ زمين جيڪا زمين محفوظ بيلو هجي ان کانسواءِ زمين جي ڦانڊڻي، والارڻ يا ڪم
آڻڻ يا الڳ رکڻ :

بشرطيڪ اهڙن قاعدن ۾ ڪڇ به واسطيدار راجه جي سرڪار دواران ڪا زمين
والاريل چاهي نه والاريل، زمين حاصل ڪرڻ جي اختياري ڏيندڙ ان وقت عمل ۾ قاعدي
پرمائي عام پريوڄن لاءِ لازمي حاصل ڪرڻ کي نه روڪيندو؛

(ب) محفوظ بيلو نه هجي اهڙي ڪنهن بيلي جو انتظام؛

(ب) ڪو واھ يا پاڻيءَ جو نالو ڪيٽيءَ جي پريوڄن لاءِ ڪم آڻڻ؛

(ب) جهم جي رواج يا پوک ڦيرائڻ جي بئي نموني کي نيٺت ڪرڻ؛

(پ) ڳوٺ يا نگر ڪاميٽين يا پريشدن جي اسٽاپنا ۽ انهن جا اختيار؛

(ت) ڳوٺ يا نگر جي ڪاروبار سنهندي بي ڪا بابت، ڳوٺ يا نگر جي پوليس

۽ عام صحت ۽ صفائيءَ سميت؛

(ن) مُکين يا وڏيرن جي مقرري يا اُتر اڌڪار؛

(ت) ملڪيت جو وارثو؛

(ث) شادي ۽ طلاق؛

(ڌ) سماجڪ رسمون؛

(۲) هن پٿر ۾ 'مخفوظ پيلو' جي معنيٰ آهي ڪا به ايراضي جا آسام فاريست ريگيوليشن، ۱۸۹۱ هيٺ يا سوال واري ايراضيءَ ۾ اُن وقت عمل ۾ بڻي ڪنهن قاعدي هيٺ محفوظ پيلو هجي.

(۳) پٿر ۳ (آلف) جي ڀيٽي پٿر ۲ (۲) ۾ ڪيل اُڀڻڻ ڪانسواءِ، هن پٿر يا پٿر ۳ (آلف) جي ڀيٽي پٿر ۱ (۱) هيٺ ٺاهيل سڀ قاعدا ترت راجيپال اڳيان پيش ڪيا ويندا ۽ جيستائين اُهي راجيپال دواران منظور ٿين تيستائين اثرائتا نه ٿيندا.

(سنوڌان جي ڇهين اٺوسوچي (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۹۵ (۱۹۹۵ جو ۲۲) جي قلم ۲ دواران (۱۲) سيپٽمبر ۱۹۹۵ کان) سڌاريل.

(۳.آلف) اُتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد ۽ ڪاربي آنگلانگه خود اختيار پريشد جا قاعدا ٺاهڻ لاءِ وڌيڪ اختيار

(۱) پٿر ۳ ۾ ڪيل اُڀڻڻ کي هرج نه رسائيندي، اُتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد ۽ ڪاربي آنگلانگه خود اختيار پريشد کي پنهنجي پنهنجي ضلع جي اندر هيٺ ڏنل بابتن لاءِ قاعدا ٺاهڻ لاءِ اختيار رهندا -

(۱) اُديوگ، ستين اٺوسوچيءَ جي ياداشت ۾ داخلا ۷ کان ۵۲ ۾ ڪيل اُڀڻڻ جي آڏين؛

(ب) آمدرفت يعني، رستا، ٺُلِيون، پتڻ ۽ آمدرفت جا ٻيا وسيلا جي لسٽ پهرينءَ ۾ نه ڄاڻايل هجن، ميونسپل ٽرامون، نوڙيءَ جا رستا، اندروني جل مارگر ۽ اُنهن ۾ اُچ وچ، اهڙن پاڻيءَ جي وسيلن بنسبت لسٽ پهرين ۽ لسٽ ٽينءَ جي پرڀڻڻ جي آڏين، مشين جي زور تي هلندڙ گاڏين ڪانسواءِ ٻيون گاڏيون؛

(ب) چوپائي مال جي سنڀال، بچاءُ ۽ سڌارو ۽ جانورن جي بيمارين کي روڪڻ، جانورن جي علاج جي سکيا ۽ ڏندو، ڍڪ؛

(پ) پرائمري ۽ سيڪنڊري تعليم؛

(پ) کيتي، کيتيءَ جي تعليم ۽ کوجنا، جيوڙن کان بچاءُ ۽ ٻوٽن کي روڳن کان روڪڻ سميت؛

(ت) مڇي مياڻيون؛

(ٺ) پاڻي، يعني ته پاڻيءَ جي رَسَدَ، ريج ۽ واھ، پاڻيءَ جو نيڪال ۽ بند، پاڻي ڪنو ڪرڻ، ۽ پاڻيءَ مان شڪتي، ستين اَنوسوچيءَ جي لسٽ (ا) جي اسر ۵۶ جي پرڀنڌن جي آڏين؛

(ٽ) سماجڪ سلامتي ۽ سماجڪ ويڻو، روزگار ۽ بيروزگاري؛

(ٿ) ڳوٺن، کيٽن، بزارين ۽ شهرن کي ٻوڏن کان روڪڻ لاءِ رٿون (جيڪي تڪنيڪي قسم جون نه هجن)؛

(ڊ) ٽئٽر ۽ ڊراما، لسٽ پهرينءَ جي وشيه ۶۰ جي پرڀنڌن جي آڏين، سنيمائون، رانديون، جلسا ۽ وندرا؛

(ڪ) عام صحت ۽ صفائي، اسپتالون ۽ دواخانا؛

(گ) ننڍو ريج؛

(ڳ) کاڌي جي شين، جانورن جو چارو، ڪڇي ڪپھ ۽ ڪڇي سڻيءَ جو واپار ۽ وڻج، اُنهن جي پيدايش، رَسَدَ ۽ ورڇ؛

(گ) راجيه جي ضابطي هيٺ يا اُن دواران مالي مدد ملندڙ لائبرريون، ميوزيم ۽ ٻيون اهڙيون سنسٽائون، سنسد دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا هيٺ راشٽريه مهتو وارا هئڻ ظاهر ڪيل هجن اُنهن کانسواءِ ٻيا قديمي ۽ اِتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ؛

(گھ) زمين انتقال ڪرڻ.

(۲) هن پٿر يا پٿر ۳ جي هيٺ اُتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد ڪاربي انگلاندگه خود اختيار پريشد جا ٺاهيل قاعدا جن جو واسطو جيتري قدر ستين اَنوسوچيءَ جي ياداشت ۳ ۾ ڏنل بابتن سان آهي، تَرَت راجيپال اڳيان پيش ڪيا ويندا ۽ هو اُهي راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ رکندو.

(۳) جڏهن به ڪو قاعدو راشٽرپتيءَ جي ويچارڻ لاءِ رکيو ويندو ته هو ظاهر ڪندو ته هو اُن کي منظوري ڏئي ٿو يا اُها روڪي ٿو؛

بشرطيڪ راشٽرپتي راجيپال کي نرديش ڏئي سگهي ٿو ته هو اهو قاعدو حالت انوسار اُتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد ڏانهن يا ڪاربي انگلاندگه خود اختيار پريشد ڏانهن سنديش سان پرارٿنا ڪندي واپس ڪري ته هو ان قاعدي تي يا اُن ۾ نروار ڪيل اُپنڌن تي وري ويچار ڪري خاص ڪري ان قاعدي ۾ اُڻڻ لاءِ سنديش ۾ سفارش

ڪيل سڌارن جي مناسبت تي ويچار ڪري ۽ جڏهن قاعدو ان نموني واپس اچي ته واسطيدار پريشد اُن قاعدي تي اهڙي سنديش پهچڻ جي تاريخ کان ڇهن مهينن جي عرصي اندر ويچار ڪندي ۽ جيڪڏهن اُها پريشد سڌارن سان يا بنا سڌارن وري اهو قاعدو پاس ڪري ٿي ته اهو قاعدو وري راشترپتيءَ اڳيان ويچارڻ لاءِ پيش ڪيو ويندو.

(سنوڌان ڇهين اَنوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ۱۹۹۵ (۱۹۹۵ جو ۴۲) جي قلم ۲ دواران (۱۲) سيپٽمبر ۱۹۹۵ کان) هيءَ پٿر درج ڪئي ويئي)

۴. خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن ۾ نياءَ جو ڪاروبار

(۱) خود اختيار پرديش جي پراڊيشڪ پريشد اُن پرديش اندر ايراضين بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد، ضلع اندر پراڊيشڪ پريشدن، جي ڪي هجن ته، اختياريءَ هيٺ وارين ايراضين کان سواءِ ضلع اندر ايراضين بنسبت، سڀيئي ڌريون انهن ايراضين اندر جن جا تين جون هجن، سواءِ اهڙيون دعوائون ۽ ڪيس جن سان هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۵ جي پيٽي پٿر (۱) جا پربنڌ لاڳو پون، اهڙين دعوائن ۽ ڪيسن جي هلائڻ لاءِ راجيه ۾ ٻين ڪورٽن کي پاسيرو رکي، ڳوٺ پريشد يا ڪورٽون جوڙي سگهندي، ۽ يوگيه شخصن کي اهڙين ڳوٺ پريشدن جا ميمبر طريقي يا اهڙين ڪورٽن جا صدارتي عملدار طريقي مقرر ڪري سگهندي، ۽ هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۳ هيٺ ٺاهيل قاعدن جي ڪاروبار لاءِ ضروري هجن اهڙا عملدار پڻ مقرر ڪري سگهندي.

(۲) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، خود اختيار پرديش جي پراڊيشڪ پريشد يا پراڊيشڪ پريشد دواران اُن خيال کان جوڙيل ڪا ڪورٽ يا، جي ڪنهن خود اختيار ضلع اندر ڪنهن ايراضيءَ بنسبت پراڊيشڪ پريشد نه آهي ته، اُن ضلع لاءِ ضلع پريشد يا ضلع پريشد دواران اُن خيال کان جوڙيل ڪا ڪورٽ، اُن پرديش يا ايراضيءَ اندر، حالت اَنوسار، هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) هيٺ جوڙيل ڳوٺ پريشد يا ڪورٽ دواران هلائڻ جوڳين سڀني دعوائن ۽ ڪيسن بنسبت، سواءِ اُهي جن سان هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۵ جي پيٽي پٿر (۱) جا پربنڌ لاڳو پون، اپيل ڪورٽ جا اختيار استعمال ڪندي، ۽ اهڙين دعوائن يا ڪيسن تي هاءِ ڪورٽ ۽ سپريم ڪورٽ کان سواءِ ٻيءَ ڪنهن به ڪورٽ کي حڪومت نه رهندي.

(۳) هن پٿر جي پيٽي پٿر (۲) جا پربنڌ لاڳو پون جن دعوائن ۽ ڪيسن سان انهن تي هاءِ ڪورٽ کي اهڙي حڪومت رهندي ۽ اُها اهڙي حڪومت جو استعمال ڪندي جا راجيپال وقت بوقت حڪم دواران ڄاڻائي.

(۴) پراديشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت اَنوسار، راجيپال جي اَڳواٽ بحاليءَ سان هيٺين بابتن کي نيٽ ڪرڻ لاءِ نيمر ٺاهي سگهندي -

(۱) ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن جي جوڙجڪ ۽ هن پٿر هٿ اُنهن دواران استعمال ڪرڻ جا اختيار؛

(ب) ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن دواران هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) هٿ دعوائون ۽ ڪيس هلائڻ ۾ اختيار ڪرڻ جو سرشتو؛

(ب) پراديشڪ يا ضلع پريشد يا اهڙي پريشد جي جوڙيل ڪنهن ڪورٽ دواران هن پٿر جي پيٽي پٿر (۲) هٿ آڀيلن ۽ ٻين ڪاررواين ۾ اختيار ڪرڻ جو سرشتو؛

(پ) اهڙين پريشدن ۽ ڪورٽن جي فيصلن ۽ حڪمن کي عمل ۾ آڻڻ؛

(پ) هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) ۽ (۲) جي پرڀڻدن جو عمل ڪرڻ لاءِ ٻيون سڀ اَنوسنگ بابتون.

(۵) راشٽريتي واسطيدار راجيه جي سرڪار سان صلاح ڪرڻ بعد ظاهر نامي دواران هن خيال کان مقرر ڪري اُن تاريخ تي ۽ اُن کان ظاهر نامي ۾ ڄاڻايل هجي اُن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سنڀڙدي هن پٿر جو اثر ائين ٿيندو ڄڻ ته -

(i) پيٽي پٿر (۱) ۾ 'سپيٽي ڌريون اُنهن ايراضين اندر جن جاتين جون هجن سواءِ اهڙيون دعوائون ۽ ڪيس جن سان هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۵ جي پيٽي پٿر (۱) جا پرڀڻڻ لاڳو پون' لفظن جي جاءِ تي 'هن اَنوسوچيءَ جي پٿر (۵) جي پيٽي پٿر (۱) ۾ نرديش ڪيل نموني جا نه هجن ۽ راجيپال هن خيال کان ڄاڻائي اهڙيون دعوائون ۽ ڪيس' لفظ وڌا ويا هئا؛

(ii) پيٽي پٿر (۲) ۽ (۳) ڇڏي ڏنا ويا هئا؛

(iii) 'پيٽي پٿر (۴) ۾ -

(۱) 'پراديشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت اَنوسار، راجيپال جي اَڳواٽ بحاليءَ

سان هيٺين ڳالهين کي نيٽ ڪرڻ لاءِ نيمر ٺاهي سگهندي' لفظن جي جاءِ تي 'راجيپال هيٺين بابتن کي نيٽ ڪرڻ لاءِ نيمر ٺاهي سگهندو' لفظ وڌا ويا هئا؛ ۽

(ب) فقري (۱) جي جاءِ تي هيٺيون فقرو وڌو ويو هو، يعني -

(۱) 'ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن جو جوڙجڪ، هن پٿر هٿ اُنهن دواران استعمال

ڪرڻ جا اختيار ۽ ڪورٽون جن ۾ ڳوٺ پريشدن ۽ ڪورٽن جي فيصلن تي آڀيلون ٿينديون؛

(ب) فقري (پ) جي جاء تي هيٺيون فقر وڌو ويو هو، يعني -

(ب) 'پيٽي پٿرا' (۵) هيٺ راشٽرپٽيءَ دواران مقرر ڪيل تاريخ کان يڪدم اڳ پراڊيشڪ يا ضلع پريشد يا آهڙيءَ پريشد دواران جوڙيل ڪنهن ڪورٽ وٽ پيل آڀيلن ۽ ٻين ڪاررواين کي بدلي ڪرڻ ۽

(ب) فقري (پ) ۾ لفظن برٽڪيٽن ۽ انگن 'پيٽي پٿرا' (۱) ۽ (۲) جي جاء تي لفظ، برٽڪيٽ ۽ انگ 'پيٽي پٿرا' (۱) وڌا ويا هئا.

۵. پراڊيشڪ ۽ ضلع پريشدن کي ۽ ڪن ڪورٽن ۽ عملدارن کي ڪن دعوائن، ڪيسن ۽ گناهن جا مقدمات هلائڻ لاءِ ڪوڊ آف سول پروسيجر، ۱۹۰۸، ۽ ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر ۱۸۹۸، هيٺ اختيار بخشي

(۱) راجپال، ضلع پريشد يا پراڊيشڪ پريشد، جنهن کي اُن ضلع يا پرديش ۾ اختياري هجي اُن کي، يا آهڙي ضلع پريشد دواران جوڙيل ڪورٽن کي يا راجپال دواران هن خيال کان مقرر ٿيل ڪنهن عملدار کي، ڪنهن خود اختيار ضلع يا پرديش ۾ عمل ۾ ڪنهن قاعدي مان اُٿندڙ، جو قاعدو راجپال هن خيال کان ڄاڻايو هجي، دعوائن يا ڪيس هلائڻ لاءِ، يا انڊين پينل ڪوڊ هيٺ يا اُن ضلع يا پرديش سان اُن وقت لاڳو ڪنهن ٻئي قاعدي هيٺ موت، جنر ٽيپ يا پنجن سالن کان گهٽ نه ايتري مدي جي سزا ٿي سگهي، آهڙن ڏوهن جو مقدمو هلائڻ لاءِ ڪوڊ آف سول پروسيجر، ۱۹۰۸، يا، حالت انوسار، ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر ۱۸۹۸، هيٺ پاڻ مناسب سمجهي آهڙا اختيار بخشي سگهندو، ۽ ائين ٿيڻ تي اُها پريشد، ڪورٽ يا عملدار ائين بخشي اختيارن جو استعمال ڪري دعوائن، ڪيسن يا گناهن جا مقدمات هلائيندا.

(۲) راجپال هن پٿرا جي پيٽي پٿرا (۱) هيٺ ضلع پريشد، پراڊيشڪ پريشد، ڪورٽ يا عملدار کي بخشي ڪي به اختيار واپس وٺي سگهندو يا اُنهن ۾ ڦيرڦار ڪري سگهندو.

(۳) هن پٿرا ۾ صاف پرڀنڌ ڪيل هجي اُن کان سواءِ ڪوڊ آف سول پروسيجر، ۱۹۰۸، ۽ ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر، ۱۸۹۸، ڪنهن خود اختيار ضلع ۾ يا ڪنهن خود اختيار پرديش ۾ جنهن سان هن پٿرا جا پرڀنڌ لاڳو پون ڪن به دعوائن، ڪيسن يا گناهن جا مقدمات هلائڻ لاءِ لاڳو نه پوندا.

(۴) راشٽرپٽيءَ دواران ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سنڀندي پٿرا ۲ جي پيٽي پٿرا ۵ هيٺ مقرر ڪيل تاريخ تي ۽ اُن کان، هن پٿرا ۾ درج ٿيل ڪا به ڳالهه، اُن ضلع يا پرديش سان لاڳو ٿيڻ ۾، راجپال کي صلاح پريشد يا پراڊيشڪ

پريشد کي يا ضلع پريشد دواران جوڙيل ڪورٽن کي هن پٿرا جي پيٽي پٿرا (۱) ۾ نرديش ڪيل کي به اختيار بخشڻ جي اختيار تي ڏئي ٿو ائين ليکيو نه ويندو.

۶. ابتدائي شڪول، وغيره برپا ڪرڻ جا ضلع پريشد جا اختيار

(۱) خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد ضلع ۾ ابتدائي شڪول، دواخانا، بزاريون، ڍڪ، پٽڻ، مڇي مياڻيون، رستا، رستي ذريعي مال نيڻ ۽ مال جي آڇ وڃ ۽ جل مارڻ، برپا ڪري، ٺاهي يا انهن جو انتظام ڪري سگهندي، ۽ راجپال جي اڳواٽ بحاليءَ سان انهن کي نيٺ ڪرڻ ۽ ظابطي لاءِ ونيم ٺاهي سگهندي، خاص طور اها ٻولي ۽ ريت طئه ڪري سگهندي جنهن ۾ ضلع ۾ ابتدائي شڪولن ۾ ابتدائي تعليم ڏني وڃي.

(۲) راجپال، ڪنهن ضلع پريشد جي رضامنديءَ سان، ان پريشد کي يا ان جي عملدارن کي، ڪيتي، ڍور پالڻ، خلق لاءِ رٿون ٺاهڻ، سهڪاري سوسائٽيون، سماج بهبودي، ڳوٺ يوجنا گهڙڻ يا راجپال جو عملي اختيار جنهن تي پهچندو هجي اهڙي ٻيءَ ڪنهن بابت سنهندي ڪرتب، شرطي يا بن شرطي، سونپي سگهندو.

۷. ضلع ۽ پراڊيشڪ نڌيون

(۱) هر هڪ خود اختيار ضلع لاءِ هڪ ضلع نڌي ۽ هر هڪ خود اختيار پريشد لاءِ هڪ پراڊيشڪ نڌي ٺاهي ويندي جنهن ۾ سلسليوار، ان ضلع جي پريشد ۽ ان پريشد جي پراڊيشڪ پريشد دواران، هن سنوڌان جي اُپنڌن پرماني ان ضلع يا پريشد جي حالت آنوسار، ڪاروبار درميان مليل سڀ ٺاڻا جمع ڪيا ويندا.

(۲) راجپال، ضلع نڌي يا حالت آنوسار، پراڊيشڪ نڌيءَ جي انتظام لاءِ ان نڌيءَ ۾ ٺاڻا جمع ڪرڻ بنسبت اختيار ڪرڻ جو سرشتو، ان مان ٺاڻا ڪڍڻ، ان ۾ ٺاڻن جو حوالو ۽ مٿي ڄاڻايل بابتن سان ڳنڍيل يا انهن سان آنوسنگ ٻيءَ ڪنهن بابت لاءِ نيم ٺاهي سگهندو.

(۳) ضلع پريشد يا حالت آنوسار، پراڊيشڪ پريشد جا حساب ڀارت جي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل، راشٽريتيءَ جي بحاليءَ سان، ٺهرائي انهي نموني رکيا ويندا.

(۴) ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل ضلع ۽ پراڊيشڪ پريشدن جا حساب پاڻ نيڪ سمجهي ان ريت سان آڊٽ ڪرائيندو، ۽ اهڙن حسابن سنهندي ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جون رپورٽون راجپال کي پيش ڪيون وينديون جيڪو اهو نه ٿيڻ کانپوءِ رڪاوٽون.

۸. زمين محصول ٻڌڻ ۽ اُڳاڙڻ ۽ ڍلون وجهڻ جو اختيار

(۱) خود اختيار پرديش جي پراڊيشڪ پريشد کي آهڙي پرديش اندر سڀني زمينن بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي جي ضلع اندر کي پراڊيشڪ پريشد هجڻ ته انهن جي آختياريءَ هيٺ وارين ايراضين کان سواءِ ضلع اندر سڀني زمينن بنسبت اُن وقت راجيه سرڪار دواران راجيه ۾ عام طور زمينن جي زمين محصول جي پريوجن لاءِ محصول ٻڌڻ ۾ جن اصولن جو عمل ٿيندو هجي انهن پرمائي آهڙين زمينن جو محصول ٻڌڻ ۽ اُڳاڙڻ جو اختيار رهندو.

(۲) خود اختيار پرديش جي پراڊيشڪ پريشد کي آهڙي پرديش اندر ايراضين بنسبت ۽ خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي، جي ضلع اندر کي پراڊيشڪ پريشد هجڻ ته انهن جي آختياريءَ هيٺ جي کي هجڻ ته انهن کان سواءِ ضلع ۾ سڀني ايراضين بنسبت رستن ۽ عمارتن تي ڍلون ۽ آهڙين ايراضين اندر رهندڙ شخصن تي چوڻگي وجهڻ ۽ اُڳاڙڻ جو اختيار رهندو.

(۳) خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد کي اُن ضلع اندر هيٺيون سڀ يا کي ڍلون وجهڻ ۽ اُڳاڙڻ جو اختيار رهندو، يعني ته -

(ا) پيشن، واپار، ڌنڌن ۽ نوڪرين تي ڍلون؛

(ب) جانورن، گاڏين ۽ ٻيڙين تي ڍلون،

(ب) مال جي بزار ۾ وڪري لاءِ داخلا تي ڍلون، ۽ پتل تي ڪنيل مسافرن

۽ مال تي چوڻگي؛

(پ) سڪولن، دواخانن يا رستن کي قائم رکڻ لاءِ ڍلون.

(۴) پراڊيشڪ پريشد يا ضلع پريشد، حالت اَنوسار، هن پٿر جي پيٽي پٿر (۲)

۽ (۳) ۾ ڄاڻايل ڍلن مان کي به وجهڻ ۽ اُڳاڙڻ جو پريشد ڪرڻ لاءِ ونير ٺاهي سگهندي، ۽ هرڪو آهڙو ونير ٿرت راجيپال کي پيش ڪيو ويندو، ۽ سندس منظوري ملڻ تائين اثراتو نه ٿيندو.

۹. معدني شين جي ڳولا ڪرڻ ۽ ڪڍڻ جي پريوجن لاءِ ليسن يا پٽا

(۱) خود اختيار ضلع اندر ڪنهن ايراضيءَ بنسبت راجيه جي سرڪار دواران

معدني شيون ڳولڻ يا ڪڍڻ جي پريوجن لاءِ ڏنل ليسن يا پٽن مان هر سال ملندڙ رائلٽيءَ جو آهڙو حصو جو راجيه سرڪار ۽ آهڙي ضلع جي ضلع پريشد وچ ۾ ٺاهي ٿئي، اُن ضلع

پريشد جي حوالي ڪيو ويندو.

(۲) ضلع پريشد کي ڏيڻ جوڳي آهڙي رائلٽيءَ جي حمي جي باري ۾ جي ڪو تڪرار اُٿي ته اهو راجپال کي طئه ڪرڻ لاءِ موڪليو ويندو ۽ راجپال دواران پنهنجي مرضيءَ موجب طئه ڪيل رقم هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) هيٺ ضلع پريشد کي ڏيڻ جوڳي رقم ليکي ويندي ۽ راجپال جو فيصلو آخري ٿيندو.

(۳) راجپال حڪم دواران نرديش ڪري سگهندو ته هن پٿر هيٺ ضلع پريشد کي ڏيڻ وارو رائلٽين جو حصو حالت انوسار پيٽي پٿر (۱) جي هيٺ ڪيل ڪنهن ٺاهه جي تاريخ کان، يا پيٽي پٿر (۲) هيٺ طئه ٿيڻ جي تاريخ کان، هڪ سال اندر ڏنو ويندو.

(سنوڏان چين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۶۷) جي قلم ۲ دواران هيءَ پٿر تهرورا ۽ مزورم راجپال سان لاڳو ڪرڻ لاءِ سڌاري ويئي.)

۱۰. جن جاتيءَ سواءِ وارن دواران ناڻا اڏارا ڏيڻ ۽ واپار ڪرڻ تي ظابطي لاءِ ونيمر ٺاهڻ جو ضلع پريشد جو اختيار

(۱) خود اختيار ضلع جي ضلع پريشد، ضلع ۾ رهندڙ جن جاتين کانسواءِ شخصن دواران ضلع اندر ناڻا اڏارا ڏيڻ يا واپار ڪرڻ کي نيٽ ڪرڻ ۽ اُن تي ظابطو رکڻ لاءِ ونيمر ٺاهي سگهندي.

(۲) خاص طور مٿئين اختيار جي واپڪتا کي اثر ڪرڻ کان سواءِ، اهڙا ونيمر -

(ا) ٺهراڻي سگهندا ته اُن خيال کان جاري ڪيل ليسان برادر کان سواءِ ڪوبه پيسا اڏارا ڏيڻ جو ڏندو نه ڪندو.

(ب) ناڻا اڏارا ڏيندڙ دواران ونڻ يا وصول ڪرڻ جو وياج جو وڏي ۾ وڏو نرخ ٺهراڻي سگهندا.

(پ) ناڻا اڏارا ڏيندڙن دواران حساب رکيا وڃن ۽ اهڙا حساب ضلع پريشد دواران اُن خيال کان مقرر ٿيل عملدارن دواران تپاسيا وڃن اهڙو پرهنڌ ڪري سگهندا.

(پ) ٺهراڻي سگهندا ته ڪوبه شخص جو ضلع ۾ رهندڙن جن جاتين جو ميمبر نه آهي اهو فقط ڪنهن به جنس ۾ فقط ضلع پريشد دواران اُن خيال کان ڏنل ليسان هيٺ ئي ٻڌو يا ريزڪي ڏندو ڪندو :

بشرطيڪ هن پٿر هيٺ ڪي به ونيمر نه ٺاهيا ويندا سواءِ ته اهي ضلع پريشد جي ڪل ميمبرن جي ٽي پاڻي چار کان گهٽ نه ايتري گهڻائيءَ پاس ڪيا هجن :

وڌيڪ بشرطيڪ آهڙن ڪن وٽس هيٺ آهڙي ناڻا اڏارا ڏيندڙ يا واپاريءَ کي
ليسڻ ڏيڻ جو انڪار ڪرڻ جي سمرتي نه ٿيندي جو آهڙن وٽس ٺهڻ جي وقت کان
اڳ کان ضلع اندر ڏنڌو ڪندو آيو آهي.

(۳) هن پٿر هيٺ ڪيل سڀ وٽس ترٽ راجپال کي پيش ڪيا ويندا ۽ سندس
منظوري ملڻ تائين اثرائتا نه ٿيندا.

(سنوڌان چيڻ اَنوسوچي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۶۷) جي قلم ۲ دواران ۱۰ پٿر جا اپنڌ
ٽريپورا ۽ مڙورم راجين سان لاڳو ڪرڻ لاءِ هيٺئين نموني سڌاريا ويا آهن :-

(۱) سري ۾ ڪم آندل لفظ 'جن جاتيءَ سواءِ وارن' لفظ ڇڏي ڏنا ويندا.

(ب) پيلي پٿر (۱) مان 'جن جاتين کان سواءِ' لفظ ڇڏي ڏنا ويندا.

(ب) پيلي پٿر (۲) جي فقري (پ) جي بدران هيليون فقرو رکيو ويندو، يعني ته :-

(پ) 'نهرائي سگهندا ته ڪو به شخص جيڪو ضلع ۾ رهندڙ آهي، ضلع پريشد دواران ان خيال

کان ڏنل ليسڻ جي آڌار تي ڪو به ٻڌو چاهي ريزڪي واپار ڪندو نه ته نه.

۱.۱. اَنوسوچيءَ هيٺ ٺاهيل قاعدا، نيمر وٽس شايع ڪرڻ

ضلع پريشد يا پراڊيشڪ پريشد دواران هن اَنوسوچيءَ هيٺ ٺاهيل سڀ قاعدا،
نيمر ۽ وٽس راجيه جي سرڪاري گزيٽ ۾ ترٽ شايع ڪيا ويندا ۽ ائين شايع ٿيڻ تي
ڪين قاعدي جو اثر رهندو.

۱.۲. سندس جي ۽ آسام راجيه جي وڌان منڊل جي آئڪٽن جو آسام راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

(۱) هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود-

(۱) هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۳ يا ۳ آلف ۾ ڄاڻايل بابتون، جن بنسبت ضلع
پريشد يا پراڊيشڪ پريشد قاعدا ٺاهي سگهي انهن بابتن مان ڪنهن بنسبت آسام
راجيه جي وڌان منڊل جو آئڪٽ ۽ ڪو اڻ چڪايل مڌ سار وارو شراب پيئڻ تي بندش
يا پابندي وجهندڙ آسام راجيه جي وڌان منڊل جو ڪو آئڪٽ اُن راجيه ۾ ڪنهن
خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديشن سان لاڳو نه پوندو، سواءِ ته هر هڪ حالت ۾
اُن ضلع جي يا اُن پرديشن تي حڪومت هئڻ واري ضلع پريشد عام ظاهر نامي دواران
ائين هدايت ڪري، ۽ ڪنهن آئڪٽ بنسبت آهڙي هدايت ڏيندي ضلع پريشد ائين
هدايت ڪري سگهندي ته اُن ضلع يا پرديشن يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان لاڳو هئڻ

۾ آئڪٽ پاڻ نڪ سمجھي آهڙن آپوادن ۽ ڦيرقارين جي آڏين ٿيندو؛

(سنوڌان ڇهين اٺسوجي (سڌارو) آئڪٽ ۱۹۹۵، ۱۹۹۵ جو ۲۲) جي قلم ۲ دواران هن پيئي پٿرا ۾
'هن اٺسوجيءَ جي پٿرا ۳ ۾ ڄاڻايل بابتون' جي بدران اکر ۽ انگ 'هن اٺسوجيءَ جي پٿرا ۳ يا پٿرا
۳ الف ۾ ڄاڻايل بابتون' درج ڪيا ويا آهن.)

(ب) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڪري سگهندو ته سندس جو يا
آسام راجيه جي وڌان منڊل جو ڪو آئڪٽ جنهن کي هن پيئي پٿرا جي فقري (ا)
جا پرڀنڌ لاڳو نٿا پون اهو اُن راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش
سان لاڳو نه پوندو، يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڀاڱي سان پاڻ ظاهر نامي ۾
ڄاڻائي آهڙن آپوادن يا ڦيرقارين جي آڏين لاڳو پوندو.

(۲) هن پٿرا جي پيئي پٿرا (۱) هيٺ ڏنل ڪا هدايت ماضي اثر واري ٿئي،
ائين ڏيئي سگهبي.

۱۲. الف. سندس جي ۽ ميگهاليه راجيه جي وڌان منڊل جي آئڪٽن جو
ميگهاليه راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن سان لاڳو
پوڻ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود،-

(ا) جي هن اٺسوجيءَ جي پٿرا ۳ جي پيئي پٿرا (۱) ۾ ڄاڻايل ڪنهن
بابت بنسبت ميگهاليه راجيه ۾ ڪنهن ضلع يا پراديشڪ پريشد دواران ٺاهيل قاعدي
جو ڪو اُڀنڌ يا جي اُن راجيه ۾ ڪنهن ضلع پريشد يا پراديشڪ پريشد جي هن اٺسوجيءَ
جي پٿرا ۸ يا پٿرا ۱۰ هيٺ ٺاهيل ڪنهن ونير جو ڪو اُڀنڌ ميگهاليه راجيه جي
وڌان منڊل جي اُن بابت بنسبت ٺاهيل قاعدي جي ڪنهن اُڀنڌ جي ورڌ آهي ته
ضلع پريشد يا، حالت اُنوسار، پراديشڪ پريشد دواران ٺاهيل قاعدو يا ونير، پوءِ پلي
اهو ميگهاليه راجيه جي وڌان منڊل دواران ٺاهيل قاعدي کان اڳهه يا پوءِ ٺاهيل هجي،
وروڌ جي حد تائين رد ٿيندو ۽ ميگهاليه راجيه جي وڌان منڊل دواران ٺاهيل قاعدو
اثر اٿتو ٿيندو؛

(ب) راشٽريتي سندس جي ڪنهن آئڪٽ بنسبت، ظاهر نامي دواران هدايت
ڪري سگهندو ته اهو ميگهاليه راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش
سان لاڳو نه پوندو، يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان هو ظاهر نامي
۾ ڄاڻائي آهڙن آپوادن يا ڦيرقارين جي آڏين لاڳو پوندو ۽ اهڙي ڪا هدايت ماضي

۱۲. آلف آلف. سنسد جي ۽ ترپورا راجيه جي وڌان منڊل جي انگتن جو ترپورا راجيه ۾ خود اختيار ضلع ۽ خود اختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

(ا) ترپورا راجيه جي وڌان منڊل جو ڪوبه قاعدو جنهن جو واسطو هن انوسوچي ۽ جي پٿرا (۳) ۾ ڏنل انهن بابتن سان آهي جن لاءِ ضلع پريشد يا پراڊيشڪ پريشد قاعدا جوڙي سگهندي ۽ ترپورا راجيه جي وڌان منڊل جو ڪوبه قاعدو جيڪو ترپورا راجيه ۾ ان چڪايل مٿسار واري شراب جي استعمال تي بندش يا روڪ وجهي ٿو، ان راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديشن سان تيسٽائين لاڳو نه پوندو جيستائين، ٻنهي حالتن مان هر هڪ حالت ۾، ان ضلع جي ضلع پريشد يا اهڙي پرديشن تي حڪومت رڪڻ واري ضلع پريشد عام ظاهر نامي دواران اهڙي هدايت نٿي ڏئي ۽ ضلع پريشد ڪنهن قاعدي جي سنڀت ۾ اهڙي هدايت ڏيڻ وقت اها هدايت ڏئي سگهندي ته اهو قاعدو ان ضلع يا پرديشن يا ان جي ڪنهن ڀاڱي سان لاڳو ٿيڻ ۾ انهن اپوڊن يا ڦيرقارين اڏين اثردار ٿيندو، جيڪي اها ٺيڪ سمجهي ٿي؛

(ب) راجيپال عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڏئي سگهندو ته ترپورا راجيه وڌان منڊل جو ڪو به قاعدو جنهن سان پيٽي پٿرا جي فقري (ا) جا اُپنڊ نه ٿا پون، ان راجيه جي خود اختيار ضلع سان يا خود اختيار پرديشن سان لاڳو نه ٿيندو يا ان ضلع يا پرديشن يا ان جي ڪنهن ڀاڱي سان انهن اپوڊن ۽ ڦيرقارين جي اڏين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي؛

(ب) راشٽريتي، سنسد جي ڪنهن به قاعدي جي سنڀت ۾ عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڪري سگهندو ته اهو ترپورا راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديشن سان لاڳو نه پوندو يا اهڙي ضلع يا پرديشن يا ان جي ڪنهن ڀاڱي سان انهن اپوڊن ۽ ڦيرقارين اڏين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي ۽ اهڙي ڪا هدايت ان نموني ڏئي سگهبي جيڪا ماضي اثر سان ٿئي.

۱۲. ب سنسد جي ۽ مزورم راجيه جي وڌان منڊل جي انگتن جو مزورم راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن سان لاڳو پوڻ

هن سنوڌان ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(۱) مزورم راجيه جي وڌان منڊل جو ڪو به قاعدو جنهن جو واسطو هن انوسوچيءَ جي پٿر (۳) ۾ ڏنل انهن بابتن سان آهي جن لاءِ ضلع پريشد يا پراڊيشڪ پريشد قاعدا جوڙي سگهندي ۽ مزورم راجيه جي وڌان منڊل جو ڪو به قاعدو جيڪو مزورم راجيه ۾ اڻ چڪايل مڌ سار واري شراب جي استعمال تي بندش يا روڪ وجهي ٿو، ان راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان تيسنائين لاڳو نه پوندو جيستائين، ٻنهي حالتن مان هر هڪ حالت ۾، اهڙي ضلع جي ضلع پريشد يا اهڙي پرديش تي حڪومت رکڻ واري ضلع پريشد، عام ظاهر نامي دواران، اهڙي هدايت نٿي ڏئي ۽ ضلع پريشد ڪنهن قاعدي جي سنڀند ۾ اهڙي هدايت ڏيڻ وقت اها هدايت ڏئي سگهندي ته اهو قاعدو اهڙي ضلع يا پرديش يا ان جي ڪنهن ڀاڱي سان لاڳو ٿيڻ ۾ انهن اپوادن ۽ ڦيرقارين اڏين ائردار ٿيندو جيڪي اها نڪ سمجهي ٿي.

(ب) راجيپال، عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڏئي سگهندو ته مزورم راجيه وڌان منڊل جو ڪو به قاعدو جنهن سان هن پيٽي پٿر جي فقري (۱) جا اُپٻند لاڳو نٿا پون، اُن راجيه جي خود اختيار ضلع سان يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نه ٿيندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان انهن اپوادن ۽ ڦيرقارين جي اڏين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي؛

(ب) راشٽريتي، سنسد جي ڪنهن به قاعدي جي سنڀند ۾ عام ظاهر نامي دواران، هدايت ڪري سگهندو ته اهو مزورم راجيه ۾ ڪنهن خود اختيار ضلع يا خود اختيار پرديش سان لاڳو نه پوندو يا اهڙي ضلع يا پرديش يا اُن جي ڪنهن ڀاڱي سان انهن اپوادن ۽ ڦيرقارين اڏين لاڳو ٿيندو جيڪي هو عام ظاهر نامي ۾ ڄاڻائي ۽ اهڙي ڪا هدايت ان نموني ڏئي سگهي جيڪا ماضي اثر سان ٿئي.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) اڪٽ ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۱۷) جي قلم ۲ دواران پٿر ۱۳ (الف الف)

۽ ۱۲ ب جي بدران درج ڪيل)

۱۳. خود اختيار ضلعن سنڀندي اندازي آمدني ۽ خرچ سالياني مالي بيان ۾ الڳ ڏيکاريا ويندا

خود اختيار ضلع سنڀندي اندازي آمدني ۽ خرچ جي راجيه جي سنڃت نڌيءَ ۾ جمع ڪرڻ يا اُن مان خرچ ڪرڻ جو ڪا هجن اُهي پهرين ضلع پريشد اڳيان بحث

لاء رکيا ويندا ۽ پوءِ اهڙي بحث بعد راجيه جي وڌان منڊل اڳيان آڻوڇيڊ ۲۰۲ هيٺ
رڪڻ واري سالياني مالي بيان ۾ الڳ ڏيکاريا ويندا.

۱۴. خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي ڪاروبار ۾ ڇاڇ ڪرڻ ۽ ان تي رپورٽ ڪرڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪرڻ

(۱) راجيپال راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي ڪاروبار
سنڀندي هن انوسوچيءَ جي پٿرا (۱) جي پيٽي پٿرا (۳) جي فقرن (پ)، (پ)، (پ)
۽ (ت) ۾ ڄاڻايل بابتن سميت سندس ڄاڻايل ڪنهن بابت ۾ ڇاڇ ڪرڻ ۽ ان تي
رپورٽ ڪرڻ لاءِ ڪنهن به وقت ڪميشن مقرر ڪري سگهندو، يا راجيه ۾ خود اختيار
ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن جي عام طور ڪاروبار ۽ خاص طور هيٺين ڳالهين -

(۱) اهڙن ضلعن ۽ پرديشن ۾ تعليمي ۽ ڊاڪٽري سهوليتون ۽ سنڃار جو پرڀند،
(ب) اهڙن ضلعن ۽ پرديشن بنسبت ڪنهن نعين يا خاص وڌان جي ضرورت، ۽
(پ) ضلع ۽ پراڊيشڪ پريشن دواران ٺاهيل قاعدن، نيمن ۽ ونيمن جو عمل
۾ ڇاڇ ڪرڻ ۽ وقت بوقت رپورٽ ڪرڻ لاءِ ڪميشن مقرر ڪري سگهندو ۽ اهڙي ڪميشن
دواران پيروي ڪرڻ جو سرشتو صاف ڄاڻائي سگهندو.

(۲) هر هڪ اهڙي ڪميشن جي رپورٽ ان بنسبت راجيپال جي سفارش سان
واسطيدار منٽريءَ دواران راجيه جي سرڪار طرفان ان تي رٿيل قدم بنسبت سمجهاڻي
ڏيندڙ ياداشت سان گڏ راجيه جي وڌان سپا اڳيان پيش ڪئي ويندي.

(۳) راجيپال، پنهنجي منترين ۾ راجيه سرڪار جو ڪم ورڇيندي پنهنجي
منترين مان هڪ کي خاص طور راجيه ۾ خود اختيار ضلعن ۽ خود اختيار پرديشن
جي ڪلياڻ جو حوالو ڏيئي سگهندو.

(سنوڌان ڇهين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ۱۹۹۵ (۱۹۹۵ جو ۴۲) جي قلم ۲ دواران (۱۲) سيپٽمبر ۱۹۹۵
کان) هن پٿرا مان راجيپال جي سفارش سان لفظ ڪڍيا ويا.

۱۵. ضلع ۽ پراڊيشڪ پريشن جي ڪارين ۽ ٺهرائن کي رد ڪرڻ يا موقوف رکڻ

(۱) جي ڪنهن به وقت راجيپال کي خاطري ٿئي ته ضلع يا پراڊيشڪ پريشن
جو ڪو ڪاريه يا ٺهراءُ ڀارت جي سلامتيءَ کي خطري ۾ وجهي اهڙو آهي يا عام ويوسٽا
لاءِ هاجيڪار ٿئي اهڙو آهي ته هو اهڙو ڪاريه يا ٺهراءُ رد ڪري يا موقوف رکي سگهندو

۶. آهڙو ڪاريه ڪرڻ يا چالو رکڻ يا آهڙي ٺهراءَ کي عمل ۾ آڻڻ کي روڪڻ لاءِ پاڻ ضروري سمجهي آهڙا قدم (پريشد کي موقوف رکڻ ۽ پريشد جي حوالي ڪيل يا اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا سڀ اختيار يا اُنهن مان ڪي پاڻ کڻي وٺڻ سميت) کڻي سگهندو.

(۲) هن پٿرا جي پيٽي پٿرا (۱) هيٺ راجيپال دواران ڪيل ڪو به حڪم اُن لاءِ ڪارڻن سميت جيترو ٿي سگهي اوترو جلد راجيه جي وڌان منڊل آڳيان رکيو ويندو ۽ سواءِ تہ راجيه جي وڌان منڊل دواران واپس ورتو وڃي، حڪم، جنهن تاريخ تي اُهو ڪيو ويو هجي اُن کان ٻارهن مهينن جي مُدت لاءِ عمل ۾ رهندو؛

بشرطيڪ جي ۶ جيترا پيرا راجيه جي وڌان منڊل دواران آهڙي حڪم جي عمل ۾ چالو رهڻ کي بحال ڪندڙ ٺهراءَ پاس ڪيو وڃي، تہ اوترا پيرا اُهو حڪم، سواءِ تہ راجيپال دواران رد ڪيو ويو هجي، جنهن تاريخ تي هن پٿرا هيٺ اُهو ٻيءَ حالت ۾ عمل ۾ رهڻ بند ٿئي ها، اُن کان ٻارهن مهينن جي وڌيڪ مُدت لاءِ عمل ۾ چالو رهندو.

(سنوڌان چھين انوسوچي (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۶۷) جي قلم ۲ دواران پٿرا ۱۵ ترميم ۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ ۾ هيٺئين نموني سڌاري ويئي آهي -)

(۱) شروعاتي پٿرا ۾ ڪم آندل لفظ 'راجيه جي وڌان منڊل دواران' جي بدران 'هُن دواران' ڪم آندا ويندا؛
(ب) پرنٽوڪ اُپنڊ ڇڏي ڏنو ويندو.

۱۶. ضلع يا پراڊيشڪ پريشد جي برخاستگي

(۱) راجيپال هن انوسوچيءَ جي پٿرا ۱۲ هيٺ مقرر ڪيل ڪميشن جي سفارش تي عام ظاهر نامي دواران ضلع يا پراڊيشڪ پريشد جي برخاستگيءَ جو حڪم ڪري سگهندو، ۽ -

(۱) هدايت ڪري سگهندو تہ پريشد جي وري جوڙڻ لاءِ نئين عام چونڊ ترت

ڪئي وڃي، يا

(ب) راجيه جي وڌان منڊل جي آڳاٽ بھاليءَ جي آڏين، ٻارهن مهينن کان وڌيڪ نہ ايتري مدت لاءِ آهڙي پريشد جي اختياريءَ هيٺ واري ايراضيءَ جو ڪاروبار پاڻ هٿ ۾ کڻي سگهندو يا آهڙي ايراضيءَ جو ڪاروبار اُن پٿرا هيٺ مقرر ٿيل ڪميشن يا پاڻ يوگيه سمجهي آهڙيءَ ٻيءَ سنسٽا جي هٿ هيٺ رکي سگهندو؛

بشرطيڪ هن پٿرا جي فقري (۱) هيٺ حڪم ٿيو هجي ته راجيپال سوال واري
ايراضيءَ جي ڪاروبار جي باري ۾ هن پٿرا جي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل قدر
نئين عام چونڊ ٿيڻ تي پريشد جي وري جڙڻ تائين ڪٿي سگهندو :

وڌيڪ بشرطيڪ ضلع يا پراڊيشڪ پريشد کي حالت اُنوسار راجيه جي وڌان منڊل
اڳيان پنهنجا راي ايا رکڻ جو وجهه ڏيڻ کانسواءِ هن پٿرا جي فقري (ب) هيٺ ڪو قدر
نه کنيو ويندو.

(۲) ڪنهن به وقت راجيپال کي خاطري ٿئي ته اهڙي حالت پيدا ٿي آهي
جو ڪنهن خود اختيار ضلع يا پريشد جو ڪاروبار هن اُنوسوچيءَ جي پريشدن پرماني
نٿو هلائي سگهجي ته هو، عام ظاهر نامي دواران، ضلع پريشد يا حالت اُنوسار، پراڊيشڪ
پريشد جي حوالي ڪيل يا اُن دواران استعمال ڪرڻ جوڳا سڀ ڪرتب يا اختيار يا
اُنهن مان ڪي ڇهن مهينن کان وڌيڪ نه ايتري مدت لاءِ پاڻ ڪٿي سگهندو ۽ ظاهر
ڪري سگهندو، اهڙا ڪرتب يا اختيار پاڻ هن خيال کان ڄاڻائي اهڙي شخص يا
اختياريءَ دواران استعمال ڪرڻ جوڳا ٿيندا :

بشرطيڪ راجيپال وڌيڪ حڪم يا حڪمن دواران پهرئين حڪم جو عمل هر هڪ
موقعي تي ڇهن مهينن کان وڌيڪ نه ايتري مدت لاءِ وڌائي سگهندو.

(۳) هن پٿرا جي پيٽي پٿرا (۲) هيٺ ڪيل هر ڪو حڪم اُن لاءِ ڪارڻ سميت
راجيه جي وڌان منڊل اڳيان رکيو ويندو ۽ حڪم جاري ٿيڻ کان پوءِ وڌان منڊل پهرين
بئنڪ ڪري اُن تاريخ کان ٿيه ڏينهن پورا ٿيڻ تي عمل ۾ رهڻ بند ٿيندو، سواءِ
ته اُن مدت پوري ٿيڻ کان اڳ راجيه وڌان منڊل دواران بحال ڪيو ويو هجي.

(سنوڌان ڇهين اُنوسوچي (سڌارو) اُڪٽ، ۱۹۸۸ ۱۹۸۸ جو ۶۷) جي قلم ۲ دواران پٿرا ۱۶ ترميم
۽ مزورم راجين سان لاڳو ڪرڻ ۾ هيٺئين نموني سڌاري ويئي آهي -

(۱) پيٽي پٿرا (۱) جي فقري (ب) ۾ ڪم آندل لفظ 'راجيه وڌان منڊل جي
اڳواٽ بحاليءَ سان' ۽ ٻيو پرنتوڪ اُپنڊ ڇڏي ڏنا ويندا،

(ب) پيٽي پٿرا (۳) جي بدران هيٺ ڏنل پيٽي پٿرا رکي ويندي، يعني

ته :-

(۳) 'هن پٿرا جي پيٽي پٿرا (۱) يا پيٽي پٿرا (۲) جي هيٺ جاري ڪيل هر ڪو
حڪم ڪارڻ سميت راجيه جي وڌان منڊل اڳيان پيش ڪيو ويندو.'

۱۷. خود اختيار ۾ تڪ ٺاهڻ ۾ آهڙن ضلعن مان ايراضيون ٻاهر رکڻ

آسام يا ميگهاليه يا تريپورا يا مزورم جي وڏان منڊل جي چونڊن جي پريوجن لاءِ راجيپال حڪم دوران ظاهر ڪري سگهندو ته آسام يا ميگهاليه يا تريپورا يا مزورم راجيه ۾، حالت انوسار، ڪنهن خود اختيار ضلع اندر ڪا ايراضي اهڙي ضلع لاءِ وڏان سپا ۾ محفوظ رکيل جاءِ يا جايون ڀرڻ لاءِ ڪنهن تڪ جو پاڻو نه ٿيندي پر وڏان سپا ۾ ائين محفوظ نه رکيل حڪم ۾ ڄاڻايل جاءِ يا جايون ڀرڻ لاءِ ڪنهن تڪ جو پاڻو ٿيندي.

(اسٽيٽ آف مزورم ائڪٽ ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو ۲۲) جي قلم ۲۹ دوران (۲۰ فبروري ۱۹۸۷ کان) هن پٿر ۾ لفظ 'مزورم' درج ڪيو ويو)

x x x x . ۱۸

۱۹. تبديل ڪال جا پرنڊ

هن سنوڏان جي شروعات کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد راجيپال هن انوسوچيءَ هيٺ راجيه ۾ هر هڪ خود اختيار ضلع لاءِ ضلع پريشد جوڙڻ لاءِ قدم کڻندو ۽ جيستائين خود اختيار ضلع لاءِ ضلع پريشد ائين جوڙي وڃي تيستائين اهڙي ضلع جو ڪاروبار راجيپال جي حوالي ٿيندو ۽ اهڙي ضلع اندر ايراضين جي ڪاروبار سان هن انوسوچيءَ جي آڳ ڏنل پرنڊن جي بدلي هيٺيان پرنڊ لاڳو پوندا، يعني -

(آ) سندس جو يا راجيه جي وڏان منڊل جو ڪو ائڪٽ راجيپال عام ظاهر نامي دوران هدايت نه ڪري تيستائين اهڙيءَ ڪنهن ايراضيءَ سان لاڳو نه پوندو، ۽ ڪنهن ائڪٽ بنسبت اهڙي هدايت ڏيندي راجيپال هدايت ڪري سگهندو ته ڪنهن ايراضيءَ يا اُن جي ڪنهن ڄاڻايل ڀاڱي سان لاڳو پوڻ ۾ ائڪٽ پاڻ ٺيڪ سمجهي آهڙن اپوڊن ۽ فيرفارين جي آڏين اثرائتو ٿيندو.

(ب) راجيپال اهڙي ڪنهن ايراضيءَ جي شانتي ۽ سٺي حڪومت لاءِ وٺيل ٺاهي سگهندو ۽ ائين ٺاهيل وٺيل سندس جي يا راجيه جي وڏان منڊل جي ڪنهن ائڪٽ يا اهڙيءَ ايراضيءَ سان اُن وقت لاڳو هجي اهڙي ڪنهن موجوده قاعدي کي رد ڪري يا اُن ۾ سڌارو ڪري سگهندو.

(۲) هن پٿر جي پيئي پٿر (۱) جي فقري (آ) هيٺ راجيپال جي ڏنل ڪا هدايت ماضي اثر سان ٿئي ائين ڏئي سگهبي.

(۳) هن پٽرا جي پيٽي پٽرا (۱) جي فقري (ب) هيٺ ڪيل سڀ ونهر ترٽ راشٽرپٽيءَ کي پيش ڪيا ويندا ۽ سندس منظوري ملڻ تائين اثرائتا نه ٿيندا.

۲۰. جن جاتي ايراضيون

(۱) هيٺ ڏنل جدول جي پاڻن ۱، ۲، ۳ ۽ ۴ ۾ ڄاڻايل ايراضيون، سلسليوار، آسام راجيه، ميگهاليه راجيه، ترپورا راجيه ۽ مزورم راجيه اندر جن جاتي ايراضيون ٿينديون.

(۲) هيٺ ڏنل جدول جي پاڻي ۱، ۲ يا پاڻي ۳ ۾ ڪنهن ضلعي جو ڪو نرديش، نارٿ ايسٽرن ايرياز (ري آرگنائيزيشن) ائڪٽ، ۱۹۷۱ جي قلم ۲ جي فقري (ب) هيٺ مقرر ٿيل ڏينهن کان يڪدم اڳ هسٽيءَ ۾ اُن نالي واري خود اختيار ضلع اندر سمائل ڪيترن جو نرديش سمجهيو ويندو.

بشرطيڪ هن انوسوچيءَ جي پٽرا (۳) جي پيٽي (۱) جي فقرن (ب) ۽ (ت)، پٽرا ۴، پٽرا ۵، پٽرا ۶، پٽرا ۸ جي پيٽي پٽرا (۲)، پيٽي پٽرا (۳) جي فقرن (ا)، (ب) ۽ (پ) ۽ پيٽي پٽرا (۴) ۽ پٽرا ۱۰ جي پيٽي پٽرا (۲) جي فقري (پ) جي پريوجن لاءِ شلنگه جي ميونسپالٽيءَ اندر سمائل ايراضيءَ جو ڪو به پاڻو ڪاسي پهاري ضلع جي اندر آهي ائين نه ليکيو ويندو.

(۳) هيٺ ڏنل جدول جي پاڻي ۲-الف ۾ 'ترپورا جن جاتي ايراضي ضلع' جو نرديش ترپورا ٽرائيبل ايرياز آٿانامس ڊسٽرڪٽ ڪائونسل ائڪٽ، ۱۹۷۹ جي پهرين انوسوچيءَ ۾ ڄاڻايل جن جاتي ايراضيون سمائل هجن اُن ڪيتر جو نرديش سمجهيو ويندو.

جدول

پاڻو - ۱

۱ - اتر ڪڇاڙ پهاري ضلع

۲ - ڪاربي انگلانگ ضلع

(گورنمينٽ آف آسام نوٽيفڪشن نمبر ٽي. اي. ڊي / آر / ۱۱۵ / ۷۴ / ۲۷ / تاريخ ۱۲ آڪٽومبر ۱۹۷۶
دواران 'مڪر پهاري ضلع' جي بدران 'ڪاربي انگلانگ ضلع' درج ڪيو ويو)

پاڻو - ۲

۱ - کاسي پهاري ضلع

۲ - جئنيتيا پهاري ضلع

۳ - گارو پهاري ضلع

پاڻو - ۲ - آلف

۱ - ترپورا جن جاتي ايراضي ضلع

پاڻو - ۳

۱ - چڪما ضلع

۲ - مارا ضلع

۳ - لئي ضلع

(سنوڊائي چھين انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۲۷) جي قلم ۲ دواران '۲. نڪير ضلع' ۽
'۳. پاوي ضلع' جي بدران '۲. مارا ضلع' ۽ '۳. لئي ضلع' درج ڪيا ويا.)

۲۰. آلف. مزو ضلع پريشد جي برخاستگي

(۱) هن انوسوچيءَ ۾ ڪنهن به ڳالهه جي باوجود، طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم
اڳ هستيءَ ۾ مزو ضلع جي ضلع پريشد (هن کان پوءِ هن ۾ مزو ضلع پريشد طريقي
نرديش ڪيل) برخاست ٿي رهندي ۽ هستيءَ ۾ هئڻ بند ٿيندي؛

(۲) مزورم سنگھ کيتر جو ائڊمنسٽريٽر، هڪ يا وڌيڪ حڪمن دواران هيٺين سڀني يا انهن مان ڪن بابتن لاءِ پڙهندڙ ڪري سگهندو، يعني: -

(ا) مزو ضلع پريشد جي جائداد، حق ۽ جوابداريون (اُن دواران ڪيل ڪنهن قرار هيٺ حقن ۽ جوابدارين سميت) سڃا يا انهن جو حصو، سنگھ کي يا ٻيءَ ڪنهن اختيارِيءَ کي بدلي ڪرڻ.

(ب) مزو ضلع پريشد ڏر هجي اهڙين ڪن قانوني ڪاررواين ۾ مزو ضلع پريشد جي جاءِ تي ڏر طريقي سنگھ يا ٻي ڪا اختيارِي آڻڻ، يا سنگھ يا ٻيءَ ڪنهن اختيارِيءَ کي وڌيڪ داخل ڪرڻ.

(پ) مزو ضلع پريشد جي ڪن ملازمن جي سنگھ يا ٻيءَ ڪنهن اختيارِيءَ ڏانهن بدلي ڪرڻ يا انهن دواران کين وري نوڪريءَ ۾ رکڻ، اهڙي بدلي ڪرڻ يا وري نوڪريءَ ۾ رکڻ کان پوءِ اهڙن ملازمن سان لاڳو نوڪريءَ جا شرط،

(پ) مزو ضلع پريشد دواران ٺاهيل ۽ اُنجي برخاستگيءَ کان يڪدم آڳ عمل ۾ ڪي قاعدا، اُهي قاعدا سمرٽ وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٽ اختيارِيءَ دواران ڦيرايا، رد ڪيا يا سڌاريا وڃن تيستائين ائڊمنسٽريٽر هن خيال کان رد ڪرڻ چاهي سڌاري طريقي ڪري، اهڙين موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آڏين چالورڪڻ،

(پ) ائڊمنسٽريٽر ضروري سمجهي اهڙيون پرسنگ پريٿامڪ ۽ پورڪ بابتون.

سمجهاڻي - هن پٿر ۾ ۽ هن اُنوسوچيءَ جي پٿر ۲۰ (ب) ۾ محوري طئه ڪيل تاريخ جي معنيٰ آهي گورنمينٽ آف يونين ٽيريٽريز ائڪٽ، ۱۹۶۳ جي اُپنڊن هيٺ ۽ انهن پرمياڻي مزورم سنگھ جي وڌان سڀا برابر جوڙي وڃي اها تاريخ.

۲۰. ب. مزورم سنگھ کيتر ۾ خود اختيار پرديش خود اختيار ضلع ٿيڻ ۽ اُن جي نتيجي طور عارضي پڙهندڙ

(۱) هن اُنوسوچيءَ ۾ چيل ڪنهن به ڳالهه جي باوجود -

(ا) مزورم سنگھ کيتر ۾ طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم آڳ هستيءَ ۾ هرڪو خود اختيار پرديش اُن تاريخ تي ۽ اُن تاريخ کان اُن سنگھ کيتر ۾ هڪ خود اختيار ضلع (هن کان پوءِ سمان نئون ضلع طريقي پرديش ڪيل) ٿيندو ۽ اُن جو ائڊمنسٽريٽر، هڪ يا وڌيڪ حڪمن دواران، هدايت ڪري سگهندو ته هن اُنوسوچيءَ جي پٿر ۲۰ ۾ (اُن پٿر ۾ شامل جدول جي پاڻي ۳ سميت) هن فقري جي پڙهندڙن کي اثرائتو بنائڻ لاءِ ضروري هجن، اهڙا پريٿامڪ سڌارا ڪيا وڃن ۽ ائين ٿيڻ تي اها پٿر ۽

اُهو پاڻو ۳ اُن ڀر مائي سڌارا ڪيا ويل ليکيا ويندا؛

(ب) طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم آڳ هستيءَ ۾ مزورم سنگه ڪيتر ۾ خود اختيار پرديش جي هرڪا پراڊيشڪ پريشد (هن کان پوءِ موجوده پراڊيشڪ پريشد طريقي نرديش ڪيل)، اُن تاريخ تي ۽ اُن تاريخ کان ۽ سمان نئين ضلع لاءِ ضلع پريشد برابر جوڙي وڃي تيستائين اُن ضلع جي ضلع پريشد (هن کان پوءِ سمان نئين ضلع پريشد طريقي نرديش ڪيل) ليکي ويندي.

(۲) موجوده پراڊيشڪ پريشد جو هرڪو ميمبر، چونڊيل چاهي ثقيل، سمان نئينءَ ضلع پريشد تي چونڊيل يا، حالت اَنوسار ثقيل سمجهيو ويندو ۽ هن اَنوسوچيءَ هيٺ سمان نئين ضلع لاءِ ضلع پريشد برابر جوڙي وڃي تيستائين عهدي تي رهندو.

(۳) نئين ضلع پريشد دواران هن اَنوسوچيءَ جي پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۷) ۽ پٿر ۴ جي پيٽي پٿر (۴) هيٺ نيم ٺاهيا وڃن تيستائين موجوده پراڊيشڪ پريشد دواران اُنهن پرهنڌن هيٺ ٺاهيل ۽ طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم آڳ عمل ۾ نيم سمان نئين ضلع پريشد سنڀندي، مزورم سنگه ڪيتر جي ائڊمنسٽريٽر دواران اُنهن ۾ موافقتون ۽ ڦيرقاريون ڪيون وڃن اُنهن جي آڏين، اثرائتا ٿيندا.

(۴) مزورم سنگه ڪيتر جو ائڊمنسٽريٽر، هڪ يا وڌيڪ حڪمن دواران هيٺين مان سڀني يا ڪن بابتين لاءِ پرهنڌ ڪري سگهندو، يعني -

(۱) موجوده پراڊيشڪ پريشد جي جائداد، حق ۽ جوابداريون (اُن دواران ڪيل ڪنهن قرار هيٺ حقن ۽ جوابدارين سميت)، سڃايا اُنهن جو پاڻو، سمان نئين ضلع پريشد کي بدلي ڪرڻ؛

(ب) موجوده پراڊيشڪ پريشد ڏر هجي اهڙين قانوني ڪاررواين ۾ موجوده پراڊيشڪ پريشد جي جاءِ تي سمان نئين ضلع پريشد آڻڻ؛

(ب) موجوده پراڊيشڪ پريشد جي ڪن ملازمن جي سمان نئين ضلع پريشد ڏانهن بدلي ڪرڻ يا اُن دواران وري نوڪريءَ ۾ رکڻ، اهڙي بدلي ڪرڻ يا وري نوڪريءَ ۾ رکڻ کان پوءِ اهڙن ملازمن سان لاڳو نوڪريءَ جا شرط؛

(پ) موجوده پراڊيشڪ پريشد دواران ٺاهيل ۽ طئه ڪيل تاريخ کان يڪدم آڳ عمل ۾ ڪي قاعدا، اُهي قاعدا سمرٽ وڌان منڊل يا ٻيءَ سمرٽ اختيارِيءَ دواران ڦيرايا، رد ڪيا يا سڌاريا وڃن تيستائين، ائڊمنسٽريٽر هن خيال کان رد ڪرڻ يا سڌاري طريقي ڪري، اهڙين موافقتن ۽ ڦيرقارين جي آڏين چالو رکڻ؛

(پ) ائڊمنسٽريٽر ضروري سمجهي اهڙيون پرسنگ، پريڻامڪ ۽ پورڪ بابتون.

۲۰. ب. آلف. راجيپال دواران پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ پنهنجي مرضي هلڻ جا اختيار

راجيپال هن انوسوچيءَ جي پٿر ۱ جي پيٽي پٿر (۲) ۽ (۳) جي هيٺ، پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۱)، (۲) ۽ (۶) مان پهريون ڀيرو پرنٽوڪ ڇڏي ۽ پيٽي پٿر (۷) هيٺ، پٿر ۳ جي پيٽي پٿر (۲)، پٿر ۴ جي پيٽي پٿر (۴)، پٿر ۵، پٿر ۶ جي پيٽي پٿر (۱)، پٿر ۷ جي پيٽي پٿر (۲)، پٿر ۸ جي پيٽي پٿر (۴)، پٿر ۹ جي پيٽي پٿر (۳)، پٿر ۱۰ جي پيٽي پٿر (۳)، پٿر ۱۲ جي پيٽي پٿر (۱)، پٿر ۱۵ جي پيٽي پٿر (۱) ۽ پٿر ۱۶ جي پيٽي پٿر (۱) ۽ (۲) جي هيٺ پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ منٽري پريشد ۽ اتر ڪچاڙ پهاڙي خود اختيار پريشد يا ڪاربي انگلاند خود اختيار پريشد سان، حالت انوسار، صلاح ڪرڻ کان پوءِ اهڙي ڪارروائي ڪندو جيڪا هو پنهنجي مرضيءَ موجب ضروري سمجهي.

(سنوڌان چيبن انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۹۵ (۱۹۹۵ جو ۴۲) جي قلم ۲ دواران هيءَ پٿر (۱۲) سيپٽمبر ۱۹۹۵ کان) درج ڪئي ويئي آهي.)

۲۰. ب. ب. راجيپال دواران پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ پنهنجي مرضي هلڻ جا اختيار

راجيپال هن انوسوچيءَ جي پٿر ۱ جي پيٽي پٿر (۲) ۽ (۳) هيٺ، پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۱) ۽ (۷) هيٺ، پٿر ۳ جي پيٽي پٿر (۳) هيٺ، پٿر ۴ جي پيٽي پٿر (۴) هيٺ، پٿر ۵ هيٺ، پٿر ۶ جي پيٽي پٿر (۱) هيٺ، پٿر ۷ جي پيٽي پٿر (۲) هيٺ، پٿر ۹ جي پيٽي پٿر (۳) هيٺ، پٿر ۱۲ جي پيٽي پٿر (۱) هيٺ، پٿر ۱۵ جي پيٽي پٿر (۱) هيٺ ۽ پٿر ۱۶ جي پيٽي پٿر (۱) ۽ (۲) هيٺ پنهنجا ڪرتب پالڻ ۾ منٽري پريشد سان ۽ جيڪڏهن ضروري سمجهي ته واسطيدار ضلع پريشد يا پراڊيشڪ پريشد سان صلاح ڪرڻ کان پوءِ اهڙي ڪارروائي ڪندو جيڪا هو پنهنجي مرضيءَ موجب ضروري سمجهي.

(سنوڌان چيبن انوسوچي (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۸۸ (۱۹۸۸ جو ۶۷) جي قلم ۲ دواران ترميم ۽ موزم راجين سان لاڳو ٿيڻ لاءِ هيءَ پٿر درج ڪئي ويئي آهي.)

۲۰. ب. آرٿ

هن خيال کان ڪيل ڪنهن ڀرپٽ جي آڏين هن انوسوچيءَ جا ڀرپٽ موزم سنگھ

ڪيترن سان لاڳو پوڻ ۾ ائين اثرائتا ٿيندا -

(۱) جن تہ راجپال ۽ راجپ سرڪار جا نرديش اُنوچيد ۲۳۹ هيٺ مقرر ڪيل سنگھ ڪيتر جي ائڊمنسٽريٽر جا نرديش هجن، راجپ (مڪاوري 'راجپ سرڪار' ۾ آهي اُن کان سواءِ) جا نرديش مزورم سنگھ ڪيتر جا نرديش هجن ۽ راجپ وڌان منڊل جا نرديش مزورم سنگھ ڪيتر جي وڌان سڀا جا نرديش هجن؛
(۲) جن تہ -

(۱) پٿر ۴ جي پيٽي پٿر (۵) ۾ راجپ سرڪار سان صلاح ڪرڻ جو پربند
چڏي ڏنو ويو هجي؛

(ب) پٿر ۶ جي پيٽي پٿر (۲) ۾ 'راجپ جو عملي اختيار جنهن تي پهچندو هجي' لفظن جي جاءِ تي 'جن بنسبت مزورم سنگھ ڪيتر جي وڌان سڀا کي قاعدا ٺاهڻ جو اختيار هجي' لفظ وڌا ويا هجن؛

(ب) پٿر ۱۳ ۾ لفظ 'انگه' اُنوچيد ۲۰۲ هيٺ چڏي ڏنا ويا هجن.

۲۱. اُنوسوچي ۽ ۾ سڌارو

(۱) سنسد وقت بوقت قاعدي دواران هن اُنوسوچي ۽ جي پربندن مان ڪي به واڌاري، فيزقار يا رد ڪرڻ ذريعي سڌاري سگهندي ۽ اُنوسوچي ۽ جي ائين سڌارڻ تي، هن سنوڌان ۾ هن اُنوسوچي ۽ جو ڪو به نرديش ائين سڌاريل اهڙي اُنوسوچي ۽ جو نرديش سمجهيو ويندو.

(۲) هن پٿر جي پيٽي پٿر (۱) ۾ ذڪر ڪيل آهي اهڙو ڪو به قاعدو اُنوچيد ۳۶۸ جي پريوجن لاءِ هن سنوڌان جو سڌارو هڻڻ لکيو نه ويندو.

لست پهرين - سنگھ لست

۱. پارت جي ۽ اُن جي هر ڪنهن پاڻي جي رکيا، رکيا لاءِ تياري ۽ لڙائيءَ جي سمي اُها هلائڻ ۾ سهايو ۽ پوري ٿيڻ تي اثر ڪارڪن نموني لشڪر برخواست ڪرڻ ۾ مدد روپ سڀني ڪمن سميت.
۲. دريائي، لشڪري ۽ وايو سڻائون، سنگھ جون ڪي ٻيون هٿيار بند سڻائون.
۲. آلف پارت جي ڪنهن هٿيار بند سڻا يا ٻيءَ سنگھ جي ظابطي جي آڏين ٻيءَ ڪنهن سڻا جو يا اُن جي ڪنهن پاڻي يا يونٽ جو ڪنهن راجي ۾ سول اختيار جي مدد ۾ لڳائڻ، اهڙي فرض ۾ لڳل هجڻ وقت اهڙين سڻائڻ جي ميمبرن جا اختيار، حڪومت، خاص اڌڪار ۽ جوابداريون.
۳. چاوڻي ايراضين جون حدون مقرر ڪرڻ، انهن ايراضين ۾ مڪاني خود حڪومت، اهڙين ايراضين اندر چاوڻي اختيارين جوڙڻ ۽ انهن جا اختيار ۽ اهڙين ايراضين ۾ گهرجي جاءِ جي سهوليت (مسواڙ تي ظابطي سميت) کي نيٺ ڪرڻ.
۴. دريائي، لشڪري ۽ وايو سڻائڻ جا عمارتي ڪم.
۵. هٿيار، آتشبار هٿيار گوليون، باروت ۽ ڦاٽندڙ باروت.
۶. آڻڻي شڪتي ۽ اُن جي پئداش لاءِ ضروري معدني وسيلو.
۷. سنسد دواران قاعدي دواران رکيا جي پريوچن لاءِ يا لڙائي هلائڻ لاءِ ضروري هٿ ظاهر ڪيل اڏيوگر.
۸. جاسوسي ۽ تپاس جو مرڪزي بيورو.
۹. رکيا پرڏيهي معاملن يا پارت جي سلامتيءَ سڀني ڪارڻن سبب نوارڪ نظر بندي، اهڙي نظر بنديءَ هيٺ رکيل شخص.
۱۰. پرڏيهي معاملو اُهي سڀ بابتون جي سنگھ کي ڪنهن پرڏيهي ملڪ سان سڀني ۾ آڻين.

۱۱. ايلچيپيٽي ڪانسلي ۽ واپار جو عيوضيپٽو.
۱۲. گڏيل ملڪن جي جماعت.
۱۳. انٽر اسٽري ڪانفرنسن ائسوسيئيشن ۽ ٻين سنسٽائن ۾ پاڳ وٺڻ ۽ انهن ۾ ٿيل فيصلن کي عملي بڻائڻ.
۱۴. پرڏيهي ملڪن سان عهدناما ۽ ٺاه ڪرڻ ۽ پرڏيهي ملڪن سان ٿيل عهدنامن، ٺاهن ۽ عهدن کي عملي بڻائڻ.
۱۵. لڙائي ۽ شانتي.
۱۶. پرڏيهه ۾ حڪومت.
۱۷. ناگرڪتا، ملڪي حق ڏيڻ ۽ ڌاريا.
۱۸. ڏوهاري حوالي ڪرڻ.
۱۹. ڀارت ۾ داخل ٿيڻ ۽ اُن مان هجرت ۽ نيڪالي، پاسپورٽ ۽ ويزا.
۲۰. ڀارت کان ٻاهر جاين جي تيرت يا تارا.
۲۱. ڪلعي سمنڊ ۾ يا هوا ۾ ڪيل ڦڙ ۽ ڏوهه، زمين تي يا ڪلعي سمنڊ ۾ يا هوا ۾ راشٽرن جي قانون خلاف ڪيل گناهه.
۲۲. ريلوي.
۲۳. سند دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا هيٺ راشٽري شاهي رستا هئڻ ظاهر ڪيل شاهي رستا.
۲۴. سند دواران قاعدي دواران راشٽريه جل مارگه هئڻ ظاهر ڪيل اندروني جل مارگن ۾ مشين ذريعي هلندڙ واهڻ سنبندي، جهازراني ۽ ملاحي، اهڙن جل مارگن تي رستي جو نيم.
۲۵. بحري جهازراني ۽ ملاحي وير جي پاڻيءَ ۾ جهازراني ۽ ملاحي سميت، واپاري سامونڊي پيڙي لاءِ تعليم ۽ سکيا جو پرڀند ۽ راجين ۽ ٻين ايجنسين دواران پرڀند ٿيل اهڙي تعليم ۽ سکيا کي نيمت ڪرڻ.
۲۶. لائيت هائوس روشنيءَ جي جهازن آڪاش بٽين ۽ جهازراني ۽ هوائي جهازن جي سلامتيءَ لاءِ ٻئي پرڀند سميت.
۲۷. سند دواران ٺاهيل قاعدي يا موجوده قاعدي دواران يا هيٺ وڏا بندر هئڻ ظاهر ڪيل بندر، انهن جون حدون مقرر ڪرڻ ۽ انهن ۾ بندر اختيارين جون ڇوڙ ۽ انهن جا اختيار.

۲۸. بندري گوارنٽين، انهن سان لاڳو رڪنڊڙ اسپتال سميت، خلا صين ۽ سامونڊي بيڙي جون اسپتالون.
۲۹. هوائي رستا، هوائي جهاز ۽ هوائي جهاز راني، هوائي آڏن جو پربنڌ، هوائي آمدرفت ۽ هوائي آڏن کي نيٽ ڪرڻ ۽ انهن جو انتظام ڪرڻ، هوائي بازن جي تعليم ۽ سکيا جو پربنڌ ۽ راجين ۽ ٻين ايجنسرين دواران پربنڌ ڪيل اهڙي تعليم ۽ سکيا کي نيٽ ڪرڻ.
۳۰. ريلوي، سمنڊ يا هوائي رستي، يا مشين ذريعي هلندڙ واهڻن ۾ راشٽريہ جل مارگن رستي مسافر ۽ مال کڻڻ.
۳۱. ٽپال ۽ تار، ٽيليفون، بنان تند تار چوڏس ڦهلاءَ ۽ سنڀار جا ٻيا اهڙا نمونا.
۳۲. سنگھ جي ملڪيت ۽ ان مان آمدني، پر ڪنهن راجيہ ۾ هجي اهڙي ملڪيت سنڀندي راجيہ جي قانون جي آڏين، سواءِ ته جيتري قدر سنسد قاعدي دواران ٻئي نموني پربنڌ ڪري.
۳۳.
۳۴. ڏيهي رياستن جي حاڪمن جي جائدادن لاءِ ڪورٽ آف وارڊس.
۳۵. سنگھ جو سرڪاري قرض.
۳۶. چالو سڪو، سڪا ٺاهڻ ۽ قاعدي موجب جو سڪو، پرڏيهي ٺاڻي جي مٿاستا.
۳۷. پرڏيهي قرض.
۳۸. ڀارت جي رزرو بئنڪ.
۳۹. پوسٽ آفيس بچت بئنڪ.
۴۰. ڀارت سرڪار يا ڪنهن راجيہ سرڪار دواران ترتيب ڪيل لائريون.
۴۱. پرڏيهي ملڪن سان واپار ۽ وڻج، ڪسٽم حدن جي آرپار مال جي آمدني ۽ روانگي، ڪسٽم حدون ٺهرائڻ.
۴۲. انٽر راجيہ واپار ۽ وڻج.
۴۳. واپاري ڪارپوريشن شرافي، ويما ۽ ٺاڻا ڪارپوريشن سميت، پر نه سهڪاري منڊلين سميت، جو ٺاهڻ، نيٽ ڪرڻ ۽ سميتڻ.
۴۴. هڪ راجيہ تائين محدود نه هجڻ اهڙن مقصدن وارا ڪارپوريشن، واپاري هجن چاهي نه، پر نه يونيورسٽين سميت، اهي ٺاهڻ، نيٽ ڪرڻ ۽ سميتڻ.

۴۵. شرافي ڏنڌو.
۴۶. هنديون، چيڪ، پرونوت ۽ ٻيون آهڙيون لکيتون.
۴۷. ويڻو.
۴۸. شيئر بزار ۽ واعدو بزار.
۴۹. پيٽنٽ، ايجاد ۽ ڊزائينيون، ڪاپي رائٽ، ٽريڊ مارڪ ۽ تجارتي مال مارڪ.
۵۰. تور ۽ ماپ جا پرماڻ.
۵۱. ڀارت مان ٻاهر روانگي ڪرڻ يا هڪ راجهه مان ٻئي ۾ موڪلڻ واري مال لاءِ ڪوالتِي جا پرماڻ قائم ڪرڻ.
۵۲. اڏيوڪ، جن جو سنگهه دواران طابطو عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ سندس قاعدي دواران ظاهر ڪري.
۵۳. تيل ڪيترن ۽ معدني تيل وسيلن کي نيٽ ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ، پيٽرول ۽ پيٽرول جون پيداڻيون، سندس قاعدي دواران خطرناڪ نموني جهڙا ڏيکارڻ ظاهر ڪري آهڙيون ٻيون پاڻياڻيون شيون ۽ پڌارڻ.
۵۴. ڪاٺين کي نيٽ ڪرڻ ۽ معدني وڪاس، جيتري قدر سندس قاعدي دواران سنگهه جي طابطي هيٺ آهڙو نيٽ ڪرڻ ۽ وڪاس عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ ظاهر ڪري.
۵۵. ڪاٺين ۽ تيل ڪيترن ۾ مزوريءَ ۽ سلامتيءَ کي نيٽ ڪرڻ.
۵۶. انٽر راجهه ندين ۽ ندين جي ماڻھن کي نيٽ ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ جيتري قدر سندس قاعدي دواران سنگهه جي طابطي هيٺ آهڙو نيٽ ڪرڻ ۽ واڌارو ڪرڻ عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ ظاهر ڪري.
۵۷. ملڪي سمنڊ ٻاهر مڇي مارڻ ۽ مياڻيون.
۵۸. سنگهه ايجنسين دواران لوڻ ٺاهڻ، رسائڻ، ورڇڻ، ٻين ايجنسين دواران لوڻ ٺاهڻ، رسائڻ ۽ ورڇڻ کي نيٽ ڪرڻ ۽ وس ۾ رکڻ.
۵۹. آفيسر جي پوک، ٺاهڻ ۽ روانگيءَ لاءِ وڪرو.
۶۰. سنيما فلمون ڏيکارڻ لاءِ منظور ڪرڻ.
۶۱. سنگهه جي ملازمين سان واسطو رکندڙ اڏيوڪ تڪرار.
۶۲. هن سنوڏان جي شروعات وقت نيشنل لائبرري، انڊين ميوزيم، امپريل وار ميوزيم، وڪٽوريا ميوزيم ۽ انڊين وار ميوزيم نالي مشهور سنسٽائون، ۽ ڀارت

سرڪار سڄي يا پاڻي ۾ مالي مدد ڏئي ۽ سنسد قاعدي دواران راشٽري مهتو جي سنسٽا هٽڻ ظاهر ڪري اها ٻي ڪا اهڙي سنسٽا.

۶۳. هن سنوڌان جي شروعات وقت بنارس هندو يونيورسٽي، عليڳڙهه مسلم يونيورسٽي ۽ دهلي يونيورسٽي نالي مشهور سنسٽائون.

انوچيد ۳۷۱ پ جي پيرويءَ ۾ برپا ڪيل يونيورسٽي، سنسد قاعدي دواران راشٽري مهتو جي سنسٽا هٽڻ ظاهر ڪري اها اهڙي ٻي ڪا سنسٽا.

۶۴. وگيانڪ يا هنري تعليم لاءِ سنسٽائون جن کي ڀارت سرڪار سڄي يا پاڻي ۾ مالي مدد ڏئي ۽ سنسد قاعدي دواران راشٽري مهتو جون سنسٽائون هٽڻ ظاهر ڪري.

۶۵. سنگه جون ايجنسيون ۽ سنسٽائون -

(ا) پوليس عملدارن جي سکيا سميت پيشي جي، ڏنڌي جي يا هنري سکيا لاءِ يا

(ب) خاص آڀياس يا کوجنا جي واڌاري لاءِ يا

(پ) ڏوه جي تپاس يا لهڻ ۾ وگياني يا هنري مدد لاءِ.

۶۶. اوچ تعليم يا کوجنا جي سنسٽائن ۽ وگياني ۽ هنري سنسٽائن ۾ پرمات نھرائڻ ۾ سمنويءَ.

۶۷. قديمي ۽ اتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ ۽ پراچين جايون ۽ باقيات، جيڪي سنسد دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا ان هيٺ راشٽري مهتو جا هٽڻ ظاهر ڪيا وڃن.

۶۸. سروي آف انڊيا، ڀارت جا جيئالاجيڪل، بوٽانيڪل، زولاجيڪل ۽ انٿراپالاجيڪل سروي، علم آب هوا جون سنسٽائون.

۶۹. جن گڻنا.

۷۰. سنگه جون عام شيوائون، اڪل ڀارت شيوائون، سنگه پبلڪ سروس ڪميشن.

۷۱. سنگه پينشنون، يعني ڀارت سرڪار دواران يا ڀارت جي سنچت نڌيءَ مان ڏيڻ جوڳيون پينشنون.

۷۲. سنسد جون، راجيه جي وڌان منڊلن جون ۽ راشٽرپتي ۽ اپ راشٽرپتيءَ جي عهدن جون چونڊون، چونڊ ڪميشن.

۷۳. سنسد جي ميمبرن، راجيه سپا جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين ۽ لوڪ سپا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر جا پگهار ۽ پتا.

۷۴. سنسد جي هر هڪ سڌن جا ۽ هر هڪ سڌن جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار،

خاص اڌڪار ۽ رهائيون، سندس جي ڪاميٽين يا سندس جي مقرر ڪيل ڪميشن جي روبرو شاهدي ڏيڻ لاءِ يا دستاويز پيش ڪرڻ لاءِ شخصن کي حاضريءَ لاءِ مجبور ڪرڻ.

۷۵. راشٽرپتي ۽ راجپالان جا اُجورا، پتا، خاص اڌڪار ۽ غيرحاضريءَ جي موڪل بنسبت حق، سنگھ جي منترين جا پگهار ۽ پتا، ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل جا پگهار، پتا ۽ غيرحاضريءَ جي موڪل بنسبت حق ۽ نوڪريءَ جا ٻيا شرط.

۷۶. سنگھ جي ۽ راجين جي حسابن جي تپاس.

۷۷. سپريم ڪورٽ جي رچنا، ترتيب، حڪومت ۽ اختيار (اهڙيءَ ڪورٽ جي بي ادبيءَ سميت)، ۽ اُن ۾ وٺڻ جون فيون، سپريم ڪورٽ ۾ وڪالت ڪرڻ لاءِ حقدار شخص.

۷۸. هاءِ ڪورٽن جي رچنا ۽ ترتيب (وڌيڪين سميت)، هاءِ ڪورٽ جي عملدارن ۽ ملازمن جي باري ۾ پرنڊنن کانسواءِ، هاءِ ڪورٽن ۾ وڪالت ڪرڻ لاءِ حقدار شخص.

۷۹. ڪنهن هاءِ ڪورٽ جي حڪومت ڪنهن سنگھ کيتر تائين وڌائڻ ۽ اُن تان هٽائڻ.

۸۰. ڪنهن راجهه جي پوليس عملي جي ميمبرن جا اختيار ۽ حڪومت اُن راجهه ٻاهر ڪنهن ايراضيءَ تائين وڌائڻ، پر نه اهڙي نموني جو هڪ راجهه جي پوليس اُن راجهه ٻاهر ڪنهن ايراضي ۾ جنهن راجهه ۾ اُها ايراضي هجي اُن جي سرڪار جي رضامنديءَ کانسواءِ اختيارن ۽ حڪومت جو عمل ڪري سگهي، ڪنهن راجهه جي پوليس عملي جي ميمبرن جا اختيار ۽ حڪومت اُن راجهه ٻاهر ريلوي ايراضين تائين وڌائڻ.

۸۱. انٽر راجهه لڏ پلاڻ، انٽر راجهه ڪوارنٽين.

۸۲. ڪيٽيءَ جي آمدنيءَ کانسواءِ ٻيءَ آمدنيءَ تي ڍل.

۸۳. روانگي ڍل سميت، ڪسٽم ڍلون.

۸۴. ڀارت ۾ تيار ڪيل يا پيدا ڪيل تماڪ ۽ ٻئي مال تي آبڪاري ڍلون، سواءِ -

(ا) ماڻهن جي واپار لاءِ آڪوھال وارا شراب؛

(ب) آفيئر، پنگ ۽ ٻيون ننڍن ۾ غش ڪندڙ دوائون ۽ غش ڪندڙ شيون، دوائن ۽ سينگار

جي بناوٽن سميت جن ۾ آڪوھال مڌ سار يا هن اسر جي پيٽي پٿرا (ب) ۾

شامل پڌارٽ هجي.

۸۶. ڪارپوريشن ڍل.
۸۷. شخص ۽ ڪمپنين جي ڪيتي جي زمين کي ڇڏي ٻيءَ جائداد جي موڙيءَ جي قيمت تي ڍلون؛ ڪمپنين جي موڙيءَ تي ڍلون.
۸۷. ڪيتي جي زمين کانسواءِ ٻيءَ ملڪيت بنسبت جائداد مڪصول.
۸۸. ڪيتي جي زمين کانسواءِ ٻيءَ ملڪيت جي وارثي بنسبت مڪصول.
۸۹. ريلوي، سمنڊ يا هوا ذريعي ڪنيل مال يا مسافرن تي چيڙي جون ڍلون؛ ريلوي پاڙن ۽ نولن تي ڍلون.
۹۰. شيئر بزارين ۽ واعداءَ بزارين ۾ ٿيندڙ وهنوارن تي اسٽامپ مڪصولن کان سواءِ ٻيون ڍلون.
۹۱. هنڊين، چيڪن، پروٽون، مال جي پلٽين، اعتباري خطن، ويڻي پالسين، شيئر بدلي ڪرڻ، ڊبينچرن، عيوضي نامن ۽ رسيدن بنسبت اسٽامپ مڪصول جا نرخ.
۹۲. اخبارن جي وڪري يا خريديءَ تي ۽ انهن ۾ شايع ٿيل آشتهارن تي ڍلون.
۹۲. آلف اخبارن کانسواءِ ٻئي مال جي وڪري يا خريد تي ڍلون، جتي اهڙو وڪرو يا خريد انٽر راجيه واپار يا وڻج دوران ٿيندو هجي.
۹۲. ب مال موڪلڻ تي ڍلون (موڪليندڙ شخص کي چاهي ٻئي ڪنهن شخص کي موڪليل هجي)، جتي اهڙو موڪلڻ انٽر راجيه واپار ۽ وڻج دوران ٿئي.
۹۳. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف گناه.
۹۴. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن جي پريوجن لاءِ ڇاڇون، سروي ۽ انگ اکر.
۹۵. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت، سپريم ڪورٽ کان سواءِ، سڀني ڪورٽن جا حڪومت ۽ اختيار، بحري عدالتي حڪومت.
۹۶. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نه ڪنهن ڪورٽ ۾ وٺڻ جي فين سميت.
۹۷. لسٽ ٻين يا لسٽ ٽين ۾ نه شمار ڪيل ٻيو ڪو به وشيه انهن لسٽن مان ڪنهن ۾ نه ذڪر ڪيل ڪنهن ڍل سميت.

لسٽ ٻين - راجيه لسٽ

۱. عام ويوسٽا (پر جنهن ۾ شامل نه هوندو ڪنهن دريائي، لشڪري يا هوايي سٽنا يا سنگه جي ٻئي ڪنهن هٿيار بند سٽنا يا سنگه جي ظابطي جي اڏين ٻيءَ

ڪنهن سٺا جو يا اُن جي ڪنهن حصي يا يونٽ جو سول اختيار جي مدد ۾ استعمال).

۲. لسٽ پهرينءَ جي وشيه ۲ آلف جي پرڀندن جي آڏين پوليس (ريلوي ۽ ڳوٺ جي پوليس سميت).

۳. هاءِ ڪورٽ جا عملدار ۽ ملازم، مساوڙ ۽ محڪموي ڪورٽن ۾ ڪارروائي، سپريم ڪورٽ کان سواءِ سڀني ڪورٽن ۾ وٺل جون فيون.

۴. جيل، سڌارا گهر - بورسٽل سنسٽائون ۽ اهڙي قسم جون ٻيون سنسٽائون، ۽ انهن ۾ نظر بند ڪيل شخص، جيل ۽ ٻيون سنسٽائون ڪم آڻڻ لاءِ ٻين راجين سان بندوبست.

۵. مڪاني حڪومت، يعني ته ميونسپل ڪارپوريشن، امپروومينٽ ٽرسٽن، ضلع بورڊن، ڪائين جي بستي اختيارين ۽ مڪاني حڪومت يا ڳوٺ جي ڪاروبار جي پروجيڪٽ لاءِ ٻين مڪاني اختيارين جي ترتيب ۽ انهن جا اختيار.

۶. عام صحت ۽ صفائي، اسپتالون ۽ دواخانا.

۷. ڀارت کان ٻاهر جاين جي ٽيڪس ياترائن کانسواءِ ٽيڪس ياترائون.

۸. نشيدار شراب، يعني نشيدار شرابن جي پيدائش، ٺاهڻ، قبضي ۾ رکڻ، هڪ هنڌان ٻئي هنڌ ڏيڻ، خريدي ۽ وڪرو.

۹. آياھج ۽ روزگار ۾ نه لڳي سگهن اهڙن کي راحت.

۱۰. دفن ۽ قبرستان، اگني سنسڪار ۽ مساجد.

۱۱.

۱۲. راجه جي ظابطي هيٺ يا اُن دؤارن مالي مدد ملندڙ لائبرريون، ميوزيم ۽ ٻيون اهڙيون سنسٽائون، سندس دؤارن ٺاهيل قاعدي دؤارن يا هيٺ راشٽريه مهتوارا هئڻ ظاهر ڪيل هجن انهن کان سواءِ ٻيا قديمي ۽ اتهاسي يادگار ۽ رڪارڊ.

۱۳. آمدرفت يعني، رستا، ٻُليون، پٽڻ ۽ آمدرفت جا ٻيا وسيلو جي لسٽ پهرينءَ ۾ نه ڄاڻايل هجن، ميونسپل ٽرامون، نوڙيءَ جا رستا، اندروني جل مارگه ۽ انهن ۾ اچ وڃ، اهڙن پاڻيءَ جي وسيلن بنسبت لسٽ پهرين ۽ لسٽ ٽينءَ جي پرڀندن جي آڏين، مشين جي زور تي هلندڙ گاڏين کان سواءِ ٻيون گاڏيون.

۱۴. ڪيتي، ڪيتيءَ جي تعليم ۽ کوچنا، جيوڙن کان بچاءُ ۽ ٻوٽن کي روڳن کان روڪڻ سميت.

۱۵۱. چوڀاڻي مال جي سنڀال، بچاءُ ۽ سڌارو ۽ جانورن جي بيمارين کي روڪڻ، جانورن جي علاج جي سکيا ۽ ڏندو.
۱۶. ڍڪ ۽ پيل کي روڪڻ.
۱۷. پاڻي، يعني، پاڻيءَ جي رسد، ريڇ ۽ واھ، پاڻيءَ جو نيڪال ۽ بند، پاڻي ڪنو ڪرڻ ۽ پاڻيءَ مان شڪتي، لسٽ پهرينءَ جي اسر ۵۶ جي پرڀنڌن جي آڏين.
۱۸. زمين، يعني، زمين ۾ يا زمين تي حق، زميندار ۽ هاريءَ وچ ۾ سنڀنڌن سميت زمين جي قبضيداري ۽ مسواڙ اڳاڙڻ، ڪيتيءَ جي زمين جو بدلو يا انتقال، زمين جو سڌارو ۽ ڪيتيءَ تي اوڏر، نوآبادي.
۱۹.
۲۰.
۲۱. مڇي مياڻيون.
۲۲. لسٽ پهرينءَ جي اسر ۳۲ جي آڏين ڪورٽ آف وارڊس، بار هيٺ ۽ ضبطيءَ هيٺ جائداد.
۲۳. سنگھ جي ظابطي هيٺ نيٺ ڪرڻ ۽ وڪاس ڪرڻ بنسبت لسٽ پهرينءَ جي پرڀنڌن جي آڏين ڪاڻين کي نيٺ ڪرڻ ۽ معدني وڪاس.
۲۴. اڏيوگ، لسٽ پهرينءَ جي اسر ۷ ۽ ۵۲ جي پرڀنڌن جي آڏين.
۲۵. گئس ۽ گئس جا ڪارخانا.
۲۶. راجپ اندر واپار ۽ وڻج، لسٽ ٽينءَ جي اسر ۳۳ جي پرڀنڌن جي آڏين.
۲۷. مال جي پيداگش، رسد ۽ ورڇ لسٽ ٽينءَ جي اسر ۳۳ جي پرڀنڌن جي آڏين.
۲۸. بزاريون ۽ ميلا.
۲۹.
۳۰. ناڻا اڏارا ڏيڻ ۽ ناڻا اڏارا ڏيندڙ، ڪيتيءَ جي قرض ۾ راحت.
۳۱. مهمان سراءِ ۽ سراءِ وارا.
۳۲. لسٽ پهرينءَ ۾ ڄاڻايل آهن انهن کان سواءِ ٻين ڪارپورشنن ۽ يونيورسٽين کي جوڙڻ، نيٺ ڪرڻ ۽ سميتڻ، ڪارپوريشن طريقي نه هجن اهڙيون واپاري، ساهتيڪ، وگياني، ڌارمڪ ۽ ٻيون سوسائٽيون ۽ ائسوسيئيشن، سهڪاري منڊليون.
۳۳. ٽيٽر ۽ ڊراما، لسٽ پهرينءَ جي وشيه ۶۰ جي پرڀنڌن جي آڏين، سنيمائون، رانديون جلسا ۽ وندر.

۳۴. شرطون هڻڻ ۽ جوا ڪرڻ.
۳۵. راجيه جي حوالي هجڻ يا قبضي ۾ هجڻ اهڙا ڪارخانا، زمينون ۽ عمارتون.
۳۶.
۳۷. سندس دواران ٺاهيل ڪنهن قاعدي جي پرڀندن جي آڏين راجيه جي وڌان منڊل جون چونڊون.
۳۸. راجيه جي وڌان منڊل جي ميمبرن، وڌان سيا جي اسپيڪر ۽ ڊپٽي اسپيڪر ۽ جي وڌان پريشد هجي ته ان جي چيئرمين ۽ ڊپٽي چيئرمين جا پگهار ۽ پتا.
۳۹. وڌان سيا جا ۽ ان جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا، ۽ جي وڌان پريشد هجي ته ان پريشد جا ۽ ان جي ميمبرن ۽ ڪاميٽين جا اختيار، خاص اڌڪار ۽ رھائيون، راجيه وڌان منڊل جي ڪاميٽين جي روبرو شاهدي ڏيڻ يا دستاويز پيش ڪرڻ لاءِ شخصن کي حاضريءَ لاءِ مجبور ڪرڻ.
۴۰. راجيه جي منترين جا پگهار ۽ پتا.
۴۱. راجيه جون عام شيواڻون، راجيه پبلڪ سروس ڪميشن.
۴۲. راجيه پينشنون، يعني، راجيه دواران يا راجيه جي سنڃت نڌيءَ مان ڏيڻ جو ڳيون پينشنون.
۴۳. راجيه جو سرڪاري قرض.
۴۴. گپٽ ڌن.
۴۵. زمين مڪصول، مڪصول ٻڌڻ ۽ وصولي، زمين، دفتر رکڻ، مڪصولي ۽ حقن جي داخلن جي پريوجن لاءِ سروي ۽ مڪصولي آمدنيءَ جي انتقال سميت.
۴۶. ڪيتيءَ جي آمدنيءَ تي ڍلون.
۴۷. ڪيتيءَ جي زمين جي وارثي بنسبت مڪصول.
۴۸. ڪيتيءَ جي زمين بنسبت جائداد مڪصول.
۴۹. زمينن ۽ عمارتن تي ڍلون.
۵۰. سندس دواران معدني وڪاس سنڀندي قاعدي دواران وڌل ڪن ٻنڌن جي آڏين، معدني حقن تي ڍلون.
۵۱. راجيه ۾ تيار ڪيل يا پندا ڪيل هيٺئين مال تي آبڪاري مڪصول ۽ ڀارت ۾ ٻئي هنڌ ٺاهيل يا پندا ڪيل ساڳين شين تي ساڳين يا گهٽ آگهن تي سامهون مڪصول -

- (أ) ماڻهن جي واپرڻ لاءِ آڪوھال وارا شراب؛
- (ب) آفيم، پنگ ۽ ٻيون ننڍڙي غش ڪندڙ دوائون ۽ غش ڪندڙ شيون پر نه انهن دوائن ۽ سينگار جي بناوٽن سميت جن ۾ آڪوھال يا هن اسم جي پيٽي پٿر (ب) ۾ شامل ڪو پڌارت هجي.
۵۲. ڪنهن مڪاني ايراضيءَ ۾، اُن ۾ واپرڻ، ڪم آڻڻ يا وڪري لاءِ مال جي داخلا تي ڏيڻ.
۵۳. بجليءَ جي واپرڻ يا وڪري تي ڏيڻ.
۵۴. لسٽ پهرينءَ جي اسم ۹۲ آف جي پرڀندن جي آڏين، اخبارن ڪانسواءِ ٻئي مال جي وڪري يا خريد تي ڏيڻ.
۵۵. اخبارن ۾ شايع ٿيل اشتھارن ۽ ريڊيو يا دور درشن دواران چوڏس ڦهلاءَ ٿيل اشتھارن ڪانسواءِ ٻين اشتھارن تي ڏيڻ.
۵۶. رستي ذريعي يا اندروني جل مارگن ذريعي ڪنيل مال ۽ مسافرن تي ڏيڻ.
۵۷. لسٽ ٽينءَ جي اسم ۳۵ جي پرڀندن جي آڏين رستي تي ڪم آڻڻ لائق گاڏين تي ڏيڻ جيڪي مشين ذريعي هلندڙ هجن چاهي نه، جن ۾ ٽرامون اچي وڃن ٿيون.
۵۸. جانورن ۽ بيڙين تي ڏيڻ.
۵۹. چوڻگي.
۶۰. پيشن، واپارن، ڏندن ۽ روزگارن تي ڏيڻ.
۶۱. سر شماري ڏيڻ.
۶۲. عئش عشرتن تي ڏيڻ، جن ۾ جلسن وندرن، شرطن ۽ جوا تي ڏيڻ اچي وڃن ٿيون.
۶۳. اسٽامپ محصول جي آگهن سنڀندي لسٽ پهرينءَ جي پرڀندن ۾ ڄاڻايل ڪان سواءِ ٻين دستاويزن بنسبت اسٽامپ محصول جا آگه.
۶۴. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف گناه.
۶۵. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت، سپريم ڪورٽ ڪانسواءِ، سڀني ڪورٽن جي حڪومت ۽ اختيار.
۶۶. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نه ڪنهن ڪورٽ ۾ وٺڻ جي فين سميت.

لست ٽين - گڏيل لست

विधायी अनुसूची
राजभाषा सूची
विधायी विभाग
विधि, न्याय एवं लोक कार्य विभाग

۱. فوجداري قاعدو، جنهن ۾ هن سنوڌان جي شروعات ۾ انڊين پينل ڪوڊ ۾ شامل سڀ وشيه اچي وڃن ٿا، پر لست پهرينءَ ۽ لست ٻينءَ ۾ ڄاڻايل وشين مان ڪنهن بنسبت قاعدن خلاف ڏوهه نٿا اچن ۽ ملڪي اختيار جي مدد ۾ دريائي لشڪري يا هواڻي سٽنا يا سنگھ جي ٻيءَ ڪنهن هٿيار بند سٽنا جو ڪم آڻڻ نٿو اچي.
۲. فوجداري ڪارروائي، هن سنوڌان جي شروعات ۾ ڪوڊ آف ڪرمنل پروسيجر ۾ شامل ڪيل سڀني وشين سميت.
۳. ڪنهن راجيه جي سلامتيءَ، عام ويوسٽا چالو رکڻ يا خلق لاءِ ضروري رسد ۽ شيواڻون چالو رکڻ سنهنڌي ڪارڻن سبب نوارڪ نظربندي، آهڙي نظربنديءَ هيٺ رکيل شخص.
۴. قيدين، جوابدارن ۽ هن لست جي اسر ۳ ۾ ڄاڻايل ڪارڻن سببن نوارڪ نظربنديءَ هيٺ شخصن کي هڪ راجيه مان ٻئي راجيه ۾ ڪڍڻ.
۵. شادي ۽ طلاق، بالڪ ۽ صغير، گود ۾ وٺڻ، وصيت ناما، وصيت بنان موٽ ۽ وارثو، گڏيل ڪٽنب ۽ ورهاڱو، سڀ وشيه جن بنسبت هن سنوڌان جي شروعات کان يڪدم اڳ عدالتي ڪاررواين جون ڌريون پنهنجي شخصي قاعدي جي آڏين هيون.
۶. ڪيتيءَ جي زمين ڪانسواءِ ملڪيت جي بدلي، قبالا ۽ دستاويز رجسٽر ڪرڻ.
۷. قرار، جن ۾ پائيواري، ايڄنسي، ڪڙڻيءَ جا قرار ۽ قرارن جا ٻيا خاص نمونا اچي وڃن ٿا، پر ڪيتيءَ جي زمين سنهنڌي قرار نٿا اچي وڃن.
۸. تدارڪ جوڳا ڏوهه.
۹. ڏيوالو ڪڍڻ ۽ ناداري.
۱۰. ٿرست ۽ ٿرستي.
۱۱. آڊمنسٽريٽر جنرل ۽ سرڪاري ٿرستي.
- ۱۱ الف عدالتي ڪاروبار، سپريم ڪورٽ ۽ هاءِ ڪورٽن ڪانسواءِ سڀني ڪورٽن کي جوڙڻ ۽ ترتيب ڪرڻ.

۱۲. شاهديون ۽ قسم، قاعدن، سرڪاري ڪارپن ۽ رڪارڊن جي مانيتا، ۽ عدالتي ڪارروايون.
۱۳. ديواني ڪارروائي، هن سنوڌان جي شروعات وقت ڪوڊ آف سول پروسيجر ۾ شامل سڀني وڃين، مُدت بندي ۽ امانت سميت.
۱۴. ڪورٽ جي بي آڊي، پر نه سپريم ڪورٽ جي بي آڊي ۽ سميت.
۱۵. رولو پڻو، رمتي ۽ لاڏاڻو، جن جانيون.
۱۶. پاڳل پڻو ۽ دماغي ڪمزوري، جنهن ۾ چرين ۽ دماغي ڪمزورن کي وٺڻ يا علاج ڪرڻ جون جايون اچي وڃن ٿيون.
۱۷. جانورن سان بي رحمي روڪڻ.
- ۱۷ الف ٻيلا.
- ۱۷ ب. جهنگلي جانورن ۽ پکين جو بچاءُ.
۱۸. کاڌي جي شين ۽ ٻئي مال ۾ ملاوت.
۱۹. دوائون ۽ زهر، آفيم بنسبت لسٽ پهرينءَ جي اسر ۵۹ جي پرڀندن جي آڏين.
۲۰. آرٽڪ ۽ سماجڪ يوجنائون گھڙڻ.
- ۲۰ الف آدمشماريءَ تي ظابطو ۽ ڪٽنب نيوجن.
۲۱. واپاري ۽ اڏيوگي هڪ هٿي، ٻڌي ۽ ٿرست.
۲۲. مزورن جا سنگهه - اڏيوگ ۽ مزورن جا تڪرار.
۲۳. سماجڪ سلامتي ۽ سماجڪ ويڙهه، روزگار ۽ بي روزگاري.
۲۴. مزورن جو ڪلياڻ، جنهن ۾ ڪم جون حالتون، پراوڊنٽ فنڊ، نوڪري ۾ رکندڙ جي جوابداري، پورهيتن کي عيوضو، جڏي ٿيڻ ۽ ٻڌاڻي جي پينشن ۽ ويهر جون سهوليتون اچي وڃن ٿيون.
۲۵. لسٽ پهرئينءَ جي اسر ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶ جي پرڀندن جي آڏين تعليم جنهن ۾ هنري تعليم، ڊاڪٽري تعليم ۽ يونيورسٽيون اچي وڃن ٿيون، مزورن جي ڪسبي، ۽ هنري سکيا.
۲۶. وڪالت، ڊاڪٽري ۽ ٻيا پيشا.
۲۷. ڀارت ۽ پاڪستان جي ڊومينين قائم ٿيڻ سبب پنهنجي اصلي رهڻ جي جاين کان بي گهر ٿيل شخصن کي راحت ۽ کين وري وسائڻ.

۲۸. دان ۽ ڌرمائو سنسٿائون، ڌرمائو ۽ ڌارمڪ پڇياري ۽ ڌارمڪ سنسٿائون.
۲۹. ماڻهن، جانورن يا ٻوٽن کي اثر ڪندڙ وڇڙندڙ يا پکڙجندڙ بيمارين يا روڳن جو هڪ راجيہ مان ٻئي ۾ وڌڻ کي روڪڻ.
۳۰. چم ۽ مرڻ رجسٽر ڪرڻ سميت ضروري انگه اکر.
۳۱. سنسد دواران ٺاهيل قاعدي يا موجوده قاعدي دواران يا اُن هيٺ وڏا بندر هئڻ ظاهر ڪيلن کان سواءِ ٻيا بندر.
۳۲. راشٽريہ جل مارگن بنسبت لسٽ پهرينءَ جي پرڀندن جي آڏين، اندروني جل مارگن ۾ مشين ذريعي هلندڙ واهڻن بابت جهازراني ۽ ملاحي، ۽ اهڙن جل مارگن تي رستي جو نيم ۽ اندروني جل مارگن تي مسافر ۽ مال کڻڻ.
۳۳. هيٺين شين ۾ واپار ۽ وڻج ۽ انهن جي پيدائش، رسد ۽ ورڇ -
- (ا) ڪنهن اُڏيوگه جون پيدائشون جتي سنسد قاعدي دواران اُن اُڏيوگ جو سنگھ دواران ظابطو عام فائدي لاءِ صلاح ڀريو هئڻ ظاهر ڪيو هجي، ۽ اهڙين پيدائشن جي ساڳئي قسم جو آمدني ڪيل مال؛
- (ب) کاڌي جون شيون، کاڻ لائق تبليي هجن ۽ تبليي سميت.
- (ب) جانورن جو چارو، کڙ ۽ ٻين ستون سميت؛
- (پ) ڪڇي ڪپهه، ڪڪڙا نڪتل هجن چاهي نه، ۽ ڪڪڙا؛
- (پ) ڪڇي سڻي.
۳۴. آلفٽور ۽ ماپ، پرمات قائم ڪرڻ کان سواءِ.
۳۵. قيمت تي ڪنٽرول.
۳۵. مشين ذريعي هلندڙ گاڏيون، اهڙين گاڏين تي ڍلون وجهڻ جي اصولن سميت.
۳۶. ڪارخانا.
۳۷. بائلر.
۳۸. بجلي.
۳۹. اخبارون، ڪتاب ۽ چاپخانا.
۴۰. پراچين جايون ۽ باقيات، سواءِ انهن جي جيڪي سنسد دواران ٺاهيل قاعدي دواران يا اُن هيٺ راشٽريہ مهتو جا هئڻ ظاهر ڪيل هجن.
۴۱. قاعدي دواران هجرتي ملڪيت هئڻ ظاهر ڪيل ملڪيت (ڪيتيءَ جي زمين

- سميت) جو حوالو، انتظام ۽ نيڪال.
۴۲. ملڪيت حاصل ڪرڻ ۽ طلب ڪرڻ.
۴۳. راجهه ٻاهر پيدا ٿيندڙ ڏنل ۽ ٻين سرڪاري طلبن بنسبت گهرن جي، زمين
مڪصول جي بقايا ۽ اهڙي بقايا طريقي وصول ڪرڻ جو ٻين رقمن سميت، راجهه
اندر وصولي.
۴۴. عدالتي ٽڪلين ذريعي اوڳو ٿيندڙ مڪصول يا فين کانسواءِ ٻيا اسٽامپ مڪصول،
پر نه اسٽامپ مڪصول جا نرخ.
۴۵. لسٽ ٻين يا لسٽ ٿين ۽ ڇاڻايل وشين مان ڪنهن جي پريوجن لاءِ ڇاچون ۽
انگه آکر.
۴۶. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت سپرير ڪورٽ کان سواءِ، سڀني ڪورٽن
جي حڪومت ۽ اختيار.
۴۷. هن لسٽ جي وشين مان ڪنهن بنسبت فيون، پر نه ڪنهن ڪورٽ ۾ وٺڻ جي
فين سميت.

آئين اَنوسوچي

(اَنوچيد ۳۴۴ (۱) ۽ (۳۵۱)

ٻوليون

۱. آسامي
۲. بنگالي
۳. گجراتي
۴. هندي
۵. ڪنڙ
۶. ڪشميري
۷. ڪونڪڙي
۸. مليالم
۹. مڱپوري
۱۰. مرهٽي
۱۱. نيپالي
۱۲. اُڙيا
۱۳. پنجابي
۱۴. سنسڪرت
۱۵. سنڌي
۱۶. تامل
۱۷. تيلگو
۱۸. اُڙدو

(سنوڌان (سڌارو ايڪهتر) آگسٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران (۳۱ آگسٽ ۱۹۹۲ کان) ڪونڪڙي، مڱپوري

۽ نيپالي درج ڪيل ۽ وري انگ ڏنل)

(اَنوچيد ۳ ب)

ڪن قاعدن ۽ ونيمن کي جائز نھرائڻ

۱. بهار زمين سڌارا ائڪٽ ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بهار ائڪٽ ۳۰).
۲. بمبئي پٽيداري ۽ ڪيتي زمين ائڪٽ، ۱۹۲۸ (۱۹۲۸ جو بمبئي ائڪٽ ۱۷).
۳. بمبئي مالڪي پٽو ختم ڪرڻ ائڪٽ ۱۹۴۹ (۱۹۴۹ جو بمبئي ائڪٽ ۶۱).
۴. بمبئي تعلقداري پٽو ختم ڪرڻ ائڪٽ، ۱۹۴۹ (۱۹۴۹ جو بمبئي ائڪٽ ۶۲).
۵. پنج محل، ميهواسي پٽو ختم ڪرڻ ائڪٽ، ۱۹۴۹ (۱۹۴۹ جو بمبئي ائڪٽ ۶۳).
۶. بمبئي ڪوٽي ختم ڪرڻ ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بمبئي ائڪٽ ۶).
۷. بمبئي پرڳڻا ۽ ڪلڪرني وطن ختم ڪرڻ ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بمبئي ائڪٽ ۶۰).
۸. مڌيه پرديش (جائداد، محل، انتقال ٿيل زمينون) مالڪي حق ختم ڪرڻ ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۱ جو مڌيه پرديش ائڪٽ ۱).
۹. مدراس جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيٽواري ۾ بدلت) ائڪٽ، ۱۹۲۸ (۱۹۲۸ جو مدراس ائڪٽ ۲۶).
۱۰. مدراس جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيٽواري ۾ بدلت) سڌارا ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو مدراس ائڪٽ ۱).
۱۱. اتر پرديش زمينداري ختم ڪرڻ ۽ زمين سڌارا ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۱ جو اتر پرديش ائڪٽ ۱).
۱۲. حيدرآباد (جاگيرون ختم ڪرڻ) ريگيوليشن ۱۳۵۸ ف (۱۳۵۸ فيصلي جو نمبر ۶۹).
۱۳. حيدرآباد جاگيرون (ڦيرائڻ) ريگيوليشن، ۱۳۵۹ ف (۱۳۵۹ فيصلي جو نمبر ۲۵).
۱۴. بهار بي گهر شخصن کي وري وسائڻ (زمين حاصل ڪرڻ) ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو بهار ائڪٽ ۳۸).

۱۵. گڏيل پرائنٽ زمين حاصل ڪرڻ (شرنارئين کي وري وسائڻ) آگسٽ، ۱۹۲۸
(۱۹۲۸ جو يو. پي. آگسٽ ۲۶).
۱۶. ٻي گهر شخصن کي وري وسائڻ (زمين حاصل ڪرڻ، آگسٽ ۱۹۲۸ ۱۹۲۸ جو
آگسٽ ۲۰).
۱۷. ويما (سڌارا آگسٽ، ۱۹۵۰ ۱۹۵۰ جو آگسٽ ۲۷) جي قلم ۲۲ دواران داخل
ڪيل ويما آگسٽ ۱۹۲۸ ۱۹۳۸ جو آگسٽ ۳ جا قلم ۵۲ آف کان ۵۲ ت.
۱۸. ريلوي ڪمپنيون (مشڪل حالت پربند) آگسٽ ۱۹۵۱ (۱۹۵۱ جو آگسٽ ۲۰).
۱۹. اڏيوگ (وڪاس ۽ ونيمن) سڌارا آگسٽ، ۱۹۵۳ ۱۹۵۳ جو آگسٽ ۲۶ جي قلم
۱۳ دواران داخل ڪيل اڏيوگ (وڪاس ۽ ونيمن) آگسٽ، ۱۹۵۱ (۱۹۵۱ جو
آگسٽ ۲۵) جو آڏياڻ ٽيون آف.
۲۰. اولهه بينگال زمين وڪاس ۽ يوجنا آگسٽ ۱۹۲۸ ۱۹۲۸ جو اولهه بينگال آگسٽ
(۲۱) ۱۹۵۱ جو اولهه بينگال آگسٽ ۲۹ دواران سڌاريل موجب.
۲۱. آندڙ پرديش ڪيتي زمين قبضو حد بندي آگسٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو آندڙ پرديش
آگسٽ ۱۰).
۲۲. آندڙ پرديش (ٽيلنگانا ايراضي) پٽيداري ۽ ڪيتي زمين (جائز ڪرڻ) آگسٽ،
۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو آندڙ پرديش آگسٽ ۲۱).
۲۳. آندڙ پرديش (ٽيلنگانا ايراضي) اجارا ۽ ڪوئي زمين بي قاعدي پٽا رد ڪرڻ ۽
رعيتي ڍل بستي ختم ڪرڻ آگسٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو آندڙ پرديش آگسٽ ۳۶).
۲۴. آسام راجه عام قسم جي ڌارمڪ يا ڌرمائو سنسٿا جي مالڪيءَ جي زمين حاصل
ڪرڻ آگسٽ، ۱۹۵۹ (۱۹۶۱ جو آسام آگسٽ ۹).
۲۵. بهار زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۵۳ ۱۹۵۳ جو بهار آگسٽ ۲۰.
۲۶. بهار زمين سڌارا (حد بندي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ)
آگسٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۲ جو بهار آگسٽ ۱۲) (هن آگسٽ جي قلم ۲۸ کانسواءِ).
۲۷. بمبئي تعلقداري پٽو ختم ڪرڻ (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۵۳ ۱۹۵۵ جو بمبئي
آگسٽ ۱).
۲۸. بمبئي تعلقداري پٽو ختم ڪرڻ (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۵۷ ۱۹۵۸ جو بمبئي
آگسٽ ۱۸).
۲۹. بمبئي انعام (ڪڇ ايراضي) ختم ڪرڻ آگسٽ، ۱۹۵۸ ۱۹۵۸ جو بمبئي

- اُڪٽ ۹۸).
۳۰. بمبئي پٽيداري ۽ ڪيتي زمين (گجرات سڌارو) اُڪٽ، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو گجرات اُڪٽ ۱۶).
۳۱. گجرات ڪيتي زمين حدبندي اُڪٽ، ۱۹۶۰ (۱۹۶۱ جو گجرات اُڪٽ ۲۶).
۳۲. ساڳبارا ۽ ميهواسي جائدادون (مالڪي حق رد ڪرڻ وغيره) ريگيوليشن، ۱۹۶۲ (۱۹۶۲ جو گجرات ريگيوليشن ۱).
۳۳. گجرات باقي رهيل انتقال ختم ڪرڻ اُڪٽ، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو گجرات اُڪٽ ۳۳) جيتري قدر اُن جي قلم ۲ جي فقري (۳) جي پيٽي فقري (پ) ۾ نرديش ڪيل انتقال سنبنڌي هجي ان کانسواءِ.
۳۴. مهاراشٽرا ڪيتي زمين (قبضو حدبندي) اُڪٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو مهاراشٽرا اُڪٽ ۲۷).
۳۵. حيدرآباد پٽيداري ۽ ڪيتي زمين (وري قاعدو ڪرڻ، جائز ڪرڻ ۽ وڌيڪ سڌارو) اُڪٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو مهاراشٽرا اُڪٽ ۴۵).
۳۶. حيدرآباد پٽيداري ۽ ڪيتي زمين اُڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۰ جو حيدرآباد اُڪٽ ۲۱).
۳۷. جنمڪرم آڏائي (ختم ڪرڻ) اُڪٽ، ۱۹۶۰ (۱۹۶۱ جو ڪيرالا اُڪٽ ۳).
۳۸. ڪيرالا زمين ڍل اُڪٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو ڪيرالا اُڪٽ ۱۳).
۳۹. ڪيرالا زمين سڌارا اُڪٽ، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو ڪيرالا اُڪٽ ۱).
۴۰. مڌيپرديش زمين محمول گوڊ، ۱۹۵۹ (۱۹۵۹ جو مڌيپرديش اُڪٽ ۲۰).
۴۱. مڌيپرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي اُڪٽ، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو مڌيپرديش اُڪٽ ۲۰).
۴۲. مدراس پوک ڪندڙ هارين جو بچاءُ اُڪٽ، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو مدراس اُڪٽ ۲۵).
۴۳. مدراس پوک ڪندڙ هاري (واجبي پاڙو ڏيڻ) اُڪٽ، ۱۹۵۶ (۱۹۵۶ جو مدراس اُڪٽ ۲۴).
۴۴. مدراس ڪڏيپرپو قبضيدار (بي دخليءَ کان بچاءُ) اُڪٽ، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو مدراس اُڪٽ ۳۸).
۴۵. مدراس پبلڪ ٽرسٽ (ڪيتي زمين جي ڪاروبار کي نيٺ ڪرڻ) اُڪٽ، ۱۹۶۱

(۱۹۶۱ جو مدراس آگست ۵۷).

۴۶. مدراس زمین سڌارا (زمین حدبندی مقرر ڪرڻ) آگست، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو مدراس آگست ۵۸).
۴۷. مئسور پٽيداري آگست، ۱۹۵۲ (۱۹۵۲ جو مئسور آگست ۱۳).
۴۸. ڪرڻ پٽيدار آگست، ۱۹۵۷ (۱۹۵۷ جو مئسور آگست ۱۳).
۴۹. مئسور ڳوٺ جا عهدا ختم ڪرڻ آگست، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو مئسور آگست ۱۲).
۵۰. حيدرآباد پٽيداري ۽ کيتي زمین (جائز ڪرڻ) آگست، ۱۹۶۱ (۱۹۶۱ جو مئسور آگست ۳۶).
۵۱. مئسور زمین سڌارا آگست، ۱۹۶۱ (۱۹۶۲ جو مئسور آگست ۱۰).
۵۲. اوڙيسا زمین سڌارا آگست، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو اوڙيسا آگست ۱۶).
۵۳. اوڙيسا سمایل ڪيتر (ڳوٺ جا عهدا ختم ڪرڻ) آگست، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو اوڙيسا آگست ۱۰).
۵۴. پنجاب زمین پٽا سلامتي آگست، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو پنجاب آگست ۱۰).
۵۵. راجستان پٽيداري آگست، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو راجستان آگست ۳).
۵۶. راجستان زمينداري ۽ بسوپداري ختم ڪرڻ آگست، ۱۹۵۹ (۱۹۵۹ جو راجستان آگست ۸).
۵۷. ڪمايون ۽ اُتر اڪند زمينداري ختم ڪرڻ ۽ زمین سڌارا آگست، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو اُتر پرديش آگست ۱۷).
۵۸. اُتر پرديش زمین قبضو حدبندی مڙهڻ آگست، ۱۹۶۰ (۱۹۶۱ جو اُتر پرديش آگست ۱).
۵۹. اولهه بينگال جائداد حاصل ڪرڻ آگست، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو اولهه بينگال آگست ۱).
۶۰. اولهه بينگال زمین سڌارا آگست، ۱۹۵۵ (۱۹۵۶ جو اولهه بينگال آگست ۱۰).
۶۱. دهلي زمین سڌارا آگست، ۱۹۵۳ (۱۹۵۳ جو دهلي آگست ۸).
۶۲. دهلي زمین قبضو (حدبندی) آگست، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو مرڪزي آگست ۲۳).
۶۳. مڙپور زمین مڪحول ۽ زمین سڌارا آگست، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو مرڪزي آگست ۳۳).

۶۴. ترپورا زمين محصول ۽ زمين سڌارا آگسٽ، ۱۹۶۰ (۱۹۶۰ جو مرڪزي آگسٽ ۲۳).
۶۵. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو ڪيرالا آگسٽ ۳۵).
۶۶. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ڪيرالا آگسٽ ۲۵).
۶۷. آندڙپريش زمين سڌارا (ڪيتي زمين قبضو حدبندي) آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو آندڙپريش آگسٽ ۱).
۶۸. بهار زمين سڌارا (حدبندي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو بهار آگسٽ ۱).
۶۹. بهار زمين سڌارا (حد بندي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو بهار آگسٽ ۹).
۷۰. بهار زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو بهار آگسٽ ۹).
۷۱. گجرات ڪيتي زمين حدبندي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو گجرات آگسٽ ۲).
۷۲. هرياڻا زمين قبضو حدبندي آگسٽ ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو هرياڻا آگسٽ ۲۶).
۷۳. هماچل پرديش زمين قبضو حدبندي آگسٽ ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو هماچل پرديش آگسٽ ۱۹).
۷۴. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ڪيرالا آگسٽ ۱۷).
۷۵. مڌيپرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو مڌيپرديش آگسٽ ۱۲).
۷۶. مڌيپرديش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (ٻيون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو مڌيپرديش آگسٽ ۱۳).
۷۷. مڌسور زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ڪرناٿڪ آگسٽ ۱).
۷۸. پنجاب زمين سڌارا آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو پنجاب آگسٽ ۱۰).
۷۹. راجسٿان ڪيتي زمين قبضو حدبندي مڙھڻ آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو راجسٿان آگسٽ ۱۱).
۸۰. گڏلور جنمڙ جائداد (ختم ڪرڻ ۽ رعيتواري ۾ ڦيرڻ) آگسٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو تامل ناڊو آگسٽ ۲۴).

۸۱. اوله بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آڱٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو اوله بينگال
آڱٽ (۱۲).
۸۲. اوله بينگال جائداد حاصل ڪرڻ (سڌارو) آڱٽ، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳) جو اوله بينگال
آڱٽ (۲۲).
۸۳. اوله بينگال جائداد حاصل ڪرڻ (ٻيون سڌارو) آڱٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو اوله
بينگال آڱٽ (۳۳).
۸۴. بمبئي پٽيداري ۽ ڪيتي زمين (گجرات سڌارو) آڱٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو
گجرات آڱٽ (۵).
۸۵. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) آڱٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو اوڙيسا آڱٽ (۹).
۸۶. ترپورا زمين محمول ۽ زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آڱٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو
ترپورا آڱٽ (۷).
۸۷.
۸۸. اڏيوگ (وڪاس ۽ ونيمن) آڱٽ، ۱۹۵۱ (۱۹۵۱) جو مرڪزي آڱٽ (۶۵).
۸۹. غير متحرڪ ملڪيت طلب ڪرڻ ۽ حاصل ڪرڻ آڱٽ، ۱۹۵۲ (۱۹۵۲) جو
مرڪزي آڱٽ (۳۰).
۹۰. ڪاٿيون ۽ معدني شيون ((ونيمن ۽ وڪاس) آڱٽ، ۱۹۵۷ (۱۹۵۷) جو مرڪزي
آڱٽ (۶۷).
۹۱. هڪ هٿي ۽ محدود واپاري ريتيون آڱٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو مرڪزي
آڱٽ (۵۴).
۹۲.
۹۳. ڪوڪ ڪوئلا ڪاٿيون (مشڪل حالت پرنڌ) آڱٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱) جو مرڪزي
آڱٽ (۶۴).
۹۴. ڪوڪ ڪوئلا ڪاٿيون (راشٽريه ڪرڻ) آڱٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو مرڪزي
آڱٽ (۳۶).
۹۵. عام ويمو ڌنڌو (راشٽريه ڪرڻ) آڱٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو مرڪزي آڱٽ (۵۷).
۹۶. انڊين ڪاپر ڪارپوريشن (اڻڪرم حاصل ڪرڻ) آڱٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو
آڱٽ (۵۸).
۹۷. بيمار ڪپڙا اڻڪرم (ڪاروبار ڪڍي وٺڻ) آڱٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو مرڪزي

آئڪٽ ۷۲).

۹۸. ڪوئلا ڪاٿيون (ڪاروبار ڪٿي وٺڻ) آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ (۱۵).

۹۹. ڪوئلا ڪاٿيون (راشتريہ ڪرڻ) آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۲۶).

۱۰۰. پرڏيهي مٽاسٽا ونيمن آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۴۶).

۱۰۱. ائڪسڪيٽو ڪمپني لميٽيڊ (اڻڪرم حاصل ڪرڻ) آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۵۶).

۱۰۲. ڪوئلا ڪاٿيون (بچائڻ ۽ وڪاس) آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۲۸).

۱۰۳. وڌيڪ اُجورا (لازمي ڊپازٽ) آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۳۷).

۱۰۴. پرڏيهي مٽاسٽا بچائڻ ۽ سمگلنگ سرگرميون روڪڻ آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۵۲).

۱۰۵. بيمار ڪپڙا اڻڪرم (راشتريہ ڪرڻ) آئڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مرڪزي آئڪٽ ۵۷).

۱۰۶. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۴ (۱۹۶۵) جو مهاراشترا آئڪٽ ۱۶).

۱۰۷. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵) جو مهاراشترا آئڪٽ ۳۲).

۱۰۸. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۸ (۱۹۶۸) جو مهاراشترا آئڪٽ ۱۶).

۱۰۹. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (ٻيون سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۸ (۱۹۶۸) جو مهاراشترا آئڪٽ ۳۳).

۱۱۰. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو مهاراشترا آئڪٽ ۳۷).

۱۱۱. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (ٻيون سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو مهاراشترا آئڪٽ ۳۸).

۱۱۲. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰) جو مهاراشترا آئڪٽ ۲۷).

۱۱۳. مهاراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو

- مهراشترا ائڪٽ ۱۲).
۱۱۴. مهراشترا ڪيٽي زمين (قبضو حدبندي) (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو مهراشترا ائڪٽ ۵۰).
۱۱۵. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵) جو اوڙيسا ائڪٽ ۱۳).
۱۱۶. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶) جو اوڙيسا ائڪٽ ۸).
۱۱۷. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۷ (۱۹۶۷) جو اوڙيسا ائڪٽ ۱۳).
۱۱۸. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو اوڙيسا ائڪٽ ۱۳).
۱۱۹. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰) جو اوڙيسا ائڪٽ ۱۸).
۱۲۰. اترپرديش زمين قبضو حدبندي مڙهڻ (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲) جو اترپرديش ائڪٽ ۱۸).
۱۲۱. اترپرديش زمين قبضو حدبندي مڙهڻ (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۵) جو اترپرديش ائڪٽ ۲).
۱۲۲. ترپورا زمين محصول ۽ زمين سڌارا (ٽيون سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵) جو ترپورا ائڪٽ ۳).
۱۲۳. دادرا ۽ نگر حويلي زمين سڌارا وٺڻ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱) جو ۳).
۱۲۴. دادرا ۽ نگر حويلي زمين سڌارا (سڌارو) وٺڻ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳) جو ۵).
۱۲۵. موٽر گاڏيون ائڪٽ، ۱۹۳۹ (۱۹۳۹) جو مرڪزي ائڪٽ ۲) جا قلم ۶۶ آلف ۽ اڏياڻ چوٿون آلف.
۱۲۶. ضروري جنسون ائڪٽ، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵) جو مرڪزي ائڪٽ ۱۰).
۱۲۷. سمگلر ۽ پرڏيهي مٿاستا حرفتگار (ملڪيت ضبط ڪرڻ) ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو مرڪزي ائڪٽ ۱۳).
۱۲۸. قيد مزور سرشتو (ٻانهپ، قيد ختم ڪرڻ) ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو مرڪزي ائڪٽ ۱۹).
۱۲۹. پرڏيهي مٿاستا بچائڻ ۽ سمگلنگ سرگرميون روڪڻ (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو مرڪزي ائڪٽ ۲۰).
۱۳۰.
۱۳۱. ليوي ڪند قيمت برابر ڪرڻ فند ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶) جو مرڪزي ائڪٽ ۳۱).

۱۲۲. شهري زمين (حدبندي ۽ ونيمن) آگسٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرڪزي آگسٽ
(۳۳).
۱۲۳. سنگھ حساب کاتا وار ڪرڻ (عملي جي بدلي) آگسٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو
مرڪزي آگسٽ ۵۹).
۱۲۴. آسام زمين قبضو حد مقرر ڪرڻ آگسٽ، ۱۹۵۶ (۱۹۵۷ جو آسام آگسٽ ۱).
۱۲۵. بمبئي پٽيداري ۽ ڪيتي زمين (ودرپ پرديش) آگسٽ، ۱۹۵۸ (۱۹۵۸ جو بمبئي
آگسٽ ۹۹).
۱۲۶. گجرات خانگي ٻيلا (حاصل ڪرڻ) آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو گجرات آگسٽ
(۱۲).
۱۲۷. هرياڻا زمين قبضو حدبندي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو هرياڻا آگسٽ
(۱۷).
۱۲۸. هماچل پرديش پٽيداري ۽ زمين سڌارا آگسٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۳ جو هماچل پرديش
آگسٽ ۸).
۱۲۹. هماچل پرديش ڳوٺ عام زمينون حوالي ٿيڻ ۽ ڪتب آڻڻ آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو
هماچل پرديش آگسٽ ۱۸).
۱۳۰. ڪرناٿڪ زمين سڌارا (ٻيون سڌارو ۽ پرچورڻ پرنڊ) آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو
ڪرناٿڪ آگسٽ ۳۱).
۱۳۱. ڪرناٿڪ زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو ڪرناٿڪ
آگسٽ ۲۷).
۱۳۲. ڪيرالا بي دخلي روڪڻ آگسٽ، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو ڪيرالا آگسٽ ۱۲).
۱۳۳. ٿروپوورم اداڻي (ختم ڪرڻ) آگسٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو ڪيرالا آگسٽ ۱۹).
۱۳۴. سريپدم زمين چونڊ جو حق ڏيڻ آگسٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو ڪيرالا آگسٽ ۲۰).
۱۳۵. سري پنڊروڪا زمينون (حوالي ٿيڻ ۽ چونڊ جو حق ڏيڻ) آگسٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو
ڪيرالا آگسٽ ۲۰).
۱۳۶. ڪيرالا خانگي ٻيلا (حوالي ٿيڻ ۽ ورڇڻ) آگسٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ڪيرالا
آگسٽ ۲۶).
۱۳۷. ڪيرالا ڪيتي ڪم ڪندڙ آگسٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ڪيرالا آگسٽ ۱۸).

۱۴۸. کیرالا کاجا کارخانا (حاصل کرڻ) آگسٽ، ۱۹۷۴، ۱۹۷۴ جو کیرالا آگسٽ (۲۹).

۱۴۹. کیرالا چٽي آگسٽ، ۱۹۷۵، ۱۹۷۵ جو کیرالا آگسٽ (۲۳).

۱۵۰. کیرالا آنسوچت جن جاتیون (زمین بدلي تي پائبندي ۽ انتقال کیل زمینون واپس کرڻ) آگسٽ، ۱۹۷۵، ۱۹۷۵ جو کیرالا آگسٽ (۳۱).

۱۵۱. کیرالا زمین سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۶، ۱۹۷۶ جو کیرالا آگسٽ (۱۵).

۱۵۲. گنم پتيداري ختم کرڻ آگسٽ، ۱۹۷۶، ۱۹۷۶ جو کیرالا آگسٽ (۱۶).

۱۵۳. مڌیرپريش کيتي زمین قبضو حدبندي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۴، ۱۹۷۴ جو مڌیرپريش آگسٽ (۲۰).

۱۵۴. مڌیرپريش کيتي زمین قبضو حدبندي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶ جو مڌیرپريش آگسٽ (۲).

۱۵۵. اولھ خاندیش میھواسي جائداد (مالکي حق ختم کرڻ وغيره) ریگیولیشن، ۱۹۶۱، ۱۹۶۲ جو مهاراشتر ریگیولیشن (۱).

۱۵۶. مهاراشتر آنسوچت جن جاتین کی زمینون واپس کرڻ آگسٽ، ۱۹۷۴، ۱۹۷۵ جو مهاراشتر آگسٽ (۱۴).

۱۵۷. مهاراشتر کيتي زمین (قبضو حد گھٹائڻ) ۽ (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۲، ۱۹۷۵ جو مهاراشتر آگسٽ (۲۱).

۱۵۸. مهاراشتر خانگی پیلا (حاصل کرڻ) آگسٽ، ۱۹۷۵، ۱۹۷۵ جو مهاراشتر آگسٽ (۲۹).

۱۵۹. مهاراشتر کيتي زمین (قبضو حد گھٹائڻ) ۽ (سڌارو) سڌارو آگسٽ، ۱۹۷۵، ۱۹۷۵ جو مهاراشتر آگسٽ (۳۷).

۱۶۰. مهاراشتر کيتي زمین (قبضو حد بندي) (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶ جو مهاراشتر آگسٽ (۲).

۱۶۱. اوڙيسا جائدادون ختم کرڻ آگسٽ، ۱۹۵۱، ۱۹۵۲ جو اوڙيسا آگسٽ (۱).

۱۶۲. راجستان نوآبادي آگسٽ، ۱۹۵۴، ۱۹۵۴ جو راجستان آگسٽ (۲۷).

۱۶۳. راجستان زمین سڌارا ۽ زمین مالڪن جون جائدادون حاصل کرڻ آگسٽ، ۱۹۶۳، ۱۹۶۳ جو راجستان آگسٽ (۱۱).

۱۶۴. راجستان کيتي زمین قبضو حد مڙھڻ (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۶، ۱۹۷۶ جو

راجستان آگست ۸).

۱۶۵. راجستان پٽيداري (سڌارو) آگست، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو راجستان آگست ۱۲).

۱۶۶. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد گهٽائڻ) آگست، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰ جو ٽامل ناڊو آگست ۱۷).

۱۶۷. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو آگست، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو ٽامل ناڊو آگست ۴۱).

۱۶۸. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو آگست، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ٽامل ناڊو آگست ۱۰).

۱۶۹. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آگست، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ٽامل ناڊو آگست ۲۰).

۱۷۰. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٽيون سڌارو آگست، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ٽامل ناڊو آگست ۳۷).

۱۷۱. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) چوٿون سڌارو آگست، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ٽامل ناڊو آگست ۳۹).

۱۷۲. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ڇهون سڌارو آگست، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ٽامل ناڊو آگست ۷).

۱۷۳. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) پنجون سڌارو آگست، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو ٽامل ناڊو آگست ۱۰).

۱۷۴. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو آگست، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ٽامل ناڊو آگست ۱۵).

۱۷۵. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٽيون سڌارو آگست، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ٽامل ناڊو آگست ۳۰).

۱۷۶. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آگست، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو ٽامل ناڊو آگست ۳۲).

۱۷۷. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو آگست، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو ٽامل ناڊو آگست ۱۱).

۱۷۸. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آگست، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو ٽامل ناڊو آگست ۲۱).

۱۷۹. اُتر پردیش زمینداري ختم ڪرڻ ۽ زمین سڌارا ائڪٽ، ۱۹۵۰ (۱۹۵۱ جو اُتر پردیش ائڪٽ ۱) ۾ اُتر پردیش زمین قاعدا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو اُتر پردیش ائڪٽ ۲۱) ۽ اُتر پردیش زمین قاعدا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو اُتر پردیش ائڪٽ ۳۲) دواران ڪيل سڌارا.
۱۸۰. اُتر پردیش زمین قبضي تي حد مڙهڻ (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو اُتر پردیش ائڪٽ ۲۰).
۱۸۱. اولھ بینگال زمین سڌارا (پھون سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۲ (۱۹۷۲ جو اولھ بینگال ائڪٽ ۲۸).
۱۸۲. اولھ بینگال انتقال ڪيل زمین واپس ڪرڻ ائڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو اولھ بینگال ائڪٽ ۲۳).
۱۸۳. اولھ بینگال زمین سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۴ (۱۹۷۴ جو اولھ بینگال ائڪٽ ۳۳).
۱۸۴. اولھ بینگال زمین سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۵ (۱۹۷۵ جو اولھ بینگال ائڪٽ ۲۳).
۱۸۵. اولھ بینگال زمین سڌارا (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو اولھ بینگال ائڪٽ ۱۲).
۱۸۶. دھلي زمین قبضو (حدبندی) سڌارو ائڪٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو مرڪزي ائڪٽ ۱۵).
۱۸۷. گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو منڊڪر (بي دخليءَ کان بچاءُ) ائڪٽ، ۱۹۷۵ (۱۹۷۶ جو گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو ائڪٽ ۱).
۱۸۸. پانڊیچري زمین سڌارا (زمین جي حد مقرر ڪرڻ) ائڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو پانڊیچري ائڪٽ ۹).
۱۸۹. آسام (ڪچيءَ طرح وسایل ایراضیون) پتیداري ائڪٽ، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو آسام ائڪٽ ۲۳).
۱۹۰. آسام (ڪچيءَ طرح وسایل ایراضیون) پتیداري (سڌارو) ائڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۳ جو آسام ائڪٽ ۱۸).
۱۹۱. بهار زمین سڌارا (حدبندیءَ جي ایراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمین حاصل ڪرڻ) (سڌارو) سڌارڻ ائڪٽ، ۱۹۷۳ (۱۹۷۵ جو بهار ائڪٽ ۱۳).

۱۹۲. بهار زمين سڌارا (حدبنديءَ جي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو بهار آگسٽ ۲۲).
۱۹۳. بهار زمين سڌارا (حدبنديءَ جي ايراضي مقرر ڪرڻ ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو بهار آگسٽ ۷).
۱۹۴. زمين حاصل ڪرڻ (بهار سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۸۰ جو بهار آگسٽ ۲).
۱۹۵. هرياڻا زمين قبضو حدبندي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷ جو هرياڻا آگسٽ ۱۲).
۱۹۶. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو آگسٽ، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو تامل ناڊو آگسٽ ۲۵).
۱۹۷. تامل ناڊو زمين سڌارا (زمين جي حد مقرر ڪرڻ) سڌارو آگسٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو تامل ناڊو آگسٽ ۱۱).
۱۹۸. اترپرديش زمينداري ختم ڪرڻ قاعدا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو اتر پرديش آگسٽ ۱۵).
۱۹۹. اولھ بينگال انتقال ڪيل زمين واپس ڪرڻ (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۸ (۱۹۷۸ جو اولھ بينگال آگسٽ ۲۴).
۲۰۰. اولھ بينگال انتقال ڪيل زمين واپس ڪرڻ (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو اولھ بينگال آگسٽ ۵۶).
۲۰۱. گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو ڪيتي پٽيداري آگسٽ، ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو آگسٽ ۷).
۲۰۲. گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو ڪيتي پٽيداري (پنجون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو گوڻا، ڊمڻ ۽ ڊيو آگسٽ ۱۷).
۲۰۳. آندرپرديش اُٺسوچت ڪيتر زمين انتقال وٺيم ۱۹۵۹ (۱۹۵۹ جو آندرپرديش وٺيم ۱).
۲۰۴. آندرپرديش اُٺسوچت ڪيتر قاعدا (حد وڌائڻ ۽ سڌارو وٺيم) ۱۹۶۳ (۱۹۶۳ جو آندرپرديش وٺيم ۲).
۲۰۵. آندرپرديش اُٺسوچت ڪيتر زمين انتقال (سڌارو) وٺيم، ۱۹۷۰ (۱۹۷۰ جو آندرپرديش وٺيم ۱).
۲۰۶. آندرپرديش اُٺسوچت ڪيتر زمين انتقال (سڌارو) وٺيم، ۱۹۷۱ (۱۹۷۱ جو

آندر پر دیش ونیر (۱) .

۲۰۷. آذربائیجان ائوسوچیت کیتتر زمین انتقال (سڌارو) ونیم ۱۹۷۸-۱۹۷۸ جو

آندری دیش ونیر (۱)

۲۰۸. بهار پتيداري آگست ۱۹۸۵-۱۹۸۶ جو بهار آگست (۸).

۲۰۹. چوٺا ناگپور پٽيداري (آگسٽ ۱۹۰۸) (۸-۱۹) جو بينگال آگسٽ (۶) (آڊيا ۸-۸۰) - قلم

۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، آذیاء، ۱۰، قلم، ۷۱، ۷۱، ۷۱، ۷۱، (ب)، آذیاء، ۱۸، قلم، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲.

۲۱۰. سنٹال پریگٹا پیڈار (پورک پرنڈ) آگٹ، ۱۹۴۹، ۱۹۴۹ جو بھار آگٹ (۱۴).

قلم ۵۳ کانسوا۔

۲۱۱. بهار. آنسوچیت کیترو ونیم ۱۹۶۹ (۱۹۶۹) جو بهار ونیم (۱).

۲۱۲. بهار زمین سدارا (حدبندی ایراضی مقرر کرڻ) ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ)

(سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو بهار آگسٽ ۵۵).

۲۱۳. گجرات دیوستان انعام ختم آئکت، ۱۹۶۹ (جو گجرات آئکت ۱۹۶۱).

۲۱۲۔ گجرات پتیداري قاعدہ: (سڌارو) آئڪٽ ۱۹۷۶ (۱۹۷۶ جو گجرات آئڪٽ ۳۷)۔

۲۱۵. گجرات کیتی زمین حدبندی (سڌارو) آگسٽ ۱۹۷۶ ۱۹۷۶ جو راشن ٽي

اُتکن (۴۳): "وہ کہتے ہیں کہ اگر وہ (موت) آج آجائے تو اس کا کھانا کھائیں۔"

۲۱۶. گجرات دیوستان انعام ختم (سڈارو) اگست، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷) جو گجرات

(۲۷ اگست ۱۹۷۱ء)

۲۱۷. گجرات پٹیداری قاعدا (سڈارو) اگست، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷ جو گجرات اگست ۳۰).

۲۱۸: بمبئی زمین محصول (کجرات بیون سٹارو) ائگٹ، ۱۹۸۶-۱۹۸۱ جو کجرات

اُکت ۳۷)

۲۱۹. بمبئی زمین محصول کوڈ : زمین پتیداری ختم کرنے قاعدہ (گجرات سڈارو)

اُگست، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو گجرات اُگست ۸).

۲۲۰. هماچل پردیش زمین جو انتقال (ونیمن) اگست ۱۹۶۸-۱۹۶۹ جو هماچل

پر دیش آگست ۱۵)۔

۲۲۱. هماچل پردیش زمین جو انتقال (ونیم) آگست، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶) جو هماچل

پر دیش آگست (۱۶).

۲۲۲. ڪرائڻ ۾ آڻوسوچڻ جاتي (۾ آڻوسوچڻ جن جاتي (ڪن زمينن جي انتقال تي

- بندش) آگست، ۱۹۷۸، ۱۹۷۹ جو ڪرناٽڪ آگست ۲).
۲۲۳. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آگست، ۱۹۷۸، ۱۹۷۸ جو ڪيرالا آگست ۱۳).
۲۲۴. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آگست، ۱۹۸۱، ۱۹۸۱ جو ڪيرالا آگست ۱۹).
۲۲۵. مڌيرپريش زمين محصول ڪوڊ (ٽيون سڌارو) آگست، ۱۹۷۶، ۱۹۷۶ جو مڌيرپريش آگست ۶۱).
۲۲۶. مڌيرپريش زمين محصول ڪوڊ (سڌارو) آگست، ۱۹۸۰، ۱۹۸۰ جو مڌيرپريش آگست ۱۵).
۲۲۷. مڌيرپريش اڪريشڪ جوت اچتم سيماءِ آڏينيم ۱۹۸۱، ۱۹۸۱ جو مڌيرپريش آگست ۱۱).
۲۲۸. مڌيرپريش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (ٻيون سڌارو) آگست، ۱۹۷۶، ۱۹۸۳ جو مڌيرپريش آگست ۱).
۲۲۹. مڌيرپريش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) آگست، ۱۹۸۳، ۱۹۸۳ جو مڌيرپريش آگست ۱۴).
۲۳۰. مڌيرپريش ڪيتي زمين قبضو حدبندي (سڌارو) آگست، ۱۹۸۹، ۱۹۸۹ جو مڌيرپريش آگست ۸).
۲۳۱. مهاراشٽرا زمين محصول ڪوڊ ۱۹۶۶، ۱۹۶۶ جو مهاراشٽرا آگست ۴۱، قلم ۳۶، ۳۶ (ا) ۽ ۳۶ (ب).
۲۳۲. مهاراشٽرا زمين محصول ڪوڊ ۽ مهاراشٽرا ائوسوچت جن جاٽين کي زمينون واپس ڪرڻ (ٻيون سڌارو) آگست، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷ جو مهاراشٽرا آگست ۳۰).
۲۳۳. مهاراشٽرا جي ڪن زمينن جي ڪاڻ ۽ ڌاتوءَ تي موجود مالڪي حق ختم ڪرڻ آگست ۱۹۸۵، ۱۹۸۵ جو مهاراشٽرا آگست ۱۶).
۲۳۴. اوڙيسا ائوسوچت ايراضين ۾ غير متحرڪ ملڪيت جو انتقال (ائوسوچت جن جاٽين طرفان) ونيم ۱۹۵۶، ۱۹۵۶ جو اوڙيسا ونيم ۲).
۲۳۵. اوڙيسا زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آگست، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶ جو اوڙيسا آگست ۲۹).
۲۳۶. اوڙيسا زمين سڌارا (سڌارو) آگست، ۱۹۷۶، ۱۹۷۶ جو اوڙيسا آگست ۳۰).
۲۳۷. اوڙيسا زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آگست، ۱۹۷۶، ۱۹۷۶ جو اوڙيسا آگست ۴۴).
۲۳۸. راجسٿان نوآبادي (سڌارو) آگست، ۱۹۸۲، ۱۹۸۳ جو راجسٿان آگست ۱۲).
۲۳۹. راجسٿان پٽيداري (سڌارو) آگست، ۱۹۸۳، ۱۹۸۳ جو راجسٿان آگست ۱۳).

۲۴۰. راجستان پٽيداري (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو راجستان آئڪٽ ۲۱).
۲۴۱. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آئڪٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۸۰ جو ٽامل ناڊو آئڪٽ ۸).
۲۴۲. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو آئڪٽ، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو ٽامل ناڊو آئڪٽ ۲۱).
۲۴۳. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو آئڪٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو ٽامل ناڊو آئڪٽ ۵۹).
۲۴۴. ٽامل ناڊو زمين سڌارا (زمين حدبندي مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آئڪٽ، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳ جو ٽامل ناڊو آئڪٽ ۲).
۲۴۵. اترپرديش زمين قاعدا (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو اترپرديش آئڪٽ ۲۰).
۲۴۶. اولھ بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۵ (۱۹۶۵ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۱۸).
۲۴۷. اولھ بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۶ (۱۹۶۶ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۱۱).
۲۴۸. اولھ بينگال زمين سڌارا (ٻيون سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۶۹ (۱۹۶۹ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۲۲).
۲۴۹. اولھ بينگال جائداد حاصل ڪرڻ (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۷۷ (۱۹۷۷ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۳۶).
۲۵۰. اولھ بينگال زمين قبضو محصول آئڪٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۳۳).
۲۵۱. اولھ بينگال زمين سڌارا (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۸۰ (۱۹۸۰ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۳۱).
۲۵۲. اولھ بينگال زمين قبضو محصول (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۳۳).
۲۵۳. گلڪتا نيڪا پٽيداري (حاصل ڪرڻ ۽ وٺڻ) آئڪٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اولھ بينگال آئڪٽ ۳۷).
۲۵۴. اولھ بينگال زمين قبضو محصول (سڌارو) آئڪٽ، ۱۹۸۲ (۱۹۸۲ جو اولھ بينگال

آگسٽ ۲۳.

۲۵۵. گلڪتا نيڪا پٽيداري (حاصل ڪرڻ ۽ ونيمڻ) (سڌارو) آگسٽ ۱۹۸۲ (۱۹۸۳) جو اولھ ٻيٽنگال آگسٽ ۲۱).

۲۵۶. ماهي زمين سڌارا آگسٽ ۱۹۶۸ (۱۹۶۸) جو پانڊيچري آگسٽ ۱).

۲۵۷. ماهي زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ ۱۹۸۰ (۱۹۸۱) جو پانڊيچري آگسٽ ۱).

۲۵۷. الف. ٽامل ناڊو پٽي پيل ورڱن، آنوسوچت جاتين ۽ آنوسوچت جن جاتين،
(تعليمي سنسٽائن ۽ راجي هيت شيوائڻ ۾ عهدن ۽ مقررين لاءِ جايون محفوظ
رڪن) آگسٽ ۱۹۹۳ (۱۹۹۳) جو ٽامل ناڊو آگسٽ ۲۵).

۲۵۸. بهار خاص حقدار حويليءَ جي پٽيداري آگسٽ ۱۹۲۷ (۱۹۲۸) جو بهار آگسٽ ۲).

۲۵۹. بهار زمين چڪندي ۽ ٽڪراٿو روڪڻ آگسٽ ۱۹۵۶ (۱۹۵۶) جو بهار آگسٽ ۲۲).

۲۶۰. بهار زمين چڪندي ۽ ٽڪراٿو روڪڻ آگسٽ ۱۹۷۰ (۱۹۷۰) جو بهار آگسٽ ۷).

۲۶۱. بهار خاص حقدار حويليءَ جي پٽيداري (سڌارو) آگسٽ ۱۹۷۰ (۱۹۷۰) جو بهار آگسٽ ۹).

۲۶۲. بهار زمين چڪندي ۽ ٽڪراٿو روڪڻ (سڌارو) آگسٽ ۱۹۷۳ (۱۹۷۵) جو بهار آگسٽ ۲۷).

۲۶۳. بهار زمين چڪندي ۽ ٽڪراٿو روڪڻ (سڌارو) آگسٽ ۱۹۸۱ (۱۹۸۲) جو بهار آگسٽ ۳۵).

۲۶۴. بهار (زمين سڌارا) (ايراضي حدبندي ۽ وڌيڪ زمين حاصل ڪرڻ) سڌارو آگسٽ ۱۹۸۷ (۱۹۸۷) جو بهار آگسٽ ۲۱).

۲۶۵. بهار خاص حقدار حويليءَ جي پٽيداري (سڌارو) آگسٽ ۱۹۸۹ (۱۹۸۹) جو بهار آگسٽ ۱۱).

۲۶۶. بهار زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ ۱۹۸۹ (۱۹۹۰) جو بهار آگسٽ ۱۱).

۲۶۷. ڪرناٿڪ آنوسوچت جاتيون ۽ آنوسوچت جن جاتيون (ڪن زمينن جي انتقال تي روڪ) سڌارو آگسٽ ۱۹۸۲ (۱۹۸۳) جو ڪرناٿڪ آگسٽ ۳).

۲۶۸. ڪيرالا زمين سڌارا (سڌارو) آگسٽ ۱۹۸۹ (۱۹۸۹) جو ڪيرالا آگسٽ ۱۶).

۲۶۹. کیرالا زمین سڌارا (ٻيون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۹ (۱۹۹۰ جو کيرالا آگسٽ ۲).
۲۷۰. اوڙيسا زمین سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۹ (۱۹۹۰ جو اوڙيسا آگسٽ ۹).
۲۷۱. راجسٿان پٽيداري (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۷۹ (۱۹۷۹ جو راجسٿان آگسٽ ۱۶).
۲۷۲. راجسٿان نوآبادي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۷ جو راجسٿان آگسٽ ۲).
۲۷۳. راجسٿان نوآبادي (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو راجسٿان آگسٽ ۱۲).
۲۷۴. تامل ناڊو زمین سڌارا (زمین حدبندي) سڌارو آگسٽ، ۱۹۸۳ (۱۹۸۳ جو تامل ناڊو آگسٽ ۳).
۲۷۵. تامل ناڊو زمین سڌارا (زمین حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو آگسٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو تامل ناڊو آگسٽ ۵۷).
۲۷۶. تامل ناڊو زمین سڌارا (زمین حدبندي مقرر ڪرڻ) ٻيون سڌارو آگسٽ، ۱۹۸۷ (۱۹۸۸ جو تامل ناڊو آگسٽ ۴).
۲۷۷. تامل ناڊو زمین سڌارا (زمین حدبندي مقرر ڪرڻ) سڌارو آگسٽ، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو تامل ناڊو آگسٽ ۳۰).
۲۷۸. اولھ بينگال زمین سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۱ (۱۹۸۱ جو اولھ بينگال آگسٽ ۵۰).
۲۷۹. اولھ بينگال زمین سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو اولھ بينگال آگسٽ ۵).
۲۸۰. اولھ بينگال زمین سڌارا (ٻيون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو اولھ بينگال آگسٽ ۱۹).
۲۸۱. اولھ بينگال زمین سڌارا (ٽيون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۶ (۱۹۸۶ جو اولھ بينگال آگسٽ ۳۵).
۲۸۲. اولھ بينگال زمین سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۹ (۱۹۸۹ جو اولھ بينگال آگسٽ ۲۳).
۲۸۳. اولھ بينگال زمین سڌارا (سڌارو) آگسٽ، ۱۹۹۰ (۱۹۹۰ جو اولھ بينگال آگسٽ ۲۴).
۲۸۴. اولھ بينگال زمین سڌارا ٽربيونل آگسٽ، ۱۹۹۱ (۱۹۹۱ جو اولھ بينگال آگسٽ ۱۲).
- سمجھاڻي : راجسٿان پٽيداري آگسٽ، ۱۹۵۵ (۱۹۵۵ جو راجسٿان آگسٽ ۳)

هيٺ ڪڇ به حاصل ڪيل جي اَنُڇيد ۳۱ آلف جي فقري (۱) جي ٻيون پرنٽوڪ جو
اُنڱهن ڪندو ته اهو اُن اُنڱهن جي حد تائين رد هوندو.

(سنوڌان) (سڌارو چاهڪ) ائڪٽ، ۱۹۹۰ جي قلم ۲ دواران هن لسٽ ۲۰۳ کان ۲۵۷ تائين اسم درج
ڪيا ويا ۽ سنوڌان (سڌارو چاهڪ) ائڪٽ ۱۹۹۲ جي قلم ۲ دواران هن لسٽ ۲۵۷ کان ۲۸۲ تائين
ڪيو ويو ۽ سنوڌان (سڌارو اهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۵ جي قلم ۲ دواران هن لسٽ ۲۵۸ کان ۲۸۲ تائين
اسم درج ڪيا ويا.

پارٽي بدلت سبب غير لائقيءَ جي باري ۾ پڙهند

۱. آرٽ

هن اَنوسوچيءَ ۾، سواءِ ته مضمون ٻي تقاضا ڪري، -

(ا) 'سڌن' معنيٰ 'سند جو ٻنهي مان ڪو به سڌن يا راجپهه جي وڌان سڀا يا حالت اَنوسار، وڌان منڊل جو ٻنهي مان ڪو به سڌن؛

(ب) 'وڌان منڊل پارٽيءَ' پٿر ۲ يا پٿر ۳ يا حالت اَنوسار، پٿر ۴ جي پڙهندن پرمائي ڪنهن راجپتي پارٽيءَ جي سڌن جي ميمبر سڀندي، معنيٰ اُنهن پڙهندن پرمائي اُن راجپتي پارٽيءَ جي اُن وقت اُن سڌن جي سڀني ميمبرن جو ٺهيل گروپ؛

(پ) 'اصلِي راجپتي پارٽيءَ' ڪنهن سڌن جي ميمبر سڀندي، معنيٰ اُها راجپتي پارٽي جنهن ۾ هو پٿر ۲ جي پيٽي پٿر ۱ (ا) جي پريوچن لاءِ آهي؛
(پ) 'پٿر' معنيٰ هن اَنوسوچيءَ جي پٿر.

۲. پارٽي بدلت سبب غير لائقي

(ا) پٿر ۳، ۴ ۽ ۵ جي پڙهندن جي آڏين، ڪنهن راجپتي پارٽيءَ ۾ هجي اُهو سڌن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو.

(ا) جي هن اُن راجپتي پارٽيءَ جي پنهنجي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏني هجي؛ يا

(ب) جي هو جنهن راجپتي پارٽيءَ ۾ هو اُن دواران يا هن خيال کان اُن جي اختيارِي ڏنل ڪنهن شخص يا اختيارِيءَ دواران جاري ڪيل ڪنهن هدايت خلاف اُن سڌن ۾ ووٽ ڪري يا ووٽ ڪرڻ کان پري رهي ٻنهي مان ڪنهن به حالت ۾، اهڙي راجپتي پارٽيءَ، شخص يا اختيارِيءَ جي آڳاٽ موڪل وٺڻ کانسواءِ، ۽ اهڙو ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ اُن راجپتي پارٽيءَ، شخص يا اختيارِيءَ دواران اهڙي ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ کان پندرهن ڏينهن اندر درگذر نه ڪيو ويو آهي.

سمجھاڻي - هن ڀيڻي پٿرا جي ڀريوڄن لاءِ -

(آ) سڌن جو چونڊيل ميمبر اُن راجنيتي پارٽيءَ ۾ هئڻ سمجھيو ويندو، جي ڪا به هجي تہ، جنهن دواران هن کي آهڙي ميمبر طريقي چونڊ لاءِ اُميدوار طريقي کڙو ڪيو ويو هجي؛

(ب) سڌن جو ٿاڦيل ميمبر،

(i) جتي سندس آهڙي ميمبر طريقي ٿاڦجڻ جي تاريخ تي هو ڪنهن راجنيتي پارٽيءَ جو ميمبر هجي، اُن راجنيتي پارٽيءَ ۾ هئڻ سمجھيو ويندو؛

(iii) ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، اُن راجنيتي پارٽيءَ ۾ هئڻ سمجھيو ويندو جنهن جو هو، اُنوچيد ۹۹ يا، حالت اَنوسار، اُنوچيد ۱۸۸ جي گهرجن جو پالن ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي جاءِ وٺڻ جي تاريخ کان ڇھ مهنا پورا ٿيڻ کان اڳ ميمبر، يا حالت اَنوسار، پهرين ميمبر ٿئي.

(۲) سڌن جو چونڊيل ميمبر جيڪو ڪنهن راجنيتي پارٽيءَ دواران کڙي ڪيل اُميدوار کان ٻيءَ طرح چونڊيو ويو آهي اُهو اُن سڌن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو جي هُو آهڙي چونڊ کان پوءِ ڪنهن راجنيتي پارٽيءَ ۾ شامل ٿئي.

(۳) سڌن جو ٿاڦيل ميمبر اُن سڌن جو ميمبر ٿيڻ لاءِ غير لائق ٿيندو جو هو اُنوچيد ۹۹ يا، حالت اَنوسار، اُنوچيد ۱۸۸ جي گهرجن جو پالن ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي جاءِ وٺڻ کان ڇھ مهنا پورا ٿيڻ کان پوءِ ڪنهن راجنيتي پارٽيءَ ۾ شامل ٿئي

(۴) هن پٿرا جي اڳ ڏنل پرنٽن ۾ ڪا به ڳالهه هئڻ جي باوجود، جيڪو شخص سنودان (ٻاونجهاون سڌارو) آگسٽ، ۱۹۸۵، جي شروعات ۾ ڪنهن سڌن جو ميمبر هجي (چونڊيل چاهي ائين ٿاڦيل) اُهو، -

(i) جتي هو آهڙي شروعات کان يڪدم اڳ ڪنهن راجنيتي پارٽيءَ جو ميمبر هو، هن پٿرا جي ڀيڻي پٿرا (۱) جي ڀريوڄن لاءِ اُن راجنيتي پارٽيءَ دواران کڙو ڪيل اُميدوار طريقي آهڙي سڌن جو ميمبر طريقي چونڊيل سمجھيو ويندو؛

(ii) ٻيءَ ڪنهن حالت ۾، سڌن جو آهڙو چونڊيل ميمبر سمجھيو ويندو جيڪو هن پٿرا جي ڀيڻي پٿرا (۲) جي ڀريوڄن لاءِ ڪنهن راجنيتي پارٽيءَ دواران کڙي ڪيل اُميدوار طريقي کان ٻئي نموني ائين چونڊيل هجي يا، حالت اَنوسار، هن پٿرا جي ڀيڻي پٿرا (۳) جي ڀريوڄن لاءِ سڌن جو ٿاڦيل ميمبر سمجھيو ويندو.

۳. پارٽيءَ بڊلڻ سبب غير لائقيءَ جو قوت جي حالت ۾ لاڳو نه پوڻ

جتي سڌن جو ميمبر دعوا ڪري ته سندس وڏان منڊل جي پارٽيءَ جا پاڻ ۽ ڪي ٻيا ميمبر سندس اصلي راجنيتي پارٽيءَ ۾ قوت جي نتيجي طور ڪڙي ٿيل فسادِي ٽولي جو عيوضي گروپ ٺاهين ٿا ۽ اهڙي گروپ ۾ اُن راجنيتي پارٽيءَ جي ميمبرن جي ٽئين حصي کان گهٽ نه آهن، -

(۱) تہ هو پٿر ۲ جی پٿی پٿر (۱) هیٺ اِن سبب ڪري غیر لائق نہ ٿیندو تہ۔

(i) هُن پنهنجي اصلي راجنيتي پارٽيءَ جي پنهنجي ميمبري مرضيءَ سان
چڏي ڏني آهي، يا

(iii) هُن اُن سدن ۾ اُن پارٽيءَ دواران يا اُن دواران هن خيال کان آخيتاري ڏنل ڪنهن شخص يا آخيتاريءَ دواران جاري ڪيل ڪنهن هدايت جي خلاف ان پارٽيءَ يا شخص يا آخيتاريءَ کان آڳاوت موڪل وٺڻ ڪانسواءِ اُن سدن ۾ ووٽ ڪيو آهي يا ووٽ ڪرڻ کان پري رهيو آهي ۽ اهڙو ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ اُن پارٽيءَ، شخص يا آخيتاريءَ دواران اهڙي ووٽ ڪرڻ يا پري رهڻ جي تاريخ کان پندرهن ڏينهن اندر درگذر نه ڪيو ويو آهي.

(ب) اُن قوت جي وقت کان ان فسادي ٽولي لاءِ ائين سمجهيو ويندو ته اهو پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۱) جي پريوچن لاءِ اهڙي راجنيتي پارٽي آهي جنهن جو هو ميمبر آهي ۽ هن پٿر جي پريوچن لاءِ هن جي اصلي پارٽي آهي.

۴. پارٽي بدلت سبب غير لائقيءَ جو سماججيت جي حالت ۾ لاڳو نه پوڻ

(۱) سڌن جو ميمبر پڙا ۲ جي ٻيئي پڙا (۱) هيٺ غير لائق نه ٿيندو جي سندس اصلي راجنيتي پارٽي بيءَ راجنيتي پارٽيءَ ۾ سماڻجي وڃي ۽ پاڻ اهڙي دعويٰ ڪري ته پاڻ ۽ سندس اصلي راجنيتي پارٽيءَ جا ٻيا ڪي ميمبر -

(۱) آهڙيءَ پيءُ راجنيتي پارٽيءَ جا يا، حالت اَنوسار، آهڙي سڀاڻجڻ دواران
 ٺهيل نئين راجنيتي پارٽيءَ جا ميمبر ٿيا آهن؛ يا

(ب) سماءڄڻ قبول نه ڪيو اٿن ۽ جدا گروپ طريقي ڪار به ڪرڻ پسند ڪيو اٿن، ۽ اهڙي سماءڄڻ جي وقت کان اهڙي ٻي راجنيتي پارٽي يا حالت انوسار، ٽين راجنيتي پارٽي يا گروپ، پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۱) جي پريوجن لاءِ هو جنهن راجنيتي پارٽيءَ ۾ آهي اها هئڻ ۽ هن پيٽي پٿر جي خيال کان هن جي اصلي راجنيتي پارٽي هئڻ سمجهي ويندي.

(۲) هن پٿرا جي ڀيٽي پٿرا (۱) جي ڀرڻ لاءِ سڌن جي ميمبر جي اصلي راجنيتي پارٽيءَ جو سمانجڻ تڏهين ۽ فقط تڏهين، ٿيل سمجھيو ويندو جڏهن واسطيدار وڌان منڊل پارٽيءَ جي ميمبرن جي ٻه ڀاڱي ٽي حصي کان گهٽ نه ايترن آهڙو سمانجڻ قبول ڪيو هجي.

۵. چوٽ

هن اُٺوسوچيءَ ۾ ڪڇ به هئڻ جي باوجود، لوڪ سيا جي اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر يا راجيه سيا جي ڊپٽي چيئرمين يا راجيه جي وڌان پريشد جي چيئرمين يا ڊپٽي چيئرمين يا راجيه جي وڌان سيا جي اسپيڪر يا ڊپٽي اسپيڪر جي عهدي تي چونڊيو ويو هجي اهو شخص هن اُٺوسوچيءَ هيٺ لائق نه ٿيندو.

(ا) جي هو، آهڙي عهدي تي چونڊجڻ جي ڪارڻ آهڙيءَ چونڊ کان يڪدم اڳ جنهن راجنيتي پارٽيءَ ۾ هو اُن جي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏئي ۽ اُن کان پوءِ جيستائين اُن عهدي تي چالو هجي تيستائين اُن راجنيتي پارٽيءَ ۾ وري شامل نه ٿئي يا ٻيءَ راجنيتي پارٽيءَ جو ميمبر نه ٿئي، يا

(ب) جي هو، آهڙي عهدي تي چونڊجڻ جي ڪارڻ آهڙيءَ چونڊ کان يڪدم اڳ جنهن راجنيتي پارٽيءَ ۾ هو اُن جي ميمبري مرضيءَ سان ڇڏي ڏيڻ کانپوءِ آهڙي عهدي تي رهڻ بند ٿيڻ کان پوءِ آهڙيءَ راجنيتي پارٽيءَ ۾ وري شامل ٿئي.

۶. پارٽي بدلت سبب غير لائقيءَ جي باري ۾ سوالن جو فيصلو

(۱) جي ڪو سوال اُٿي ته سڌن جو ميمبر هن اُٺوسوچيءَ هيٺ غير لائقيءَ هيٺ آيو آهي يا نه، ته اهو سوال اُن سڌن جي چيئرمين يا حالت اُٺوسا، اسپيڪر کي فيصلي لاءِ موڪليو ويندو ۽ هن جو فيصلو آخرين ٿيندو:

بشرطيڪ جتي سڌن جو چيئرمين يا اسپيڪر آهڙيءَ غير لائقيءَ هيٺ آيو آهي يا نه، اهو سوال اُٿيو هجي، اُتي سوال سڌن جي آهڙي ميمبر کي موڪليو ويندو جنهن کي سڌن هن خيال کان چونڊي ۽ اُن جو فيصلو آخرين ٿيندو.

(۲) هن پٿرا جي ڀيٽي پٿرا (۱) هيٺ هن اُٺوسوچيءَ هيٺ سڌن جي ميمبرن جي غير لائقيءَ جي باري ۾ ڪنهن سوال سنڀندي سڀ ڪارروائي اُنچيد ۱۲۲ جي معنيٰ ۾ سنسد ۾ ڪارروائي يا، حالت اُٺوسا، اُنچيد ۲۱۲ جي معنيٰ ۾ راجيه جي وڌان منڊل ۾ ڪارروائي سمجھي ويندي.

۷. ڪورٽن جي حڪومت تي بندش

هن سنوڌان ۾ ڪنهن به ٻالھ جي باوجود ڪنهن به ڪورٽ کي هن اَنوسوچيءَ هيٺ سڌن جي ميمبر جي غير لائقِيءَ سان سنڀڻڻ رکندڙ ڪنهن به بابت نسبت ڪا به حڪومت نه رهندي.

۸. نيمر

(۱) هن پٿر ۾ پيٽي پٿر (۲) جي پرڀڻڻ جي آڏين، سڌن جو چيئرمين يا اسپيڪر هن اَنوسوچيءَ جي پرڀڻڻ کي عملي بڻائڻ لاءِ نيمر ٺاهي سگهندو، ۽ خاص طور، ۽ مٿي چيل جي واپڪتا کي اثر ڪرڻ کانسواءِ، اهڙا نيمر پرڀڻڻ ڪري سگهندا.

(۱) سڌن جا جدا جدا ميمبر، جن راجنيتي پارٽين ۾ هجن، جي ڪي هجن تہ، انهن جي باري ۾ رجسٽر يا ٻيا رڪارڊ رکڻ،

(ب) وڌان منڊل پارٽيءَ جو اڳواڻ سڌن جي ميمبر سنڀڻڻي اُن ميمبر نسبت پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۱) جي فقري (ب) ۾ نرديش ڪيل قسم جي ڪنهن درگذر ڪرڻ بنسبت ڪهڙي رپورٽ ڏيندو، ڪيتري وقت اندر ۽ ڪهڙيءَ اختيارِيءَ کي اهڙي رپورٽ ڏيندو،

(ب) رپورٽن جي راجنيتي پارٽي سڌن جي ڪن ميمبرن جي اُن راجنيتي پارٽيءَ ۾ داخل ٿيڻ بنسبت ڏيندي ۽ سڌن جو عملدار جنهن کي اهڙيون رپورٽون ڏنيون وينديون، ۽

(ب) پٿر ۲ جي پيٽي پٿر (۱) ۾ نرديش ڪيل ڪو سوال فيصل ڪرڻ لاءِ سرشتو، جي اهڙو سوال فيصل ڪرڻ جي پريوجن لاءِ ڪا چاڄ ڪئي وڃي تہ اُن لاءِ سرشتي سميت.

(۲) هن پٿر ۾ پيٽي پٿر (۱) هيٺ سڌن جي چيئرمين يا اسپيڪر دواران ٺاهيل نيمر ٺاهيا وڃن تنهن کان پوءِ ٿي سگهي اوترو جلد ٿيهن ڏينهن جي ڪل مُدت لاءِ جا هڪ اجلاس يا ٻن يا وڌيڪ لاڳيتن اجلاس ۾ سماءُجي وڃي، سڌن اڳيان رکيا ويندا ۽ اُها ٿيهن ڏينهن جي مُدت پوري ٿيڻ تي عملي ٿيندا، سواءِ تہ اُهي تنهن کان اڳ ڦيرقارين سان يا ڦيرقارين کان سواءِ سڌن دواران بڪال ڪيا يا نا بڪال ڪيا وڃن، ۽ اُهي ائين بڪال ٿين تہ اهڙي بڪال ٿيڻ تي جنهن روپ ۾ رکيا ويا يا اهڙي ڦيرقار واري روپ ۾، حالت اَنوسار، عملي ٿيندا، ۽ جتي ائين نا بڪال ٿين تہ اُهي اثرات نه ٿيندا.

(۳) سڌن جو چيئرمڻ يا اسپيڪر اُنوچيد ۱۰۵ يا، حالت اُنوسار، اُنوچيد ۱۹۳ جي اُپنڊن ۽ هن سنوڌان هيٺ کيس ٻيو ڪو اختيار هجي اُن کي اثر ڪرڻ کان سواءِ هدايت ڪري سگهندو ته ڪنهن به شخص دُواران هن پٿر هيٺ لاهيل نيمڻ جي ڄاڻي بجهي ڪيل پيڪڙيءَ لاءِ سڌن جي خاص حق جي پنگ واري نموني ورتيو وڃي.

(اَنوچيد ۲۲۳ ن)

پنچائتن جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

۱. کيتي جنهن ۾ کيتيءَ جو وستار اچي وڃي ٿو.
۲. زمين سڌارڻ، زمين سڌرا عمل ۾ آڻڻ، چڪبندي ۽ اُپجائڻ مٿيءَ جو بچاءُ.
۳. ننڍو ريڇ، پاڻيءَ جو انتظام ۽ پاڻي ورهاست کيتر جو وڪاس.
۴. دور پالڻ، ڊيگري اڊيوگه مرغيون پالڻ.
۵. مڇي مياڻيون.
۶. سهڪاري ٻيلا ۽ فارم ٻيلا.
۷. ننڍا ٻيلا پيدائش.
۸. ننڍا اڊيوگه، کاڇ، ترڪيب وارن اڊيوگن سميت.
۹. کاڌي، ڳوٺاڻا ۽ گهرو هُنر.
۱۰. ديهاتن ۾ گهر ٺهرائڻ.
۱۱. پيئڻ جو پاڻي.
۱۲. چارو ۽ جلاڻو ڪاڻ.
۱۳. رستا، ڍڪيل موريون، پليون، پتڻ. جل مارگه ۽ آمدرفت جا ٻيا وسيل.
۱۴. ديهاتن ۾ بجلي ڦهلاءَ بجليءَ جي ورڇ سيمت.
۱۵. غير رسمي شڪتي مول.
۱۶. غريبي مٽائڻ پروگرام.
۱۷. تعليم، پرائمري ۽ سيڪنڊري اسڪولن سميت.
۱۸. هنري سکيا ۽ ڪسبي تعليم.
۱۹. بالغ ۽ غير رسمي تعليم.
۲۰. لائبرريون.
۲۱. سانسڪرتڪ سرگرميون.

۲۲. بزاريون ۽ ميلا.
۲۳. صحت ۽ صفائي، جنهن ۾ اسپتالون، پرائمري صحت ڪيندر ۽ دواخانا شامل آهن.
۲۴. پريوار ڪلياڻ.
۲۵. زالن ۽ ٻارن جو وڪاس.
۲۶. سماجڪ ڪلياڻ جنهن ۾ لاچار ۽ دماغي طور ڪمزورن جو ڪلياڻ شامل آهي.
۲۷. ڪمزور ورگن جو ڪلياڻ خاص طرح انوسوچت جاتين ۽ انوسوچت جن جاتين جو.
۲۸. عام ورڇ جو سرشتو.
۲۹. پنگتي وسلن جي سنڀال.

(سنوڌان (سڌارو ٿيهر) ائڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۴ دواران (۲۳ اپريل ۱۹۹۲ کان) درج ڪيل).

(اَنوچيد ۲۲۳ ڦ)

ميونسپالٽين وغيره جا اختيار، اختياري ۽ ذميواريون

۱. شهري يوجنا شهر يوجنا سميت.
۲. زمين جي استعمال جو وڃڻ ۽ عمارتون اڏڻ.
۳. آرٽڪل ۽ سماجڪ وڪاس لاءِ يوجنا.
۴. رستا ۽ پليون.
۵. پاڻيءَ جي رسد، گهر واپاري ۽ اڏيوڪي پريوجن لاءِ.
۶. عام صحت، صفائي، نيڪال، گند ڪڍڻ جو پرهند.
۷. پبلڪ باھ وسائڻ جون شيواڻون.
۸. شهري ٻيلا، پرياورڻ جو بچاءُ ۽ ايڪالاجيڪل پھلن کي زور وٺائڻ.
۹. سماج جي ڪمزور ورگن، لاچار ۽ دماغي طور ڪمزورن سميت، جي ھٿن جو بچاءُ.
۱۰. گندي بستيون جو سڌارو ۽ اُٺي.
۱۱. شهري غريبي مٽائڻ.
۱۲. شهري سڪ ۽ سهوليتون جيئن ته پارڪ، باغ ۽ راندين جي ميدانن جو پرهند.
۱۳. سانسڪرتڪ، تعليمي ۽ سوييادايڪ پھلن کي زور وٺائڻ.
۱۴. دفن ۽ قبرستان، آگني سنسڪار، مساڻ ۽ بجليءَ وارا مساڻ.
۱۵. ڍورن لاءِ تلاءُ ۽ جانورن ڏانھن بي رحمي روڪڻ.
۱۶. ضروري انگه آکر، ڄم ۽ مرڻ جي داخلاڻ سميت.
۱۷. عام سڪ جنھن ۾ رستن تي روشني، واھڻ بيهارڻ جي جڳھ، بس اسٽاپ ۽ عام سهوليتون اچي وڃن ٿيون.
۱۸. ڪوس گھر ۽ ڪلال خانن جو وڃڻ.

سنوڌان (سڌارو چوهتر) ايڪٽ، ۱۹۹۲ جي قلم ۴ دواران (۱ جون ۱۹۹۳ کان) درج ڪيل.

**In the Comprehensive Glossary of the Constitution
of India :**

1. The Numbers mentioned under the column
"Reference" means the "article No." or
"Schedule No."
2. List of abbreviations used :

Prov.	-	Proviso
Sch.	-	Schedule
MN.	-	Marginal Note
Expl.	-	Explanation
Pream.	-	Preamble
Head	-	Heading

GLOSSARY (ENGLISH TO SINDHI)

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Abjure	51 A	ٺرڪ ڪرڻ
Abolish	17	ختم ڪرڻ
Act	123(2)	آئڪٽ
Acting Judge	126	ڪاريه ڪاري جج
Actionable	VII Sch.III-8	تدارڪ جوڳو
Acquisition	31 A	حاصلات
Adaptation	35(b)	موافقت
Additional	IX Sch.	وڌيڪ اجورا
Emoluments		
Additional Judge	217(1)	آڱڊيشنل جج
Address	87	وياڪيان
Adhoc Judge	127	آڱڊهاڪ جج
Adjudication	262(i)	نبيرو
Administration of. Justice.	225	نيايه جو ڪاروبار
Administrator	239 (1) (2)	آڱڊمنسٽريٽر
Admiralty	VII Sch. I- 95	بحري عدالت
Adult suffrage	326 MN	بالغ ڪي ووٽ جو حق
Advance	267 (i) (2)	پيشگي
Advocate	217(2)(b),227(3)	وڪيل
Advocate General	165	آڱڊووڪيٽ جنرل
Aerodrome	364 (1) (a) , 2(b)	هوائي آڏو
Aeronautical training	VII Sch. I- 29	هوائي بازن جي تعليم
Agency	243 ZE	ادارو

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Affirmation	60.	ساڪ
Agriculture	48	ڪيتي
Agricultural Holding	Sch.IX	ڪيتي زمين قبضو
Air Force	257 (2) Prov.	وايو سٽا
Air Navigation	364 (2) (b)	هوائي جهاز راني
Air Ways	364 (2) (b)	هوائي رستا
Air Traffic	VII Sch. I.29	هوائي آمدرفت
Alcoholic Liquor	VI Sch.	دارون
Alienation	VII Sch. II-18	انتقال
Allegiance	69,102 (1) (a)	وفاداري
All India Services	310(1), 312	اڪل ڀارت شيوا
Allocation	243(I) IV Sch.	وراهست
Alter	3	متاڻڻ
Amendment	4	سڌارو
Ammunition	VII Sch. I-5	گولو باروت
Ancillary	140 Mn 279 (2)	انوسنگ
Animal Husbandry	48	پشو پالڻ
Annual Financial Statement	112 MN	ساليانو مالي بيان
Appendix	Appendix	ضميمو
Annulment	364 (4)	ساليانو
Annul, to	371 D (5) Prov.	رد ڪرڻ
Appropriation	119	ناڻا ڪٽڻ
Appropriate to,	243	پنهنجي ڪم لائڻ
Appropriate	32(1)(2)	مناسب
	27(3) 268 MN	
Appropriation Bill	114MN	ونيوگ بل
Approval	VI Sch.	بڪالي

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Area	243	ڪيتر
Armed forces	33	هٿيار بند سٺا
Article	3 Exp1. I	انوچيد
Ascertain	243	تحقيقات ڪرڻ
Assent	111	منظوري
Assign	243	سونپڻ
Association	19 (1)	منڊل
As The case may be	49	حالت انوسار
Authenticate	77(2), 166(2)	تصديق ڪرڻ
Authority	13(3) (b), 16(3)	آختياري
	22 (2), (5)	
Autonomous	244 A(1)	خود اختيار
Attorney	227 (3)	اٿارني
Attorney General	76	اٿارني جنرل
Augment	280	اظافو ڪرڻ
Backward Classes	340	پلتي پيل ورگ
Beacon	VII Sch. I-26	آڪاش بتي
Bill	3 Prov.	بل
Body Corporate	321	نگمت سنسٽا
Bona Vacantia	296	نامالڪ
Bouded Labour	Sch. IX	قيد مزور
Brackets	Appendix	برئگيٽون
Broad cast	361 A (2)	پرسارڻ ڪرڻ
Bye- law	13 (3) (a)	پيٽي قاعدو
Capitation Tax	VII Sch. II- 61	سرشاري ڍل
Casting Vote	100(1)	قطعي ووٽ
Casual	62 MN	اتفاقي
Cattle Pound	VI sch. 6	ڍڪ

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Cattle Trespass	VII Sch. II-16	پيل
Cause of Action	226 (2)	دعوا جو ڪارڻ
Ceiling	IX Sch. (21) (31)	حد بندي
Census	55 (5) Expl.	جن گڻنا
Cess	277	سيس
Chairman	64, 89 (1)	چيئرمين
Chapter	Part V Head.	اڏياڻ
Charge	290 (a)	پاڙ
Charged	110 (1) (e)	ذمي وڌل
Charitable	IX Sch.	ڌرمائو
Chief Justice	124 (1)	مڪيه نيايه مورتي
Chief Minister	163 ,164	مڪيه منٽري
Citizen	10	ناگرڪ
Class	237	ورگ
Clause	7 Prov.	فقرو
Commission	20 (1), 315	ڪميشن
Committee	88	ڪاميٽي
Collect	265	اوڳاڙڻ
Communications	VI Sch. 14	سنچار
Commute	72 MN	ڦيرائڻ
Competent	13 (3) (b)	سمرت
	102 (1) (b)	
Composition	80 MN, 171 (2)	رچنا
Comptroller and	112 (3) (e)	ڪاميٽرول ۽ آڊيٽر جنرل
Auditor General		
Compulsory	VI Sch. 3(1) Prov.	لازمي حاصل ڪرڻ
acquisition		
Compulsory Deposit	IX Sch.	لازمي ڊپازٽ

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Coking Coal	IX Sch.	ڪوڪ ڪوئلا
Concentrate	369	چڪايل
Concessional assessment	IX Sch.	رعائتي ڍل بستي
Concurrent List	213(3) Prov. VII Sch. III Head.	گڏيل لسٽ
Conduct of Business	113 (1)	ڪم جو سنڃالڻ
Conference	253	سميلن
Conferred	3, Expl. II	بخشيل
Conscientiously	III Sch. I	وويڪ پورڻ
Consecutive	75 (5)	سلسليوار
Consequential	4 (1), 315 (3)	پريڻامڪ
Consolidated fund	110 (1) (c)	سنڃت نڌي
Constituency	81 (1) (a)	ٽڪ
Constituent Assembly	Preamble	سنوڌان سپا
Constituent Power	368 (1)	جوڙجڪي اختيار
Constitution	Preamble	سنوڌان
Constitutional Machinery	356 MN	سنوڌانڪ تنتر
Consular	8, VII Sch. I-II	ڪانسلي
Contempt	19(2), 129	بي ادبي
Continental Shelf	297 (1)	سمند جي تٽ پومي
Contingency fund	110 (1) (c)	اتفاقي نڌي
Context Otherwise requires	12	مضمون ٻي تقاضا ڪري
Contingency	70	اتفاقي حالت
Contravention	IX Sch.	النگهن

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Contributory	366 (17)	قاند وارو
Conversion	IX Sch.	بدل
Coordination	263	سمنويہ
Corresponding	195, 294 (9)	سمان
Community	IX Sch.	پنگت
Constitute	275	ترتيب ٿيڻ
Central	394 A	مرکزي
Corrupt Practice	326	رشوتخوري
Council of Ministers	74, 239(2)	منتري منڊل
Council of States	64, 312(1)	راجيه سپا
Crown	290, 312A (1)(a)	ڪرائون
Customs	336(1)	ڪسٽم
Citizen ship	Part- II Heading	ناگرڪتا
Commencement	243 N	لاڳو ٿيڻ جو وقت
Continue	243 E	قائم رهڻ
Conservation	243 ZD	سنيال
Concurrence	370	سمتي
Contingent	VII Sch.	پاڻو
Cultivating Tenant	IX Sch.	پوک ڪندڙ هاري
Collectively	75	گڏيل نموني جوابدار
responsible		
Certificate	279	پرمان پتر
Custody	283	حوالو
Certify	279	تصديق ڪرڻ
Colonization	VII, IX Sch.	نوآبادي
Consolidation	IX Sch.	چڪبندي
Chair person	243 R	سپاڻي
Dairying	XI Sch.	ديئري اڊيوگ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Declaration	352 (1)	اعلان
Decree	112 (3) (f)	ڊڪري
Deed	VII Sch.	قبالو
Definition	12, 366	وياکيا
Delimitation	243- O, 327	حدون مقرر ڪرڻ
Democratic	Preamble	لوڪ تنترڪ
Departmentalization	IX Sch.	ڪاتاواري ڪرڻ
Deputy Chairmian	182	ڊپٽي چيئرمين
Deputy Speaker	181 (i)	ڊپٽي اسپيڪر
Derivate	369	سادت
Derogate	239 AA	قدر گھٽائڻ
Detention	22	نظر بندي
Determine	243 K	طٽ ڪرڻ
Development	IX Sch.	وڪاس
Devolution	243 G	ونڊ ورڇ
Direction	32 (2)	هدايت
Directive principles	Part IV Head.	هدايتي اصول
Disciplinary matters	312A (1) (a)	انتظامي بابتون
Discrimination	23(2)	پيڊپاءُ
Discretion	163	پنهنجي مرضي
Displaced Persons	IX Sch.	بي گھر شخص
Dissent	145 (5)	اختلاف
Dissolution	85 MN.	برخاستگي
Distribution	243 I	ورڇ
District Council	VI Sch. 5(1)	ضلع پريشد
District Judge	233 MN	ضلع جج
Disqualification	101 Head.	غير لائق
Dominion	6(b) (ii) 392 (3)	دومينين

English Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Duties	243 I	محصول
Ecology	Sch. XII	ايڪالاجي
Economic	38	آرٿڪ
Election	54	چونڊ
Election Petition	243-O	چونڊ عريضِي
Election Commission	55(1), 324	چونڊ ڪميشن
Electorate	171 (3) (a)	چونڊڪ
Electoral College	54, 66(1)	چونڊ منڊل
Electoral rolls	327	ووٽرن جي ياداشت
Eligibility	57	لائقي
Emergency	83 (2) Prov. 250, 352 (1)	مشڪل حالت
Emigration	VII Sch. I-19	هجرت
Endow	243 G	عطا ڪرڻ
Endowment	Sch. VII	پڇارت
Endorsement	312A	شرح
Enact	Preamble	قانوني روپ ڏيڻ
Energy	XI sch.	شڪتي
Enfranchisement	IX Sch.	چونڊ جو حق ڏيڻ
Entry	388 (1)	داخل
Enumerated	213 (3) Prov.	شمار ڪيل
Environment	48 A	پرياورڻ
Equality	14	سمانتا
Equalization	IX Sch.	برابر ڪرڻ
Equitable	371 (2) (a)	انصاف روءِ
Escheat	269	ناوارث
Essential	IX Sch.	ضروري جنسون
Commodities		

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Estate	31 A	جائداد
Estate Duty	269 (1) (b)	جائداد محصول
Evalute	338	ملھ ڪٽ ڪرڻ
Evict	Sch. IX	بي دخل ڪرڻ
Exception	237	علحدگي
Excise Duty	268	آبڪاري محصول
Exclusive Economic Zone	297 (1)	اڪيلو آرٽڪل ڪيتر
Executive	50, Part V	ڪاروباري
Exercise	239 AA	استعمال ڪرڻ
Ex- officio	64	عهدي جي لحاظ کان
Expedient	239 AB	صلاح پريو
Explanation	25 (2) (b)	سمجھاڻي
Exploitation	23	شوش
Expression	Preamble, 308	ورنن
Extend	243 M	وستار ڪرڻ
Extradition	VII Sch.	ڏوهاري حوالي ڪرڻ
Fair rent	Sch. IX	واجبي پاڙو
Fiath	69	ايمان
Family Planning	VII Sch. III-20	ڪٽنب نيوجن
Ferry	VII Sch-6	پتن
Figure	VI Sch.	انگه
Financial Bill	107 (1)	مالي بل
Finance Commission	264	مالي ڪميشن
Fishery	VI Sch. 6	مچي مياڻي
Fixation of Ceilnig area	IX Sch.	حدبندي ايراضي مقرر ڪرڻ

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Food Processnig Industry	XI Sch .	ڪاڇ ٽرڪيب اڊيوگ
Force & Effect	123 (2)	عمل ۽ اثر
Foreign Exchange	IX Sch.	پرڏيهي مٽاسٽا
Forestry	Sch. XI	ٻيلا
Formulate	272	ترتيب ڪرڻ
Forth with	VI Sch.	ترت
Fragmentation	IX Sch.	ٽڪرائو
Free Legal aid	39A-MN	مفت قانوني سھائتا
Frivolous	145 (1)(i)	بيھودو
Fund	243 H	نڌي
Fundamental duties	51 A Head	بنيادي فرض
Fundamental right	Part III Head	بنيادي حق
Functions	60	ڪرتب
Gazette	366(19)	گزيٽ
General	12 Head.	عام
Generality	31 B	وياپڪتا
Genius	351	ڀاؤ
Ginned	369	ٽائيل
Governor	200	راجپيال
Grant	31A (2) (a) (i) 113(2)	گرانٽ
Grants-in-aid	273 (1)	مددي گرانٽ
Group	38	گروپ
Guarentee	30, 110 (1) (b)	گارنٽي
Hearing	243 u	شنوائتي
High Court	112(3) (d) (iii)	هائ ڪورٽ
Hill areas	371 c	ٽڪرين واريون ايراضيون

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Holding	IX Sch. (21)	قبضو
Homestead	IX Sch.	حويلي
House	92	سدن
Ill will	III Sch. 8	بدخواهي
Immovable	IX Sch.	غير متحرڪ
Immunities	65 (3)	رهائون
Impeachment	56 (1) Prov. (b) 61 (1)	خاص الزام
Imposition	IX Sch.	مڙهيل ڍل
Impost	366 (28)	لاڳو
Imprest	267 (1) (2)	پيشگي رقم
In accordance with	243 B	جي انوسار
Incidental	169 (2)	پرسنگ
Inconsistent	13 MN, 140	ان نهڪندڙ
Inconsistency	251	ان ميل
Incorporate	317 (4)	نگمت
Indian hemp	VII Sch. I - 84	پنگ
Indian State	366 (15)	ڏيهي رياست
Industry	43 A	اديوگه
Industrial	243 Q	اديوگي سنسٽا
Establishment		
In existence	371 F	هستيءَ ۾
Infra structure	243 ZD	بنيادي اڏاوت
In land water ways	VII Sch.	اندروني درياڻي رستا
In respect to	246	بنسبت
Insert	Amendments	داخل ڪرڻ
Institution	VII Sch. 243 G	سنسٽا
Insurance	IX Sch.	ويمو

EngLish Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Integrated	243 ZD	گڏيل
Integrity	19 (2) (3) (4)	اڪندتا
Intelligence	33	جاسوسي
Inter course	304	وهنوار
Inter mediate level	243 A	وچولي سطح
Interpretation	132 (1), 145 (3)	آرت
Inter State	262(1), 369 (3)	انتر راجيه
Investment	243 ZE	سيڙپ
Irrigation	VII Sch. II- 17	ريج
Judge	124 (2 A)	جج
Judgement	137	نھراء
Judicial Service	235	عدالتي سبوا
Judiciary	50	نيايہ تنتر
Jurisidiction	82(3) ,73(1) (b)	حکومت
Jurist	124 (3) (e)	قاعديدان
Land Development	IX Sch.	زمين وکاس
Land Holdnig	Sch. IX	زمين قبضو
Land Reforms	VII Sch.	زمين سڌارا
Land Revenue	IX Sch.	زمين مڪصول
Lapse	296	ختم ٿيڻ
Lapse, to	107 (3)	خارج ٿيڻ
Law	11	قاعدو
Lease	VI Sch. 9	پتو
Legislation	VI Sch. 14	وڌان
Legislative Assembly	169 (2)	وڌان سپا
Legislative Council	196	وڌان پريشد
Legislative Power	123 Head .	قانون سازيءَ جو اختيار
Legislative Procedure	196 Head.	قانون سازيءَ جو سرشتو

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Legislature	3 Prov.	وڌان منڊل
Levy	243 I	مڙھڻ
Liberty	Pream. 21	سوتنترتا
Licence	110 (2)	ليسڻ
Lientenant Governor	239 AA	اُپ راجپال
Limitation	IX Sch.	حدبندي
Living Wage	43	اُدر پورنا جيترو روز
Local areas	31 A (2)	مڪاني ايراضي
Local Self Government	Part IX	مڪاني خود حڪومت
Machinery	356 MN	تنتر
Magistrate	22 (2)	مئجسٽريٽ
Management	IX Sch.	ڪاروبار
Mandamus	32 (2)	مئنڊمس
Martial Law	34	مارشل لا
Maritime Zone	297 (3)	سامونڊي ڪيتر
Matter	35, 246 (1)	وشيءَ
Mechanically	VII Sch.	مشين ذريعي هلندڙ
Propelled		
Membership	243 F	ميمبري
Memorandum	281, 340(3)	ياداشت
Mercantile Marine	VII Sch. I-25	واپاري سامونڊي ٻيڙو
Merged territories	IX Sch.	سمائل ڪيتر
Metals	IX Sch.	ڌاتو
Metropolitan Area	243 P	مھانگر ڪيتر
Minerals	IX Sch.	معدني شيون
Mines	IX Sch.	ڪاڻيون
Minister	74 (2)	منتري

English Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Modification	243 M	ڦير ڦار
Moeny Bill	107 (1)	ناٿا بل
Monopoly	IX Sch.	هڪ هٿي
Monument	49	يادگار
Move (a court)	32 (1)	استدعا ڪرڻ
Moveable.	IX Sch.	متحرڪ
Multiple	55	سمائيندڙ انگ
National	38	راشٽريه
National Anthem	51A (a)	راشٽريه گيت
National capital	239 AA	راشٽريه راجڌاني راجيه ڪيتر
Territory		
Nationalization	IX Sch.	راشٽريه ڪرڻ
Naturalization	VII Sch. I- 17	ملڪي حق ڏيڻ
Nature	243 ZE	ڦسڻ
Navy	257 (2) Prov.	دريائي سٺا
Non distilled alcoholic liquor	VI Sch.	ان چڪايل مڌسار وارو شراب
Notification	13 (3) (a)	ظاهر نامو
Not with standing	6	باوجود
Number	55	سنڪيا
Numerals	343 (1)	انگ
Nutrition	47	خوراڪ
Oath	60	ڦسڻ
Objective	243 ZE	اُديش
Official Language	210 (1)	سرڪاري ٻولي
Oil Cake	369	ڪڙ
Omit	VI Sch.	چڏي ڏيڻ
Order	243 ZD	حڪم

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Ordinance	13 (3) (a)	آرڊيننس
Origin	8	نسل
Paragraph	244 A (1)	پٽرا
Pardon	72	معافي
Poultry	XI Sch.	مرغي پالڻ
Parliament	2, 22 (4) (b)	سنسد
Perpetual Succession	VI Sch. (2) (3)	دائمي ورثو
Part	Part. I Head.	پاڻي
Physical	243 ZD	طبعي
Piracy	VII Sch. I- 21	ڦر
Planning	338	يوجنا
Population	55	آدمشماري
Powers	105	اختيار
Preamble	Preamb.	پرستاونو
Predecessor	293	ان جي اڳين
Preference	303	سرسي
Prescribe	124 (1)	نھرائڻ
Preserve	60	سنپالڻ
President	18 (3), 52	راشٽرپتي
Prevent	VII Sch. II- 15	روڪڻ
Prevention	XII Sch.	روڪڻ
Preventive Detention	22 (7) (a)	نوارڪ نظر بندي
Primary	XI Sch.	پرائمري
Priority	243 ZE	اڳرائي
Private	IX Sch.	خانگي
Privileges	59 (3), 105 (3)	خاص اڌڪار
Privy Purse	291	پروي پرس
Procedure	243 I	سرشتو

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Proceeds	244 A (2) (c)	اُپت
Process	338	پزڪريا
Proclamation of Emergency	172 (1) Prov.	مشڪل حالت جو اعلان
Prohibit	23	بندش وجهڻ
Promotion	XII Sch. 301	زور وٺائڻ
Promulgate	133 (1)	جاري ڪرڻ
Proportion	330 (2)	پرمائڻ
Proportional	55, 344 (4)	با انداز عيوضيپڻو
Representation		
Prorogue	85 MN. 101 (4) Porv.	بند رکڻ
Proprietary Rights	IX Sch.	مالڪي حق
Protection	19	بچاءُ
Proviso	3 Expl. I	پرنٽوڪ
Provision	V Sch, Head.	اُپنڊ
Public Accounts	110 (1) (f) 99 (1) (f)	سرڪاري حساب
Public Notification	108 (1), 364 (1)	عام اطلاع
Public Order	25 (1)	عام ويوسٽا
Public Service	315	پبلڪ سروس ڪميشن
Commission		
Publish	55	شايع ڪرڻ
Purpose	243	پريوجن
Pleasure	239 AA	راضيو
Persuade	239 AB	پيروِي
Quarantine	VII Sch. I-28	قيرنٽين
Quorum	100 MN	ڪورم

English Terms	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Quo Warranto	32 (2)	ڪو وارنٽو
Quotient	55	وَلَدِ اُپت
Ratio	81 (2) (a)	پرمات
Raw	VII Sch.	ڪڇو
Readjustment	82	وري ملائي بيهارڻ
Recommend	198 (3) (4)	سفارش ڪرڻ
Redemption Charges	112 (3) (c)	اداڻگي رقم
Reenactment	IX Sch.	وري قاعدو ڪرڻ
Reference	4	ترديش
Reformatory	VII Sch. II-4	سڌارا گهر
Refugee	IX Sch. 15	شرنارتي
Regional	324 (4)	پراڊيشڪ
Regulate	11 MN	نيمت ڪرڻ
Regulation	IX Sch.	ونيمن
Rehabilitation	VII Sch. III-27	وري وسائڻ
Relevant	55	متعلق
Religious	IX Sch.	ڌارمڪ
Remains	VII Sch.	باقيات
Remit	72 MN. 161	معاف ڪرڻ
Remission	72 (1)	رعيت
Repeal	13 (3) (b), 318	رد ڪرڻ
Representation	332	عيوضيپڻو
Relieve	72 (1), 161	مهملي
Republic	Pream.	پرجاسٽاڪ
Repugnant	213 (3) Prov.	وزڌ
Requisition	IX Sch.	طلب ڪرڻ

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Research	VII Sch. I-66	ڪوچنا
Reservation	16 (4)	محفوظ رڪن
Residence	17	رهائش
Resources	243 ZD	وسيلو
Respite	72 (1)	مهلت
Restrictive Trade Practices	IX Sch. 91	محدود واپاري ريتيون
Restoration	IX Sch.	واپس ڪرڻ
Retrospective	312 A (1)	ماضي اثر سان
	371 A (2) (d)	
Return	227 (2) (a)	پٽرڪ
Revenue Account	112 (2) (b)	محصولي حساب
Review	137	نظر ثاني
Revise	394 A	سڌارڻ
Right	6	حق
Ropeway	VI Sch. II- 13	نوڙيءَ جا رستا
(By) Rotation	243 T	واري سان
Rule	366 (9)	نير
Rural areas	243 D	ديھاتي ڪيتر
Safeguards	XII Sch.	بچاءُ
Schedule	1 (2)	انوسوچي
Scheduled Caste	15 (4)	انوسوچت ڄاتي
Scheduled Tribe	15 (4)	انوسوچت جن ڄاتي
Seats	81, 243 D	جايون
Specify	243	نروار ڪرڻ
Secrecy	75 (4), III sch.	رازداري
Section (Law)	(Seventieth Constitutional Amendment)	قلم

English Terms.	Reference	Equivalent in Sindhi
	Article / Sch.	
Secular	Pream.	لوڪ
Security of Land	IX Sch.	زمين پٽا سلامتي
Tenure		
Seal	217 (1)	سيل
Select	243 I	چونڊڻ
Self Government	243 P	خود حڪومت
Senior	60	سينئر
Session	85 (1)	اجلاس
Settlement	31 A (2) (a) (iii)	بندوبست
Short Title	393	مختصر نالو
Sick Textile	IX Sch.	بيمار ڪپڙا آپڪرم
Undertakings		
Sinking fund	112 (3) (c)	قرض فنڊ
Slaughter House	XII Sch.	گوس گھر
Smuggler	IX Sch. 127	سمگلر
Socialist	Pream.	سماجواڊي
Social Order	38	سماجڪ سرشتو
Soil Conservation	XI Sch.	آپڄاڻو مٽيءَ جو بچاءُ
Solemnly	60, 159	گڻپيرتا سان
Sound	243 I	سالم
Sovereign	Pream.	سروڀومر
Spatial Planning	243 ZD	مڪاني پوڄنا
Speaker	56 (2)	اسپيڪر
Spoilation	49	لٽجڻ
Stamp Duty	268 (1)	اسٽامپ محصول
State	1 (1)	راجيه
State List	244 A (2) (a)	راجيه لسٽ
	VII Sch. II	

English Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
State Policy	Part IV	راجپه نيتي
Style	351	عبارت
Sub clause	366 (27)	پيتي فقرو
Successor	56 (1) (c), 156 (3) 295 (2)	اُتر اڌڪاري
Subsisting	IX Sch.	موجود
Summon	85 (1)	سڏائڻ
Superintendence	227 MN	نظر داني
Supplement	280	پوراڻي ڪرڻ
Supplementary	115 (1) (a)	پورڪ
Supplemental	4	پورڪ
Supply	266 (29A)	رسد، رسائڻ
Supreme Command	53 (2)	اعليٰ سپه سالاري
Supreme Court	32 (1)	سپرريم ڪورٽ
Surplus	IX Sch.	وڌيڪ
Suspend	317	موقوف ڪرڻ
Table	227 (3)	جدول
Tannery	XII Sch.	ڪال خانو
Tax	274	ڍل
Technical Education	371	هنري تعليم
Telecommunication	33	دور سنڀار
Television	VII Sch. II-55	دور درشن
Temporarily	IX Sch. 189	ڪڇيءَ طرح
Tenancy	IX Sch. 2	پتي داري
Tenant	IX Sch. 42	هاري
Terminology	394 A	اصطلاح، پري پاهه
Territory	1 MN	ڪيتر

EngLish Terms.	Reference Article / Sch.	Equivalent in Sindhi
Territorial	81 (2) (b)	ملڪي تڪ
Constituency		
Territorial Water	297 (1)	ملڪي سمنڊ
Theatre	Sch. VI	رنگه منچ
Toll	243 I VI Sch. 8	چونگي
Transfer	IX Sch. 203	انتقال
Transitional	313 MN, Part XXI Head.	تبدیل کال
Treasure Trove	VII Sch. II-44	گپت ڏن
Treasury Bill	266 (1)	سرڪاري هندي
Treaty	51, 73 (1) (b)	عهدنامو
Undertaking	43 A	اڳرم
Undischarged	102 (1)	ان رها ٿيل
Undistilled	VI Sch. 12	ان چڪايل
Uniformity	55 (2)	سريڪائي
Union	1 (1), 19 (1) (c)	سنگھ
Union List	138 (1), VII Sch. I	سنگھ لسٽ
Union Territory	1 (3) (b)	سنگھ ڪيتر
Un Sound Mind	102 (1), 326	ان سالم دماغ
Untouchability	17	چوت چات
Uphold	III Sch. VII A	برقرار رکڻ
Urban	243 Q	شهري
Utilization	IX Sch.	ڪتب آڻڻ
Vagrarancy	VII Sch. III- 15	رولو پٽو
Valid	189 (2)	جائز
Validation	31 B	باقاعدي ٺهرائڻ
Vest	53 (1)	حوالي ٿيڻ
Vexatious	145 (1) (i)	تنگ ڪندڙ

English Terms.

Reference

Equivalent in Sindhi

Article / Sch.

Vice President

63

اُپ راشٽرپٽي

Violation

20 (1), 56 (1) (b)

اُلنگهڻ

Village offices

IX Sch.

ڳوٺ جا عمدا

Visa

VII Sch. I. 19

ويزا

Vocabulary

351

شبد پندار

Vocational training

371

ڪسبي سکيا

Void

13 (1) (2)

رَد

Warrant

124 (2)

وارنٽ

Waterway

257 (2) Prov.

جل مارگ

Ways & Means

266 (1)

ارٽ ۽ اُپاير پيشگي

Advance

Well being

60

بهبودي

Wholly or Partly

243 R

سمورو يا ڪي قدر

With hold

VI Sch.

روڪي رکڻ

With respect to

243 W

جي سنهنڻ ۾

Wireless

361 A (2)

تند بنان تار

Words

VI Sch.

لفظ

Works

VII Sch.

عمارتي ڪم

Writ

32 (2)

رٽ

شبد ڪوش (سنڌيءَ مان انگريزي)

سنڌي	انگريزي	آفوسيڊ / آفوسيڊي
الف		
اُپ راجپال	Lieutenant Governor	۲۳۹ الف الف
آرٽ ۽ اُپايه پيشگي	Ways & Means Advance	۲۶۶ (۱)
اُلنگهن	Violation	۲۰ (۱)، ۵۶ (۱) (ب)
اُپ راشترپتي	Vice President	۶۳
اُن سالم دماغ	Un Sound mind	۱۰۲ (۱)، ۲۲۶
اُن چڪايل	Undistilled	چھين آفوسيڊي - ۱۲
اُن رها ٿيل	Undischarged	۱۰۲ (۱)
اُپڪرم	Undertaking	۲۳ الف
انتقال	Transfer	نائين آفوسيڊي - ۲۰۳
اصطلاح پري پاشا	Terminology	۲۹۳ الف
اعليٰ سپه سالاري	Supreme Command	۵۲ (۲)
اُتر اڌڪاري	Successor	۵۶ (۱) (ب)
		۱۵۶ (۲)، ۲۹۵ (۲)
اسٽامپ محصول	Stamp Duty	۲۶۸ (۱)
اسپيڪر	Speaker	۵۶ (۲)
اُپجائو مٽيءَ جو بچاءُ	Soil Conservation	يارهين آفوسيڊي
اجلاس	Session	۸۵ (۱)
آفوسيڊت جن جاتي	Scheduled Tribe	۱۵ (۴)
آفوسيڊت جاتي	Scheduled Caste	۱۵ (۴)
آفوسيڊي	Schedule	۱ (۲)
ادائگي رقم	Redemption charges	۱۱۲ (۲) (ب)
اُپنٽ	Provision	پنجين آفوسيڊي سِرُو
اُپت	Proceeds	۲۴۴ الف (۲) (ب)
اُپراڻي	Priority	۲۴۳ ز پ

سنڌي	انگريزي	آئوچيد / آئوسوچي
ان جي اڳين	Predecessor	۲۹۳
اختيار	Powers	۱۰۵
آدمشماري	Population	۵۵
آرڊيننس	Ordinance	۱۲ (۱) (۲)
آديش	Objective	۲۴۲ ز پ
انگ	Numerals	۲۴۲ (۱)
ان چڪايل مڌ سار وارو شراب	Non distilled alcoholic liquor	چھين آئوسوچي
استدعا ڪرڻ	Move (a court)	۲۲ (۱)
آدرپورنا جيترو روز	Living Wage	۴۲
انتر راجيه	Inter State	۲۶۲ (۱) ۲۶۹ (۲)
آرت	Interpretation	۱۲۲ (۱) ۱۴۵ (۲)
اڪڊتا	Integrity	۱۹ (۲) (۳) (۴)
اندروني درياڻي رستا	In land water ways	ستين آئوسوچي
اڊيوگي سنسٽا	Industrial Establishment	۲۴۲ ڏ
اڊيوگم	Industry	۴۲ الف
ان ميل	Inconsistency	۲۵۱
ان ٺھڪندڙ	Inconsistent	۱۲ م. ن. ۱۴۰
انگه	Figure	چھين آئوسوچي
ايمان	Faith	۶۶
استعمال ڪرڻ	Exercise	۲۳۹ الف الف
اڪيلو آرٿڪ ڪيتر	Exclusive Economic Zone	۲۹۷ (۱)
آبڪاري محصول	Excise Duty	۲۶۸
انصاف روء	Equitable	۲۷۱ (۲) (۱)
آرٿڪ	Economic	۲۸
ايڪالاجي	Ecology	بارھين آئوسوچي

انچيد / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۱۴۵ (۵)	Dissent	اختلاف
۲۱۲ الف (۱) (۱)	Disciplinary matters	انتظامي بابتون
۲۵۲ (۱)	Declaration	اعلان
نائين انوسوچي	Contravention	النگهن
۷۰	Contingency	اتفاقي حالت
۱۱۰ (۱) (ب)	Contingency fund	اتفاقي نڌي
۲۶۵	Collect	اوڳاڙڻ
پاڳ پنجنون سرو	Chapter	اڏيائ
۶۲ م. ن.	Casual	اتفاقي
ستين انوسوچي	Beacon	آڪاش بتي
لست پهرين ۲۶۰		
۷۶	Attorney General	اٿارني جنرل
۲۲۷ (۲)	Attorney	اٿارني
۱۳ (۲) (ب)، ۱۶ (۲)	Authority	اختياري
۲۲ (۲)، (۵)		
۳ سمجهاڻي ۱	Article	انچيد
۲۸۰	Angment	اظافو ڪرڻ
۱۴۰ م. ن.، ۲۷۹ (۲)	Ancillary	انوسنگ
۲۱۰ (۱)، ۲۱۲	All India Services	اڪل ڀارت شيوا
ستين انوسوچي	Alienation	انتقال
لست ٻين ۱۸۰		
۲۲۳ ڙ - پ	Agency	ادارو
۱۶۵	Advocate General	اڏو وڪيت جنرل
۲۳۹ (۱) (۲)	Administrātor	اڏمنسٽريٽر
۱۲۷	Adhoc Judge	اڏ هاڪ جج
۲۱۷ (۱)	Additional Judge	اڏيشنل جج
۱۲۲ (۲)	Act	اڪٽ

انڊونيسي / انڊونيسي	انگريزي	سنڌي
نائين انڊونيسي	Sick Textile	بيمار ڪپڙا آپڪرم
۳، سمجھائڻي ۲	Undertakings	بخشيل
ستين انڊونيسي	Conferred	بحري عدالت
لسٽ پهرين - ۹۵	Admiralty	
۲۲۶ م. ن.	Adult Suffrage	بالغ کي ووٽ جو حق
چھين انڊونيسي	Approval	بحالي
۲ پرنٽوڪ	Bill	بل
ڏميو	Brackets	برئڪيٽون
۱۹ (۲)، ۱۲۹	Contempt	بي ادبي
نائين انڊونيسي	Conversion	بدلت
نائين انڊونيسي	Displaced Persons	بي گھر شخص
۸۵ م. ن.	Dissolution	برخاستگي
نائين انڊونيسي	Equalization	برابر ڪرڻ
ٽين انڊونيسي ۷ الف	Uphold	برقرار رکڻ
۲۱ ب	Validation	باقاعدي تحرير
۶۰	Well being	بھبودي
نائين انڊونيسي	Evict	بي دخل ڪرڻ
۱۴۵ (۱)	Frivolous	بيھودو
۵۱ الف سرو	Fundamental duties	بنيادي فرض
پاڳ ٽيون سرو	Fundamental right	بنيادي حق
ٽين انڊونيسي ۸	Ill Will	بدخواهي
۲۲۲ ز پ	Infra Structure	بنيادي اڏاوت
۲۲۶	In respect to	بنسبت
۶	Not With Standing	باوجود
۲۳	Prohibit	بندش وجھڻ
بارھين انڊونيسي	Safeguard	بچاءُ
۲۱ الف (۲) (i) (ii)	Settlement	بندوبست

آنوجيد / آنوسوچي

انگريزي

سنڌي

ستين انوسوچي

Remains

باقيات

۱۹

Protection

بچاء

۸۵ م. ن.

Prorogue

بند رکڻ

۱۰۱ (۴) پرنٽوڪ

Proportional

با انداز عيوضيپڻو

۵۵، ۲۴۴ (۴)

Representatation

پ

يارهين انوسوچي

Forestry

پيا

۲۶۷ (۱) (۲)

Impressi

پيشگي رقم

۲ (۱)، ۲۱۵ (۳)

Consequential

پريٿامڪ

۲۴۳

Purpose

پريوجن

۲۱۵

Public Service

پبلڪ سروس ڪميشن

Commission

۳ سمجھاڻي پهرين

Proviso

پرنٽوڪ

نائين انوسوچي - ۲

Tenancy

پتي داري

۴

Supplemental

پورڪ

۱۱۵ (۱) (۱)

Supplementary

پورڪ

۲۸۰

Supplement

پورائي ڪرڻ

۲۶۶ (۲۷)

Sub Clause

پيتي فقرو

۲۲۷ (۲) (۱)

Return

پترڪ

پرستونا

Republic

پرچاستاڪ

۸۱ (۲) (۱)

Ratio

پرمان

۲۲۴ (۴)

Regional

پر اديشڪ

۲۳۹ الف ب

Pursuance

پيروي

يارهين انوسوچي

Primary

پرائمري

آنوجيد / آنوسوچي

انگريزي

سنڌي

۲۹۱	Privy Purse	پروي پرس
۳۲۸	Process	پرکريا
(۲) ۲۲۰	Proportion	پرمان
۲۲۴ الف (۱)	Paragraph	پٿر
پرستونا	Preamble	پرستونا
چھين آنوسوچي - ۹	Lease	پٽو
نائين آنوسوچي	Foreign Exchange	پرڏيهي مٽا سٽا
ستين آنوسوچي - ۶	Ferry	پٽڻ
۲۸ الف	Environment	پرياورڻ
ستين آنوسوچي	Endowment	پڇارت
۱۶۳	Discretion	پنهنجي مرضي
نائين آنوسوچي	Cultivating Tenant	پوک ڪندڙ هاري
۲۷۹	Certificate	پرمان پٽر
نائين آنوسوچي	Community	پنگت
۱۲ (۲) (۱)	Bye - Law	پيٽي قاعدو
۲۶۱ الف (۲)	Broadcast	پرسارڻ ڪرڻ
۳۴۰	Backward Classes	پنٿي پيل ورگ
۲۴۲	Appropriate to,	پنهنجي ڪم لائق
۲۶۷ (۲) (i)	Advance	پيشگي
۱۶۹ (۲)	Incidental	پرسنگ
۲۸	Animal Husbandry	پشو پالڻ
		پ
۲۲ (۲)	Discrimination	پيد پاءُ
۲۵۱	Genius	پاڻو
ستين آنوسوچي	Coutingent	پاڻو

انوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

پاڳ پھريون - سرو

Part

پاڳ

ستين انوسوچي

Indian hemp

پنگ

۲۹۰ (۱)

Charge

پار

لسٽ ٻين - ۱۶

Cattle Trespass

پيل

ت

۲۵۶ م. ن.

Machinery

تنتر

۲۷۲

Formulate

ترتيب ڪرڻ

جهين انوسوچي

Forth with

ترت

ستين انوسوچي

Actionable

تدارڪ جوڳو

لسٽ ٽين - ۸

Abjure

ترڪ ڪرڻ

۵۱ الف

Ascertain

تحقيقات ڪرڻ

۲۴۳

۷۷ (۲)، ۱۶۶ (۲)

Authenticate

تصديق ڪرڻ

۲۷۵

Constitute

ترتيب ٿيڻ

۲۷۹

Certify

تصديق ڪرڻ

۱۴۵ (۱) (i)

Vexations

تنگ ڪندڙ

۲۱۳ م. ن.

Transitional

تبديل ڪال

پاڳ ايڪيهون سرو

Wireless

تند بنا تار

۲۶۱ الف (۲)

Constituency

تڪ

۸۱ (۱) (۱)

ن

نھراءُ

۱۲۷

Judgement

نھرائڻ

۲۴ (۱)

Prescribe

ن

نائين انوسوچي

Fragmentation

ٽڪرائڻ

سنڌي	انگريزي	آنوجيد / آنوسوچي
ٽڪرين واريون ايراضيون	Hill areas	٢٧١ ب
ٿاڻيل	Ginned	٢٦٩
ڪ		
ڪوجنا	Research	ستين آنوسوچي
		لسٽ پهرين - ٢٦
ڪيتر	Territory	١ م. ن.
ڪاڻيون	Mines	نائين آنوسوچي
ڪاٿاوار ڪرڻ	Departmentalization	نائين آنوسوچي
ڪاڇ ترڪيب اڏيوگه	Food Processing	يارهين آنوسوچي
	Industry	
ڪيئي زمين قبضو	Agricultural Holding	نائين آنوسوچي
ڪيئي	Agriculture	٢٨
ڪيتر	Area	٢٢٣
ڪڙ	Oil Cake	٢٦٩
گ		
گنڀير ٿا سان	Solemnly	١٥٩, ٦٠
گپت ڏن	Treasure Trove	ستين آنوسوچي
		لسٽ ٻين - ٢٢
گڻ جا عهدا	Village Offices	نائين آنوسوچي
گزيٽ	Gazette	٢٦٦ (١٩)
گارنٽي	Guarentee	٣٠, ١١٠ (١) (ب)
گرانٽ	Grant	٢١ الف (٢) (١) (i)
		١١٣ (٢)
گروپ	Group	٢٨
گڏيل	Integrated	٢٢٣ ڙ پ
گولوباروت	Ammunition	ستين آنوسوچي
		لسٽ پهرين - ٥

انچيد / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۲۱۲ (۲) پرنٽوڪ

Concurrent List

گڏيل لسٽ

ستين انوسوچي

لسٽ ٽين - سرو

۷۵

Collectively responsible

گڏيل نموني جوابدار

۷ پرنٽوڪ

Clause

ف

فقرو

Arrangement of
Articles

فهرست

ستين انوسوچي

لسٽ پهرين - ۲۱

۷۲ م.ن.

۲۲۳ ب

۲۶۶ (۱۷)

Piracy

ق

قُر

Commute

قيرائڻ

Modification

قيرقار

Contributory

قاندوارو

ستين انوسوچي

لسٽ ٻين - ۱۷

نائين انوسوچي

۲۲۹ الف الف

۵۱ الف (۱)

۲۸

۱۸ (۲)، ۵۲

ستين انوسوچي

لسٽ ٻين - ۱۵

ٻارهين انوسوچي

Irrigation

ر

ريج

Nationalization

راشٽريه ڪرڻ

National Capital

راشٽريه راجڌاني راجيه ڪيتر

Territory

National Anthem

راشٽريه گيت

National

راشٽريه

President

راشٽرپتي

Prevent

روڪڻ

Prevention

روڪڻ

آنوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۲۰۰	Governor	راجپال
۶۵ (۲)	Immunities	رهائين
(۲۷۱ پ) (۵)	Annul, to	رد ڪرڻ
۸۰ م. ن. ۱۷۱ (۲)	Composition	رچنا
۲۱۲, ۲۴ (۱)	Council of States	راجيه سپا
نائين انوسوچي	Concessional assessment	رعائتي ڍل بستي
۲۲۶	Corrupt Practice	رشوتخوري
۱۲ (۲) (ب), ۲۱۸	Repeal	رد ڪرڻ
۷۲ (۱)	Remission	رعائيت
۱۷	Residence	رهائش
۲۶۶ (۲۹ الف)	Supply	رسد, رسائڻ
چھين انوسوچي	Theatre	رنگه منچ
۱۲ (۱) (۲)	Void	رد
۲۲ (۲)	Writ	رٿ
۲۲۹ الف الف	Pleasure	راضيو
(۱) ۱	State	راجيه
۲۴۴ الف (۲) (۱)	State Lest	راجيه لسٽ
ستين انوسوچي		
لسٽ ٻين		
ڀاڳ چوٿون	State Policy	راجيه جي نيتي
۷۵ (۴)	Secrecy	رازداري
ٽين انوسوچي		
چھين انوسوچي	With hold	روڪي رکڻ
ستين انوسوچي	Vagarancy	رولوپٽو
لسٽ ٽين - ۱۵		

سنڌي	انگريزي	انچيد / انوسوچي
ز		
زمين وڪاس	Land Development	نائين انوسوچي
زمين قبضو	Land Holdnig	نائين انوسوچي
زمين مڪحول	Land Revenue	نائين انوسوچي
زمين سڌارا	Land Reforms	ستين انوسوچي
زمين پنا سلامتي	Security of Land	نائين انوسوچي
	Tenure	
زور وٺائڻ	Promotion	ٻارهين انوسوچي
د		۳۰۱
دريائي سٽا	Navy	۲۵۷ (۲) پرنٽوڪ
ديھاتي ڪيتر	Rural areas	۲۴۲ پ
دور درشن	Television	ستين انوسوچي
		لسٽ ٻين - ۵۵
		۳۲
دور سنڀال	Telecommunication	چھين انوسوچي ۲ (۳)
دائمي ورثو	Perpetnal Succession	۲۸۸ (۱)
داخل	Entry	سڌارا
داخل ڪرڻ	Insert	چھين انوسوچي
دارون	Alcoholic Liquor	۲۲۶ (۲)
دعوا جو ڪارڻ	Cause of Action	
ذ		
ذمي وڌل	Charged	۱۱۰ (۱) (پ)
ڌ		
ڌاتو	Metals	نائين انوسوچي
ڌارمڪ	Religions	نائين انوسوچي
ڌرماتو	Charitable	نائين انوسوچي

انويچيد / انوسوچي	انگريزي	سنڌي
		ڏي
۲۶۶ (۱۵)	Indian State	ڏيئي رياست
ستين انوسوچي	Extradition	ڏوهاري حوالي ڪرڻ
		ڊ
(i) ۱۸۱	Deputy Speaker	ڊپٽي اسپيڪر
۶ (ب) (ii)	Dominion	ڊومينين
۲۹۲ (۲)		
۱۸۲	Deputy Chairman	ڊپٽي چيئرمين
يارهين انوسوچي	Dairying	ڊيئري اڊيوگ
۱۱۲ (۲) (ت)	Decree	ڊڪري
		ڊي
۲۷۲	Tax	ڊل
جهين انوسوچي - ۶	Cattle Pound	ڊڪ
		ڊس
پرستاون ۲۱	Liberty	سوتنترتا
۲۹۷ (۲)	Maritime Zone	سامونڊي ڪيتر
نائين انوسوچي	Merged Territories	سمائل ڪيتر
۵۵	Multiple	سمائيندڙ انگ
۵۵	number	سنڪيا
۲۱۰ (۱)	Official Language	سرڪاري ٻولي
۶۰	Preserve	سنيالڻ
۳۰۳	Preference	سرسي
۲۴۳ ت	Procedure	سرشتو
۲۲، ۲ (۲) (ب)	Parliament	سنسد
۲۶۹	Derivate	سادت

سنڌي	انگريزي	آئوچيد / آئوسوچي
سمانتا	Equality	۱۲
سمجھائي	Explanation	۲۵ (۲) (ب)
سدن	House	۹۲
سنسٽا	Institution	ستين آئوسوچي
سيڙپ	Investment	۲۴۲ ڙپ
سڌارو	Amendment	۴
ساليانو	Annuity	۲۶۲ (۴)
ساک	Affirmation	۶۰
سونپڻ	Assign	۲۴۲
ساليانو مالي بيان	Annual Financial Statement	۱۱۲ ۰ ن
سيس	Cess	۲۷۷
سر شماري ڍل	Capitation Tax	ستين آئوسوچي
سنڇار	Communications	لست پين - ۶۱
سلسليوار	Consecutive	۷۵ (۵)
سنگهه لست	Union List	۱۳۸ (۱)
سنڇت نڌي	Consolidated Fund	ستين آئوسوچي
سمرت	Competent	لست پهرين
سميلن	Conference	۱۱۰ (۱) (ب)
سنوڌان سپا	Constituent Assembly	۱۲ (۲) (ب)
سنوڌان	Constitution	۱۰۲ (۱) (ب)
		۲۵۲
		پرستاون
		پرستاون

آنوجيد / آنوسوچي

انگريزي

سنڌي

۲۵۶ ع.ن.	Constitutinal Machinery	سنوڌانگ تنتر
(۱) ۲۹۷	Continental Shely	سمند جي تٽ ڀومي
(۹) ۲۹۲, ۱۹۵	Corresponding	سمان
۲۶۲	Coordination	سمنويہ
۲۷۰	Concurrence	سمتي
۲۲۲ ژ پ	Conservation	سنيپال
۳ ۲۲۳	Chair Person	سياپتي
(۱) ۱۱۰ (ت)	Public Accounts	سرڪاري حساب
(۱) ۹۹ (ت)		
ستين انوسوچي	Reformatory	سڌارا گھر
لسٽ ٻين - ۲		
(۴) ۱۹۸, (۳)	Recommend	سفارش ڪرڻ
۳۹۲ الف	Revise	سڌارڻ
۶۰	Senior	سينئر
(۱) ۲۱۷	Seal	سيل
نائين انوسوچي - ۱۲۷	Smuggler	سمگلر
پرستونا	Socialist	سماجواڌي
۲۸	Social Order	سماجڪ سرشتو
۲۲۲ ث	Sound	سالم
(۱) ۸۵	Summon	سڏائڻ
پرستونا	Sovereign	سرورڙو
(۱) ۲۲	Supreme Court	سپرير ڪورٽ
(۱) ۲۶۶	Treasury Bill	سرڪاري هندي
(۲) ۵۵	Uniformity	سريڪاڻي
(۱) ۱۹, (۱) ۱ (پ)	Union	سنگھ
(۳) ۱ (پ)	Union Territory	سنگھ ڪيتر

انوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

(3 ۲۲۲)

Wholly or Partly

سمورو يا ڪي قدر

۵۵

Publish

ش
شايع ڪرڻ

يارهين انوسوچي

Energy

شڪتي

۲۱۲ الف

Endersement

شرح

۲۱۲ (۲) پرنٽوڪ

Enumerated

شمار ڪيل

۲۲

Exploitation

شوش

۲۲۲ ڊ

Hearing

شنوائي

نائين انوسوچي - ۱۵

Refugee

شرنارتي

۲۲۲ ڊ

Urban

شھري

۲۵۱

Vocabulary

شبد پندار

و

۱۱۲ ۱۰ ن

Appropriation Bill

وٺيوگ بل

ٽين انوسوچي - ۱

Conscientiously

وويڪ پورڻ

۲۶۶، ۱۲

Definition

ويا ڪيا

۵۵

Quotient

ونڊ اُپٽ

نائين انوسوچي

Regulation

ونيمن

نائين انوسوچي

Recuactment

وري قاعدو ڪرڻ

۸۲

Readjustment

وري ملائي بيهارڻ

ستين انوسوچي

Rehabilitation

وري وسائڻ

لست ٽين - ۲۷

Restoration

واپس ڪرڻ

نائين انوسوچي

Resources

وسيلو

۲۲۲ ژ پ

Surplus

وڌيڪ

نائين انوسوچي

Visa

ويزا

ستين انوسوچي

لست پهرين - ۱۹

سنڌي	انگريزي	آئوچيد / آئوسوچي
ورڌ	Repugnant	۲۱۳ (۲) پرنٽوڪ
واري سان	(By) Rotation	۲۲۳ ڊ
وارنٽ	Warrant	۱۲۴ (۲)
وڌان	Legislation	جهين آئوسوچي - ۱۴
وڌان منڊل	Legislature	۲ پرنٽوڪ
وڌان پريشد	Legislative Council	۱۹۶
وڌان سيا	Legislative Assembly	۱۶۹ (۲)
وشيہ	Matter	۲۴۶، ۲۵ (۱)
واپاري سامونڊي پيڙو	Mercautile Marine	ستين آئوسوچي
ورڇ	Distribution	لسٽ پهرين - ۲۵
ونڊ ورڇ	Devolution	۲۴۳ ٺ
وڪاس	Development	۲۴۳ ٺ
ووٽرن جي ياداشت	Electoral rolls	نائين آئوسوچي
واجبي پاڙو	Fair rent	۲۲۷
وستار ڪرڻ	Extend	نائين آئوسوچي
ورنن	Expression	۲۴۳ ڳ
وياڳتا	Generality	پرستاون، ۲۰۸
ويمو	Insurance	۳۱ ب
وچولي سطح	Inter mediate Level	نائين آئوسوچي
وهنوار	Inter Course	۲۴۳ الف
وياڪيان	Address	۲۰۴
وڌيڪ اجورا	Additional Emoluments	۸۷
وڪيل	Advocate	نائين آئوسوچي
وفاداري	Allegiance	۲۱۷ (۲) (ب)
وراهست	Allocation	۲۲۷ (۳)
		۱۰۲، ۱۶۹ (۱) (۱) (۱)
		۲۴۳ ٺ

سنڌي	انگريزي	آنوسوچي / آنوسوچي
وايوستنا	Air Force	۲۵۷ (۲) پرنٽوڪ
ل		
ليس	Licence	۱۱۰ (۲)
لوڪ تنتر	Democratic	پرستونا
لاڻقي	Eligibility	۵۷
لاڳو	Impost	۲۶۶ (۲۸)
لوڪ	Secular	پرستونا
لٽجڻ	Spoilation	۴۹
لفظ	Words	چھين آنوسوچي
لاڳو ٿيڻ جو وقت	Commencement	۲۴۲ ت
لازمي ڊپازٽ	Compulsory Deposit	نائين آنوسوچي
لازمي حاصل ڪرڻ	Compulsory acquisition	چھين آنوسوچي
		۲ (۱) پرنٽوڪ
م		
مشڪل حالت جو اعلان	Proclamation of Emergency	۱۷۲ (۱) پرنٽوڪ
مڙھڻ	Levy	۲۴۲ ت
مڪاني ايراضي	Local areas	۲۱ الف (۲)
مارشل لا	Martial Law	۲۲
مئنڊمس	Mandamus	۲۲ (۲)
مئجسٽريٽ	Magistrate	۲۲ (۲)
مينٽري	Minister	۷۴ (۲)
مڪاني خود حڪومت	Local Self Government	پاڳه نائون
مشين ذريعي هلندڙ	Mechanically Propelled	ستين آنوسوچي
ميمبري	Membership	۲۴۲ ت

انوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۲۲۲ د	Metropolitan Area	معانگر ڪيتر
نائين انوسوچي	Minerals	معدني شيون
نائين انوسوچي	Moveable	متحرڪ
ستين انوسوچي	Naturalization	ملڪي حق ڏيڻ
لسٽ پهرين-۱۷		
۷۲	Pardon	معافي
۲۲۲ ت	Duties	محصول
۸۲ (۲) پرنٽوڪ	Emergency	مشڪل حالت
۲۵، ۲۵۲ (۱)		
۲۲۸	Evaluate	محد ڪٿ ڪرڻ
۱۰۷ (۱)	Financial bill	مالي بل
۲۶۲	Finance Commission	مالي ڪميشن
چھين انوسوچي-۶	Fishery	مچي مياڻي
۲۹ الف م.ن.	Free legal aid	مفت قانوني سھائتا
۲۷۲ (۱)	Grants - in - aid	مددي گرانٽ
نائين انوسوچي	Imposition	مڙھيل ڍل
۲۵ ب	Adaptation	موافقت
۲	Alter	مٽائڻ
۲۲ (۱) (۲)	Appropriate	مناسب
۲۷ (۲)		
۲۶۸ م.ن.		
۱۱۱	Assent	منظوري
۱۹ (۱)	Association	منڊل
۱۶۲، ۱۶۲	Chief Minister	مڪيه منٽري
۲۲۷	Class	ورگ
۱۲۴ (۱)	Chief Justice	مڪيه نيايه مورتي
۷۴، ۲۳۹ (۲)	Council of Ministers	منٽري منڊل

انوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۱۲

Context Otherwise

مضمون ٻي تقاضا ڪري

requires

۲۹۴ الف

Central

مرڪزي

نائين انوسوچي - ۹۱

Restrictive Trade

محدود واپاري ريتيون

Practices

يارهين انوسوچي

Poultry

مرغي پالڻ

نائين انوسوچي

Proprietary Rights

مالڪي حق

۵۵

Relevant

متعلق

۷۲ (۱) ۱۶۱

Reprieve

مهملي

۷۲ م. ن. ۱۶۱

Remit

معاف ڪرڻ

۲۱۲ الف (۱)

Retrospective

ماضي اثر سان

۲۷۱ الف (۲) (پ)

Respite

مهلت

۷۲ (۱)

Reservation

محفوظ رکڻ

۱۶ (۴)

Revenue Account

محصولي حساب

۱۱۲ (۲) (ب)

Short Title

مختصر نالو

۲۹۳

Spatial Planning

مڪاني پوڄنا

۲۴۳ ژ پ

Subsisting

موجود

نائين انوسوچي

Suspend

موقوف ڪرڻ

۲۱۷

Territorial Constituency

ملڪي تڪ

۸۱ (۲) (ب)

Territorial Water

ملڪي سمنڊ

۲۹۷ (۱)

ڪ

۲۲ (۲)

Quo Warrquto

ڪو وارنٽو

۱۰۰ م. ن.

Quorum

ڪورم

انويچيد / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

ستين انوسوچي
ٻارهيڻ انوسوچي
ستين انوسوچي
نائين انوسوچي - ۱۸۹۰
نائين انوسوچي
۳۷۱
نائين انوسوچي
۵۰، ڀاڱو پنجنون
ستين انوسوچي
لسٽ ٽين - ۲۰

۶۰

۱۲۶

۸۸

۲۰ (۱) ۲۱۵

۲۳۶ (۱)

۲۹۰، ۳۱۲ الف

(۱) (۱)

(۱) ۱۱۳

ستين انوسوچي

لسٽ پهرين ۽ ٻين

نائين انوسوچي

۱۱۲ (۲) (پ)

۱۱۲ (۲) (پ)

سنوڌان (سڌارو ستر)

Raw

Tannery

Slaughter House

Temporarily

Utilization

Vocational training

Management

Executive

Family Planning

Functions

Acting judge

Committee

Commission

Customs

Crown

Conduct of Business

Consular

Cooking Coal

Comptroller &

Auditor General

Sinking Fund

Section (Law)

Constitutional

ڪڇو

ڪالخانو

ڪوس گھر

ڪڇيءَ طرح

ڪتب آڻڻ

ڪسبي سکيا

ڪاروبار

ڪاروباري

ڪٽنب نيوڄن

ڪرتب

ڪاريڪاري ڄڻ

ڪاميٽي

ڪميشن

ڪسٽم

ڪرائون

ڪم جو سنڀالڻ

ڪانسلي

ڪوڪ ڪوئل

ڪامپٽرولر ۽ آڊيٽر جنرل

ق

قرض فنڊ

قلم

انويچيد / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۲۴۲ ژ پ

۶۰

ستين انوسوچي

لست پهرين ۲۸۰

پرستاونا

نائين انوسوچي - ۲۱

۱۰۰ (۱)

نائين انوسوچي

۲۴۲ پ

ستين انوسوچي

۱۲۴ (۳) (پ)

۱۱

۱۹۶ سرو

۱۲۳ سرو

۲۳۹ الف الف

۲۲ (۷) (۱)

۵۰

۱۰۷ (۱)

۸

۲۶۹

۲۴۲ ت

۲۲

۲۱۷ (۲)

۲۲۵

۲۶۲ (۱)

Nature

Outh

Quarantine

Enact

Holding

Casting Vote

Bonded Labour

Continuc

Deed

Jurist

Law

Legislative Procedure

Legislative Power

Derogate

Preventive Detention

Judiciary

Money Bill

Origin

Escheat

Fund

Detention

Incorporate

Administration of

Justice

Adjudication

قسم

قسم

قبرنتين

قانوني روپ ڏيڻ

قبضو

قطعي ووٽ

قيد مزور

قائم رهڻ

قبالو

قاعديدان

قاعدو

قانون سازيءَ جو سرشتو

قانون سازيءَ جو اختيار

قدر گھٽائڻ

ن

نوارڪ نظر بندي

نيابہ تننر

ناٿا بل

نسل

نا وارث

نڌي

نظر بندي

نگمت

نيابہ جو ڪاروبار

نبيرو

انوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

۱۱۹	Appropriation	ناڻا ڪڍڻ
۲۹۶	Bona Vacantia	نامالڪ
۲۲۱	Body Corporate	نگمت سنسٽا
۱۰	Citizen	ناگرڪ
پاڳ ٻيون سرو	Citizen Ship	ناگرڪتا
ستين ۹	Colonization	نو آبادي
نائين انوسوچي		
۱۱ م.ن.	Regulate	نيمت ڪرڻ
۴	Reference	نرديش
۲۶۶ (۹)	Rule	نيم
ستين انوسوچي	Ropeway	نوڙيءَ جا رستا
لسٽ ٻين - ۱۲		
۱۲۷	Review	نظر ثاني
۲۴۳	Specify	نروار ڪرڻ
۲۲۷ م.ن.	Superintendence	نظر داني
		ح
۲۴۳ گھ، ۲۲۷	Delimitation	حدون مقرر ڪرڻ
۶	Right	حق
۵۳ (۱)	Vest	حوالي ٿيڻ
۸۲ (۲)	Jurisdiction	حڪومت
۷۳ (۱) (ب)		
نائين انوسوچي	Limitation	حد بندي
۲۴۳ ڙ پ	Order	حڪم
نائين انوسوچي	Fixation of Ceiling area	حد بندي ايراضي مقرر ڪرڻ
نائين انوسوچي	Homestead	حويلي
۳۱ الف	Acquisition	حاصلات

171 (3) (1)	Electorate	چونڊڪ
55 (1), 222	Election Commission	چونڊ ڪميشن
222 گھ	Election Petition	چونڊ عريضي
52	Election	چونڊ
نائين انوسوچي	Enfranchisement	چونڊ جو حق ڏيڻ
269	Conceutrate	چڪايل
چ		
چھين انوسوچي	Omit	چڏي ڏيڻ
17	Untouchability	چوٽ چاٽ
خ		
296	Lapse	ختم ٿيڻ
107 (3)	Lapse to	خارج ٿيڻ
27	Nutrition	خوراڪ
59 (3)	Privileges	خاص اڌڪار
105 (3)		
222 (د)	Self Government	خود حڪومت
نائين انوسوچي	Private	خانگي
56 (1) پرنٽوڪ (ب)	Impeachment	خاص الزام
21 (1)		
17	Abolish	ختم ڪرڻ
222 الف (1)	Autonomous	خود اختيار
ھ		
نائين انوسوچي	Monopoly	ھڪ ھٿي
پاڳ چوٿون - سرو	Directive Principles	ھدايتي اصول
22 (2)	Direction	ھدايت

انوسوچي / انوسوچي

انگريزي

سنڌي

ستين انوسوچي

Emigration

هجرت

لسٽ پهرين-۱۹

High Court

هائ ڪورٽ

۱۱۲ (۲) (پ) (iii)

In existence

هستيءَ ۾

۲۷۱ ت

Aeronautical Training

هوائي بازن جي تعليم

ستين انوسوچي

لسٽ پهرين-۲۹

Air Navigation

هوائي جهازراني

۲۶۲ (۲) (ب)

Air Traffic

هوائي آمدرفت

ستين انوسوچي

لسٽ پهرين-۲۹

Aerodrome

هوائي اڏو

۲۶۲ (۱) (ا)

(ب) ۲

Airways

هوائي رستا

۲۶۲ (۲) (ب)

Armed Forces

هٿيار بند سٺيا

۲۲

Technical Education

هندي تعليم

۲۷۱

Tenant

هاري

ٽائين انوسوچي ۲۲

ص

۲۴۹ الف ب

Expedient

صلاح ڀريو

ف

ٽائين انوسوچي

Essential Commodities

ضروري جنسون

۲۴۲ م.ن.

District Judge

ضلع جج

ڇهين انوسوچي ۵ (۱)

District Council

ضلع پريشد

Appendix

ضميمو

ع

۲۳۵

Judicial Service

عدالتي سبوا

۲۴۲ ت

Endow

عطا ڪرڻ

سنڌي	انگريزي	انوجيد / انوسوچي
عليحدگي	Exception	۲۲۷
عهدي جي لحاظ کان	Ex-Officio	۶۴
عمل ۽ اثر	Force & Effect	(۲) ۱۲۲
عام	General	۱۲ - سرو
عام ويوسٽا	Public Order	(۱) ۲۵
عام اطلاع	Public Notification	(۱) ۱۰۸, (۱) ۲۶۴
عيوضيپٽو	Representation	۲۲۲
عبارت	Style	۲۵۱
عهدنامو	Treaty	۵۱, ۷۳ (۱) (ب)
عمارتي ڪم	Works	ستين انوسوچي
غ		
غير لائق	Disqualification	۱۰۱ سرو
غير متحرڪ	Immovable	نائين انوسوچي
ط		
طلب ڪرڻ	Requisition	نائين انوسوچي
طئه ڪرڻ	Determine	۲۴۲ س
طبعي	Physical	۲۴۲ ز پ
ظ		
ظاهر نامو	Notification	۱۳ (۲) (۱)
ي		
ياداشت	Memorandum	(۲) ۲۴۰, ۲۸۱
يادگار	Monument	۴۹
يوجنا	Planning	۲۲۸

صفحو ۲. انوچيد ۲ جي سري ۾ ڪم آندل لفظ 'سنجوي' کي 'پرسنگ' پڙهيو وڃي.

صفحو ۲. انوچيد ۲ جي فقري (۱) ۾ ڪم آندل لفظ 'سنجوي' کي 'پرسنگ' پڙهيو وڃي.

صفحو ۸. انوچيد ۱۶ جي فقري (۲ الف) کانپوءِ هيٺ ڏنل جملو جوڙيو وڃي :-

'(سنوڌان (سڌارو سنهتر) ائڪٽ، ۱۹۹۵ جي قلم ۲ دؤاران (۱۷ جون ۱۹۹۵ کان) درج ڪيل'

صفحو ۱۱۲. انوچيد ۲۲۹ الف جي فقري (۱) ۾ ڪم آندل لفظن 'سنگهه ڪيتر پانديچري' کي 'سنگهه راجه ڪيتر پانديچري' پڙهيو وڃي.

صفحو ۱۱۸. انوچيد ۲۴۰ ۾ ڪم آندل لفظن 'پانديچري سنگهه ڪيتر' کي 'پانديچري سنگهه راجه ڪيتر' پڙهيو وڃي.

صفحو ۱۸۹. انوچيد ۲۲۲ جي فقري (۲ ب) ۾ هيٺ ڏنل ٻيئي فقر جوڙيو وڃي :-

'هن سڌاري جو ترميم راجه جي وڌان سڀا ۾ ڪنهن عيوضيئي تي تيستائين اثر نه پوندو جيستائين هن سڌاري جي لاڳو ٿيڻ کان اڳ موجود وڌان سڀا جي برخاستي نه ٿي وڃي.'

صفحو ۲۷۶. چين انوسوچي جي پٿر ۷ جي پيٽي پٿر (۱) ۾ ڪم آندل لفظ 'ان ضلع جي پريشد' کي 'ان ضلع جي ضلع پريشد' پڙهيو وڃي.

صفحو ۲۸۲. چين انوسوچي پٿر ۱۲ (۲) جي هيٺان ڏنل حوالي ۾ ڪم آندل لفظن 'هن پٿر' کي 'هن پٿر جي پيٽي پٿر (۲)' پڙهيو وڃي.